

**T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI**

**İÇTİHADİ HUKUK ÇERÇEVESİNDE
TÜRK HUKUKUNDA SEÇİMLERİN YÖNETİMİ VE
DENETİMİNDEN SORUMLU DAİMİ KURULLAR**

DOKTORA TEZİ

Didem YILMAZ

Tez Danışmanı: Prof.Dr.Necmi YÜZBAŞIOĞLU

EYLÜL 2010

ÖNSÖZ

Bu doktora çalışması varlığını, sadece yazarına değil, diğer birçok kişiye de borçludur. Bu kişiler içinde önde gelen, tez danışmanım Sayın Prof.Dr.Necmi Yüzbaşıoğlu'dur. Sayın hocam, düşünceler kadar, bunların dışı vurumlarının da önemli olduğu konusunda bana yol göstermiş, görüş ve eleştirileri ile tezin olgunlaşmasında büyük katkısı olmuştur. Kendisine içtenlikle teşekkür ederim. Doktora çalışmasının en önemli parçasını oluşturan tez izleme toplantılarında, tezin planından içeriğine kadar, konunun her yönüyle gelişmesinde katkıları bulunan Sayın hocalarım Prof. Dr. Süheyl Batum ve Doç. Dr. Erdoğan Bülbül' e ne kadar teşekkür etsem azdır.

Tezi hazırlarken karşılaştığım sorunları aşmamda bana yardımcı olan sayın Doç. Dr. Melike Batur Yamaner'e, Yard. Doç. Dr. Şule Özsoy'a ve Yard. Doç. Dr. Eric Sales'e ve Nesrin Yılmaz' ayrı ayrı teşekkürlerimi sunarım.

Her doktora çalışmasında yaşanan sıkıntılı anları benimle birlikte geçirip, uzun çalışma mesailerini paylaşan GSÜ Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Kürsüsündeki çalışma arkadaşlarıma da ayrıca teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	II
İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALAR	IX
ÖZET	XI
RESUME	XV
ABSTRACT	XVIII
GİRİŞ	1
ÖNBÖLÜM	8
KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA SEÇİMLERİN YÖNETİMİ VE DENETİMİNE İLİŞKİN DÜZENLEMELER	8
I- SEÇİMLERİN YÖNETİM VE DENETİMİNE İLİŞKİN ANAYASAL DÜZENLEMELER ..	9
A) Yönetim Ve Denetim Görev Ve Yetkisinin Birleştiği Düzenlemeler.....	10
B) Yönetim Ve Denetim Görev Ve Yetkisinin Ayrıldığı Düzenlemeler.....	13
1) Sınırlı Yetkili Bağımsız Yönetim Kurulları İle Parlamento Denetimi... 14	
2) Yargı Denetimine Tabii Bağımsız Yönetim İle AYM Denetimi	18
C) Sadece Denetim Görevinin Yer Aldığı Düzenlemeler.....	22
1) Seçimlerin Parlamento Tarafından Denetimi.....	23
a) Saf Parlamento Denetimi	24
b) Parlamento Denetiminin Bölünmesi	35
c) Parlamento ve Anayasa Mahkemesi Tarafından Yapılan Denetim ...	38
2) Seçimlerin Anayasa Mahkemesi Tarafından Denetimi.....	41
3) Seçimlerin Genel Yargı Tarafından Denetimi	48
a).....	48
4) Bağımsız Kurul Denetimi	52
D) Sadece Yönetim Görevinin Yer Aldığı Düzenlemeler.....	54
II) SEÇİMLERİN YÖNETİM VE DENETİMİNE İLİŞKİN YASAL DÜZENLEMELER.....	56
A) Yönetim: Merkezi ve Yerel – Denetim: Şekli Parlamento, Sınırlı AYM, Temel Hükümet Denetimi	57
B) Merkezi Yönetim - Genel Yargı Denetimi.....	59
C) Bağımsız Yönetim - Yargı Denetimi	65

III) GENEL DEĞERLENDİRME	67
BİRİNCİ BÖLÜM	69
TÜRK HUKUKUNDA SEÇİMLERİN YÖNETİMİ VE DENETİMİNDEN SORUMLU KURULLARIN YAPISI	69
I- SEÇİM KURULLARININ HUKUKİ DAYANAĞI VE KURULUŞU.....	70
1. A) Hukuki Dayanaklar	70
a) 1- Yasal Düzenlemeler	70
b) a) 1908-1942 Yılları Arasındaki Düzenlemeler.....	71
c) b) 1942-1946 Yılları Arasındaki Düzenlemeler.....	81
d) c) 1946-1950 Yılları Arasındaki Düzenlemeler.....	83
e) d) 1950-1954 Yılları Arasındaki Düzenlemeler.....	86
f) e) 1954-1963 Yıllarında Yapılan Değişiklikler.....	89
b) 2- Anayasal Düzenlemeler	93
a) 1961 Anayasasındaki Düzenleme	94
b) 1982 Anayasasındaki Düzenleme	96
2.	100
3. B) Seçim Kurullarının Kuruluşu	100
1) Teşkilatın Genel Görünümü	101
a) Merkezi ve Hiyerarşik Yapı.....	104
b) Daimi Kurullar	109
c) Geçici Kurullar.....	111
i) Sandık Kurulları.....	111
ii) Gümrük Kapıları Sandık Kurulları	116
iii) Geçici İlçe Seçim Kurulları.....	117
2) Daimi Seçim Kurulu Üyelerinin Statüsü Ve Göreve Başlamaları	118
a) Yüksek Seçim Kurulu	118
i) Üye Seçimi Ve Göreve Başlama.....	119
ii) Görev Süresi Ve Görevin Sona Ermesi.....	120
b) İl Ve İlçe Seçim Kurulları	123
i) Üye Seçimi Ve Göreve Başlama.....	123
ii) Görev Süresi Sırasında Mazeretli Ve İzinli Olma.....	126
iii) Görevin Sona Ermesi	128
c) İlçe Seçim Kurulunda Bulunan Diğer Üyeler	128

i) Siyasi Parti Üyeleri	129
ii) Diğer Üyeler.....	130
d) Kurulların Kuruluşlarındaki Sakatlık Halleri.....	131
II) SEÇİM KURULLARININ GÖREV, YETKİ VE SORUMLULUKLARINA İLİŞKİN GENEL ESASLAR İLE ÇALIŞMA USULLERİ	133
A) Seçim Kurullarının Görev Ve Yetkilerine İlişkin Genel Esaslar	134
a) 1) Yüksek Seçim Kurulunun Görev Ve Yetkileri	135
b) 2) İl Seçim Kurulunun Görev Ve Yetkileri.....	140
c) 3) İlçe Seçim Kurulunun Görev Ve Yetkileri	142
4. B) Seçim Kurullarının Sorumluluklarına İlişkin Genel Esaslar.....	146
1) Seçim Kurullarının Hukuki Sorumlulukları.....	146
2) Seçim Kurullarının Mali Sorumlulukları	151
3) Seçim Kurullarının Cezai Sorumlulukları.....	154
5. C)Seçim Kurullarının Çalışma Araçları ve Usulü	157
1) Çalışma Araçları: İşlem Ve Karar.....	157
g) a) İşlemlerin Ve Kararların Konusu.....	157
i) Seçimlerin Hazırlanması Ve Gerçekleştirilmesine İlişkin Olanlar 157	
ii) Seçimlerin Doğruluğunun Sağlanmasına İlişkin Olanlar.....	160
b) İşlem Türleri.....	164
i) Genelge	165
ii) Tedbir	167
c) Karar Türleri	171
i) Nihai Kararlar-Prensip Kararları.....	171
ii) Görevsizlik Kararı.....	173
iii) Karar Kaldırma.....	173
d) Kararların Kesinliği.....	176
2) Çalışma Usulü	182
h) a) Toplanma Ve Karar Alma Yöntemleri Bakımından	182
i) b) Bağımsızlık Ve Tarafsızlık İlkeleri Bakımından	184
i) Kurul Üyelerinin Bağımsızlığı.....	186
ii) Kurul Üyelerinin Tarafsızlığı.....	187
iii) Çeşitli Durumların YSK Tarafından Değerlendirilmesi	188

İKİNCİ BÖLÜM.....	194
TÜRK HUKUKUNDA SEÇİM KURULLARININ	194
İŞLEVLERİ VE NİTELİKLERİ	194
I- SEÇİM KURULLARININ İŞLEVLERİ	194
A) Seçimlerin Yönetimi	197
1) Seçmenlerin Belirlenmesi	199
a) Yurtiçi Seçmenlerin Belirlenmesi	199
i) Seçmen Kütüğünün Düzenlenmesi	200
ii) 5749 Sayılı Kanunla Geline Durum Ve Yarattığı Sorunlar	206
iii) Seçmen Listeleri.....	209
iv) Seçmen Bilgi Kağıdı	211
b) Yurt Dışında Bulunan Seçmenlerin Belirlenmesi	213
2) Seçim Çevrelerinin Ve Milletvekili Sayısının Belirlenmesi.....	217
3) Seçime Katılacak Siyasi Partilerin ve Adayların Belirlenmesi.....	219
a) Seçime Katılacak Siyasi Partilerin Belirlenmesi.....	219
i) DEHAP Kararı	221
(a) ii)Genç Parti Kararı	228
b) Adaylıkların Belirlenmesi	228
i) Recep Tayyip Erdoğan'ın Adaylığı İle İlgili Karar	231
ii) Adaylıklara İlişkin Diğer Kararlar	238
4) Propaganda Faaliyetinin Düzenlenmesi.....	240
a) Propagandanın Kapsamı.....	241
i) Propaganda Zamanı.....	242
ii) Propaganda Mekanı.....	244
iii) Propaganda Araçları.....	245
b) Propagandanın Sınırı.....	250
i) Kişi Bakımından	250
ii) Konu Bakımından	251
B) Seçimlerin Denetimi.....	254
1) Seçim İşlerine İlişkin Denetim Zamanı.....	255
a) Seçim Öncesi.....	255
b) Seçim Sonrasında.....	259
2) Seçimlerin Denetiminde Uygulanan Usul Kuralları	261

3) Seçimlerin Denetim Yolları	267
a) Başvuru Üzerine Denetim	267
i) Olağan Başvuru Yolları	267
(1) Şikayet.....	269
(2) YSK Kararlarına Şikayet	271
(3) İtiraz	273
ii) Olağanüstü İtiraz	275
b) Başvuru olmadan YSK'nın Resen Harekete Geçmesi: Tam Kanunsuzluk.....	277
i) Tam Kanunsuzluğun Öncüsü: Resen Harekete Geçme Yetkisi...	278
ii) Tam Kanunsuzluk.....	280
4) Seçim Denetiminin Etkisi	287
a) Seçim Tutanağının İptali	287
i) Fehmi Işıklar Kararı	289
ii) Bahattin Şeker Kararı.....	295
b) Seçimin İptali	296
i) Siirt Seçiminin İptali	298
II) SEÇİM KURULLARININ NİTELİKLERİ	303
A) Türk Yüksek Mahkeme Ve Anayasa Mahkemesi İçtihatlarındaki Farklı Değerlendirmeler.....	304
1) Yüksek Mahkeme Kararlarında Yer Alan Farklı Nitelendirmeler.....	304
a) Seçim Kurullarına Yargısal Nitelik Atfeden Danıştay Kararları	304
b) İlçe Seçim Kurulu Başkanının Kararlarına Önce Yargısal Sonra Sui-Generist Nitelik Tanıyan Yargıtay Kararları	309
c) Seçim Kurullarına Dolaylı Olarak Yargısal Nitelik Tanıyan Uyuşmazlık Mahkemesi Kararları	313
2) Seçim Kurullarını Kendilerine Özgü Kuruluşlar Sayan Anayasa Mahkemesi Kararı.....	316
a) YSK'yı Yüksek Yargı Sayan Önceki İçtihadı	316
b) 1992 Tarihli Kararı.....	322
B) AİHS Ve AİHM'ye Göre YSK'nın Mahkeme Niteliği	327
1) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Mahkeme Ölçütleri	330
a) Yapısı ve Üyelerinin Statüleri Bakımından	330
b) Yargılama Yetkisi Bakımından.....	332

2) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Göre YSK.....	333
a) M.B. I. A.Ş. Türkiye'ye Karşı.....	333
b) İmrek Türkiye'ye Karşı.....	336
C) Türk Teşkilatının Niteliği.....	338
1) Yüksek Seçim Kurulu	339
2) İl Ve İlçe Seçim Kurulları	347
SONUÇ	349
KAYNAKÇA.....	359
ÖZGEÇMİŞ	388

KISALTMALAR

ACCPUF	: Association des Cours constitutionnelles ayant en Partage l'Usage du Français
OSCE/ODHIR	: Organization for Security and Co-operation in Europe/Office for Democratic Institutions and Human Rights
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AJDA	: Actualité juridique de droit administratif
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜHFY	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını
AÜSBFY	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını
AYM	: Anayasa Mahkemesi
AYMK	: Anayasa Mahkemesi Kararı
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
DEÜY	: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını
IDEA	: International Institute for Democracy and Electoral Assistance International Institute for Democracy and Electoral Assistance
İHU	: İş Hukuku Uygulaması
İYUK	: İdari Yargılama Usulü Kanunu
İÜHFD	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İÜHFY	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını
İÜMHAD	: İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi
HUMK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
HSYK	: Hakimler Ve Savcılar Yüksek Kurulu
GSÜY	: Galatasaray Üniversitesi Yayını
LGDJ	: Librairie générale de droit et de jurisprudence
MÜHFY	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını
PUF	: Presses universitaires de France
RDP	: Revue de droit public
RG	: Resmi Gazete
SenK.	: Sendikalar Kanunu

TESAV	: Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı
TBBY	: Türkiye Barolar Birliği Yayını
TODAİE	: Türkiye Ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü
YSK	: Yüksek Seçim Kurulu
YSKK	: Yüksek Seçim Kurulu Kararı
YTÜY	: Yıldız Teknik Üniversitesi Yayını
UNDP	: United Nations Development Programme
No:	: numara
mük.	: mükerrer
bkz:	: bakınız
s.e.t.	: son erişim tarihi
s:	: sayfa

ÖZET

Temsili sistemlerde, yönetilenlerin yönetenleri etkileyebildiği en temel siyasi faaliyet seçimlerdir. Politik bir yarış olan seçimlerin, demokratik bir düzende gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu husus seçimlerin yönetiminin ve denetiminin belirli bazı kurallara göre yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Kimlerin seçme hakkını haiz oldukları, adaylık usulünün hangi şartlara bağlı olduğu, seçim propagandalarının nasıl yapılacağı gibi seçimlerin yönetimini ve bu kurallara uyulmaması durumunda denetimin hangi makam tarafından yapılacağı gibi seçimlerin denetimini ilgilendiren kurallar demokratik ve meşru bir seçim yapılmasını sağlamaktadır.

Karşılaştırmalı hukukta seçimlerin yönetimi ve denetimine ilişkin oldukça farklı düzenlemeler bulunmakla beraber genellikle yönetim ve denetim faaliyetlerinin farklı organlarının görev ve yetkisine verildiği görülmektedir. Sadece Latin Amerika ülkelerinde, bu iki faaliyet seçim mahkemeleri adı altında tek bir organa verilmektedir. Bu husus bir yandan, Türk hukukunun kendine has özelliği içinde değerlendirilmesi gerekliliğini, diğer yandan da seçimlerin hem yönetimi hem de denetimi konusunda, karşılaştırmalı hukukta ortak ilke ve kuralların henüz bulunmadığını ortaya koymaktadır.

Türk seçim hukukunda seçimlerin yönetimi ve denetimi 1950 yılında kurulan seçim teşkilatına verilmiş bir görevdir. Teşkilatın en başında üyeleri Yargıtay ve Danıştay'dan gelen Yüksek Seçim Kurulu bulunmaktadır. Hiyerarşik bir yapıda kurulmuş olan bu teşkilatta alt kurullarda da hakim üyeler yer almaktadır. 1961 yılında kabul edilen ve halen yürürlükte bulunan 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri Ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun, bu seçim teşkilatının ana yapısını, görev ve yetkilerini büyük ölçüde benimsemiştir. Bununla birlikte, seçimlerin doğruluğunun ve dürüstlüğünün sağlanması amacıyla kurulan seçim kurulları, 1961 ve 1982 Anayasaları ile düzenlenerek, seçimler anayasal güvenceye kavuşturulmuştur. Ancak, bu teşkilata ilişkin düzenlemeler kurumsal ve işlevsel yönlerden incelendiğinde getirdiği bazı yeniliklere karşın, bunların bazılarının seçme ve seçilme hakkını olumsuz şekilde etkilediği hatta belirli konularda anayasal güvenceyi neredeyse etkisiz hale getirdiği görülmektedir.

Yenilik getirilen düzenlemelerin ilki, seçmen kütüklerinin hazırlanmasına ve denetlenmesine ilişkindir. Seçmen kütüklerinin hazırlanması görevi, merkezi idarenin yönetiminden alınmış ve bu görev, denetim ve kesin karar verme yetkisi olan ilçe seçim kurulu başkanı olan hakime verilmiştir. 298 sayılı Kanunun getirdiği temel yeniliklerden bir diğeri ise, seçim denetim yollarının düzenlenmiş olmasıdır. Kurulların kuruluş işlemlerinden başlayarak diğer tüm seçim iş ve işlemlerinin, şikayet ve itiraz yollarıyla seçmenler tarafından denetlenebilmesi yolu açılmıştır. 298 sayılı Kanunun istisnai olarak belirlediği bazı durumlar dışında, kural olarak alt kurul kararlarına karşı önce bir üst kurula, son aşamada ise YSK'ya başvuru mümkündür. YSK da, yaptığı inceleme neticesinde seçim uyuşmazlıklarına kesin şekilde son vermektedir. 1982 Anayasasının 79. maddesi hükmüne göre de, YSK'nın bu kesin kararlarına karşı başka bir başvuru yolu bulunmamaktadır. Bu hükümler çerçevesinde, 298 sayılı Kanunun, Anayasa tarafından güvence altına alınan seçme ve seçilme hakkının etkin kullanılabilmesini sağlamak için, bağımsız ve tarafsız çalışan bir yönetim ile seçim uyuşmazlıklarının çözümü bakımından, en son aşamada yüksek hakimlerden oluşan bir kurulun, önceden belirlenmiş usul kurallarıyla uyuşmazlığı kesin şekilde sonlandıran bir denetim mekanizması oluşturmaya çalıştığı görülmektedir. Ancak kurumsal yapıyı olumsuz yönde etkileyerek anayasal güvenceyi yerine getirmekte yapısal yönden yetersiz kalan düzenlemeler bulunmaktadır. Özellikle kurul üyelerinin statülerine, kurulların çalışma usullerine, teşkilatın mali kaynaklarına ilişkin olanların, seçimlerin doğruluğunun ve dürüstlüğünün sağlanması amacıyla kurulmak istenen bağımsız teşkilat yapısını zayıflatmakta, bu durumun da, teşkilatın işlevsel yönünü etkilemektedir. Seçim Kanununu uygulamakla görevli olup, önlerine gelen uyuşmazlıkları çözme ile görevli olan kurulların bağımsızlık ve tarafsızlık güvencelerine ne kadar sahip oldukları, kurulların verdikleri kararların hangi konularda şekli ya da maddi anlamda kesinlik etkisine sahip olduğu gibi hususların Kanunda yeteri kadar açık ifade edilmemiş olduğu ve bu konularda YSK kararlarının da istikrarlı olmadığı tespit edilmektedir. Ayrıca, hem 1961 hem de 1982 Anayasalarında seçimlerin gerçekleştirilmesi için her türlü iş ve işlemi yapma ve yaptırmakla görevli bulunan seçim teşkilatının bütçesinin ve kurul üyeleri dışında teşkilatta çalışan diğer personelin kadrolarının Adalet Bakanlığına bağlı olması, seçimlerin etki ve baskıdan uzak şekilde gerçekleştirilmesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Konu işlevsel açıdan ele alındığında, öncelikle seçimlerin yönetimi bakımından, 298 sayılı Kanunda özellikle son dönemlerde yapılan değişiklikler neticesinde, seçmen kütüklerinin hazırlanması ve denetlenmesi konusunda, seçimlerin yönetimini ve denetimini yargı organlarının eline bırakan anayasal güvencenin zayıfladığı ve seçmen kütükleri ile ilgili faaliyetlerin giderek yürütmenin etkisi altına girmeye başladığı tespit edilmiştir. Gerçekten, yukarıda da ifade edildiği üzere, seçmen kütük bürolarında çalışan personelin Adalet Bakanlığı kadrolarına bağlı olması, seçimler için gereken ödeneğin Adalet Bakanlığı bütçesinden karşılanması ve de özellikle seçmen kütük bilgilerinin İçişleri Bakanlığı bünyesindeki verilerden elde edilmesi, YSK'nın bu alandaki görünümünü ve işleyişini olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla günümüzde, bu yönetsel görevin bağımsız bir görünüme sahip olduğunu söylemek zordur. Ayrıca, seçimlerin doğruluğunun ve dürüstlüğünün sağlanması amacıyla tam kanunsuzluk içtihadını yaratan YSK'nın, diğer yönetsel görevleri bakımından da giderek daha pasif bir kurul haline dönüştüğü tespit edilmektedir. Bu konuda verilecek en önemli örnek ise, seçim propagandalarına ilişkindir. YSK uzun yıllar, seçmen iradesini etkileyebilecek her türlü basın yayın araçlarının seçim döneminde toplatılmasına, hatta, seçim döneminde ulusal televizyonda yayınlanan bir başbakanlık genelgesi üzerine yapılan başvurudan sonra, seçmen iradesini iktidar lehine etkileyeceği gerekçesiyle bu tür genelgelerin seçim döneminde yayınlanamayacağına karar vermişken, son dönemde bu alanda Kanunun propaganda ile ilgili hükümlerine aykırı davranışların suç oluşturacağını bildirmekten öteye gitmemektedir.

Seçimlerin denetimine ilişkin düzenlemeler de bazı sıkıntıları ortaya koymaktadır. Kanunda başvuru şekilleri, süreleri ve yolları oldukça karışık ve düzensizdir. Yapılan başvuruların görüşülmesine ilişkin usul hakkında Kanun suskun kalmakta, boşluk YSK kararları ile doldurulmaya çalışılmaktadır. Bu noktada, Yüksek Kurul için dahi önceki içtihatlarla ulaşmada yaşanan zorluklar, benzer konularda çelişkili kararlar verilmesine yol açmaktadır. Bunun sonucu olarak da, hukuki istikrar sağlanamamakta ve hukuk güvenliği zedelenmektedir. Bu konudaki en önemli örnek, YSK'nın tam kanunsuzluk kararlarıdır. Yüksek Kurul ilk yıllarda, alt kurulların görev sınırlarını aşarak yaptıkları işlemlere ve aldıkları kararlara karşı yapılan başvuruları, sürelerin geçmiş olmasını bir engel görmeyerek ve 1961 Anayasasının 75. maddesini temel hukuki dayanak sayarak görüşmesi suretiyle tam

kanunsuzluk adı altında başlattığı uygulamasını, 1960'lı yılların ortasından sonra, seçilen adayların, seçimden önce varolan ancak seçimden sonra ortaya çıkan seçilme engelleri bulunduğu ilişkin başvurular için de süreleri dikkate almayarak devam ettirmiştir. Tam kanunsuzluk kararlarının yıllar içindeki seyrine bakıldığında, içtihatla açılmış olan bu yolun, sadece önceden yapılmış bir seçim işleminin veya kararının düzeltilmesinde uygulanmadığı, zaman içinde alt kurulların YSK'nın ilke kararlarına uymamış olduklarının tespiti durumlarında ya da 298 sayılı Kanunda belirtilen usullere aykırı yapılan seçim faaliyetlerinin (oy sayımının jandarma karakolunda yapılması gibi) denetimi ve iptali için de uygulandığı görülmektedir. Ancak, YSK'nın, genişleme gösteren bu içtihadını, özellikle 1982 Anayasası döneminde giderek daralttığı ve önüne gelen benzer başvurularda, 298 sayılı Kanunun 130.maddesinin dördüncü fıkrası ile sınırlı çekimser yorumlar yapmaya başladığı tespit edilmektedir.

Tüm bu inceleme neticesinde seçim kurullarının hukuki niteliği sorunu ele alındığında, bu kurulların hem idari hem de yargısal görev ve yetkileri olması sebebiyle çifte kimlik taşıdıkları söylenebilir. Doktrinde de ağırlıklı olarak kabul edilen bu görüş, AİHM'nin Avrupa Sözleşmesinin 6.maddesinde yer alan "mahkeme" kavramına getirdiği kriterle birlikte değerlendirildiğinde, YSK özelinde idari nitelikte görev ve yetkileri olan yargısal bir kurul olduğu sonucuna varılabilir. Bu değerlendirmenin en önemli sonucu ise, seçim kanununda yer alan düzenlemelerin somut norm denetimi ile AYM'nin önüne getirilerek, bazı uygulamaların denetimsiz kalmasının önüne geçilmiş olunacaktır.

RESUME

Dans les régimes représentatifs, le plus essentiel activité politique est l'élection. Etant un concours politique, l'élection doit se faire respectant un ordre démocratique, assuré par l'existence des règles sur l'administration et le contrôle des élections. Les règles qui déterminent ce qui a le droit de vote, les conditions de candidature, les limitations à la campagne électorale, ainsi que les règles qui détermine l'organe compétent pour résoudre les conflit électorales sont celles qui font une élection démocratique et légitime.

Bien que le droit comparé montre qu'il y a de différentes pratiques en ce sujet, il est possible de dire que la pratique la plus utilisée est de donner ces deux fonctions à des organes différents. Seulement dans les pays d'Amérique Latine, l'administration et le contrôle des élections sont dans les compétence d'un même organe, dit cour électorale. Ceci montre d'un côté l'originalité du système turc, d'autre côté l'inexistence de normes et de principes communs dans le droit comparé.

D'après le droit électoral turc, l'administration et le contrôle des élections sont effectués par les commissions électorales, créés en 1950, dont le Conseil Electoral Supérieur, composé par les juges de la Cour de Cassation et du Conseil d'Etat, se trouve à la tête. Suivant une composition hiérarchique, les juges de second degrés sont les membres des sous-commissions. La loi électorale sur les principales dispositions des élections et des registres électoraux du 1961, qui est en viqueur depuis toujours, a largement adopté le système posé et apporté quelques nouveautés. En même temps, afin d'assurer l'exactitude et l'équité des élections, cette organisation a été prévue par la constitution de 1982, ainsi que la constitution de 1961, de ce fait, l'élection est dotée d'une garantie constituitonnelle en droit turc. Pourtant une analyse des disposition de la loi électorale, dans le cadre institutionnel et fonctionnel, met en relief l'existence de cartaines règles qui affaiblissent cette garantie et qui rendent l'inéfficace la jouissance des droit de vote et d'être élu.

Si on commence par les nouveautés de la loi de 1961, il faut tout d'abord citer les règles sur l'élaboration et le contrôle des registres électoraux. Suivant l'esprit de la loi, un seul organ est doté de ces deux compétences: le président de la commission

électorale de comté, c'est à dire, le juge. Puis, commençant par la composition des commissions, les activités de propagande jusqu'à même les opérations électorales faites après les élections, ces domaines sont entrées sous le contrôle des commissions électorales. Suivant la procédure de contrôle, il est possible de faire un appel devant Le Conseil Electoral Supérieur, contre les décisions des sous-commissions. D'après l'article 79 de la Constitution de 1982, il ne peut être fait appel contre les décisions de ceci devant aucune autre instance. Ces dispositions montrent que la loi électorale a construit un système d'administration et de contrôle doté d'indépendance et d'impartialité afin d'assurer les droit de vote et d'être élu. Mais il faut ici, souligner qu'il y existe des règles qui brisent la garantie constitutionnelle. Tout d'abord, les dispositions insuffisantes sur les statuts des membres des commissions et sur le procédure de travail et aussi les règles sur le financement des commissions ont des effets négatifs sur la structure indépendante de l'organisation électorale. Ces insuffisances institutionnelles ont une grande influence sur le fonctionnement des commissions électorales. Le personnel et le budget lié au Ministère de Justice, le contrôle financier des agents de ce Ministère sur les activités d'élaborations des registres électoraux par les bureaux électoraux, l'utilisations des données du Ministère de l'Intérieur pour la détermination de l'électorat sont les pratiques qui font éloigner le système de son esprit. De nos jours, il est impossible de dire que l'administration de l'élection est indépendante.

Aussi les dispositions sur le contrôle des élections mettent-elles en avant quelques difficultés. La procédure, les voies, les durées de recours sont très complexes, voire incompréhensibles. Les décisions du Conseil Electoral Supérieur présentent souvent des incohérences, d'où violation du principe de la sécurité juridique. Les décisions du Conseil Supérieur, dit décisions de pleine violation, forment l'exemple le plus précis. Avec cette jurisprudence, Le Conseil Electoral Supérieur s'est vu l'autorité de statuer sur des questions électorales même si les durées de recours sont dépassées, même s'il n'existe un recours formel. En s'appuyant sur la disposition constitutionnelle, il a commencé à voir les questions sur les cas d'excès de pouvoir, après a élargi sa jurisprudence jusqu'à l'invalidation des procès-verbaux des élus, même l'invalidation des élections, toujours dans les cas où les délais étaient dépassés. Mais, cette jurisprudence évolutive ne suit pas un chemin stable. Face à des situations semblables, il se peut que le Conseil électoral

donne des décisions différentes. De plus, sous l'autorité de la Constitution 1982, on voit qu'il ne préfère guère d'utiliser sa jurisprudence sur les cas de "pleine violation" et qu'il se délimite avec l'article 130 de la loi.

Suivant une analyse des dispositions sur la compétence des commissions électorales, on voit qu'elles sont dotées d'une double nature: nature administrative et nature judiciaire. Cette idée est aussi mise en relief par la doctrine turque. Mais en réalité cette identification ne porte aucune solutions aux problèmes déguisés dans le système électoral turc. Donc, si on reprend la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme sur la notion de "tribunal" qui existe dans l'article 6 de la Convention européenne, il est possible de dire que même si le Conseil électoral supérieur a des fonctions et compétences administrative, sa nature juridique est beaucoup plus proche a celui d'un organ judiciaire. Cette proposition peut ainsi ouvrir la voie d'invoquer l'exception d'inconstitutionnalité pendant le déroulement d'un recours électorale devant le Conseil électoral supérieur, ainsi les dispositions législatives violant le droit de vote ou d'être élu seront mise sous le conrtôle de la Cour constitutionnelle

ABSTRACT

In the systems governing by representation, election is the fundamental politic activity. As a politic contest, the election must be realized in a democratic way, so that it is necessary to do the election relating some specific rules on election administration such as the determination of voters, the conditions of candidacy, limitations on election campaigns etc. also rules on supervision of election, competent body to resolve the election disputes. Just this are the rules which make elections democratic and legitime.

Althout the comparative study shows that there are very different legislation on the administration and supervision of election, it is possible to say that the most common practice is to empower two different organ forthis two different fonction. Only in some country of Latin America, the election courts fulfill this two function together. This situation expose the lack of common rules on this subject in the comparative law, and, underlines the originality of the turkish legal election system.

According to the Turkish electoral law, the administation and supervision of election is under responsability of election councils, created in 1950, and headed by The Supreme Election Council composed by the justices of Court of Appeal and Council of State. At the hierarchically formed election organisation, the senior concils also embody justice members. The electoral act on the fundamental principles of elections and on the electoral registers adopted in 1961, contains quite similar electoral organisatisation scheme and brings some new rules. At the same time the constitution of 1961 regulated the elections commissions as a guarantor of the fairness of the elections. This principles is also accepted by the 1982 constitution. In so doing, the election gets constitutionnal guaranty. But, an institutional and fonctionnal analyse on the rules of this election organisation, responsible for the fairness and ordrely conduct of the election reveals that at some points this rules make inefficient this guaranty.

The rules on electoral registers highlight a new provision. Yet a single organ has the competence of drafting and monitoring: the chairman of the county election council, who is a judge. Also, starting with the composition of election council, electoral campaign until the electoral process and even activities made after the election, these areas came under the control of election commissions. Following the procedure of control, it is possible to make an appeal to the Supreme Electoral Council, against decisions of the senior councils. According to Article 79 of the 1982 Constitution, it can not be appealed against the decisions of this before any other instance. These provisions show that the electoral law has built a system of administration and control with independence and impartiality to ensure the right to vote and be elected. But here, it must be emphasized that there are rules that break the constitutional guarantee. First, the inadequate provisions on the status of members of the commission and the working procedure and also the rules on the financing of election councils have negative effects on the structure of the independent electoral organization. These institutional weaknesses have a great influence on the functioning of electoral commissions. Electoral personnel and budget linked to the Ministry of Justice, activities of electoral offices financial controlled by the agents of this Ministry, using the data from the Ministry of the Interior for determining the electorate are the practices that make the system away from his logic. Nowadays, it is impossible to say that the administration of election is independent.

Also the provisions on the supervising of elections put forward some difficulties. The procedure, length of appeal are very complex, even incomprehensible. The decisions of the Supreme Electoral Council have often inconsistencies, thus violation of the principle of legal security. The decisions of the Supreme Council, said decisions of full breach, constitute the most precise example. With these precedents, the Supreme Electoral Council was given the authority to adjudicate on electoral matters even if the durations of appeal are exceeded, even if there is a no formal appeal. Based on the constitutional provision, The Supreme Council began to see the questions on cases of abuse of power, has broadened its jurisprudence till the invalidation of the minutes of the elected person, even the invalidation of the elections, still cases where delays were exceeded. But this jurisprudence does not follow an evolutionary way. Faced with similar situations, it

is possible that the Supreme electoral council gave different decisions. In addition, under the authority of the Constitution 1982, we see that it prefers not to use its jurisprudence on cases of "full breach" and he defines with Article 130 of the Act.

According to an analysis of the provisions on legal nature of election councils, it can be said that they have a dual nature: administrative and judicial nature. This idea is also highlighted by the Turkish doctrine. But in reality, this does not identify solutions to problems disguised in Turkish electoral system. So if we take the jurisprudence of the European Court of Human Rights on the concept of "court" that exists in Article 6 of the European Convention, it is possible to propose that even if the Supreme Election Council has administrative functions and powers, its legal nature is much closer to a judicial organ. This proposal may open the way to submitting a claim of unconstitutionality in the course of an election appeal before the Supreme Election Council. Thus the legal disposition that violate the right to vote or be elected will be put under the control of Constitutional Court

GİRİŞ

Seçim, bir sözleşme olarak kurgulanan anayasaya göre halk ve onun için, onun adına ve onun verdiği yetkiyi kullanacak olan kişileri, anayasada belirlenmiş süre içinde ve anayasalar tarafından belirlenmiş kurallara göre karşı karşıya getiren faaliyettir¹. Bu faaliyetin, önceden belirlenmiş kurallara göre yürütülmesi gerekmektedir. Aslında bu kurallar evrenseldir ve batı demokrasisini benimsemiş her ülkenin anayasasında bulunan kurallardır: seçimlerin genel, eşit, serbest ve gizli olması. Seçme ve seçilme hakkını kapsayan siyasi hakların bu ilkelere uygun şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Günümüz demokrasilerinde, ancak bu ilkelere uygun yapılmış bir seçim siyasi iktidar sahiplerine meşruiyet kazandırmakta² ve halkın gerçek iradesinin gerçekleştiği seçim sayılmaktadır. Bu sebeple seçimlerin düzenlenmesi işi oldukça önemli bir meseledir.

Seçimlerin düzenlenmesi seçmenlerin, adayların, seçime katılacak siyasi partilerin belirlenmesinden, seçim propagandası ve finansmanına ve seçilenlerin belirlenmesinden seçim süreci içinde ve sonrasında seçim işleri ile ilgili uyumsuzlukların çözülmesine kadar oldukça kapsamlı bir faaliyettir. Seçimi düzenleyen kurallar içinde seçmen ve milletvekili yeterliğine ilişkin şartlar, istisnasız, her ülkenin anayasasında yer almaktadır. Ancak, seçimi düzenleyen kurum ya da kurullar için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Seçimlerin düzenlenmesi iki ayrı faaliyeti kapsamaktadır: seçimlerin yönetimi ve seçimlerin denetimi. Bu faaliyetlerin de bir teşkilat eliyle yürütülmesi gerekmektedir. Parlatentonun üstünlüğü ve demokrasi kavramının gelişmesi ile paralel şekilde seçimlerin düzenlenmesi ile görevli kurumlar da değişmeye başlamıştır. İlk değişim seçimlerin denetlenmesi konusunda gerçekleşmiştir: seçimlerin denetimi, İngiliz siyasi tarihinde, Krala karşı Parlatentonun yetki mücadelesi sonucunda yürütmenin güdümünden çıkıp yasamanın sorumluluğu altına girmiştir. Bu yetkinin daha sonraları

¹ Bu yönü ile seçim, iktidar sahiplerine yönetme ve emretme gücü verirken, seçenlerin de itaatini gerektirmektedir. MASCIET Jean Claude, **Le droit des élections politiques**, PUF, Paris, 1992, s:9 vd. Demokratik sistemlerde, seçimlerin, hem rejimin hem de yönetenlerin meşruiyetinin temelidir. YÜZBAŞIOĞLU Necmi, "Türkiye'de Uygulanan Seçim Sistemleri Ve Bunlara İlişkin Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Nasıl Bir Seçim Sistemi", **İÜHFİM**, Cilt: LV, Sayı: 1-2, s:105

² BATUM Süheyl, **99 Soruda Neden Ve Nasıl Bir Anayasa**, 12 Levha, Yayın no: 42, İstanbul, 2009, s:358.

ise ya doğrudan yargı organlarına verilmeye başlandığı ya da seçimlerin yönetimi için kurulan ayrı bir teşkilatın kararlarına karşı üst denetim sağlamak amacıyla yargı organlarına verilmeye başlandığı görülmektedir. Gerçekten, zamanla seçimlerin yönetiminde de yürütmenin etkisini önleyecek çözümler aranmış, bunun için ya yürütmenin beraber çalıştığı bağımsız kurullar ya da tamamen yürütmeden ayrı bağımsız kurullar kurulmuştur. İster ilk grup ister ikinci grup teşkilat seçilsin, her halde yargı denetimi muhafaza edilmiştir. Kıta Avrupasında benimsenen teşkilatlanma ve denetim sistemlerinden apayrı bir modele ise Latin Amerika ülkelerinde rastlanmaktadır. Siyasi tarihleri demokratik rejimin askıya alındığı ihtilallerle dolu olan bu bölge ülkelerinde, seçimlerin hem yönetimi hem de denetimi Anayasalar ile ayrı bir yargı organına bırakılmaktadır: Seçim Mahkemeleri. Görüldüğü üzere, seçimlerin yönetimi ve denetimi konusunda ortak temel ilkelerin varlığından bahsetmek oldukça güçtür. Zira, konu her ülkenin iç siyasi dinamiklerine göre şekillenmektedir³.

Gerçekten 2000 yılında Amerika Birleşik Devletleri(ABD)'nde yapılan başkanlık seçiminde yaşanan olaylar seçimlerin yönetimi konusunun halen gelişmekte olan bir konu olduğunu ortaya koymaktadır. Hatırlanacak olursa, başkanlık seçimlerinde Florida eyaletinde hazırlanan oy pusulalarının adaylar için yapılacak tercih hanesi bakımından seçmenlerde tereddüt yaratmış olduğu ortaya çıkmış ve oy pusulalarının tekrar sayımının yapılması istenmiştir. Ancak, tekrar sayım yapıp yapılamayacağı bir uyuşmazlık konusu haline gelmiş, eyalet kanunu ile federal Anayasa çatışması karşısında olay Federal Yüksek Mahkemenin önüne kadar getirilmiştir. Yüksek Mahkemenin verdiği karar aslında bir anayasaya aykırılık sorununu çözmekteyse de, kararın sonucu başkanlık seçimini kimin kazandığını belirlemiştir. Seçimi kazanan George Bush, görevde iken, seçimlerin yönetiminde yeknesaklık, seçmenlerin oy kullanmasında kolaylık sağlama amacıyla bazı yeni düzenlemeler yapmıştır.

Türk siyasi hayatı bakımından da 2000'li yıllarda seçimlerin yönetimi ve denetimi konusunu ilgilendiren önemli olaylar yaşanmıştır. Ancak ABD örneğinden

³ MOZAFFAR Shaheen-SCHEDLER Andreas, "The Comparative Study Of Electoral Governance-Introduction", **International Political Science Review** (2002), vol 23, No: 1, s: 13. Seçim yönetim kurumlarının en iyi şekilde "gömülü kurumlar" (*embedded institutions*) olarak ifade edilebileceğini ileri süren yazarlar, bu kurumların köklerinin, ülkelerin kurumsal, kültürel ve sosyoekonomik faktörlerindeki tarihsel değişimlerde bulunduğunu dile getirmektedirler.

farklı olarak, konu seçimlerin yönetimine ilişkin kurallardan çok, bu kuralların uygulayıcısı ile ilgilidir. Özellikle 3 Kasım 2002 tarihinde yapılan milletvekili genel seçimlerinin hem öncesinde hem de sonrasında yaşananlar, 1982 Anayasasının 79.maddesi ile seçimlerin yönetimi ve denetimi görevi verilmiş olan Yüksek Seçim Kurulu(YSK) ve Yüksek Kurulun kararları ile ilgilidir. Anayasanın 79.maddesine göre YSK, Yargıtay ve Danıştay tarafından kendi genel kurullarınca seçilen 7 üyeden oluşmaktadır. Yüksek Kurulun seçimlerin yönetimi ile ilgili tüm işleri yapma ve yaptırma, seçimlerin denetimi ile ilgili tüm şikayet, itiraz ve yolsuzlukları inceleyerek kesin karara bağlama görevleri bulunmaktadır. Anayasa hükmüne göre de YSK'nın kararları aleyhine başka bir merciye başvuru yolu bulunmamaktadır. 3 Kasım 2002 seçimlerinde YSK'nın seçimlerin yönetimi ile ilgili olarak verdiği adaylıklar seçime katılma hakkı olan siyasi partiler ve seçimlerin denetimi ile ilgili olarak sandık başı işleri hakkında yapılan başvurular üzerine verdiği kararlar, Türkiye'nin mevcut siyasi hayatına yön vermiştir.

Çalışmanın Amacı Ve Kapsamı

Çalışmanın amacı, Türk seçim hukukunda yer alan seçim kurullarının teşkilat yapısı belirlenerek daimi kurullarının oluşum, görev ve yetkileri çerçevesinde nasıl nitelendirilebilecekleri, bu teşkilata yargısal nitelik atfedilip atfedilemeyeceği sorusuna bir cevap aramaktır.

Türk seçim hukukunda iki grup seçim kurulu bulunmaktadır. Daimi görev yapanlar ile sadece seçim zamanı kurulan sandık kurulları. Çalışma, seçimlerin yönetimi ve denetimi ile görevli olarak daimi çalışan kurullar olan YSK'yı, il seçim kurulunu ve ilçe seçim kurulunu kapsayacaktır. Bunun temel sebebi, sadece seçim zamanı oluşan sandık kurullarının sınırlı bir görev alanı olması dolayısıyla genel olarak seçim kurullarının niteliklerini belirlemek olan amacımıza yardımcı olmaktan uzak olmasıdır. Ayrıca sandık kurullarının seçim günü işlerinin, seçimlerin doğruluğu ve dürüstlüğü konulu başka bir araştırma konusunu oluşturacak kadar önemli ve kapsamlı olduğunun da altını çizmek gerekmektedir.

Türk seçim hukukunda yer alan seçim kurulları ve bunların görev ve yetkilerinin yer aldığı genel Kanun 26.4.1961 tarihinde kabul edilen 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri Ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanun'dur. Bunun yanında 10.6.1983 tarihli Milletvekili Seçimi Kanunu, 18.1.1984 tarihli Mahalli İdareler İle Mahalle Muhtarlıkları Ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun ile 23.5.1987 tarihli Anayasa Değişikliklerinin Halkoyuna Sunulması Hakkında Kanun'da seçim kurullarına verilen diğer görev ve yetkiler bulunmaktadır. Ayrıca, ilçe seçim kurulu başkanı bakımından ise, 1982 Anayasasının 135.maddesinin kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının organ seçimlerinin yargı gözetimi ve denetimi altında yapılacağı hükmü uyarınca, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarını düzenleyen kanunlarda daha başka görev ve yetkileri bulunmaktadır. Bu mevzuat karşısında, çalışmada genel kanun olan 298 sayılı Kanun hükümleri temel alınacaktır. Bunun yanında, seçimlerin yönetimi ve denetimine ilişkin çalışma sahamız, mahalli idareler seçimi hakkındaki düzenlemeler, 2839 sayılı Kanunla paralellik ve yer yer göndermelerde bulunması sebebiyle özellikle milletvekili seçimlerini kapsayacaktır.

Çalışmanın başında, geniş perspektif ile karşılaştırmalı hukuk ele alınacaktır. Bunun için, sadece kıta Avrupa'sı ile sınırlı kalınmayarak, Amerika, Afrika ve Asya kıtalarında yer alan ülkelerin mevzuatlarında konunun ne şekilde düzenlendiği ortaya konmaya çalışılacaktır. Bu çalışma 27 ülkeyi (Amerika kıtasından, ABD, El Salvador, Kosta Rika ve Uruguay'ı; Kuzey Avrupa'dan, İsveç, Norveç, Finlandiya, İrlanda, İzlanda, İngiltere, Danimarka ve Hollanda'yı; Orta Avrupa'dan Fransa, Almanya, Belçika, İsviçre ve Avusturya'yı; Güney Avrupa'dan İspanya, Portekiz, İtalya'yı, Doğu Avrupa'dan, Macaristan, Polonya, Romanya, Bulgaristan ve Arnavutluğu, Asya'dan Rusya Federasyonu'nu ve Afrika'dan Güney Afrika'yı) kapsamaktadır. Çalışma sahasının mümkün olduğu kadar geniş tutulmasının sebebi, Türk sisteminin ele alınan ülkeler içinde kendine özgü yapısını daha açık şekilde ortaya koyabilmektir. Bu noktadan hareketle, karşılaştırmalı hukuktan benzerlikleri değil farklılıkları ortaya koymak amacıyla yararlanılacaktır. Bu farklılıkların inceleneceği önbölümün temel dayanağını, anayasal ve yasal metinler oluşturacaktır. Ayrıca, seçimlerin yönetim ve denetimine ilişkin kurallarının uygulanmasının da konu açısından değerlendirilmesi gerekliliği karşısında, ele alınan ülkelere ilişkin Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatının

seçimlere ilişkin gözlem raporları (OSCE/ODHIR) ile karşılaştırmalı hukuka ilişkin incelemeye bir bütünlük kazandırılmaya çalışılacaktır.

Karşılaştırmalı hukukun farklılığı ile Türk sisteminin kendine has yapısı ortaya konduktan sonra iki ana bölümde, önce Türk hukukunda seçimlerin yönetimi ve denetiminden sorumlu daimi kurulların yapısı ve sonra da bu kurulların işlevleri ile nitelikleri ele alınacaktır.

Birinci bölümde daimi görev yapan seçim kurullarının yapısı, ikinci bölümde de işlevleri incelenerek nitelikleri ortaya konmaya çalışılacaktır. Bu bölüm, daimi kurullardan oluşan seçim teşkilatının görevlerinin tarihsel süreçte ortaya çıkışı ile günümüze kadar uzanan süreçte geçirdiği evreleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu tarihsel süreç, Türk hukukunda varolan, kurullarla seçim yönetim geleneğine sonrada seçimlerin denetim yetkisinin eşlik ettiğini gösterecektir. Tarihsel sürecin incelenmesi, aynı zamanda, önceleri merkezi idarenin yönetiminde olan seçimlerin yönetimi ile görevli kurulların neden ve nasıl bugünkü görünümüne kavuşturuldukları ve mevcut düzenlemelerde yer alan kuralları daha iyi anlamamızı sağlayacaktır. Çünkü 1982 Anayasasının 79.maddesi çok az bir farkla 1961 Anayasasının 75.maddesinin aynısıdır. Ayrıca 1982 Anayasası döneminde geçerliliğini koruyan 1961 Anayasası döneminde yapılmış 298 sayılı Kanunun hükümlerinin kaynağı 1950 yılında kabul edilen 5545 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunudur. Seçim teşkilatının tarihsel olarak incelenmesinin ardından teşkilatın günümüzdeki görünümü ortaya konmaya çalışılacaktır. Bunun için de, sürekli kurullardan oluşan teşkilatın özellikleri, üyelerin statüleri ile görev ve yetkilerine ilişkin genel esaslar ile çalışma usulleri ele alınacaktır.

Seçim kurullarının oluşturduğu seçim teşkilatının yapısı bu şekilde belirlendikten sonra ikinci bölümde, kurullarının işlevleri incelenerek 1982 Anayasasının 79.maddesinde yer alan kurulların hukuki nitelendirilmesi yapılmaya çalışılacaktır. Kurulların görev ve yetkilerine ilişkin olan oldukça teknik düzenlemeler, nitelendirme yapmamıza yardımcı olacak şekilde önce yönetime ve sonra denetime ilişkin olarak ikiye ayrılarak incelenecektir. Maddi olarak seçimlerin yönetimi ve denetimine ilişkin kurullar incelendikten sonra nitelendirmeye ilişkin bölümde, daimi seçim kurullarının

Türk Yüksek Mahkemeleri ve Anayasa Mahkemesi tarafından nasıl değerlendirildiği ortaya konmaya çalışılacaktır. Bundan sonra da, nitelendirme sorununa ışık tutması bakımından, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (AİHS) 6.maddesi kapsamında mahkeme kavramı için sözleşme organlarınca tespit edilen ölçütler ele alınacaktır.

Çalışmamıza başlamadan önce kullanılan kaynaklara ve bunlara ulaşmak bakımından yaşanan bazı zorluklara değinmek gerekmektedir. Karşılaştırmalı hukukun ele alındığı önbölüm, yukarıda ifade edildiği üzere, geniş bir perspektif ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ancak, seçim hukukunun bir yönünü oluşturan oylama sonucu sandalye dağılımına yani seçim sistemlerine ilişkin birçok araştırma, makale ve kitap bulunmakta iken, seçimlerin hazırlanması ve denetlenmesine ilişkin çok sınırlı sayıda kaynak bulunmaktadır. Seçimlerin düzenlenmesine ilişkin karşılaştırmalı çalışmaların yapıldığı bazı araştırmaların⁴, öncelikle seçim hukukunun ulusal düzeydeki dinamik yapısı, bir başka deyişle oldukça sık değiştirilen metinler olması sebebiyle güncelliklerini korumadıkları tespit edilmiştir. Ayrıca bu uluslararası çalışmaların temelini, seçimlerin yönetim modelleri oluşturmaktadır. Böyle olunca, söz konusu araştırmalarda yapılan belirlemeler, bu çalışma konusunun sadece bir yönünü yansıtmaktadır. Bu itibarla, önbölümün temel kaynağı, ülkelerin en doğru ve en güncel mevzuatlarının bulunduğu resmi internet siteleridir.

Çalışmanın temelini oluşturan diğer kaynaklar ise, YSK kararlarıdır. YSK, kararlarını kitap olarak ilk defa 1962 yılında yayınlamıştır. Fakat bu uygulama günümüze kadar devam ettirilmemiştir. Ulaşabilinen en son karar kitabı, 1995-1996-1997 yıllarında verilen kararları içermektedir. Son on sene bakımından, Yüksek Kurulun özellikle seçimlerin yönetimi dışında seçimlerin denetimine ilişkin hemen hemen hiçbir kararının Resmi Gazetede yayınlanmadığının tespit edilmesi, içinde içtihatların bulunduğu ve genellikle YSK'da görev yapmış kişilerin hazırlamış olduğu mevzuat

⁴ IDEA (*International Institute for Democracy and Electoral Assistance International Institute for Democracy and Electoral Assistance*)'nin 2006 yılında hazırlayıp yayınladığı Seçim Yönetim Tasarımı (*Election Management Design*) http://www.idea.int/publications/emd/upload/EMD_inlay_final.pdf (s.e.t.:15.09.2010).

Rafael LOPEZ-PINTOR'un hazırlayıp, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından 2000 yılında yayınlanan "Yönetim Kurumları Olarak Seçim İdare Organları" (*Electoral Management Bodies as Institutions of Governance*).

kitaplarına yönelmeyi zorunlu kılmıştır. Genelde ikincil kaynak olarak kullanılacak bu kitaplar, zaman zaman ilkel kaynak olmuştur. Yakın dönemde YSK'nın internet sitesinde kararlar yayınlanmaya başladığından, bir kısım kararlara Yüksek Kurulun resmi internet sitesi kaynak olmuştur. Çalışma metni içinde YSK kitaplarında yer alan kararlara atıf, kararın numarası, karar tarihinden sonra, kitaptaki sayfa numaraları gösterilerek yapılmıştır. Kitapların künyeleri kaynakça bölümünde belirtilmiş, kararlar ilgili oldukları kitapların başlıkları altında ayrıca sıralanmıştır. Bunun sebebi, arka arkaya atıf verilen YSK kararlarının, kitap künyeleri ile bölünmeden net bir şekilde görülebilmesinin sağlanmasıdır.

ÖNBÖLÜM

KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA SEÇİMLERİN YÖNETİMİ VE DENETİMİNE İLİŞKİN DÜZENLEMELER

Devleti yöneten siyasi iktidarın hukuk kurallarıyla temellendirilmesinin, yani modern anlamda devletin kurulmasının ardından, demokrasi anlayışı çerçevesinde siyasi iktidarın kaynağı halkın seçimler yoluyla uzlaşmasına dayandırılmıştır⁵. Siyasi partilerin siyasi hayata yön vermeye başlaması ve oy hakkının zaman içerisinde genişlemesi ile seçimlere ilişkin kurallar, modern devletlerin siyasi iktidarlarını düzenleyen kuralları içinde önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Halkın iktidara güvenini sağlayan ilk önemli unsur da, bunun dürüst bir seçimle göreve gelmesidir. Bunun için de seçimlerin dürüst yönetimini ve etkin denetimini sağlayan sistemin oluşturulması gerekmektedir. Bu sebeple seçimlerin dürüstlüğüne sağlamaya yönelik kurallara anayasalarda yer verilmek suretiyle toplum sözleşmesi güvencesine kavuşturulmuştur.

Karşılaştırmalı hukukta seçimlerin yönetim ve denetimine ilişkin düzenlemelerin anayasal ve yasal mevzuat hükümleri temelinde ele alınmasının en önemli sebebi, ülkelerin tercih ettikleri sistemlerin anayasal güvenceyi haiz olup olmadığının ortaya konmasıdır. Aşağıda görüleceği üzere, karşılaştırmalı hukukta seçimlerin yönetimi ve denetimine ilişkin düzenlemelere ağırlıklı olarak anayasa metinlerinde yer verilmekle birlikte, bazı ülkeler konuyu kanunla düzenlemeyi tercih etmişlerdir.

⁵ Erdoğan TEZİÇ, **Anayasa Hukuku**, Beta Yayınevi, 13. Bası, İstanbul, 2009, s:252.

İster anayasal ister yasal olsun, bu düzenlemelerde ilk göze çarpan husus, seçimlerin yönetimi ve denetimi ile görevlendirilmiş organların ya da kurulların açık şekilde belirlenmiş olduğudur. Genellikle, yönetim ile görevli olanlar birer idari teşkilat, denetim ile görevli olanlar ise yargı organlarıdır. Yönetim ve denetim görev ve yetkisinin tek bir organa verildiği durumlarda ise seçilen yol, dördüncü bir kuvvet olarak ortaya çıkan seçim mahkemeleri adı altında bir teşkilatın kurulmasına ilişkin bulunmaktadır.

Seçimlerin denetimi konusu, içerisinde üç farklı alanı içeren uyuşmazlıkların çözülmesi olarak anlaşılmaktadır: seçme ve seçilme hakkına, seçim hazırlıklarına ve de seçim sonuçları ile seçilenlerin yeterliklerine ilişkin denetim⁶. Anayasalarda seçimlerin denetim yetkisinin parlamentoya verildiği durumlarda, milletvekilli seçilenlerin yeterliklerine⁷ ilişkin denetim, seçimden sonra yeni seçilen milletvekillerinden oluşan parlamento tarafından denetlenmesi anlamına gelmektedir. Şüphesiz bu konu seçimlerin denetiminin sadece bir kısmını oluşturmaktadır. Diğer konular, her ülkede farklı şekilde çözüme kavuşturulmuştur. Açıklanmaya çalışılan bu husus nedeniyle, anayasalarda seçimlerin denetiminin parlamentoya verildiği durumlarda, öncelikle bu denetim şekli incelendikten sonra, ulusal seçim mevzuatı doğrultusunda, kısaca diğer denetim alanlarının nasıl düzenlendiğine değinilecektir.

I- Seçimlerin Yönetim ve Denetimine İlişkin Anayasal Düzenlemeler

Çalışma kapsamındaki 27 ülkede seçimlerin yönetim ve denetimini anayasal bir düzenlemeye konu eden ülkeler arasında yapılacak ilk sınıflandırma, bu görev ve yetkiyi tek bir organa veren (A), ikinci sınıflandırma, yönetim ve denetimini ayrı organlara veren (B) ülkelere ilişkindir. Diğer bir kısım anayasal düzenlemeler ise, ya sadece seçimlerin denetimi (C) ya da sadece seçimlerin yönetimi ile ilgili kuralları (D) düzenlemektedir.

⁶ MASCLET Jean Claude, s: 98-103. Yazarın konuya ilişkin ayırımı gene üç başlık halinde seçmen listelerine, seçim hazırlıklarına ve seçim işlemlerine olmak üzere ele alınmıştır.

⁷ Bu denetim aynı zamanda seçim sürecinin de denetimini kapsayacak şekilde geniş uygulanmaktadır.

A) Yönetim Ve Denetim Görev Ve Yetkisinin Birleştiği Düzenlemeler

Seçimlerin başlamasından, tutanakların teslimine kadar seçimlerle ilgili her türlü işlemi yapma ve bu konularla ilgili uyuşmazlıkları çözme yetkisinin, yasama ve yürütme hatta genel yargı düzeninde yer alan yargı kuvvetlerinden tamamen ayrı ve bağımsız kurumlara verildiği anayasal düzenlemelerin sayısı çok fazla değildir. Özellikle Latin Amerika ülkelerinde rastlanan bu tür düzenlemeler arasında, Uruguay, El Salvador ve Kosta Rika Anayasalarında, seçimlerin yönetim ve denetimi yetkisinin, seçim mahkemelerine verildiği görülmektedir⁸.

El Salvador'un, Kosta Rika'nın ve Uruguay'ın ortak özelliği, seçimlerin yönetimi ve denetiminden sorumlu olan kurumun, bu ülkelerin anayasalarında *Yüksek Seçim Mahkemesi*⁹ olarak belirlenmiş olmasıdır. Devlet başkanın halk tarafından seçildiği bu üç ülkenin diğer bir ortak özelliği ise, çalkantılı siyasi hayatta önemli bir rolü olan seçimlerin yönetim ve denetim yetkisinin, bu konularda özel görevli bir yargı makamına

⁸ Şüphesiz seçimlerin yönetim ve denetimini seçim mahkemelerinin görev ve yetkisi altında düzenleyen sadece bu üç ülke değildir. Ekvator, Panama gibi ülkelerin de aynı yönde düzenlemeleri bulunmaktadır. 2008 tarihli Ekvator Anayasası'ndan önce, 1830, 1996 ve 1998 tarihli anayasalarda da aynı yönde düzenlemeler bulunmaktaydı. En son, 2006 yılında seçilip, 2007 yılının Ocak ayında göreve başlayan Devlet Başkanı Rafael Correa'nın girişimiyle, önce görevi yeni bir anayasa yapmak olan bir kurucu meclis oluşturulması için referandum düzenlenmiş, bunun sonucunda oluşturulan Parlatentonun hazırladığı metin 2008 yılının Eylül ayında halk tarafından kabul edilmiştir. 2008 tarihli Anayasanın, bir önceki anayasalardan farkı seçimlerin yönetim ve denetimi için iki ayrı kurumu benimsemiş olmasıdır. Anayasanın 217.maddesi genel ilkeleri belirledikten sonra, 218.maddesi Ulusal Seçim Konseyini, 219.maddesi de Seçim Mahkemesini düzenlemektedir. Uygulamanın oldukça yeni olması bakımından, bu ülkeyi inceleme alanımız dışında bırakmaktayız.

(anayasa metni için bkz: http://www.asambleanacional.gov.ec/documentos/constitucion_de_bolsillo.pdf)
(s.e.t.:15.09.2010)

1972 tarihli Panama Anayasası ise, en son olarak 2004 yılında değişikliğe uğramış ve 142 vd maddelerinde seçim mahkemesini düzenlenmiştir. Ancak, ülkede halen var olan istikrarsızlık ve demokrasi anlayışı, bu ülke uygulamasının bizim çalışmamıza örnek olmasını engellemektedir. (anayasa metni için bkz: <http://pdba.georgetown.edu/Constitutions/Panama/constitucion2004.pdf>)
(s.e.t.:15.09.2010)

⁹ El Salvador Anayasası m: 208; Kosta Rika Anayasası m: 99-104. Bu düzenlemelere Temel Haklar bölümünde yer verilmek suretiyle seçme ve seçilme haklarını kapsayan siyasi hakların güvencesini oluşturmaya çalışıldığı söylenebilir. 1934 tarihli Uruguay Anayasası m: 278.

verilmesinin, söz konusu ülkelerin siyasi hayatında denge kurma rolü açısından önemidir¹⁰.

1983 tarihli El Salvador Anayasasının, 208. maddesi¹¹, Yüksek Seçim Mahkemesini düzenlemektedir¹². Toplam beş asıl ve beş yedek üyeden oluşan Mahkemenin üç üyesi, başkanlık seçimlerinde en çok oyu almış olan üç siyasi partinin veya koalisyon üyelerinin teklifi ile diğer iki üyesi ise, Yüksek Adalet Mahkemesinin teklif edeceği, ikinci derece hakimler arasından Meclis tarafından seçilmektedir. Söz konusu maddenin üçüncü fıkrasında, Mahkemenin, Anayasa tarafından belirlenmiş seçim uyuşmazlıkları konusunda en yüksek otorite olduğuna ilişkin bir düzenleme bulunmaktadır. Her ne kadar, Mahkemenin seçimlerin yönetimine ilişkin görev ve yetkilerine Anayasa metninde yer verilmemiş ise de, buna ilişkin kuralları Seçim Kanununda¹³ ve mahkemenin konuya ilişkin kararlarında bulmak mümkündür. Özellikle seçmen kütüklerinin belirlenmesi, tamamen bu Mahkemenin görev alanına girmektedir¹⁴. Aynı şekilde Seçim Mahkemesi, ulusal ve uluslararası gözlemcilere ilişkin bir kararında, El Salvador Anayasasının kurduğu sisteme göre, kendisinin seçim konularıyla ilgili en yüksek merci olup, seçim Kanununun uygulanmasında düzenleyici, seçimlerin hazırlanması ve gerçekleştirilmesinde hakem rolü bulunduğunu belirtmiştir¹⁵.

1949 tarihli Kosta Rika Anayasasına¹⁶ bakıldığında da, Yüksek Seçim Mahkemesi'nin temel hak ve özgürlüklerin yer aldığı 8. bölümde düzenlendiği görülmektedir (m: 102). Mahkemenin, Yüksek Adalet Mahkemesi üyeleri arasından

¹⁰ Özellikle, Uruguay örneğinin siyasal krizlerdeki etkin ve önleyici rolü için bkz: LOPEZ-PINTOR Rafael, **Management Bodies As Institutions Of Governance**, UNDP, Eylül, 2000, s: 163-165.

¹¹ <http://www.asamblea.gob.sv/Constitucion/ConstitucionVigente1983.aspx> (s.e.t.:15.09.2010)

¹² 1991 yılında yapılan değişiklikten önce bu madde *Merkez Seçim Konseyini* düzenlemekteydi.

¹³ En son 2009 yılında değişikliğe uğrayan 1992 tarihinde kabul edilen Seçim Kanunu için bkz: <http://www.csj.gob.sv/leyes.nsf/ed400a03431a688906256a84005aec75/4650aa7dbbf177c206256d02005a3afe?OpenDocument> (s.e.t.:15.09.2010)

¹⁴ El Salvador Seçim Kanunu m:19vd. Seçmen kütükleri, Mahkeme tarafından ulusal nüfus kayıt bilgilerinden elde edilmektedir. http://www.isd.org.sv/trans_electoral/documents/codigo_electoral.pdf

¹⁵ <http://www.isd.org.sv/inicio/documents/Reglaobservelectingles2009.pdf> (s.e.t.:15.09.2010)

¹⁶

http://www.asamblea.go.cr/Centro_de_Informacion/biblioteca/Paginas/Constitución%20Política%20de%20Costa%20Rica.aspx (s.e.t.:15.09.2010)

seçilen onüç asıl ve altı yedek üyesi bulunmaktadır. Bu hakimler, Anayasanın açık hükmüne göre özlük hakları bakımından Yargıtay hakimlerine özgü kurallara tabiidirler ve diğer devlet organlarının üyelerine tanınan bağışıklardan yararlanmaktadırlar. Görev ve yetkilerinin düzenlendiği 102. maddede uzun bir liste ile karşılaşılmaktadır. Yüksek Seçim Mahkemesinin seçimlerin yönetimi ve denetimi ile ilgili klasik görev ve yetkilerin yanında oldukça dikkat çekici bir diğer yetkisi ise tahkikat yetkisidir. Siyasi partilerden gelen, devlet görevlilerinin görevlerini yerine getirirken siyaseten taraflı davrandıklarına ya da yapmaları yasaklanmış olan siyasi faaliyetlerde bulduklarına ilişkin talep üzerine, Yüksek Mahkeme, kendisi veya görevlendirdiği kimseler eliyle tahkikat yapabilmektedir. Buradaki devlet görevlileri içine cumhurbaşkanı, bakanlar kurulu gibi en üst düzey devlet yetkilileri de girmektedir. Onlara ilişkin tahkikat yapılması durumunda, Yüksek Seçim Mahkemesi'nin bir rapor hazırlayıp Meclis'e göndereceği Anayasal metinde yer almaktadır (m:102/5).

Uruguay'daki seçim yönetim ve denetim modelinin özelliğini ise siyasi tarihinde bulmak mümkündür. Çünkü ülkede seçimler, 1934 tarihine kadar, 1924 seçim kanunu ile kurulan özerk ve bağımsız seçim yönetim organları tarafından gerçekleştirilmekteydi. 1934 yılında bunlar Yüksek Seçim Mahkemesi (*Corte Electoral*) adı altında devamlı ve bağımsız çalışan bir kurum olarak anayasal statüye kavuşturulmuştur¹⁷. 1967 tarihli ve halen yürürlükte olan Anayasada da aynı yönde düzenleme bulunmaktadır¹⁸. Gerçekten, Yüksek Mahkemeye ilişkin düzenlemelerin yer aldığı 18. Bölümün başlığı, Seçim Adaleti olarak belirlenmiş ve 324. madde üye seçimlerini düzenlemiştir. Buna göre, 9 asıl üyenin beşi, tarafsızlıkları ile bilinen ve hukuk bilgisine sahip vatandaşlar arasından, her iki meclisin ortak oturumunda verecekleri üçte iki çoğunluk kararıyla seçilmektedir. Geri kalan dört üye de, siyasi parti temsilcileri arasından, iki meclis tarafından, ayrı oturumlarda ancak eş zamanlı olarak seçilmektedir.

Diğer iki ülkeden farklı olarak, bu ülkenin seçim mahkemesinde hakim üye bulunmamaktadır. Belki de bu sebeple, 93. maddede, meclise karşı sorumlulukları

¹⁷ LOPEZ-PÍNTOR Rafael, s: 153; **Seçim Yönetimi Tasarımı** (*Election Management Design*), İDEA, Stokholm, 2006, s: 218-221.

¹⁸ <http://www.parlamento.gub.uy/constituciones/const004.htm> (s.e.t.:15.09.2010)

düzenlenmiş bulunmaktadır. 322. maddede yer alan görev ve yetkileri, seçim işlerini ve usullerini belirlemek, seçimlerin gözetimini sağlamak ve seçim ihtilaflarına ilişkin başvuruları karara bağlamak olarak belirlenmiştir.

Seçimlerin yönetimi, sistem içinde yer alan ve *Corte Electoral*'e bağlı çalışan merkez ofis tarafından idare edilmektedir. Altı bölümden oluşan bu ofis genel seçimlere özgü hizmetlerden sorumlu olup, kendi personeli ile sekreteryaya ve muhasebe işlerini yürütmektedir¹⁹. Dört senede bir halk tarafından seçilen ve daimi görev yapan alt kurullar²⁰, idari olarak bu ofise bağlı olarak çalışmaktadırlar. Seçmen kütükleri de daimi olup, *Corte Electoral* tarafından tutulmaktadır. Seçmen kartları her zaman dağıtılmamakta, ömür boyu geçerliliği korumaktadır²¹.

Corte Electoral, sadece genel seçimlerde değil, okullardaki, sosyal kulüplerdeki, spor kulüplerindeki seçimlerde de görevlidir ve seçim malzemeleri bu tür seçimlerde de kullanılmaktadır²².

Seçimleri ilgilendiren her türlü konuda yüksek mahkeme olarak çalışan *Corte Electoral*'e 1994'den beri seçim sonuçlarıyla ilgili şikayet yapılmamış olmasının sebebi, oyların elle sayılması ve siyasi parti temsilcilerinin varlığı ile açıklanmaktadır²³.

B) Yönetim Ve Denetim Görev Ve Yetkisinin Ayrıldığı Düzenlemeler

Seçimlerin yönetimi ve denetimi konusuna anayasa metninde yer verip bu yetkileri ayrı organlara tanıyan ülkeler, İzlanda, Norveç, Arnavutluk ve Avusturya'dır. Bu ülkeler içinde ilk ikisi, seçimlerin sınırlı yetkili bağımsız kurullar tarafından yönetimi ile seçimlerin parlamento tarafından denetimini düzenlemektedirler (1). Diğer ikisi ise, seçimlerin denetimi konusunda Anayasa Mahkemesini görevlendirmiştir(2). Seçimlerin

¹⁹ LOPEZ-PINTOR Rafael, s: 155.

²⁰ LOPEZ-PINTOR Rafael, s: 160.

²¹ LOPEZ-PINTOR Rafael, s: 157.

²² LOPEZ-PINTOR Rafael, s: 160.

²³ LOPEZ-PINTOR Rafael, s: 159.

yönetimine ilişkin olarak Arnavutluk Anayasası, seçimlerin yönetimi ile görevli Merkez Seçim Kuruluna ilişkin açık bir düzenlemeye; Avusturya Anayasası ise seçim kurullarına ilişkin temel kurallara yer vermeyi tercih etmiştir.

1) Sınırlı Yetkili Bağımsız Yönetim Kurulları İle Parlamento Denetimi

İki kuzey Avrupa ülkesinin anayasalarına bakıldığı zaman, her iki ülkede seçimlerin yönetimi faaliyetinin farklı bir kuruma verildiği, seçimlerin denetiminin ise parlamentoya ait bir yetki olarak açıkça düzenlendiği görülmektedir.

1944 tarihli İzlanda Anayasasının²⁴ 31. maddesi parlamento seçimlerinde seçim çevreleri ile ilgili kuralları belirlerken, dolaylı şekilde *Ulusal Seçim Kurulundan* bahsetmektedir. Seçim çevrelerinin sayıları ile ilgili genel kuralı belirledikten sonra, Reykjavik ve civarı için, seçim çevrelerinin sınırını belirleme yetkisini Ulusal Seçim Kuruluna tanımaktadır. Aynı maddenin devamında, bir sandalye ile temsil edilen kayıtlı seçmen sayısı, bir seçim çevresinde diğer seçim çevresinin yarısı kadar ise yine Ulusal Seçim Kurulu bu farkı azaltacak yeni hesaplar yapmakla yetkilendirilmiştir. Bu düzenlemeler dışında, Anayasada bu kurula ilişkin ya da bu kurulla ilgili bir hüküm bulunmamaktadır. Seçim Kanununa²⁵ bakıldığında ise, seçimlerin yönetim işinin aslında Adalet Bakanlığı ile beraber yürütülen bir faaliyet olduğu²⁶ ancak, Ulusal Seçim Komisyonunun²⁷ seçimlerle ilgili bazı ihtilafları çözmekle²⁸ birlikte, sınırlı yetkileri olan bağımsız bir kurul²⁹ olarak düzenlendiği görülmektedir.

²⁴ <http://www.government.is/constitution/> (s.e.t.:15.09.2010)

²⁵ 16 Mayıs 2000 tarihli 24 sayılı Althing'e İlişkin Seçim Kanunu.

bkz: <http://eng.domsmalaraduneyti.is/laws-and-regulations/nr/6713> (s.e.t.:15.09.2010)

²⁶ Seçim komisyonlarında çalışacak olanlara yapılacak ödemenin miktarı Adalet Bakanlığı tarafından belirlenmektedir (m: 18/2); seçmen kütüklerinin seçim gününden 20 gün önce askıya çıktığının duyurusunu Adalet Bakanlığı yapmaktadır (m:25); seçim malzemeleri (m: 46), oy pusulalarının dağıtılması (m: 54) gibi işler Adalet Bakanlığı'nın görevidir. Bununla birlikte seçim bittikten sonra seçim kayıtları bir yıl süreyle saklanmak üzere bakanlığa gönderilmektedir (m: 104/son).

²⁷ Anayasanın 31.maddesinde yer alan Ulusal Seçim Kurulu için Seçim Kanununda, Ulusal Seçim Komisyonu ifadesi kullanılmaktadır, bkz Seçim Kanunu m:7.

²⁸ Örneğin listelere ilişkin m: 42.

²⁹ OSCE/ODHIR, 25 Nisan 2009 tarihinde yapılan Erken Genel Seçimlere İlişkin Gözlem Raporu, s:5.

Ulusal Seçim Komisyonu, her genel seçim için *Althing*³⁰ tarafından seçilen beş asıl, beş yedek üyeden oluşmaktadır. Komisyonun Başkanı, kendi üyeleri arasından seçilmekte ve komisyon görev dağılımını kendi içinde yapmaktadır (m:12). Her seçim bölgesinde alt derece seçim komisyonu (*Senior electoral commission*) ve her sandık bölgesinde yerel seçim komisyonu bulunmaktadır (m:13, m:15). Alt seçim komisyonunun oluşumu, Ulusal Seçim Komisyonunki ile aynı şekildedir. Diğer bir deyişle, alt komisyonun beş asıl ve beş yedek üyesi bulunmakta ve parlamento tarafından seçilmektedir. Bu komisyon gerekli gördüğü hallerde, bazı seçim bölgeleri için, üç asıl ve üç yedek üyesini kendi seçtiği bölge seçim komisyonlarının oluşturulmasına karar verebilmektedir (m: 13). Her sandık bölgesi için de görev yapan yerel seçim komisyonunun üç asıl üç yedek üyesi belediye yönetimi tarafından seçilmektedir (m:15/2)³¹. Yerel yönetim tarafından seçilen seçim komisyonları, her yerel idare seçiminden sonra 4 seneliğine seçilmektedir. (m:15/son). Bu komisyon üyeleri, parlamento seçimlerine aday olduklarında ya da aralarında akrabalık bulunan kişilere ilişkin konuların görüşülmesi gerektiği durumlarda görevlerini bırakmak zorundadırlar (m:16). Seçim komisyonlarında çalışmak hak/ödev olarak kabul edilmektedir (m:18). Özlük haklarına ilişkin kurallar ise, yine Kanunun sistematığına uygun olarak Adalet Bakanlığı tarafından belirlenmektedir (m: 18/2). İzlanda'da yer alan seçim teşkilatının önemli bir özelliği, Ulusal Seçim Komisyonu ile alt komisyonlar arasında hiyerarşik bir ilişkinin bulunmamasıdır. Bir başka deyişle, Ulusal Seçim Komisyonu, alt komisyonlara tavsiyelerde bulunabilmekte, ancak onların üstünde bağlayıcı yetkisi bulunmamaktadır³².

Seçimlerin ne zaman yapılacağını duyurma yetkisi kural olarak Adalet Bakanına aittir (m:20/2). Parlamantonun feshi halinde bu görevi Cumhurbaşkanı yerine getirmektedir (m: 21). Seçimlerin yapılacağına ilişkin duyuruyu takiben, belediyeler, Ulusal Nüfus Kütüğünde yer alan bilgilere göre, seçmen kütüğünü oluşturmaya başlamakta (m: 22) ve işlem tamamlanınca, seçmen kütüğü belediye başkanı tarafından imzalanmaktadır (m:24/2). Seçimlerin yapılacağı günden 20 gün önce Adalet Bakanı,

³⁰ İzlanda Parlamantosuna verilen isim.

³¹ Belediye sınırları içinde birden fazla sandık bölgesinin olması durumunda, kurulacak yardımcı kurullar için, ayrı bir düzenleme mevcuttur. Bunlarda aynı üye sayısına sahip olup, belediye yönetimi tarafından seçilmektedirler (m: 15/2).

³² Bkz: **OSCE/ODHIR** gözlem raporu, s:5.

seçmen kütüğüne³³ ilişkin duyuruyu yapmakta (m:25) ve yerel idareler seçmen kütüklerini askıya çıkarmaktadırlar. Seçmen kütüğü seçim gününe kadar askıda kalmakta (m: 26/3) ve kütüklerde seçmen kaydına ilişkin itirazlar yerel idareye, bunlara ilişkin uyuşmazlıklar ise yerel idare yönetimine yapılmaktadır (m:27).

Adaylık başvuruları, alt derece seçim komisyonuna yapılmaktadır (m: 30 vd). Komisyonun görevi, bunları incelemek ve gerekli düzeltmeleri yapmaktır. Adayların seçilme yeterliliklerine ilişkin inceleme yapmamaktadırlar. Çünkü buna ilişkin görev, Anayasa hükmü ile *Althing*'e verilmiş bulunmaktadır.

Seçimlerin yönetimine ilişkin hem Adalet Bakanlığının hem de Ulusal Seçim Komisyonunun harcamalarının mali kaynağı Hazine yani Maliye Bakanlığıdır (m:123).

Seçimlerin denetimi konusunda, seçilen milletvekilinin yeterliğine ya da seçilmesindeki usulsüzlüğe ilişkin seçmenler tarafından yapılacak olan başvuru (m:119) ya da aday listelerine ilişkin her türlü ihtilaf (m: 107-111) Adalet Bakanlığı vasıtasıyla *Althing*'e gönderilmekte, son sözü Parlamento söylemektedir (m: 120-121)³⁴.

İzlanda Seçim Kanununun 129. maddesinin üçüncü fıkrası, Kanunun seçim çevrelerine ilişkin 6. maddesinin, sandalye dağılımına ilişkin 107. ve 108. maddelerinin değiştirilebilmesi için üçte iki çoğunluğun sağlanması kuralını getirerek, bu konuların ülke için ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

2007 yılında oldukça kapsamlı değişiklik geçiren 1814 tarihli Norveç Anayasası'nın³⁵ Vatandaş Hakları Ve Yasama Kuvveti başlıklı bölümünde yer alan 55. maddesinde, seçimlerin kanunda belirtilen şekilde yönetileceği belirtildikten sonra, seçme hakkına ilişkin uyuşmazlıkların Seçim Komitesi tarafından çözüleceği ve

³³ Seçmen kütüğü ve seçmen listeleri için aynı ifade (*electoral register*) kullanılmaktadır. Dolayısıyla, kanunun 25.madde ve devamında aslında seçmen listeleri düzenlenmektedir.

³⁴ *Althing*'in bu uyuşmazlığı nasıl çözümlendiğine ilişkin seçim kanununda bir düzenleme bulunmamaktadır. Parlamento İçtüzüğüne de ulaşmamız mümkün olamamıştır.

³⁵ <http://www.stortinget.no/en/In-English/About-the-Storting/The-Constitution/The-Constitution/> (s.e.t.:15.09.2010)

kararlarına karşı da *Storting*'e³⁶ başvurulabileceği düzenlemektedir. Anayasanın 64. maddesinde de, seçilenlerin yeterliliklerinin ve seçilme usullerinin geçerliliklerinin *Storting* tarafından denetleneceği hükmü yer almaktadır. İzlanda'nın sistemine benzer şekilde, Seçim Komitesi ile ilgili başka bir hüküm Anayasada bulunmamaktadır. Ancak, bu ülke ile önemli bir farkı, her ne kadar seçimlerin yönetimi kanuna bırakılmış ise de, konuya ilişkin oldukça fazla ve ayrıntılı düzenlemeye Anayasada yer verilmiş olmasıdır. Gerçekten, seçimlerin yönetimi ile ilgili özellikle seçim çevrelerinin tespiti ve bu çevrelerden çıkarılacak milletvekili sayısının belirlenme usulü ile bu sayının her sekiz senede bir güncelleştirilmesi kuralı (m: 57), oy sandıkları ve nasıl oy verileceği (m:58), seçim sistemi (m:59), bakanlıklarda çalışanların temsilci olamayacakları (m:62), seçilenlerin görevi hangi hallerde kabul edemeyecekleri (m:63) gibi, aslında seçim kanunlarının düzenleyebileceği birçok alan anayasal düzenlemeye konu edilmiş bulunmaktadır.

Anayasada kuruluş usulüne veya görev ve yetkilerine ilişkin açık bir düzenleme bulunmayan Seçim Komitesi, Seçim Kanununda³⁷ düzenlenmektedir. Anayasa metninde dolaylı olarak bahsi geçen bu komite, Kanunda yer alan hükümlere göre genel ve yerel seçimler için farklı komiteleri ifade etmektedir. Genel seçimler için ayrıca iki seçim komitesi oluşturulmaktadır. Bunlardan ilki, seçim zamanı Kral tarafından atanan ve özellikle milletvekili sayılarının belirlenmesi ve sandalye dağılımı yapılmasından sorumlu olan ve beş asıl, beş yedek üyesi bulunan Ulusal Seçim Komitesidir. Bir diğeri de ilçe seçim komitesidir ve ilçe meclisleri tarafından oluşturulmaktadır. (§4-1-3). Aday listeleri, ilçe seçim komitelerine verilmektedir. Bunlara ilişkin uyuşmazlık, son aşamada, *Storting*'in denetimine tabiidir (§ 6-7 son). Bu komitelerin yanında, seçimlerin yönetimi işlerinin Yerel Yönetimler ve Bölgesel Kalkınma Bakanlığı eliyle yürütüldüğü

³⁶ Norveç Parlamentosuna verilen isim.

³⁷ 28 Haziran 2002 tarih ve 57 sayılı Parlamento Seçimleri Ve Yerel Seçimlere İlişkin Halkın Temsili Kanunu bkz: http://www.regjeringen.no/upload/KRD/Kampanjer/valgportal/Regelverk/Representation_of_the_People_Act170609.pdf (s.e.t.:15.09.2010)

görülmektedir. Seçim Kanununda, bakanlığa ilgili konuya ilişkin düzenleyici işlem yapma yetkisi tanınmıştır³⁸.

Storting içtüzüğüne³⁹ göre, bir önceki meclis başkanı veya seçilenlerin en yaşlısı tarafından toplanan yeni Meclisin ilk işi, seçimlere ilişkin uyuşmazlıkları çözmek ve yeni seçilenlerin seçilme usullerinin denetimini yapmaktır. Bunun için Mecliste sandalyesi bulunan siyasi partilerin nispi oranda temsil edildikleri bir komisyon kurulmaktadır. Norveç parlamentarizminin en önemli özelliklerinde biri olan meclisin feshedilememesi, bu konuda bir önem arz etmektedir⁴⁰. Çünkü, seçimin ne zaman yapılacağı her zaman belli olduğu için, yasama döneminin son toplantısında, meclis üyeleri içinden geçici komisyon üyeleri seçilmektedir (23. Bölüm). İhtilafli konular halledildikten sonra, yeni seçilen üyeler ile yeni *Storting* göreve başlamaktadır.

Her iki kuzey Avrupa ülkesinde, seçimlerin yönetimine ilişkin bazı temel kurallara, özellikle seçim çevrelerinin belirlenmesine ilişkin kurallara Anayasa metninde yer verilerek, bu konulara güvence sağlamak istendiği görülmektedir. Diğer konular ise, tamamen yürütmenin bir koluna bırakılmıştır. Hatta Norveç'te seçimlerin yönetimine ilişkin neredeyse her konuda görevli bakanlığa düzenleme yetkisinin tanınmış olması oldukça dikkat çekici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Seçimlerin denetiminin de hem İzlanda hem de Norveç Anayasalarında yasamanın yetki alanında düzenlenmesi, parlamentonun üstünlüğü ilkesinin günümüze kadar süren bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

2) Yargı Denetimine Tabii Bağımsız Yönetim İle AYM Denetimi

Seçimlerin yönetim ve denetimine ilişkin kurallara anayasalarında yer veren diğer bazı ülkeler, yukarıda ele alınanlardan farklı olarak, seçimlerin yönetimi için kararlarına

³⁸ Örneğin, seçmen kütüklerinin nasıl tutulup güncelleneceğine ilişkin § 2-9; siyasi partilerin kaydedilmelerine ilişkin §5-8; oy pusulalarının belirlenmesi, basılması ve dağıtımına ilişkin §7-3 gibi.

³⁹ <http://www.stortinget.no/Global/pdf/Diverse/StortingetsForretENGELSK.pdf> (s.e.t.:15.09.2010)

⁴⁰ Meclis sadece kendisini feshedebilmekte, yürütmenin meclisi feshetme yetkisi bulunmamaktadır. Norveç parlamentarizminin bu özelliği için bkz:GREWE Constance-FABRİ Hélène Ruiz, **Droits constitutionnel européens**, PUF, Paris, 1995, s:555-556.

karşı yargı yolunun açık olduğu bağımsız kurulları; seçimlerin denetimi için ise AYM'leri yetkilendirmiş bulunmaktadır. Bu bölümde ele alınacak olan Arnavutluk ve Avusturya bu hususları açık olarak Anayasalarında yer vermiş olan ülkelerdir.

Balkan yarımadasında bulunan bir ülke olan Arnavutluk'un, seçimlerin yönetim ve denetimi için kurduğu sistem, yönetim için Merkez Seçim Komisyonunun, denetim için de Anayasa Mahkemesinin Anayasa tarafından yetkilendirildiği ikili bir yapıdır. 1998 tarihli Arnavutluk Anayasasının⁴¹ 12. Bölümü Merkez Seçim Komisyonunun görev ve yetkilerini düzenlemektedir. 153. maddeye göre, Merkez Seçim Komisyonu seçimlerin ve referandumların hazırlanması, yönetilmesi, doğrulanması ve sonuçların açıklanması ile görevli daimi bir organdır. Yedi sene görev yapan bu Komisyonun üyelerinden ikisini Yasama organı, ikisini cumhurbaşkanı ve üç üyeyi de Yüksek Adalet Kurulu vatandaşlar arasından seçmektedir. Komisyonda siyasi partiler, oy hakkı olmayan temsilciler bulundurabilirler. Anayasadaki açık düzenlemeye göre, Komisyonun tarafsızlığını sağlamak bakımından bu üyelikler, devlet memuriyeti ve siyasi parti üyeliği ile bağdaşmamaktadır (m: 154/3) ve bağımsızlığı sağlamak bakımından da üyeler yüksek hakim güvencelerine kavuşturulmuşlardır (m: 154/5). Seçimlerin yönetimi açısından önemli bir konu olan mali kaynak sağlanması hususunda, Merkez Seçim Komisyonunun kendi bütçesine sahip olduğu görülmektedir.

Arnavutluk Seçim Kanununda⁴², Merkez Seçim Komisyonunda görev yapacak üyeler için bir takım nitelikler belirlenmiştir. Yüksek öğrenim sahibi olunması, herhangi bir suçtan hüküm giymemiş olmanın yanında, son beş sene içinde herhangi bir siyasi partiye üye olmama ve hatta Ulusal İstihbarat Servisinde veya polis teşkilatında çalışmamış olunması aranan özellikler arasında bulunmaktadır. Vatandaşlar arasından seçilen üyelerin aynı zamanda, en azından hukuk, kamu hizmeti veya seçim hizmeti, istatistik veya siyaset bilimi alanında en az beş senelik tecrübe sahibi olmaları gerekmektedir (m:20). Komisyon üyelerinin görevden alınması da yasamaya verilmiş bir

⁴¹ <http://www.president.al/english/pub/kushtetuta.asp> (s.e.t.:15.09.2010)

⁴² 10 Ocak 2005 tarihli 9341 sayılı Seçim Kanunu bkz: <http://www.venice.coe.int/VOTA/fr/view.asp?doc=167&lng=en&fmt=html&typ=4&cod=%20%203%20%20%20%20> (s.e.t.:15.09.2010)

yetkidir. Yasamanın bu kararına karşı, Anayasa Mahkemesine başvuru mümkündür (m: 24).

Merkez Seçim Komisyonuna verilen denetleme yetkisini anlamak için, Arnavutluk sisteminde yer alan seçimlerin denetimi konusunu ikiye ayırarak incelemek gerekmektedir: seçimin yapılması, adayların belirlenmesi ve seçme hakkına ilişkin faaliyetlerin denetlenmesi ile milletvekili seçilenlerin yeterliklerinin denetlenmesi. İlk ayırma konu olan işlerde Seçim Kanununa bakıldığında, Merkez Seçim Komisyonunun denetleme yetkisi olduğu görülmektedir (m: 29/12, m: 154, m: 161). Ancak, Komisyon bu denetim faaliyetinde son karar yeri değildir. Seçim Kanununun 162 vd. maddelerinde düzenlenen *Electoral College of the Court of Appeals of Tirana* (Tiran Yargıtayı Seçim Bölümü)⁴³, seçme hakkına sahip vatandaşlar tarafından yapılan başvuru üzerine Merkez Seçim Komisyonunun kararlarının incelenmesinde üst derece mahkemesidir ve kararlarına karşı başka bir başvuru yolu açık değildir (m: 174/5). Diğer denetim konusu, yani milletvekili seçilenlerin yeterliklerinin denetimi ise, Anayasada bulunan hüküm uyarınca Anayasa Mahkemesi tarafından yapılmaktadır (m: 131/g). Bu hüküm, sadece seçilme yeterliklerini değil seçilme usullerini de kapsar şekilde düzenlenmiştir. Bu durumda, bireysel başvurunun da kabul edildiği sistemde (m: 134/1-j) yer alan bu iki hüküm birlikte değerlendirildiğinde, seçimlerle ilgili uyumsuzlukların, konu hakkında başvuru olması durumunda, AYM tarafından çözümleneceğini söylemek mümkün olmaktadır.

Arnavutluk'taki bu sistem hakkında yayınlanan AGİT'in gözlem raporlarında, seçimlerin yönetim ve denetimi konusunda birçok eksiklikler olduğu tespit edilmiş, uygulamanın her zaman mevzuat hükümlerini yansıtmadığı belirtilerek, konuyu ilgilendiren birçok noktada değişiklikler yapılması gereği vurgulanmıştır⁴⁴.

⁴³ 8 hakim üyesi bulunan bu mahkeme, seçimlerin ilanından sonra en geç 5 gün içinde, Yüksek Adalet Kurulu tarafından atanmaktadır (m:163/3).

⁴⁴ OSCE/OIHDR 2 Haziran 2005 Tarihinde Yapılan Parlamento Seçimlerine İlişkin ve 18 Şubat 2007'de yapılan Yerel Seçimlere İlişkin gözlem Raporları.

Seçimlerin yönetimi için ayrı bir kurulun, denetimi için de Anayasa Mahkemesinin görevlendirildiği bir diğer lke Avusturya'dır. 1920 tarihli Avusturya Anayasası'nın⁴⁵ parlamento seçimlerinin düzenlendiği 26. maddesinin 6. fıkrası seçimlerin yönetiminden Federal Seçim Kurulu ile alt seçim kurullarının sorumlu olduğunu belirtmektedir. Alt seçim idarelerinin üyelerinin içinde, oy hakkı olmayan siyasi parti temsilcilerinin, federal düzeyde ise hakim üyelerin bulunması gerekliliği, gene bu anayasal düzenlemede yer almaktadır. Siyasi parti temsilcilerinin belirlenmesinde kullanılacak ölçütün ise, bir önceki yasama meclisi seçiminde aldıkları oy oranı olacağı, Anayasada düzenlenen bir diğer özelliktir.

Seçim Kanununa⁴⁶ bakıldığı zaman, Anayasada bahsi geçen Federal Seçim Kurulunun, ulusal düzeyde seçimleri idare etmekle görevli olduğu ve İçişleri Bakanlığı bünyesinde oluşturulduğu görülmektedir. Başkanlığını bakanın yaptığı kurulda ayrıca, federal oy müdürü (polling officer) ve ikisi hakim veya hakimlik mesleğinde bulunmuş, diğerlerinin de siyasi parti temsilcilerinin olduğu 11 ye bulunmaktadır. Federal Seçim Kuruluna yeler, federal hükümet tarafından atanmaktadır⁴⁷. Kurul yelerinin göreve başlarken, tarafsız davranacaklarına ilişkin ettikleri yeminden başka, tarafsızlıklarını sağlamaya ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır (§ 16/2). Seçimlerin iptaline ilişkin başvurular, Federal Seçim Kuruluna yapılmaktadır.

Seçimlerin denetimi ile ilgili hüküm, Anayasanın Anayasa Mahkemesinin görev ve yetkilerine ilişkin maddesinde yer almaktadır. Söz konusu dzenleyeme göre Anayasa Mahkemesi, yasama meclisi üyelerinin, cumhurbaşkanının, Avrupa Parlamentosu yelerinin ve organları seçimle gelen meslek kuruluşlarının seçimlerindeki usulsüzlüklere ilişkin başvuruları (m:141/a) ve meclislerin yaptıkları, bir üyenin üyeliğinin düşmesine ilişkin başvuruları karara bağlamakla yetkilidir. Bu son durumda, eğer usulsüzlük ispatlanırsa, ye, Anayasa Mahkemesinin kararıyla üyeliğini

⁴⁵ <http://www.vfgh.gv.at/cms/vfgh-site/english/downloads/englishverfassung.pdf> (s.e.t.:15.09.2010)

⁴⁶ 1992 tarihli Ulusal Seçim Kanunu, Bölüm II, § 12, http://www.bmi.gv.at/cms/BMI_wahlen/nationalrat/files/NRWO_10_aktuell.pdf (s.e.t.:15.09.2010)

⁴⁷ Bölüm II, § 12, § 15/1.

kaybetmektedir (m:141/2). 1953 tarihli Anayasa Mahkemesi Kanununda da⁴⁸, seçimlere ilişkin başvuruların değerlendirilme usullerine ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. Anayasa Mahkemesine yapılan seçim sonuçlarına ilişkin başvurunun konusu seçimlerin yapılış usulüne ilişkin (§67) olabileceği gibi, milletvekili seçilenin niteliklerine ilişkin de (§69/2) olabilmektedir.

Seçimlerin yönetimi görev ve yetkisinin merkezi idareden farklı bir kurula ya da merkezi idarenin oluşturduğu ancak kendisine has yetkileri olan kurullara verildiği bu ülkelerde, kurul kararlarına karşı yargı yolunun açık olmasıyla yönetimde denetimin de sağlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Seçilenlerin yeterlikleri konusundaki başvurular hakkında AYM'lerin yetkilendirilmiş olduğu bu ülkelerde, yasamanın hukuki denetiminden sorumlu kuruma aynı zamanda yasama üyelerinin statülerinin denetimi yetkisi verilerek bir bütünlük sağlanmak istenmiş olduğu ileri sürülebilir.

C) Sadece Denetim Görevinin Yer Aldığı Düzenlemeler

Anayasalarında sadece seçimlerin denetimini konu eden ülkelerde bu konuda parlamentonun yetkili kılınmasının izlerini 17. yüzyıl İngiltere'sinin siyasi tarihinde bulmak mümkündür⁴⁹. Parlamentonun üstünlüğü ilkesinden yola çıkan seçimlerin

⁴⁸ m:67-71/a <http://www.vfgh.gv.at/cms/vfgh-site/english/downloads/englishvfgg.pdf> (s.e.t.:15.09.2010)

⁴⁹ 1604 tarihli Goodwin, Fortescue'ye karşı davası, Kralın etkisi altında olan seçilenlerin denetimi yetkisinin Parlamente'ye geçmesi sonucunu doğurmuştur. Dava kısaca şu şekilde özetlenebilir. 1603 yılında Tudor hanedanının sona ermesinden sonra tahta çıkan Stuart hanedanına mensup I. Jacques, ilk parlamentosunu oluşturacak seçimlerin yapılması için bazı kurallar belirler. Bu kuralların en önemlisi seçileceklerin önceden Hazine(chancellerie) tarafından kabul edilmesidir. Bunun üzerine, Buckinghamshire şövalyesi olarak seçildiklerini iddia eden Goodwin ve Fortescue arasında seçimim kimin kazandığı hususunda anlaşmazlık çıkmıştır. Kral bunun adalet ve nefaset mahkemesi tarafından çözümlenmesini isterken parlamento bu konuda kendisinin yetkili olduğunu iddia etmektedir. Sonuçta, adaylığı kabul edilmeyen Goodwin'in, Parlamento tarafından verilen bir kararla seçimi kazandığı sonucuna varılır. İngiltere açısından bu dava, Parlamente'nin Krala karşı başlattığı, parlamente'nin üstünlüğünün kabul ettirilip, Taç'ın yetkilerinin sınırlanması ile sonuçlanan yetki mücadelesinde önemli bir yere sahiptir. Bkz: Georges Minois, **Les Stuarts**, Que-sais-je?, PUF, Paris, 1996,s: 11. GÖNENÇ Levent, **Türkiye'de Seçim Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2008, s:31. DELPERE Francis, **Le Contentieux Electoral**, PUF, Paris, 1998, s: 10-11. İngiltere tarihinde 17.yüzyılın, monarşi ile Parlamento arasındaki savaş yılları olduğu belirtilmektedir, bkz: LAVAUX Philippe, **Les Grandes Démocraties Contemporaines**, PUF, Paris, 2004, s: 451 vd. Bu davanın, aslında yürütmenin seçimlere olan müdahalesinin bertaraf edilmesinden ziyade, Mahkemenin (adalet ve nefaset) yeni kral lehine güç kullanıp kullanmayacağı endişesinden kaynaklandığı yolunda görüş için bkz: MUNDEN R.C.,

denetlenmesi yetkisinin yasamaya verilmesi sistemi daha sonraları yerini yargıya, özellikle anayasa mahkemelerinin kurulmasıyla da, anayasa mahkemelerine bırakmış durumdadır.

Seçimlerin yönetim ve denetimi konusunda sadece seçimlerin denetimine yer veren 11 ülke bulunmaktadır. Bu ülkeler denetim yetkisinin verildiği organa göre birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Belçika, Danimarka, Hollanda, İtalya seçimlerin denetimi yetkisini Parlamento'ya vermiş; Bulgaristan, Fransa, Romanya ve Portekiz bu konuda Anayasa Mahkemesini görevlendirmiş bulunmaktadır. İspanya ve Polonya, anayasal sisteminde Anayasa Mahkemesine sahip olup, denetim yetkisini yüksek yargıya bırakan iki ülkedir. ABD Anayasası ise, seçilenlerin denetimi konusunda Temsilciler Meclisini görevlendirmiş olup, seçimlere ilişkin uyuşmazlıkların çözüm yeri dolaylı yoldan Federal Mahkemenin görevine girmektedir.

Seçimlerin denetim yetkisinin yasama organına ait olan ülkelerin anayasalarında kullanılan ifade, “*seçilenlerin iktidarlarının doğrulanması*” (*verifying credentials*) şeklinde ifade edilebilir. Bu ifadeden her ne kadar, sadece seçilenlerin yeterliklerine ilişkin denetim yapıldığı düşüncesi uyanmakta ise de, aslında yapılan denetim, seçilme sürecinin denetimini de kapsamaktadır.

1) Seçimlerin Parlamento Tarafından Denetimi

Parlamentonun üstünlüğü ilkesine bağlı kalarak seçilenlerin denetimini parlamento'ya bırakan anayasalar içinde tek tip bir uygulamanın olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Danimarka, Hollanda, Belçika, İtalya ve ABD anayasalarında sadece seçimlerin denetimine ilişkin kurala yer verilirken bununla da sadece Parlamento yetkilendirilmiş bulunmaktadır. Saf parlamento denetimi olarak ifade edilebilecek olan bu kurallın yanında (a), parlamentonun kararına karşı Anayasa Mahkemesine başvuru imkanı tanınarak, bu denetimin bölündüğü Almanya örneği görülmektedir (b). Seçimlerin denetim sistemi içine hem parlamentonun hem de Anayasa Mahkemesinin yer aldığı bir

“The Defeat Of Sir John Fortescue”, **The English Historical Review**, Oxford Üniversitesi Yayını, Vol. 93, No: 369, (Ekim 1978), s: 811-816.

diğer ülke ise Portekiz'dir. Portekiz Anayasasının, Alman sisteminden farkı yapmış olduğu görev ayırımına ilişkindir. Bu ülkede, AYM bir çeşit temyiz mahkemesi gibi değil, seçimlere ilişkin Anayasada belirtilen konularda doğrudan denetim yeridir. Seçilenlerin yeterliklerinin denetimi ise gene Parlamentonun mahfuz yetki alınanda bırakılmıştır (c).

a) *Saf Parlamento Denetimi*

Seçimlerin denetim yetkisinin Parlamentolara ait olduğu ülkelerin bir diğer ortak yanları, yönetim faaliyetinin genelde, merkezi idare teşkilatı tarafından yerine getirilmesidir. Danimarka, yöneten yürütme-denetleyen yasama olarak ifade edilen klasik sistemin tipik örneğini oluşturmaktadır. Bu ülkede yer alan sistemde, yargı tarafından çözümlenen konulara rastlamak mümkün değildir. Bu özellik, ülkede yerleşmiş olan demokrasi anlayışı ve parlamentonun üstünlüğü ilkesi ile açıklanabilir. Hollanda'da ise, sınırlı konularda idari yargıya başvuru mümkün kılınmıştır. Belçika ve İtalya'da ise sisteme yer yer de olsa hakimler ve mahkemeler, yani yargı girmiştir.

1953 tarihli Danimarka Anayasasının⁵⁰ 33.maddesi, *Folketing*⁵¹ üyelerinin seçimlerinin geçerliklerini denetleyeceğini ve seçilenlerin yeterliklerini kaybedip kaybetmediklerini belirleyeceğini düzenlemektedir. İctüzük⁵² hükümlerine göre, seçimlerden sonra oluşan Parlamento'da önce geçici Meclis Başkanı belirlenmekte (m:1) sonra da, seçimleri ve milletvekillerinin yeterliklerini inceleyecek olan 21 geçici komite kurulmaktadır (m:1/2). Bu komiteler, gelen seçim evraklarını, İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan hesapları ve seçimlerle ilgili diğer verileri incelemekte, bunu yaparken de seçimlere ilişkin seçme hakkına sahip vatandaşlar tarafından yapılan başvuruları da dikkate almaktadır (m: 1/3). İncelemenin sonunda da, komiteler hazırladıkları onaylama önerilerini Parlamenteoya sunmaktadır. Komitelerin, oybirliği ile vermiş oldukları onaylama önerileri, süre sınırlaması olmadan *Folketing*'de

⁵⁰http://www.ft.dk/English/~media/Pdf_materiale/Pdf_publicationer/English/My%20Constitutional%20Act_samlet_web%20pdf.ashx (s.e.t. 15.09.2010)

⁵¹ Danimarka Parlamentosuna verilen isim.

⁵²http://www.folketinget.dk/UserFiles/1FD5DDEF-92B4-4032-A4C4-71B53FFFAB2D/engelskinfo/FT_Forretningsorden_uk.pdf (s.e.t. 15.09.2010)

görülmekte ve karar alınmaktadır. Oybirliği ile sunulmayanlar ise, konu ile ilgili toplantı yapılmadan önce Parlamento üyelerine dağıtılmaktadır. Parlamento, bu önerileri onaylayabilir, reddedebilir ya da onaylamayı erteleyebilir. Bu sonuncu durumda, konu, “*Scrutineer’s Committee*” (Oy Denetimi Komitesi)ne gönderilmektedir. Bu komitenin görev ve yetki alanı⁵³, *Folketing* tarafından henüz onaylanmamış seçimlerin denetimi, *Folketing* tarafından onaylanmış seçimlere ilişkin başvuruların incelenmesi, Avrupa Parlamentosu seçimlerinin denetlenmesi ve *Folketing* veya Avrupa Parlamentosu üyelerinden birinin seçilme yeterliğini kaybetmiş olmasına ilişkin inceleme olarak belirlenmiştir.

Seçim Kanununa⁵⁴ göre, yapılış usulünün Sosyal Adalet Bakanlığı (*Minister for Social Welfare*) tarafından belirlendiği (m: 19/3) seçmen kütükleri, ulusal nüfus kayıtlarındaki bilgiler kullanılarak (m:19/1) belediyeler tarafından hazırlanmaktadır (m:15, m:17/3). Seçmen kütüklerine, vatandaşların talepleri üzerine kayıt yapılmaktadır. Taleplerin değerlendirilmesi için, Sosyal Adalet Bakanlığı tarafından seçmen bürosu oluşturulmaktadır. 3 üyeden oluşan bu büronun başkanı hakim, diğer 2 üyesi ise anayasa hukuku konusunda uzman kişilerden oluşmaktadır (m:17/2). Seçmen bürosunun verdiği kararlar kesin olup, yargı yoluna başvuru mümkün bulunmamaktadır.

Danimarka’da seçimlerin yönetimi, Sosyal Adalet Bakanlığı ile seçim zamanı kurulan seçim komiteleri tarafından gerçekleştirilmektedir (m:23). Seçim komitelerinin üye sayıları, bölgeye göre değişmektedir. Ortak özellikleri ise üyelerin, yerel idare meclisi tarafından nispi oranda belirlenmeleridir. Seçim komitelerinin görevleri adaylıkları kabul ve oyların birleştirilip ait oldukları bölgede sonuçları ilan etmektir. Seçim komiteleri yaptıkları her iş için, Sosyal Adalet Bakanlığının belirlediği usullere uygun tutanak tutmaktadır (m:28).

⁵³ <http://www.folketinget.dk/default.asp?id={D8902655-DD3C-4E1F-ACB3-7377E51D42F9}>

⁵⁴ 2009 yılında yenilenen seçim kanun metni için bkz: http://www.ft.dk/~media/Pdf_materiale/Pdf_publicationer/English/valgloven_eng_web_samlet%20pdf.aspx. (s.e.t. 15.09.2010)Bu kanunla, 1989 yılındaki seçim kanununda İçişleri Bakanlığına verilen yetkiler, Sosyal Adalet Bakanlığına devredilmiştir.

Adaylık başvuruları, bağımsız adaylıklar için seçim komitesi vasıtasıyla valiliklere (m: 35-36), siyasi parti adaylıkları için ise, Sosyal Adalet Bakanlığı tarafından belirlenen formların doldurulması ile seçim komitelerine yapılmaktadır (m:33 vd).

Seçim Kanunu da, Anayasadaki hükümlerle paralel şekilde, seçilen üyelerin seçimlerinin doğruluğunun denetiminin Parlamento tarafından yapılacağını düzenlemektedir (m:87/1). Seçimlerin yapılaş usulüne ya da seçim sonuçlarına ilişkin konularda her seçmen, bakanlık vasıtasıyla başvuru yapma hakkını haiz bulunmaktadır. Söz konusu başvurular, bakanlık tarafından *Folketing*'e iletilmekte ve bu kurum tarafından karar verilmektedir.

Görüldüğü üzere, Danimarka'da, seçimlerin yönetimi ve denetimi tamamen yürütme ve yasamanın beraber gerçekleştirdiği bir faaliyettir. Bu sistemin özelliğinin parlamento teorisi ve temsil sistemi ile ilgili olduğu ileri sürülmektedir.⁵⁵

Seçimlerin ve seçilenlerin yeterliklerinin denetim yetkisini parlamentoya veren bir diğer ülke ise Hollanda'dır. Anayasanın⁵⁶ 58. maddesi, bu sistemi benimseyen diğer ülkeler gibi, her iki meclisin yeni üyelerinin yeterliklerini doğrulayacağını ve bu konu ile ilgili veya seçimlerle ilgili başvuruları değerlendireceğini belirtmektedir. Danimarka'dan farklı olarak, Hollanda Seçim Kanununu⁵⁷ ile Seçim Kurulu (*Kiesraad*) oluşturulmuştur. 12 sene görev yapan kurulun 7 üyesi bulunmakta ve hükümet tarafından atanmaktadır⁵⁸. Bu kurulun görev ve yetkileri hükümete ve Meclislere

⁵⁵ <http://www.ft.dk/BAGGRUND/00000048/00232623.htm#E31E1> (s.e.t. 15.09.2010)

⁵⁶ 2002 tarihli Hollanda Anayasası m: 58

<http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b5730.html> (s.e.t.:15.09.2010)

⁵⁷

http://www.kiesraad.nl/nl/Overige_Content/Bestanden/pdf_thema/Pdf_voor_Engelse_site/Pdf_voor_Engelse_site-Elections_Act_2010.pdf (s.e.t.:15.09.2010)

⁵⁸ Seçim Kanununda üyelerin niteliklerine ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Konuya ilişkin bilgiyi, Seçim Kurulunun 2009 yılında yayınladığı raporunda bulmak mümkündür. Söz konusu rapora bakıldığında üyelerin yüksek öğretim üyeleri ve yüksek tahsil yapmış vatandaşlardan oluştuğu görülmektedir:bkz,

http://www.kiesraad.nl/nl/Overige_Content/Bestanden/pdf_thema/Pdf_voor_Engelse_site/Annual_Report_2009.pdf (s.e.t.:15.09.2010)

seçimlerin teknik yönleri konusunda tavsiyelerde bulunmak ve kanunun belirlediği konularda Merkez Seçim Komitesi olarak çalışmaktır (Bölüm A2). Kurul bu sonuncu görevini parlamento seçimlerinde yerine getirmektedir (Bölüm E 11). Genel seçimlerde bu Komitenin, siyasi partilerin kaydedilmesi ve aday listelerine ilişkin faaliyetlerini ilgilendiren kararlarına karşı, idari yargıya başvuru mümkündür (Bölüm G5). Aynı şekilde, yerel idare tarafından hazırlanan seçmen listelerine karşı idari yargıya başvuru mümkün bulunmaktadır (Bölüm I7)⁵⁹.

Ancak, seçimlerin denetimine ilişkin son söz gene Parlamento'ya bırakılmıştır. Parlamento tarafından atanan üç milletvekilinden oluşan Yeterlikleri Değerlendirme Komitesinin (*Parliamentary Committee of Credentials*)⁶⁰ 2 daimi ve en fazla 35 geçici personeli bulunmaktadır. Bu komite, Anayasa ve Kanundaki hükümler çerçevesinde, parlamento ve Avrupa Parlamentosuna seçilen üyelerin yeterliklerinin onaylanması ile ilgili önerilerde bulunur. Yine, Parlamento'ya oyların tekrar sayımını veya oylamanın tekrar yapılmasını önerebilir. Ayrıca, İçişleri ve Krallıkla İlişkiler Bakanlığına da oylama usullerine ilişkin önerilerde bulunabilmektedir⁶¹.

1994 tarihli Belçika Anayasasının⁶² 48. maddesi, her iki Meclisin kendi üyelerinin yeterliklerini inceleyeceklerini ve bu konuda doğabilecek uyuşmazlıkları çözeceklerini düzenlemektedir. Temsilciler Meclisi İçtüzüğü'nün⁶³ 2. ve 21. maddelerinde seçilen

OSCR/ODIHR 22 Kasım 2006'da yapılan Parlamento Seçimlerine ilişkin gözlem raporunda, her ne kadar yasal bir düzenleme bulunmasa da, Seçim Kurulu üyelerinin büyük siyasi partilerin temsilcilerinden seçildiği belirtilmektedir (**OSCE/ODIHR**, s:12).

⁵⁹ AGİT gözlem raporunda, seçimlerin denetimine ilişkin bazı konularda eleştiri ve tavsiyeler yer almaktadır. Öncelikle, seçimlerle ilgili sınırlı sayıda konunun yargı önüne getirilebilmesi eleştiri konusu edilmiştir. Bunlar hakkında da, sınırlı başvuruların Yüksek Mahkeme tarafından kabul edildiği vurgulanmıştır. 2006 yılındaki seçimlerle ilgili Danıştay'ın sadece 18 başvuru hakkında karar verdiği; geri kalan birçok başvuru hakkında ya temelsiz bulunması sebebiyle ret ya da yüksek olan mahkeme ücretinin ödenmemiş olması sebebiyle kabul edilmezlik kararı verdiği belirtilmektedir. Seçim kanununda, idari usul kanununa birçok atıf yapılması yerine seçim kanununu kodifiye edilmesi ve seçimlerin denetimine ilişkin Parlamento kararına karşı, yargıya başvuru yolunun açılması tavsiye edilmiştir, s: 25-26.

⁶⁰

http://www.houseofrepresentatives.nl/how_parliament_works/elections/new_members_of_the_house_of_representatives/index.jsp (s.e.t.:15.09.2010)

⁶¹ **OSCE/ODIHR** gözlem raporu s: 12

⁶² http://www.dekamer.be/kvvcr/pdf_sections/publications/constitution/grondwetFR.pdf (s.e.t.:15.09.2010)

⁶³ http://www.lachambre.be/kvvcr/pdf_sections/publications/reglement/reglementF.pdf (s.e.t.:15.09.2010)

milletvekillerinin yeterliklerini inceleyecek olan komisyona ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Seçimlerden sonra yapılan ilk oturumda, seçilenlerin yeterliklerinin ve seçimlerin doğruluğunun incelenmesi yapılmaktadır. Bunun için, önceki Meclis başkanı veya yeni seçilenlerin içinde en yaşlısı Meclis başkanı, en genç dört milletvekili de sekreterlik görevlerini yerine getirmektedirler. Başkan ve sekreterler belirlendikten sonra, Anayasadaki hüküm gereğince seçimlerle ilgili denetimin yapılması için komisyonlar oluşturulmaktadır. Bu amaç için kurulacak altı komisyon, kura ile belirlenen yedi milletvekilinden oluşmaktadır. Komisyonların oluşturulmasının ardından, seçimlerle ilgili evraklar ve tutanaklar verilmektedir. Gerekli incelemeler yapıldıktan sonra elde edilen sonuçlar meclise bildirilmekte ve Meclis başkanı da yeterlikleri ve seçilme süreçleri doğrulanan milletvekillerinin adlarını duyurmaktadır.

Seçim kanununda⁶⁴ yer alan seçimlerin yönetimine ilişkin kurallara bakıldığında ise, seçimlerin yerel idareler ve seçim zamanı kurulan seçim komisyonları tarafından yönetildiği görülmektedir. Her seçim çevresinde, seçim çevresi büroları bulunmaktadır. İstinaf Mahkemesi Başkanının başkanı olduğu bu bürolarda, ayrıca vatandaşlar arasından başkan tarafından seçilen 4 asıl 4 yedek üye yer almaktadır (m. 94). Bu büroların görevleri, seçim hazırlık işlemlerinin tamamlanmasıdır. Büro başkanı hakimin aynı zamanda, seçim çevresi içinde bu işlemlerin kontrolü ve gerekli görülen hallerde de tedbir alma yükümlülüğü bulunmaktadır (m:94/son). Bunların bir derece altında ise kanton düzeyinde görev yapan ve başkanları hakimlerden, üyeleri ise gene vatandaşlardan oluşan kanton büroları bulunmaktadır (m: 95/ §7). Ayrıca kanton düzeyinde görev yapan sandık bürosu ve oy sayım bürosu bulunmaktadır. Bu bürolar da, seçim çevresi büroları gibi bir hakim başkan ve vatandaşlar arasından seçilen 4 asıl ve 4 yedek üyeden oluşmaktadır. Vatandaşlar için bu bürolarda görev hak/ödev olarak düzenlenmekte ve görevini yapmayanlar hakkında cezai yaptırım öngörülmektedir (m: 95/§5-§10-son).

⁶⁴ http://www.ibz.rn.fgov.be/fileadmin/user_upload/Elections/fr/Laws/CODE%20ELECTORAL%20-1%20AVRIL%202007.pdf (s.e.t.:15.09.2010) Belçika'da seçimleri düzenleyen iki ayrı kanun daha bulunmaktadır. Bunların ilki 1994 tarihli ve elektronik oylamaya ilişkin kanun; diğeri ise, 1989 tarihli seçim harcamalarının sınırı ve denetimine ilişkin kanundur. Bunlar için bkz: <http://www.ibz.rn.fgov.be/index.php?id=70> (s.e.t. 15.9.2010)

Seçmen listeleri, belediyeler tarafından (*bourgmestre*), seçimden önceki 24. günde hazırlanmaktadır (m: 10). Ulusal nüfus kayıtlarında elde edilen listelere karşı önce yerel idareye, sonra da temyiz mahkemesine başvurabilmektedir (m. 18, m:27). Seçim yapılacağı gün İçişleri Bakanı tarafından ilan edilmektedir (m. 107). Bu ilanı takiben yerel idareler her seçmene seçmen kartı göndermektedir. Bu kartın nasıl hazırlanacağı ise krallık kararname ile belirlenmektedir (m: 107/bis)⁶⁵.

Adaylık başvuruları seçim çevrelerinde bulunan bürolara yapılmaktadır (m:115 vd). Seçim çevreleri büroları adayların yeterliklerini incelemekte ve gerektiğinde reddetmektedir. Bu durumda, aday temyiz mahkemesine başvurabilmektedir (m.125). Eğer vatandaşlar tarafından aday gösterilmiş ise, bunun reddine ilişkin olarak Danıştay'a başvuru yolu bulunmaktadır (m: 125/5)⁶⁶. Ancak, her halde seçimlerle ilgili uyuşmazlıkların çözüm yeri hem Anayasaya (m.48) hem de Seçim Kanununa (m: 231) göre Temsilciler Meclisidir. Yasamanın kendi üyeleri hakkında karar yetkisini elinde tutmasının, Belçika'nın kendine özgü kuvvetler ayrılığı ilkesi ile açıklandığı belirtilmektedir⁶⁷.

1947 tarihli İtalyan Anayasası da⁶⁸, seçimlerin yönetimine ilişkin herhangi bir düzenleme içermezken, seçimlerin denetimi konusunda, seçilenlerin yeterliklerinin meclis tarafından denetleneceğini düzenlemektedir (m.66). Bu denetim Seçim Komitesi tarafından yapılmaktadır. İtalya'nın benzer ülkelerle olan farkı, yeterlik denetiminin yeni parlamento kurulduktan sonra başlaması ve 18 aylık bir süreye yayılmasıdır (Meclis İktüzüğü m:17)⁶⁹. Oysaki incelediğimiz diğer ülkelerde bu konu, yeni oluşan parlamentonun halletmesi gereken ilk ön sorun olarak belirlenmekte ve yeni parlamento

⁶⁵ Belçika Seçim Kanununda merkezi idareye ait yetkiler, kanunun 1894'e kadar geriye giden geçmişinden kalan düzenlemelerdir. Bkz. 10 Haziran 2007 tarihinde yapılan Federal Seçimlere İlişkin OSCE/ODIHR gözlem raporu, s:3.

⁶⁶ Bu maddede, Danıştay'ın konuyu incelerken izleyeceği usulün Kral tarafından belirleneceği kuralı yer almaktadır. Bu hüküm de, tarihsel özelliklerin günümüze taşındığı bir diğer örneği oluşturmaktadır.

⁶⁷ 10 Haziran 2007 tarihinde yapılan Federal Seçimlere İlişkin OSCE/ODIHR gözlem raporu, s:23vd.

⁶⁸ http://legxven.camera.it/cost_reg_funz/345/348/430/listaArticoliDueLivelli.asp (s.e.t.:15.09.2010)

⁶⁹ http://english.camera.it/cost_reg_funz/663/912/932/listaArticoli.asp (s.e.t. 15.9.2010)

bu görevi yerine getirdikten sonra çalışmalarına başlamaktadır. Bu farkı yaratan denetim ile sorumlu komitelerin yapısı ve işleyiştir. İtalya’da 30 milletvekilinden oluşan komitenin başkanı siyasi geleneğe uygun olarak muhalefet partisinden seçilmektedir⁷⁰. İtalya’yı diğer benzer sistemi benimsemiş ülkeler içinde ayıran bir diğer özelliği ise, seçilenlerin denetiminin hiçbir şekilde seçim sürecini kapsar şekilde genişlememesidir. Seçim sürecinin işleyişi ve seçim işlemlerine ilişkin denetim seçim komisyonları tarafından yapılmakta ve bunların kararların karşı yargıya başvurulabilmekte iken, milletvekili seçilenlerin yeterliklerine ilişkin denetim özerk bir yasama yetkisi olarak kabul edilmektedir⁷¹.

İtalya’da seçimlerin yönetimi, İçişleri Bakanlığının bünyesinde yer alan üç ayrı bölüm tarafından gerçekleştirilmektedir: Seçim Hizmetleri Merkez Yönetimi, her türlü seçimlerin yönetiminden sorumlu ve taşra teşkilatı ile iletişimde bulunan daimi bölüm; İçişleri ve Bölgesel işler bölümü, seçimlerle ilgili araştırmalar yapan ve hukuki destek sağlayan bölüm; Nüfus Hizmetleri Merkez Yönetimi ise, seçimlerle ilgili nüfus bilgilerini hazırlayan bölümdür. Merkez teşkilatın yanında, seçim zamanı oluşturulan ve seçimlerin yönetiminden sorumlu geçici komisyonlar bulunmaktadır⁷². Yerel seçim komisyonu, belediye meclisi üyeleri tarafından belediye başkanının başkanlığında oluşmaktadır (223 sayılı Kararname m:12). Seçim bölgesi seçim komisyonları da vali veya vekilinin başkanlığında 4 asıl 4 yedek üyeden oluşmaktadır. Yerel seçim komisyonları kararına karşı, seçim bölgesi seçim komisyonuna başvuru mümkündür. Bunun karına karşı da istinaf mahkemesine ve en son olarak temyiz makemesine başvuru yolu bulunmaktadır (223 sayılı Kararname m: 42, m.44 ve m:45)⁷³.

⁷⁰ OSCE/ODIHR Raporu, 20-22 Şubat 2008, s:6. Parlamento seçimlerine ilişkin 2006 gözlem raporunda olduğu gibi, 2008 yılındaki gözlem raporunda da, seçim konularıyla ilgili uyumsuzluklar hakkında, parlamentoda yer alan komiteler yerine, mahkemelere başvuruyu mümkün kılan bir sistemin kabul edilmesi önerilmiştir.

⁷¹ MUNGO Antonio, “Le traitement judiciaire et administratif en Italie du contentieux électoral et interaction entre les diverses institutions concernées; comparaison avec la situation en Azerbaïdjan”, **CDL-EL (2005)038**, s: 10, [http://www.venice.coe.int/docs/2005/CDL-EL\(2005\)038-f.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2005/CDL-EL(2005)038-f.pdf) (s.e.t. 15.9.2010)

⁷² Seçim komisyonları 1967 tarihli 223 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenmiştir. http://www.regione.fvg.it/elezioni/allegati/DPR_1967_223.pdf (e.s.t. 15.9.2010)

⁷³ Seçim komisyonlarının yargısal nitelikte olup olmadıkları İtalyan doktrininde tartışmalı olduğu belirtilmektedir. Konuya ilişkin İtalyan Anayasa Mahkemesi ise bir kararında seçim komisyonların gelen başvuruyu yargısal nitelikte olmamaları sebebiyle reddettiği görülmektedir. İtalyan sisteminde yer alan bu

İlk derece mahkemeleri, seçim sonuçlarının toplandığı kurul işlevini görmektedir⁷⁴. Temyiz Mahkemesi bünyesinde kurulan ve 5 üyesi bulunan Ulusal Merkez Seçim Bürosunun görevi bölgesel seçim sonuçlarını resmen açıklamak ve sandalyeleri dağıtmakla beraber denetime ilişki olarak da, aday listelerine ve siyasi parti logolarına ilişkin başvuruları karara bağlamaktır⁷⁵.

Kıta Avrupası ülkelerin siyasi geleneklerinden farklı olarak, başkanlık sisteminin geçerli olduğu Amerika Birleşik Devletleri'nde, bilindiği üzere iki farklı seçim yapılmaktadır: milletvekili seçimi ve başkanlık seçimi. İncelememizin konusunu her ne kadar milletvekili seçimleri ile sınırlamış olsak da, ABD'de yapılan başkanlık seçiminin bütün dünyanın en fazla ilgilendiği seçim olması ve özellikle 2000 yılında yaşanan olaylar nedeniyle⁷⁶, diğer ülkelerden farklı olarak başkanlık seçimine ilişkin yönetim ve denetimin ele alınmasında fayda bulunmaktadır.

Temsilciler Meclisi üyelerinin seçimi 1787 tarihli Amerikan Anayasasının 1. maddesinin 4. bölümünde düzenlenmekte ve her federe devleti kendi kanunlarına göre milletvekili seçimini düzenleyeceği belirtilmektedir. 5. Bölümde ise her meclisin, kendi üyelerinin aldıkları oy sayısını ve yeterliklerini denetleyecekleri düzenlenmektedir. Bu iki hüküm dışında Anayasada başka bir düzenleme mevcut bulunmamaktadır. Seçimlerin yönetimini tamamen federe devletlere bırakan hüküm, her devlette farklı uygulamaların yer aldığı karmaşık bir yapıya neden olmuştur⁷⁷. Denetim ise, bu yetkiyi parlamentolarına veren ülkelerdeki uygulama gibi, Temsilciler Meclisi içerisinde kurulan bir komite tarafından yapılmaktadır. 1969 tarihli Federal İhtilafli Seçimler

konu hakkında bkz: LUCIANI Massimo-TOGNA Massimo, "Italie", **Annuaire international de justice constitutionnelle**, XIX, 2003, s: 223

⁷⁴ OSCE/ODIHR 2008 yılındaki Genel Seçimlere İlişkin Gözlem raporu, s:5.

⁷⁵ <http://aceproject.org/ero-en/regions/europe/IT/italy-voter-registration-case-study.pdf/view> (s.e.t.:15.09.2010)

⁷⁶ Konu hakkında bkz dipnot:89.

⁷⁷ Bu konuda yapılan bu tercihin aslında, ABD'nin demokrasi ve federal sistem anlayışının özgün bir yansıması olduğu ileri sürülmekle beraber, seçimleri yönetiminin yaygın (*décentralisé*) yapısının, seçim uyumsuzlukları hakkında karar vermek zorunda olan hakimleri sistemin merkezine yerleştirdiği ifade edilmektedir, VALLET Elisabeth, "Elections présidentielles américaines", **RDP**, No: 4-2005, s: 1007-1008,1018-1020.

Kanunu (*Federal Contested Elections Act*)⁷⁸, bu konuyu düzenlemektedir. Başkanlık seçimine ilişkin kurallar ise, Anayasanın 2. maddesinin 1. bölümünde yer almaktadır. Bu düzenlemeler, seçilme yeterliğini ve usulünü belirlemektedir. Başkanlık seçimin denetimine ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.

Burada öncelikle Anayasadaki açık hüküm doğrultusunda milletvekili seçiminin nasıl denetlendiğini, sonra seçimlerin yönetiminin nasıl yapıldığını ve son olarak da başkanlık seçimine ilişkin yönetim ve denetim konusunu ele alınmaya çalışılacaktır.

Temsilciler Meclisi seçimi sonrasında, parlamentonun yaptığı denetim, pasif bir denetim olarak nitelendirilebilir. Şimdiye kadar incelediğimiz ülkelerde genel kural, seçimlerden sonra oluşan parlamentonun ilk görevi, seçilenlerin ehliyetlerinin doğrulanması idi. Yeni parlamento göreve bu konu halledildikten sonra başlamaktaydı. Oysa ABD'deki yasal düzenlemeye bakılınca, bu konunun tamamen, başvuru üzerine işleyen bir sistem üzerine kurulduğu görülmektedir. Federal İhtilafı Seçimler Kanununun tanımların yapıldığı ilk hükmünde, davacı (*contestant*) olarak bir Temsilciler Meclisi üyesinin seçimine ilişkin itirazda bulunan kişiyi, davalı (*contestee*) olarak da Temsilciler Meclisi üyesini, Temsilciler Meclisi üyesinden de göreve başlamış olan üyeyi ya da bu göreve seçilmiş ancak henüz yemin etmemiş olan kişiyi ifade ettiği düzenlenmiştir. Kanunun diğer maddeleri, herhangi bir davada uyulacak usul hükümlerinin belirlenmesi gibi, bu konuyu da aynı biçimde ele almıştır. Önce replik/düplik safhası⁷⁹, tanıkların dinlenmesi⁸⁰, her iki tarafın da kendileri için ifade vermesi⁸¹ gibi konular detaylı bir şekilde düzenlenmiştir. Sonuç olarak da, Temsilciler Meclisi'nde yer alan Meclis İdaresi Komitesi (*Committee on House Administration*) incelemesini yapıp, kararını Meclise sunmaktadır. Genellikle de Meclis, Komitenin verdiği karar doğrultusunda hareket etmektedir. 1933'ten 2005 yılına kadar Temsilciler

⁷⁸ <http://uscode.house.gov/download/pls/02C12.txt> (s.e.t.:15.09.2010)

⁷⁹ Bölüm 382, davacının, itiraz ettiği meseleyi anlatan, şekil kurallarına bağlı itiraz notu hazırlayacağı ve bunu davalıya göndereceği, Bölüm 383'te de davalının cevabı ve usulü düzenlenmiştir.

⁸⁰ Bölüm 386, davaya seçimine itiraz edilen milletvekilinin partisi ve muhalefet partisi de katılmaktadır. Milletvekilinin partisi, tanığı dinledikten sonra muhalefet partisi çapraz sorgu yapabilmektedir (Bölüm 386/b son). Bölüm 388'de, tanıkların mahkemede dinleneceği düzenlenmiş bulunmaktadır.

⁸¹ Bölüm 386 §1, §2 vd.

Meclisi, genellikle seçim hilelerinin konu edildiği 105 dava incelemiş ve bunların çoğunluğu davalı lehine sonuçlandırmıştır. 1969 tarihli Kanun sonrası ise, davacılar yeterli delil gösteremediklerinden davaları reddedilmiş⁸².

Amerika Birleşik Devletleri'nde, 2002 yılına kadar, seçimlerin federal düzeyde yönetimi için bir kurul bulunmamaktaydı. 2000 yılındaki başkanlık seçimlerinde yaşananlardan sonra *Help America Vote Act*⁸³ (*HAVA*) yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun amacı, kullanılan oylama sistemlerinin değiştirilmesi için Devletlere fon yaratmak ve federal seçimleri yönetmek, Devletler için minimumda seçim yönetim standartları belirlemek için Seçim Yardım/Destek Komisyonu kurmak olarak belirlenmiştir. Bu kanunla ayrıca, Seçim Yardım/Destek Komisyonu Standartlar Kurulu, Seçim Yardım/Destek Komisyonu Danışma Kurulu ve de Teknik İlkeler Geliştirme Komitesi kurulmuştur. Seçim Yardım/Destek Komisyonunun dört üyesi bulunmaktadır ve bunlar Senatonun önerisi ve kabulü ile Başkan tarafından, seçimler konusunda bilgi ve deneyim sahibi kişiler arasından atanmaktadır⁸⁴. Bu komisyonun sorumluluk alanına bakıldığında, üstlendiği görevin daha çok yardım sağlamak olduğu görülmektedir. Bu sebeple, bir yönetim kurulundan çok, federal düzeyde seçimlerle ilgili tavsiyeler üreten bir danışma kurulu yapısına sahiptir⁸⁵.

2002 yılında yürürlüğe giren bu kanundan önce kurulan ve halen faaliyet gösteren, seçimlerin genel yönetiminden değil, sadece seçim kampanyaları ile sınırlı olan bir yönetim birimi bulunmaktadır. 1975 yılında kurulan Federal Seçim Komisyonu, 1971 tarihli Seçim Kampanyalarının Finansmanına İlişkin Kanunun uygulanmasını yürütmek ve bu konuyu yönetmek için kurulmuş bulunan bağımsız bir kuruldur⁸⁶. Bu kurulun üyeleri, görevleri gereği üye olan ve oy hakkı olmayan Senato Sekreteri, Temsilciler Meclisi katibi veya onların görevlendirdikleri memurlardan başka,

⁸² https://www.policyarchive.org/bitstream/handle/10207/527/98-194_20061026.pdf?sequence=1
(s.e.t.:15.09.2010)

⁸³ http://www.usdoj.gov/crt/voting/hava/pl252_107.pdf (s.e.t.:15.09.2010)

⁸⁴ Bölüm 203 (a) 1-3.

⁸⁵ Görev alanı Bölüm 202: kanunda belirtilen konularda ulusal uzlaşma kurulu (*clearinghouse*) görevi görmek, kaynakların ve verilerin tek elde toplanmasını sağlamak olarak belirlenmiştir. Danışma kurulu olduğuna ilişkin: **OSCE/ODIHR** Needs Assessment Mission Report, General Elections, 4 November 2008, USA, s: 8.

⁸⁶ <http://www.fec.gov/info/mssion.shtml> (s.e.t.:15.09.2010)

Senatonun önerisi ve kabulü ile Başkan tarafından atanan 6 üye ile toplam sekiz kişiden oluşmaktadır. Atanan üyelerin üçten fazlasının aynı partiye üye olmaması da düzenlenmektedir⁸⁷. Dolayısıyla üç üye Demokrat Partiden, üç üye Cumhuriyetçi Partiden seçilmektedir. Bunun, çoğu zaman karar almada kilitlenmeye yol açmakta olduğu gözlenmektedir⁸⁸.

Sonuç olarak, çoğu federal yapıdaki ülkelerde olduğu gibi, Amerika Birleşik Devletleri'nde de seçimlerin yönetimi aslında oldukça dağınık bir yapıya sahiptir. Her ne kadar HAVA ile bu konuya ilişkin genel bir düzenleme getirilmek istense de, hala birçok devlet mevzuatı farklılık göstermekte ve henüz HAVA ile belirlenen amacın gerçekleşmiş olduğunu söylemek pek mümkün gözükmemektedir.

Başkanlık seçimlerine ilişkin olarak da, bu seçimlerin sadece kampanyalara ilişkin denetimi Federal Seçim Komisyonu tarafından yönetilip denetlenmektedir. Bunun dışında ne Anayasada ne de kanunlarda başkaca bir hüküm mevcut değildir. 2000 yılında Federal Mahkemeye kadar gelen konu da aslında özü itibariyle federe yasanın yorumlanmasına ilişkindir⁸⁹. Başkan adayının seçilebilme yeterliğini kontrol eden bir

⁸⁷ Federal Seçim Komisyonu tarafından derlenmiş olan Federal Kampanyalar Kanunları, § 437c, <http://www.fec.gov/law/feca/feca.pdf> (s.e.t.:15.09.2010)

⁸⁸ OSCE/ODIHR Needs Assessment Mission Report, General Elections, 4 November 2008, USA, s: 9

⁸⁹ 2000 yılındaki başkanlık seçiminde Florida'daki Palm Beach seçim çevresinde kullanılan oy pusulalarında yaşanan karışıklıkla ilgili uyuşmazlık Federal Mahkemenin önüne kadar gelmiş ve Yüksek Mahkeme'nin 5'e karşı 4 oyçokluğu ile verdiği karar sonucu yeni başkan belirlenmiştir (bkz: Bush v. Gore 531 U.S. 98 (2000)). Azınlık görüşünde, karar oldukça ağır eleştirilmiştir. Hakim Stevens tarafından dile getirilen görüşte, konunun hukukun üstünlüğü ilkesinin omurgası olan yargı sisteminde görev yapanlara güven ile ilgili olduğu ortaya koyularak, zaman içinde bir gün, verilen karar ile bu güvende açılan yararın iyileşeceği, yapılan başkanlık seçimini kimin kazandığının hiçbir zaman kesin olarak bilinmeyeceği, ancak kesin kaybedenin kim olduğunun açık olduğu, bunun da Millet'in hukukun üstünlüğünün gardiyanları olan hakimlere güveni olduğu belirtilmiştir.

Doktrinde de bu karar oldukça eleştirilmiştir. Kararı, yargının demokrasiye bir saldırısı olarak gören değerlendirme için bkz.: RASKİN B. Jamin, **Overruling Democracy**, Routledge, New York, 2002, s:11-29; Federal Mahkemenin, siyasi bir konuda, federe devlet yargıçlarına olan güvenin sarsılmasına yol açan kararıyla, kendine olan güvenilirliği de kaybettiği hakkında bkz.:GÍCQUEL Jean, **Droit constitutionnel et institutions politiques**, Montchrestien, 17. Bası, Paris, 2001, s:262. Uyuşmazlığı yaratan oy pusulası için bkz: ATAR Yavuz, "Seçim Hukukunun Güncel Sorunları", **Anayasa Yargısı**, No: 23, s: 232.

Başkanlık seçiminde kimin kazandığına ilişkin ilk uyuşmazlık 1876 yılında gündeme gelmiştir. Büyük seçmenlerin yeterliklerine ve seçimlerde yapılan yolsuzluklara ilişkin bu davanın çözümü için Anayasada hüküm olmaması karşısında, Kongre, 5 Federal Mahkeme Yargıcı, 5senatör ve 5 milletvekilinden oluşan ad hoc bir seçim komisyonu kurmuştur. Uzun süren tartışmalardan sonra cumhuriyetçi aday Hayes'in kazandığına karar verilmiştir. bkz: **Les élections présidentielles américaines**, (derleyen) VALLET Elisabeth-GRONDIN David, Quebec Üniversitesi Yayını, Quebec, 2004, s:53.

kurul olmadığı gibi, bunu sağlamaya yönelik herhangi bir başvuru yolu da bulunmamaktadır. 2008 Başkanlık seçimlerinde aday olan Barack Obama'nın ehliyetinin olmadığına ilişkin hem eyalet mahkemesine hem de federal mahkemeye yapılan başvuruların, temelsiz olmaları sebebiyle sonuçsuz kaldığı görülmektedir⁹⁰.

Dolayısıyla ABD'de, seçimlerin yönetimine ilişkin uyuşmazlıkların son aşamada Federal Mahkemenin önüne getirilebilir oluşu, Yüksek Mahkemeyi, dolaylı yoldan seçimlerin denetimi konusunda söz sahibi yapmaktadır.

b) Parlamento Denetiminin Bölünmesi

1949 tarihli Alman Anayasası⁹¹ seçimlerin denetimi için ikili bir sistem öngörmüştür. Yasamaya ilişkin bölümde yer alan 41. maddesinin ilk fıkrası, seçimlerin denetiminin *Bundestag* tarafından yapılacağını ve üyelerinden birinin bu sıfatını kaybetmesine de gene *Bundestag*'ın karar vereceğini düzenlemektedir. Aynı maddenin ikinci fıkrası, *Bundestag*'ın bu kararına karşı, Anayasa Mahkemesine başvuru yolunun açık olduğunu belirtmektedir⁹². Sonra Anayasa Mahkemesinin görev ve yetkilerine

⁹⁰ Philip j. Berg vs Obama davasının konusu, 2008 yılında başkanlık seçimlerinde adaylığını koyan Barack Hussein Obama'nın doğum belgesinde yer alan bilgilerin yanlış olması sebebiyle, Amerikan Anayasasında yer alan başkan seçilme yeterliğinin var olmadığına ilişkin iddihadır. Dava önce, Pensilvanya Bölge Mahkemesi tarafından 24 Ekim 2008 tarihinde reddedilmiştir. (karar için bkz: <http://www.paed.uscourts.gov/documents/opinions/08D1256P.pdf>). Davacı 3. Bölge Temyiz Mahkemesi yoluyla, Federal Mahkemeye başvurmuştur. Federal Mahkeme en son 21 Ocak 2009'da davayı reddetmiştir. Bunun üzerine 3. Bölge Temyiz Mahkemesi, Pensilvanya Bölge Mahkemesinin kararını uygun bulmuştur. (bkz: <http://www.ca3.uscourts.gov/opinarch/084340p.pdf>). Aynı konuda bir başka dava daha açılmıştır. Kerchner vs Obama, yakın zamanda, 3 Haziran 2010 tarihinde aynı Temyiz Mahkemesi, önceki kararı göstererek davayı reddetmiştir. (bkz: <http://caselaw.findlaw.com/us-3rd-circuit/1530188.html> (s.e.t.:15.09.2010))

⁹¹ http://www.bundesregierung.de/Content/FR/_Anlagen/loi-fondamentale.property=publicationFile.pdf (s.e.t.:15.09.2010)

⁹² Bu maddenin ilk fıkrası, parlamentonun üstünlüğü ilkesinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Nitekim, seçim denetiminin gelişiminin, parlamentonun bağımsızlık mücadelesinin bir ürünü olduğu belirtilmektedir, bkz: GÜNGÖREN Birden, "Almanya'da Seçimlerin Yönetimi Ve Denetimi", **Erdoğan Teziç'e Armağan**, GSÜ Yayınları Armağan Serisi, No:5, Beta Yayınevi, İstanbul, s:601. Bu düşünce ile, maddenin ikinci fıkrasındaki düzenlemenin de, yani, Parlamentonun kararına karşı AYM'ye başvuru yolunun açık olmasının sebebinin, ülkenin siyasi tarihinde bulmak mümkün olacaktır. Başka bir ifadeyle, parlamentonun her zaman üstün olmadığını acı bir şekilde yaşayan Alman anayasa koyucusu, buna karşı, demokratik hukuk devleti olduğu belirtilen Almanya'nın bu niteliğinin koruyucusu olarak kurulan Anayasa Mahkemesine başvuru yolunu açarak, belki de tarihte yaşananlara karşı bir güvence getirmek istediği söylenebilir.

ilişkin 93. maddenin ilk fıkrasının 4a bendinde, seçme ve seçilme hakkının düzenlendiği 38. maddenin ihlal edildiğini iddia edenler için bireysel başvuru yolu tanınmaktadır.

Öncelikle, Almanya’da hem Parlamento hem de Anayasa Mahkemesi tarafından gerçekleştirilen denetim, seçimlerin kanuna uygun gerçekleşmesinin sağlanması olarak nitelendirildiğinden, bunun siyasi değil hukuki bir denetim olduğu vurgulanmaktadır⁹³. Belki de bu özelliği sebebiyle, incelediğimiz ülkeler içinde, seçimlerin denetimi için ayrıca bir kanun bulunan tek ülke Almanya’dır.

Almanya’da uygulanan Parlamento denetiminin bir özelliği, İtalya’da olduğu gibi seçimlerin denetimine ilişkin konuların Parlamentonun göreve başladıktan sonra da yapılabileceğine ilişkin bulunmaktadır. Gerçekten, seçmenlerin, Federal ve Eyalet Seçim Yöneticilerinin ve *Bundestag* Başkanının, seçimlerden sonra iki ay içinde itiraz hakları bulunmaktadır⁹⁴. Bu itiraz üzerine denetim, *Bundestag* içinden oluşturulan Seçim Denetim Kurulu tarafından yapılmaktadır. 9 asıl üye ve temsil edilmeyen siyasi parti gruplarına sürekli danışmalık yapan birer üyeden oluşan kurulun, kararlarını oy çokluğu ile alması, oyların eşitliği durumunda ise konunun retle sonuçlanması⁹⁵, Alman sisteminin bir diğer özelliğini ortaya koymaktadır.

Seçim Denetim Kurulunun seçimin geçerliliğine veya bir milletvekilinin vekilliğinin düşürülmesine ilişkin kararının *Bundestag* tarafından onaylanmasından sonra, bu kararın verilmesinden sonraki iki ay içinde Alman Anayasa Mahkemesine başvurulabilmektedir. Bu başvuru, vekilliği düşürülen kişi, *Bundestag*’a yaptığı itirazı kabul edilmeyen seçmen, *Bundestag*’da temsil edilen siyasi parti grubu vb. tarafından yapılabilmektedir⁹⁶. Ancak, Federal Anayasa Mahkemesinin, seçim uyuşmazlıkları hakkında yaptığı denetimin oldukça sınırlı bir alanda gerçekleştiği, başka bir ifadeyle, kendisine yapılan

⁹³ GÜNGÖREN Birden, s: 612.

⁹⁴ Hatta, vekilin seçilme yeterliğine sahip olduğunda ilişkin bir şüphe duyulması durumunda Bundestag Başkanının, itiraz süresi dolsa bile seçimin geçerliğine itiraz edebileceği hk, bkz: GÜNGÖREN Birden, s: 614.

⁹⁵ GÜNGÖREN Birden, s: 613.

⁹⁶ GÜNGÖREN Birden, s: 615.

başvuruda, sadece milletvekili dağılımının etkilendiği ölçüde şikayeti kabul ettiği ifade edilmektedir⁹⁷.

Seçimlerin yönetimini düzenleyen iki metin bulunmaktadır. Bunlardan ilki Federal Seçim Yönetimi Kanunu⁹⁸, ikincisi ise, Federal Seçim Düzenlemeleridir⁹⁹. Seçim teşkilatı, federal yapıyı yansıtır şekilde düzenlenmiştir. En üst düzeyde, Federal Seçim Komitesi bulunmaktadır. Bunu sırasıyla, her eyalet için eyalet seçim komitesi, her seçim çevresi için de bölge seçim komitesi oluşturulmuştur. Bunların içinde sadece federal düzeyde görev yapan komite sürekli çalışmakta, diğerleri ise sadece seçim zamanı kurulmaktadırlar. Federal Seçim Komitesi, 9 kişiden oluşmaktadır. Başkan, sınırsız süreliğine İçişleri Bakanlığı tarafından atanan federal seçim memurudur¹⁰⁰. Diğer 8 kişi vatandaşlar arasından seçilmektedir (FSeK m:8). Aynı şekilde alt komitelerde de seçim memuru bulunmakta ve bunlar da eyalet hükümetleri tarafından atanmaktadırlar (FSeK m:9). Bu komitelerde ayrıca 6 vatandaş üye olarak görev yapmaktadırlar. Komitelerdeki üyelikler seçmenler için hak/ödev olarak belirlenmiş bulunmaktadır (FSeK m:11).

Seçmen kütüğü yerel idareler tarafından oluşturulmaktadır (FSeK m:17). Seçmenlerin kütüklere geçirilme usulü ve buna ilişkin düzeltmelerin yapılması, Federal Seçim Düzenlemelerinin 18.maddesinde belirlenmektedir. Kütüklerde yapılması istenen değişiklikler hakkında federal seçim müdürü yetkili bulunmaktadır (FSeD m.18). Kütüklere ilişkin itirazlar, önce yerel idareye; bunun kararına karşı da bölge seçim müdürüne yapılmaktadır. Seçim müdürünün konu hakkında vereceği karar kesindir (FSeD m:22).

Seçim gününü belirleme yetkisi Cumhurbaşkanına ait bulunmaktadır (FSeK m:16).

⁹⁷ GÜNGÖREN Birden, s: 615. Karlsruhe Mahkemesinin bu yetkisinin daha kapsamlı bir alana yayılması gerektiği hakkında bkz: DELPERE Francis, “Le contentieux électoral en Europe”, **Cahiers du Conseil Constitutionnel**, No: 13, s:105. http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/root/bank_mm/pdf/pdf_cahiers/cccc13.pdf (s.e.t.:15.09.2010)

⁹⁸ <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/5400> (s.e.t.:15.09.2010) (FSeK)

⁹⁹ <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/5399> (s.e.t.:15.09.2010) (FSeD)

¹⁰⁰ Federal seçim memurluğu görevinin genelde İstatistik Dairesi başkanı olduğu hakkında bkz: GÜNGÖREN Birden, s:607.

Son beş senedir *Bundestag*'da temsil edilmeyen siyasi grupların adaylık başvuruları federal seçim müdürüne yapılmaktadır. Müdürün bu konudaki kararına karşı, federal seçim komitesine başvuru mümkündür (FSeK m: 18). Seçim bölgelerindeki adaylıklar hakkında, bölge seçim komitesinin ret kararına karşı, aday sözcüsü, federal seçim müdürü ve bölge seçim müdürü eyalet seçim komitesine başvurulabilmektedir. Bölge seçim komitesinin kabul kararına karşı ise, sadece federal ve bölge seçim müdürleri başvuru hakkını haiz bulunmaktadır. Eyalet seçim komitesinin, eyalet aday listelerine ilişkin ret kararına karşı, Federal Seçim Komitesine sözcü veya eyalet seçim memuru; komitenin listeyi kabul kararına karşı da sadece eyalet seçim memuru başvuruda bulunabilmektedir (FSeK m:28).

Seçim yönetim teşkilatı içinde, Federal Seçim Komitesinin adaylıklar konusunda verdiği kararlar tüm alt komiteleri bağlayan karar niteliğindedir. (FSeK m:18/4).

c) Parlamento ve Anayasa Mahkemesi Tarafından Yapılan Denetim

Seçimlerin denetimi kapsamında yer alan, seçim hazırlıkları, süreci ve sonuçları ile ilgili olanlar ile seçilenlerin yeterliklerine ilişkin olanlar arasında bir ayırım yaparak, bunlara ilişkin denetim yetkisinin ayrı organlara verildiği ülke Portekiz'dir. Seçilenlerin yeterliklerine ilişkin denetim Parlamentonun münhasır yetki alanı olarak muhafaza edilmiş, seçimlerle ilgili geri kalan uyumsuzluklar ise, son aşamada Anayasa Mahkemesinin görev alanında düzenlenmiş bulunmaktadır.

1976 tarihli Portekiz Anayasasının¹⁰¹ 113 maddesi, seçimlere ilişkin temel ilkeleri belirlemekte, seçimlerin yönetimi ve denetimi ile ilgili bazı konuları anayasal güvenceye kavuşturmuştur. Bu maddede yer alan, seçim kampanyasında uyulması gereken temel ilkeler, vatandaşların seçim idaresi ile işbirliği içinde olma zorunluluğu ve seçim kampanyalarına ilişkin işlemlerin doğruluğu ve geçerliliğine ilişkin denetimin mahkemeler tarafından yapılacağı, Anayasada yer alan seçimlerin yönetimine ilişkin düzenlemelerdir. Seçimlerin denetimine ilişkin olarak ise, 113. maddedeki düzenlemeye

¹⁰¹ <http://www.tribunalconstitucional.pt/tc/conteudo/files/constituicaofrances.pdf> (s.e.t.:15.09.2010).

paralel şekilde, Anayasa Mahkemesinin görev ve yetkilerini düzenleyen Anayasanın 223. maddesinde yine ayrıntılı düzenlemeye yer verilmiştir. Bu maddenin c bendinde, Anayasa Mahkemesinin kanunda belirtildiği şekilde seçim işlemlerinin geçerliliği ve seçimin düzgün yönetimi konularında son başvuru yeri olduğu; g bendinde de meclis üyelerinden gelecek talep üzerine, yasama meclisi seçimlerine ilişkin ihtilafları karara bağlamakla yetkili olduğu belirtilmektedir. Yasama üyesi seçilenlerin yeterliklerine ilişkin denetim ise, parlamentonun yasama faaliyetine ve siyasi yetkilerine ilişkin 161. maddenin b bendinde düzenlenmektedir. Bu hükümde, seçilenlerin yeterliklerine ilişkin denetimi parlamentolara bırakan anayasalardaki düzenlemelerden farklı şekilde, seçilenlerin “iktidarlarının doğrulanması” olarak değil, “statülerinin onaylanması” şeklinde bir ifade bulunmaktadır. 1 Eylül 2007 tarihinde yürürlüğe giren Parlamento İktüzüğüne¹⁰² bakıldığı zaman, 2. maddenin, genel kuraldan ayrılmayarak, “iktidarlarının doğrulanması”nı düzenlediği görülmektedir. Bunun için de, meclisteki siyasi partilerin nispi oranda temsil edildikleri bir komisyon kurulmaktadır. Parlamento tarafından yapılan denetim, seçilme yeterliğine ilişkin şekli bir denetim olabileceği gibi, seçiminin iptali herhangi bir yargı kararına konu edilmemiş bir temsilcinin yeterliğine ilişkin de olabilmektedir (m:2/2). Bu son durumda Parlamento tarafından yapılan denetim, benzer uygulamayı benimsemiş ülkelerdeki gibi seçim sürecinin incelenmesine de yayılmaktadır. Bu inceleme 3 ay veya daha fazla bir süreye uzayabilmektedir ve seçimi iptal edilmek istenen üyenin kendini savunma hakkı bulunmaktadır.

Seçimleri düzenleyen Anayasa dışındaki diğer mevzuata bakıldığında, hem seçimlerle ilgili temel bir kanunun¹⁰³, hem de Ulusal Seçim Komisyonuna ilişkin kanunun¹⁰⁴ bulunduğu görülmektedir. Seçim Kanunu, seçimlerin gerçekleştirilmesi ile ilgili düzenlemelerin yanında, seçimlerle ilgili uyuşmazlıkların doğrudan Anayasa

¹⁰² http://app.parlamento.pt/site_antigo/ingles/cons_leg/regimento/Rules_of_Procedure.pdf (s.e.t.:15.09.2010).

¹⁰³

<http://www.venice.coe.int/VOTA/fr/view.asp?doc=319&lng=en&fmt=html&typ=4&cod=%2044%20%20%20%20> (s.e.t.:15.09.2010).

¹⁰⁴

<http://www.venice.coe.int/VOTA/fr/view.asp?doc=225&lng=en&fmt=html&typ=4&cod=%20%20%20%20%20> (s.e.t.:15.09.2010).

Mahkemesi tarafından çözümleneceğini belirtmektedir¹⁰⁵. Anayasa Mahkemesi seçimlerle ilgili olarak ya doğrudan seçim yargıcı olarak görev yapmakta, yani bir seçim uyuşmazlığını doğrudan çözmektedir; ya da seçim kurullarının ya da diğer görevli mahkemelerin kararlarına karşı temyiz mahkemesi görevi yapmaktadır. Gerçekten, adaylıklara (m:32) ve seçim işlemlerine (AY m: 223/2-h ve Seçim Kanunu m: 117) ilişkin uyuşmazlıklar hakkında doğrudan Anayasa Mahkemesine başvuru yapılabilmekte ve Anayasa Mahkemesi hakimi, seçim hakimi sıfatına bürünmektedir. Seçmen kütüklerine karşı ilk başvuru ya kayıt komitesine ya da İçişleri Bakanlığına yapılmakta, bu sonuncunun kararına karşı önce istinaf mahkemesine sonra da Anayasa Mahkemesine başvurulabilmektedir¹⁰⁶.

Seçimlerin ne zaman yapılacağını ve seçim takvimini belirleme yetkisi, cumhurbaşkanına tanınmış bulunmaktadır (m:19). Adaylık başvuruları, seçimlerden 41 gün önce, seçim bölgesi içinde yer alan merkez adalet teşkilatında bulunan hakime yapılmaktadır. Hakim kararına karşı, yukarıda belirtildiği üzere Anayasa Mahkemesine başvuru imkanı bulunmaktadır.

Ulusal Seçim Komisyonu Kanuna göre, komisyon, Yüksek Yargıçlar Konseyi tarafından Yüksek Adalet Mahkemesi hakimleri arasından atanan bir hakim üye, siyasi parti temsilcileri¹⁰⁷ ile iç ve dış ilişkiler ve basın konularında uzman kişilerden oluşmaktadır (m:2). Ulusal Seçim Komisyonunun, Parlamento ile birlikte çalışan bağımsız bir kurum olduğu belirtilmektedir (m:1). Üyeleri tam zamanlı olup, bağımsızlık güvencesini haizdirler (m:4). Bu komisyonun genel olarak, seçmenlerin seçimlerle ilgili bilgilendirilmesi, seçmenlerin belirlenmesinde ve siyasi parti kampanyalarında eşitlik ilkesinin gözetilmesi, radyo ve televizyonlarda adayların yayın

¹⁰⁵ Bunun yanında, Seçim Kanununda, milletvekili seçilenlerin yeterliklerine ilişkin denetimin Parlamento tarafından yapılacağına dair kurala da açık olarak ayrıca yer verilmiş bulunmaktadır (m: 120).

¹⁰⁶ **OSCE/ODIHR** 27 Eylül 2009 tarihinde yapılan Parlamento Seçimlerine ilişkin gözlem raporu, s:22. (Seçmenlerin belirlenmesi, Seçmenlerin Kaydedilmelerine İlişkin Kanun'da yer almakta olduğu gene AGİT raporunda belirtilmiş bulunmaktadır. Ancak, söz konusu kanunun yabancı dilde çevirisi bulunamadığı için atıf yapmamız mümkün olamamıştır.)

¹⁰⁷ Siyasi partilerin gösterdikleri adaylar, Parlamento tarafından kabul edilmektedir. Bununla birlikte, Parlamentoda bulunan siyasi parti sayısının seçimden seçime değişmesi sebebiyle, Komisyonun üye sayısı da belli değildir, bkz: **OSCE/ODIHR** gözlem raporu, s: 9.

sürelerinin belirlenmesi, seçim harcamalarını denetlemesi gibi görevleri bulunmaktadır (m:5). İlgili maddede ayrıca, seçim listelerine ilişkin itirazları karara bağlamak yer almaktaysa da, seçimlerle ilgili diğer konularda olduğu gibi, seçmen listeleri ile ilgili uyuşmazlıklarda son başvuru yeri Anayasa Mahkemesidir. Komisyonun bütçesi ise, Parlamento bütçesi içinde yer almaktadır (m:9). Bu hükümlerle, komisyonun bağımsız çalışmasını sağlayan önemli bir güvencenin düzenlenmiş olduğu söylenebilir.

2) Seçimlerin Anayasa Mahkemesi Tarafından Denetimi

1991 tarihli Bulgaristan Anayasasının¹⁰⁸ parlamento seçimlerini düzenleyen bölümünde, parlamento seçimlerine ilişkin uyuşmazlıkların Anayasa Mahkemesinde görüleceğini belirten açık bir hüküm bulunmaktadır¹⁰⁹. Ayrıca, Anayasa Mahkemesinin görev ve yetkilerinin sıralandığı 149. maddede, yasama meclisi ve cumhurbaşkanı ve yardımcısının seçimlerine ilişkin konularda yetkili olduğu da açıkça belirtilmektedir (m:149/6-7). Anayasa Mahkemesi konuya ilişkin olarak verdiği kararı Merkez Seçim Komitesine ve ilgili kurumlara göndermektedir¹¹⁰.

Bulgaristan'da seçimlerin yönetimi kanunla düzenlenmiş bulunmaktadır. Parlamento Üyelerinin Seçimine İlişkin Kanunun¹¹¹ düzenlediği şekliyle, seçimlerin yönetimi üç kurul tarafından gerçekleştirilmektedir. Ulusal düzeyde Merkez Seçim Komitesi, seçim çevresi komitesi ve seçim bölgesi komitesi bulunmaktadır (m.8). Merkez Seçim Komitesinin 25 üyesi, üniversite mezunu ve seçilme yeterliğini haiz vatandaşlar arasından cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır (m:9 ve 10)¹¹². Bu Komitede çalışanların özlük hakları cumhurbaşkanı (m:11); alt komitelerde

¹⁰⁸ <http://www.constcourt.bg/Pages/LegalBasis/default.aspx?VerID=221> (s.e.t.:15.09.2010).

¹⁰⁹ m: 66 ve m: 93/6'da ise Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin denetim görevi ele alınmış bulunmaktadır.

¹¹⁰ Anayasa Mahkemesi Kanunu m: 22/5. <http://www.constcourt.bg/Pages/LegalBasis/default.aspx?VerID=223> (s.e.t.:15.09.2010).

¹¹¹

<http://www.venice.coe.int/VOTA/fr/view.asp?doc=52&lng=en&fmt=html&typ=0&cod=%20%20%20%20%20%20> (s.e.t.:15.09.2010).

¹¹² Seçim Kanununda, Merkez Seçim Komitesinde çalışan üyelerin, milletvekili ya da aday olamayacakları gibi, Yüksek İdare Mahkemesi hakimi, silahlı kuvvetlerde veya İçişleri Bakanlığı çalışanı olamayacakları açıkça düzenlenmiş bulunmaktadır (m:10/son).

çalışanları ise, Merkez Seçim Komitesi tarafından belirlenmektedir¹¹³. Seçim komiteleri vatandaşlardan oluştuğu için, bunların tarafsızlıklarını sağlayacak açık hükümler de getirilmiştir (m:21).

Merkez Seçim Komitesinin ve diğer alt komitelerin birinci görevi Seçim Kanununun uygulanmasını gözetmektir (m:23). Merkez Seçim Komitesinin, alt komitelere rehberlik etmek ve işlerini denetlemek, yurtdışında bulunan Bulgar vatandaşların oy kullanmalarına ilişkin düzenlemeler yapmak, sandalye dağılımının hesaplanmasını yapmak gibi görevleri bulunmaktadır.

Merkez Seçim Komitesinin sadece alt kurulları kurma, siyasi parti kayıtlarına ve seçime gözlemcilerin katılması koşullarına ilişkin kararlarına karşı Danıştay'a (*Supreme Administrative Court*) başvuru imkanı tanınmıştır (m:23/3). Yüksek mahkemenin kararı kesindir (m:24). Alt kurul olan seçim çevresi kurulunun, seçim bölgesi kurulunu kurmaya, siyasi partileri kaydetmeye, adayların oy sayıcılarını (*canvasser*) kaydetmeye ve bağımsız adayları belirleyen imzaları doğrulamaya ilişkin kararlarına karşı da Merkez Seçim Komitesine başvuru mümkündür ve bu kurulun kararı kesindir.

Seçmen kütükleri belediyeler tarafından oluşturulmakta ve valilikte tutulmaktadır (m:26). Kütüklerde değişiklik yapma yetkisi, seçim bölgesi komitesine ait bulunmaktadır. Bu komitenin kararlarına karşı, bölge mahkemesine başvuru mümkündür (m:28).

Seçimlerin yönetimi konusunda yer alan seçimleri ilan etmek ve oy pusulalarını belirlemek ve bunları resmi gazetede yayınlamak cumhurbaşkanına ait bir görev olarak belirlenmiş bulunmaktadır (m: 5)

AGİT'in gözlem raporunda, seçimlerin yönetimine ilişkin olarak, seçim kanununda komitelerin görev ve yetkilerinin açık olarak düzenlenmemesinin karışıklık yarattığı belirtilmektedir. Bunun yanında, Merkez Seçim Komitesinin, muhalefet

¹¹³ Alt seçim komitelerinde çalışan üyelerin sayısı, bağlı bulunduğu bölgedeki nüfusa göre değişiklik göstermektedir (m:13, m:14).

partisini kaydetmemesine ilişkin kararı sebebiyle güvenilirliğinin azaldığı da tespit edilmektedir¹¹⁴. Seçimlerin denetimine ilişkin olarak da Merkez Seçim Komitesinin birçok kararına karşı yargı yolunun kapalı olması eleştirilmektedir¹¹⁵.

1991 tarihli Romanya Anayasasında¹¹⁶ milletvekili ve senatör seçimlerinin yönetimine ve denetimine ilişkin özel bir düzenleme bulunmamakta, cumhurbaşkanının seçimine ilişkin olarak da sadece denetiminin Anayasa Mahkemesi tarafından yapılacağı düzenlenmiş bulunmaktadır (m:82). Buna karşılık, Anayasada seçim sistemi, Daimi Seçim Kurulunun teşkilatlanması ve görevlerine ilişkin hususlar organik kanunlarla düzenlenecek alanlara ilişkin listenin ilk maddesinde ele alınmaktadır (m: 73/3-a). Bu durumda Romanya Anayasası, seçimlerin yönetimine ilişkin düzenlemelerin organik kanunlarla yapılacağını ve cumhurbaşkanı seçimlerinin denetiminin ise Anayasa Mahkemesi tarafından yapılacağını öngörmüş bulunmaktadır.

Seçim Kanunu¹¹⁷ seçimlerin yönetimi için ikili bir yapılanma öngörmüştür: Daimi görev yapan bir kurul ile sadece seçim zamanı görev yapan bir diğer kurul bulunmaktadır. Bu iki kurulun üyelerinin statüsü, atanması birbirinden oldukça farklıdır.

Daimi görev yapan Daimi Seçim Kurulu (*Permanent Election Authority*), kanunda özerk idari bir kurum olarak belirlenmektedir (m:27 vd)¹¹⁸. Seçimlerde, kanun hükümlerinin doğru uygulanmasını sağlamak olan genel bir yetkiyi haizdir. Siyasi parti üyesi olmayan bir başkan ve iki başkan yardımcısı bulunan kurulun başkanı, idari konularda deneyim sahibi kişiler arasından, parlamentodaki siyasi parti gruplarının

¹¹⁴ OSCE/ODIHR 5 Haziran 2009 tarihinde yapılan Parlamento Seçimlerine ilişkin gözlem raporu, s:7. Merkez Seçim Komitesinin bu kararı daha sonra Danıştay tarafından bozulmuş bulunmaktadır.

¹¹⁵ OSCE/ODIHR gözlem raporu s:16-18. Bu raporun sonunda, seçimlerin yapılmasına ilişkin birçok hususta tavsiyeler bulunmaktadır, bkz: s:22-25.

¹¹⁶ <http://www.ccr.ro/default.aspx?page=laws/constitution> (s.e.t.:15.09.2010).

¹¹⁷ http://aceproject.org/ero-en/regions/europe/RO/law_senate.pdf/view (s.e.t.:15.09.2010).

¹¹⁸ Bu kurul, 2000 yılındaki genel seçimler hakkında AGİT raporunda yer alan tavsiyeler sonucu 2004 yılında kurulmuştur. Bu kuruldan önce, seçimlerin düzenlenmesinde sürekli çalışan bir kurumun olmaması, seçim sürecinin zayıflattığı ileri sürülmekteydi. Bu eleştiriler sonucu kurulan Daimi Seçim Kurulunun asıl görevinin seçimlere seçim kanununun uygulanması arasında uyumun sağlanmasıdır, bkz: OSCE/ODIHR 28 Kasım ve 12 Aralık 2004 tarihlerinde yapılan Parlamento Seçimlerine ilişkin gözlem raporu, s:10.

önerisi üzerine Temsilciler Meclisi ve Senatonun ortak kararı ile atanmaktadır. Başkan yardımcılarında birini cumhurbaşkanı, diğerini başbakan atamaktadır. Görev süreleri bir kere yenilenmek üzere 8 senedir. Kurulun genel sekreteri de başbakan tarafından atanmaktadır. Kendi bütçesi bulunan kurul, her sene parlamentoya faaliyetleri ile ilgili rapor sunmaktadır (m:29/2).

Kurulun işleyişi ile ilgili dikkati çeken husus ise, kurul kararları için başkanın imzasının yanında, başkan yardımcısının imzasının da gerekmesidir (m:29/4). Bu düzenlemelere bakıldığında, her ne kadar kanun kurulu özerk olarak belirlemiş ise de, yasama gücünün seçtiği başkanın iki yardımcısının da yürütme gücünden gelmesi ve bir tür karşı imza kuralının, kurulun bu özelliğini zayıflattığı ileri sürülebilir.

Seçimlerin yönetimi ile ilgili görevli diğer kurul, Merkez Seçim Bürosudur. Bu büro, yüksek temyiz mahkemesinden 7 hakim, Daimi Seçim Kurulunun başkan ve yardımcılarını ile 16 siyasi parti temsilcisinden oluşmaktadır (m:30). Merkez Seçim Bürosu, seçimleri hazırlamakla görevli olup, kendisinin ve alt kurulun iş ve işlemlerine karşı yapılan başvuruları karara bağlamaktadır. Bu kararlar alt kurulları bağlayıcı niteliktedir (m:31/9). Seçimden önce siyasi partilerin yapacakları protokoller Merkez Seçim Bürosuna verilmektedir. Büronun konuya ilişkin kabul veya ret kararına karşı Yüksek Temyiz Mahkemesine başvuru mümkündür.

Yargıya başvurunun mümkün olduğu bir başka durum ise seçmen kütükleri ile ilgilidir. Kütükler, yerel idareler¹¹⁹ (belediyeler) tarafından hazırlanmaktadır. Kayıt düzeltmelere ilişkin başvurular önce yerel idareye yapılmakta, bunların kararına karşı da istinaf mahkemesine gidilebilmektedir (m:6/5). Aynı şekilde, İdare Bakanlığı (*Ministry of Administration*) tarafından hazırlanan seçmen kartlarına ilişkin başvurular önce nüfus kayıt servisine yapılmakta, bunun kararına karşı da gene istinaf mahkemesine başvurulabilmektedir (m:19). Adaylıklarla ilgili olarak yapılacak başvuruların görüldüğü yer ise temyiz mahkemesidir. Merkez seçim bürosu, seçim hilesi (*electoral fraud*)

¹¹⁹ Yerel idareler kütüğü hazırlarken, İçişleri Ve Yönetim Bakanlığının bünyesinde bulunan, nüfus kayıtları hizmeti servisinden, bunların sağladıkları bilgilerden yararlanmaktadırlar. İki nüsha olarak tutulan kütüğün bir kopyası, yerel idarede diğer kopyası da istinaf mahkemesinde bulundurulmaktadır.

sebebiyle ancak bir seçim çevresindeki seçimleri iptal etmektedir, ülke genelinde seçimlerin iptali hukuken düzenlenmiş bulunmamaktadır¹²⁰.

Cumhurbaşkanı seçimlerinin denetimiyle ilgili olarak Anayasa Mahkemesine ilişkin kanunda yer alan düzenleme, bu denetimin kapsamını cumhurbaşkanlığı adaylığının kabul veya ret kararı ile seçim kampanyasına ilişkin uyuşmazlıkları karara bağlamak ve seçim sonuçlarını açıklayıp, onaylamak olarak belirlenmektedir¹²¹.

Seçimlerin Anayasa Mahkemesi tarafından denetimine ilişkin düzenlemeye Anayasada yer veren bir diğer ülke Fransa'dır. 1958 Anayasasından önce, 1946 Anayasası, Fransa'da yasama meclisi üyelerinin seçiminin denetimini parlamentoya bırakmış bulunmaktaydı¹²². Bu düzenleme, 4. Cumhuriyet Anayasası döneminde, yasamadaki çoğunluğun kararları sebebiyle önemli siyasi sıkıntıların yaşanmasına sebep olmuştu¹²³. 5. Cumhuriyet Anayasası ile bu düzenlemeye bir son verilmiş ve yasama meclisi üyelerinin seçimlerinin denetiminin Anayasa Konseyi tarafından yapılacağı kuralı kabul edilmiştir. 1962 yılındaki anayasa değişikliği ile de cumhurbaşkanının da halk tarafından seçilmesi kabul edildikten sonra, Anayasa Konseyi, bu seçimlerden de sorumlu tutulmuştur.

¹²⁰Her ne kadar seçim hilesinin tanımı Seçim Kanununu 32/6.maddesinde yapılmış ise de, mevcut düzenlemenin oldukça muğlak olduğu ve bu gibi durumlarda kimler tarafından, hangi sürede ve usulde başvuru yapılacağına açık olmaması, AGİT raporunda eleştirilmiştir. Bunun yanında, yargıya yapılan başvuruların konusu bakımından, seçim kanununda belirsizlikler olduğu da tespit edilmiştir, bkz: OSCE/ODIHR gözlem raporu, s:9. Seçimlerin yönetim ve denetimine ilişkin olarak da, uzun bir tavsiye listesi bulunmaktadır, s:30-33.

¹²¹ **Anayasa Mahkemesi Kanunu, m: 37 ve 38, <http://www.ccr.ro/default.aspx?page=laws/law47> (s.e.t.:15.09.2010).**

¹²²1946 Anayasası m: 8, <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/francais/la-constitution/les-constitutions-de-la-france/constitution-de-1946-ive-republique.5109.html> (s.e.t.:15.09.2010); Fransa'nın benimsemiş olduğu bu sistemin özünde, İngiliz Parlamentosunun yetki mücadelesine benzer şekilde, monarşik güçlere karşı bağımsızlık mücadelesi olduğu yolunda bilgi ve tarihsel süreç ile 1958 Anayasası ile kabul edilen yeni sistemin hakkında bilgi için, bkz: PHILIP Loic, **Le Contentieux des élections aux assemblées politiques françaises**, LGDJ, Paris, 1961, s: 2 vd. 1946 Anayasasının, seçimlerin denetimi konusunda Parlamentoyu yetkilendirmiş olması doktrinde de eleştirilmiş ve bu konunun gerçek bir yargı makamına bırakılması gerektiği ileri sürülmüştür. Ayrıca bu konudaki geleneklerin ve bu konuda hakim müdahalesini engelleme istediğinin, mantıklı olanı yapma iradesinden daha güçlü olduğunun da altı çizilmiştir. VEDEL Georges, **Droit constitutionnel**, SIREY, Paris, 1949, s: 368-371.

¹²³ Bu konuda dönemin siyasi olayları için bkz: ÜLGEN Özen, "Seçimlerin Yönetimi Ve Denetimi: Fransa Örneği", **Erdoğan Teziç'e Armağan**, GSÜ Yayınları Armağan Serisi, No:5, Beta Yayınevi, İstanbul, s: 770 ve 784 dipnot no:83.

1958 Anayasasına¹²⁴ bakıldığında, konunun Anayasanın 58. ve 59. maddelerinde düzenlenmiş olduğu görülmektedir. 58. maddede, Anayasa Konseyinin cumhurbaşkanı seçimlerinin düzen içinde yapılmasını sağlamak, başvuruları incelemek ve sonuçları açıklamak ile görevli olduğu belirtilmiştir. 59. maddede de, senatörlerin ve milletvekillerinin seçimlerine ilişkin itirazlar olduğu zaman, bunlar hakkında karar vermek ile Anayasa Konseyi görevlendirilmiştir. Bu iki maddenin konuluş şekline bakılığında, Anayasa Konseyinin, cumhurbaşkanı seçimleri için aktif bir rol üstlendiği, hatta bu seçimlerin doğru ve dürüst yapılmasından ilk sorumlu kurum olduğunu; fakat milletvekili ve senatör seçiminde pasif bir rolü olduğu ancak başvuru üzerine harekete geçtiğini söyleyebiliriz. Nitekim seçim kanunlarına bakıldığı zaman, milletvekili ve senatör seçimlerinde asıl düzenleme yetkisinin merkezi idarenin hazırladığı ve Danıştay tarafından onaylanan kararnamelerle (décret en Conseil d'Etat) kullanıldığı, sadece kontrolünün Anayasa Konseyine bırakıldığını görülmektedir¹²⁵.

Fransa'da seçimlerin yönetiminin, yürütme kaynaklarının kullanıldığı ve düzenlemenin Danıştay onaylı kararnamelerle yapıldığı bir model olduğunu söyleyebiliriz. Seçimlerin yönetimi için belirlenmiş merkezi bir yönetim organı bulunmamaktadır. Sadece bazı konulara özgü komisyonlar kurulmaktadır¹²⁶.

Seçmen listelerinin hazırlanması için, seçim büroları (*bureaux de vote*) kurulmaktadır. Bu bürolarda, üyeleri vali veya yardımcısı, belediye başkanı veya vekili ve bir de istinaf mahkemesi üyesi hakim tarafından oluşan idari komisyonlar

¹²⁴http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/root/bank_mm/constitution/constitution.pdf (s.e.t.:15.09.2010)

¹²⁵ Seçim Kanunu için bkz:

<http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070239&dateTexte=20090528> (s.e.t.:15.09.2010); Seçim kanununda, her farklı seçim düzenlemesinin son maddesi olan yürürlük maddesinde, ilgili hükümlere ilişkin yürürlük usullerinin Danıştay kararnameleri ile belirleneceği yer almaktadır: ör: L190, L 224, L 273, L326, L 384.

¹²⁶ Örneğin, seçmen listelerinin düzenlenmesi ile görevli idari komisyon (m: L17), seçim finansmanının kontrolü için Seçim Harcamaları ve Siyasi Finansmanına İlişkin Ulusal Komisyon (CNCCFP) (m: L52-14) ya da seçim işlemlerinin kontrolü ile görevli komisyon, seçim işlemleri denetim komisyonu (m: L85-1). Bu komisyonlar içinde, CNCCFP'nin yeri biraz daha farklıdır. 1990 yılında kurulan CNCCFP, görev süreleri beş sene olan, 3'ü Danıştay, 3'ü Yargıtay ve 3'ü de Sayıştay'dan gelen 9 üyeden oluşmaktadır. Adayların seçim harcamalarına ilişkin yaptığı inceleme sonucunda kanuna aykırılık tespit ettiğinde, ilgilinin seçimini iptali için Anayasa Konseyine başvurabilmektedir (m: L118-3).

çalışmaktadır (m:L17). Listeler, Ulusal İstatistik Ve Ekonomik Araştırmalar Enstitüsünden¹²⁷ elde edilen bilgilerden oluşturulmaktadır (m:L17-1). Bunlar üzerinde hem adli hem de idari denetim uygulanmaktadır. Listede yer alan seçmenlik sıfatını ilgilendiren komisyon kararlarına karşı, seçmenler, vali veya yardımcısı adli yargıya (m: L25); komisyonların listelerin düzenlenme usulüne karşı, vali tarafından idari yargıya (m: L20) başvurulabilmektedir.

Milletvekili adaylık başvuruları, en geç seçim gününden önceki 4. Cuma günü valiliklere yapılmaktadır (m: L157). Yapılan başvurularda, adayın kanunda yer alan şartları taşımadığı veya seçilme yeterliğinin bulunmadığı tespit edildiğinde, idare mahkemesine, idare mahkemesinin kararına karşı da Anayasa Konseyine başvurulabilmektedir¹²⁸ (m: L159, m: L160).

Seçimlerin yapılacağı, kararname ile belirlenmektedir (m: L172)¹²⁹. Seçimler yapıldıktan sonra, seçimleri kazananların isimleri, İçişleri Bakanlığı tarafından Parlamenta bildirilmektedir (m:L179). Seçimlerden sonraki 10 gün içinde, seçilen üye hakkında Anayasa Konseyine başvurulabilmektedir (m: L180).

Seçimlerin yönetimi konusunun kapsamına giren seçim çevrelerinin ve sandalye dağılımının belirlenmesi hakkında, Fransa'da oldukça yeni bir uygulama gündeme getirilmiştir. 2008 yılındaki anayasa değişikliği ile Fransız Anayasasının 25. maddesinin son fıkrasına yeni bir hüküm eklenmiş bulunmaktadır. Bu yeni düzenleme, seçim çevrelerini belirleyen veya sandalye dağılımını değiştiren kanun teklifleri ve önerileri hakkında tavsiye kararı veren bağımsız bir komisyon oluşturmuştur. Komisyona ilişkin

¹²⁷ 1946 yılında kurulan Enstitü, Ekonomi, Endüstri Ve Çalışma Bakanlığı bünyesinde çalışmaktadır, bkz:<http://www.insee.fr/fr/insee-statistique-publique/default.asp?page=connaitre/connaitre.htm> (s.e.t.:15.09.2010). Seçmen kayıtlarının kontrolünün sağlanması bakımından, Enstitü ayrıca kendi bünyesinde seçmen listesi hazırlamaktadır (Seçim Kanunu m: L37).

¹²⁸ Seçilme yeterliğinin bulunmaması sebebiyle idare mahkemesine başvuru durumlarda, idare mahkemesinin, kendisine tanınan süre içinde karar vermemesi halinde, adaylığın kabul edileceği seçim kanununda belirtilmiş bulunmaktadır (m:L160-3).

¹²⁹ Seçime hazırlık işlemlerinin de belirlendiği bu kararnameler, Anayasa Konseyinin denetimine tabiidir. Bu kararnamelere ilişkin denetim, seçilmiş üyenin seçiminin iptaline başvurusu sırasında def'i yoluyla; milletvekili seçimlerinin ilk turu yapılmadan önce ise dava yoluyla yapılmaktadır. MALIGNER Bernard, **Droit électoral**, Ellipses,Paris, 2007, s:702.

kanun 2009 yılında yayınlanmış¹³⁰ ve seçim kanununda da konu ile ilgili değişiklik yapılmıştır. Söz konusu komisyon, 6 üyeden oluşmaktadır. 3 nitelikli üye sırasıyla Cumhurbaşkanı, Temsilciler Meclisi ve Senato tarafından atanmaktadır. Diğer 3 üye de sırasıyla Danıştay, Yargıtay ve Sayıştay'ın genel kurulları tarafından hakimler arasından seçilmektedir. Komisyona, Cumhurbaşkanı tarafından atanan kişi başkanlık etmektedir. Görev süreleri 6 senedir ve tekrar yenilenmemektedir.

Kanun teklifleri için Temsilciler Meclisi Başkanı, kanun önerileri için Başbakan komisyona başvuru yapmaktadır. Komisyon kararını en geç 2 ay içinde vermek zorundadır. Sürenin geçmesi halinde, karar verilmiş sayılmaktadır (m: L567-7/son).

Görüldüğü üzere, Fransa'daki sisteme göre seçimlerin yönetimi içlerinde hakim üyelerin bulunduğu dağıtık komisyonlar ve Danıştay'ın gözetiminde hazırlanan metinlerle merkezi idare tarafından yapılmaktadır. Denetim ise tamamen Anayasa Konseyinin yetki alanında bulunmaktadır.

3) Seçimlerin Genel Yargı Tarafından Denetimi

a)

Seçimlerin denetimini, Anayasa Mahkemesinin değil de, genel olarak yargı teşkilatı içinde yer alan mahkemelerin yetkisi altında düzenleyen iki ülke bulunmaktadır. Bunlar İspanya ve Polonya'dır.

1978 tarihli İspanya Anayasasının¹³¹ 70. maddesinin ikinci fıkrasında, her iki meclis üyelerinin seçimlerine ilişkin işlemlerin ve seçilenlerin yeterliklerinin yargı denetimine tabii olduğu belirtilmektedir. 81. madde de, genel seçim rejimi kanununun organik kanun statüsünde olduğunu düzenlemektedir. Bu doğrultuda, seçimlerin yönetim ve denetimine ait düzenlemeler 1985 tarihli Genel Seçim Rejimi Kanununda yer almaktadır. Anayasa metninde seçimlerin yönetimi konusunda yer alan bir diğer hüküm

¹³⁰ 13 Ocak 2009 tarih ve 2009-39 numaralı Kanun, RG (*JOFR*) n°0011 14 Ocak 2009, s: 721.

http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do;jsessionid=A064CB372575AF5964849F89DA770451.tpdjo04v_1?cidTexte=JORFTEXT000020088496&dateTexte=20090114 (s.e.t.:15.09.2010).

¹³¹<http://www.tribunalconstitucional.es/es/constitucion/Paginas/Constitucion1.aspx> (s.e.t.:15.09.2010).

ise, seçim çevrelerine ilişkin bulunmaktadır. Anayasanın 68. maddesi her ilin bir seçim çevresi olacağını düzenleyerek, bu konuya anayasal bir güvence sağlamak istediği görülmektedir.

1985 tarihli Genel Seçim Rejimi Kanunu¹³² seçimlerin yönetimi için üç kuruldaki oluşan bir yapı benimsemiş bulunmaktadır¹³³. Bunlar, Merkez Seçim Kurulu, il ve ilçe seçim kurulu ile özerk bölge seçim kurullarıdır. Merkez seçim Kurulu 8 yüksek hakim ve 5 akademisyen üyeden oluşmakta ve daimi görev yapmaktadır. Bu kurulun hakim üyeleri, Yüksek Yargı Erki Genel Kurulu tarafından seçilmektedir. Diğer üyeler ise, Mecliste temsil edilen siyasi partiler, federasyonlar, siyasi parti grupları ve seçmen gruplarından oluşan geniş bir tabanın önerisiyle, Yasama Meclisinde kabul edilip, Krallık kararnamesi ile atanmaktadırlar (m:9)¹³⁴. Merkez Seçim Kurulunun sekreteri ise, Temsilciler Meclisinin genel sekreteridir (m: 9/son), 1991 yılındaki kanun değişikliği ile Merkez Seçim Kurulunun seçimlerin yönetiminde uyum ve düzenin sağlanmasına yönelik yetkileri arttırılmış bulunmaktadır. Yeni düzenlemeye göre, Merkez Seçim Kurulunun, teşkilatın en üst ve yetkili kurulu olarak, alt kurulların sorularını cevaplandırmak, yasaya uygun olmayan kararlarını iptal etmek, seçim kanunun uygulanması sırasında oluşan yorum farklılıklarını yeknesaklaştırmak, şikayet ve itirazları karara bağlamak, teşkilatta çalışan personel hakkında disiplini sağlamak gibi yetkileri bulunmaktadır (m:19).

Seçmen listelerini oluşturmakla görevli olan, Seçmen Listesi bürosu, Merkez Seçim Kurulunun yönetim ve denetimi altında çalışmaktadır. Bu yönü itibariyle, Türk seçim hukukunda yer alan YSK'ya benzediği ileri sürülebilirse de, kararlarına karşı yargı yolunun bulunması önemli bir farklılığı ortaya koymaktadır. Gerçekten, Seçim Kanununun 109 ila 117. maddeleri, seçimlerin denetimine ilişkin hükümleri içermekte ve tüm seçim kurullarını kapsayacak şekilde, kurul kararlarına karşı hangi yargı yoluna, hangi sürede ve usulde başvuru yapılacağını düzenlemektedir. Bu hükümlere göre, milletvekili seçimlerini ilgilendiren kurul kararlarına karşı, Yüksek Mahkemenin İdari

¹³² <http://www.senado.es/leyelect/indices/index.html> (s.e.t.:15.09.2010).

¹³³ ERGÜN Reyda, "İspanya'da Seçimlerin Yönetimi Ve Denetimi", **Erdoğan Teziç'e Armağan**, GSÜ Yayınları Armağan Serisi, No:5, Beta Yayınevi, İstanbul, s: 581-585.

¹³⁴ ERGÜN Reyda,s:582.

Uyuşmazlıklar dairesine başvurulabilmektedir¹³⁵. Bunun yanında, Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru imkanı da sistem içinde yer alan bir diğer başvuru yoludur (m:114).

Seçim teşkilatı içinde yer alan diğer alt kurullar ise, 3 hakim, 2 akademisyen üyeden oluşmaktadır. Hakim üyeler, Merkez Seçim Kurulunda olduğu gibi, Yargı Erki Genel Kurulu tarafından, il seçim kurulu için, İl mahkemesi hakimleri, ilçe seçim kurulu için ise ilk derece mahkemesi hakimleri arasından seçilmektedirler. Diğer üyeler, il seçim kurulu için, Merkez Seçim Kurulu; ilçe seçim kurulu için de il seçim kurulu tarafından atanmaktadır¹³⁶.

Seçmen listeleri, Ulusal İstatistik Enstitüsü içinde yer alan seçmen bürosu tarafından tutulmakta ve her ay güncellenmektedir (m: 34)¹³⁷. Büronun seçmen listeleri ile ilgili verdiği kararlar birer idari karar olduğundan¹³⁸, bunlara karşı ilk derece mahkemesine başvuru mümkündür (m:40).

Adaylık başvuruları yetkili seçim kurullarına yapılmaktadır. Bunların kararlarına karşı idare mahkemesine başvurulabilmektedir. Seçim Kanununda, mahkemenin verdiği kararın kesin olduğu belirtilmiş ise de, buna karşı Anayasa Mahkemesi Kanununda yer alan hüküm çerçevesinde bireysel başvuru imkanı bulunmaktadır¹³⁹.

İspanya Anayasası her ne kadar seçimlerle ilgili denetimin yargı organları tarafından yerine getirileceğini düzenlemişse de, görüldüğü üzere, bazı konular bireysel başvuru yolu ile Anayasa Mahkemesinin önüne getirilebilmektedir.

¹³⁵ ERGÜN Reyda, s: 594.

¹³⁶ İspanya seçim teşkilatında, İçişleri Bakanlığının seçim hazırlıklarının teknik yönleri bakımından önemli bir rolü olması yanında, seçim teşkilatının genel olarak halkın güvenini haiz olduğu yolunda bilgi için bkz. **OSCE/ODIHR** 9 Mart 2008 tarihinde yapılan Parlamento seçimlerine ilişkin gözlem raporu, s:8.

¹³⁷ Detaylı bilgi için bkz: http://www.ine.es/en/oficina_censo/censo_elec_en.htm. (s.e.t.:15.09.2010) Seçmen bürosu başkanının Ulusal İstatistik Enstitüsü Başkanı olduğu ve bunu bir hükümet organı olduğu yolunda bilgi için bkz: REYDA Ergün, s: 587.

¹³⁸ REYDA Ergün, s: 588.

¹³⁹ REYDA Ergün, s: 592; aynı yönde **OSCE/ODIHR** gözlem raporu, s:15.

2 Nisan 1997 tarihli Polonya Anayasasının¹⁴⁰ seçimlerin yönetim ve denetimine ilişkin düzenlemelerine bakıldığında, seçimlerin yönetim ve denetim usullerini kanun koyucunun iradesine bıraktığı¹⁴¹, denetim yetkisini ise, hem milletvekili seçimleri hem de cumhurbaşkanı seçimleri için temyiz mahkemesi olan Yüksek Mahkemeye verdiği görülmektedir (m: 101 ve m: 129). Polonya’da da, İspanya gibi, Anayasa Mahkemesi ve bireysel başvuru imkanı (m:79) olduğu halde, seçimlerin denetimi anayasa yargısı içinde ele alınmış bulunmamaktadır. Milletvekili seçimleri için ayrı bir bireysel başvuru yolu tanınmamış olmasının, seçmenlere bu yolun kapalı mı olduğu ya da bu konuda hukuki bir boşluk mu bırakıldığı soruları için seçim kanununa bakmak gerekmektedir. Konuyu düzenleyen Seçim Kanununun 78. maddesine¹⁴² bakıldığında, seçimlere ilişkin milletvekillerinin seçimlerini de kapsayan konularda seçmenlere şikayet hakkının tanındığını, ancak bu başvuruların Anayasa Mahkemesine değil Yüksek Mahkemeye (Supreme Court) yapılabildiğini görmekteyiz¹⁴³.

Seçimlerin yönetimi ise, üçlü bir yapıdan oluşan komisyonlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Ülke düzeyinde yetkili olan Ulusal Seçim Komisyonu, üçü Anayasa Mahkemesi, üçü Yüksek Mahkeme ve üçü de Danıştay tarafından belirlenen ve cumhurbaşkanı tarafından atanan 9 hakimden oluşan daimi, bağımsız bir komisyondur (m:36). Komisyonun görevleri seçmen kütük ve listelerinin tutulmasını denetlemek, alt seçim komisyonlarının kurulmasına ve dağılmasına karar vermek, seçim çevresi seçim komisyonunun kararlarına karşı yapılan başvurular için tahkikat yapmak, seçimlerde kullanılacak malzeme ve mühürleri hazırlamak, seçim sonuçlarını belirlemek ve yayınlamak, seçimden sonra Cumhurbaşkanını ve Meclis ve Senato Başkanlarını seçim kanununun uygulanması hakkında bilgilendirmek ve olası kanun değişiklikleri önermek olarak belirlenmiştir (m:39). Komisyonun ayrıca Ulusal Seçim Ofisi adlı bir yürütme organı bulunmaktadır. Ulusal Seçim Ofisinin başkanı, Ulusal Seçim Komisyonunun teklifi üzerine Parlamento Başkanı tarafından atanmaktadır. Görevi de seçimlerin

¹⁴⁰ <http://www.trybunal.gov.pl/akty/tlumaczenia/fr.htm> (s.e.t.:15.09.2010).

¹⁴¹ Milletvekili seçimleri için m: 100/3; cumhurbaşkanı seçimi için m: 127/son.

¹⁴² <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/4543> (s.e.t.:15.09.2010).

¹⁴³ Polonya’da yer alan seçim denetimi sisteminin etkili ve güvenilir olduğu yolunda bkz: OSCE/ODIHR 21 Ekim 2007 tarihinde yapılan Parlamento Seçimlerine ilişkin gözlem raporu, s:6.

hazırlanması ve gerçekleştirilmesi için gerekli olan idari, finansal ve teknik ihtiyaçları karşılamaktır.

Ulusal Seçim komisyonundan başka, seçim zamanı kurulan seçim bölgesi komisyonu ve sandık komisyonları bulunmaktadır (m:33). Seçim bölgesi komisyonunda görev yapacak hakimler İçişleri Bakanlığı tarafından belirlenmektedir. Ulusal Seçim Komisyonu ise bunların sayısını (7 ila 11 arasında) tespit etmekte ve atamalarını yapmaktadır (m:44). Seçim komisyonlarında çalışanların, göreve başlama ve sona erme halleri, çalışma usulleri, özlük hakları ve bağımsızları Seçim Kanunda ayrıca düzenlenmiş bulunmaktadır (m:34. m:35, m: 38, m: 45 ve m:50)¹⁴⁴.

Seçmen kütükleri yerel idareler tarafından tutulmaktadır (m: 11/5). Bunlarda yapılan değişikliklere ilişkin önce idareye, idarenin kararına karşı da bölge mahkemesine başvuru imkanı bulunmaktadır (m: 13/3). Mahkemenin vereceği karar kesindir.

Adaylık başvuruları seçim bölgesi komisyonuna yapılmaktadır. Söz konusu komisyonun kararına karşı Ulusal Seçim Komisyonuna başvurulabilmektedir. Bu komisyonun vereceği karar kesin olup başka bir başvuru yolu bulunmamaktadır (m: 147/son).

4) Bağımsız Kurul Denetimi

Anayasasında sadece seçimlerin denetimine yer veren bir diğer ülke İsveç'tir. İsveç Anayasasının bir bölümünü oluşturan Yönetim Belgesi (*Instrument of Government*)'ndeki düzenlemeye göre, milletvekili seçimlerine ilişkin olarak Seçim Denetim Kurulu (*Election Review Board*)'na başvuru mümkündür¹⁴⁵(m: 11). Seçim

¹⁴⁴ OSCE/ODIHR gözlem raporunda, seçim teşkilatı halkın ve siyasi grupların yüksek güvenine sahip olsa da, seçim günü işleri ile yerel idarelerin seçim hazırlıklarına katılmaları hususlarının gözden geçirilmesinin iyi olacağı tavsiye edilmektedir, s:8.

¹⁴⁵Yönetim Belgesi, Bölüm 3, madde 11

http://www.riksdagen.se/templates/R_PageExtended_6320.aspx (s.e.t.:15.09.2010) İsveç Anayasası dört temel metinden oluşmaktadır. Yönetim Belgesi bunlardan biridir. Diğerleri, Tahta Geçiş Kanunu (Act of succession), Basın Kanunu (The Freedom of Press Act) ve İfade Özgürlüğüne İlişkin Temel Kanundur (The Fundamental Law on Freedom of Expression).

Denetim Kurulu kararlarına karşı başvuru yolu bulunmamaktadır. Seçim Denetim Kurulu, seçim kararı alındıktan sonra, gelecek seçimlere kadar görev yapmak üzere, üyeleri Parlamento tarafından atanan bir kuruldur. Bu kurulun başkanı, halen görev yapmakta olan ya da önceden hakimlik mesleğinde bulunmuş olan kimselerden seçilmektedir. Diğer altı üye ise, seçimlerin ardından, yeterlikleri incelenmiş parlamento üyeleri tarafından seçilmektedirler (Bölüm 3, m: 11/2). Seçim Kanununun, seçimlere ilişkin başvurulara ayrılan son bölümünde, bu kurulun görev ve yetkileri yer almaktadır¹⁴⁶. Genel seçimlerde, seçilenlere ilişkin tutanaklar görevli kurullar tarafından hazırlandıktan sonra Seçim Denetim Kuruluna gönderilmekte, Kurul da incelemesini yapıp, bilgileri Meclis Başkanına göndermektedir (Başlık 14, bölüm 29 vd). Seçimlerin denetimine ilişkin diğer görevleri, bölge idare kurullarının ve Merkez Seçim Mercininin verdiği kararlara karşı yapılan başvuruları incelemektir (Başlık 14, bölüm 3 ve 4) ve kararlarına karşı başka bir mercie başvurulamamaktadır¹⁴⁷.

Seçimlerin yönetimi ise, seçim kanununda belirtildiği üzere, her seçimde görev yapan Merkez Seçim Kurulu (*Central Election Authority*), bölgesel seçim işlerinden sorumlu Bölge İdare Kurulu ve yerel düzeyde ise belediyeler tarafından gerçekleştirilmektedir¹⁴⁸. 2005 tarihli Seçim Kanununda, Merkez Seçim Kurulunun kimlerden oluştuğu ya da kim tarafından oluşturulduğuna ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. 1997 tarihli Seçim Kanuna bakıldığı zaman, bu kurulun hükümet tarafından atandığını görülmektedir¹⁴⁹. Ancak 2001 yılında Parlamento bağımsız bir kurul oluşturmuş ama ne var ki, bu uygulama 2005 yılında hazırlanan Seçim Kanununa işlenmemiştir¹⁵⁰. Merkez Seçim Kurulunun internet sayfasında yer alan bilgiye göre, bu kurul 2001 yılında kurulmuş ve asıl görev alanı genel olarak, seçimleri hazırlamak ve seçimlere daha çok meşruiyet kazandırmak olarak belirlenmiştir¹⁵¹. Seçim sisteminin

¹⁴⁶ 2005 tarihli Seçim Kanunu, http://www.val.se/pdf/2005_elections_act.pdf (s.e.t.:15.09.2010).

¹⁴⁷ Yönetim Belgesi, Bölüm 3, madde 11/son.

¹⁴⁸ Seçim Kanunu, Başlık 3, Bölüm 1-3.

¹⁴⁹ 1997 tarihli Seçim Kanunu Başlık 1, bölüm 15, www.legislationline.org/download/action/download/id/857/file/bfb87a8c538d25e4ddcfdbc26dd07483.pdf (s.e.t.:15.09.2010).

¹⁵⁰ Gratschew, Maria, Case Study, s: 95-96, http://aceproject.org/ero-en/regions/europe/SE/se-sweden_core-part-ii.pdf (s.e.t.:15.09.2010).

¹⁵¹ http://www.val.se/in_english/about_us/index.html (s.e.t.:15.09.2010).

bilgisayar destekli kısmını geliştirmek, seçim sonuçlarını internette yayınlamak, seçimlere ilişkin bilgileri duyurmak, diğer kurullar için seçimlerle ilgili rehber notlar hazırlamak, seçimlerde kullanılacak olan seçmen kütüklerini, seçmen kartlarını, oy pusulaları ve zarflarını hazırlamak da somut olarak bu kurul görev alanına girmektedir¹⁵². Bu kurulun bir de vatandaş ve siyasi parti destekli, 5 kişiden oluşan bir de yönetim kurulu bulunmaktadır.

D) Sadece Yönetim Görevinin Yer Aldığı Düzenlemeler

Seçimlerin yönetimi ve denetimi konusunda sadece yönetim yetkisini anayasada düzenleyen ülke Güney Afrika'dır. Bu ülkenin ilgi çeken yönü seçimlerin yönetimi görevini yerine getiren kuruma anayasada yer verirken, seçimlerin denetimini, Seçim Komisyonu Kanunu ile kurulan Seçim Mahkemesi¹⁵³, ne vermesidir.

Güney Afrika'nın 1996 tarihli Anayasasının 9. Bölümü *Anayasal Demokrasiyi Destekleyen/Güçlendiren Devlet Kurumları* başlığını taşımakta ve altı kurum sayılmaktadır¹⁵⁴. Seçim Komisyonu da bu altı kurumdan biridir. Anayasadaki yeri ve düzenleniş biçimine bakıldığında görülmektedir ki, Seçim Komisyonu sadece seçimleri yöneten bir kurum olarak düşünülmemekte, demokrasinin kalıcılığını sağlamak için vazgeçilmezler arasında yer almaktadır. 181. madde, tüm bu altı kurumu kapsar şekilde bir takım kurallar belirlemektedir. Bunlar bağımsızlık, tarafsızlık, sadece anayasal ve kanuni düzenlemeye tabi olma ve parlamento önünde sorumluluktur. Ayrıca, bu kurumların her yıl faaliyetlerini içeren bir raporu Parlamento'ya sunmaları gerekmektedir.

¹⁵² http://www.val.se/in_english/about_us/areas_of_responsibility/index.html (s.e.t.:15.09.2010).

¹⁵³ Seçim Kanununun 96. maddesi uyarınca Seçim mahkemesi seçimlerle ilgili her türlü ihtilafların çözümlendiği son yargı yeridir, Electoral Act 73 of 1998.

http://www.elections.org.za/Documents/iec-a6_act.pdf (s.e.t.:15.09.2010).

¹⁵⁴ Bu altı kurum: halk koruyucusu, Güney Afrika İnsan Hakları Komisyonu, kültürel, dinsel ve dilsel toplulukların haklarını koruma ve ilerletme komisyonu, cinsiyet eşitliği komisyonu, genel denetçi ve seçim komisyonudur.

Anayasanın 190. maddesinde düzenlendiği şekliyle, Seçim Komisyonunun seçimleri yönetmek, dürüst ve adil bir şekilde gerçekleşmesini sağlamak ve seçim sonuçlarını olabildiğince erken açıklamak gibi temel görevleri bulunmaktadır. 191. madde de, Komisyonun en az 3 kişiden oluşacağı minimum sınırı belirlemekte, ayrıntılı düzenlemeyi kanun koyucunun iradesine bırakmaktadır. Komisyonun üyeleri, Ulusal Meclisin görüşü alınarak Cumhurbaşkanı tarafından seçilmektedir. Bu üyelerin görevden alınması için öncelikle Ulusal Meclisin Kararı gerekmektedir. Buna ilişkin görüşmeler başladığı zaman, Cumhurbaşkanı ya üyenin görevini askıya almakta ya da görüşmeler bittikten sonra kararla birlikte üyeyi görevden almaktadır (m: 194).

Asıl düzenlemelerin yer aldığı Seçim Komisyonu Kanunu¹⁵⁵ ve Seçim Kanununa¹⁵⁶ bakıldığında ise, öncelikle Seçim Komisyonunun Cumhurbaşkanı tarafından atanan, içlerinden birinin hakim olması gereken beş kişiden (m:6) oluştuğu görülmektedir. Komisyon üyeleri 7 seneliğine görev yapmaktadırlar. Bu süre içinde görevlerini tam bir bağımsızlık ve tarafsızlıkla yapmaları gerekmektedir (m: 7 ve m: 9). Komisyonun bütçesi Parlamento tarafından karşılanmakta ve genel denetçi tarafından denetlenmektedir (m: 13). Özlük hakları, milletvekillerinin özlük haklarının düzenlendiği kanuna uygun olarak ve bu konuda görev yapan komisyonun görüşü alınarak Cumhurbaşkanı tarafından belirlenmektedir (m: 7/2).

Seçim Komisyonunun oldukça uzun bir görev ve yetki listesi bulunmaktadır (m:5). Klasik yönetim işlerinden farklı olarak, Komisyonun, seçim mevzuatını devamlı surette gözden geçirmek ve yeni düzenlemeler önermek (m:5/j); seçimlerin yönetimi veya teşkilatlanma ile ilgili idari nitelikte olan ihtilaflar hakkında karar vermek (m: 5/o); bu görevlerini yerine getirebilmesi için gerekli olan personeli görevlendirmek, atama ya da sözleşmeli olarak tedarik etmek (m: 5/2-a) gibi görevleri bulunmaktadır.

Aynı Kanun Seçim Mahkemesini de düzenlemektedir. Cumhurbaşkanı Yüksek Mahkemenin temyiz dairesinde görevli bir hakim, Yüksek Mahkemede çalışan iki hakim ile Güney Afrika vatandaşları arasından iki kişiyi Komisyona atamaktadır. Bu üyelerin,

¹⁵⁵ <http://www.elections.org.za/Documents/Act51of96andRegs.pdf> (s.e.t.:15.09.2010).

¹⁵⁶ <http://www.elections.org.za/Documents/Act73of98andRegs.pdf> (s.e.t.:15.09.2010).

görev süreleri, hizmet şartları, ödenekleri Cumhurbaşkanı tarafından belirlenmektedir (m: 19). Mahkemenin, kanunda belirtilen şartlara uygun olarak¹⁵⁷, Komisyonun seçim işlerine ilişkin kararlarını denetlemek, Komisyon üyeleri hakkında yetersizlik, ehliyetsizlik ya da kötü yönetime ilişkin iddialar hakkında tahkikat yapmak ve bunun üzerine Temsilciler Meclisinin ilgili komitesine görüş bildirmek (m: 20/7) görevleri bulunmaktadır.

Seçim Komisyonu Kanununa göre seçmen kütükleri, Seçim Komisyonu Kanununun 12.maddesindeki düzenlemeye göre belirlenen baş seçim memuru (*chief electoral officer*) tarafından tutulmaktadır (m:5). Seçim memurunun, seçmenlik sıfatı için gereken niteliklerin bulunmaması sebebiyle seçmen kütüğüne kaydetmediği seçmenlerin, Seçim Komisyonuna başvuru hakkı bulunmaktadır. Seçim Komisyonun bu konuda vereceği karar kesin olup, başka bir başvuru yolu bulunmamaktadır (m:13). Ancak, bunun dışında, kütüklerde değişiklik yapılan durumlara ilişkin seçim müdürünün kararına karşı, Seçim Komisyonuna, sonra da Seçim Mahkemesine başvuru mümkün bulunmaktadır (m: 15).

Adaylık başvuruları, baş seçim müdürüne yapılmaktadır (m:27). Bu konuda verilecek karara karşı önce Seçim Komisyonuna sonra da Seçim Mahkemesine başvuru yolu bulunmaktadır (m:30)

II) Seçimlerin Yönetim Ve Denetimine İlişkin Yasal Düzenlemeler

Finlandiya, İrlanda, İngiltere, İsviçre, Macaristan ve Rusya Anayasalarında, seçimlerin nasıl yönetileceğine ve de nasıl denetleneceğine ilişkin bir düzenleme yer almamakta, konu tamamen kanun koyucunun iradesine bırakılmış bulunmaktadır. Bu sebeple, bu ülkelerde seçimlerin yönetimi ve denetiminin kim tarafından yapıldığına ilişkin ayırım, kanuni düzenlemelerde yer alan kurallara göre yapılabilecektir.

¹⁵⁷ Seçim Komisyonunun kararlarının denetlenmesi hemen çözümlenmesi gereken ivedi işlerdir. Bu denetlemenin esası, komisyon kararlarının, seçim kanunlarına göre yorumlanmasına ilişkindir. (Seçim Komisyonu K. :20).

Yukarıda belirtilen ülkelerin dördünde, seçimlerin yönetimi merkezi idare tarafından -Finlandiya, İrlanda, İsviçre, İngiltere – yapılmaktadır. Macaristan’da merkezi idare ile bağımsız kurullar, Rusya’da ise bağımsız kurullar eliyle gerçekleştirilmektedir. Seçimlerin denetimi ise, İsviçre dışında, hepsinde yargının yetkisi altında düzenlenmektedir. İsviçre’de bu konuda asıl yetkili merkezi idare, bunu yanında sınırlı ve dolaylı şekilde Federal Mahkeme’dir.

Bu tespitten yola çıkarak, önce seçimlerin merkezi idare tarafından yönetimi ve parlamento ve anayasa mahkemesi tarafından denetimine (A), sonra merkezi yönetim ve genel yargı denetimine (B) ve son olarak da bağımsız kurul yönetimi ile yargı denetimine (C) ilişkin örnekler ele alınacaktır.

A) Yönetim: Merkezi ve Yerel – Denetim: Şekli Parlamento, Sınırlı AYM, Temel Hükümet Denetimi

1999 tarihli İsviçre Anayasasında¹⁵⁸, seçimlerin ne yönetimine ne de denetimine ilişkin doğrudan bir hüküm bulunmaktadır. Denetime ilişkin olarak sadece Federal Mahkemenin görev ve yetkilerine ilişkin düzenlemede (m: 189/1-f), siyasi haklara ilişkin federal ve kanton kanunları arasındaki ihtilafları karara bağlamak yetkisi yer almaktadır. 1976 tarihli Siyasi Haklara İlişkin Kanunun¹⁵⁹, seçilenlerin yeterliklerin denetlenmesinin düzenlendiği 53. maddesi, yeni oluşan parlamentonun ilk görevinin içtüzükte belirtilen usule uygun olarak, seçimlerin doğrulanması olacağını belirtmektedir. Meclis İçtüzüğüne bakıldığında da, bunun için geçici bir büro oluşturulduğu görülmektedir¹⁶⁰. Büronun yaptığı iş, benzer sistemi uygulayan ülkelerde olduğu gibi, birebir inceleme yapmak değil, sadece üyelerin çoğunluğunun seçiminin bir başvuru konusu edilip edilmediğini kontrol etmek ve edilip doğrulanmışsa, yeni meclisin oluştuğunun tespitini Meclise önermektir. Dolayısıyla, Parlamentonun görevi seçilenlerin yeterliklerinin denetiminden çok, üyelerinin çoğunluğunun seçilmiş olduklarına ilişkin bir tespit yapmaktan ibarettir.

¹⁵⁸ <http://www.admin.ch/ch/f/rs/1/101.fr.pdf> (s.e.t.:15.09.2010).

¹⁵⁹ <http://www.admin.ch/ch/f/rs/1/161.1.fr.pdf> (s.e.t.:15.09.2010).

¹⁶⁰ İçtüzük m: 1 ve 4, <http://www.admin.ch/ch/f/rs/1/171.13.fr.pdf> (s.e.t.:15.09.2010).

İsviçre’de federal sistemin etkisiyle, seçimlerin yönetimi tamamen yerel düzeyde, kantonlara bırakılmış bir yetkidir¹⁶¹. Siyasi Haklara İlişkin Kanuna bakıldığında, Federal hükümetin yürütme erkini oluşturan Federal Konseyin ve bunun içinde yer alan *Chancellerie Fédérale*’in, seçimlerle ilgili konularda görevli ve yetkili oldukları görülmektedir. *Chancellerie Fédérale*, bu kanun hükümlerinin uygulanmasını denetlemek ve siyasi parti kayıtlarını tutmakla¹⁶² görevlidir. Federal Konsey ise, konu ile ilgili asıl düzenleme görevini yerine getirmektedir. Örneğin, seçmen kütüklerini tutma yetkisi kantonlara aittir, ancak bunun uygulanması ve buna ilişkin diğer konuları düzenleme yetkisi Federal Konseye verilmiştir (m: 8/4). Nüfusa göre sandalye dağılımının yapılması da görevleri arasında yer almaktadır(m: 16/2).

Seçme hakkına, seçimlerin hazırlanması ve gerçekleştirilmesi ile oylamadaki usulsüzlüklere ilişkin başvurular, kanton hükümetlerine yapılmaktadır¹⁶³. Kanton hükümetlerinin seçme hakkına ve oylamada yapılan usulsüzlüklere ilişkin verdikleri ret kararına karşı, Federal Mahkemeye başvuru yolu bulunmaktadır. Federal Mahkemeye bir diğer başvuru ise, *Chancellerie Fédérale*’in siyasi parti kayıtlarına ilişkin olumsuz kararına karşı yapılabilmektedir (m: 80/1 ve 80/2). Seçimlerin hazırlanması ve gerçekleştirilmesine ilişkin başvurular ise Meclis tarafından yapılan denetim konusuna girmektedir¹⁶⁴.

İsviçre’de Federal Mahkeme¹⁶⁵ her ne kadar anayasal konuları ilgilendiren başvuruların son yargı mercii olsa da, seçimlerin denetimine ilişkin oldukça sınırlı bir rolü bulunmaktadır¹⁶⁶.

¹⁶¹ OSCE/ODIHR 21 Ekim 2007 tarihinde yapılan Parlamento seçimlerine ilişkin gözlem raporunda, İsviçre’de seçimlerin yönetiminin kanton idarelerine bırakılmasının uygulamada bütünlüğü etkilediği, ancak halkın bu sisteme ve sistemde yer alanlara yüksek bir güveni olduğu belirtilmiştir, s: 8.

¹⁶² Siyasi Haklara İlişkin Kanun, m: 76a.

¹⁶³ Bu durumun, yani seçimleri yöneten idarenin aynı zamanda denetim yetkisini haiz olması, bağımsız mahkemeye başvuru güvencesini ihlal ettiği ileri sürülmektedir. GRİSEL Etienne, Le système électoral et le contentieux électoral en Suisse, Venedik komisyonu raporu, **CDL-UD (2004)003**, s:6 [http://www.venice.coe.int/docs/2004/CDL-UD\(2004\)003-f.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2004/CDL-UD(2004)003-f.pdf) (s.e.t. 15.9.2010).

¹⁶⁴ GRİSEL Etienne, Venedik komisyonu raporu, **CDL-UD (2004)003**, s:8 ve 9.

¹⁶⁵ m: 82/c, <http://www.admin.ch/ch/f/ff/2005/3829.pdf> (s.e.t.:15.09.2010).

¹⁶⁶ ZİMMERMANN Robert, “Le rôle du tribunal fédéral suisse comme autorité de recours dans le processus électoral”, **ACCPUF, Bulletin** No:5, Mayıs 2005, s: 263 vd. Aynı yönde, Etienne Grisel, Le

B) Merkezi Yönetim - Genel Yargı Denetimi

1999 tarihli Finlandiya Anayasası da¹⁶⁷ seçimlerin ne yönetimi ne de denetimi hakkında bir hüküm içermektedir. Sadece, parlamentonun, seçimlerin tasdikinden sonra göreve başlayacağı belirtilmektedir (m: 24/2). Ancak, bunun hangi kurum vasıtasıyla ve hangi şekilde yapılacağına ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Seçimlerin yönetimiyle ilgili olarak, milletvekillerinin ve cumhurbaşkanının seçimine ilişkin düzenlemelerin kanunla yapılacağı ifade edilmektedir (m:25/son).

Seçim Kanununa bakıldığında¹⁶⁸, seçimlerle ilgili en yüksek otorite Adalet Bakanlığının olduğu görülmektedir(Başlık 2, Bölüm 10). Yerel düzeyde ise seçim bölgesi komiteleri, belediyeler ve belediyelerdeki merkez seçim komiteleri bulunmaktadır (m: 11 ve m:13). Bu komiteler, bir başkan, bir başkan vekilinden başka 3 asıl ve 4 yedek üyeden oluşmaktadır. Üyelerin mümkün olduğu ölçüde siyasi parti temsilcilerinden oluşmasına dikkat edilmesi kanunda açıkça belirtilmektedir.

Seçimlerin yönetimi ile ilgili diğer kurumlar ise, seçmen kütüğünün tutulmasıyla görevli Nüfus Kayıt Merkezi (m: 18) ve yurtdışında bulunanların önceden oy kullanmalarını sağlamakla görevli olan Dış İlişkiler Bakanlığıdır.

Seçmen kütüklerini tutmak ve üzerinde gerekli düzeltmeleri yapmakla görevli olan Nüfus Kayıt Merkezinin kararına karşı, bölge idare mahkemesine başvuru mümkün bulunmaktadır ve mahkemenin konu hakkında vereceği karar kesindir (m: 27). Seçmen kütüklerinde düzeltme işlemlerinin seçimden önceki 12. güne kadar tamamlanması gerekmektedir. Bu süre içinde, başvuru olup da idare mahkemesinin kararını vermemiş olduğu durumlarda, seçmen kütüğü yine geçerli olmaktadır (m:28).

contentieux électoral en Suisse, <http://www.concourt.am/armenian/events/conferences/1998/3-seminar/grisel-fr.html>

¹⁶⁷ <http://www.finlex.fi/pdf/saadkaan/R9990731.PDF> (s.e.t.:15.09.2010).

¹⁶⁸ <http://www.finlex.fi/pdf/saadkaan/E9980714.PDF> (s.e.t.:15.09.2010).

Parlamento seçimlerinde adaylık başvuruları seçim bölgesi komitelerine yapılmaktadır (m: 31). Seçim bölgesi komiteleri bunlar hakkında inceleme yaparak, adaylıklar hakkında karar vermekte ve sonucu Adalet Bakanlığına bildirmektedir. (m:35). Bakanlık ulusal aday kayıt kütüğü oluşturmaktadır (m:43). Adaylıklar hakkında ne seçim komitelerine ne de mahkemelere başvuru yolu bulunmamaktadır (m:45).

Parlamento seçimi sonuçlarını, seçim bölgesi komitesi ilan etmektedir (m:94). Bu ilandan sonra, seçimlerin yapılış usulüne, sonuçlarına karşı veya hak ihlallerinin gerçekleştiği gerekçesi ile bölge idare mahkemesine başvuru yapılabilmekte (m: 102)¹⁶⁹, bu mahkemenin kararına karşı da Yüksek İdare Mahkemesine gidilebilmektedir (m: 105)¹⁷⁰.

1949 tarihli Macaristan Anayasası¹⁷¹ da seçimlerin yönetimi ve denetimi konusunda kanuna gönderme yapan genel bir düzenleme yolunu seçmiştir. Anayasanın 71. maddesinde seçimlere ilişkin temel ilkeleri belirledikten sonra, üçüncü fıkrada yasama meclisi üyelerinin, Avrupa parlamentosu üyelerinin ve yerel yöneticilerin seçimlerinin ayrı kanunlarla düzenleneceği belirtilmektedir.

Macaristan'da parlamento seçimlerinin yönetimi öncelikle 1989 tarihli Parlamento Üyelerinin Seçimine İlişkin Kanun (Par. Seç. K)¹⁷², 1997 tarihli Seçim Usulü Kanunu (Seç.U.K)¹⁷³ ve İçişleri Bakanlığının 1997 tarihli Kanunun Yürürlüğüne İlişkin Kararnamesinde¹⁷⁴ yer alan kurallar ile gerçekleştirilmektedir. Macaristan'da seçimlerin yönetimi, siyasi parti temsilcilerinin bulunduğu ve kanunun uygulanmasından sorumlu olan seçim komitelerinin yanında seçimlerin teknik ve idari hizmetlerini gören

¹⁶⁹ Seçim sürecinde, sadece seçmen kütükleri ile ilgili başvuru yapılmasının, diğer konulardaki başvuruların ancak seçimler gerçekleşikten sonra yapılmasının amacının seçimlerin hızlı bir şekilde tamamlanması ve başvuruların siyasi amaçlarla kullanımının engellenmesi olduğu hakkında bkz: **OSCE/ODIHR** 18 Mart 2007 tarihinde yapılan Parlamento seçimlerine ilişkin gözlem raporu, s: 5.

¹⁷⁰ Cumhurbaşkanlığı seçimine karşı herhangi bir başvuru yolu kabul edilmemiş olması, bu seçimlerin denetimsiz kaldığı sonucuna götürmektedir (m: 100/2).

¹⁷¹ <http://net.jogtar.hu/jr/gen/getdoc.cgi?docid=94900020.tv&dbnum=62> (s.e.t.:15.09.2010).

¹⁷² http://www.valasztas.hu/en/ovi/241/241_1_3.html (s.e.t.:15.09.2010).

¹⁷³ http://www.valasztas.hu/en/ovi/241/241_1_8.html (s.e.t.:15.09.2010).

¹⁷⁴ http://www.valasztas.hu/en/ovi/241/241_2_8.html (s.e.t.:15.09.2010).

ve memurlardan oluşan seçim ofisleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu teşkilatlanma, Macaristan'da seçimlerin ikili bir yapının işleyişi ile gerçekleştiğini ortaya koymaktadır.

Seçim komiteleri, aşağıdan yukarı sırayla, oy sayımı komitesi, yerel komite, tek adlı seçim çevresi seçim komitesi, bölgesel seçim komitesi ve Ulusal Seçim Komitesinden oluşmaktadır. Seçim büroları (*electoral offices*) ise, seçim komitelerine paralel olarak aşağıdan yukarı sırayla yerel seçim bürosu, tek adlı seçim bölgesi bürosu, bölgesel seçim bürosu ve Ulusal Seçim Bürosu olarak belirlenmiştir. Seçim bürolarının işlerinin denetimi, Ulusal Seçim Bürosu aracılığı ile İçişleri Bakanlığı tarafından gerçekleştirilmektedir (Seç.U.K. m:39)¹⁷⁵.

Seçim komitelerinin temel görevleri, seçim sonuçlarını tespit etmek, seçimlerde doğruluğu sağlamak ve tarafsızlığı güvence altına almak olarak belirlenmiş bulunmaktadır (Seç.U.K. m:21). Ulusal Seçim Komitesi'nin 5 ve yeteri kadar yedek üyesi bulunmaktadır. 5 üye, Parlamento tarafından, İçişleri Bakanlığının siyasi partilerin görüşlerini alarak sunduğu adaylar içinden seçilmektedir. Bunun dışında siyasi partiler, siyasi gruplar ve de bağımsız adaylar komiteye üye atayabilmektedirler. Bu komite daimi olmayıp, Parlamento seçimlerinin ilanını takiben kurulmaktadır¹⁷⁶ (Seç.U.K. m:23/4-5). Alt komitelerin de 3 ve yeteri kadar yedek üyesi belediye meclislerince seçilmektedir (Seç.U.K. m:23/1 ve2).

Ulusal Seçim Komitesinin genel olarak, seçim kanununun uygulanmasında yorum birliği sağlamak, alt kurul kararlarına ilişkin başvuruları çözümlmek ve Parlamento'ya seçimlerle ilgili rapor sunmak vb. görevleri bulunmaktadır (Seç.U.K. m: 90/A-4)

¹⁷⁵ Seçim teşkilatının bu yapısına, halkın yüksek güvenine sahip olduğu hakkında bkz: **OSCE/ODIHR** 11 Nisan 2010 tarihinde yapılan Parlamento seçimlerine ilişkin gözlem raporu, s :8.

¹⁷⁶ Her ne kadar, *yetkili organlarca seçilmiş üyelerin görev süreleri bir sonraki seçimlere dek devam et(tiğinden), kurulların geçici değil sürekli niteliğe sahip olduğu* sonucuna varılsa da (bu görüş için bkz: ÇELİK Burak, "Seçimlerin Yönetimi Ve Denetimi Konusunda Orta Avrupa'dan Bir Örnek: Macaristan'da Seçimler, Seçim Kurulları Ve Seçim Büroları", **Erdoğan Teziç'e Armağan**, GSÜ Yayınları Armağan Serisi, No:5, Beta Yayınevi, İstanbul, s: 556), yasamanın zamanı gelince, üye belirlemekten imtina ettiği durumlarda komitenin devam etmesi mümkün olmayacağından, görev süresinin sürekli olduğu sonucuna varmak pek mümkün gözükmemektedir. Anayasa seçimlerin yönetimini tamamen kanuna koyucunun iradesine bırakması, yasamaya bu alanda geniş bir takdir alanı bırakmaktadır.

Seçim bürolarının başkan ve üyeleri sınırsız süreliğine merkezi ve yerel idareler tarafından atanmaktadır (m:36)¹⁷⁷. Bunların görevleri genel olarak, seçimlerin hazırlanması ve yönetimi ile ilgili devlet sorumluluğunu yerine getirmek olarak belirtilmektedir (m:35). Seçmen kütükleri seçim zamanı, yerel seçim büroları tarafından hazırlanmaktadır (m:12). Kütüklerle ilgili kararlara karşı bölge mahkemesine başvurulabilmektedir (m:20/5).

Parlamento seçimlerinde adaylık başvuruları, yetkili seçim komitesine yapılmaktadır (Seç.U.K. m:51). Adaylık kayıtları ise, seçim büroları tarafından yapılmaktadır. Komitenin yapılan kayıtları reddetme hakkı bulunmaktadır.

Seçimlerin denetimi konusunda da 1997 tarihli Seçim Usulü Kanunu, yerel seçim komitelerinin kararlarına karşı bölge mahkemelerini, Ulusal Seçim Komitesinin kararlarına karşı da Yüksek Mahkemeyi temyiz yeri olarak yetkilendirmiş bulunmaktadır (m: 83/son)¹⁷⁸. Parlamento seçimlerine özgü düzenlemelerin yer aldığı bölümde, seçim sonuçlarının ilanından sonra başvurunun önce komitelere, komite kararlarından sonra mahkemeye yapılacağı düzenlenmektedir (m: Seç.U.K.m: 99).

Kuzey Avrupa Ülkelerinden biri olan İrlanda'nın, 1937 tarihli Anayasasında¹⁷⁹ seçimlerin denetimi ve yönetimi konusunda ne genel ne de özel bir düzenleme yer almaktadır. Seçimlerin yönetimi konusunda seçim çevrelerinin belirlenmesine ilişkin olarak sadece, 16. maddenin ikinci fıkrasının dördüncü bendinde, Oireachtas'ın¹⁸⁰, nüfus dağılımını dikkate alarak 12 senede bir seçim çevrelerini gözden geçireceği hükmüne yer verilmiştir.

¹⁷⁷ Seçimlerin yönetimine katılan bu tür memurların sınırsız süreliğine görev yapması, bir de Alman seçim teşkilatında yer alan federal seçim memurları için kabul edilmektedir.

¹⁷⁸ Seçimlerin denetimi konusunda, kurul kararlarının niteliğine göre ayırım yapan ve kurulların yargısal olmayan işlemlerine karşı üst kurullara; yargısal işlemlerine karşı da mahkemeye başvurunun bulunduğu hakkında görüş için bkz: ÇELİK Burak, s:561.

¹⁷⁹ <http://www.taoiseach.gov.ie/upload/publications/297.pdf> (s.e.t.:15.09.2010).

¹⁸⁰ Oireachtas olarak adlandırılan Ulusal Parlamento, Anayasanın 15.maddesinin ikinci fıkrasına göre Devlet başkanı, Dail Eireann (Temsilciler Meclisi) ve Seanad Eireann (Senato)dan oluşmaktadır.

Seçimlere ilişkin temel düzenleme 1992 tarihli Seçim Kanunudur. Bu kanun 1997, 2006 ve en son 2009 yılında kapsamlı değişiklikler geçirmiştir. Seçimlerin genel yönetimi ulusal düzeyde Çevre, Miras ve Yerel Yönetim Bakanlığı'nın seçimlerle görevli dairesi (*franchise section*) tarafından, yerel düzeyde ise her seçim çevresinde görev yapan seçim müdürleri (*returning officer*) tarafından gerçekleştirilmektedir.

2009 tarihli değişiklik Kanununa bakıldığında¹⁸¹, seçim çevrelerinin belirlenmesi için İçişleri Bakanlığı tarafından Seçim Çevresi Komisyonu oluşturulduğu görülmektedir. Bu Komisyonun başkanı bir Yüksek Mahkeme (*Supreme Court*) hakimi ya da Temyiz Mahkemesi (*High Court*) Başkanının görüşü alınarak Yüksek Mahkeme başkanı tarafından atanan bir Temyiz Mahkemesi hakimidir¹⁸². Diğer üyeler, Temsilciler Meclisi ile Senato katibi ve bakanlık sekreterinden oluşmakta, Ombudsman da üyeler arasında yer almaktadır (m: 7). Bu Komisyonun görevi, Anayasada belirtilen usulde seçim çevrelerini belirlemektir. Bu görevi yerine getirirken bağımsız çalışacakları, komisyonun çalışmasını engelleyen ya da etkileyenlerin cezalandırılacağı da açıkça düzenlenmiş bulunmaktadır (m: 14, m:159).

1992 tarihli Seçim Kanununda¹⁸³, seçimlerin yönetimi için merkezi bir sistem benimsenmemiştir. Bu görev, her bölgede yerel idareler tarafından atanan seçmen kayıt müdürleri (m: 30) ve seçim müdürleri tarafından gerçekleştirilmektedir (m:30). Seçmen kütüklerine ilişkin konularda bölge mahkemelerine başvurulabilmektedir (m:21).

¹⁸¹ <http://www.oireachtas.ie/documents/bills28/acts/2009/a0409.pdf> (s.e.t.:15.09.2010)İrlanda kanun koyucusu, yapılan değişiklikleri ana metine işlememekte, her değişikliği ayrı bir kanun gibi yayınlamayı tercih etmektedir.

¹⁸² İrlanda'nın hukuk sisteminde Temyiz Mahkemesi olan *High Court*, bir başkan, 36 hakim ile istinaf mahkemesi başkanından; *Supreme Court*, bir başkan ve yedi hakimden oluşmaktadır. 1924 tarihli Adalet Mahkemeleri Kanununun 6. maddesine göre *Supreme Court* başkanı *ex officio High Court* hakimi, *High Court* başkanı ise *ex officio Supreme Court* hakimi sayılmaktadır. <http://acts2.oireachtas.ie/zza10y1924.2.html> (s.e.t.:15.09.2010). *High Court* medeni hukuk davalarının temyiz yeridir. Ancak, *High Court* kararlarına karşı Yüksek Mahkeme olan *Supreme Court*'a başvuru mümkündür. Ceza davaları bakımından ise, temyiz yeri önce Ceza Davaları Temyiz Mahkemesidir (*Court of criminal appeal*). Bunun kararlarına karşı *Supreme Court*'a başvuru mümkündür.

¹⁸³ <http://www.acts.ie/en.act.1992.0023.1.html> (s.e.t.:15.09.2010).

Adaylıklara ilişkin hükümler ise, 1992 tarihli Seçim Kanunda değişiklik yapan 2007 tarihli Kanunda¹⁸⁴ yer almaktadır. Buradaki hükümlere göre, adaylık başvuruları seçim müdürlerine yapılmaktadır (m: 45). Seçim müdürü, adaylık başvurularını incelemekte ve geçerli olup olmadıklarına karar vermektedir (m:52).

Seçimlerin denetimi ile ilgili olarak, 1992 tarihli Seçim Kanunu, seçimden sonra seçimlerle ilgili başvuruların Yüksek Mahkemeye yapılacağını düzenlenmektedir (m: 132)¹⁸⁵.

İngiltere’de seçimlerle ilgili birden fazla kanun bulunmaktadır¹⁸⁶. Bunlar sırasıyla 1983 tarihli Halkın Temsili Kanunu (HTK), 2000 tarihli Siyasi Partilere, Seçimlere ve Referandumlara İlişkin Kanun, 2006 tarihli Seçim Yönetimi Kanunu ve son olarak 2009 tarihli Siyasi Partilere ve Seçimlere İlişkin Kanundur. 1997 yılında başlayan anayasal reformların etkisiyle, öncelikle 2000 yılında kabul edilen Siyasi Partilere, Seçimlere ve Referandumlara ilişkin Kanunla¹⁸⁷, siyasi partilerin kaydından, seçim harcamalarının denetimine kadar uzayan geniş bir alanda yetkili bağımsız Seçim Komisyonu kurulmuştur. Daha sonra 2006 yılında, 1983 tarihli Halkın Temsili Kanununda yer alan seçimlerin yönetimine ilişkin düzenlemeleri tek çatı halinde toplayan Seçim Yönetimi Kanunu¹⁸⁸ kabul edilmiştir. Ancak, bu kanun henüz tam olarak yürürlüğe girmemiştir. İngiliz sisteminde seçimlerle ilgili çalışmalar halen devam etmekle beraber, seçimlerin yönetimi, merkez teşkilat – Adalet Bakanlığı- ve seçim müdürleri eliyle gerçekleştirilmektedir. 2006 yılındaki Kanunla oluşturulan Seçim Komisyonu¹⁸⁹ ise, bağımsız bir organ olmakla beraber, sistemde siyasi parti adaylıklarının kabulü dışında etkin bir rolü bulunmamakta ve tavsiye niteliğinde kararlar vermektedir.

¹⁸⁴ <http://www.oireachtas.ie/documents/bills28/acts/2007/A1407.pdf> (s.e.t.:15.09.2010).

¹⁸⁵ OSCE/ODIHR İrlanda ile ilgili olarak 24 Mayıs 2007 tarihinde yapılan Parlamento seçimlerine ilişkin gözlem raporunda, sadece meşru başvuruların yapılması gerekçesiyle yüksek tutulan depozito miktarının gözden geçirilmesi tavsiye edilmektedir.

¹⁸⁶ Bu kanunların basitleştirilip, kodifye edilmesi tavsiye edilmektedir, bkz: OSCE/ODIHR 6 Mayıs 2010 tarihinde yapılan genele seçimlere ilişkin gözlem raporu, s: 5.

¹⁸⁷ http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2000/ukpga_20000041_en_1 (s.e.t.:15.09.2010).

¹⁸⁸ http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2006/ukpga_20060022_en_1 (s.e.t.:15.09.2010).

¹⁸⁹ <http://www.electoralcommission.org.uk/about-us> (s.e.t.:15.09.2010).

Seçmen kütükleri, her sene yerel idareler tarafından atanan seçim müdürleri tarafından hazırlanmaktadır (HTK m: 8)¹⁹⁰. Kütüklere ilişkin başvurular seçim müdürlerine yapılmakta ve bu sonuncular konu hakkında karar vermektedirler (m: 11). Parlamento seçimlerine ilişkin tüm işlemleri yapmakla görevlendirilmiş olan seçim müdürlerinin (HTK m:23) fiillerine de kanuni bir güvence sağlanmış bulunmaktadır. Kanundaki bu özel düzenlemeye göre, hiçbir seçim, seçim müdürlerin sorumlulukları alanında yaptıkları ya da yapmayı unuttukları fiiller gerekçesiyle mahkeme tarafından geçersiz sayılamamaktadır (m:23/3) .

Seçimlerle ilişkin başvurular, Yüksek Mahkeme hakimlerinden oluşturulan seçim mahkemelerine yapılmaktadır (HTKm: 123). Bu başvurularda izlenecek usul kuralları da oldukça detaylı bir şekilde kanunda düzenlenmiş bulunmaktadır (HTK m:136-157).

C) Bağımsız Yönetim - Yargı Denetimi

12 Aralık 1993 tarihli Rus Anayasasının¹⁹¹ 3. maddesinin üçüncü fıkrasında, referandumun ve serbest seçimlerin halkın iktidarının en yüksek ifadesi olduğu belirtilmektedir. Ancak, bu ifadenin nasıl belirleneceğine ya da serbest kılınacağına dair hüküm bulunmamaktadır. Sadece seçim usulünün kanunla belirleneceği düzenlenmektedir (m: 96/2).

2005 tarihli Seçim Kanununda¹⁹² seçimlere ilişkin temel ilkeler olarak, *Douma* üyelerinin genel, eşit, doğrudan ve gizli oyla seçileceği ve oyun serbest olması sebebiyle de hiçbir Rus vatandaşın seçimlere katılmaya zorlanamayacağı belirlenmiştir (m:1).

¹⁹⁰ Seçim müdürlerinin ev ev dolaşarak hazırladıkları bu kütük bilgilerinde, birden fazla yerde oturanlar sebebiyle yanlış bilgiler içerdiğinin Seçim komisyonu tarafından gündeme getirildiği hakkında bkz, **OSCE/ODIHR** 6 Mayıs 2010 tarihinde yapılan genel seçimlere ilişkin gözlem raporu, s: 10. Seçmen kütüklerinin, yeterli güvencelerin bulunmaması sebebiyle seçim sürecindeki en zayıf nokta olduğu hakkında bkz: **OSCE/ODIHR** gözlem raporu, s: 11.

¹⁹¹ <http://www.constitution.ru/fr/part1.htm> (s.e.t.:15.09.2010).

¹⁹² http://www.cikrf.ru/eng/elect_duma/leg/fl_elect_duma_2005.jsp (s.e.t.:15.09.2010).

Kanun, seçme ve seçilme haklarının yanında, seçimlerin yönetimine katılma, komisyonlarda görev alma, seçim kampanyalarını yürütmeyi de vatandaşların sahip oldukları siyasi haklar arasında saymıştır (m: 5/1A).

Seçim hazırlıklarının yapılması, seçimlerin yönetimi ve vatandaşların siyasi haklarını kullanmalarını sağlama görevi seçim komisyonlarına verilmiş bulunmaktadır (m: 8) . Komisyonlar bağımsız devlet organlarıdır. Üst komisyon kararları alt komisyonları ve her halde tüm kararlar diğer kişi ve kurumları bağlamaktadır. Seçim teşkilatını oluşturan dört tane seçim komisyonu bulunmaktadır: Merkez Seçim Komisyonu, Rusya Federasyonu Tebaası Seçim Komisyonları (*Election commissions of the subjects of the Russian Federation*), Bölge Seçim Komisyonları ve Sandık komisyonları (sadece seçim zamanı).

Merkez Seçim Komisyonu, 4 sene görev yapan daimi bir devlet organıdır. 15 üyeden oluşmaktadır¹⁹³. Her beş üye sırasıyla, *Douma*, Federal Konsey ve cumhurbaşkanı tarafından seçilmektedir (2002 tarihli Kanun m: 21). Bu üyeler dışında, aday listesi gösteren siyasi partiler de komisyonlara temsilci atayabilmektedirler (2002 tarihli Seçim K. M:22).

Merkez Seçim Komisyonun görev ve yetkileri ise oldukça ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir: Seçimleri hazırlama, kanunun tüm ülkede uyumlu şekilde uygulanmasını sağlama, adaylıkları kabul etme, hazırlanan oy pusulalarını ve mühürleri onaylama, seçim sonuçlarını ilan etme, seçimlerin tekrarına karar verme ve başvuruları karar bağlama vb. Ancak, komisyonun kararlarına karşı Yüksek Mahkemeye başvuru yolu açık bulunmaktadır. Örneğin, aday listelerine ilişkin kabul veya ret kararına karşı,

¹⁹³ Komisyonların görev ve yetkileri 2007 tarihli seçim kanununda yer alırken, oluşumları, 2002 tarihli Seçim ve Rusya Federasyonu Vatandaşlarının Referanduma Katılma Haklarına ilişkin Temel Güvenceler Federal Kanununda düzenlenmiş bulunmaktadır. Bkz: <http://www.venice.coe.int/VOTA/fr/view.asp?doc=67&lng=en&fmt=html&typ=4&cod=%20%203%20%20%20%20> (s.e.t.:15.09.2010) Bu kanunda, Merkez Seçim Komisyonu üyelerinin hukuk alanında yüksek tahsil ya da akademik dereceye sahip olması gerektiği düzenlenmektedir. Ancak, halen görevde bulunan Merkez Seçim Komisyonu başkanı bu gereği yerine getirmediği hatta, fizik eğitimi aldığı görülmektedir (bkz: <http://www.cikrf.ru/eng/aboutcik/biografy/churov.jsp> (s.e.t.:15.09.2010)). Bu durum, 2005 tarihli Kanunun, seçim komisyonlarının oluşumu hakkında yollama yaptığı 2002 tarihli Kanunun yürürlükte olmadığı sonucunu doğursa da, konu yeterince açık olarak aydınlatılamamaktadır.

aday listelerinin kaydedilme usullerini gösteren 44. maddedeki düzenlemelerin ihlalinin söz konusu olduğu durumlarda, liste sahibi siyasi partiye, aday listesi düzenleyen siyasi partilere başvuru imkanı tanınmaktadır (2005 tarihli Seç. K. m: 91).

Komisyonlara yapılan seçimlerin iptaline veya yeniden yapılmasına ilişkin başvurular hakkında verilen kararların, mahkemeler tarafından bozulabileceği de düzenlenmekte ise de, bunun hangi mahkeme olacağı hakkında açık bir düzenleme yer almamaktadır (2005 tarihli Seç. K. m: 92)¹⁹⁴

III) Genel Değerlendirme

Seçim hukukunda seçimlerin hem yönetimi ve hem de denetimi konusunda tercih edilen modeller, görüldüğü üzere oldukça farklıdır. Seçimlerin yönetimi konusunda daha çok merkezi/yerel idarenin ya da merkezi/yerel idare ile beraber çalışan bağımsız kurulların yetkilendirildiği; seçimlerin denetiminin ise 3 temel kuruma verildiği görülmektedir: Parlatentonun denetimi; Anayasa Mahkemesinin denetimi; genel Yargının denetimidir. Dolayısıyla, seçim hukukunun bu yönü için, henüz ortak birtakım kurulların varlığından bahsetmek için oldukça erkendir. Gerçekten, seçimleri yöneten kurumlara ilişkin olarak 62 ülkeyi kapsayan bir çalışmanın sonucunda, seçimlerin doğru

¹⁹⁴ OSCE/ODIHR 7 Aralık 2003 tarihinde yapılan *Douma* seçimlerine ilişkin gözlem raporunda, seçim kanununun birçok yerinde belirsizlikler bulunduğu tespit edilmekte, bunlar hakkında, ya kanunun yeniden yapılması ya da Merkez Seçim Komisyonunun bu belirsizlikleri gideren kararlar alması gerektiği önerilmektedir, bkz: s: 27-28.

ve dürüst yapılmasını sağlayacak sihirli bir reçetenin bulunmadığı ifade edilmiştir¹⁹⁵. Aynı şekilde, ancak daha sınırlı alanda yapılan bir incelemede, Avrupa’da seçimlerin denetimine ilişkin tercih edilen sistemlerin sadece teknik ve usul bakımından değil, kurumsal felsefi temellerinden kaynaklanan sebeplerle birbirleri ile ne denli farklı, hatta zaman zaman zıt sistemler olduğu sonucuna varılmıştır¹⁹⁶.

Durum böyle olmakla beraber, incelenen 27 ülke içinde seçimlerin yönetimi konusunda teşkilatlanma bakımından, genellikle hiyerarşik bir düzen benimsenmiş olduğu görülmektedir. Hiyerarşi ile sağlanan seçimlerin yönetiminde yeknesaklığın yanında, kurulların kararlarına karşı yargı yolunun açılması ile etkin denetim de sağlanmış bulunmaktadır. Seçim kurullarının kararlarına karşı yargı yolunun açık olduğu ülkelerde, uyuşmazlığın çözümlenmesi genel yargı teşkilatı içinde yer alan hakimlere verildiğinde, bu hakimler konuyu seçim hakimi olarak çözmektedir. Seçim hakimlerinin kararlarına karşı da temyiz makamlarına başvuru mümkündür. Bazı ülkelerde ise, Anayasa Mahkemeleri veya Yüksek Mahkemeler, özel görevli temyiz yerleri olarak çalışmaktadır¹⁹⁷.

Karşılaştırmalı hukukta seçimlerin denetiminin genellikle yasama veya yargı erkine verilmiş bir yetki olması, bu alanda yapılan çalışmalarını genellikle seçim yönetim modelleri üzerinde yoğunlaştırmıştır¹⁹⁸. Şüphesiz etkin bir seçim yönetimi, her ne kadar tek başına iyi seçimleri (*good elections*) garantileyemese de, etkin bir yönetim olmadan iyi seçimlerin mümkün olmadığı dile getirilmektedir¹⁹⁹.

¹⁹⁵ MASSICOTTE Louis-BLAÏS André-YOSHÏNAKA Antoine, **Establishing The Rules Of The Game**, University Of Toronto Press, Kanada, 2004, s: 101. Başka bir çalışmada, seçimlerin yönetimi konusunda bir ülkede uygulanan sistemin en etkin sistem olup olmadığını, sadece o ülke için, sistemin “göreceli olgunluğunun” (*la relative maturité*) belirlediği ifade edilmiştir, GOODWIN-GILL Guy S., **Elections libres et régulières**, Union Interparlementaire, 2006, s: 52. Bu görüş de, seçim yönetim modellerinin ulusal özelliğini vurgulamaktadır.

¹⁹⁶ DELPERE Francis, “Le contentieux électoral en Europe”, s: 10.

¹⁹⁷ OWEN Bernard, Le Contentieux électoral: étude comparative, s: 5-6, **CDL-JU(1998)039** [http://www.venice.coe.int/docs/1998/CDL-JU\(1998\)039-f.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/1998/CDL-JU(1998)039-f.pdf) (s.e.t. 15.9.2010).

¹⁹⁸ Bkz dipnot no:4.

¹⁹⁹ MOZAFFAR Shaneen-SCHEDLER Andreas, “The Comparative Study of Electoral Governance-Introduction”, **International Political Science Review** (2002), Vol: 23, No: 1, s: 6.

Görüldüğü üzere, karşılaştırmalı hukukta, Türk seçim hukukunda bulunan hiyerarşik düzene sahip, sürekli çalışan seçim kurullarına en yakından benzeyen sistemler Latin Amerika kıtasında yer almaktadır. Fakat bu ülkelerdeki sistemler, hem kıta Avrupası hukuk düzenini benimsemiş, hem de siyasi kültürü çok farklı olan ülkemiz için örnek olmaktan uzak bulunmaktadır.

Seçimlerin yönetim ve denetim modellerinin, anayasal dayanakları ve görev ve yetkilerinin genel hatlarıyla ortaya koymaya çalışılan bu bölümden sonra, ana çalışma konusu olan Türk seçim hukukundaki daimi kurulların yapısı, işlevleri ve sonuç olarak da niteliklerinin, içtihadî hukuk çerçevesinde incelenmesine geçilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK HUKUKUNDA SEÇİMLERİN YÖNETİMİ VE DENETİMİNDEN SORUMLU KURULLARIN YAPISI

Türk seçim hukuku bakımından seçimlerin yönetimi ve denetiminden sorumlu kurulların yapısına ilişkin incelememiz, öncelikle bu kurulların hukuki dayanağını ve kuruluşunu daha sonra da görevleri, yetkileri ve sorumlulukları ile çalışma usulünü ortaya koyarak, konuya ilişkin kurallar ve YSK kararları ışığında yapıyı daha iyi görebilmeyi amaçlamaktadır.

I- Seçim Kurullarının Hukuki Dayanağı Ve Kuruluşu

Demokratik bir ülkede yer alan temel özelliklerden biri olan siyasi konularda halkın iradesinin belirleyici olması, bu iradenin doğru olarak beyan edilmesini, yani konuya ilişkin halkın düşüncesinin hiçbir etki ve baskı altında kalmadan oluşturulmasını gerektirmektedir. 1982 Anayasasının 79. maddesi de, Türk hukukunda seçimlerin ve halkoylamalarının doğruluk ve dürüstlük kurallarına uygun şekilde yapılmasını seçim kurullarına bırakmıştır²⁰⁰.

Anayasanın 79. maddesinde yer alan seçim kurullarına ilişkin çalışmanın ilk bölümünde, Yüksek Seçim Kurulu (YSK) ve diğer seçim kurullarından oluşan seçim teşkilatının²⁰¹ kurumsal değerlendirilmesinin yapılmasına çalışılacaktır. Bunun için de, önce seçim kurullarının hukuki dayanakları, sonra seçim kurullarının kuruluşu ele alınacaktır.

1. A) Hukuki Dayanaklar

Türk hukukunda, seçimlerin yapılmasından sorumlu kurullar önce yasal metinlerde yer almış, 1961 Anayasası ile anayasal düzenlemeye konu edilmişlerdir. Tarihsel sürece uygun olarak, önce yasal düzenlemeler incelenecek daha sonra da anayasal düzenlemeler ele alınacaktır²⁰².

a) 1- Yasal Düzenlemeler

²⁰⁰Bu husus, 1961 Anayasası döneminde de YSK tarafından kesin bir şekilde belirtilmiştir: “*Anayasanın 75. maddesi seçim işlerinin düzenini başta Yüksek Seçim Kurulu olmak üzere il ve ilçe seçim kurullarına bırakmıştır ve bu konuda, bu kurullardan başka hiçbir organa veya yere, doğrudan veya dolayısı ile, herhangi bir yetki tanımış değildir*” YSKK No: 1963/83, kt: 9.10.1963, s: 53.

²⁰¹ Çalışmamızda işleyişin tümünü ele aldığımız durumlarda “seçim teşkilatı” ifadesini, daha sınırlı ve belirli bir konuya ilişkin incelemelerde de “seçim kurulları” ifadesini kullanmayı, çalışmanın daha anlaşılır olması bakımından tercih etmiş bulunuyoruz. Ancak çalışma konumuzu seçim kurulları oluşturduğu için, konu başlıklarında özellikle seçim kurulları ifadesini kullanmış bulunmaktayız.

²⁰² 1982 Anayasası döneminde de 1961 tarihli 298 sayılı Kanun yürürlükte kalmaya devam ettiği için, incelemenin yasal düzenlemeler bölümünde tarihsel bir kayma olmamıştır.

Tarihsel sürecin ele alınması, seçim kurullarının bugüne değin geçirdiği evreleri daha detaylı inceleme imkanı vererek, hem günümüz uygulamasına ışık tutacak hem de çok incelenmemiş bir teşkilatın tarihini görme fırsatı sağlayacaktır. Sistemik olması bakımından, çalışmamız seçim kanunlarının uygulandıkları yıllara göre yapılmış olan ayrımı takip edecektir.

*b) a) 1908-1942 Yılları Arasındaki
Düzenlemeler*

Türk hukukunda, seçimlerin yönetimi ve denetimi konusu ile ilgili ilk düzenlemelere, Cumhuriyet dönemi öncesinde rastlamaktayız. Vurgulamak istediğimiz zaman aralığı, seçim konusunda Osmanlı hukukunun izlerinin devam ettiği 1942 yılına kadar geçen dönemdir. Çünkü, genel seçimlerle ilgili tek yasal düzenleme olan 20 Temmuz 1908 tarihli İntihab-ı Mebusan Kanun-ı Muvakkatı, 14 Aralık 1942 tarihli 4320 sayılı Mebus Seçimi Kanununa kadar yürürlükte kalmış ve bu süre boyunca Osmanlı Döneminde yapılan, 1908-1919 arasındaki 4 genel seçim (1911 tarihinde yapılan araseçim)²⁰³ ile milli mücadele döneminde yapılan 1920 seçimi ve Cumhuriyet döneminde yapılan 4 genel seçim (1927, 1931, 1935, 1939 tarihlerindeki) bu kanuna göre yapılmıştır²⁰⁴.

Seçimlerin, Osmanlı-Türk hukuk alanına, 1876 Kanun-i Esasi ile geçilen meşrutiyetle girdiği, halk temsilcilerinin devlet işlerine katılmasının bu anayasal sistemle başladığı kabul edilmektedir²⁰⁵. Ancak belirtmek gerekir ki, seçim, İmparatorluk hukukunda, bu dönemden önce de varolan bir kavramdır. Özellikle,

²⁰³TUNAYA Tarık Zafer, **Hürriyetin İlanı İkinci Meşrutiyet'in Siyasi Hayatına Bakışlar**, Bilgi Üniversitesi Yayını, No: 52, İstanbul, 2004, s:16; TUNAYA Tarık Zafer, **Türkiye'de Siyasi Partiler**, Cilt I, İkinci Meşrutiyet Dönemi, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1984, s:5-6.

²⁰⁴ İleride değinileceği üzere, Kanuni Esasi kabul edilmeden önce, Millet Meclisi Seçimlerinin yapılabilmesi için 24 Ekim 1876 tarihinde, sadece ilk Meclisin kurulması için geçerli olacak geçici talimatname yapılmıştır. Ancak, Meclis kurulduktan sonra ikinci devre seçimleri yapılmaya kadar bir seçim kanunu hazırlanamadığından, seçimler bu geçici talimatnameye göre yapılmıştır, TUNCER Erol, **Osmanlı'dan Günümüze Seçimler**, TESAV Yayınları, No: 24, Ankara, 2003, s:83. Geçici Talimatnamenin metni için bkz: TARHAN Erdem, **Anayasalar Ve Seçim Kanunları 1876-1982**, Milliyet Yayınları, No:7, İstanbul, 1982, s: 135-137.

²⁰⁵ ARMAĞAN Servet, **Anayasa, Seçimler Ve Anayasa Mahkemesi**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1975, s:141.

Tanzimat ile kurulmaya başlayan Muhassıllık Meclisleri (Memleket Meclisleri)²⁰⁶ daha sonra 1864 ve 1871 Nizamnameleri ile yeniden yapılandırılan mahalli idare teşkilatı düzenlemelerinde, adli organlar ve özel ihtisas komisyonları için seçim ve seçim yönetiminden bahsedildiğini görmekteyiz. Fakat şu da bir gerçektir ki, yerel halkın temsilcilerinin idari yönetime katılmalarını düzenleyen yapının gerçekleştirilmesini sağlayan fikir, batılı demokrasi anlayışından oldukça uzaktır²⁰⁷. Çünkü dönemin siyaset adamlarının en önemli kaygısı, aslında bu düzenlemelerle merkezin taşra üzerindeki kontrolünü sağlamaktır. Yerel temsilcilerin özellikle belli miktar vergi verenlerden, yani merkezle ilişki içinde olanlardan seçilmesinin en önemli sebebi de bu kaygıdır.

1876 Anayasasının getirdiği meşruti sistem, Heyet-i Ayan ve Heyet-i Mebusan'dan oluşan çift meclis esasını benimsemiştir. Üyelerinin Padişah tarafından seçileceği öngörülmüş olan Heyet-i Ayan'ı bir kenara bırakırsak, Heyet-i Mebusan seçimlerinin nasıl yapılacağı sorusu gündeme gelmektedir. Yalnız burada belirtmek gerekir ki, 23 Aralık 1876'da top sesleri ile ilan edilen Kanun-i Esasi'den önce, 24 Ekim 1876'da seçimlere ilişkin bir Talimat-ı Muvakkate ile Anayasanın ilanından dokuz gün sonra da İstanbul'da yapılacak vekil seçimlerine ilişkin bir beyanname yayınlanmıştır²⁰⁸. Yani, ilk parlamento seçimlerinin Kanun-i Esasi, Talimat-ı Muvakkate ve beyannameden oluşan üç hukuki kaynağı bulunmaktadır²⁰⁹.

Kanun-i Esasi'nin Heyet-i Mebusan'ı düzenleyen maddelerine bakıldığında, her elli bin erkek nüfus için bir vekil seçileceği, oylamanın gizli olacağı gibi ilkelerin yanında, 66. madde de seçimlerin nasıl yapılacağının özel bir kanunla belirleneceği düzenlenmiştir. Ne var ki, bu özel kanun yapılamamış, ilk seçimler yukarıda belirtilen

²⁰⁶ ORTAYLI İlber, **Tanzimattan Sonra Mahalli İdareler (1840-1878)**, TODAİE Yayınları, No: 142, Ankara, 1974, s: 55. Yazar, muhasallık kurumunun ve muhasallık meclislerinin eyalette bulunan müslim ve gayri müslim grupların yönetime katılmasını başlatan bir uygulama olduğunu vurgulamıştır, bkz:s:15.

²⁰⁷ Bu durum sadece Osmanlı İmparatorluğu için değil, o dönemdeki diğer İmparatorluklardaki yerel temsilci seçimleri için de geçerlidir. Rus Çarlığında benzer bir uygulama bulunmakta, Avusturya İmparatorluğunda ise mahalli seçimler tayinle önlenmektedir. ORTAYLI İlber, **Tanzimattan Sonra Mahalli İdareler**, s:19.

²⁰⁸ Beyannameye ek olarak Millet Meclisi üyelerinin vilayetlere dağılımını gösteren bir de cetvel bulunmaktadır.

²⁰⁹ ARMAĞAN Servet, "Memleketimizde İlk Parlamento Seçimleri", **Kanun-u Esasi'nin 100 Yılı, AÜSBF**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1978, s: 151 vd.

geçici talimata göre yapılmıştır²¹⁰. 7 maddeden oluşan bu talimatın, kısa olmasına karşın, Kanun-i Esasi'den oldukça ayrıntılı olduğunu ve farklı hükümleri düzenlediğini görmekteyiz²¹¹. Öncelikle, Kanun-i Esasi vekil sayısını genel bir şekilde her 50 bin erkek için bir vekil (m:65) olarak belirlemişken, talimatın ilk maddesi bunu nüfus sayısına bağlı olmaksızın en az 130 vekil (80 müslim-50 gayri müslim) olacağını belirlemiştir. Bunun dışında Kanun-i Esasi'de seçmenlik yaşına, koşullarına ve seçimin kaç dereceli olacağına ilişkin bir hüküm bulunmamakla birlikte, vekil olabilme yaşı 30 olarak belirlenmiştir. Ancak, bu konuda talimatta vekil olabilme yaşı 25 ve Kanun-i Esasi'den farklı olarak vekillik şartları - siyasi bir suç ile mahkum olmama, mal sahibi bulunma gibi - belirlenmiştir. Şu durumda, seçmenler ve seçimin kaç dereceli olacağına ilişkin talimattaki *vekillerin mahalli idare meclisleri üyeleri tarafından seçileceği* hükmünden, önce seçimlerin 2 dereceli olduğu, sonra da seçmen olabilmek için belli bir miktar vergi vermek koşulunun gerektiği ortaya çıkmaktadır²¹².

Konumuz açısından seçimlerin nasıl yapılacağı hususuna gelindiğinde, vekillerin vilayet, liva ve kazaların idare meclisleri üyeleri tarafından seçileceği, 4. madde hükmüne göre de yönetim ve denetimin mülki amirler eliyle gerçekleştirileceği düzenlenmiştir²¹³. Burada ortaya konması gereken iki husus bulunmaktadır. Birincisi, Kanun-i Esasi, ikinci seçmenlerden bahsetmediğine göre, bu madde hükmü ile kanun koyucu, anayasa koyucunun iradesinden öteye giderek düzenleme yapmıştır. İkinci olarak da birinci seçmenlerin, yani idare meclisi üyelerinin ve onlar tarafından belirlenen adayların ve kullanılan oyların gene idare meclisi üyeleri tarafından denetimini öngören bir düzenin ne kadar güvenilir olduğudur. 1908 tarihli İntihab-ı Mebusan Kanunu ile ilgili görüşmelerde, Heyet-i Mebusan'da tartışmaların oldukça hararetli geçtiği, kimi vekillerin durumun Kanun-i Esasiye aykırı olduğunu iddia ettiklerini, kimi vekillerin de Osmanlı halkının seçimler için henüz gereken olgunluğa erişmediği, vatandaşların

²¹⁰ Bu talimatın, 4.maddesinde yer alan her vilayetten istenecek temsilci sayısının bir cetvelle gösterileceği düzenlemesine dayanan ek bir cetvel bulunmaktadır.

²¹¹ Aynı yönde tespitler için bkz: ARASLI Oya, **Adaylık Kavramı Ve Türkiye'de Milletvekili Adaylığı**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1972, s:92.

²¹² Talimatın bu içeriği karşısında, metnin sadece geçici süreliğine hazırlanmış bir seçim kanunu olmadığı, bunun da ötesinde anayasal değeri haiz bir metin olduğu ileri sürülmüştür. Hüseyin Nail Kubalı'nın bu görüşü için bkz: ARMAĞAN Servet, "Memleketimizde İlk Parlamento Seçimleri", s: 153, dipnot 8.

²¹³ ERDEM Tarhan, **Anayasalar ve Seçim Kanunları 1876-1982**, s :136.

yeterli tecrübesi bulunmadığı gerekçelerini ileri sürdükleri görülmektedir²¹⁴. Doktrinde, idare meclisi üyeleri seçimi için aranan belli miktar vergi verme koşulunun, seçmenlik şartı haline geldiği ve bu durumun da demokratik seçim esaslarına aykırı olduğu ileri sürülmüştür²¹⁵. Seçimlerin denetiminin idare meclisi üyelerince yapılmasının ise hiç sorgulanmadığını görmekteyiz. Ancak, günümüz seçim denetim ilkelerine oldukça aykırı bir düzenleme ve uygulama olduğu açık olmakla birlikte, o dönemde bunlara uygunluğu beklemek de yanlıtıcı olacaktır.

İstanbul'da ise seçimler ilk defa yapılacaktır. Çünkü, burada vilayet meclisleri bulunmadığı için taşra örgütü gibi bir seçim geleneği yoktu. Beyannameye²¹⁶ göre seçimler, saygın kişilerinden oluşan bir komisyon huzurunda gerçekleştirilecekti. İlk seçmenler mahalle muhtar ve imamlarınca tespit edilip, ikinci seçmen olarak belirlenen, cemaat yöneticileri ve Bab-ı Ali'nin oylarıyla, yani şehrin belediye dairelerine seçmenler tarafından seçilmiş kişiler tarafından da on vekil seçilecekti²¹⁷. Bu oylar, Şehremaneti tarafından sayımın yapılması için Şurayı Devlete gönderilecekti²¹⁸.

Görüldüğü üzere, düzenlemelerde temsili sisteme geçilmekle beraber, sistemin ayrılmaz parçası olan seçim kavramı, doğasından oldukça uzak bir şekilde uygulanmıştır. Başka bir ifadeyle seçim, halkın yönetime katılmasını sağlayacak bir araç olarak değil, merkezin iradesine uygun şekilde oluşan bir parlamento oluşturmak için yapılmıştır. Bu durumda Meclis bir yasama organından ziyade, Osmanlı devlet idaresinin ve memurlarının kanun ve nizamlara uygunluğunun seçilmişler aracılığı ile gözetimi²¹⁹ için bir araç haline gelmiştir.

²¹⁴ KOÇAK Cemil, "Meşrutiyet'te Heyet-i Ayan ve Heyet-i Mebusan", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 4, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s:970.

²¹⁵ ARMAĞAN Servet, "Memleketimizde İlk Parlamento Seçimleri", s: 155, dipnot: 10.

²¹⁶ Mebusan Meclisinin Birinci Yıl Toplantısı İçin İstanbul Ve Çevresinden Seçilecek Mebusların Seçim Biçimine İlişkin Beyanname, bkz: TUNCER Erol, **Osmanlı'dan Günümüze Seçimler**, s: 26-27.

²¹⁷ ORTAYLI İlber, "Osmanlı Devleti ve Meşrutiyet", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 4, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s: 956-959.

²¹⁸ 24 Ekim 1876 tarihli Talimat- ı Muvakkate, m:6.

²¹⁹ YAYLA Yıldızhan, "Osmanlı Devleti'nde Meşrutiyet Kavramı", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 4, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s: 950.

Talimat-ı Muvakkate, 20 Temmuz 1908’de tekrar ele alınmış ve kapsamı genişletilmiştir. Birçok defa değiştirilerek 1942’ye kadar yürürlükte kalan, 5 Bölüm ve 83 maddeden oluşan İntihabı Mebusan Kanun-i Muvakkatı, günümüzün seçim yönetimi ile ilgili olan seçmen defterinin hazırlanmasından ve kontrolünden sorumlu teftiş heyetinin kurulmasına kadar birçok kurumu düzenlemiştir.

Seçimlerde coğrafi bölünme olarak sancaklar ve nahiyeler belirlenmiştir. Sancaklar seçim dairelerini, nahiyeler de seçim şubelerini oluşturmaktadırlar. Seçim işleri, dini temsilciler dahil bütün yönetim birimleri eliyle yürütülmektedir. Hatta dini temsilcilerin üstlendikleri rol bugünün muhtarlarına benzemektedir. Çünkü, 19. yüzyıl ortalarına kadar süren bu geleneğe göre, mahallede kimin oturduğunu, kimin taşındığını takip eden, padişah beratı ile tayin edilen imamlardır²²⁰. Bu yönetim birimlerinin yanında, ayrıca o yerin sözü geçen kimseleri de seçim işlerine, defterlerin hazırlanması ile seçimin hangi gün ve nasıl yapılacağına duyurulmasında eşlik etmekteydiler.

Seçmen defterlerinin seçimden seçime hazırlanması öngörülmüştür. Seçmen defterinin tanzimi hakkındaki düzenlemeye göre her kazada erkek nüfusa bir defter tutulmaktadır. Bu defterlerin tanziminden belediye meclisleri, nahiye meclisleri başkanları ile imamlar, papazlar ve de muhtarlar derece derece görevlidirler. Seçmen defterlerinin oluşturulmaya başlanması ile birlikte seçim hazırlıklarından ve seçimlerin düzenle yürütülmesinden sorumlu belediye meclis başkanı başkanlığında teftiş heyeti oluşturulmaktadır. Bunun yanında, her nahiyede seçimin “*hüsn-i cereyanına*” nezaret etmek üzere teftiş heyetinden kura çekilerek tayin olunan bir üye hazır bulunmaktadır. Teftiş heyetinin görevleri arasında öncelikle gelen defterlerin kanuna uygunluğunu kontrol etmek, ilan etmek, askıda iken seçmenlerden gelen itirazları incelemek ve sekiz gün içinde karar vermek, mayıs sonuna kadar kesinleşen defterlere göre seçilecek vekil sayısını ilan etmek, seçim günü kullanılmak üzere arkası mühürlü pusulalık hazırlamak ve dağıtmak, seçim günü seçimin nasıl yapılacağına bildirilmesi için Haziranın 20. günü iki süvari eşliğinde teftiş heyetinden bir üyeyi veya heyetin seçeceği muteber bir kişiyi köy ve nahiyelere göndermek bulunmaktadır. Seçimin nasıl yapılacağına ilişkin

²²⁰ ORTAYLI İlber, **Tanzimattan sonra Mahalli İdareler**, s: 95 vd.

halk bilgilendirildikten sonra her nahiyede, başkanı kazadan gelen seçim memuru olan geçici bir seçim heyeti oluşturulmaktadır. Sandık işleri ve pusulaların sayılması işleminde bu heyet sorumlu olmaktadır.

Seçim sonrası, oy çokluğu ile mebus seçilenler mazbatalarını sancaklarında bulunan teftiş heyetlerinden alıp, sancak idare meclisine onaylattıktan sonra, Ekimin 20. günü Meclisin açıldığı gün geçici başkanına ibraz etmekteydiler. Defterler belediyede saklanmakta ve her sene mayıs ayında değişen seçmenlik durumları işlenmekteydi.

Arkası mühürlü olmayan pusulaların yok hükmünde sayılacağı; oy verenlerin sayısından fazla pusula çıkması, yani mükerrer oy kullanılması halinde de, durumun soruşturulması için kaza ve livadan özel memur ve sorgu yargıcının görevlendirileceği, ama halkın tekrar seçimle meşgul edilmemesi için oy veren seçmenin sayısına eşit pusulalar sandıktan çıkarılıp, fazla kalanları açıp okunmadan alenen yakılacağı öngörülmüştür.

1942 yılına kadar yürürlükte kalmış olan bu Kanununda yer alan düzenlemeleri genel hatları ile gördükten sonra, şunları söylemek mümkündür; bu Kanun, seçim hazırlıkları ve yönetimi konusunda oldukça detaylı düzenlemelere yer vermesine karşın, özellikle seçilenlere ilişkin denetim konusu eksik bırakılmıştır. Yapıldığı dönem göz önüne alınınca ve seçim kavramının batılı demokrasi fikrinden çok, merkezi idarenin yerel birimler üzerindeki denetimi düşüncesi hatırlanınca, bu eksiklik daha anlaşılır hale gelmektedir²²¹. Ancak, geçici kanunun Cumhuriyet döneminde yapılan seçimlerde de uygulandığı için, bu olumsuz özelliği doğal olarak bu dönemde yapılan seçimlere de yansımıştır.

İntihab-ı Mebusan Kanun-ı Muvakkatında, 1942 yılına kadar birçok değişiklik yapılmıştır. Bu değişikliklerden ilki olan, 19 Mart 1336 (1920) tarihli Anadolu Ve Rumeli Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti Namına İntihab Hakkındaki Tebliğ²²² in en önemli

²²¹ ORTAYLI, İlber, **Tanzimattan Sonra Mahalli İdareler**, s: 22.

²²² ERDEM Tarhan, **Anayasalar ve Seçim Kanunları 1876-1982**, s: 156-157.

yanı, daha ilk maddesinde seçimlerin yönetim ve denetimi için fevkalade yetkilerle donanmış bir meclisin Ankara'da kurulacağını düzenlenmiş olmasıdır. Ayrıca, seçimlerin livalar düzeyinde gerçekleştirileceği ve 7. maddede de seçimlerin yönetiminden ve dürüstlüğünden her mahallin en büyük mülki memurunun sorumlu olacağı açık bir şekilde belirtilmiştir.

3 Nisan 1923 tarihli 320 sayılı İntihab-ı Mebusan Kanun-ı Muvakkatinin Bazı Mevaddını Muaddil Kanun²²³,un birinci maddesi ile, TBMM'nin üye sayısının her 20 bin erkek nüfusa bir vekil olarak belirleneceğini ve vekil sayısının seçim dairesindeki nüfusa göre saptanacağını düzenlenmiştir. Seçmen yaşı 21 olarak belirlenmiştir. Aday olacak memur, müftü, hakim ve savcılarının ve ordu mensuplarının seçimlerden önce iki ay önce istifa etmedikçe, görevli oldukları mahallede seçime katılamayacakları öngörülmüştür. Birinci-ikinci seçmen veya vekil olmak için vergi mükellefi olma şartı kaldırılmış; bir nahiyede 200 erkek nüfusa bir ikinci seçmenin seçileceği düzenlenmiştir. Kanunda yer alan düzenlemeler, Kanun-i Esasi'nin ve İntihab Kanunu'nun, bu kanuna aykırı hükümlerini ilga etmektedir.

1923 yılında yapılan değişiklikler içinde en önemlisi, birinci ve ikinci seçmen olabilmek için vergi mükellefi olma şartının açık bir şekilde kaldırılmış olmasıdır. Ayrıca teftiş heyetine ilişkin 10. madde, 1927 yılında yapılacak olan seçimlerden önce 16 Haziran 1927 tarihli 1079 sayılı Kanunla, daha sonra da 9 Mart 1931 tarihli Kanun ile değiştirilmiştir. İlk değişiklik ile teftiş heyetinde bulunacak üye sayısının, kazanın büyüklüğüne göre 4 ile 10 üye arasında değişeceği, heyet başkanının belediye başkanı olacağı düzenlenmiştir. İkinci değişiklik ile 10. maddeye bir fıkra eklenmiştir. Bu düzenleme ile belediye meclisinin teşekkülünün mümkün olmayan durumlarda teftiş heyetinin nasıl seçileceği belirtilmiştir. Bu düzenlemeye göre, belediye sınırı içinde mahalle ihtiyar heyetleri, belediye başkan veya vekilinin başkanlığı altında, belediye binasında toplanarak, kendileri içinden, belediye meclisi üyeliğine seçilme sıfatını haiz olan birini veya dışarıdan fıkroda belirtilen sayıda (4 ila 10) teftiş heyeti üyesi seçmektedirler.

²²³ ERDEM Tarhan, *Anayasalar ve Seçim Kanunları 1876-1982*, s: 158.

Değişiklik yapan bir diğer kanun 21 Haziran 1927 tarihli Kanun'dur²²⁴ ve İntihab-ı Mebusan Kanununun 5.,12.,13. ve 14. maddelerinde yer alan defterlerin tanzimi ve kontrolüne ilişkin 8, 15 ve 5 günlük süreleri sırası ile 4, 8 ve 3 güne indirilmiştir. Bu şekilde seçim hazırlıklarının daha hızlı yapılması sağlanmak istenmiştir.

1934 yılında son olarak iki değişiklik yapılmıştır. Bunlardan ilki seçimlerde genellik ve eşitlik ilkesini hukukumuzda getiren 5 Aralık 1934 tarihli 2598 sayılı Kanundur²²⁵. Bu kanunla önce seçmen yaşı 22 yaş olarak belirlenmiş sonra da İntihabı Mebusan Kanununun 5.,11.,16.,23. ve 58. maddelerinde yer alan “erkek” nüfus kaydı kaldırılarak yerine “kadın-erkek” ilkesi benimsenmiştir. Bunun dışında TBMM üyeleri her 40 bin ve bu sayıdan az nüfusa bir vekil olarak belirlenmiştir. Seçimlerin yönetimi ve denetimi ile ilgili olarak bu Kanunun 3. maddesi ile oy kullananlardan kimlikleri belli olmayanların oylarının sayılmayacağı düzenlenmiştir. Böylece 1934 yılında gerçekleştirilen değişiklikle, o dönemde birçok Avrupa ülkesinde bile var olmayan eşitlik ilkesi hayata geçirilmiş, kadınlara da seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır ve seçimlerin genelliği ilkesi hukukumuzda girmiştir.

1934'deki diğer değişiklik, 22 Aralık 1934 yılında 2631 sayılı Kanun'la²²⁶ yapılmış ve ikinci seçmen sayısının nüfusa göre belirlenmesine ilişkin olup iki dereceli sistem gene muhafaza edilmiştir.

Temsili sisteme geçişle birlikte, siyasi hayatımıza giren genel seçimlerin yapılmasına ilişkin esasları genel hatlarıyla ortaya koyduktan sonra, Cumhuriyet dönemi içinde yapılan mahalli idareler seçiminden de bahsetmek gerekmektedir. Cumhuriyet sonrası, mahalli idareler seçimi için uygulanan kanunlar 1340 (1924) tarihli 442 sayılı Köy Kanunu ile 1930 tarihli 1580 sayılı Belediye Kanunu'dur²²⁷. Köy muhtar ve ihtiyar

²²⁴ ERDEM Tarhan, *Anayasalar ve Seçim Kanunları 1876-1982*, s: 164.

²²⁵ ERDEM Tarhan, *Anayasalar ve Seçim Kanunları 1876-1982*, s:166.

²²⁶ ERDEM Tarhan, *Anayasalar ve Seçim Kanunları 1876-1982*, s: 167.

²²⁷ Köy Kanununun ilk metni: **Düster 3. Tertip, Cilt 5** (ikinci basılış), Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara, 1948, s: 336-355. ve Belediye Kanununun ilk metni için bkz: **Vilayet Ve Mahalli İdareler**

meclisi ile belediye meclisi üyeleri ilgili kanun hükümleri çerçevesinde seçilmekteydiler²²⁸.

Köylerde, köy muhtarını ve köy ihtiyar meclisi üyelerini köy derneği seçmekteydi (442/m:20). Kanun önce, köy muhtar ve ihtiyar meclisi üyesi seçecek olanlarda, yani seçmenlerde aranan şartları düzenlemiştir²²⁹. Seçilebilme yeterliği için de, *yüz kızartacak cünha ile cezalandırılmış olmamak; hükümet ve vilayet ve köyün ve imtiyazlı şirketlerin aylıklı memuru olmamak; köy işlerinin ve aşarının mültezim veya müteahhidi ve bunların ortağı olmamak; Meb'usluk ve vilayet meclisi umumisi ve vilayet ve kaza idare meclisi ve nahiye heyeti azalıklarında bulunmamak* şartları belirlenmiştir (442/25). Ancak, seçilme yeterliğinin bulunmadığının tespitini yapacak, ya da seçilen kişinin seçilme yeterliğinin olmadığı sonradan ortaya çıkması durumunda, görevden alınmasına kimin karar vereceğine ilişkin bir hüküm mevcut değildir. Aynı şekilde, Kanunun 33. maddesinde de, köy muhtarlığına ve ihtiyar meclisi üyeliğine seçildikten sonra belirlenen şartların ortaya çıkması durumunda, muhtarın veya meclis üyesinin görevlerinden çıkarılmasına kimin karar vereceği de belirlenmemiştir. Yürürlük maddesinde *İşbu kanunun hükümlerini yaptırmağa Dahiliye ve Adliye Vekilleri memurdur* hükmü mevcuttur. Ancak, görevden çıkarmaya ilişkin kararın, İçişleri Bakanlığı mı, yoksa, Adliye vekilleri mi tarafından verileceği açık değildir. Uygulamada ise, konu hakkında 41. maddede yer alan düzenleme dikkate alınarak bir sonuca ulaşılmış ve 33. maddede yer alan sebeplerin varlığında, muhtarın veya ihtiyar meclisi üyesinin görevlerine vali ve kaymakamlar tarafından son verilmiştir²³⁰. Ancak, seçilme sırasındaki denetimi kimin yaptığı gene belirsiz kalmıştır. Köy Kanununun, karar organlarının seçimine ilişkin maddeleri 1950 ve 1963 yılları arasında değişikliğe uğramıştır.

Mevzuatı (1864-1996), T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe Ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Sayı: 1997/1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997.

²²⁸ Belediye Başkanı, ileride görüleceği üzere 1963 yapılan değişiklikte vatandaşlar tarafından seçilmeye başlanmıştır.

²²⁹ 442 sayılı Kanun m: 24: Türkiye Cumhuriyeti tebaasından olmak; köy halkından olmak veyahut altı aydan beri köyde yerleşmiş olmak ve köyün nüfus kütüğünde yazılı bulunmak; on sekiz yaşını bitirmiş olmak, cinayetle mahkum olmamak, delilik, bunaklık, sefillik gibi bir hal sebebi ile hakim tarafından üzerine vasi konulmuş olmamaktır.

²³⁰ Konu ile ilgili tespitler için bkz: AYM E 1987/4 K 1987/20 kt: 24.9.1987 – RG: 23.12.1987-19673.

1580 sayılı Belediye Kanununda, seçim işleri ayrı bir düzenlemeye konu edilmiştir. Buna göre, seçim hazırlıklarına, bu konuda görevli olan intihap encümeninin teşkil edilmesi ile başlanmaktadır. Önce mahallede oturanlar arasından seçme yeterliğini haiz tercihen okur- yazar kimseler arasından muhtar başkanlığında toplanan ihtiyar meclisince, sonra da belediye dairelerinde veya şubelerinde sayıları en çok on ve en az beş olacak şekilde her beldede bir ve birden fazla belediye şubesi olan yerlerde belediye şubesi sayısı kadar intihap encümeni seçilmektedir. Bu encümene belediye başkanı veya vekili veya belediye şube müdürleri başkanlık yapmaktadır. Seçimin yapılabilmesi için, beldenin veya belediye şubesi, nüfusu beş yüzden aşağı olmayan seçim şubelerine ayrılmaktadır. Buna ilişkin belediye meclisi kararı, mahalli en büyük mülkiye memurunun onayından sonra, seçimden en az altı ay evvel ilan edilmektedir. Seçim şubelerine belediyenin olduğu yerlerde belediye başkanı, diğer yerlerde belediye meclisi üyesi başkanlık yapmaktadır.

Seçileceklerin sayısı ve her seçim şubesinde kaç kişiyi seçileceği belediye meclisi kararı ve bunun mahalli en büyük mülkiye memurunun onayı ile tespit edilmektedir.

Seçim defterleri, seçim encümeni marifetiyle belediyeler tarafından hazırlanmakta ve asılmaktadır. Seçmenler tarafından altı gün süreyle incelenen defterlere ilişkin itirazlar önce seçim encümenine, encümen kararına karşı da asliye mahkemesine itiraz edilebilmektedir. Asliye mahkemesi en çok altı gün içinde kesin karar vermektedir.

Belediye başkanları, 1580 sayılı Kanunun 89. maddesine göre, belediye meclisi üyeleri içinden veya dışından seçilebilme yeterliği olanlar arasından belediye meclisi tarafından seçilmektedirler. Ancak, seçimin tamamlanması için, vilayet merkezi olmayan yerlerde valinin onayı, vilayet merkezi belediyelerinde İçişleri Bakanının yazısı ve Cumhurbaşkanının onayı gerekmektedir. Bu hükümden, belediye başkanı seçiminin denetiminin, dolaylı şekilde merkezi idare tarafından yapıldığı ve tamamlandığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

1942 yılına kadar, ister milletvekili seçimleri olsun, ister mahalli idareler seçimi olsun, uygulamada, hazırlık işlemleri genellikle yerel idareler eliyle olmuştur. Ancak, seçilenlerin tespit edilmesi ya da sonradan ortaya çıkabilen bir seçim yeterliği engeli karşısında kimin karar vereceğine ilişkin açık bir düzenleme mevcut değildir.

*c) b) 1942-1946 Yılları Arasındaki
Düzenlemeler*

Türk siyasi hayatına yön veren tek parti döneminde de seçimler yapılmaktaydı. Ancak, yeni bir seçim kanunun yapılması gerekmektedir. Bunun üzerine, 12. Hükümet döneminde²³¹ yeni kanun hazırlanmış ve kabul edilmiştir. Bu Kanun, Cumhuriyet döneminde yapılmış ilk seçim kanunudur ve sadece 1943 milletvekili genel seçimi bu Kanuna göre yapılabilmektedir²³².

14 Aralık 1942 tarihli 4320 sayılı Mebus Seçimi Kanunu²³³, İntihab-ı Mebusan Kanunu'nu yürürlükten kaldırmıştır. Kanunun geneline bakıldığı zaman, aslında yeni kanunun seçimlerin yapılmasına ilişkin önemli yenilikler getirmediği görülmektedir. Örneğin, hala tek dereceli seçime, yani halkın doğrudan kendi temsilcilerini seçtiği sisteme geçilmemiş, ikinci seçmenler muhafaza edilmiştir. Seçimlere hazırlanma süreci de, İntihab-ı Mebusan Kanununun muvakkati döneminde ve sonrasında yapılan değişikliklerin daha derli toplu hale getirilmesinden ibarettir.

Yeni Kanuna göre, seçimin başladığı valiler tarafından sırasıyla, kaymakamlara, belediye başkanlıklarına ve köy idarelerine duyurulmaktadır. Bunu takiben seçim defterleri belediye ve köy idareleri tarafından hazırlanmaktadır. En fazla on günde

²³¹ Refik Saydam'ın başbakanlığı döneminden sonra, hükümeti kurma görevi, iki dönem üst üste, M. Ş. Saraçoğlu'na verilmiştir. 9.7.1942'den 9.3.1943'e kadar ilk Saraçoğlu Hükümeti dönemi; 9.3.1943'ten 7.8.1946'ya kadar ikinci Saraçoğlu Hükümeti kurulmuştur. İkinci dönemin sonuna doğru, Demokrat Partinin kurulması (7 Ocak 1946) ile birlikte çok partili döneme geçilmiştir. Dolayısıyla, 1946 seçimleri aslında özüne uygun olarak iki farklı görüşün yarışmasına sahne olabilirdi, ne var ki, iktidarın seçimlerin gerçekleştirilmesindeki baskısı, buna engel olmuştur. Her ne kadar, seçimler gene iktidar lehine sonuçlanmış olsa da, meclis çatısı altında iki farklı görüş yerleşebilmiştir.

²³² TUNCER Erol, *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler*, s: 28.

²³³ ERDEM Tarhan, *Anayasalar ve Seçim Kanunları 1876-1982*, s: 174 vd.

düzenleneceği belirtilen defterlerin merkezlere gelmeye başlamasıyla, bunları tetkik ve tahkik etmekle görevli, üyeleri 4 ile 10 arasında değişen teftiş heyeti kurulmaktadır. Teftiş heyeti, belediye başkanının başkanlığında, il merkezlerinde il daimi encümeni üyeleri ile belediye meclisi üyelerinin aralarından seçtikleri üyelere, ilçelerde ise yalnız belediye meclisi üyelerinin seçilen üyelerinden oluşmaktadır. Teftiş heyeti, gelen defterlerin kanuna uygun olup olmadığının tetkiki ve gerekli görülen hallerde de konu ile ilgili tahkikat yapılması ile görevlidir. Beş ila sekiz gün sürebilen tetkik ve tahkikatın sonucu defterler hükümet ve belediye idarelerinde herkesin görebileceği yerlere asılmakta ve halka duyurulmaktadır. Beş gün askıda kalan defterlere ilişkin itirazlar önce teftiş heyetine yapılmaktadır. Teftiş heyetinin verdiği karara karşı iki gün içinde asliye mahkemesine, bulunmayan yerlerde sulh mahkemesine başvuru hakkı bulunmaktadır. Mahkeme konuyu en çok beş gün içinde kesin olarak karara bağlamaktadır.

Defterlerin bu şekilde kesinleşmesinden sonra, bu kayıtlara göre, valinin veya vekilinin başkanlığında toplanan Teftiş Heyeti, seçilecek milletvekili sayısını tespit etmekte, bu sayı İçişleri Bakanlığına bildirilerek ilan edilmektedir. Milletvekillerini seçecek ikinci seçmenlerin belirlenmesini kolaylaştırmak üzere Teftiş Heyeti gereği kadar seçim şubeleri oluşturulmaktadır. Teftiş heyeti, seçim şubeleri için, belediye asıl ve yedek üyeleri arasından veya üyelik vasıflarını haiz vatandaşlar arasından bir şube başkanı seçmektedir. Seçim şubesi içinde bulunan köylerin muhtarları veya varsa belediye başkanları şube seçim heyetini oluşturur. Eğer il veya ilçede birden fazla seçim şubesi kurulmuşsa, Teftiş Heyeti belediye meclisi üyeleri içinden veya bu vasıflara sahip dışarıdan üç vatandaşı seçim şubesi heyeti üyesi olarak seçmektedir.

Teftiş Heyeti ayrıca, oy pusulalarının hazırlanması, mühürlenerek seçim şubelerine yollanması, kazalarda ve illerde seçimin kaç günde yapılacağı, her gün kaç seçmenin oy vereceği, oylamanın başlangıç ve bitiş saatlerinin belirlenmesi ve halka duyurulmasından da görevlidir. Oylar pusulaların üzerine isim yazılarak kullanılmaktadır. Oy kullanmak için kanunen ayrı bir bölme öngörülmediğinden, oy kullanma işi açık olarak yapılmaktadır. Böylelikle ikinci seçmen seçimi bitince, tayin edilen günde aynı usullerle milletvekili seçimi yapılır. Seçim sonucunda milletvekili

seçilene Teftiş Heyeti tarafından hazırlanan mazbataları verilmektedir. Bu mazbatalardan ikişer örneği de İçişleri Bakanlığına gönderilir. Bakanlık da bu mazbataların bir örneğini, Meclis açılışında Meclis başkanlığına verilmek üzere Başbakanlığa gönderir. Bir milletvekili birden fazla ilde seçimi kazanmışsa, hangisini seçtiği kendisine sorulmakta, 8 günde cevap vermemişse milletvekili çıkmayan illerde seçim tekrar yapılmaktadır.

Üç tür adaylık usulü bulunmaktadır. Öncelikle bir siyasi parti (o dönemde tek parti bulunduğu, yani bu hükmün sadece CHP için geçerli olduğu anlaşılmaktadır) tarafından ya da seçim dairesi içinde 300 kişinin yazılı müracaatı ile adaylık mümkündür. Bunlardan başka 10.maddede belirtilen seçilme yeterliğini haiz olan bir kişi Teftiş Heyeti başkanlığına başvuruda bulunarak bağımsız aday olabilir.

Bu kanunun önemli bir yönü, tek parti dönemi olduğu için, aslında seçim rekabetini düzenleyen bir metin değil, partinin hangi adayının seçimi kazanacağına ilişkin bir düzenleme olmasıdır. Tek parti dönemi olduğu için de hala siyasi partiler kanunu bulunmamakta, konu Dernekler Kanunu çerçevesinde düzenlenmektedir.

Görüldüğü üzere, 1942 yılında yapılan Milletvekilleri Seçimi Kanunu bir yenilik getirmekten oldukça uzaktır. Hatta, seçimin gizliliğini dahi koruyamamaktadır. Bu itibarla, bu dönemde yapılan seçimler gerçek anlamından uzak olup, temsili sistemin bir gereğinin şeklen yerine getirilmesinden ileriye gidememiştir.

*d) c) 1946-1950 Yılları Arasındaki
Düzenlemeler*

4320 sayılı Kanunun yetersizliği karşısında, 1946 yılında, 5 Haziran 1946 tarihli 4918 sayılı yeni Milletvekilleri Seçimi Kanunu²³⁴ kabul edilmiştir. Bu kanunla ikinci seçmenlik müessesine son verilmiş ve doğrudan seçimlere geçilmiştir. Yeni yasal düzenlemeye göre yapılan 1946 seçimleri, demokrasi tarihine, siyasi iktidarın seçimler

²³⁴ ERDEM Tarhan, **Anayasalar ve Seçim Kanunları 1876-1982**, s: 184 vd.

üzerinde ne denli etkisinin olabileceğinin örneklerinden birini oluşturmuştur²³⁵. İlk kez CHP dışında başka siyasi partilerin katıldığı bir seçim olmasına rağmen, açık oy gizli tasnif uygulaması, seçim rekabetini ortadan kaldırmıştı²³⁶.

Bu Kanunun en önemli özelliği, seçim kurullarını ayrı bir bölüm halinde düzenlemiş ve özellikle 14. maddesinde açık bir şekilde “*seçimi idare ve kontrol etmek üzere*” seçim kurullarının oluşturulacağını öngörmüş olmasıdır. Böylelikle, uzun bir süreden beri hukukumuzda mevcut olan seçimler için kurul oluşturma geleneği net bir şekilde belirlenmiş olmaktadır.

4918 sayılı Kanun, seçim kurullarını ve seçim komisyonlarını düzenlemektedir. Seçim kurulları, biraz önce ifade edildiği üzere seçim işlerini idare ve kontrol etmek üzere belediye başkanının başkanlığında, belediye meclisi üyelerinin kendi aralarından seçtikleri beş kişiden oluşmaktadır. Seçim komisyonları ise, belirli sayıda seçmenin oy kullanacağı sahayı ifade eden seçim bürolarında bulunan başkan ve üyeleri belediye teşkilatı olan sahalarda belediye başkanları ile belediye meclisi üyeleri arasından, olmayan yerlerde uygun görülen kimseler arasından seçim kurulları tarafından seçilmektedir. Seçim kurul ve komisyonların görevleri 17. vd. maddelerde ayrıca düzenlenmiştir. 17. ve 18. maddeler seçmen defterlerinin tutulmasını, 19. madde de seçmen defterlerine itiraz hakkını düzenlemektedir. İlke olarak, önceki seçim kanunlarında yer alan düzenlemelere paralel düzenleme getirmektedir. Seçmen defterlerinin hazırlanması gene belediye ve köy idare teşkilatına bırakılmış ve kontrolü ise seçim kurullarına vermiştir. Bu defterler tamamlanınca mutad olduğu şekilde halka duyurulmakta ve altı gün askıda kalmaktadır. Bu süre içinde seçim kurullarına itiraz

²³⁵ Bu seçimin, II. Meşrutiyet döneminin sopalı seçimleri olarak anılan 1912 seçimleri gibi dürüstlüğü konusunda büyük kuşkular duyulan bir seçim olduğu konusunda yapılan tespitler bulunmaktadır. Bkz. ÇAVDAR Tefik, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi**, İmge Kitabevi, Ankara, 1995, s:403. 1946-1950 yıllarındaki hükümet bunalımlarını da hatırlamakta fayda vardır. 1950 Seçimlerine kadar tam beş kez hükümet değişmiştir. Özellikle, 1947-1949 yılları arasında iki kez hükümet kuran Hasan Saka, muhalefete fazla ödün vermekle suçlandığı için görevinden istifa etmiş ancak, sonra gene hükümeti kurma görevi verilmiştir. Bu sefer de yapılan eleştiriler karşısında yedi ay sonra görevinden istifa etmiştir. Cumhurbaşkanı İnönü, hükümeti kurma görevini M. Ş. Günaltay'a vermiştir. Kurulan yeni Hükümetin asıl amacının, yaklaşmakta olan seçimleri düzenleyecek yeni bir seçim Kanunu hazırlamak olduğu belirtilmiş ve bu yönde yoğun çalışmalara başlanmıştır. Ancak, rüzgar bu sefer tersten esmiş ve 1950 seçimleri CHP hükümeti için hiç beklenmeye bir sonuç getirmiştir.

²³⁶ TANÖR Bülent, **Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeleri**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1998, s: 341.

hakkı bulunmaktadır. Seçim kurulu kararına karşı da üç gün içinde o yer asliye hukuk mahkemesine, bulunmayan yerlerde sulh mahkemesine başvuru hakkı vardır. Mahkeme en geç üç gün içinde itirazı kesin olarak karara bağlamaktadır.

Çıkarılacak milletvekili sayısının tespiti de, 4320 sayılı Kanunun uygulamasında olduğu gibi kesinleşen seçmen defterlerindeki mevcut nüfusa göre, valinin başkanlığında toplanan il seçim kurulu ile idare kurulu tarafından belirlenmekte ve İçişleri Bakanlığına bildirilip ilan edilmektedir.

Seçimin yapılmasına ilişkin dikkati çeken husus ise, bu sefer oy pusulalarının değil, zarfların mühürlenmesidir. Oy pusulaları seçim bürosundan temin edilebileceği gibi, adayların adlarını gösteren ve önceden bastırılmış veya yazılmış oy pusulalarının kullanılacağı da kanunen kabul edilmiştir. Bu hükmün, oyun gizliliği ve serbestliği ilkesi ile bağdaşmadığı tartışma götürmeyecek kadar açıktır. Ancak, seçimlere ilişkin ilkelere 1924 Anayasasında yer verilmediği için, seçimler zaten anayasal güvenceye sahip değildir.

Oylama yapılırken ve sonrasında oyların tasnifi sırasında siyasi parti temsilcilerinin bulunması ilk defa kabul edilmiştir. Seçimler bittikten sonra defterlerin belediyelerce saklanacağı ve her yıl yoklama ile bu defterler üzerinde düzeltmeler yapılacağı hükmü ile aslında bir bakıma seçmen kütüğünün daimiliği esası getirilmiş olmaktadır. Bunun yanında, bu defterlerin diğer seçimlerde de kullanılacak olmasına ilişkin kuralla, genel ve yerel seçimler için ayrı ayrı defter tutma işine de son verilmiş bulunmaktadır.

Adaylıkla ilişkin hükümde bir değişiklik yapılmamış ve 4320 sayılı Kanundaki aynı düzenleme korunmuştur²³⁷.

Yukarıda da ifade edildiği üzere, seçim kanunda, seçimlerin yönetim ve denetimine ilişkin düzenlemelerde tarafsızlığın ve etkinliğin sağlanamamış olması

²³⁷ Aynı yönde bkz: ARASLI Oya, s:96.

sebebiyle siyasi hayatın üzerine gölge düşürmüştür. 1950 yılına kadar da, seçimlerle ilgili konular, seçim sisteminden ziyade, seçim güvenliğinin teminata kavuşturulması ekseninde ele alınmıştır²³⁸.

e) d) 1950-1954 Yılları Arasındaki
Düzenlemeler

Bugünkü anlamda seçim teşkilatını kuran ilk düzenleme, 1950 yılındaki 5545 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunudur²³⁹. Bu Kanun, seçim işlerinin seçim kurulları tarafından yürütüleceğini (m:57), bunun için de Ankara'da Yüksek Seçim Kurulu, illerde il seçim kurulu, ilçelerde de ilçe seçim kurulu kurulduğunu (m:58) belirttikten sonra, bu kurulların bütün işlerinin hakimlerin²⁴⁰ gözetim ve denetiminde olacağını 59. maddesinde açıkça düzenlemiştir²⁴¹. Bu özelliği ile Türk siyasi hayatında tam anlamıyla ilk dürüst seçimlerin yapılmasını sağlamıştır²⁴².

²³⁸ ABADAN Nermin, *Anayasa Hukuku Ve Siyasi Bilimler Açısından 1965 Seçimlerinin Tahlili*, AÜSBF Yayını No: 202-184, Ankara, 1966, s:72.

²³⁹ 16 Şubat 1950 tarihli 5545 sayılı Kanun, bkz: ERDEM Tarhan, *Anayasalar ve Seçim Kanunları 1876-1982*, s: 200 vd. Bu Kanun bir sene boyunca süren Günaltay hükümetinin yoğun çalışmaları doğrultusunda hazırladığı seçim kanunudur. 1950 seçimleri bu kanuna göre yapılmıştır. Özellikle 1946 seçimlerinde yaşananlardan sonra, CHP hükümeti seçimlerin dürüstlüğüne gölge düşürmeyecek bir kanun hazırlayacağına dair verdiği sözü tutmuş oldu. Seçimler üzerinde etkinin ortadan kaldırılmasının güvencesi olarak, seçim kurullarında hakim üyelerin bulunması üzerinde durulmuştur. Dolayısıyla, CHP'nin, kendi hazırladığı seçim kanunu ile girdiği seçimlerde, iktidarı muhalefete bırakmasına yol açmıştır.

²⁴⁰ Bilindiği üzere 1924 Anayasasında seçimlerin nasıl yapılacağına dair açık bir hüküm bulunmamakla beraber, yönetim ve denetim faaliyetinin hakimlere bırakılan bir görev olarak düzenlenmesinin, özellikle Anayasanın 57. maddesinde yer alan "*Hakimler kanunen muayyen vazâiften başka umumi ve hususi hiçbir vazife deruhte edemezler*" hükmüne aykırı olduğu iddia edilmiştir. (TBMM Tutanak Dergisi, Cilt 24/1, B: 40 7.2.1950, s: 177) Ancak, anayasa yargısının bulunmadığı bu dönemde bu iddialardan pek bir sonuç alınamamıştır.

²⁴¹ Bu kanunun getirdiği en önemli yeniliğin *seçimin hakimlerin kontrol ve gözetimi altında cereyan etmesi ve seçim anlaşmazlıklarının özel yargı mercilerince halli usulüne yer verilmiş* olduğu yolunda görüş için bkz: ABADAN Nermin, s:73. Gerçekten, 5545 sayılı bu Kanun, ilçe ve il seçim kurullarını, hakim başkanlığında oluşan ve siyasi parti temsilcileri (m: 63) ve ilçe seçim kurulu için ayıca il genel meclisinden seçilenlerin katıldığı üyeler tarafından kurulmasını (m: 68) kabul etmiştir. Böylece, kurulların yapacakları seçim işlerinin denetimi, bizzat kurul üyesi olan hakim tarafından kontrolü sağlanmak istenmiştir. Bunun yanında, yapılan seçim işlerinin denetiminde, tutanak iptalleri dışında, kesin karar verme yetkisi YSK'ya bırakılmıştır.

²⁴² TEZİÇ Erdoğan, *Seçim Sistemleri*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1967, s:58.

Yeni Kanuna göre, ilk defa kurulan YSK'nın görev ve yetkilerine bakıldığında, bunların aslında yönetim faaliyetinden çok bir denetim faaliyeti olduğu görülmektedir. YSK'nın görev ve yetkilerinin düzenlendiği 123. madde içinde çeşitli konulara ilişkin itirazların görülmesi yer almaktadır. Aralarındaki fark, YSK'nın, il seçim kurulunun teşekkül ve işlemlerine karşı yapılan itirazlar ile adaylığa karşı yapılan itirazları kesin olarak karara bağlama; ancak, bir milletvekilinin seçim usulüne ilişkin veyahut seçilme yeterliğini haiz olmadığına ilişkin itirazlar hakkında ise rapor hazırlayıp, TBMM'ye sunmaktır. Yani, YSK'nın milletvekillerinin seçimine ilişkin konuları kesin olarak karara bağlama yetkisi bu kanunla tanınmamıştır.

Seçimlerin hazırlık işleri için, Kanun ikili bir ayırım getirmiştir. Buna göre, seçmen kütük ve listelerine ilişkin kuralların belirlenmesi ve düzenlenmesi merkezi idare teşkilatı içinde İçişleri Bakanlığına ait bir görevdir (m:40). Geri kalan adaylıklar ve oy vermeye ilişkin hazırlıklar, yeni oluşturulan kurullara bırakılmıştır. Seçmen kütüklerinin düzenlenmesinin, kanundaki ayırımı uygun olarak vali ve kaymakamlar tarafından sağlanacağı, onların da bu işi yapmak üzere mahalle, köy muhtar ve ihtiyar heyet ve meclislerini görevlendirecekleri öngörülmektedir. Hazırlanan kütüklere karşı itiraz önce bu idareye, daha sonra da kanunda belirlenen şartlara göre sulh hakimine yapılmaktadır. Sulh hakiminin itiraz hakkında en geç üç gün içinde kesin karar vereceği belirlenmiştir. Bu şekilde hazırlanan seçmen kütükleri, 23. maddede belirtildiği üzere hazırlandığı yerin sulh hakimine mühürlenmek suretiyle kesinleştirilmektedir. Bu hükümle, kütükler üzerinde bir hakim kontrolü sağlanmak istenmiştir.

Diğer seçim hazırlıkları içinde yer alan, adaylıkların kabulü ve bunlar hakkındaki itirazları karara bağlama ve seçim günü için hazırlıkların yapılması, seçim evraklarının hazırlanması görev ve yetkileri seçim kurullarına bırakılmıştır. Bu hazırlık işlemleri, günümüz mevzuatındaki düzenlemelere oldukça paralel hükümler içermesi nedeniyle, il ve ilçe seçim kurullarının²⁴³ görev ve yetkilerine değinilmeyecek, sadece YSK ile ilgili düzenlemeler, kanunlaşma sürecinde geçirdiği evrelerin önemi sebebiyle ele alınacaktır.

²⁴³ 298 sayılı Kanunla arasında en temel fark kurulları oluşturan üyeler bakımındandır. 5545 sayılı Kanuna göre il üyesi olan il seçim kurulu, il merkezindeki en yüksek dereceli hakimin başkanlığında siyasi partilerden gelen üyelerden oluşmaktaydı (m: 63-64), ilçe seçim kurulu da ilçedeki en yüksek

298 sayılı Kanuna kaynaklık eden 1950 tarihli 5545 sayılı Kanunun hazırlık ve kanunlaşma sürecinde geçirdiği değişikliklere de değinmek gerekmektedir. Dönemin siyasi olayları hatırlanacağı üzere, CHP hükümeti, özellikle, teminatlı bir seçim yapılmasını sağlayacak bir seçim kanununun hazırlanacağını dile getirmekteydi. Bu amaçla bir ilim heyetine hazırlatılan kanun tasarısında²⁴⁴, söylenen amaca uygun olarak, seçim işleri hakim üyeler başkanlığındaki seçim kurullarına, denetim mahkemelere bırakılmıştı. Kütüklerin hazırlanması muhtarlıklara verilmişti, itiraz mahalli idare makamlarına yapılmakta bunların kararlarına karşı sulh mahkemesine başvuru mümkündü (m: 13, 18 ve 19). Adaylıklar hakkında il seçim kurulu karar vermekte, kararlarına karşı Yüksek Seçim Mahkemesine (m:29) başvurulabilmekteydi. Ayrıca, propagandalara ilişkin olarak, Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü tarafından radyolarda yayın zamanının tespitine ilişkin kararına karşı Yüksek Seçim Mahkemesine başvuru yapılabilmekte ve başkan itirazı kesin olarak karara bağlamaktaydı (m: 39). Milletvekili seçilenlere ve seçim neticelerine ilişkin itirazlar hakkında kesin karar verme yetkisi ise Yüksek Seçim Mahkemesine verilmişti (m: 110-117).

Ancak, ilim heyeti tasarısı üzerinde önce hükümet tarafından, Meclise sunulduktan sonra da komisyonda bazı değişiklikler yapmıştır. Hükümetin yaptığı değişiklik ile tutanak iptalleri hakkında kesin karar verme yetkisi, hazırlanacak rapor üzerine Meclise verilmiştir, bunun dışında Mahkemenin tüm kararlarının kesin olduğu belirtilmiştir²⁴⁵. Geçici Komisyonda, özellikle, seçmen kütükleri işlerini İçişleri Bakanlığına bırakılmış, Yüksek Seçim Mahkemesi Yüksek Seçim Kurulu haline getirilmiştir²⁴⁶. Her ne kadar, tetkik ve tahkik usulünün düzenlendiği 125. maddesine bakınca, en azından, Kurulun,

dereceli hakimin başkanlığında, siyasi partilerden ve belediye meclisinden seçilen diğer 6 üyeden oluşmaktaydı (m: 67-68).

²⁴⁴ Halil Özyörük (Yargıtay 1.Başkanı) başkanlığında toplanan ilim heyetinde, Prof. Bülent Nuri Esen, Prof. Süheyl Derbil, Prof.Recai Okandan, Prof. Hulusi Selek, Saim Dora, Ekrem Korkut, Cudi Özel, Sıddık Sami Onar (avukat sıfatıyla), Vecihi Tönük (Danıştay üyesi) ve Faik Yörükoğlu (Yargıtay 2. Başkanı) bulunmaktaydı. İlim heyetinin tasarısı ve gerekçesi için bkz: TARMAN Hasan B., **Seçim Mevzuatı Şerhi**, Desen Matbaası, Ankara, 1953, s: 429 vd (gereçke kısmı), 517 vd (metin kısmı).

²⁴⁵ Hükümet Teklifi için bkz: **TBMM Tutanak Dergisi**, Cilt 24/1, TBMM Basımevi, Ankara, 1950, s: 9-29, m:13, 48, 49, 112, 117 ve 118.

²⁴⁶ Geçici komisyonda dönemin iktidar partisi mahkemeyi kurul haline dönüştürmüştür. Buna 1950 seçimlerini kazanacak olan Adnan Menderes karşı çıkmıştır. Tutanak Dergisi s: 164-165

tutanak iptaline ilişkin başvuruları incelerken, *tutanaklarda tahrif ve sahtecilik iddia edilen hallerde lüzum görürse istiktap*²⁴⁷ ve *tatbikat yaptıra(bileceği)(m: 125/2)*, *kurullarda ve resmi mercilerden istediği bilgi ve belgelerle aydınlatamadığı şikayet ve itirazlar hakkında şikayet ve itiraza mevzu olan vakıaların cereyan ettiği kurul başkan ve üyeleriyle orada hazır bulunmuş olan aday ve müşahitleri istimalarına lüzum göreceği sair kimseleri dinleyebil(eceği) ve bunları bizzat kurulun bizzat ya da gerektiği takdirde üyelere biri veya uygun göreceği resmi bir merci marifetiyle yaptırabile(ceği) (m: 125/3)* düzenlenmiş olsa da, sonuç olarak, bu değişiklikler neticesinde kanunun amacından sapan bir metin haline getirildiğini ileri sürülebilir.

Seçim konularının idaresinin hakimlerin teminatına bırakan bu yeni düzenleme, o dönemdeki hakimlerin güvenceleri bakımından eleştirilmiş, ancak seçimlerin yönetimini “*hükümet işi olmaktan çıkarılması(nın) ve hakimlerin yanında seçmen ve siyasi parti üyelerinin de bulunması(nın) daha sağlam bir güvence oluştur(duğu)*” kabul edilmiştir²⁴⁸.

1950’de Milletvekili Seçimi Kanununda yer alan seçim kurulları sırayla diğer kanunlara maddeler halinde eklenmiş ve bu kurullar ilgili seçimleri yaptırmak ve *seçim işlerini tanzim ve idare etmekle* görevlendirilmiştir.²⁴⁹ Böylelikle daha önce idare yetkililerine veya mahkemelere tanınmış yetkilerin teker teker seçim kurullarına bırakılma süreci başlamıştır.

f) e) 1954-1963 Yıllarında Yapılan Değişiklikler

²⁴⁷ Gerçek olmadığı iddia edilen belgeler üzerinde mahkeme önünde ya da mahkeme marifetiyle karşılaştırma yaptırmak anlamında.

²⁴⁸ ARSEL İlhan, “Büyük Millet Meclisinin Teşkilî Ve Azalarının Seçimi”, **AÜHFD**, Cilt: XII, Sayı: 1-2, 1955, s:120.

²⁴⁹ Belediye Kanununa Bazı Maddeler Eklenmesine Ve Bu Kanunun Bazı Maddelerinin Kaldırılmasına Dair 5669 Sayılı Kanun, kt: 7.7.1950; İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanununa Bazı Maddeler Eklenmesine Ve Bu Kanunun 11nci Maddesinin Değiştirilmesine Ve 104 üncü Maddesinin Bazı Hükümlerinin Kaldırılmasına Dair 5670 Sayılı Kanun, kt: 7.7.1950; ;Şehir Ve Kasabalarda Mahalle Muhtar Ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Olan Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Ve Bu Kanunun Bazı Maddelerinin Kaldırılmasına Dair 5671 Sayılı Kanun, kt: 7.7.1950; Köy Kanununa Bazı Maddeler Eklenmesine Ve 46ncü Maddesinin Değiştirilmesine Ve Bu Kanunun Bazı Maddelerinin Kaldırılmasına Dair 5672 sayılı Kanun, kt: 7.7.1950.

1954-1963 yıllarına ait bir başlık açmamızın sebebi, bu tarihler arasında seçimleri düzenleyen yeni bir kanun yapılmış olmasından ziyade, özellikle iki kanunda önemli birtakım değişiklik yapılmış olmasıdır.

Bunlardan ilki Milletvekili Seçimi Kanununda yapılmıştır. CHP iktidardayken yapılmış olan ve 1950 yılının Şubat ayında kabul edilen Milletvekili Seçimi Kanununa göre yapılan Mayıs 1950 milletvekili genel seçimleri, CHP için bir hezimet, Demokrat Parti için de büyük bir başarı getirmiştir²⁵⁰. Bu dönemde, 17 Şubat 1954 yılında, 6272 sayılı Kanunla²⁵¹, Milletvekili Seçimi Kanununda değişiklik yapılarak, YSK seçim uyumsuzluklarında son karar mercii haline getirilmiştir²⁵². Bu değişiklik YSK'nın görev tanımının tam anlaşılabilmesi bakımından oldukça önemlidir. Zira, 1950 yılında, 5545 sayılı Kanunun 123. maddesinde YSK'nın görev ve yetkileri 5 bent halinde şu şekilde belirlenmişti:

1. Oy verme gününden önce il seçim kurullarının teşekkülüne, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılacak itirazları inceleyip kesin karara bağlamak;

²⁵⁰ Bu seçimler, 10 yıl sürecek Demokrat Parti iktidarını başlatmıştır. I. Menderes Hükümeti: 22.5.1950-9.3.1951 (20 milletvekilliği için 17 ilde yapılan (milletvekili ara seçimi); II. Menderes Hükümeti: 9.3.1951-17.5.1954; III. Menderes Hükümeti: 17.5.1954-9.12.1955; IV. Menderes Hükümeti: 9.12.1955-25.11.1957; V. Menderes Hükümeti: 25.11.1957-27.5.1960.

²⁵¹ 17 Şubat 1954 tarihli 6272 sayılı Kanun, bkz: ERDEM Tarhan, **Anayasalar ve Seçim Kanunları 1876-1982**, s: 238 vd..

²⁵² YSK'nın niteliği bu kanun değişikliği yapılırken de tartışılmıştır. Hatta, Burhanettin Onat tarafında yapılan eleştiride aynen: “*Seçim kurulu denen nesne nasıl bir nesnedir. İsmi itibarıyla mahkeme değil, fakat bünyesi itibarıyla mahkemedir. Yani, tabirimi mazur görün bu bir devekuşudur*” bkz: **TBMM Zabıt Ceridesi** (i:44, 17.2.1954), Cilt28, TBMM matbaası, Ankara 1954, s: 477. YSK'nın daha çok bir yargı mercii olarak belirlenmesi, Meclisin tutanaklara ilişkin bir kısım yetkilerinin bu kurula devretmiş olması karşısında YSK'nın kurul olarak değil, Mahkeme olarak oluşturulması fikri tekrar gündeme getirilmiştir. Ancak, *Meclis tutanaklarının tetkiki meselesi Meclis hakkı hükümraniyesiyle alakalı olmadığı, ancak Dahili Nizamname hükümlerine göre keyfiyetin Meclise verilmiş bir hak olarak mütalaa edilebileceği, aksi halde tutanakların tasdiki keyfiyetinin Meclis hakkı hükümraniyesiyle alakalı bir mevzu kabul edildiği takdirde Teşkilatı Esasiye'nin 4. maddesinde zikredilen “BMM hakkı kumraniyesini bizzat kendisi kullanır ve bu hakkını hiçbir heyet devredemez” sarahatı karşısında bu hakkı hükümraniyeyi ne YSK'ya ne de Yüksek Seçim Mahkemesine sevketmesine imkanı hukuki kalmaz...YSK'ya Temyiz Azalarının ve Şurayı Devlet azalarının seçilmesindeki maksat bir yüksek mahkeme vücuda getirmek değil ve fakat türlü siyasi tesirlerden azade olarak seçim emniyetini bütün siyasi partilerin itimadını temin edecek şekilde daima kanun tatbik etmeye alışmış hukuki mertebelerin en yüksekliğine ulaşmış bulunan bitaraf kimselere tevdi etmek ve seçimin ta bidayeti başlangıcından sonuna kadar kontrol ve murakabe edilmesi suretiyle seçimin teminatını her türlü tereddütten uzak kılmak*” olduğu kabul edildiği Geçici Encümen mazbatasında ifade edilmiştir. bkz: **TBMM Zabıt Ceridesi** (S.sayısı 143), Cilt28, TBMM matbaası, Ankara 1954, s: 17.

2. *Adaylığa ait itirazlar hakkında 38 inci madde gereğince kesin karar vermek;*
3. *İl seçim kurullarının teşekkülüne, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılmış olup da, kesin karara bağlanmamış olan itirazlar hakkında neticeye müessir olup olmadıklarına dair bir rapor hazırlayarak TBMM'ne sunmak;*
4. *Milletvekilliğine seçildiğine dair tutanak verilen bir kimsenin milletvekili seçilmemesini, tahakkuku halinde, intihaç edecek oy farkı husule getiren vakalara müstenit itirazlar hakkında varacağı neticeyi bir raporla TBMM'ne sunmak;*
5. *Milletvekilliğine seçildiğine dair tutanak verilen bir kimsenin seçilme yeterliğini haiz olmadığına dair itirazlar hakkında varacağı neticeyi bir raporla TBMM'ne sunmak.*

Daha önce ifade edildiği ve burada da görüldüğü üzere, özellikle milletvekili seçilenlere ilişkin itirazlar hakkında gereken incelemeyi yapmak görevi YSK'nın, ancak karar vermek TBMM'ye ait bir görev olarak kabul edilmişti. 1954 yılındaki değişiklikle son üç maddede yer alan TBMM'ye rapor verme görevine son verilmiş ve açık olarak, bu konularda da YSK görevli kılınmıştır. Yeni 123. madde, YSK'nın görev ve yetkilerini;

3. *İl seçim kurullarının teşekküllerine, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılmış olup da zamanında kesin karara bağlanmamış olan itirazların neticeye müessir olup olmadıklarını,*
4. *Milletvekilliğine seçildiğine dair tutanak verilen bir kimsenin, seçilmesini mucip olacak vakıalar hakkındaki itirazları,*
5. *Milletvekilliğine seçildiğine dair tutanak verilen bir kimsenin seçilme yeterliğini haiz olmadığına dair yapılan itirazları,*

Tetkik ederek karara bağlamak

şeklinde düzenlemiştir. Görüldüğü üzere, özellikle milletvekili seçilen kişiler hakkında yapılan her türlü itirazlar YSK tarafından değerlendirilmekte, bu itirazlar hakkında YSK *bilcümle tahkik muamelelerini icra (etmekte) (6272 ile değişik 125.m) ve konu hakkında kati ve nihai kararlar vermektedir.*

6272 sayılı Kanunla, 5545 sayılı Kanunda yapılan bir diğer değişiklik ise, 125. maddeye ilişkindir. Bu yeni düzenleme, metnin ilk halinde yer alan, kurulun istiktap ve tatbikat yaptırma, olayı aydınlatmak için ilgili kişilerin istimalarına karar verme yetkilerini ortadan kaldırmıştır²⁵³. Yani, tarihsel sürece bakıldığında, YSK'nın önce mahkeme haline getirilmesi engellenmiş sonrasında da, seçimlerde gerçeğe ulaşma ve dürüstlüğün sağlanması için öngörülmüş sınırlı usul yetkileri de elinden alınmıştır. Sadece, başvurunun bir örneğinin, tutanağı iptal edilen kişiye gönderileceğine ilişkin bir düzenleme getirilerek, bu kişiye savunma hakkı tanınmak istenmiştir.

İnceleme konumuzu ilgilendiren bir konuya ilişkin olarak 6272 sayılı Kanunda yapılan bir başka değişikliğe de dikkat çekmek gerekmektedir. Bu düzenleme, seçim çevreleri ile ilgilidir: *“1954 genel seçiminde seçilecek milletvekili sayısının tespitinde 1950 genel nüfus sayımı esaslıdır. Ancak, bu esasa göre her seçim çevresi için tespit edilecek milletvekili sayısı 1950 seçiminde bu çevreler için tespit edilmiş bulunan milletvekili sayısından aşağı olamaz. Şu kadar ki, vilayetlere bölünen veya küçültülen seçim çevreleri bu hükümden faydalanamazlar.”* (Geçici madde 3)²⁵⁴. 17 Mayıs 1954 seçimlerinden birkaç ay önce kabul edilen ve seçim sonrasında, 14 ve 30 Haziran 1954 tarihlerinde 6418, 6419 ve 6429 sayılı Kanunlarla, çeşitli illerin kazalarında değişiklikler yapılması, dönemin siyasi iktidarının seçim çevreleri üzerinde kendi menfaati doğrultusunda değişikler yaptığının göstergesidir. Seçim çevrelerinin siyasi iktidar tarafından belirlenmesindeki tehlikeyi ortaya koyan bu uygulama, doktrinde seçmenlerin cezalandırılmasına ilişkin gerrymandering uygulamasına verilen örnekleri oluşturmaktadır²⁵⁵.

İkinci önemli değişiklik de, belediye başkanlarının halk tarafından seçilmesine ilişkin olup, 19 Temmuz 1963 tarihinde 307 sayılı Kanunla, 1580 sayılı Belediye Kanununa eklenen madde ile gerçekleşmiştir. Bu yeni düzenleme ile belediye

²⁵³ Usul hukukunda delillerin değerlendirilmesi araçlarından biri olan istiktap, yazısını inkar edene hakim tarafından yazı yazdırılması; istima, hakimin dava konusunda tarafların kabul ettikleri tanık veya bilirkişileri dinlemesidir.

²⁵⁴ Bu husus hükümet tarafından teklif edilmiş ve bu şekilde kabul edilerek maddeye eklenmiştir, bkz: **TBMM Zabıt** Ceridesi (S.sayısı 143), Cilt28, TBMM matbaası, Ankara 1954, s: 19. Tartışmalarda, bazı illerde çeşitli göçlerin yaşandığı, maddenin bu sebeple düşünüldüğü ortaya konmuştur.

²⁵⁵ TEZİÇ Erdoğan, **Anayasa Hukuku**, s:274.

başkanlarının halk tarafından seçilmesine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Ancak, belediye başkanı olarak seçilen kimsenin, kanunda belirtilen şartlardan bir veya birkaçını yerine getirmediğinin sonrada ortaya çıkması durumunda nasıl karar verileceğine dair açık bir hüküm bulunmamaktadır. Bu hususlar, milletvekilleri için olduğu gibi, yerel idare yöneticileri hakkında da YSK tarafından içtihatla belirlenmiştir.

Örneğin, 1963 öncesinde, adaylıklara ilişkin ya da seçilme yeterliğine ilişkin ihtilaflar Danıştay tarafından karara bağlanmaktayken, seçim kurullarının kurulmasıyla Yüksek Mahkeme görevsizlik kararı vererek, konunun incelenmesi seçim kurullarına bırakmıştır.

Görülmektedir ki, seçimleri düzenleyen kurallarda yapılan değişiklikler neticesinde, bazı konuların açıkça belirlenmemiş olmasından kaynaklanan boşluklar oluşmuştur. Bu durumda da, yasa kuralları mahkemeler tarafından birbirinden farklı şekilde yorumlanmıştır. Bu içtihatlarla, nitelendirme sorununun ele alındığı son bölümünde yer verileceğinden, bundan sonra yasal düzenlemelere 1961 ve 1982 Anayasaları tarafından nasıl dayanaklar sağlandığı ortaya konmaya çalışılacaktır.

b) 2- Anayasal Düzenlemeler

1950 tarihli 5545 sayılı Kanun, 1924 Anayasası döneminde yapılmıştır. 1924 Anayasasının yasama görevini düzenleyen 9.maddesi, TBMM'nin özel kanuna göre millet tarafından seçilecek milletvekillerinden kurulacağını, 10 ila 12.maddeleri seçilme yeterliğini düzenlemekteydi. Ancak, seçme hakkı ve seçimlerin nasıl yapılacağı konusunda suskun kalmaktaydı. Bu konu önce 1961 Anayasası ile daha sonra da benzer şekilde 1982 Anayasası ile düzenlenmiştir. Seçme hakkı ile seçimin niteliği 1961 Anayasasının 55.maddesi, 1982 Anayasasının 67.maddesi ile anayasal güvenceye kavuşturulmuştur. İki madde arasında konumuz bakımından göze çarpan temel fark, 67.maddede, ayrıca "*yargı gözetimi ve denetimi*" ifadesine yer verilmiş olmasıdır.

Seçimlerin düzenlenmesi ise, 1961 Anayasasının 75.maddesinde, 1982 Anayasasının 79. maddesinde yer almaktadır. Bu itibarla öncelikle 1961 Anayasasındaki, sonra da 1982 Anayasasındaki düzenlemeler ele alınacaktır.

a) *1961 Anayasasındaki Düzenleme*

Anayasanın kabulünden önce Kurucu Meclise verilen görevlerden biri²⁵⁶ yeni seçim kanununu hazırlamaktı. 5 Ocak 1961 yılında çalışmalarına başlayan bu Meclis, bu amaçla bir komisyon oluşturmuştur. 26 Nisan 1961 tarihinde de 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri Ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun (298 Sayılı Kanun) kabul edilmiştir. 1950 yılında kurulup 1954 yılında değişiklikler yapılan seçim teşkilatı, 1961 Anayasasının kabulü ile anayasal bir kurum haline gelmiştir. Bundan sonra, 298 Sayılı Kanunda yer alan kurallar da sırasıyla seçim konularıyla ilgili diğer kanunlara işlenmeye başlanmıştır²⁵⁷.

1961 Anayasasının 75. maddesindeki “*Seçimlerin genel yönetim ve denetimi*” başlığını taşıyan 75. maddesinin ilk fıkrası “*seçimler(in) yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapıl(acağ)ını*” ve ikinci fıkrası da YSK’nın ve diğer seçim kurullarının görev ve yetkilerinin kanunla düzenleneceğini belirtmiştir. Bu Anayasa hükmü ile 5545 sayılı Kanunun yukarıda belirtilen 57. ve 59. maddelerinde ayrı ayrı düzenlenmiş olan görev ve yetkilerin birleştirildiği görülmektedir.

1961 Anayasasının 75. maddesi “*seçimin başlamasından bitimine kadar, seçimin yönetim ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve TBMM üyelerinin seçim tutanaklarını kabul etme*” görevini YSK’ya

²⁵⁶ 157 sayılı Kurucu Meclis Teşkili Hakkında Kanun, kt: 13.12.1961, m: 18 (kanun metni için bkz: KİLİ Suna-GÖZÜBÜYÜK Şeref, **Türk Anayasa Metinleri**, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2000, s: 154.

²⁵⁷ Köy Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair 286 sayılı Kanun, kt:18.07.1963; Şehir Ve Kasabalarda Mahalle Muhtar Ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair 4541 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması Ve Bazı Kanunların Kaldırılması Hakkında 287 Sayılı Kanun, kt: 18.07.1963; İdarei Umumiyei Vilayat Kanununda Değişiklikler Yapılmasına Ve ilgili Bazı Kanunların Kaldırılmasına Dair 306 Sayılı Kanun, kt: 19.07.1963; Belediye Kanununda Değişiklikler Yapılmasına Dair 307 Sayılı Kanun, kt: 19.07.1963.

vermiştir²⁵⁸. Ancak, Anayasanın bu hükmünde, tutanakları kabul etme görevi yanında, 5545 sayılı Kanunun 123. maddesinin beşinci bendinde yer alan tutanak iptal etme görevinin açıkça düzenlenmediği görülmektedir. 298 sayılı Kanunda tutanakları iptal etme yetkisi ise oldukça dolaylı birtakım kurallarla düzenlenmiştir.

Tutanaklara ilişkin itirazların incelenmesine ilişkin usulün düzenlendiği 298 sayılı Kanunun 132.maddesinde, Yüksek Kurulun bu başvurular üzerine verdiği kararlarına karşı başvuru yollarını kapatan bir hüküm bulunmaktadır. Fakat 1961 Anayasasının seçimlerin yönetimi ve denetiminin düzenlendiği 75. maddesinde böyle bir ifade yer almamaktadır. Bu durumda Anayasanın kapamadığı yolun, kanun ile kapatılmış olması, yürürlükte kaldığı 21 sene boyunca, 1961 Anayasasının kabul ettiği hukuk devleti ilkesine bir aykırılık oluşturduğu söylenebilir. Özellikle Anayasa Mahkemesinin, Yüksek Hakimler Kurulu²⁵⁹, Yüksek Savcılar Kurulu²⁶⁰,na ilişkin kararları ve Sayıştay Kanunundaki, Sayıştay kararlarına karşı Danıştay'a başvuruyu engelleyen düzenleme hakkında verdiği kararları²⁶¹ dikkate alındığında, oldukça çarpıcı bir aykırılığın hiçbir zaman mahkemenin önüne getirilmemiş veya getirilememiş olması, Anayasada yer alan seçme ve seçilme hakkını aslında güvencesiz bıraktığı, insan haklarına dayanan demokratik hukuk devleti ilkelerini zayıflattığı ileri sürülebilir. Bu süre boyunca bu yola neden başvurulmamış olması sorusu karşısında ise, Kanun hükmünde tanınan kesinliğin, diğer Yüksek Mahkemelere tanınan kesinlik olduğu fikri akla gelmektedir. Bu düşünce de diğer bir soruyu beraberinde getirmektedir: YSK, seçim uyuşmazlıklarında son derece mahkemesi, başka bir ifade ile Yüksek Mahkeme sıfatını haiz midir?

²⁵⁸ 1961 Anayasasının yapım sürecinde hazırlanan birçok metinde, seçimlerin yönetim ve denetimi faaliyetinin konusu ve bundan sorumlu kurumun kim olacağı hakkında birçok farklı görüş ortaya konmuştur. Ön tasarıda seçimlere ve seçim tutanaklarının kanuna aykırılıklarına ilişkin iddiaları karara bağlama AYM'nin yetkisi içinde düzenlenmişti (m: 173). Öyle ki, bu yetki hem Yasama Meclisleri ve Cumhurbaşkanlığı seçimini hem de TBMM üyelerinin seçimini kapsamaktaydı. Siyasal Bilgiler Fakültesinin önerisi ise, Ön tasarıdan oldukça gerisinde bir anlayışla, konuyu sadece Millet Meclisi ve Cumhuriyet Meclisi üyeleri bakımından sınırlayarak düzenlemeyi kanun koyucunun iradesine bırakmaktaydı (m:41/1), bkz: AYBAY Rona, **Karşılaştırmalı 1961 Anayasası**, İÜHF Yayını, No: 219, İstanbul, 1963, s: 111-112.

²⁵⁹ AYMK E 1976/43 K 1977/4, kt: 27.1.1977 RG: 21.4.1977-15916.

²⁶⁰ AYMK E 1977/82 K 1977/117, kt: 27.9.1977 RG: 14.1.1978-16169.

²⁶¹ AYM E 1967/13 K 1969/5, kt: 14,15,16.1.1967 – RG: 14.4.1970-13471; AYM E 1967/19 K 1969/9, kt: 16.1.1969 – RG'de yayımlanmamıştır. AYM E 1971/24 K 1971/55, kt: 10.6.1971 – RG: 27.4.1972-14171 ; AYM E 1972/20 K 1972/55, kt: 17.10.1972 – RG: 30.4.1973-14522; AYM E 1972/56 K 1973/11, kt: 6.3.1973 – RG: 9.11.1973-14707.

Çalışmamızın temel konularından birini oluşturan bu soruya, teşkilatın yapısının ve işlevinin incelenmesinden sonra bir yanıt vermek daha doğru olacaktır. Sadece burada, yukarıda anılan AYM kararlarında, söz konusu kurumların kararlarına tanınan kesinliğin, başka bir makam tarafından onaylanmasına gerek olmayan bir kesinlik olduğunun vurgulanmış olduğunu hatırlatmakla yetinilecektir.

b) 1982 Anayasasındaki Düzenleme

1982 Anayasasının 79. maddesi, 1961 Anayasasının 75. maddesindeki hükme oldukça benzer bir düzenleme benimsemiştir. Seçimlerin yargı organlarının yönetim ve denetimi altında yapılacağı belirlendikten sonra maddenin ikinci fıkrasında YSK'nın görev ve yetkileri düzenlenmiştir. 1961 Anayasasından farkla, “*YSK'nın kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz*” hükmüne bu fıkranın sonunda yer verilmiştir. Madde gerekçesine²⁶² bakıldığında bu hükmün, “*YSK kararlarının kesinliği ve bunlara uyulması(nın) tereddütlere yol açtığı*” düşüncesiyle getirilmiş olduğu görülmektedir. Ayrıca, Milli Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunda 79. maddeye son bir fıkra eklenerek, Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların halkoylamasına sunulmasına ilişkin yönetim ve denetimin, milletvekili seçimine ilişkin esaslara tabii olacağı kuralı kabul edilmiştir.

1982 Anayasasının bu maddesinde 2007 yılında 5678 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle, Cumhurbaşkanlığı seçimi tutanaklarını kabul etme görevi YSK'ya verilmiş ve cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi işlerinin yönetim ve denetiminin de milletvekili seçimlerinde uygulanan esaslara göre olacağı maddenin son fıkrasındaki hükme eklenmiştir.

Anayasanın 79.maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “*YSK kararları aleyhine başka mercilere başvurulamaz*” ifadesi, 1961 Anayasasında sadece bir kanun hükmü iken 1982 Anayasası ile anayasal bir buyruk haline gelmiştir. Bu cümlenin YSK'ya son derece mahkemesi niteliği vermek amacıyla mı yoksa, Anayasanın çeşitli yerlerinde

²⁶² GÖREN Zafer-İZGİ Ömer, *Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Yorumu*, TBMM Basımevi, Ankara, 2002, s:775.

bulunan yargı kısıntılarına benzer bir hüküm mü olduğu üzerinde durulması gereken bir meseledir.

Bu cümlede göze ilk çapan husus, başvuru yolunun kapatıldığı merci için “yargı” sıfatının kullanılmamış olmasıdır. Fakat diğer yargı kısıntılarına ilişkin hükümlere bakıldığında, bu nitelendirmenin açıkça yapıldığı görülmektedir. Nitekim, Anayasanın 105. maddesinin ikinci fıkrası, cumhurbaşkanının resen imzaladığı kararlarına ve emirlerine karşı AYM dahil “*yargı mercilerine başvurlama(yacağını)*”; keza 5982 sayılı Kanunla değişik 159. maddesi, HSYK’nın meslekten çıkarma cezasına ilişkin olanlar dışında kalan kararlarına karşı, önceki düzenleme ile aynı şekilde, “*yargı mercilerine başvurlama(yacağını)*” açık şekilde düzenlemektedir. Diğer maddelerde de, 125.maddenin ikinci fıkrası ile Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemlerin ve YAŞ kararlarının *yargı denetimi* dışında olduğu; 160.maddenin birinci fıkrası ile Sayıştay kararlarına karşı *idari yargı yoluna* başvurulamayacağı öngörülmektedir. Bu itibarla, anayasa koyucunun hangi kararlar bakımından yargısal denetim yolunu kapadığı konusunda açık bir irade sergilediği görülmektedir. Bu kararlar idari nitelikteki kararlardır.

Şu halde, YSK’nın seçimlerin hem yönetimi hem de denetimi şeklinde iki görevi olduğu hatırlanınca, başka merciye başvurulamayan YSK kararlarının, seçimlerin yönetimine ilişkin olanlar olduğu ileri sürülebilir. Ancak, Anayasa hükmünde yer alan şikayet, seçim kanununda düzenleniş biçimi ile bir başvuru yoludur ve YSK kararlarına karşı “*YSK’ya şikayet*” de 298 sayılı Kanunun 131.maddesinde ayrıca düzenlenmiştir. Bu durumda, Anayasanın ifadesini, YSK kararlarına karşı, YSK dışında başka merciye başvurulamaz şeklinde mi anlaşılması gerektiği sorusu ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca, 298 sayılı Kanunun 132.maddesinin, sadece başka merciye değil, ayrıca Yüksek Kurul kararına karşı kanun yoluna da başvurulamayacağını açık olarak ve iki kere tekrarlayarak düzenlediği görülmektedir. Bu itibarla, kanun yolunu kapatan yasa hükmü, Anayasanın 79.maddesi ışığında yorumlandığında, YSK şikayet ve itirazları hakkında verdiği kesin kararlara karşı kanun yoluna başvurulamayacağı sonucuna ulaşmak mümkündür. Bu noktada seçimlerin denetimi faaliyeti çerçevesinde, YSK’nın

yargısal denetim yapan ve uyuşmazlığı kesin olarak sonlandırma yetkisini haiz olan kimliği ortaya çıkmaktadır. Kararlarına karşı başka bir merciye başvurulamaması ise, YSK'nın, seçimlerin yönetimi bakımından da tek yetkili karar organı kimliğini ortaya çıkarmaktadır. Şu halde, seçimlerle ilgili idari ve yargısal yetkilerin aynı kurulda birleştiği bir yapı ile karşılaşılmaktadır²⁶³. Bu anayasal Kurulun her iki görevi bünyesinde barındırması, hem hukukun genel ilkeleri hem de hukuk devleti esasları çerçevesinde değerlendirilmelidir. Zira, YSK'nın yönetim görevleri bakımından, tek başvuru yerinin kendisinin olması, genel olarak kimsenin kendi davasının yargıcı olmamasına (*nemo iudex in sua causa*) ilişkin hukukun genel ilkesine, özel olarak da idarenin yargısal denetimini kabul eden anayasal sistemimiz ile çatıştığı ileri sürülebilir.

Sonuç itibariyle bu Anayasa hükmünün nasıl anlaşılması gerektiği, YSK'nın görev ve yetkileri ile kararlarının özelliklerinin ayrıca incelenmesini gerektirdiğinden, bu ifadenin yorumlanmasına ilişkin fikirler, ilerleyen bölümlerde ortaya konmaya çalışılacaktır. Burada sadece, YSK'nın yargısal görevleri merkezli bir değerlendirme yapmanın, yukarıda aktarılan ilkelerle daha uyumlu bir sonuç doğuracağı fikri ileri sürülebilir.

Yasal ve anayasal düzenlemeler bu şekilde tespit edildikten sonra, mevcut teşkilatın incelenmesine geçilecektir. Ancak seçim kurullarının hukuki niteliği merkezli bu çalışmaya geçmeden önce, 79. maddenin kapsamının belirlenmesi gerekmektedir. Asıl sorun 79. maddenin anayasal düzen içinde yapılan tüm seçimler için geçerli olan genel bir düzenleme mi yoksa sadece milletvekili seçimleri için konmuş özel bir düzenleme mi olduğunun tespitine ilişkindir. Bu tespiti doğru yapabilmek için de 1982 Anayasasının seçimlerle ilgili diğer hükümlerine göz atmak gerekmektedir. Öncelikle seçme ve seçilme ve siyasi faaliyette bulunma haklarını düzenleyen 67. madde, seçimlerin genel niteliklerini belirledikten sonra, seçimlerin yargı gözetim ve denetimi altında yapılacağını vurgulamaktadır. Bunu takip eden ve Yasamaya ilişkin kurulların yer aldığı bölümde bulunan 79. madde, seçimlerin yargı organlarının genel yönetim ve denetimini düzenlemektedir.

²⁶³ Doktrinde, Türk hukukunda seçimlerin yönetim ve denetimi ile ilgili teşkilatın yapısında kuvvetler birliği ilkesinin geçerli olduğu ileri sürülmektedir, GÖZLER Kemal, **Türk Anayasa Hukuku**, s:253.

Anayasanın 79.maddesinin kapsamı konusunda değinilmesi gereken bir diğerk hüküm ise, Anayasanın 135. maddesidir. Kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarına ilişkin bu maddede, bunların organ seçimlerinin de yargı gözetimi altında yapılacağına düzenlenmektedir. Bunun yanında, Anayasa metninde yer almamakla beraber, Sendikalar Kanununda, sendika organ seçimlerinin gözetimini yargı organlarınca yapılacağı kuralı yer almaktadır.

1982 Anayasasının, ikinci maddesi, tıpkı 1961 Anayasası gibi, Türk devletinin demokratik bir hukuk devleti olduğunu belirtmektedir. Bu genel ilke, Anayasanın 67. ve 79.maddelerinde yer alan düzenlemelerle birlikte değerlendirildiğinde, demokratik hayatın vazgeçilmez unsuru olan seçimlerin dürüstlüğünün sağlanmasına verdiği önem görülmektedir. Bu durumda, 79.maddenin kapsamının sadece yasama seçimleri, halkoylaması ve cumhurbaşkanlığı seçimleriyle sınırlı olmadığını, 127. maddede düzenlenen yerel idare seçimlerinin de bu kapsam içinde değerlendirilmesi gerektiği kabul edilmelidir. Böylece, anayasa koyucunun halkın politik tercih yaptığı konuların, kendine özgü düzen içinde halledildiği²⁶⁴ bir sistemi benimsediği sonucuna varılmaktadır. Nitekim, Anayasa hükümleriyle vardığımız bu sonuca uygun olarak, 298 sayılı Kanunun 3270 sayılı Kanunla değişik 1.maddesinde, Kanunun milletvekili seçimleri, yerel idare seçimleri ile Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların halkoyuna sunulmasında uygulanacağı belirtilmiştir.

Anayasanın 79.maddesinin kapsamı bu şekilde belirlendikten sonra, bu konulardaki görev sorununa işaret etmek gerekmektedir. Söz konusu düzenleme seçimlerin yönetim ve denetimi ile yargı organlarını görevlendirmektedir. Ancak maddenin devam eden fıkralarında seçim kurullarından bahsedildiği görülmektedir. Bu noktada şu soru ortaya çıkmaktadır: seçimlerin yönetimi ve denetimi ile görevli yargı

²⁶⁴ YAYLA Yıldızhan, “Karar incelemesi”, **Hukuk Araştırmaları**, MÜHF Yayını, Cilt:2, Sayı: 1, Ocak-Nisan 1987, İstanbul, s:56. Seçim yargısı olarak ifade edilen bu yargı yerinin Anayasal sistemde yer alan dördüncü (adli, idari ve askeri yargı yerlerinin yanında) yargı yeri olarak ,aşağıda incelenecek olan Uyuşmazlık Mahkemesinin 1986 yılındaki kararının sonucu olarak ortaya çıktığı hakkında, bkz: BÜLBÜL Erdoğan-SEİLLER Bertrand, “Le contentieux administratif turc”, **AJDA**, No: 29/2005, s: 1612. Yazarlar, bu sonucun seçim yargısının Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından idari yargı içinde değerlendirmemelerinden kaynaklandığını ifade etmektedirler.

organları YSK ve diğer seçim kurulları mıdır? Bunun için seçim teşkilatının kuruluşunu incelemek ve bu soruya bölümün sonunda bir yanıt bulmak gerekmektedir.

İncelememize geçmeden önce, Anayasal düzenleme ile iki ayrı faaliyetin bu işle özgülünmüş kurullara verilmiş olmasının, seçim kurullarının gerek oluşumunu gerek işlevlerini ve özellikle niteliklerini önemli şekilde etkilediğine işaret etmek gerekmektedir. Bu itibarla, yönetim görevlerinin ağırlıklı olduğu bölümler idare hukuku ilkeleri; denetim görevinin ağırlıklı olduğu bölümler de yargılama hukuku ilkeleri anayasa hukuku çerçevesinde değerlendirilmeye ve konu hakkında bir sonuca varılmaya çalışılacaktır.

2.

3. B) Seçim Kurullarının Kuruluşu

1982 Anayasası kabul edilmeden önce, 2485 sayılı ve 29.6.1981 tarihli Kurucu Meclis Hakkında Kanunun, 2. maddesinin c bendinde yer alan düzenlemeye göre, Kurucu Meclisin, *Yeni Anayasa'nın ve Siyasi Partiler Kanununun hükümlerini göz önünde tutarak Seçim Kanunu hazırlamak* görevi bulunmaktaydı. Ne var ki, bu gerçekleşmemiş ve 1961 Anayasası döneminde yapılmış olan 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri Ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun yürürlükte kalmaya devam etmiştir²⁶⁵. Seçimlerin gerçekleştirilmesine ilişkin genel düzenlemeleri içeren bu Kanundan başka, seçimlerle ilgili iki farklı kanun, 1982 Anayasasının kabulünden sonra Türk seçim hukukuna girmiştir. Bunlar sırasıyla, 22.4.1983 tarih ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, 10.6.1983 tarih ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu ve 18.01.1984 tarih ve 2972 sayılı, Mahalli İdareler ve Mahalle Muhtarlıkları ile İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanundur. Şu halde, milletvekili seçimleri ile yerel seçimler bu mevzuat hükümleri çerçevesinde yönetilip denetlenmektedir. Buna 1987 yılında 3376 Sayılı Anayasa Değişikliğinin Halkoyuna Sunulması Hakkında Kanun eklenmiştir²⁶⁶. Bu

²⁶⁵ 1982 Anayasasının 177.maddesinin e) bendinde, yeni kanun yapılıncaya kadar, mevcut kanunun uygulanacağı hükmüne göre.

²⁶⁶ Yakın zamanda da cumhurbaşkanı seçimi kanunu eklenecektir.

kanun hükümleri uyarınca da halkoylamasının doğruluğu ve dürüstlüğü seçim kurullarının eline bırakılmıştır²⁶⁷.

1982 Anayasası ile kabul edilen seçimlerin kurullar eliyle gerçekleştirilmesi kuralı önce, 298 sayılı Kanunla benimsenen teşkilat yapısının genel özelliklerini sonra da bu teşkilatta görev yapan üyelerin statülerini ve göreve başlama esaslarını incelemeyi gerekli kılmaktadır.

1) Teşkilatın Genel Görünümü

Türk seçim teşkilatı, merkezi ve hiyerarşik bir düzeni olan daimi kurullardan oluşmaktadır. Ancak, seçim hazırlıkları sadece seçim döneminde olmayıp, devamlı ve genel nitelikte bir faaliyet olduğundan teşkilatın içinde kurullardan başka, bu faaliyete katılan diğer organlar da bulunmaktadır. Ayrıca sadece seçim zamanı oluşan bazı seçim kurulları da seçim işlerine iştirak etmektedirler. Bu yapının irdelenmesine geçmeden önce, teşkilatı oluşturan kurulların neden *kurul* olarak kurulduklarının incelenmesi gerekmektedir.

Tarihsel sürece bakıldığı zaman, Türk seçim hukukunda bugün seçim kurulu olarak bahsedilen yapılardan, cumhuriyet öncesi dönemde heyet-i teftişîye ve heyet-i intihabiye²⁶⁸, teftiş heyeti ve seçim şubesi heyeti²⁶⁹, seçim kurulları ve seçim komisyonları²⁷⁰ olarak bahsedildiğini görmek mümkündür. 1950 yılında yapılan Milletvekili Seçim Kanunu²⁷¹ ile seçimlerin düzenlenmesi için tek çatı altında işleyen bir teşkilat oluşturulmuştur: Ankara'da kurulmuş olan YSK ve diğer seçim kurulları. Yukarıda görüldüğü üzere, 1950 yılına kadar, seçim kurulları genellikle yerel idare yetkilileri ile o bölgede oturan vatandaşlar tarafından oluşmaktaydı ve seçimlerin

²⁶⁷ Halkoylamalarında da halk bir irade beyanında bulunduğu için, anayasanın halkın iradesinin doğru ve dürüst olarak belirlenmesinin güvencesi olarak kurduğu seçim kurullarının görev alanına, halkoylamaları da girmektedir.

²⁶⁸ 2 Ağustos 1908 tarihli İntihab-ı Mebusan Kanun-i Muvakkat-i.

²⁶⁹ 14 Aralık 1942 tarih ve 4320 sayılı Mebus Seçimi Kanunu.

²⁷⁰ 5 Haziran 1946 tarih ve 4918 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu.

²⁷¹ 16 Şubat 1950 tarih ve 5545 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu.

yönetiminden sorumluydular. Seçim konularında denetim, özellikle seçmen defterlerine ilişkin olarak, önce kurul sonra kurul kararına karşı hakim tarafından yapılmaktaydı. Bu kural, hem 1942 yılında kabul edilen 4320 sayılı Kanunda hem de 1946 yılında kabul edilen 4918 sayılı Kanunda yer almaktaydı. Bu son Kanunda ayrıca, seçimlerde kanuna aykırı davranıldığına ilişkin şikayetin seçim komisyonuna yapılacağı, komisyonun konuyu tutanakla il seçim kuruluna bildireceğine ilişkin bir düzenleme yer almaktaydı. Ancak, il seçim kurulunun ne şekilde karar vereceği konusunda Kanun suskun kalmaktaydı²⁷². 1950 yılında kabul edilen Milletvekili Seçimi Kanunu bir yandan seçim işlerinin kurullarla yönetimi geleneği benimsemiş bir yandan da alt kurulların bağımsız ve tarafsız hakimlerin başkanlığında oluşması ile seçimlerin yönetim işlerinin hakimlerin gözetiminde yapılmasını, böylelikle de seçimlerin doğruluğunu ve dürüstlüğünü sağlayacak bir güvence getirmek istemiştir. Kısaca seçimlerin yönetiminin, hakim denetiminde yapılması sağlanmak istenmiştir. Seçim konuları ile ilgili denetim yetkisi, asıl olarak bu amaçla kurulmuş YSK'ya bırakılmıştır.

1961 yılında kabul edilen 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri Ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun genel olarak bu kuralı benimsemiştir. Sadece öncekilerden farklı olarak, il seçim kurulunun 3 üyesinin hakimlerden oluşacağını kabul ederek seçimlerin yönetimi konusunda daha teminatlı bir teşkilat kurmaya çalışmıştır. Zira il seçim kurulunun aşağıda görüleceği üzere iki önemli görevi bulunmaktadır: adaylıkların belirlenmesi ile belirli konularda ilçe seçim kurulu kararları hakkında kesin karar vermek. Sonuç olarak, seçimlerin yönetimi kurullar ile gerçekleştirilirken, seçimlerin denetimi, adli ve idari yargı dışına çıkılarak, kurullarda görev yapan hakimlere bırakılmıştır. Bu itibarla seçim teşkilatında görev yapan hakimler bir yandan seçimlerin yönetim işlemlerine katılmakta bir yandan da denetimini yapmaktadır.

²⁷² 1950 yılında yeni bir seçim kanunu yapma hazırlıklarına girmiş olan CHP iktidarı, yabancı ülkelerdeki seçim kanunlarını incelemiş, 1946 tarihli Milletvekilleri Seçim Kanunu hakkında yabancı hukukçuların görüşlerini almıştır. Daha sonra bu araştırmalar Nihat Erim tarafından derlenerek basılmıştır.. Milletvekilleri Seçimi Kanunu ile İngiliz seçim mevzuatı arasında mukayese yapmış olan Lord Natham, konu hakkında verdiği mütalaasında, seçimlerin yönetim ve denetimi konusunda, Türk sisteminin eleştiriye açık olan tarafının, seçim yolsuzluklarına karşı kanunun adli soruşturma hükümlerinden mahrum bulunması ve hatta bu maksatla konmuş olan idari kovuşturmanın işe yarar bir durumda olmaması olduğunu belirtmiştir. Seçim komisyonunun bu konuda kuvvetli ve yetkili bir mahkeme olmadığına, il seçim kurulunun da konu hakkında bağımsız bir soruşturma yapma araçlarının bulunmadığına dikkat çekmiştir, bkz: **Türkiye'de Ve Yabancı Memleketlerde Seçim Mevzuatı**, Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara, 1949, s: XXIV.

Kurul ifadesi, genellikle yönetsel faaliyet gösteren yapılar için kullanılmakla beraber²⁷³, yargılama düzeninde de bu isimle yargılama yaparak bir uyumsuzluğu çözen yapılar da mevcut bulunmaktadır: Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu ya da Yargıtay Hukuk/Ceza Genel Kurulu gibi. Türk seçim hukukunda, YSK dahil tüm seçim kurulları, hem seçimlerin yönetimi hem de seçimlerin denetimi gibi iki faaliyeti gerçekleştirmektedir. Seçimlere ilişkin yönetsel faaliyetlerin bu kurullar tarafından gerçekleştirilmesi konusu maddi ve şekli anlamda sorun yaratmazken, seçimlerin denetiminin bu kurullar tarafından yapılması, özellikle kurulların verdikleri bazı kararların kesin olup bunlara karşı başka bir mercie başvurulamaması, seçim kurullarının nitelendirilmesinde önemli meseleleri ortaya koymaktadır. Zira bir yandan seçim kurullarının yaptıkları faaliyetlerin sadece seçimlerin yönetimi olarak ele alınması, yani onların seçimlerin idaresi için kurulmuş salt bir idari teşkilat sayılması durumunda, seçim kurullarının bazı kararlarına karşı başvuru yolunun açık olmaması Anayasanın 125. maddesinde yer alan, idari işlemlerin yargısal denetimi kuralına ve özellikle 2.maddede yer alan demokratik hukuk devleti ilkesine aykırılık oluşturacağı ileri sürülebilir. Diğer yandan da, seçim kurullarının yaptıkları faaliyetin seçimlerin doğruluk ve dürüstlük kurallarına uygun olmasını sağlayan bir seçim denetimi olarak nitelendirilmesi ve bu faaliyetlerin genel olarak yargısal faaliyet sayılması ise, özellikle ilçe seçim kurullarının oluşumu göz önüne alındığında, yargı yetkisini mahkemelere bırakmış olan Anayasanın 9. maddesi ile çatışacağı düşünülebilir.

Bu durumda faaliyet alanları içine denetim, hatta Anayasanın sözüyle “*seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzluk, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama*”nın da girdiği *kurulların*, kurul olarak kurulmuş olmalarının, yapılan denetim faaliyetinin özünü etkileyip etkilemediği bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha açık şekliyle, denetim faaliyeti yapanın nitelendirmesi –şekli ölçüte göre – mi, yoksa faaliyetin konusuna – maddi ölçüte - göre mi belirlenmelidir.

²⁷³ Türk Dil Kurumu Sözlüğüne göre kurul: “Bir işi yapmak, yönetmek veya bir kurum ve kuruluşu temsil etmek için görevlendirilmiş kişilerden oluşmuş topluluk, heyet, konsey, asamble” olarak tanımlanmaktadır. (bkz: <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=kurul&ayn=tam>) (s.e.t. 15.9.2010).

Diğer önemli bir husus, denetim yetkisinin ne olduğudur. Genel olarak denetim “*Kamu ya da özel bir kuruluşa ilişkin bilgilerin önceden belirlenmiş ölçütlere uygunluğunun saptanması ve rapor edilmesi amacı ile bir uzman birimi tarafından kanıt toplama ve değerlendirme süreci*”²⁷⁴ olarak tanımlanmaktadır. Hukuk alanında ise, “*geniş manada, devletin amme işleri üzerinde haiz olduğu nezaret hakkını kullanması*”²⁷⁵’ni ifade etmektedir. Bu itibarla, denetim işini yapanların niteliklerinin, yapılan faaliyetin niteliğini etkilediği görülmektedir. Zira, bir işin önceden belirlenmiş hukuk kurallarına uygunluğunun idare ajanı tarafından denetimi, idari nitelikte; özel bazı güvencelerle donatılmış ve özel denetim araçları (usul kuralları) kullanan özel devlet görevlileri tarafından yapılan denetim ise yargısaldır. Gerçekten kamu hukukunda yargısal denetim, yasamanın veya yürütmenin ve idarenin işlemlerinin hukuka uygunluğunun yargı organlarınca incelenmesi faaliyeti anlamına gelmektedir. İdari denetim ile yargısal denetimi birbirinden ayıran bir diğer özellik ise, birinci ya bir ihbar üzerine ya da kendiliğinden harekete geçebilirken, ikincinin kural olarak sadece bir başvuru üzerine harekete geçebilmesidir.

Teşkilatın genel görünümünün ortaya koyduğu sorunları bu şekilde tespit ettikten sonra, seçimlerin yönetimi ve denetimini yapan bu kurulların birbiri ile olan ilişkisini incelemek gerekmektedir.

a) Merkezi ve Hiyerarşik Yapı

Türk seçim teşkilatı, genel idare teşkilatının yapılanmasına paralel bir şekilde, merkezi ve hiyerarşik bir yapıyı benimsemiş bulunmaktadır. Yapının en üstünde Anayasada belirtilmiş bulunan YSK bulunmaktadır. Bunu sırasıyla il seçim kurulu ve ilçe seçim kurulu takip etmektedir.

Hatırlanacağı üzere, merkezi ve hiyerarşik bir yapının benimsenmesine, ilk kez 1950 yılında 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu ile başlanmış olup günümüze

²⁷⁴Tanım için bkz: <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=denetim&ayn=tam> (s.e.t.:15.09.2010).

²⁷⁵ “Murakabe” ile aynı olan “denetleme”nin bu tanımı için bkz: Türk Hukuk Kurumu tarafından hazırlanan Türk Hukuk Lügatı, Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme Ve Yayın Genel müdürlüğü, 3. Baskı, Ankara, 1991, s: 247. (<http://www.turkhukukkurumu.org.tr/thl/metin/M.pdf>) (s.e.t. 15.9.20109).

kadar devam eden bu uygulama, önce 1961 Anayasası ile anayasal bir statüye kavuşmuş ve 1982 Anayasası ile de aynen korunmuştur.

Merkezi bir yönetim olması aynı zamanda ona bağlı taşra teşkilatının bulunmasını kendiliğinden gerekli kılmaktadır. İl ve ilçe seçim kurulları da, seçim teşkilatının taşra örgütünü oluşturmaktadır. 298 Sayılı Kanunun 9. maddesi, seçim işlerinin, seçim kurulları tarafından yapılacağı kuralını koyduktan sonra, seçimlerin yönetim ve denetiminden sorumlu kurulları düzenleyen 10. maddesinde²⁷⁶ dört farklı kurul belirlemiştir: bunlar Ankara’da bulunan Yüksek Seçim Kurulu, her seçim çevresinde il seçim kurulu, her ilçede ilçe seçim kurulu ve her sandık bölgesinde de sandık kuruludur²⁷⁷. Bu kurulların içerisinde sadece sandık kurulu seçim zamanı oluşturulmaktadır. Bu yönü ile yani geçici olması sebebiyle diğer kurullardan ayrılmaktadır. Bunun yanında, yurtdışında bulunan vatandaşların oy kullanma haklarının gerçekleştirilmesini sağlayacak yeni bir düzenleme getirilmiş ve bu vatandaşların oy kullanmaları ile ilgili seçim işlerini yönetmek üzere Ankara İl Seçim kuruluna bağlı Yurt Dışı İlçe Seçim Kurulu oluşturulmuştur²⁷⁸. 1995 yılındaki Anayasa değişikliği²⁷⁹ ile 67. maddenin kapsamı genişletilerek yurtdışında bulunan vatandaşların da seçmen olabilmelerine olanak tanınmıştır²⁸⁰. Bu düzenleme, 1987 yılında 298 sayılı Kanunun 94.

²⁷⁶ Seçim kurullarının belirlendiği 10. madde, çeşitli tarihlerde bazı değişikliklere uğramıştır. Maddede yapılan ilk değişiklik 14.7.1965 tarihli 656 Sayılı Kanunla olmuştur. Bu değişiklikte maddeye bir fıkra eklenmiş ve bununla artan nüfusa göre seçim işlerinin etkin yönetiminin sağlanması amacıyla, son nüfus sayımına göre nüfusu 200.000i aşan ilçelerde, mümkün olduğu nispette nüfus sayısında eşitlik gözeterek yeniden birer ilçe seçim kurulu teşkil edileceği hükme bağlanmıştır. Bu yeni düzenlemeyle, kanun koyucu seçim işlerinin aksamaması ve gerçeğe uygun yapılması ilkeleri karşısında nüfus artışından doğan ihtiyacı karşılamak amacıyla yerinde bir düzenleme getirmiştir. Anılan maddede bir diğer değişiklik 1979 yılında yapılmıştır. 17.5.1979 tarihinde kabul edilen 2234 Sayılı Kanun aslında 298 Sayılı Kanunun birçok maddesini değiştirmiştir. Öncelikle 1965 yılında maddeye eklenen fıkraya “nüfusu 200.000i aşan ilçelerde” ifadesinden sonra gelmek üzere “köy ve mahalle sınırları (seçim bölgeleri) esas alınarak” ifadesi eklenmiş. Maddede yapılan son değişiklikte, 13 Mart 2008 tarihli 5749 Sayılı Kanunla ek cümle eklenmiştir. Buna göre, yurtdışında oturan seçmenlerin işleri ile ilgilenmek üzere Ankara İl Seçim Kuruluna bağlı yurtdışı ilçe seçim kurulunun kurulacağı hükme bağlanmıştır.

²⁷⁷ Her il bir seçim çevresi kabul edilmekle beraber, 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 4. Maddesinin beşinci bendine göre, YSK tarafından yapılan tespit sonunda, *çıkarcacağı milletvekili sayısı 19’dan 35’e kadar olan iller iki, 36 ve daha fazla olan iller üç seçim çevresine bölünür. Bu seçim çevreleri numara sırasına göre adlandırılır.* Buna paralel uygulama da ilçe seçim kurulları için yapılmaktadır.

²⁷⁸ 13 Mart 2008 tarihli 5749 sayılı Kanun, RG: 22.3.2008-26824 (mük.).

²⁷⁹ 23 Temmuz 1995 tarihli 4121 sayılı Anayasa Değişikliği Hakkında Kanun, RG:26.7.1995-22355.

²⁸⁰ Bu husus, seçmenler bakımından, seçimin genelliği ilkesini uzun süre bertaraf eden uygulamayı ortadan kaldırmıştır.

maddesinde yapılan değişikliğe gecikmiş bir anayasal dayanak sağlamış olmakla beraber, yurtdışında bulunan vatandaşların belirlenmesi konusunda kanuni bir düzenleme yapılmadığı için, hem gümrük kapısında hem de yurtiçinde kayıtlı oldukları yerde oy kullanma suretiyle mükerrer oylar gündeme gelmekte ancak tespiti yapılamamakta ve önlemi alınamamaktaydı. 298 Sayılı Kanunda, yurtdışında bulunan seçmenler için ayrı bir seçim kurulu ve seçmen kütüğü tutulmasına ilişkin yeni düzenleme önemli bir aksaklığı gidermek için atılmış olumlu bir adım olarak değerlendirilebilir. Fakat ilk defa YSK'nın 12 Eylül 2010 tarihinde yapılacak olan halkoylamasına ilişkin olarak hazırladığı “*Yurtdışı Seçmen Kütüğünün Güncelleştirilmesi Usul Ve Esaslarını Gösterir Genelge*”²⁸¹ye bakıldığında, özellikle kütüklerle ilgili şikayet ve itirazlar hakkında Ankara’da bulunan yurtdışı ilçe seçim kurulu başkanlığına doğrudan veya konsolosluk aracılığı ile başvuru esasının benimsenmiş olması, sürelerin kısalığı göz önünde tutulunca önemli bir sorun yaratabileceği endişesini uyandırmaktadır. Bu hususta, yurtiçi ve yurtdışı seçmen kütüklerine ait güncellemelerin aynı zamanda yapılmasından ziyade, yurtdışı seçmen kütüğünün önceden ilanı ancak şikayet ve itiraz sürelerinin farklı tespit edilmesi ve fakat her iki kütüğün aynı tarihte güncelleştirilmelerinin bitirilmesi; ya da her iki kütüğün aynı zamanda güncelleştirilmesine başlanıp, yurtdışı seçmen kütüğüne ilişkin şikayet ve itirazlar için farklı süreler benimsenmesi bir çözüm yolu olarak değerlendirilebilir.

Merkezi yapının asıl önemli unsuru hiyerarşik olmasıdır. Hiyerarşi ile sağlanmak istenen alt kurulların üst kurul kararları ile bağlı olması ve böylece en üst kurul olan YSK'nın tüm kurulları bağlayan kararlar verebilmesi ile seçimlerin yönetim ve denetimi faaliyetinde yeknesak bir uygulamanın sağlanmasıdır. Genel olarak idare hukukunda, hiyerarşi idare teşkilatında yer alan memurların aşağıdan yukarıya doğru derece ve kıdem esaslarına göre bağlanması ve aralarında emir ve talimata uyma zorunluluğu bulunan yapıyı ifade etmektedir²⁸². Türk seçim hukukunda da YSK ile alt kurullar

²⁸¹ YSKK No: 2010/345, kt: 28.5.2010 <http://www.ysk.gov.tr/ysk/docs/genelge/2010Pdf/2010-7.pdf> (s.e.t 15.9.2010).

²⁸² İdare hukukunda yapılan hiyerarşi tanımları için bkz. ASLAN Zehretin, “Merkezden Yönetimin Gerçekleştirme Aracı Olarak Hiyerarşi”, **İÜSBF Dergisi**, No:6, Ocak 1994, İstanbul, s:2. Genel olarak idare hukukunda yer alan merkezi yönetim ve buna bağlı olarak oluşan hiyerarşinin yarattığı ast-üst ilişkisi için bkz: YAYLA Yıldızhan, **İdare Hukuku**, Beta Yayınevi, İstanbul, Eylül 2009, s:234.

arasında var olan hiyerarşik ilişkinin, genel olarak idare hukukunda kabul edilen hiyerarşi kuralına benzediğini söylemek, kurumsal yapı bakımından pek mümkün gözükmemektedir. Öncelikle kurullarda görev yapanlar arasında astlık-üstlük ilişkisi bulunmamaktadır. Öncelikle kurullarda hakim üyeler bulunmaktadır ve bunlar arasında bu yönde bir ilişki bulunmamaktadır. Hakimler, zaten özel güvencelerinin bulunması, bağımsız olmaları dolayısıyla kurullarda görev yapmaktadırlar. Bu yönden daha zayıf olanlar ise ilçe seçim kurulları ve sandık kurullarında çalışan devlet memurlarıdır. Sandık kurulları da sadece seçim zamanı kurulduğu için bu yönde bir ilişki de devlet memurları bakımından da mümkün değildir. Dolayısıyla, seçim kurulları arasında varolan hiyerarşi, kurullarda çalışmada ilerlemeye esas olan bir ilişkiyi değil, yönetimde yeknesaklığın sağlanmasına hizmet eden bir yapılanmayı ifade etmektedir. Alt kurullar, sadece seçimlerin yönetimini ilgilendiren konularda, sıra düzene uygun olarak üst kurul kararları ile ve herhalde tüm seçim kurulları YSK'nın yönetim kararları ile bağlıdırlar.

Gerçekten, seçimlerin yönetim işleri bakımından, 298 sayılı Kanunun 14, 16 ve 20. maddelerine bakıldığında, alt kurulların seçimlerin yönetimine ilişkin sorularının bir üst kurul tarafından cevaplandırılması, YSK'nın da bunu özel olarak genelgelerle gerçekleştirmesinin (hem 14. hem de ek birinci maddesinde) belirtilmiş olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, yasada açıkça yer almayan ancak uygulamada YSK kararlarında bulduğumuz bir yetki ise, yönetime ilişkin verilmiş bir alt kurul kararının YSK tarafından kaldırılmasıdır. Gerçekten 298 sayılı Kanun, alt kurullar arasında uygulama farklılıkları doğduğunda, konunun YSK tarafından tüm alt kurulları bağlayacak şekilde çözümleneceğini düzenlemektedir²⁸³. Bunun dışında seçmen kütüklerini ilgilendiren konularda, YSK kararlarının sadece alt kurulları değil, bütün kamu kuruluşları ve görevlilerini bağlayacağı 32. madde de belirtilmektedir. Kanunun bu yapısını bozan husus ise, bazı maddelerle il veya ilçe seçim kurul başkanlıklarına

²⁸³ 298 sayılı Kanunun 20/5, 16/4 ve 14/10. maddeleri, seçim işlerinin yürütülmesi konusunda alt kurulun bir üst kurula danışması ve üst kurulun konu hakkında karar vermesini düzenlemektedir. Bu silsileye göre, seçim işlerinin yönetilmesi konusundaki bir husus en son YSK tarafından tüm kurulları bağlayacak şekilde açıklığa kavuşturulmaktadır. Bu konuya ilişkin örnek olarak: 29.3.2009 tarihli, 2009/11 sayılı Genelge. Bu genelgede YSK Ordu ilçe seçim kurulunun ilgili konuya ilişkin kararını kaldırmakta ve uygulanacak kuralı belirlemektedir ve 28 Mart 2008 tarihinde YSK tarafından yapılan kamuoyu duyurusu için bkz: <http://www.ysk.gov.tr/ysk/docs/Kararlar/2009Pdf/Duyuru.pdf> (s.e.t.:15.09.2010).

belirli konularda kesin karar verme yetkisinin tanınmış olmasıdır. Bu itibarla, yönetim işleri bakımından merkez kurul kararlarının bağlayıcılığına karşın, denetim konusunda alt kurullara bir takım özel yetkiler tanınmış olduğu görülmektedir. Ancak, ileride değinileceği üzere, bu özel düzenlemeler dışında, denetim konusunda da kesin karar verme yetkisi her halde YSK'ya tanınmış bulunmaktadır.

Bu hususlara göre, seçim teşkilatının yapısındaki hiyerarşinin klasik idare hukukunda kabul edilenden farkı, kurullarda çalışanların idari bakımdan YSK'ya bağlı olmamalarıdır. Sıradüzenli yapının benimsenmiş olması, teşkilatın işleyişinde bir iş bölümü ile uygulamalarda yeknesaklık sağlanması amacına yönelik bulunmaktadır. Yapılanma olarak da hiyerarşi, kurulların kimlerden oluşacağını YSK tarafından belirlenmesini değil, üst kurul olarak alt kurullarda yer alanların bir nevi görev değişim zamanının geldiğinin bildirilmesinden ibarettir. Nitekim, 298 Sayılı Kanunun 14. maddesinin 5. bendinde YSK'nın görev ve yetkilerinin arasında il ve ilçe seçim kurullarının teşekkülünü sağlamak da yer almaktadır. Ancak bu hükümden, il ve ilçe seçim kurullarının YSK tarafından oluşturulduğunu anlamamak gerekmektedir. YSK sadece, ifade edildiği gibi zamanı geldiğinde il ve ilçe seçim kurullarının tekrar oluşturulmasına ilişkin kararı yayınlamakta²⁸⁴ ve yeni il ve ilçe seçim kurulları otomatik olarak oluşmaktadır.

Seçim teşkilatının hiyerarşik yapısı konusunda son olarak değinilmesi gereken husus, teşkilat yapısı dışında kalan kurumlar ile seçim teşkilatı arasındaki ilişkidir. Örneğin, seçim propagandası konusunda YSK ve ilçe seçim kurulları yayın çevresine göre ulusal veya yerel yayınları dolaylı olarak denetlemektedir. Bu konuda Radyo ve Televizyon Kurumu, YSK'nın konu ile belirlediği ilkelerle bağlıdır. Gerçekten, 13.4.1994 tarih ve 3984 sayılı Radyo Ve Televizyonların Kuruluş Ve Yayınları Hakkında Kanunun 27.maddesi seçim dönemindeki yayınların YSK tarafından düzenleneceğini ve RTÜK'nin seçim dönemindeki yayınları, YSK'nın kararları doğrultusunda denetleyeceğini düzenlemektedir. Aynı şekilde, bu Kanunun 15.5.2002 tarih ve 4756 sayılı Kanunla değişik 32.maddesine göre, 298 sayılı Kanunun 149/A

²⁸⁴ Bkz: 17 Ocak 2006 tarihli 2006/13 sayılı kararı. Kurulların oluşumu en son 2010 yılında değişmiştir. YSKK No: 2010/22, kt: 14.10.2010 – RG: 20.1.2010-27468.

maddesinde yer alan hükümlerin YSK kararlarını müteakip, RTÜK tarafından yerine getirileceği belirtilmektedir. Bu noktada da, seçim teşkilatı içinde yer almayan bir kurumun, seçim döneminde kanundan doğan bir bağ ile seçim hiyerarşisine dahil olduğu görülmektedir. Öyle ki, YSK bir kararında, seçim dönemi içinde TRT tarafından yayınlanan bir başbakanlık genelgesinin seçim propagandası ilkelerinden eşitlik ilkesini ihlal ettiği gerekçesiyle, seçim dönemi bitinceye kadar bu tür haberlerin yayınlanamayacağına karar vermiştir²⁸⁵. Bu durumda, YSK, seçim dönemi içinde, devlet yayın organının faaliyetlerini belirleme yetkisi, bu kurumun da, YSK kararına uyma görevi doğmuş olmaktadır. Daha sonraları, özel televizyonların açılmaya başladığı 90'lı yıllarda, YSK'nın bu yetkisi onlara da sirayet etmiş, hatta zaman zaman yayın yasakları da uygulanmıştır²⁸⁶.

*YSK Birimlerinin Kuruluş Ve Görevleri İle Personelin Göreve Alınma, Yer Değiştirme, Yükselme, Görevden Uzaklaştırma, Sicil Ve Disiplin İşleri Hakkında Genelge*²⁸⁷, ye bakıldığı zaman, seçim teşkilatı yapılanmasındaki merkez teşkilatın, YSK, Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğü ve İdari ve Mali İşler Dairesi; taşra teşkilatının da, İl ve ilçe seçim kurulu başkanlıkları ile seçim kütük bürolarından oluştuğunu görülmektedir. Ancak, biz çalışma konumuza bağlı olarak, daimi kurullar başlığı altında, YSK, il ve ilçe seçim kurullarını; geçici kurullar başlığı altında da sandık, gümrük kapıları sandık kurulları ile geçici ilçe seçim kurullarını inceleyeceğiz.

b) Daimi Kurullar

Türk seçim teşkilatında seçimlerin hazırlanması ile bu süreçteki işlemlere ve de seçim sonucuna ilişkin yapılacak olan itiraz ve şikayetleri incelemekle görevli kurullar,

²⁸⁵ YSKK No: 1975/331, kt: 21.8.1975, s: 201-205.

²⁸⁶ Tabii, burada, seçim döneminde uygulanan yayın yasakları karşısında eleştirel yayınların çoğulcu demokrasilerdeki önemi, ifade ve basın özgürlüğü çerçevesinde değerlendirilmesi gereken bir husustur. Bu konu ileride, seçim propagandası bahsinde ele alınmaya çalışılacaktır.

²⁸⁷ YSKK No: 2008/260, RG: 4.11.2008-27044. Bu Genelge, 24.4.2002 tarihinde 235 sayılı YSK kararı ile kabul edilen önceki genelgeyi kaldırmıştır.

kuruluşlarına ve işlevlerine göre ikili şekilde gruplandırılabilir. İlk grupta yer alan YSK, il seçim kurulu ve ilçe seçim kurulu yasa hükmüne göre devamlı görev yapmaktadır. İkinci grupta yer alan sandık kurulları, gümrük kapıları sandık kurulları ve geçici ilçe seçim kurulları sadece seçim zamanında kurulan kurullardır.

298 Sayılı Kanunun ilk halinde, YSK hariç, kurulların sadece seçim zamanında kurulması esası kabul edilmişti²⁸⁸. Seçim teşkilatının işleyişini önemli ölçüde etkileyen değişiklik, 17.5.1979 tarihinde kabul edilen 2234 Sayılı Kanunla²⁸⁹ yapılmıştır. Bu kanunla getirilen yenilik, il ve ilçe seçim kurullarının da daimi bir statüye kavuşmalarıdır. Bu yeni düzenleme, sadece seçim zamanı kurulan kurulların, seçim döneminde gerçekleştirilmesi gereken işlerin yoğunluğu bakımından hissedilen eksikliği büyük ölçüde gidermiştir. Çünkü seçimin yapılacağına karar verildikten sonra oldukça yoğun çalışmaların yapılması, önce kurulların oluşumlarının tamamlanmasına bağlıydı. Bu düzenleme ile bu konunun getirdiği zaman kaybı aşılmış olmakta, il ve ilçe seçim kurulları, kanunda belirtilen dönem geldiğinde²⁹⁰ konuya ilişkin YSK kararını takiben, kendiliklerinden oluşmaktadırlar.

Kurulların kendiliklerinden oluşması, başka bir ifade ile kendi oluşumlarını yönetmeleri, seçim sürecinin etki ve baskıdan uzak kalmasını amaçlamaktadır. Uygulamada YSK, oluşumun yenilenmesi dönemine girildiğinde öncelikle, kurullara üye göndermeye hak kazanan siyasi partileri belirlediği bir karar yayınlamaktadır. Bu karara dayanarak da, ilgili siyasi partiler, kanunda belirtilen usullere göre üyelerini seçim kurullarına yollamaktadırlar. Bu hüküm aslında siyasi partilerin temsil edildiği ilçe seçim kurulları ve 8.4.2010 tarih ve 5980 sayılı Kanunla değişik 17.maddeye göre YSK içindir. YSK ve il seçim kurulları sadece hakim üyelerden oluşmaktadır. Seçim zamanında kurulan sandık kurullarında da siyasi parti temsilcisi bulunmaktadır. Bu kurullar için YSK ayrıca seçim döneminde seçime girme hakkını haiz siyasi partileri

²⁸⁸ 298 Sayılı Kanunun YSK'nın görev ve yetkilerini düzenleyen 14. maddesinin 4.bendinde "seçimin başlangıç tarihinden itibaren en geç yedi gün önce ve seçimin yenilenmesine karar verilmesi halinde bu kararın ilanından itibaren beş gün içinde il ve ilçe seçim kurullarının teşekkülünü sağlamak" şeklinde bir düzenleme mevcuttur.

²⁸⁹ RG 30 Mayıs 1979-16651.

²⁹⁰ 289 Sayılı Kanun m: 15 il seçim kurullarının, m:18 ilçe seçim kurullarının, iki yılda bir ocak ayının son haftasında kurulacaklarını belirtmiştir.

belirlerken, sandık kurullarına üye gönderecek siyasi partileri de belirlemektedir. Görüldüğü üzere, bu belirlenme herhangi bir yürütme işleminin müdahalesi olmadan gerçekleştiği için, seçim sürecini etki ve baskıdan uzak tutmanın yanında siyasi partiler bakımında önemli bir güvence oluşturmaktadır.

c) Geçici Kurullar

Seçimlerin düzenlenmesinde görev yapan diğer kurullar, sadece seçim zamanı kurulan sandık kurulları, gümrük kapıları sandık kurulları ile geçici ilçe seçim kurullarıdır.

i) Sandık Kurulları

Sandık kurulları, Kanununun 20. maddesinin 2. bendi çerçevesinde verilen yetkiye dayanılarak, ilçe seçim kurulları tarafından kurulmaktadır. Gerçi itirazlara ve şikayetlere ait bölümde, sandık kurullarına ait itiraz ve şikayet başlıklı 119. maddede “*sandık kurullarının teşkiline dair ilçe seçim kurulu veya başkanı tarafından yapılan işlemlerin...*” diyerek, yetkiyi kurul veya başkanın kullanabileceği gibi bir durum yaratıldığı görülmektedir. YSK genelgelerine bakıldığı zaman da, sandık kurullarının kurulmasının ilçe seçim kurulu başkanı hakime ait bir yetki olarak belirlendiği görülmektedir. Burada da, kanunun belirli olmayan hükümleri karşısında, YSK’ nın kanunu yorumlama ve kural koyma yetkisinin bulunduğu ve bunu kullandığı anlaşılmaktadır.

Seçimin başlaması ile YSK tarafından ilan edilen seçim takviminde belirlenen tarihte (298 m:24), ilçe seçim kurulları sandık kurullarını kurmaktadır. Kanun, diğer seçim kurullarının oluşumuna ilişkin düzenlemelerden farklı olarak, sandık kurulu başkanının ve sandık kurulu üyelerinin seçimini ayrı maddeler halinde düzenlemiştir. Bu farklı düzenleme sandık kurulunun ifa edeceği görevin öneminden kaynaklanmaktadır.

298 sayılı Kanunun ilk düzenlediği şekliyle, sandık kurulu bir başkan ve dört üyeden oluşmaktaydı ve başkanı, ilçe seçim kurulu tarafından, sandığın konulacağı

seçim bölgesi içinden veya dışından iyi ün sahibi, okur-yazar kimseler arasından her sandık için ikişer kişiden oluşan listeden, kura ile ad çekme usulüne göre belirleniyordu. Sandık kurulu üyeleri de, seçime katılan siyasi partilerin bildireceği listeden üç üye ve sandığın bulunduğu köy ve mahalle ihtiyar heyeti ve ihtiyar meclisi asıl ve yedek üyelerinden ad çekme sırasına göre bir asıl ve bir yedek üyeden oluşturulmaktaydı. Sandık kurulu üyeliklerinin niteliğine ilişkin ise kanunda bir düzenleme mevcut değildi. YSK, ilk yıllarda verdiği bir kararla konuyu açıklık getirmiş ve sandık kurulu üyeliklerine seçilenlerin en az seçmen yeterliğini haiz kimselerden olması gerektiğini ortaya koymuştur²⁹¹.

Sandık kurullarına ilişkin düzenlemelerde 1979 yılında 2234 sayılı Kanunla değişiklik yapılmıştır. Bu kurullar, 2234 sayılı Kanunla değişik 21. maddeye göre bir başkan ve altı asıl ve altı yedek üyeden oluşmaktadır. Sandık kurulu başkanının seçimi için, ilçe seçim kurulu başkanı ve ilçe seçim kuruluna siyasi partilerden gelmeyen üyeler tarafından, seçim bölgesi içindeki veya dışındaki seçmenler arasından iyi ün sahibi olmakla tanınmış, okur-yazar kimselerden oluşturulmuş bir liste ile siyasi partilerden gelen asıl üyeler tarafından aynı şartları taşıyan kimselerden oluşturulmuş diğer bir liste düzenlenmektedir; liste düzenlemeyen siyasi parti bu hakkından vazgeçmiş sayılır. Sandık kurulu başkanı, düzenlenen bu listelerden ad çekme usulü ile belirlenmektedir. Yeni düzenleme, Siyasi Partiler Kanununa göre siyasi parti üyesi olamayacak kimseler ile köy muhtarlarının, kendi köylerinde sandık kurulu başkanı seçilemeyeceklerini belirterek, sandık kurulu başkanı olmaya ilişkin gereken nitelikleri, YSK kararında belirtilen ölçütün üstüne çıkarak belirlemiştir.

Sandık kurulunun geri kalan altı asıl ve yedek üyenin beşi siyasi partilerden, biri de sandığın bulunduğu köy ve mahalle ihtiyar heyeti ve ihtiyar meclisi asıl ve yedek üyeleri arasından seçilmektedir.

²⁹¹ “Kanunun seçme ve itiraz için aradığı şartların, seçim konusunda önemli işlemlere ve önemli kararlara katılacak olan sandık kurulları başkanlık ve üyeliklerine seçilecekler için aramadığını kabul etmek kanunun ruhuna aykırı düşer. Sandık kurullarına alınacak siyasi partili üyelerin de seçme yeterliğine sahip bulunması gerekir”. YSKK No:1961/117, kt: 29.7.1961, s: 65-66.

Sandık kurulunda bulunan siyasi partili üyeler için, ilçe seçim kurulu başkanı, o seçim çevresinde seçime katılan, ilçede teşkilatı bulunan ve son milletvekili genel seçiminde en çok oyu almış olan beş siyasi partiden isim bildirmelerini ister. Eksik kalması durumunda aynı şartları taşıyan diğer siyasi partilerden, aldıkları oyların büyüklük sırasına göre, eksikliğin aynı usulle tamamlanacağı Kanunun 23. maddesinde düzenlenmiştir. Buna rağmen beş asıl ve yedek üye tamamlanamazsa, ilçede seçime katılan ve teşkilatı bulunan diğer siyasi partiler tarafından ad çekilmek suretiyle eksik kalan üyelikle, doldurulur.

298 sayılı Kanunda bu şekilde oluşacağı belirlenen sandık kurulları için YSK'nın yayınladığı genelgede, sandık kurulunun siyasi partilerden gelmeyen üyesi için bir ayırım yapıldığı görülmektedir. Şehirlerde bu üyenin devlet memurları, köylerde köy ihtiyar meclisi üyeleri arasında belirleneceği düzenlenmektedir²⁹². Genelgede böyle bir ayırım yapılması, Kanunda sandık kurulu üyeliği için bir nitelik şartı bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Şehirlerde kurulacak sandık kurulu üyesinin devlet memuru olması, en azından bu kişinin devlet memurluğuna girme şartlarını yerine getiren kimselerden seçilmesi gerekmektedir. YSK, bu şekilde karar vererek, kanunda yer alan bir boşluğu doldurmuş olmaktadır.

Sandık kurulunu diğer seçim kurullarından ayıran bir diğer önemli fark üyeleri arasında hakim bulunmamasıdır. Kanun koyucu 298 sayılı Kanunu yaparken, kurulların özellikle iktidar partisinin etki ve baskısından uzak olmasının garantisi olarak, seçimlerin hazırlanma işini hakimlere bırakmıştır. Oysa, oyların kullanıldığı, yani seçmen iradesinin yansıtıldığı sandık başında bulunan kurulda hakim olmaması düşündürücüdür. Gerçi karşılaştırmalı hukuka bakıldığında sandık kurulu üyelerini özellikle vatandaşlar arasından seçen ve bunun her vatandaş için uyulması zorunlu bir görev olarak belirleyen ülkeler bulunmaktadır. Özellikle İspanya'daki uygulama bu yöndedir. Sadece sandık kurullarının değil, tüm seçim kurullarının seçimle oluşturulduğu Uruguay da başka bir uygulama benimsenmiştir. Tüm bu sistemlerin güvence sağladığı yönler olduğu gibi zayıf yönleri de bulunmaktadır. Sandık

²⁹² YSKK No: 2007/248, kt: 9/5/2007 ek Genelge Bölüm II, D/2.

kurullarının vatandaşlar arasından seçildiği sistemlere getirilen eleştirilerin ortak noktası, seçimlerin yapılışı konusunda deneyimsizlik ve belli bir eğitim düzeyinin sağlanamaması bakımından yetersiz olmasıdır.

Sandık kurulunun görev ve yetkileri, diğer kurullarınkinden farklı olarak, 298 sayılı Kanunun Seçim Kurulları başlıklı ikinci bölümünde değil, Seçim Günü İşleri başlıklı dördüncü bölümünde yer almaktadır. 71. maddede belirtilen seçimin yönetimine ilişkin görev ve yetkileri, sandık alanı içinde seçimin düzenle geçmesi için gereken tedbirleri almak ve oy verme işlerini yürütmek (m:71/1), sandık alanında, sandığın konulacağı yeri tayin etmek ve sokak başlarına, bu yeri göze çarpacak surette gösterir işaretleri koymak veya alışılmış araçlar ile duyurmak (m:71/2), bu kanundaki esaslara göre sandığa atılmış olan oy pusulularını saymak, dökümlerini ve sonuçlarını tutanağa geçirmek ve bunları seçim işlerine ait evrak ile birlikte, derhal ilçe seçim kuruluna teslim etmek (m:71/5) olarak belirlenmiştir. Seçimlerin denetimi ile ilgili olarak da seçim işlerini denetlemek (m: 71/1), oy verme işleri hakkında ileri sürülecek itirazları incelemek, bir karara bağlamak ve kararlarını tutanak defterine geçirerek altını imzalamak (m: 71/3), bu kararlardan itiraza uğrayanları derhal ilçe seçim kuruluna göndermek (m: 71/4) olarak sayılmıştır.

Sandık kurulunun seçimlerin yönetimi ile ilgili görev ve yetkileri, seçimin doğruluğu ve dürüstlüğü bakımından oldukça önemlidir. YSK bir kararında, “*sandık kurullarının işlemlerini aksatacak herhangi bir davranış seçimlerin düzeniyle ilgili bulunduğundan, YSK’ca bu konuda ne gibi işlem yapılması gerektiğinin düzenlenmesi gerek(tiğini)*”²⁹³ belirtmiştir. YSK başka bir kararında²⁹⁴ ise, “*sandık kurullarının işlem ve kararlarına karşı yapılacak itirazlar dışında bu işlem ve kararlar üzerinde ilçe seçim kurulunca bir düzeltme veya değişiklik yapılamayacağına*” karar vererek, sandık

²⁹³ YSK’nın 1970/106 sayılı kararına konu olan husus, 7.6.1970 tarihinde yapılacak seçimin, okulların tatil olduğu döneme denk gelmesi sebebiyle, devlet memurları veya öğretmenler arasından seçilecek sandık kurulu başkanlarının senelik izinlerini kullanacak olmaları sebebiyle, seçimleri yönetecek sandık kurulu başkanlıkları seçiminde zorluk çekileceği düşünülerek ilçe seçim kurulu başkanlığı, YSK’dan konu hakkında bir tedbir almasını istemiştir. YSK’ da, öğretmenlerin ve görevlendirilecek memurların senelik izinlerini seçimden sonra kullanmaları dışında alınacak başka bir tedbire gerek olmadığına karar vermiştir, YSKK No: 1970/106, kt: 1.4.1970, s:66-67.

²⁹⁴ YSKK No: 1961/285, kt:13.10.1961, s: 129-130.

kurulları işlem ve kararlarının, seçim sonuçlarının etkilenmemesi amacıyla hiçbir şekilde değiştirilemeyeceğinin altını çizirken, seçim sonuçlarının doğru ve dürüstlüğünün sağlanması bakımından sandık kurulu muamelelerinin önemini vurgulamaktadır. Oy verme işlemini yönetecek olan sandık kurulu, 71.maddenin birinci fıkrasında belirtildiği gibi, seçimin düzen içinde yapılmasını sağlayacak her türlü işlemi yapabilir. Sandık kurulu başkanının yetkilerinin düzenlendiği 82. maddenin 5980 sayılı Kanunla²⁹⁵ değiştirilmeden önceki halinde, başkanın, oy verme işleminin düzen içinde yürütülmesini engelleyenleri, yolunda gitmesini aksatanları veya düzeni bozmaya çalışanları önce uyaracağı, bu uyarıya uyulmadığı takdirde sandık alanından dışarı çıkartabileceği belirtilmiş, ikinci fıkrada bu işlerde zabıta kuvvetlerinin, başkanın emrine göre hareket etmek zorunda olacağı düzenlenerek, sandık başkanının ve sandık alanı ile oy verme işleminin önemi vurgulanmıştır. Görüldüğü üzere, böyle durumlarda, sandık kurulu başkanı, seçim kanunundan doğan önemli yetkilere sahip olmaktadır²⁹⁶. Ancak, 5890 sayılı Kanun ile 82. maddede yapılan değişiklik, madde başlığını, *sandık çevresinde düzenin sağlanması* olarak belirlemiş ve madde içeriği eski hükümden farklı olarak, sandık kurulu başkanınca düzenin sağlanması için alınacak tedbirlerin sınırını belirtmiştir. Bu hükme göre, “*Sandık çevresinde alınacak tedbirler, o sandık çevresinde bulunma hakkına sahip kimselerin seçim iş ve işlemlerini takip etmelerini engelleyecek mahiyette olamaz*”. Bununla birlikte, salt sandık kurulu başkanını yetkili kılan eski düzenlemeden farklı olarak, sandık çevresi içinde düzeni bozmaya kalkışanların kolluk güçleri kullanılarak uzaklaştırılması yetkisinin, kurul üyesine de verilmesi oldukça eleştiriye açıktır. Zira, eski düzenlemede başkan tarafsız olması sebebiyle sandık alanı düzenin sağlanmasında tek yetkili kılınmıştı. Yeni düzenleme ile sandık çevresinde düzenin sağlanması bakımından, tarafsız olmayan kimselere de karar verme yetkisi tanınmış bulunmaktadır. Bu da, farklı siyasi partiden gelen üyenin, diğer siyasi

²⁹⁵ RG: 10.4.2010-27548.

²⁹⁶ Sandık Kurulu ve başkanına tanınan bu önemli yetkilerin kullanılmasına ilişkin bir olay Yargıtay’ın önüne gelen bir davanın konusunu oluşturmuştur. Sandık seçmen listesinde iki kişinin oy kullanmadığını tespit eden kurul, bu seçmenlerin yaşlı ve hasta kimselerden olması karşısında, torununa onların adına oy kullanma yetkisi vererek, konuyu tutanağa geçirmişlerdir. Yerel mahkeme vekaleten oy kullandırılan torun ve sandık kurulu için, 298 sayılı Seçim Kanununun 164. maddesinin birinci ve ikinci fıkrasında yer alan kurala göre karar vermiş. Yargıtay, torun için, suç kastının gerçekleşmemiş olması sebebiyle beraatine, sandık kurulu için de, 298 sayılı Kanunun 164. maddesinin değil, 138. madde de yer alan görevi kötüye kullanmadan sorumlu tutulmaları gerektiğine karar vermiştir, bkz: 8. CD E 1985/332 K 1985/868, kt: 22.2.1985.

partilerden gelen müşahitlerin seçim işlerini gözlemlemesini oldukça keyfi bir şekilde engelleyebilmesine yol açabilecektir.

ii) Gümrük Kapıları Sandık Kurulları

298 sayılı Kanununun 94. maddesinde 1986 yılında 3270 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle, yabancı ülkedeki vatandaşların oy vermesi düzenlenmiştir. Söz konusu düzenleme ile gümrük kapıları sandık kurulları da seçim kurulları arasına girmiştir. Konuya ilişkin YSK kararına bakıldığında zaman, her gümrük kapısında oy verme işlemi için gümrük kapısı sandık kurulunun kurulmadığı görülmektedir. YSK, seçimin yapılacağı tarihe göre, Emniyet Genel Müdürlüğünden son üç yıla ilişkin hangi kapılardan ne kadar yurda giriş çıkış yapıldığına ilişkin bir yazı alarak ve bir önceki seçimlerde kapılarda kullanılan oy miktarına göre, seçimde oy vermeye açılacak gümrük kapılarını belirlemektedir²⁹⁷. Bu belirlendikten sonra kurul başkan ve üyelerinin oluşturulmasına geçilmektedir.

298 sayılı Kanununun 94/II-d bendindeki düzenlemeye göre: “*Gümrük kapılarında yapılacak oy verme işleminde görev alacak seçim kurulu ile sandık kurullarının adedi, üyelerinin ve yedeklerinin sayısı ile hangi görevlilerden teşkil edileceği YSK tarafından önceden belirlenir*”. Bu hükümden anlaşılacağı üzere, YSK, kanundan kaynaklanan yetki ile gümrük kapısı sandık kurulunu sadece seçim zamanına özel olarak ve önceden belirleme yetkisini haiz bulunmaktadır. 3270 sayılı Kanunla değişik 94. maddenin uygulanacağı ilk seçim zamanında YSK’ nın verdiği bir kararla²⁹⁸, sandık kurullarının bir başkan ve altı asıl ve altı yedek üyeden oluşacağı kuralından ayrılmış ve gümrük kapıları sandık kurullarının bir başkan ve dört üyeden oluşacağına karar verilmiştir. Sandık kurulu başkanının kimlerden seçileceğine ilişkin olarak, YSK’ nın kararı ile karara ek genelgede farklı kurulların olduğunu görmekteyiz. Konuya ilişkin YSK

²⁹⁷ YSKK No: 282, kt: 27.5.2007, RG 28.5.2007-26535(mük), XXIII. Dönem Milletvekili Genel Seçiminde Gümrük Kapılarında Yapılacak Oy Verme İşlemleri İle İlçe Seçim Ve Sandık Kurullarının Görev Ve Yetkilerini Gösterir Genelge (Örnek: 145/1).

²⁹⁸ “*Gümrük kapılarındaki sandık kurulları ile ilgili kurulların yapısal oluşumu ile görevlilerinin nitelikleri yönünden, eleman sağlanması güçlüğü ve tasarruf ilkeleri dikkate alınarak 298'in öngördüğü usullere uyulmasına gerek yoktur*”, YSK 1987/208, kt: 6.6.1987, s: 172-179.

kararında, başkanın açık şekilde “*Devlet memurları arasından seçileceği belirlenmişken, genelgede başkanın gümrük kapıları ile pasaport işlemleri hakkında bilgisi olanlar tercih edilmek suretiyle, devlet memurları veya görev verilmesinde sakınca bulunmayan o bölgedeki seçmenler arasından seçil(eceği)*”²⁹⁹ kuralı mevcuttur. Sandık kurulu başkanının görevi gözönüne alındığında, devlet memuru olması ile herhangi bir seçmen olması bakımından, aslında büyük farklar vardır. Ayrıca, bazı sandık kurulu başkanlarının devlet memurları arasından bazılarının da seçmenler arasından seçilmesi birçok farklı uygulamayı gündeme getirecektir. YSK kararı ile genelge arasındaki bu uyumsuzluğun giderilmesi gerekmektedir.

Gümrük kapısı sandık kurulu üyeleri, YSK tarafından seçime katılacağı belirtilen siyasi partilerden iki asıl iki yedek üye olarak, 23. madde hükmüne paralel bir şekilde belirlenmektedir. Buna göre, Kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlarla, gümrük kapısının civarındaki köy veya mahalle muhtar ve ihtiyar kurulu üyeleri veya görev verilmesinde sakınca bulunmayan seçmenler arasından iki asıl ve iki yedek üye, gümrük kapısı sandık kurulu üyesi olarak, görevli ilçe seçim kurulu tarafından seçilmektedir.

Gümrük kapısı sandık kurullarının görev ve yetkileri genel olarak, gümrük kapılarında yurda giriş çıkış yapan seçmenlerin serbestçe ve kolayca oy vermelerini sağlamak, sandıkların bulunduğu yeri belli edecek işaretler koymak, kararlarına karşı yapılan itiraz ve şikayetleri derhal görevli ilçe seçim kuruluna ulaştırmak, seçim bitince sandığı açıp tutanakları belirtilen şekilde doldurmak olarak belirlenmiştir.

iii) Geçici İlçe Seçim Kurulları

İlçe seçim kurullarının düzenlendiği 298 sayılı Kanunun 18. maddesinde 2005 yılında kapsamlı bir değişiklik yapılmıştır. Maddeye eklenen üçüncü fıkra geçici ilçe seçim kurulu kurulmasına olanak sağlamıştır. Söz konusu düzenlemeye göre “*Seçmen sayısı 25,000’i aşan ilçelerde seçim evrakının dağıtım ve toplanması, sandık kurulları başkanları ve en az bir üyenin eğitimi ile sandık kurullarından sonuçların alınması ve*

²⁹⁹ 145/1 sayılı Genelge, m:8/2a.

birleştirilerek bağlı olduğu ilçe seçim kuruluna teslim görevini niyabeten yerine getirmek amacıyla, geçici ilçe seçim kurulları oluşturulabilir". Madde metninden de anlaşılacağı üzere, sadece seçim zamanı ve seçim hazırlık işlerinde yardımcı olmak amacıyla geçici ilçe seçim kurulları oluşturulmaktadır. Bu kurulların daimi ilçe seçim kurulları gibi bir başkan ve altı üyeden oluşacağı belirlenmiştir.

YSK'nın yayınladığı genelgelere bakıldığında, geçici ilçe seçim kurulunun görev ve yetkilerinin ilçe seçim kurulu ile neredeyse aynı olduğu görülmektedir³⁰⁰. Geçici ilçe seçim kurulunun, bağlı olduğu 1.ilçe seçim kurulu başkanlığının alacağı karar ve önlemlerine uyması gerektiği genelgelere ayrıca belirtilen bir görevdir (Örnek:139 sayılı Genelgeler Bölüm II/A m:8).

Kurumsal yapıyı belirlemeyi amaçladığımız bu bölümün devamında daimi kurul üyelerinin statülerine ilişkin kurallar ele alınmaya ve teşkilatın işlemlerini sağlayan üyelerin kimlikleri de ortaya konmaya çalışılacaktır.

2) Daimi Seçim Kurulu Üyelerinin Statüsü Ve Göreve Başlamaları

YSK' ya göre, "*seçim kanunlarımız, seçim kurulları üyeliklerine seçilmeyi isteğe bağlı tutmayıp, buna bir görev ve bir yükümlülük niteliği vermiştir*"³⁰¹. Seçimlerin yönetim ve denetiminden sorumlu en Yüksek Kurul tarafından bu şekilde hak/ödev olarak nitelendirilen kurul üyeliklerinden önce YSK üyelerinin, daha sonra da il ve ilçe seçim kurullarının üyelerinin göreve başlama ve görev süreleri ele alınacaktır.

a) Yüksek Seçim Kurulu

³⁰⁰ 2002/690, kt: 27.9.2002 Ek Örnek:139 sayılı Genelge, Bölüm II/A; 2007/248, kt: 9.5.2007 Ek Örnek: 139 sayılı Genelge (16.2.2007 tarihli) Bölüm II/A.

³⁰¹ Seçim kurullarında görev yapmanın hak/ödev olarak belirlenmesi bir çok ülkede benimsenmiş bir durumdur. İspanya, Almanya, Avusturya bu konuda verilecek örneklerden sadece birkaçıdır. Daha ileride ayrıntılarıyla görülecek olan bir husus için şu noktaya dikkat çekmek gerekmektedir. Kurul üyeliğinin bu nitelikte değerlendirildiği ülkelerin ortak özelliği aslında bu kurulların vatandaşlardan oluştuğunu kabul eden sistemler olmasıdır. YSKK No: 1971/324, kt: 9.8.1971, s: 112.

Yüksek Seçim Kurulu'nun ilk kez 1950 yılında 5545 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu ile kurulduğu yukarıda belirtilmişti. Daha sonra 1961 anayasası bu kurumu anayasallaştırmış ve 1982 Anayasası da bu düzenlemeyi aynen sürdürmüştür.

Bugün Yüksek Seçim Kurulu üyelerinin nasıl belirleneceği öncelikle 1982 Anayasasının 79.maddesinde düzenlenmektedir. Bu hükme göre, *YSK yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşur. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir. Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçerler.*

i) Üye Seçimi Ve Göreve Başlama

Seçim teşkilatını, seçim kurulları eliyle kuran ilk metin olan, 5545 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 120.maddesi düzenlemesinde, YSK' yı oluşturacak yedi üyenin Yargıtay ve Danıştay Genel Kurullarının kendi üyeleri arasından seçileceği öngörülmüştü. 5545 sayılı Kanununun 120.maddesinde 6272 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle, kurulun bir başkan ve on üyeden oluşacağı ve *Temyiz Mahkemesi Birinci Reisi(nin) Kurulun Başkanı* olacağı belirlenmişti. Bu değişiklikle üye sayısı yediden onbire çıkarılıp, Kurul başkanının Yargıtay Başkanı olacağı da hükme bağlanmıştı. Kurulun üyeleri ise, gene Yargıtay ve Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından beşer asıl ve üçer yedek seçilmek suretiyle belirlenecekti. Dolayısıyla, Kurulun başkanı, asıl ve yedek üyelerle toplam onyediden oluşacağı düzenlenmişti. Daha sonra, 1961'de kabul edilen 298 sayılı Kanunla, Kurulun bir başkan, Yargıtay ve Danıştay Genel Kurullarınca belirlenen altı asıl üye ve ikişer yedek üyeden oluşacağı öngörülmüş ve Yargıtay Başkanının, Kurulun da başkanı olacağı hükmü kaldırılmıştır. 1979 yılında 2234 sayılı Kanunla, üye sayısının Yargıtay ve Danıştay Genel Kurullarınca belirlenen yedi asıl, dört yedek olacağı, bunların içinden altısının Yargıtay'ın, beşininse Danıştay'ın kendi üyeleri arasından seçileceği kabul edilmiştir. 1987 yılında maddede 3330 sayılı Kanunla yapılan Yargıtay ve Danıştay genel kurullarında seçimin üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile olacağına ilişkin değişiklik dışında güncel olarak da bu usul uygulanmaktadır. Yargıtay ve Danıştay genel kurullarınca yapılan seçim neticesinde belirlenen 11 üye içinden önce başkan ve başkan

vekili seçimi yapılmaktadır. Kalan 9 üye arasından ise, önce ikişer yedek üye belirlenmektedir. Kalan beş üye, YSK asıl üyeliği görevini yerine getirmektedir. Bu hesaplamanın sonucunda her zaman dört üye Yargıtay'dan, üç üye de Danıştay'dan gelmektedir. YSK Başkanının, Yargıtay Başkanı olacağı hükmü daha önce kaldırılmış olsa da, Başkanın, Yargıtay'dan gelen üyelere seçilmesi yoluyla bu gelenek devam ettirilmektedir. Dolayısıyla, başkan dışında kalan üyeler bakımından Yargıtay ve Danıştay kanadında eşitlik sağlanabilmektedir.

Görüldüğü üzere, daha ilk oluşumundan itibaren, YSK'nın kuruluşunda ne yasamanın ne de yürütmenin bir etkisi bulunmaktadır. Türkiye'de, YSK üyeleri, yüksek yargıçlar tarafından ve onların kendi üyeleri arasından, başka hiçbir makamın etkisi olmadan seçilmektedirler. Bu da, kurumun kuruluş amacına uygun bir uygulamadır.

1987 yılındaki 3330 sayılı Kanunla, YSK'yı (m:11) ve üye seçimi zamanını (m:12) düzenleyen maddelerde bir takım değişiklikler yapılmış ve ek düzenlemeler getirilmiştir. Bu düzenlemelere göre, YSK başkanı, görevini tam zamanlı yerine getirmektedir. Bu süre boyunca kurumundan izinli sayılmakta, ancak aylık, ödenek ve her türlü zam ve tazminatları ile diğer özlük haklarından yararlanmaya devam etmektedir. Diğer üyeler ise, asıl görevlerinin yanında, kurul üyeliklerini ifa etmektedirler. Bu durum tabiidir ki, kurul olarak çalışmayı zorlaştırmaktadır. Özellikle, seçim işleri ile ilgili önemli kararların alınmasını gerektiren durumlar karşısında, yedi üyenin toplanması kolay olmadığı gibi, uzun süren toplantılar neticesinde, başkan dışındaki üyelerin asıl görevleri de önemli bir sekteye uğramaktadır.

ii) Görev Süresi Ve Görevin Sona Ermesi

1950 tarihli 5545 sayılı Kanunun 121.maddesine göre dört yıl olarak belirlenmiş olan YSK'nın görev süresi, 298 sayılı Kanun ile altı yıla çıkarılmıştır (298 m:11/2).

Yüksek Kurulun sürekli çalışması, daha ilk kurulduğu dönemden beri kabul edilmiş bir kuraldır. Bu nedenle, Kurulun çalışmaya devam ettiği dönemlerde oluşabilecek üyeliklere ilişkin boşalmaların nasıl doldurulacağı 298 sayılı Kanunun

12.maddesinin 2.fıkrası ve onun gönderme yaptığı 11. maddelerde belirlenmiştir. Bu maddelerde 1987 yılında 3330 sayılı Kanunla değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklik öncesi, Kurul üye sayısında azalma olması durumunda, üye seçimini düzenleyen 11. maddede yer alan esasa göre seçim yapılacağı öngörülmekteydi. Yani, Yargıtay ve Danıştay Genel Kurullarınca, gizli oyla yeni üye veya üyeler belirlenmekteydi. Bu düzenlemelerde dikkati çeken nokta, Kurul üyelerindeki azalmaların yedek üyelerle tamamlanmamasıdır. YSK kararına göre, hangi üyelik boşalmışsa, yapılan seçim sonucu belirlenen üye, boşalan üyeliği devralmaktadır³⁰². Konu, 3330 sayılı Kanunla 12. maddede yapılan değişikliklerle, YSK kararına uygun şekilde düzenlenmiştir. 12. maddenin ikinci fıkrasına eklenen hükme göre, Kurul üyeliklerinde azalma olması sebebiyle yenileme seçimleri yapılırken, yeni seçilen üyeler, yerlerine seçildikleri üyelerin görev süresini tamamlamaktadırlar. Bu hükümden emeklilik, hastalık, ölüm, istifa gibi sebeplerle görev süresi dolmadan ayrılmış ya da görevini tamamlayamamış bulunan üyenin yerine seçilen yeni üyenin, bu üyenin görev süresini dolduracağı anlaşılmaktadır.

1987 yılında 3330 sayılı Kanun, 11. ve 12. maddelere başka yeni fıkra ve hükümler de eklemiştir. 11. maddeye eklenen üçüncü fıkraya göre, “*yeni üyeler oluşturulana kadar, Kurul eski üyelerle görevlerine devam etmektedir*”. Böylece Kurulun sürekliliği, bir Kanun maddesi haline getirilmiştir. Başkan vekilinin görevinin, başkana yardım etmek ve gerektiğinde ona vekillik etmek olduğu, başkan vekilinin de kurula katılmadığı zamanlarda, kurula en yaşlı üyenin başkanlık edeceğini düzenleyen yeni dördüncü fıkra da, süreklilik esasının zorunlu kıldığı bir diğer durumu düzenlemektedir. Eklenen beşinci ve altıncı fıkraların ise, 12. maddede ile birlikte değerlendirilmeleri gerekmektedir. Buna göre, beşinci fıkra, 12. maddenin birinci fıkrası gereğince üç yılda bir yapılacak olan yenileme seçiminden sonra, kurulun Başkan ve başkan vekilinin yeniden seçileceğine ilişkin kurula yer vermektedir. Bu hüküm uygulamada bütün kurul başkanlarının üç sene görev yapması sonucunu doğurmaktadır. Yani altı sene süren kurul üyeliği, başkanlar için üç sene üyelik, üç sene başkanlıkla

³⁰² YSKK No: 1963/25, kt: 13.9.1963, s: 13-14.

geçmektedir. 1987 değişikliğinden sonra, 8 sene görev yapan Tufan Algan dışında³⁰³, her ne kadar yeniden seçilmek mümkün kılınmış olsa da (298 m:11/2), sürekli şekilde altı sene başkanlık görevini sürdüren olmamıştır. Bu durum etkisini önemli şekilde kurulun işleyişinde göstermektedir.

Görev süresi ile ilgili olarak yakın döneme ilişkin şu eleştiriyi yapmak mümkündür. YSK'da 24.1.2004 tarihinde üye seçilerek göreve başlayan Muammer Aydın, 24.1.2007 gününde başkan seçilerek görevine devam etmiştir. 28.1.2010 tarihinde, altı senelik görev süresinin dolması sebebiyle Yargıtay 5. Hukuk Dairesine geri dönmüştür³⁰⁴. Muammer Aydın, bilgisayar ortamında hazırlanan seçmen kütüklerinin kullanıldığı dönemde başkanlık yapmış ve konu ile ilgili bilgi ve tecrübe sahibi olmuştur. Her ne kadar başkanlığa seçilen Ali Em'de bu süreçte kurul üyeliği yapmış olsa da, Muammer Aydın'ın görev süresinin uzatılması ve kadroda herhangi bir değişiklik yapılmadan bundan sonraki seçimlere hazırlanılması düşünülebilirdi.

Son olarak, 11. maddeye 3330 sayılı Kanunla eklenen son fıkra ile aynı Kanunla 12. maddeye eklenen son cümle Kurul başkan veya başkan vekilinin görevi bırakma hallerini düzenlemektedir. Başkan veya başkanvekilinin görevi bırakması, Kurul üyeliklerinin de sona ermesi anlamına gelmeyip, sadece başkan veya başkan veliliği sıfatlarıyla görev yapmayı bıraktıkları sonucunu doğurmaktadır. Her ne kadar 12. maddenin ikinci fıkrasına eklenen son cümlede, Kuruldan ayrılma ifadesi kullanılmış olsa da, bunu üyeliğin de sona ermesi şeklinde anlamamak gerekmektedir. Zira Kuruldaki üyeliklerin azalması durumu zaten, 12. maddede daha önce düzenlenmiş bir konudur. Ayrıca, 11. maddenin son fıkrasına³⁰⁵ yapılan gönderme ve buradaki düzenlemenin görevi bırakmayı konu alması, bu yorumu gerektirmektedir. Bu durumda, YSK, tekrar seçim yapmakta, yeni başkan ve başkan vekili seçilmektedir. Görevden ayrılanlar da, yeni seçilenlerin üyelik görevini doldurmaktadırlar. Yani, başkan ve

³⁰³ Tufan ALGAN 23.01.1996-22.01.2004 tarihleri arasında YSK Başkanlığı görevini sürdürmüştür

³⁰⁴ Muammer Aydın'ın görev süresinin dolmasıyla ilgili yayınladığı mesaj için bkz: <http://www.ysk.gov.tr/ysk/index.html> (s.e.t.:15.09.2010).

³⁰⁵ 1987 yılından sonra 11. maddeye başka fıkralar eklenmiştir. Ancak, bunlar eklenirken, 12. maddede yapılan atıf düzeltilmemiştir. Aslında, 12. maddenin ikinci fıkrasında yer alan son cümledeki 11. maddeye gönderme, "11. maddenin altıncı fıkrasındaki..." şeklinde değiştirilmesi gerekmektedir.

başkan vekilliğini bırakmada, yeni üye seçimi yapılmamaktadır. Aslında burada sadece kurul içinde bir nevi görev değişimi söz konusudur.

b) İl Ve İlçe Seçim Kurulları

Daimi seçim kurullarında görev yapan üyelerin statülerinin incelendiği bu bölümde, il ve ilçe seçim kurullarının oluşumu, hakim üyeler bakımından beraber incelenecek, bundan sonra, ilçe seçim kurulunda görev yapan diğer üyelerin durumu ele alınacaktır. İl seçim kurulu üç hakimden oluşmaktadır, yedi üyesi bulunan ilçe seçim kurulunun ise sadece başkanı hakimdir³⁰⁶.

i) Üye Seçimi Ve Göreve Başlama

298 sayılı Kanununun 15. maddesi il seçim kurulunun, 18. maddesi de ilçe seçim kurulunun oluşumunu düzenlemektedir. Bu maddeler, önce 1979 yılında 2234 sayılı Kanunla, sonra da 2005 yılında 5435 sayılı Kanunla değiştirilmiştir. Yapılan değişikliklerin ilki, daha önce de bahsedildiği üzere, seçim kurullarının daimi hale getirilmesinden sonra oluşumun nasıl yapılacağına, sonraki düzenleme ise, kurula üye olacak hakimlerin hangi esasa göre belirleneceğine ilişkin bulunmaktadır.

2005 yılında yapılan düzenleme öncesinde, il ve ilçe seçim kurullarında görev yapacak olan hakimler, derece esasına göre belirlenmekteydi. Yani, il merkezinde görev yapan en yüksek dereceli üç hakim il seçim kurulunu oluşturmakta, ilçedeki en yüksek dereceli hakim de ilçe seçim kurulu başkanı olarak belirlenmekteydi. İlk yıllarda, kurullarda çalışacak hakimlerin niteliklerinin belirlenmesi konusunda Adalet Bakanlığına sorulmasına karar verilmişken³⁰⁷, sonradan tamamen seçim kurullarına ait bir faaliyet olarak görülmeye başlanmış, hatta hakimlerin belirlenmesinde zamanın Yüksek Hakimler Kurulu Başkanlığının yapacağı bir tebligatın dahi seçim kurullarını

³⁰⁶ Hatırlanacağı üzere, il seçim kurulu, 5545 sayılı Kanununun 63 ve 64. maddelerinde hakim başkanlığında, siyasi partilerden seçilen yedi ve belediye meclislerinden seçilen üç üye ile toplam onbir üyeden oluşacağı düzenlenmişti.

³⁰⁷ YSKK No: 1961/3, kt:5.5.1961, s: 5.

bağlamayacağına karar verilmiştir³⁰⁸. Bu görüş seçim kurullarının, ne yürütme ne de yargı erkinin içinde bulunan bir kurumun müdahalesi olmadan, bağımsız ve tarafsız çalışmasını temin etmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, en yüksek dereceli hakim nasıl belirleneceğine ilişkin yasada açık bir hüküm de bulunmadığı için, konu YSK kararlarında ele alınmış ve en yüksek derecenin, “*seçim kurullarının kuruluşunda hakimlerin gördükleri vazifenin niteliği değil, kadro maaşı derecesine göre taayyün eden kıdemlerinin esas alınması gerek(tiği)*”³⁰⁹, kazanılmış hak aylık olan maaş, derece ve kademeyi ifade ettiğinden, yüksek dereceli hakim belirlenmesinde aylık derece ve kademesi ölçü olacağı, aylık ve kademesinde eşitlik halinde bu derece ve kademeyi önce almak, bunda eşitlik halinde mesleki kıdem, kıdem de eşitlik durumunda ise yaş göz önünde tutulması, mesleki kıdem ise 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanununun 15. maddesine göre belirleneceği” tespit edilmiştir³¹⁰. Bu ilk haliyle, il ve ilçe seçim kurullarında çalışacak hakimlerin belirlenmesinde kullanılan derece ölçütü, YSK kararında görüldüğü üzere, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununda, devlet

³⁰⁸ YSKK No: 1970/267, kt: 4.9.1970, s:143-144. YSK’nın bu kararı, seçim teşkilatının hukuki nitelendirilmesini yapması ve bağımsızlığını net bir şekilde ortaya koyması açısından oldukça önemlidir. Seçim kurullarının daimi olarak çalışmadığı ve alt kurulların YSK tarafından oluşturulduğu dönemde, Yüksek Hakimler Kurulunca, kurulda görev alacak hakim belirlendiği yazıya ilişkin olarak ilçe seçim kurulu başkanlığı tarafından yöneltilen soru üzerine YSK öncelikle şu tespitleri yapmaktadır. Yüksek Kurul, kurulların kuruluşlarına ait şikayet ve itirazlara ilişkin hükümler dışındaki konular hakkında “*Anayasanın mahkemelerin bağımsızlığına ilişkin 132nci maddesinin 2nci fıkrasında yer alan... hükme aykırı olmamak kaydı ile seçim kurullarının kuruluşu konularında seçim kurullarınca danışma yoluyla yöneltilen sorulara karşılık vermek mecburiyeti..YSK’ya tanınmış bulunmaktadır*” ve “*kamu seçimlerinin genel yönetim ve denetimi...bağımsız yönetim ve denetimdir. Bu itibarla, seçim iş ve işlemlerinin görülmesi ve bunların denetimi tamamen seçim kurullarına ait bulunmakta ve bu kurullar denetim görevlerini, bağımsız mahkemeler gibi, birer yargı yeri olarak yapmaktadırlar*” diyerek teşkilatın hem çift yönünü ortaya koymakta hem de denetim yetkisinin yargısal niteliğinin, bunun sonucu olarak da seçim kurullarının yargı yeri sayılarak bağımsız olduklarının altını çizmektedir. Ayrıca, seçim kanunlarında yer alan düzenlemeler sonucunda “*bir taraftan seçimlerin yönetimi ile ilgili her çeşit görevleri görmekte ve gerekli tedbirleri almakta olan YSK(’nın) diğer taraftan seçim işlerinde şikayet ve itirazları nihai safhada inceleyip kesin karara bağlamak yoluyla en yüksek bir seçim yargı yeri olarak görev yapmakta*” olduğunu söyleyerek seçim işleri ve bunların yönetimi arasında bulunan seçim kurullarının kuruluş iş ve işlemleri görme, olası şikayet ve itirazlar ile bu konu hakkında danışma yoluyla sorulacak soruları “*nihai safhada*” cevaplama yetkisinin de sadece YSK’da olduğunu belirtmektedir. Sonuç olarak da, Yüksek Hakimler Kurulu tarafından görevli hakim belli edildiği tebligatın seçim kurullarını bağlamayacağına karar vermiştir.

³⁰⁹ YSKK No: 1969/560, kt: 29.8.1969, s: 245-247.

³¹⁰ YSKK No: 1963/30, kt: 17.9.1963, s: 18-19; YSKK No: 1967/41, kt: 4.4.1967, s: 38-39. Yüksek Kurul bir diğer kararında “*Yüksek dereceli hakim belirlenmesinde aylık derece ve kademesi esas tutulur. Birinci sınıfa ayrılmış olup olmamak dikkate alınma(yacağına)*” karar vermiştir, YSKK No: 1988/9, TUNA Ahmet Nusret - AKAY Sedat, **Siyasi Partiler Ve Seçim Kanunları**, Acar Matbaacılık, İstanbul, 1988, s: 170-171. Aynı yönde, YSKK No: 1997/224-84, kt: 18.10.1997, HATİPOĞLU Muzaffer-PARLAR Ali, **Seçim Kanunları Ve Seçim Suçları**, Yayın Matbaacılık, Ankara, 2004, s: 162-163).

memurlarının aylık hesaplanması için kullanılan ölçüttür. Şu durumda, kurullarda görev alacak olan hakimler, önce derece ölçütüne, yani aylık bakımından dereceye, derecede eşitlik halinde, kıdeme yani meslekte geçirdikleri süreye, bunda da eşitlik olması durumunda yaşa göre belirlenmekteydi. Bu durumda örneğin üç hakimden oluşan bir mahkemede mahkeme başkanı hakim il seçim kurulu üyesi, mahkeme üyelerinden bir hakimin de il seçim kurulu başkanı olabiliyordu³¹¹.

298 sayılı Kanunda 2005 yılında yapılan değişiklikle, seçim kurullarında görevli hakimlerin belirlenmesinde kullanılacak ölçüt, 2802 sayılı Hakimler Ve Savcılar Kanunundaki kıdeme bağlanmıştır. Böylece sadece aylıkların belirlenmesindeki ölçü olan derece değil, hakimin bulunduğu sınıf da, kurulda görev alacak hakimlerin belirlenmesinde göz önüne alınmaya başlanmıştır. Nitekim, 2802 sayılı Kanunun 15. maddesinin üçüncü fıkrası, *“hakim ve savcılarının kıdemleri, buldukları sınıf ve dereceye göre belirlenir ve o sınıf ve dereceye atandıkları tarihten itibaren hesaplanır”* hükmünü, dördüncü fıkra da *“bulunulan sınıf veya derecenin aynı olması halinde sırasıyla, bu sınıf veya dereceye yükselme tarihi, adaylığa başlama tarihi, mesleğe başlama tarihi, meslek öncesi eğitim sonu yazılı sınav puanı dikkate alınarak kıdem durumu(na bakılacağını)”* düzenlemektedir. Yeni düzenlemeye göre, meslekte onbeş sene çalışıp aylık bakımından birinci dereceye yükselmiş, ancak birinci sınıfa ayrılmamış bir hakim ile aylık bakımından alt derece olan, ancak birinci sınıfa ayrılmış hakim arasından, eski uygulamanın aksine ikincisi kurul başkanlığına getirilecektir. 2005 yılında yapılan değişikliğin bir diğer sonucu da, kıdemli sayılmada aranan disiplin cezası almama durumudur. Hakimlerin kademe ve derece ilerlemelerinde aranan ortak koşullardan biri, kademe ilerlemesine veya derece yükselmesine *“engel kesinleşmiş bir mahkeme hükmü veya disiplin cezalarının bulunmaması(dır)”*. Bu hükmün seçim hukuku bakımından yarattığı sonuç ise, kınama veya daha ağır disiplin cezası almış olanların kıdemsiz sayılacağıdır³¹². Örneğin, ikinci sınıfa ayrılmış ve dördüncü derecede bulunan iki hakim arasından eğer biri daha önce disiplin cezası almış ise, bu hakim

³¹¹ YSKK 1963/34, kt: 18.9.1963,s: 21.

³¹² YSKK No: 22, kt: 16.1.2010 RG: 20 Ocak 2010-27468.

kıdemsiz sayılacağından, il ve ilçe seçim kurulunda görev yapacak hakimler arasında ilk etapta yer alamayacaktır.

Kıdemi bu şekilde belirlenen hakim, il seçim kurulu başkanı, bu hakimden sonraki en kıdemli olan da, ilçe seçim kurulu başkanı hakim olarak görev yapmaktadır³¹³. İl seçim kurulunun diğer iki hakim üyesi, ilçe seçim kurulu başkanı olarak belirlenen hakimden sonra gelen diğer kıdemli hakimler arasından belirlenmektedir³¹⁴.

ii) Görev Süresi Sırasında Mazeretli Ve İzinli Olma

İl ve ilçe seçim kurullarının görev süresi, iki yıldır (m:15 ve m:18). Ancak bu iki yıllık süre içinde daimi ve sürekli çalışan bu kurullarda, kurul üyeleri çeşitli sebeplerle görevlerini tamamlayamayabilirler. Burada, görev süresi içinde geçici sebeplerle görevde bulunamama hallerini incelenecektir.

Kurullarda görev yapan hakimlerin, geçici süre ile görev başında olamamalarına sebep olan durumlar mesleki faaliyetleri, hakimın geçici yetki ile başka bir yargı yerine gönderilmiş olması, mazeretli olma, sağlık durumu sebebiyle raporlu olma halleridir.

Seçim kurullarında çalışan hakimler aynı zamanda hakimlik mesleklerine devam ettikleri için, duruşmada veya keşifte olmaları seçim işlerini aksatabilir. Bu gibi durumlarda YSK, kurul başkanının görevinden ayrılamayacağına, ancak diğer kurul üyeleri bakımından yedek üyelerle toplanılabileceğine karar vermiştir³¹⁵.

Seçim kurullarında görev yapacak hakimlerin belirlenmesinde geçici yetkili hakimler ve müstemir yetkili hakimler bakımından bir fark olup olmayacağı YSK kararına konu olmuş ve Kurul, geçici yetkili hakimlerin seçim kurullarında

³¹³ YSKK No: 1967/26, kt: 9.3.1967, s: 28-31, YSKK No:1979/340, kt: 11.6.1979, s: 42-43, YSKK No: 1988/9, TUNA Ahmet Nusret - AKAY Sedat, s: 115.

³¹⁴ Büyükşehir statüsünde tabi olan ve olmayan iller bakımından hakimlerin seçim kurullarında ne şekilde görev yapacakları YSK kararlarıyla belirlenmektedir. En son değişiklik 2010 yılının Ocak ayında yapılmıştır, YSKK No: 2010/22, kt: 16.1.2010 RG: 20 Ocak 2010-27468.

³¹⁵ YSKK No: 1961/62, kt:6.6.1961, s: 33-34.

görevlendirilebileceğine karar vermişti³¹⁶. Ancak, 1988 yılında, geçici yetkili hakimlerin asli görevleri ile bağlantılarının devam etmesi nedeniyle, kendi yargı yerlerindeki kurullarda görev yapabileceklerini kabul ettikten sonra, geçici yetkili hakimlerin görevlendirildiği yerdeki seçim kurullarında görev almamalarının esas olduğunu, bunun ancak başka hakimin bulunmaması durumunda mümkün olacağına karar vermiştir³¹⁷.

YSK, seçim kurullarında bulunmamanın ciddi bir mazerete dayanması gerektiğine ve bu durumun belgelendirilmesinin de cezai sorumluluk bakımından önemli olduğunu kabul etmiştir³¹⁸. Sağlık nedenlerinin hem hakimlik hem de seçim kurulu üyeliği yapmaya elvermemesi sebebiyle, seçim kurulu başkanlığı görevinin başka bir hakime verilmesine ilişkin istek karşısında, YSK, ileri sürülen sağlık sebebinin ancak her iki görevin yapılmasına engel olduğu durumlarda kabul edilebileceğine; sağlık sebeplerinin sadece kurulda çalışmanın engeli sayılamayacağına karar vermiştir³¹⁹. Sağlık durumunun seçim işlerini yürütmeye elverişli olmadığı sağlık kurulu raporuyla kanıtlanması halinde ise, görev o hakimden sonra gelen en kıdemli hakime verilmektedir³²⁰. İl seçim kurulu başkanı raporlu ise, yerine ilçe seçim kurulu başkanı, onun yerine de il seçim kurulunun derece ve kıdemi yüksek olan hakimi bakmaktadır³²¹. 2010 yılındaki seçim kurullarının oluşumunu gösteren 22 sayılı YSK kararında ise, il seçim kurulu başkanının izinli, raporlu veya geçici yetki ile görev başında bulunamama durumlarında, görevin il seçim kurulu üyelerinden en kıdemlisi; ilçe seçim kurulu başkanlığının ise, kurullarda görev almamış hakimlerin en kıdemlisi tarafından yerine getirileceğini belirtmiştir. Bu kararlar aslında, daha önce verdiği karardan farklı bir uygulama getirmektedir. Bununla birlikte, il seçim kurulu asıl ve yedek üyeleri ile ilçe seçim kurulu başkanı herhangi bir sebeple görevlerini yapamaz durumda olduklarında ve onların yerine geçebilecek başka bir hakim de bulunamazsa, eksiklik o yerin bağlı

³¹⁶ YSKK No: 1982/83, kt:11.7.1982, s:9-11.

³¹⁷ YSKK No: 1988/9, TUNA Ahmet Nusret - AKAY Sedat, s: ; YSKK No: 2010/22, kt: 16.1.2010 RG: 20 Ocak 2010-27468. 2461 sayılı Hakimler Ve Savılar Yüksek Kurulu Kanununun 20. maddesi uyarınca geçici yetki ile görevlendirilen hakimlerin kural olarak dört ve en fazla altı ay, o yerde kalabileceklerini düzenlemektedir.

³¹⁸ YSKK No: 1961/62, kt: 6.6.1961, s: 33-34.

³¹⁹ YSKK No: 1976/133, kt: 4.5.1976, s: 71.

³²⁰ YSKK No: 1979/34, kt: 17.1.1979, s: 5-6.

³²¹ YSKK No: 1961/141, kt: 28.8.1961, s: 76-77.

bulunduğu ağır ceza mahkemesinin yargı çevresi içinde bulunan ve görevinden ayrılmasında sakınca görülmeyen bir hakime *merciince* yetki verilerek giderilmektedir. Buradaki merci YSK olmayıp, HSYK'dır.

iii) Görevin Sona Ermesi

Seçim kurullarında görev yapan hakimlerin görevleri, kanuni düzenlemeye göre iki senenin sonunda, kurulların yenilenmesi kararı ile kendiliğinden, yani otomatik olarak sona ermektedir. Bunun dışında, sürekli boşalma halleri³²² olarak belirlenen ölüm, emekliye ayrılma, istifa, naklen atama gibi sebeplerle de görev sona ermektedir. 1979 değişikliği öncesi, bu durumlarda, kurulların yedek üyelerle devamına değil, kuruluşlarının yenilenmesine karar verilmekteydi. Ancak, güncel kararlarda³²³, bu gibi sebeplerle meydana gelen boşalmaların, kurullarda görev almamış en kıdemli hakimler tarafında doldurulacağı belirtilmektedir. YSK bu kurala, il seçim kurulu başkanlığı bakımından bir istisna getirmektedir. Buna göre, il seçim kurulu başkanlığının herhangi bir sebeple sürekli boşalması durumunda, hem kanuni zorunluluk hem de hizmetin gereği sebebiyle, il merkezindeki en kıdemli hakimin bu görevi yürüteceği kabul edilmektedir. Eğer bu hakim il veya ilçe seçim kurullarından ayrılarak³²⁴ bu göreve gelmişse, bu kurullardaki boşalmalar genel esaslara göre gene kıdem esasına göre tekrar belirlenmektedir.

c) İlçe Seçim Kurulunda Bulunan Diğer Üyeler

Seçim teşkilatında yer alan daimi kurullar içinde sadece ilçe seçim kurulunda hem siyasi parti üyeleri hem de devlet memurları yer almaktadır. Bu itibarla, ilçe seçim kurulunda görev yapan bu üyelerin de nasıl seçildiklerinin ayrıca incelenmesi gerekmektedir.

³²² YSKK No: 1969/345, kt:30.6.1969, s: 143-146.

³²³ YSKK No: 2010/22 kt: 16.1.2010 RG: 20 Ocak 2010-27468.

³²⁴ YSK il ve ilçe seçim kurulları diyerek aslında hataya düşmüştür. Yeni hakim sadece ilçe seçim kurulundan gelebilir. Zira, il seçim kurulu başkanından sonra gelen en kıdemli hakim ilçe seçim kurulu başkanıdır.

i) Siyasi Parti Üyeleri

İlçe seçim kurullarının oluşumunda dört asıl dört yedek olmak üzere siyasi partilerden de üye alınmaktadır. 298 sayılı Kanunun tasarısında, ilçe seçim kurullarının, il seçim kurulları gibi sadece hakimlerden oluşması öngörülmüşken, Komisyon raporunda, hakim sayısının azlığı sebebiyle, siyasi partilerden üye almak suretiyle oluşturulan bir yol seçildiği belirtilmiştir³²⁵. İlçe seçim kurullarında görev yapacak üyelerin belirlenmesine ilişkin usul, Kanunun 19. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, ilçe seçim kurulu başkanı, ilçede teşkilatının bulunması ve son dönem milletvekili seçiminde en çok oyu almış olma şartını yerine getirdiği YSK tarafından belirlenen³²⁶ dört siyasi partiden, birer asıl ve birer yedek üye adını iki gün içinde bildirmesini istemektedir. Eksik kalma veya üye gönderme hakkı bulunan dört partiden bir veya daha fazlasından üye gönderilmemesi durumunda, ilçede teşkilatı bulunup, son genel seçimlere katılan diğer siyasi partilerden aldıkları oy sıralamasına göre üye belirlemeleri istenir. Bu halde de tamamlanamadığında ya YSK tarafından o ilçede teşkilatı bulunduğu tespit edilen diğer siyasi partiler arasından ad çekme ile belirlenenlerden üye istenerek ya da 2. bentte yer alan hüküm gereğince eksik üyelikler tamamlanmaktadır.

Seçim dönemine ilişkin olan bir durum ise, YSK tarafından ilan edilen siyasi partilerden ülke genelinde ya da o seçim çevresinde seçime katılmayan siyasi partilerin üyeliklerinin sona ermesidir. Bu sebeple oluşan boşalmalar, o seçim çevresinde seçime katılan ve kurulda üyesi bulunmayan partiler arasından 19. maddenin birinci bendinde yer alan usule göre belirlenerek doldurulmaktadır. Bu durumda, seçime katılmayan siyasi partilerin bu iradelerini en kısa sürede bildirmeleri, seçim işlerinin aksamaması bakımından büyük önem arz etmektedir.

³²⁵ **TMMM Tutanak Dergisi**, Cilt 2, B. 27, 22.3.1961, s: 35. Ayrıca, YSKK 1961/92, kt: 7.7.1961, s: 52-53.

³²⁶ Maddenin ilk halinde ve daha sonra 1965 yılındaki değişiklikler neticesinde, ilçe seçim kuruluna hangi siyasi partilerin üye göndereceklerinin belirlenmesi işi, birçok itiraz ve şikayete konu olmaktadır. 1988 yılında, YSK'nın görev ve yetkilerini düzenleyen 14. maddenin 4. bendinde yapılan değişiklikle bu uyuşmazlıklara son verilmiştir. 1988 yılından sonra, ilçe seçim kurullarına hangi siyasi partilerin üye gönderme hakkını haiz olduğunu YSK belirlemektedir.

İlçe seçim kurulundaki partili üyenin partiden ilişiği kesilmesi halinde³²⁷ veya partiden istifa etmesi durumunda³²⁸ kurul üyeliği sona erdiği kabul edilmektedir. Bu durumlarda çalışmalara, yedek ile devam edilip, ilgili siyasi partiden tekrar isim istenmek suretiyle boşluğun doldurulması gerekmektedir. Partinin feshedilmesi ya da kapatılması durumunda, YSK, Ocak ayındaki yeniden kuruluşa kadar bir değişiklik gerektirmeyeceğine karar vermiřtir³²⁹. Oysa YSK, 19. maddede belirtilen eksiklik ve boşalmalarda uygulanacak usullere göre kurulların tamamlanması gerektiğine karar verebilirdi.

ii) Diğer Üyeler

298 sayılı Kanununun 19. maddesinin ikinci bendinde, hakim üye ile siyasi parti üyeleri dışında kalan diğer üyelerin nasıl belirleneceği düzenlenmiştir. 7 üyeden oluşan ilçe seçim kurulunun son iki asıl ve yedek üyesi, o ilçedeki devlet memurlarının görev süreleri esas alınarak düzenlenen listeden ad çekme ile belirlenmektedir. Bu listede yer alacak devlet memurlarında öncelikle toplam memuriyet süresinin on yıldan fazla olması, herhangi bir seçimde bir siyasi partiden aday veya aday adayı olmaması ve herhangi bir siyasi partiye üye olmaması şartları aranmaktadır. Kanun koyucu, memurların bir bakanlıktan gelmesi durumunda, aynı bakanlıktan, zorunlu durumlar saklı kalma koşuluyla sadece bir üyenin belirleneceği hükmünü getirerek, hem merkezi idarenin işlerinin aksamamasını hem de kurulun bağımsız ve tarafsızlığını sağlamak istemiřtir³³⁰.

³²⁷ YSKK No: 1961/92, kt: 7.7.1961, s: 52-53.

³²⁸ YSKK No: 1977/2044, kt: 29.10.1977, s: 129-131.

³²⁹ YSKK No: 1986/191 (Feshedilen Milliyetçi Demokrasi Partisi üyeleri hakkında), kt: 7.5.1986, s: 37-39.

³³⁰ Uygulamada, ilçe seçim kurullarında görev yapan devlet memurlarının çoğunlukla öretmenlerden seçildiği görülmektedir.

d) Kurulların Kuruluşlarındaki Sakatlık Halleri

Seçim işlerinin seçim kurullarına bırakıldığı sistemimizde, kurulların kuruluşlarındaki sakatlık hallerinin, özellikle kanunda belirtilen başvuru sürelerinin geçmiş olması sebebiyle, işleyişe etki edip etmeyeceği önemli bir sorundur. Çünkü 298 sayılı Kanun, yukarıda görüldüğü üzere, kuruluşların oluşumuna ilişkin ayrıntılı düzenlemelere yer vermiş olmasının yanında, itiraz ve şikayetlerin düzenlendiği bölümde ayrı ayrı sandık kurullarının, ilçe ve il seçim kurullarının kuruluşlarına ilişkin itiraz ve şikayet yollarını düzenlemiştir. Ancak, kuruluşların kesinleşmesinden sonra, özellikle ilçe seçim kurulları için *“ilçedeki hakimlerin derece ve kıdemleri bakımından çeşitli sebeplerle doğacak değişiklikler üzerine, ilçe seçim kurulunun kuruluşunda değişiklik yapıp yapılamayacağı hususunda, 26/4/1961 günlü ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri Ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanunla kamu seçimleriyle ilgili diğer seçim kanunlarında özel bir hüküm yer almamış bulunmaktadır”*³³¹.

YSK’ya göre, seçim kurullarının kuruluşları kesinleştikten sonra, bölgedeki hakimin kıdeminin yükselmesi³³² veya bölgeye daha kıdemli bir hakimin gelmesi, kanuna uygun kurulmuş kurulların kuruluşlarını etkilememektedir³³³. Bununla birlikte, kıdem belirlenmesinde hataya düşülmesi halinde itiraz süresinin geçmiş olması³³⁴ veya kurulun kuruluşunda kanunsuzluk bulunduğu tespit edilmiş olup itiraz edilmemiş olması durumlarında³³⁵ YSK konuyu incelemektedir. YSK’ya göre, seçim kurullarında zorunlu değişiklik yapılması halleri istisna olmak üzere, Kanun kurul işleyişlerinde aksamaların olmamasını ve kurulların kararlı bir tutum içinde bulunmasını hedef tutmaktadır³³⁶. Öyle ki, kuruluşundaki, siyasi partilerden gelen üyeler bakımından, sakatlık hali sürelerin geçmesi veya itiraz edilmemiş olması sebebiyle kesinleşen ilçe

³³¹ YSKK No: 1969/220, kt:21.4.1969, s: 92-95.

³³² YSKK No: 1970/272, kt:10.9.1970, s: 150-154.

³³³ YSKK No: 1969/220, kt: 21.4.1969, s: 92-95; YSKK No: 1969/361, kt: 10.7.1969, s: 146-148; YSKK No: 1978/823, kt: 5.2.1978, s: 71-72; YSKK No: 2010/22, kt: 16.1.2010 – RG: 20.1.2010-27468.

³³⁴ YSKK No: 1961/19, kt: 12.5.1961, s: 9.

³³⁵ YSKK No: 1961/22 (hakim üye ile ilgili), kt: 14.5.1961, s: 11-12; YSKK No: 1961/31(siyasi partili üyelerle ilgili), kt: 16.5.1961, s: 14-15.

³³⁶ YSKK No: 1961/22, kt: 14.5.1961, s: 11-12.

seçim kurulunun kuracağı sandık kurullarının da aynı şekilde, yani aynı siyasi partilerden üye alınması ile oluşturulacağı benimsenmiştir³³⁷. Kuruluşlara karşı yapılan itirazlar hakkında il seçim kurulu tarafından verilen karar kesin olup, daha sonra YSK tarafından değerlendirilmesi de mümkün değildir³³⁸.

Ancak, sonradan bu görüşten dönülmeye başlanmış ve ilçe seçim kurulunun teşekkülüne karşı yapılmış bir itiraz üzerine verilen karar kesinleşmiş olsa da, ortada tam kanunsuzluk halinin bulunması durumunda YSK işe kendiliğinden el atabileceğine karar vermiştir³³⁹. YSK 1968 yılında verdiği kararında, *“Yüksek Seçim Kurulu bu kuruluşların Kanunlarımıza uygunluğunu sağlamakla görevlidir. Zira bu kurullarda herhangi bir Kanunsuz durumun seçimlerin düzen içinde yürütülmesine engel olacağı gibi Kurulumuzun tarafsızlığına da aykırı düşer. Bu sebeplerle Yüksek Seçim Kurulu herhangi bir kanunsuz durumu öğrendiğinde bu kanunsuzluğu resen gidermek durumundadır. Bu itibarla Yüksek Seçim Kurulunun kuruluşlara karşı itiraz vaki olmadıkça kuruluşlara müdahale edemeyeceği yolundaki iddia kabule şayan görülmemektedir”* diyerek, ilk yıllarda verdiği kararlardan dönmüş ve bu tutumunu diğer yıllarda da korumuştur³⁴⁰. Kararda, özellikle ilçe seçim kurulunu oluşturan siyasi partili üyeler bakımından, bunların doğru tespit edilmeyen siyasi partiler tarafından oluşmasının, seçim kurullarının tarafsızlığını etkileyebileceği vurgulanmıştır. Ancak, bunun sonucunda kanunsuz kurulan kurulların o zamana kadar yaptıkları işlemlerin hukuki neticelerinin etkilenip etkilenmediğine değinilmemiştir.

Sandık kurulları ile ilgili olarak da, sandık kurullarının oluşumundaki bir sakatlık sebebiyle seçimin iptali istendiğinde, bu sakatlık halinin seçim sonuçlarına etki yaptığının gerçekleşmiş bulunması şartı aranmıştır³⁴¹.

³³⁷ YSKK No: 1961/64, kt: 6.6.1961, s: 35-36.

³³⁸ YSKK No: 1961/ 41, kt: 21.5.1961, s: 21-22; YSKK No: 1975/120, kt: 8.4.1975, s: 59-61.

³³⁹ YSKK No: 1968/149, kt: 10.4.1968, s: 73-76.

³⁴⁰ YSKK No: 1976/199, kt: 27.5.1976, s: 103-105; YSKK No: 1977/967, kt: 11.5.1977, s: 67-69.

³⁴¹ YSKK No: 1972/235, kt: 28.7.1972, s: 107-112.

Seçim Kurullarının kuruluşlarındaki sakatlık hallerinin önemi, bu kuruluş işlemlerinin birer idari işlem sayılması durumunda önem arz etmektedir. Zira bilindiği gibi idari işlemlerin beş ana unsuru bulunmaktadır: şekil, yetki, konu, sebep ve amaç. Bunlardan birinin yerine gelmemiş olması, yapılan idari işlemin sakatlığına sebep olmaktadır. Örneğin, seçmen sandık listeleri ya da sandık kurulunu kuran ilçe seçim kurulu kararları ele alındığında, ilçe seçim kurulu başkanlığının kanunda belirtilen hakim üye tarafından kurulmadığı zaman, listeye veya kurulun kuruluşuna ilişkin kararın yetkisizlik sebebiyle geçerliliğinin etkilenip etkilenmeyeceği önemli bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü, 298 sayılı Kanun, ilçe seçim kurulu başkanı hakim hangi şartlara göre belirleneceğini ayrıntılı şekilde düzenlemiştir. Örnek alınan işlemler de teknik anlamda birer idari işlem sayılabileceğine göre, bu işlemlerin kanunda belirtilen nitelikleri taşımayan kişi tarafından yapılması durumu değerlendirildiğinde, kuruluşlardaki bu tip sakatlık hallerinin, yani, kurul üyelerinin belirlenmesinde hata yapılmış olmasının, seçim işlemlerinin geçerliğine etki etmemesinin kabulü gerekmektedir. Zira, seçimlerin yapılması kural olarak hakimlere tanınmış bir yetkidir. Hakim üyenin belirlenmesinde hata yapılması, hakim olmayan birinin görev yapması anlamına gelmeyip, mesleki derecesinde hataya düşülmüş olmasıdır. Bu da verilen kararın gene hakim kişi tarafından verilmiş bir karar olmasını etkilemez. Aynı şekilde, kurul olarak, siyasi parti üyelerinin veya diğer üyelerin belirlenmesindeki hatanın da, kurul olarak verilen bir kararın geçerliğinin etkilememesini kabul etmek gerekmektedir.

II) SEÇİM KURULLARININ GÖREV, YETKİ VE SORUMLULUKLARINA İLİŞKİN GENEL ESASLAR İLE ÇALIŞMA USULLERİ

Seçim hukuku mevzuatına bakıldığında zaman, seçim kurullarının geniş bir alanda faaliyette buldukları görülmektedir. 1982 Anayasasına göre yargı yönetimi ve denetiminde yapılan oylamalar cumhurbaşkanı seçimi, milletvekili genel seçimleri, mahalli idareler seçimi, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının organ seçimleri ile halkoylamalarıdır. 298 sayılı Kanununun 1. maddesinde belirlenen kapsam,

Anayasanın 67., 79., ve 127. maddeleri doğrultusunda belirlenmiştir³⁴². Bu oylamaların hangi kurullar tarafından yönetilip denetleneceğini belirleyen 298 sayılı Kanun, sadece milletvekili genel ve mahalli idareler seçimi ile halkoylamasında uygulanmaktadır. Ayrıca, Anayasanın 135. maddesinde, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının organ seçimlerinin yargı gözetiminde yapılacağı hükmü yer almaktadır. Bu kuruluşların ilgili kanunlarına bakıldığında, genel kurula seçilecek delegelerin belirlenmesi ve organlık seçimleri için yapılacak tüm faaliyetlerde ilgili ilçe seçim kurulu başkanı hakimin görevlendirildiği görülmektedir. Ayrıca 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununda, siyasi parti aday adaylığı belirlemede önseçim uygulaması yapıldığı durumlarda, önseçimlerin yapılması ve denetimi de seçim kurullarının görev ve yetkisindedir (m: 37 vd.). Ancak çalışma alanımızı 298 sayılı Kanunla sınırlamış bulunduğumuzdan, daimi kurulların görev ve yetkileri bu çerçevede ele alınmaya çalışılacaktır.

A) Seçim Kurullarının Görev Ve Yetkilerine İlişkin Genel Esaslar

Merkezi, hiyerarşik ve daimi kurulların görev ve yetkileri en genel haliyle 298 sayılı Kanunda belirtilmiştir. Bu hususları incelemeye geçmeden önce önemli bir noktayı vurgulamak gerekmektedir. Yukarıda bahsedildiği üzere, 298 Sayılı Kanunun ilk halinde bu kurulların sadece seçim zamanı kurulacağı benimsenmiş ve kurulların görev ve yetkileri bu kural doğrultusunda düzenlenmişti. 1979 yılında 2234 sayılı Kanunla kurulların daimi görev yapacaklarına ilişkin yeni düzenleme yapılırken sadece kurulların oluşumları ile ilgili maddeler değiştirilmiş, görev ve yetkilerine ilişkin maddelerde herhangi bir değişiklik yapılmamış olup ilk haliyle kalmıştır. Bunun sonucu olarak, özellikle YSK dışındaki il ve ilçe seçim kurullarının görev ve yetkilerine ilişkin maddelere bakıldığında, bu kurulların sadece seçim zamanı çalıştığı gibi bir izlenim uyanmaktadır. Biz ilgili kanun hükümlerinin incelenmesinde, daimilik ilkesini göz önünde tutup, bu ilkeye göre bir sonuca varmaya çalışacağız.

³⁴² 2007 yılında cumhurbaşkanının halk tarafından seçileceğinin kabulü ile 79.maddede cumhurbaşkanlığı seçiminin milletvekili seçimine ilişkin esaslara göre yapılacağı belirtilmiştir. Ancak, henüz 298 sayılı kanunun 1.maddesinde konuya ilişkin herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

a) 1) Yüksek Seçim Kurulunun Görev Ve Yetkileri

1982 Anayasasının 79. maddesinin 31.5.2007 tarihli 5678 sayılı Kanunla değişik ikinci fıkrası, YSK'nın görev ve yetkisinin kapsamını en genel hatlarıyla belirlemektedir. Söz konusu düzenlemeye göre, *“Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını ve Cumhurbaşkanlığı seçimi tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulundur”*. Bu Anayasa hükmünden YSK'nın iki grup görev ve yetkisi bulunduğunu söylemek mümkündür.

Bunlar; YSK'nın seçimin başlamasından bitimine kadar geçen süre içinde seçimin doğru ve dürüst gerçekleşmesini sağlayacak her türlü işlemi yapma ve yaptırma ile seçim sonucunda hazırlanan tutanakların kabulü olarak belirlenebilecek en genel yönetim görev ve yetkisi ve yine seçimin başlamasından bitimine kadar geçen sürede seçim konularıyla ilgili her türlü uyuşmazlıkları, yani yolsuzluk, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin olarak karara bağlama olarak belirlenmiş denetim görev ve yetkisidir.

Anayasadaki bu genel hüküm uyarınca YSK'nın görev ve yetkileri daha ayrıntılı ve somut haliyle, 298 Sayılı Kanununun 14. maddesinde uzun bir liste halinde düzenlenmektedir. Bu görev ve yetkileri yapıldıkları dönemlere göre ayırmak mümkündür:

seçim dönemine ait yönetim işleri, seçim evrakının hazırlanması (m: 14/b1-b2), il seçim kurulları başkanlıklarınca seçim işlerinin yürütülmesi hakkında sorulacak hususları derhal cevaplandırmak ve seçimin bütün yurtda düzenle yapılmasını sağlayacak tedbirleri almak ve bu hususta gereken genelgeleri zamanında yapmak (m:14/b10) ve seçime katılacak siyasi partilerin belirlenmesidir (m: 14/b11);

seçim dönemi dışında yönetim işleri, il ve ilçe seçim kurullarının teşekkülünü sağlamak (m: 14/b5), ilçe seçim kuruluna üye verebilecek siyasi partilerin listesini, ilçe

seçim kurullarının yeniden kurulması için öngörülen ayların ikinci haftasında tespit ve ilan etmek (m: 14/b4), Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğü kuruluş ve işleyişi ve diğer çalışma konuları ile ilgili ilkeleri belirlemek, yönetmelikleri yayınlamak, programlarını yapmak (m:14/b12) ve Yurt dışı ilçe seçim kurulunun oluşturulmasını ve yurt dışında bulunan vatandaşların oy kullanmalarını sağlamak üzere gerekli düzenlemeleri yapmaktır (m:14/b13);

seçim dönemindeki denetim yetkisi, 298 Sayılı kanun ve özel kanunları gereğince adaylığa ait itirazlar hakkında kesin karar vermek (m:14/b6), il seçim kurullarının teşekkülüne, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılacak itirazları, oy verme gününden önce ve itiraz konusunun gerektirdiği süratle, kesin karara bağlamaktır (m:14/b7);

seçim sonrasındaki denetim yetkisi il seçim kurullarınca düzenlenen tutanaklara karşı yapılan itirazları inceleyip kesin karara bağlamak (m:14/8), seçimlerden sonra, kendisine süresi içinde yapılan, seçimin sonucuna müessir olacak ve o çevre seçiminin veya seçilenlerden bir veya birkaçının tutanağının iptalini gerektirecek mahiyette itirazları, alt kurullara yapılan itirazların silsilesine ve sürelerine uygunluğunu araştırmaksızın inceleyip kesin karar bağlamaktır (m:14/b9);

seçim dönemi dışındaki denetim yetkisi ise Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğünün işleyişini denetlemektir (m:14/b12). 14. maddede yer almayan **istisnai bir denetim yetkisi** de tam kanunsuzluk hallerine ilişkindir.

YSK'nın görev süresi, her ne kadar Anayasa hükmüne göre sadece seçim zamanı ile sınırlı çizilmiş ise de, özellikle 298 sayılı Kanunun düzenlemesi ve diğer mevzuat hükümleri ele alındığında, YSK'nın seçim zamanı dışında da bazı yönetim-denetim görev ve yetkilerinin olduğu görülmektedir. Buradan YSK'nın seçimlerin yönetim işlevinin devamlı ve genel niteliği, denetim işlevinin ise, tam kanunsuzluk halleri dışında, sadece seçim zamanına mahsus bir yetki olduğu ortaya çıkmaktadır.

YSK'nın görevi konusuna da ayrıca değinmek gerekmektedir. 298 sayılı Kanunun 1.maddesine göre, YSK, milletvekili genel, mahalli idareler seçimi ile halkoylamaları ve 5678 sayılı Kanunla değişik 79.maddesine göre de cumhurbaşkanlığı seçimi ile

görevlidir. Bu nedenle Yüksek Kurul, yalnız kamu seçimleriyle görevli olduğunu belirtmektedir³⁴³. Bu noktada YSK'nın görevi konusunda yapılan yeni bir düzenlemeden bahsetmek gerekmektedir. 12 Eylül 2010 tarihinde halkoylaması ile kabul edilen 5982 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun³⁴⁴ ile 1982 Anayasasına eklenen geçici 19. madde ile adli ve idari yargı hakimleri ve savcılar arasında Hakimler Ve Savcılar Yüksek Kuruluna üye seçilmesine ilişkin işlemler de YSK'nın görev alanına dahil edilmiştir.

YSK'nın yönetim ile ilgili görevlerini yerine getirirken, 298 sayılı Kanunun 14/b10 hükmü ile ek madde 1'de YSK tarafından yapılacak işler arasında genelgelerden bahsedilmektedir. Her ne kadar genelgelerin nitelikleri kurul işlemlerinin incelendiği bölümde ele alınacak olsa da, burada YSK'nın görev ve yetkileri kapsamında özellikle seçimlerin yönetimi faaliyetinin genelgelerle gerçekleştirildiği ve bu genelgelerle yönetim faaliyeti açısından YSK'nın önemli bir düzenleme yetkisinin bulunduğu göze çarpmaktadır³⁴⁵. YSK'ya göre *“seçim kurulları (kendilerine) kanunla verilmiş bulunan görev ve yetkilerini, kurulların yargı yetkisi içine giren belli bir şikayet ve itirazın incelenmesi dışında olmak kayıt ve şartıyla, yönetim yönünden düzenlemek yetkisine sahip bulunmaktadır”*³⁴⁶. Şu durumda, genelgelerle birlikte, seçimlerde kamu düzeninin sağlanması amacıyla tedbir kararları almak da YSK'nın düzenleme görev ve yetkisi içine girmektedir. Yüksek Kurula göre, genelgeler çıkarmak³⁴⁷ ve düzeni sağlayacak

³⁴³ YSKK No: 1963/412, SEÇKİN Recai, **Seçim İşlerinde İtiraz Ve Şikayetler Kılavuzu**, YSK Yayını, 1964, s: 9; YSKK No: 1696/1667, (Ticaret odaları seçimleri) kt: 30.12.1969, s: 407-411. Bu sebeple, il genel meclisince yapılan il daimi encümeni seçimleri (YSKK No: 1967/132, kt: 27.6.1967, s: 62) YSK'nın görevine girmemektedir.

³⁴⁴ Kt: 7.2.2010 – RG: 13.5.2010-27580.

³⁴⁵ Özellikle, bir sandık bölgesinin şehirlerde 200, köylerde ise 150 seçmeni kapsayacağını düzenleyen 298 sayılı Kanunun 5. maddesi hükmü karşısında, YSK bu sayıyı değiştirebilmektedir. En son yapılan 22 Temmuz 2007 milletvekili genel seçimi ve 29 Mart 2009 mahalli idareler genel seçimi sebebiyle yayınlanan güncelleştirme genelgelerinde bir sandıkta 400 seçmenin oy kullanması kuralı benimsenmiştir. Aynı esas 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan halkoylamasında da kabul edilmiştir, YSKK No: 2010/392, kt: 31.5.2010, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/docs/genelge/2010Pdf/2010-9.pdf> (s.e.t. 15.9.1010).

³⁴⁶ YSKK No: 1969/337, kt: 26.6.1969, s: 136-140.

³⁴⁷ YSK, söz konusu madde hükmü ile düzenleme yetkisinin sadece kendisine tanınmış olduğunun altını çizmektedir, YSKK No: 1969/560, kt: 29.8.1969, s: 245-247

tedbirler almak, özel ve tüzel kişilerin veya herhangi bir resmi kuruluşun isteğine bağlı tutulmaksızın kendisine verilmiştir³⁴⁸.

Bu noktada YSK kararlarına konu olan başka bir hususa dikkat çekmek gerekmektedir. Seçim konularıyla ilgili olarak YSK'nın, seçim kurulları dışında kalan kimseler tarafından sorulan soruları cevaplama yetkisinin bulunup bulunmadığı incelenmelidir. Zira, 298 sayılı Kanununun 14.maddesinin 10/b hükmü uyarınca, YSK'ya il seçim kurullarından gelecek seçim işleri ile ilgili soruları cevaplama yetkisi tanınmış bulunmaktadır. Bu konuda YSK, *“seçim işlerinde en yüksek idare yeri ve bu işlerde en yüksek yargı yeridir. Yargı yeri olan bu kurul, uyuşmazlıkları karara bağlamakla görevlidir. Günün birinde yargı yeri olarak karara bağlayacağı bir olay üzerinde, Kurulun önceden hüküm verircesine düşünce yürütmesi, hukuk esaslarına uygun düşmeyeceği içindir ki kanun koyucu belli konularda yurttaşlar veya resmi kuruluşlar veya siyasi partiler gibi yurttaş toplulukları tarafından yöneltilecek soruları cevaplandırma yetkisini, YSK'ya tanımış (olmadığına)”*³⁴⁹ karar vermiştir. Hatta, alt kurullar bakımından YSK'nın *“il seçim kurullarına, ilçe seçim kurullarınca, danışma yoluyla yöneltilen sorular üzerine verilen kararları, itiraz yoluyla inceleme yetkisi(nin)”*³⁵⁰ olmadığına karar vererek, seçim işleri ile ilgili alt kurulların kanunen tanınmış yetki alanlarına da müdahale etmemektedir. Sadece, *“yöneltilen soru üzerine Yüksek Seçim Kurulunca verilen danışma kararının değiştirilmesi isteği, 298 sayılı Yasanın 131'inci maddesine uyan bir şikayet niteliğinde”*³⁵¹ görülerek karara bağlanmaktadır.

Bu itibarla, son halkoylaması süreci içinde YSK'ya vatandaşlar tarafından yöneltilen soruların, Yüksek Kurul tarafından değerlendirilmesini ele almakta yarar vardır.

³⁴⁸ YSKK No: 1969/480, kt: 18.8.1969, s: 219-223.

³⁴⁹ YSKK No: 1961/113, kt: 28.7.1961, s: 63-65; YSKK No: 1969/252, kt: 8.5.1969, s: 102-103; YSKK No: 1995/232, kt: 1.7.1995, s: 66-67.

³⁵⁰ YSKK No: 1963/240, kt: 11.11.1963, s: 106.

³⁵¹ YSKK No: 1963/193, kt: 1.11.1963, s: 90-91.

Bunun için öncelikle 12 Eylül 2010 tarihlerinde yapılmış olan halkoylaması sürecinde yaşananları hatırlamak gerekmektedir. TBMM'nin 7.5.2010 tarihinde kabul ettiği 5982 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, halkoyuna sunulmak üzere 13.5.2010 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanmıştır. Aynı gün YSK 317 sayılı kararıyla³⁵², halkoylamasının 12 Eylül 2010 tarihinde yapılacağını belirlemiş ve daha sonra 25.5.2010 tarihinde 340 sayılı kararıyla da halkoylaması ile ilgili takvimi tespit etmiştir³⁵³. Bu süreç içinde, 5982 sayılı Kanun hakkında AYM'ye iptal davası açılmıştır. AYM önce, 7.7.2010 tarihinde verdiği karar hakkında kamuoyu açıklaması yapmış, gerekçeli kararını da 1.8.2010 tarihinde Resmi Gazetede yayınlamıştır³⁵⁴. Anayasa Mahkemesi, 5982 sayılı Kanununun 16., 22., 25. ve Geçici 18 ile 19.maddelerinde yer alan bazı ifadeleri Anayasaya aykırı bularak iptallerine karar vermiştir. İptal başvurusu hakkında AYM'nin kamuoyuna yaptığı açıklamayı takiben, üç vatandaş, YSK'ya AYM kararından sonra halkoylamasına sunulan metinde değişiklik yapıp yapılmayacağına ilişkin soru sormuştur³⁵⁵. Bu başvurular hakkında YSK kararını, AYM'nin gerekçeli kararının Resmi Gazetede yayınlanmasından sonra vermiştir³⁵⁶. Yüksek Kurul 522 sayılı kararında, detaylı bir şekilde konu ile ilgili çeşitli kanun hükümlerini hatırlattıktan sonra bir gün önce AYM'nin verdiği karara göre iptal edilen *“ibareler(in) ve bir tümcenin çıkartılmasının ilgili maddelerin bütünlüğünü ortadan kaldırmadığı(nun) ve içeriğindeki düzenlemenin esası değiştirmedığinin gözlenmekte”* olduğunu belirtmiştir. Daha sonra, ayrıca iptali istenen 5982 sayılı Kanunun, kanunun halkoylamasına sunulmasıyla tümüyle

³⁵² YSKK No: 2010/317, kt: 13.5.2010 – RG: 13.5.2010-27580 (mük), YSK, yedeklerle birlikte toplanarak, yani 11 üyeye karar vermiştir.

³⁵³ YSKK No: 2010/340, kt: 25.5.2010 – RG: 29.5.2010-27595. YSK 10 üyesi ile birlikte karar vermiştir.

³⁵⁴ AYM E 2010/49 K 2010/87, kt: 7.7.2010 – RG: 1.8.2010-27659 (mük).

³⁵⁵ 9.7.2010 tarihinde Av. Dr. Ali Türkmen, 9.7.2010 tarihinde M. Cenap Terzioğlu, 28.7.2010 tarihinde ise İşçi Partisi Genel Sekreteri Hasan Basri Özbey tarafından gönderilen dilekçelerin konusu: a) AYM tarafından kısmi iptallerine karar verilen maddelerin referandum paketinden çıkarılması gerekip gerekmediği; b) 5982 sayılı Kanun, TBMM'de kabul edilen şekliyle mi yoksa AYM'nin iptal kararına uygun metnin mi halkoylamasına sunulacağı; c) (başvuru tarihi itibarıyla) AYM'nin henüz gerekçeli kararının Resmi Gazete'de yayınlanmamış olması sebebiyle, bu kararın yayınlanmasının beklenmesi gerektiği aksi durumun, 3376 sayılı Kanununun 2.maddesinde yer alan referandumun resmi gazetede yayınlanmasını takip eden 120.gün yapılacağına ilişkin hükmün ihlali sonucu doğacağı, sonuç olarak da, YSK'nın 340 sayılı kararının kaldırılarak, AYM kararının resmi gazetede yayınlanmasının beklenilerek, bunu takip eden 120.günün referandum tarihi olarak belirlenmesine ilişkin istemdir.

³⁵⁶ YSKK No: 2010/522, kt: 2.8.2010 – RG: 2.8.2010-27660(mük). YSK 7 asıl üye ile toplanarak karar vermiştir. Oysa ki, halkoylamasına ilişkin takvimi 11 üye ile vermiştir. Böyle bir konu hakkında da 11 üye ile toplanarak karar vermesinin daha yerinde olacağı kanaatindeyiz.

oynanacağını düzenleyen 26.maddesinin, 7.7.2010 tarihinde AYM tarafından reddedildiğinin açıklandığı hatırlatılarak, metnin tümüyle birlikte oylanmasına ve sonuç olarak da, *“daha önce ilan edilen takvimi işlemekte bulunan halkoylaması sürecinin ertelenerek, yeniden bir halkoylaması takvimi belirlenmesine de gerek görülme(diğine)”* oybirliği ile karar verilmiştir.

YSK'nın önceki kararları ele alındığında, 522 sayılı kararını, aslında seçim hukukunda kendisine tanınmamış olan bir yetki kullanılarak vermiş olduğu görülmektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere, 298 sayılı Kanuna göre YSK'nın sadece alt kurullardan gelen ve seçimlerin işleyişini ilgilendiren soruları cevaplama yetkisi bulunmaktadır ve YSK bu kuralı kararları ile açık bir şekilde belirtmiştir. Fakat, 2010 yılındaki başvuru hakkında farklı bir tutum sergileyerek, soruya cevap vermiştir. Ayrıca başvuru incelenirken, Seçim Kanununun ne hangi hükmüne göre başvuru yapıldığına ne de YSK'nın Kanununun hangi hükmüne göre bu başvuruyu incelendiğine dair bir açıklamaya yer verilmiştir.

298 Sayılı Kanun hükmü ve YSK'nın kendi kararları çerçevesinde, böyle önemli bir konuda YSK'nın başvuru hakkında doğrudan görevsizlik yönünden red kararı vermesi tabiidir ki beklenmez. Ancak böyle bir durumda YSK'nın, işi esastan incelememesi, halkoylaması sürecini durdurması ve TBMM Başkanlığına halkın oyuna sunulan metni tekrar yayınlaması talebinde bulunmasının, hem Anayasanın 79.maddesine, hem 298 sayılı Kanun hükümlerine hem de kendi kararlarına daha uygun bir yol olacağı söylenebilir.

b) 2) İl Seçim Kurulunun Görev Ve Yetkileri

İl seçim kurulunun görev ve yetkileri 298 Sayılı Kanununun 16. maddesinde düzenlenmiştir. 7 bent halinde düzenlenmiş olan görev ve yetkilerin içinde, **seçimlerin yönetimi ile ilgili olanları**, il seçim çevresi içinde seçimin düzenle yürütülmesini sağlamak için gereken bütün tedbirleri almak (m:16/b1), ilçe seçim kurullarına oy sandıklarını ve bu Kanunda yazılı diğer seçim araç ve gereçlerini göndermek (m:16/b2), ilçe seçim kurulu başkanlıklarınca seçim işlerinin yürütülmesi hakkında sorulacak

hususları derhal cevaplandırmak (m:16/b4), aday beyanname veya listelerini almak, geçici ve kesin aday listelerini yerlerine göndermek ve ilan etmek (m:16/b5) ve ile bağlı ilçe seçim kurullarından gelen tutanakları birleştirerek il seçim çevresi için bir tutanak düzenlemek olarak belirlenmiştir. **Seçimlerin denetimi ile ilgili olarak da**, seçim işlerini denetlemek (m:16/1), ilçe seçim kurullarının teşekkülüne, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılan itirazları inceleyerek derhal karara bağlamak (m:16/b3) ve aday beyanname veya listeleri hakkında yapılacak itirazları incelemek ve bu beyanname veya listelerden kanuna göre muteber olmayanlar hakkında karar vermek (m:16/5) olarak sayılmıştır.

YSK' nın yayınladığı genelgelere bakıldığında³⁵⁷, il seçim kurulunun görev ve yetkileri belirlenirken 298 sayılı Kanununun 16. maddesinin daha açıklayıcı şekilde ele alındığı ve konu ile ilgili diğer mevzuatta yer alan görev ve yetkileri birleştirdiği görülmektedir. Örneğin, Kanunun bu maddesinde yer alan seçimlerin düzenli yürütülmesi *“il sınırları içerisinde ilçe seçim kurulları arasında koordinasyonu sağlamak, gerektiğinde seçim araç ve gereçlerini, basılı evrakı zamanında ilçe seçim kuruluna ulaştırmak, kurullarda oluşacak boşalmalar sebebiyle görevli hakimi belirlemek, personel görevlendirmek, güvenlik konularında Vali düzeyinde gerekli girişimlerde bulunmak”* olarak belirlenmiştir. Bunun dışında genelgede *“Kanunla ve YSK' nın genelge ve kararları ile verilen diğer görevleri yapmak”* olarak belirlenmiş bir düzenleme bulunmaktadır. Her ne kadar Anayasanın 79. maddesinin üçüncü fıkrasında YSK' nın ve diğer seçim kurullarının görev ve yetkilerinin kanunla düzenleneceği hükmü mevcutsa da, bu düzenleme ile genelgelerin de alt seçim kurullarının görev ve yetkilerinin ayrı bir kaynağı haline geldiği görülmektedir.

298 sayılı Kanun dışında da il seçim kurulunun önemli bazı görevleri bulunmaktadır. Bunlar 2839 sayılı Kanununun 20. 21. ve 23. maddelerine göre adaylıkları

³⁵⁷ YSK, her seçim dönemine girildiğinde, seçim işleri ile ilgili genelgeler yayınlamaktadır. Bu genelgelerden birinin konusu seçimde görev yapacak kurulların görev ve yetkilerine ilişkindir. Biz en güncel olması sebebiyle 2007 yılında yapılan milletvekili genel seçimi için hazırladığı genelgeyi ele almış bulunuyoruz. Bunun için bkz: 9 Mayıs 2007 tarihli 248 sayılı YSK kararına ek “22 Temmuz 2007 Pazar Günü Yapılacak XXIII. Dönem Milletvekili Genel Seçiminde İl, İlçe Ve Geçici İlçe Seçim Kurullarının Görev Ve Yetkilerini Gösterir Genelge”, RG, 9.5.2007-26517.

kabul etmek, bunlar hakkında gereken incelemeleri yapmak, geçici aday listelerinin ilanından sonra yapılacak itirazları incelemektir. İl seçim kurulunun 2839 sayılı Kanunda yer alan görevlerinin genellikle idari yönü daha fazladır. Adaylıkların geçici ilanından sonra yapılacak itirazları incelemek dışında, bu kurul milletvekili seçimlerinin yönetimini gerçekleştirmektedir.

Mahalli idare seçimleri bakımından, il seçim kurulunun, daha fazla görev ve yetkisinin bulunduğu göze çarpmaktadır. Öncelikle il seçim kurulu, 2972 sayılı Kanun uyarınca, mahalli idareler seçimine ilişkin adaylıklar hakkında yapılan itirazları inceleme ve seçimlerin veya tutanağın iptaline ilişkin başvuruları karara bağlamakla görevlidir. Kanununun 15. maddesine göre, il seçim kurulu, adaylıkla ilgili ilçe seçim kurulu kararına karşı yapılan itirazı inceleyerek, kesin karara bağlamaktadır. İl seçim kurulunun adaylığı ret kararı sonucu, bağımsız adaylar seçime katılma haklarını kaybetmektedirler. Siyasi partilerin adayları bakımından ise, adaylığı reddedilen kişinin listedeki yeri tamamlattırılmakta, tamamlanamazsa, siyasi parti eksik liste ile seçime katılmaktadır. Bunun dışında il seçim kurulunun, söz konusu Kanununun 25. maddesinde göre, yapılan seçimin veya seçilenin tutanağının iptaline ilişkin itirazlar hakkında karar verme görevi bulunmaktadır. Fakat bu karar kesin olmayıp, 298 sayılı kanununun 130.maddesinde yer alan süreler içinde YSK'ya itiraz edilebilir. İl seçim kurulu 442 sayılı Kanuna 1963 yılında eklenen ek madde 7 hükmü uyarınca da, ilçe seçim kurulunun muhtarlık seçimlerinin iptaline ilişkin yapılan başvuru hakkında verdiği karar üzerine yapılan itiraz hakkında kesin karar vermekle görevlidir.

c) 3) İlçe Seçim Kurulunun Görev Ve Yetkileri

Daimi kurulların sonuncusu olan ilçe seçim kurulunun görev ve yetkileri de 298 sayılı Kanununun 20. maddesinde düzenlenmiştir. İl seçim kurulunun görev ve yetkilerine oldukça benzer faaliyetlerde bulunan ilçe seçim kurulunun **seçimlerin yönetimini ilgilendiren faaliyetleri** ilçe seçim çevresinde seçimin düzenle yürütülmesini sağlamak için bütün tedbirleri almak (m:20/1), ilçedeki sandık kurullarına, oy sandıklarını ve bu Kanunda yazılı diğer seçim araç ve gereçlerini göndermek (m:20/3), sandık kurulları başkanlıklarınca seçim işlerinin yürütülmesi hakkında sorulacak hususları derhal

cevaplandırmak (m:20/5) ve ilçe (seçim) çevresindeki sandık kurullarından gelen tutanakları birleştirerek, ilçe seçim tutanağını düzenlemek ve bu tutanağı seçim işlerine ait diğer evrak ile birlikte il seçim kuruluna derhal teslim etmektir. **Seçimlerin denetimine ilişkin olarak da**, seçim işlerini denetlemek (m:20/1) ve sandık kurullarının teşekküllerine, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılan itirazları inceleyerek karara bağlamak olarak düzenlenmiştir (m:20/4).

İlçe seçim kurulunun görev ve yetkileri belirlenirken 298 sayılı Kanunda yer alan düzenlemelere göre ayrıca, **ilçe seçim kurulu başkanına ait** verilmiş görev ve yetkiler bulunmaktadır. Bunların **seçimlerin yönetimine ilişkin** olanları; muhtarlık bölgesi askı listesinin askı zamanı ve süresi içinde yapılacak işleri yönetmek (298/40), seçmen kütüğünde mükerrer yazım bulunduğu durumunun itiraz üzerine veya resen tespiti halinde karar vermek (298/41), sandık bölgesi askı listesini siyasi partilerin il başkanlıklarına teslim etmek (298/42) olarak belirlenmiştir. **Seçimlerin denetimine ilişkin** olarak da, muhtarlık bölgesi askı listelerine ilişkin itirazları kesin karara bağlamak (298/122), sandık bölgesi askı listesine ilişkin itirazları incelemek (298/123), sandık kurullarının veya başkanlarının şikayet üzerine verecekleri kararlara itirazları derhal inceleyerek, kesin karara bağlamak (298/127) şeklinde düzenlenmiştir. Seçmenlik sıfatını ilgilendiren konuların içine giren hususların yönetimi ve denetimi ile seçmenin oyunu kullanırken sandık kuruluna veya başkanına ilişkin şikayetleri incelemek ise ilçe seçim kurulu başkanı olan hakimin görev ve yetkisi içinde bulunmaktadır.

Bu noktada ilçe seçim kurulu başkanı hakimin yetkisine bırakılan bu özel konuya değinmek gerekmektedir. 298 sayılı Kanunun ilk halinde, sandık seçmen listelerine itirazın düzenlendiği bölümde yer alan 124.maddenin ikinci fıkrasında, ilçe seçim kurulu başkanının, bu konuda yapılan *“itirazları tetkikte hakim sıfatı ile hareket ede(ceği) ve kararlarının kesin (olduğu)”* belirtilmekteydi. Nitekim YSK da ilk yıllarda verdiği kararda, 298 sayılı Kanundan önceki 5545 sayılı Kanundaki düzenlemeleri hatırlattıktan sonra, kütüklere yapılan itirazların, sulh hakiminin görevindeyken, ilçe seçim kurulu başkanı hakime verilmesini değerlendirmiş ve *“ilçe seçim kurulu başkanının, bu konuda vereceği kararın seçim hakimi sıfatıyla verilmiş bir karar olmayıp, bir genel yargı kararı*

olduğu “sonucuna varmıştır”³⁵⁸. Ancak 298 sayılı Kanunda 1979 yılında 2234 sayılı Kanunda yapılan kapsamlı değişiklikle sandık seçmen listelerine itirazın düzenlendiği bölüm tümüyle değiştirilmiştir. Kanunun ilk halinde yer almayan muhtarlık bölgesi askı listesine itiraz 122.maddede düzenlenerek, bu liste hakkında ilçe seçim kurulu başkanına itiraz edilebileceği ve kurul başkanının itiraz hakkında kesin karar vereceği belirtilmiştir³⁵⁹. 2234 sayılı Kanunla değişik 124.madde ise, ilgililerin 122.maddede ilçe seçim kurulu başkanı tarafından kesin olarak verilen kararın, bir kez de YSK tarafından tetkik edilip karara bağlanmasına ilişkindir.

Bu durumda 2234 sayılı Kanunla yapılan değişiklik neticesinde ilçe seçim kurulu başkanı hakimin görevinin ve kararının niteliğinin ne olduğunu sorgulamak gerekmektedir. Değişiklik sonrasında, kurul başkanı hakimin verdiği kesin kararın, 124.maddede yer alan hüküm karşısında, hala yargısal nitelikte olduğunu iddia etmenin pek mümkün olmadığı görülmektedir. Zira kesin yargı kararı, hakimin uyuşmazlığı sonlandırarak, işten elini çeken kararı olarak tanımlanmakta, YSK’da bu yönde karar vermekte ve bu sebeple de alt kurulların şikayet ve itirazlar üzerine verildikleri kesin kararları incelememektedir. Dolayısıyla, 2234 sayılı Kanunun, 298 sayılı Kanunun ilk halinde ilçe seçim kurulu başkanına hakim sıfatıyla verilmiş olan yargısal yetkinin niteliğini değiştirdiği ileri sürülebilir. Zira, ilk metinde hakim sıfatıyla verilen kararın kesinliği yargı kararlarının haiz olduğu maddi anlamda bir kesinlik iken, sonradan yapılan değişiklik ile bu konuda verilen karar, başka bir makam tarafından onaylanmasına gerek olmayan bir idari karar niteliğine büründürülmüş bulunmaktadır. Bu itibarla da, seçmen kütükleri ile ilgili itirazların bir kez de YSK tarafından incelenmesinin benimsenmesiyle, hem 298 sayılı Kanunun seçmen kütüklerinin doğruluğunun emanet edildiği ve bu konunun ilçe seçim kurulu başkanının özel yetki alanına bırakıldığı sistemden ayrılınmış, hem de YSK için yeni bir görev belirlenmiş olmaktadır.

³⁵⁸ YSKK No: 1961/140, kt: 28.8.1961, s: 75-76; “*ilçe seçim kurulu başkanı, bu itirazları incelemede hakim sıfatıyla hareket eder ve kararları kesindir... Karar, hakim sıfatıyla, yani Asliye Hukuk Hakimi sıfatıyla verilmiştir*” YSKK No: 1961/272, (SEÇKİN Recai, s: 21) .

³⁵⁹ 2234 sayılı Kanunla değişik 122.madde ayrıca, tüm seçmen kütüğü ile ilgili olarak, siyasi parti genel merkez yetkililerinin YSK Başkanlığına itirazı düzenlemektedir. Bununla bağlı olarak da 2234 sayılı Kanunla değişik 124.maddeye göre de YSK Başkanlığı tarafından verilecek olan kesin kararın bir kez de Yüksek Seçim Kurulunda tetkik edilip karara bağlanması istenebilir.

İlçe seçim kurulu başkanı hakim, seçim işlerinin yanında kendi hakimlik mesleği ile ilgili işlerine devam etmesi, aslında uygulamada önemli bir sorun oluşturmaktadır. Her ne kadar, 298 sayılı Kanunun ek madde 3’de seçimlerin başlamasından tutanakların düzenlenmesine kadar, *ilçe seçim kurulu başkanlarının esas hakimlik görevleri, hakim tayin edeceği ölçü ve şekilde tamamen veya kısmen, Yüksek Hakimler Kurulunca, yetki verilecek başka hakimlere gördürülür*, şeklinde bir düzenleme getirilmiş olsa da³⁶⁰ bu hüküm güncel olarak uygulanmamakta ve ayrıca uygulanması pek de mümkün görünmemektedir. Zira, bu hükmün konulduğu yıllarda seçim kurulları sadece seçim zamanı kurulmaktaydı, ancak 1979 değişikliği ile, yukarıda ifade edildiği üzere daimi kurullar haline dönüştürülmüştür. İlçe seçim kurulu başkanı hakim bu sıfatını diğer asli görevi ile birlikte ifa etmektedir. Bu noktaya değinilmesindeki en önemli hususlardan biri de, ilçe seçim kurulu başkanı hakim sadece 298 sayılı Kanundan doğan değil, ileride görüleceği üzere, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları ile sendikaların organ seçimlerine ilişkin ilgili kanunlardan doğan görevlerinde bulunduğu³⁶¹. Bu kanunlardaki ilçe seçim kurulu başkanına verilen görevlerin, seçim kurullarında çalışıyor olması sebebi ile verilir verilmediği oldukça belirsiz bir durumdur. YSK, ticaret odaları seçimlerinde yapılan itirazları inceleme görevinin ilçe seçim kurulu

³⁶⁰ 298 sayılı Kanun 1961 yılında yapılmış olup bu madde hükmü de 1965 yılında eklendiği için, madde metninde hala YHK bulunmaktadır. Kanunun güncel duruma uyarlanarak HSYK olarak değiştirilmesi gerekmektedir.

³⁶¹ 23.1.1953 tarih 6023 sayılı Türk Tabipleri Birliği Kanununa 24.05.1983 - KHK/65; Değiştirilerek kabul: 08.01.1985-3144/13 md ile eklenen ek madde 3; 27.1.1954 tarih ve 6235 sayılı Türk Mühendis Ve Mimar Odaları Birliği Kanununa 19.04.1983 - KHK - 66/12 md ile eklenen ek madde 2; 9.3.1954 tarih ve 6343 sayılı Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına, Türk Veteriner Hekimleri Birliği İle Odalarının Teşekkül Tarzına Ve Göreceği İşlere Dair Kanununa 03.04.1984 - 2993/19 md ile eklenen ek madde 2; 25.1.1956 tarih ve 6643 sayılı Türk Eczacılar Birliği Kanununa 16.5.1983 tarih ve 69 sayılı KHK (8.1.1985 tarih ve 3145 sayılı Kanunla değiştirilerek kabul) ile eklenen ek madde 2’nin 3.fikrası ; 15.5.1957 tarih ve 6964 sayılı Ziraat Odaları Ve Ziraat Odaları Birliği Kanununun 14.02.1984 - 2979/6 md değişik 8. Maddesi; 19.3.1969.tarih ve 1136 sayılı Avukatlık Kanununun 86.maddesinin 2.5.2001 tarih ve 4667 sayılı Kanunla değişik birinci fıkrası ile 8.4.1984 tarih ve 3003 sayılı Kanunla eklenen ek madde 3; 18.1.1972 tarih ve 1512 sayılı Noterlik Kanuna 14.2.1984-2980 sayılı Kanunun 5.maddesi ile eklenen ek madde1; 5.5.1983 tarih ve 2821 sayılı Sendikalar Kanununun 14.maddesinin 28/08/1983 - 2882/2 md ile değişik 3 .fikrası; 7.6.1985 tarih ve 3224 sayılı Türk Diş Hekimleri Birliği Kanunu m: 34; 1.6.1989 tarih ve 3568 sayılı Serbest Muhasebeci, Mali Müşavirlik Ve Yeminkî Mali Müşavirlik Kanunu m: 40; 18.5.2004 tarih ve 5174 sayılı Türkiye Odalar Ve Borsalar Birliği İle Odalar Ve Borsalar Kanununun m:81; 7.6.2005 tarih ve 5362 sayılı Esnaf Ve Sanatkarlar Meslek Kuruluşları Kanunu m: 49; 19.10.2005 tarih ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu m: 81; 31.10.2006 tarih ve 5553 sayılı Tohumculuk Kanunu m:36; 3.6.2007 tarih ve 5684 sayılı Sigortacılık Kanununun m:25; 18.6.2009 tarih ve 5910 sayılı Türkiye İhracatçılar Meclisi İle İhracatçı Birliklerinin Kuruluş Ve Görevleri Hakkında Kanun m:17 gibi.

başkanı hakime verilmesindeki amacın doğrudan doğruya hakim sıfatına ilişkin olduğu ve bu sebeple karara karşı il seçim kuruluna itirazın mümkün olmadığına karar vermiştir³⁶². Bu kararın sonucu olarak, sendikaların ve meslek kuruluşlarının seçimlerine ilişkin itirazın nereye yapılacağıın tespit edilmesi gerekmektedir. Özellikle ileride görüleceği üzere, sendika seçimlerine ilişkin konular Yargıtay hatta daha sonra Uyuşmazlık mahkemesinin önüne kadar gelmiştir³⁶³.

4. B) Seçim Kurullarının Sorumluluklarına İlişkin Genel Esaslar

Seçim kurulları gerek seçim hazırlıkları, gerek seçim sırasında gerekse seçim sonrasında birçok konuda karar vermektedirler. Bu kararlar seçmen kütüklerinde bir düzeltme ile ilgili olabildiği gibi seçim işlemlerine ilişkin bir ihtilafın çözümü ile de ilgili olabilmektedir. Seçimleri dürüst ve adil bir şekilde gerçekleştirmekle yükümlü olan seçim kurullarının bu görevlerini hukuka uygun bir şekilde gerçekleştirip gerçekleştirmediklerinin denetiminin nasıl yapılacağı bu bölümün ana konusunu oluşturmaktadır. Seçim kurullarının kararlarına karşı yargı yoluna gidilen modelleri bir kenara bırakırsak, özellikle seçimlerin düzenlenmesi ve gerçekleştirilmesi konusunda bağımsız yönetim ve denetim modelini benimseyen ülkelerde, bu konu önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Seçim kurullarının yürüttükleri faaliyetler bakımından hukuki, mali ve cezai sorumlulukları söz konusu olabilir. Bu bakımdan öncelikle seçim kurullarının hukuki sorumlulukları (a) konusu incelenecek sonra seçimlerin dürüstlüğü ile ilgili önemli bir diğer konu olan seçim kurullarının mali sorumlulukları (b) ele alınacak ve son olarak da bu kurulların, görevleri kapsamında ceza sorumluluklarının (c) neler olduğu, hangi hükümlere tabi olduğu araştırılacaktır.

1) Seçim Kurullarının Hukuki Sorumlulukları

³⁶² YSKK No: 1967/4, kt: 18.1.1967, s: 15-16; YSKK No: 1969/1667, kt: 30.12.1969, 407-411. YSK sadece baro seçimlerinde itirazları kabul etmektedir. Ancak, Avukatlık Kanunundaki ek madde 3'ün düzenlemesi diğer kanunlardakinden farklı değildir ve açık olarak YSK'ya itiraz usulünü öngörmemektedir.

³⁶³ bkz, s: 301-304; s: 304-307.

Seçim kurullarının yönetim ve denetim faaliyetlerini yerine getirirken kanun hükümlerine uygun hareket etmeleri gerekmektedir. Bunun aksi durum, kurulların ve üyelerin ileride incelenecek olan cezai sorumluluklarına yol açmaktadır. Seçim kurullarının hukuki sorumlulukları, seçim yönetim faaliyetlerinin hukuka uygunluğunun gene bu faaliyetleri gerçekleştiren kurullar tarafından denetlenmesi durumunda ortaya çıkmaktadır. Yani, 298 sayılı Kanunun Altıncı bölümünde düzenlenmiş olan itiraz ve şikâyet yollarıyla, ilgili kimse, seçim kurulları veya başkanları hatta sair bir kimse tarafından yapılan bir seçim işlemi hakkında kanuna uygun olmadığı iddiasıyla, işlemi yapan kurula veya başkanına, sonra da üst kurula, ya da doğrudan üst kurula başvurabilir. Şikâyet başlığını taşıyan 116. madde “*şikâyet, kütüklerin düzenlenmesi ile görevli ilçe seçim kurulu başkanlarıyla, kütüklerin düzenlenmesine memur edilen sair kimselerin ve il, ilçe seçim kurullarının veya başkanlarının bu Kanunun verdiği yetkilere dayanarak yaptıkları işlemlere ve aldıkları tedbirlere ve bunlara benzer sair muamelelerine veya herhangi bir kimsenin bu kanunun koyduğu yasak hükümlerine aykırı hareketlerine karşı bu işlemlerin, tedbirlerin sair muamelelerin düzeltilmesi veyahut Kanunun koyduğu yasalara uymayanların, bu hareketlerinin önlenmesi maksadıyla yapılan müracaatlardır*” şeklinde şikâyetin tanımını yapmaktadır³⁶⁴. Bu tanıma bakılınca, şikâyetin, seçmen kütüklerini ilgilendiren seçim işleri veya tedbirlerine, seçim kurullarının veya başkanlarının kanunun verdiği yetkiye dayanarak yaptıkları işlem veya tedbirlere ve son olarak da herhangi bir kimsenin 298 sayılı Kanunda belirlenmiş bulunan yasak hükümlere aykırı hareketlerine karşı yapılan bir başvuru olduğunu görülmektedir. Çalışma konusu daimi seçim kurulları ile sınırlı olduğundan, şikâyete ilişkin düzenleme seçim kurullarının veya başkanlarının sorumluluklarını doğuran durumlar yönünden ele alınmaya çalışılacaktır. Hemen belirtmelidir ki, bu durum bir bakıma, seçim kurullarının denetimi anlamını taşımaktadır. Bu denetimin nasıl ve hangi durumlarda yapılacağını irdelemek için, sandık kurullarının veya başkanlarının şikâyet üzerine verecekleri kararlara itirazın (m:127), ilçe seçim kurullarının veya başkanlarının şikâyet üzerine verecekleri kararlarla sair kararlarına ve ilçe birleştirme tutanaklarına itirazın (m: 129) ve Yüksek Seçim Kurulunun işlem ve tedbirlerine karşı şikâyetin (m:131) düzenlendiği maddeleri ele

³⁶⁴ Biz burada şikâyet ve itirazın hukuki incelemesini yapmadan, sadece kurulların veya başkanların veya konu ile görevli diğer kişilerin nasıl sorumluluklarına gidildiğini belirlemeye çalışacağız.

almak gerekmektedir. Bu üç maddenin ana konusu, ilgili seçim kurulunun görevi kapsamında yerine getirdiği işlemlere karşı şikayetin düzenlenmiş olmasıdır. Bu şikayete karşı, 298 sayılı Kanununun 111. maddesine göre üst mercilere itiraz edebilmek mümkündür. Ancak buradaki asıl sorun, kanuna aykırı yapıldığı iddia edilen işleme veya kanuna aykırı olarak alındığı iddia edilen tedbire karşı, önce bu işlemi yapan ya da tedbiri alan kurul veya kurul başkanına başvuru ve sonucunda verilen ret kararına karşı da kanunda belirtilen sürelerle uygun olarak üst mercilere başvurunun, iddia karşısında ne kadar etkin bir denetim sağladığı noktasında gündeme gelmektedir. Zira, Kanundaki bu düzenlemeler aslında, seçimleri yöneten kurullara veya başkanlarına kendilerinin yaptıkları yönetim işleminin hukuka uygunluğu konusunda karar verme yetkisi tanımaktadır. Bu durum da, hem etkin bir hak arama özgürlüğünün hem de hukuka uygun yönetimin sağlanması bakımından endişe yaratacak sonuçlar doğurabilmektedir³⁶⁵. Konu ile ilgili bir örnek vermek gerekirse, 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 22. maddesine göre, adaylıklara itiraz il seçim kuruluna yapılmaktadır ve kurul bu başvuru hakkında en geç iki gün içinde karar vermek zorundadır. İl seçim kurulunun iki gün içinde karar vermemesi durumunda ne olacaktır? Kanun hükmüne göre, il seçim kurulu kararına karşı YSK'ya üç gün içinde itiraz mümkün olsa da, henüz ortada itiraza konu olacak bir karar bulunmamaktadır. O zaman, klasik idare hukuku ilkelerinde kabul edilen idarenin suskunluğunun da bir idari işlem sayılması hususunun burada da geçerli sayılıp, cevap vermemeye karşı YSK'ya başvuru mümkün olabilecek midir? Böyle bir konu YSK'nın gündemine gelmiştir. İlgili ilçe seçim kurulu, adaylığa itiraz konusunda geç cevap veren il seçim kurulu kararına karşı YSK'ya başvurmuş ve YSK, söz konusu olayda, adaylığa itiraz üzerine il seçim kurulunun yasada gösterilen süreden sonra karar vermesi durumunda bunun uyulması gereken bir yargı kararı olduğunu belirttikten sonra, sürenin geçirilmesinin, seçim kurulunun verdiği kararın geçerliliğini etkilemediğine, sadece *“il seçim kuruluna bir sorum yükletilmesine esas*

³⁶⁵ Bu konu aslında seçim hukukunda şikayetin nasıl bir niteliği haiz olduğu ile de yakından ilgilidir. Seçimlerin denetimi başlıklı bölümde yer verileceği için burada sadece şu tespiti yapmakla yetineceğiz. Türk seçim hukukunda başvuru yolları ve usullerinin genel hukuk kurallarından biri olan kimsenin kendi yargıcı olamaması ilkesi ile bağdaştığını söylemek pek mümkün değildir. Bu durum özellikle 298 sayılı Kanununun 131.maddesinde düzenlenen YSK kararlarına şikayet bakımından daha açık olarak ortaya çıkmaktadır.

tutulabil(eceğine'') karar vermiştir³⁶⁶. Ancak, kararda belirtilen sorumluluğun ne tür bir sorumluluk olabileceğine değinilmemiştir.

298 sayılı Kanunda yer alan, seçim kurullarının veya başkanlarının kendi yaptıkları işlemlere karşı düzenlenmiş olan şikayet ve sonrasında itiraz prosedürünü, seçimlerin yargı organlarının genel yönetimi ve denetimi altında yapılacağına ilişkin anayasal ilkenin karşısında yorumlamak oldukça zordur. Bu ilkeyi iki parça halinde, yani seçimlerin yargı organlarının genel yönetimi ve seçimlerin yargı organlarının genel denetimi altında yapılıır şeklinde okuduğumuzda ise, yöneten ve denetleyen yargı organları olmakla beraber, iki ayrı faaliyetin iki ayrı yargı organı tarafından yerine getirilmesi doğal sonucunu çıkarmak gerekmektedir. Zaten, Türk seçim teşkilatının hukuki niteliğini içinden çıkılmaz hale sokan en önemli durumlardan biri de bu iki farklı faaliyetin aynı kurum tarafından yapılıp, en üst merciin kararlarına karşı da başvuru yolunun Anayasa tarafından kapatılmış olmasında yatmaktadır. Bununla birlikte, kanuna aykırı işlem yapan ya da kanuna aykırı olarak tedbir alan kurul başkan hatta kurul üyelerinin, ceza sorumluluğu dışında, başka herhangi bir sorumluluklarına gidilememektedir. Disiplin hukuku ise, aşağıda incelenecek olduğu üzere sadece seçim kurullarında çalışan yardımcı personel hakkında uygulanmaktadır.

Seçim teşkilatının içinde seçim işlerinin yürütülmesini sağlayan birçok yardımcı personel çalışmaktadır. Bu yardımcı personel, 298 sayılı Kanunun 31. maddesinin verdiği yetkiyle Devlet Memurları Kanununa göre devamlı ve geçici, Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğünde çalışacak olanlar için de ayrıca sözleşmeli olarak çalıştırılmaktadır. YSK'ya bağlı olarak çalışan bu personelin statü ve sorumlulukları da YSK'nın hazırladığı genelgeler eliyle belirlenmektedir. Belli aralıklarla güncellenen bu genelgelerin en sonuncusu, 25.10.2008 tarihli ve 260 sayılı YSK kararına ekli *Yüksek Seçim Kurulu Birimlerinin Kuruluş Ve Görevleri İle Personelin Göreve Alınma, Yer Değiştirme, Yükselme, Görevden Uzaklaştırma, Sicil Ve Disiplin İşleri Hakkında Genelge*³⁶⁷'dir. Bu genelge ile çeşitli birimlerde çalışan personelin görev, yetki ve

³⁶⁶ YSKK No: 1963/242, kt: 14.11.1963, s: 106-107.

³⁶⁷ RG: 4.11.2008-27044.

disiplin sorumluluğu düzenlenmektedir. Yürütülen faaliyetten doğan sorumluluk kademeli olarak sicil ve disiplin amirlerine karşıdır. Disiplin cezası olarak uygulanan kademe ilerlemesinin durdurulması ve devlet memurluğundan çıkarılma cezasına karşı, idari yargı yolu bulunmaktadır. Bu durumda, teşkilatın iç işleyişi içinde hukuka uygun davranılması aksi halde ortaya çıkacak sorumluluk düzenlenmiş bulunmaktadır.

Seçim teşkilatının hukuka uygun çalışmasını ve iç denetimini sağlamaya yönelik bir diğer husus, 298 sayılı Kanunun Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğünün çalışma amaç ve ilkelerini düzenleyen 29. maddesinde düzenlenmiştir. Genel Müdürlük, seçmen kütükleri ile ilgili tüm çalışmalarını, YSK tarafından belirlenen ilkelere göre yürütür ve belirli aralıklarla Yüksek Kurula konu ile ilgili raporlarla çalışmalarını sunar. Aynı maddenin üçüncü fıkrasında da, “*Genel Müdürlüğün denetleme ilke ve yöntemi, Yüksek Seçim Kurulunca belirlen(eceği) ve uygulan(acağı)*” düzenlenmiştir. Bu madde, seçmen kütüklerinin YSK’nın belirlediği ilkelere uygun olarak denetleneceği kuralını koymakla birlikte, bunun nasıl yapılacağına ilişkin herhangi bir başka ne yasal bir hüküm ne de konuya ilişkin bir genelgeye ulaşmak mümkün olmamaktadır³⁶⁸.

Seçim kurullarının sorumluluğu konusunda, YSK’nın 1971 yılında verdiği kararda önemli bir tespit yapılmakla beraber, konuya ilişkin yeterli bir değerlendirme maalesef yapılmamıştır. Konusu seçimlerin mali yönü ile ilgili olan kararın başında Yüksek Kurul, “*seçim hukukuna göre, alt kurullar(ın) gerek yönetim gerek yargı yönünden üst kurulların denetimi altında*”³⁶⁹ olduğunu belirttikten sonra, “*kanun koyucu Yüksek Seçim Kuruluna her konuda ilke kararı alma ve genelge gönderme yetkisini tanıdığına göre, bu kararlara ve genelgelere seçim kurulları ve başkanlarınca uyulup uyulmadığını denetleme(nin) de doğal bir sonuç*” olduğunu ortaya koymuş, ancak bu denetlemenin nasıl olduğu, sonucunun ne olduğu hatta, denetleme sonucunda uğranılan bir zararın varlığı karşısında bunun nasıl telafi edileceği gibi soruları yanıtsız bırakmıştır.

³⁶⁸ Kanımızca konu aslında bir genelge ile düzenlenmiştir. Ancak, her ne kadar 298 sayılı Kanunda YSK’nın prensip kararları ile nihai kararlarının resmi gazetede yayınlanacağına dair bir hüküm mevcut ise de (298/m:13), iç işleyişi ilgilendiren YSK işlemleri resmi gazetede yayınlanmaktadır. Kurumun internet sitesi de yeni kurulmuş olduğundan, yeterli bilgiye bu kaynaktan ulaşmak mümkün olamamaktadır.

³⁶⁹ YSKK No: 1971/424, kt: 8.12.1971, kt: 31.12.1971, s: 131-140.

Kuşkusuz, seçim kurullarında çalışan hakimlerin sorumluluğuna ilişkin olarak HUMK'un 573 vd maddelerinde düzenlenen hakimlerin sorumluluğu müessesesi de gündeme getirilebilir. Nitekim, 1987 tarihli hakimlerin hukuki sorumluluğuna ilişkin Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun bir kararında³⁷⁰, *1 Haziran 1973 gününden sonra Hukuk Genel Kurulu'nda 24 adedi Yargıtay, 3 adedi Danıştay, 1 adedi Yüksek Seçim Kurulu, 1 adedi Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, 1 adedi de Yüksek Hâkimler Kurulu Başkan ve Üyeleri hakkında olmak üzere otuz dava açıl(dığı)nı* tespit etmiş bulunmakta, ancak kararının yayınlanmamış olması sebebi ile, Yüksek Seçim Kurulunda çalışan yüksek hakimle ilgili davanın bilgilerine ulaşmak mümkün olmamıştır.

Haksız fiil sorumluluğuna ilişkin olarak karşılaşılan bir kararda YSK, kurulun dava ehliyeti bulunmadığı için, seçim işlerinde kullanılan bir aracın meydana getirdiği zararın Adalet Bakanlığından istenmesine karar verdiği görülmektedir³⁷¹. Yukarıda ele alınan husus ve bu karar birlikte değerlendirildiğinde, seçimlerin yönetimi ile ilgili kurulların hukuki sorumluluğu bakımından birçok yönünden bağışık oldukları sonucuna ulaşılabilir.

2) Seçim Kurullarının Mali Sorumlulukları

Halkın iradesinin en doğru şekilde belirlenmesini sağlamakla görevli olan seçim kurullarının, birçok yönden olduğu gibi mali yönden de güvenilebilir olması gerekmektedir. Seçimin yapılması sadece iş ve işlemleri kapsamamaktadır. Seçimleri gerçekleştirmek için gerekli olan malzemelerin sağlanması, bunların dağıtılması, toplanması ve saklanması gibi ikincil bir takım faaliyetler de yerine getirilmektedir. Bu da, işin doğası gereği belli bir takım harcamaların yapılmasını gerekli kılmaktadır. İşte bu harcamaların nasıl yapıldığı konusu, seçim kurullarının mali sorumluluklarını ortaya koymaktadır. Bu bölümde, seçim kurullarının bütçesinin nereden geldiği ve bunun yönetiminde şeffaflığın nasıl sağlandığı, mali konularda denetimin nasıl yapıldığı ele alınmaya çalışılacak konulardır.

³⁷⁰ YHGK E 1986/1 K 1987/1, kt: 14.1.1987.

³⁷¹ YSKK No: 1979/326, kt: 16.6.1979, s: 41-42.

Öncelikle seçim giderlerinin neler olduğunun ve bunların karşılanmasına yönelik seçim bütçesinin nasıl belirlendiğini ortaya koymak gerekmektedir. 298 sayılı Kanunun çeşitli maddelerinde seçim giderlerine ilişkin hükümlere rastlamak mümkündür. Seçim giderleri, seçimlerde kullanılacak oy pusulaları ile zarflarının yaptırılması, sandıkların tanzimi gibi işleri içermekle birlikte, seçim süresince yapılan çalışmaların ücretlendirilmesini de kapsamaktadır. Tüm bu işlerin yapılabilmesi önemli bir bütçeyi gerektirmektedir. 298 sayılı Kanunun 181. maddesi seçim giderlerini düzenlemektedir. Söz konusu maddede *YSK ve SKGM giderleri ile her türlü seçim işleri genel bütçeden ödenir. Bunun için gerekli ödenek Adalet Bakanlığı bütçesi içindeki ayrı bir programda gösterilir.* Ayrıca, geçici 2 .maddede de *İçişleri Bakanlığı bütçesinin 418 inci bölümündeki seçmen kütük ve kartlarının düzenlenme giderleri ödeneği olan 1.500.000 lira, Adalet Bakanlığı bütçesinin 420 inci bölümüne aktarılır ve eklenir* şeklinde bir düzenleme mevcuttur. Bu iki düzenleme birlikte incelendiğinde, tüm seçim giderlerinin genel bütçenin içinde yer alan Adalet Bakanlığı bütçesinden karşılandığı görülmektedir.

Bu hükümler, genel adalet teşkilatının ihtiyaçlarının Adalet Bakanlığı bütçesinden yapılmasını düzenleyen kurala uygun bir düzenleme sayılabilirse de, seçim kurullarının ihtiyaçlarının yürütmenin bir parçasına ait bütçeden karşılanmasına ilişkin uygulama, yürütmenin seçim teşkilatı üzerindeki olası etkisini gündeme getirebilir³⁷². Karşılaştırmalı hukuka bakıldığı zaman, her ne kadar yeknesak düzenlemeler olmasa da, seçim kurulları özelinde, bunların mali kaynağının Meclis bütçesinden karşılanan örnekler bulunduğu görülmektedir³⁷³. Bunun Türk hukuku için de uygun bir düzenleme olacağı düşünülebilir.

³⁷² Seçim dönemlerinde, Anayasanın 114. maddesine göre, Adalet, İçişleri ve Ulaştırma bakanları; seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi halinde ise Bakanlar Kurulu görevlerinden çekilmektedirler. Bunun sebebi, seçimlerde yürütmenin etkisini bertaraf etmektedir. Bu durumdan yola çıkılarak, seçim kurullarının bütçesini de Adalet Bakanlığı bütçesi içinden çıkarılması, seçimlerin yansızlığını sağlamaya ilişkin kurallara daha uygun düşen bir uygulama olacağı kanaatindeyiz.

³⁷³ 194 ülke için 100 ülkenin, seçimlerin yönetimi ile görevli kurumların bütçesinin yasama organı tarafından karşılandığını gösteren liste için bkz: <http://aceproject.org/epic-en/CDTable?question=EM004&view=country> (s.e.t.:15.09.2010)

Biraz önce de ifade edildiği üzere, seçim kurullarının yaptığı harcamaların şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkesine uygun olması gerekmektedir³⁷⁴. Bunun için de konunun açık olarak kurullarla düzenlenmiş ve denetlenebilir olması gerekir. Genel anlamda ele alındığında seçim işlerinin oldukça önemli bir maliyeti olduğu görülmektedir. Bunların denetimi işi de bu sebeple azami hassasiyeti olan bir konudur. 1961 Anayasası döneminde, seçim işleri için yapılan harcamalar oldukça titiz bir şekilde YSK tarafından denetlenmiştir. Hatta, YSK'nın 1971 yılındaki kararında açıkça “*seçimin başlamasından bitimine kadar seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma ile görevli bulunan YSK, seçimle ilgili her türlü tahakkuk ve harcamaların yasa hükümlerine ve Bakanlar Kurulu Kararnamelerinde belirtilen esaslara uygun olup olmadığını denetlemekle de görevli*” olduğu açıkça ifade edilmiştir³⁷⁵. YSK'nın yaptığı denetim, yapılan harcamaların kanuna uygunluğuna ilişkin olup, sonradan Sayıştay tarafından yapılan denetim, ödemenin doğruluğuna ilişkin olup şekli bir denetimdir³⁷⁶. Ancak, zamanla, 298 sayılı Kanunda ve yargı teşkilatının denetlenmesine ilişkin mevzuatta yapılan değişikliklerle, seçim teşkilatının bir kısmının Adalet Bakanlığı Müfettişlerince denetlenmesi kuralı kabul edilmiştir. Seçim teşkilatı içinde bulunan, Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğüne bağlı olarak çalışan seçmen kütük bürolarının denetlenmesi, 2005 yılında yapılan değişiklik ile 298 sayılı Kanunun 30. maddesinin 8. ve 9. fıkralarında düzenlenmiştir. Bu yasal hüküm uyarınca da Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan *Seçmen kütük bürolarının Adalet Bakanlığı Müfettişlerince Denetlenmesine Dair Yönetmelik* 24.1.2007 tarihinde yürürlüğe girmiştir³⁷⁷. Bu yönetmeliğin 6. maddesinde “*Seçim büroları seçim iş ve işlemleri dışında müfettişler tarafından hesabat ve kalem işlemleri yönünden denetlen(eceği)*” hükmü yer almaktadır. Mali yönlü bu denetimin, seçimlerin düzenlenmesi ile ilgili tüm işleri bağımsız kurullara bırakan sistemle uyduğunu söylemek pek mümkün değildir.

³⁷⁴ Seçimlerin yönetimi konusunda özellikle üstünde durulan bu ilke için, bkz. **IDEA**, Seçim Yönetimi Tasarımı, s:223 vd.

³⁷⁵ YSKK No: 1971/196, kt: 31.5.1971, s: 66.

³⁷⁶ Bu kararda “*uygulamalarda seçim kurulları başkanları, kendilerini ve çalıştırdıkları kişilerin çalışma günlerini göstermek suretiyle bir liste hazırlamakta ve bu liste tahakkuka esas olmaktadır. Saymanlıklarca bu tahakkuklar esas alınarak ödeme yapılmakta ve bu ödemeler Sayıştaydan geçmektedir. Gerek saymanlar, gerek Sayıştay bu gündeliklere hak kazanılıp kazanılmadığını değil, ödemenin ibraz edilen belgelere uygun olup olmadığını araştırmaktadır*” denmektedir, YSKK No: 1971/424, kt: 8.12.1971, s:136-137.

³⁷⁷ RG: 24.1.2007-26413.

Her ne kadar Adalet Bakanlığının denetimi, kendi bütçesinden yapılan harcamaların doğruluğuna ilişkin de olsa, seçim kurullarının işleyişi üzerinde etki yapma olasılığının oldukça yüksek olduğu ileri sürülebilir.

Sonuç olarak, seçim kurullarının bütçesinin ve bunun denetlenmesi yürütmeden alınmalı, mali konularda güvenilirlik, şeffaflık ve hesap verilebilirliği daha etkin kılacak yöntemler kabul edilmelidir. Bunun için tercih edilebilecek çözüm önerileri şunlar olabilir: Bunlardan ilk akla geleni, yapılmakta olan yargı reformu içerisinde HSYK'yı karşılaştırmalı hukukta benzerleri olduğu gibi, yargının tüm işleyişi ve politikasından sorumlu, kendi bütçesi olan bir yapıya dönüştürerek, seçim kurullarını da bu kuruma bağlamaktır. İkincisi, seçim kurulları tarafından yürütülen faaliyetlerin mali kaynağını TBMM bütçesinden sağlamaktır. Son olarak da yüksek mahkemeler gibi³⁷⁸, YSK için de genel bütçe içinde kendi yönetimine bırakılmış ayrı bir bütçeye yer vermek olabilir. Sonuncusu diğerleri kadar sağlam bir güvence sağlamamakla birlikte mevcut durumu iyileştiren bir çözüm olacağı kuşkusuzdur. Bu bütçenin denetimi de diğerleri gibi Sayıştay tarafından yapılmalıdır.

3) Seçim Kurullarının Cezai Sorumlulukları

298 Sayılı Kanunun yedinci bölümünde Seçim Suç Ve Cezaları, 5728 sayılı Kanunla değişik sekizinci bölümünde de Soruşturma Ve Kovuşturma Usul Ve Şekilleri düzenlenmiştir. Seçim kurullarına karşı işlenen suçların da yer aldığı yedinci bölümde, biz sadece kurul üyelerinin ceza sorumluluğunu yaratan maddeleri yani bir anlamda mahsus suçları inceleyeceğiz³⁷⁹. Nitekim, 298 sayılı Kanunun 179. maddesinde belirtildiği üzere *seçim suçundan maksat, seçim işlerinde bu Kanun hükümleri uyarınca görevlendirilmiş bulunan kimselerin bu görevleri dolayısıyla işlemiş oldukları fiil ve hareketlerle her kim tarafından işlenirse işlensin bu Kanuna aykırı bulunan fiil ve*

³⁷⁸ 2949 sayılı AYM Kanunu m:56, 2797 sayılı Yargıtay Kanunu m:54, 2575 sayılı Danıştay Kanunu m:93.

³⁷⁹ Buradaki hükümlerde ceza kanununa atıflar bulunmaktadır. Ancak bilindiği gibi 26.10.2004 tarihinde 5237 sayılı Ceza Kanunu kabul edilmiştir. Fakat, 298 sayılı Kanunda buna paralel değişiklikler tamamlanmamış yeni Ceza Kanununa uyarlanma yeteri kadar yapılamamıştır. Bu durum da ceza sorumluluğu bakımından önemli bir eksikliklerdir.

hareketlerdir. Hatırlanacak olursa, bu kurullarda hakim olmayan üyeler de bulunmaktadır. Buradaki suçlar tüm üyeler bakımından geçerli olmaktadır.

Bölümde yer alan suçlara bir göz atıldığında bunları, seçimin işleyişine ilişkin olanlar ile seçmen kütüğü ve listelerine ilişkin suçlar olarak iki grup halinde incelemenin mümkün olduğu görülmektedir. İlk grup içinde, kurul üyelerinin kurul kararlarına riayetsizliği (m: 135) ve göreve gelmemeleri (m: 136), kurul başkan veya üyelerinin araç ve gereçleri vaktinde göndermemesi (m: 137), Kanunla görevlendirilmiş olanların görevi kötüye kullanması (m: 138), kurul başkan ve üyelerinin seçim işlerini bozması (m: 163) yer almaktadır. İkinci grupta ise seçmen kütüğü hazırlıklarına (m: 140), seçmen kütüğünün düzenlenmesine (m: 141), kütük düzenlemekte görevli olanlara (m: 142), seçme yeterliği olmayanların seçmen kütüğüne kaydına (m:143), seçmen kütüğüne birden fazla kayıt yapılmasına (m: 144), seçmen kütüğüne kaydolunmamaya teşvike (m: 145), düzenlenmesi gereken seçmen listelerine (m: 146), asılması gereken seçmen listelerine (m:147), seçmen kütüğü, seçmen listeleri ve belgelerine (m: 148) ilişkin suçlardır. Görüldüğü üzere ikinci grupta yer alan suçların failleri kurul üyeleri olabileceği gibi başka üçüncü bir şahıs da olabilmektedir. Sayılan madde hükümlerine bakıldığı zaman, bu suçların bu işlerle görevlendirilenler tarafından işlenmesi halinde yaptırım daha ağırlaşmaktadır. Örneğin, 144.maddenin ikinci fıkrası bunu açıkça düzenlemektedir. Ayrıca, 5728 sayılı Kanunla mülga 139. maddede “...*bu kanunla görevlendirilenlere verilecek cezalar, altıda birden yarıya kadar artırılarak hükmolunur*” düzenlemesi mevcut idi. 145. maddenin son fıkrasında “ *(b)u fiil ve hareketler, memur ve memur hükmünde olanlar tarafından işlenirse, ayrıca 139 uncu madde hükmü uygulanır*” hükmü yer almaktaydı. Ancak 139. madde ilga edilince, 145. maddenin son fıkrasında yer alan düzenlemenin bir anlamı kalmamıştır.

Seçim Kanununda sayılan seçim suçlarının unsurları incelenecek olursa, manevi unsur bakımından genel olarak kasten işlenen suçlar olduğu görülmektedir. Kanunda yer alan tüm suçların hukuki konusu yani ceza normu ile korunmak istenen menfaat ise, genel olarak seçimlerin dürüstlüğüne ilişkin toplumsal menfaat, özel olarak da seçmelerin menfaatini korumak olduğu söylenebilir. Seçim kurulları üyeleri için ceza

müeyyidesi ile karşılanan suçlar bakımından da, toplum iradesinin, kurul üyelerinin hukuka aykırı fiilleri sebebiyle sakatlanmasını önlemektir.

Kanunda yer alan cezaların tasnifine bakılınca, bunların genellikle hapis cezaları olduğu görülmektedir. Ancak bazı durumlarda ağırlatıcı sebepler bazı durumlarda ise hafifletici sebepler bulunmaktadır. İlk duruma örnek olarak 144. madde ele alındığında bunun ikinci fıkrası, maddede düzenlenen suçun kurul üyesi tarafından işlenmiş olmasını bir ağırlatıcı sebep saymıştır. Bir başka örnek ise cebir, şiddet ve tehdit kullanılmasını ağırlatıcı sebep olarak belirlemiştir. Hafifletici sebep olarak ise, kanunda kayıtsızlık veya gereken dikkat ve itinanın gösterilmemesi halleri olarak belirlenmiştir (ör: m:142/2).

Seçim kurulları üyeleri tarafından işlenen suçların soruşturulma ve kovuşturulma zamanı, 173. ve 174. maddelerdeki hükümlerde, bağlı buldukları kurulların tutanak düzenlemelerini takip eden gün olduğu belirtilmektedir. Ancak, 173. maddedeki süre sınırına dikkat etmek gerekmektedir. Söz konusu hükümde, kurul üyelerinin oy verme günü ve bundan önceki 24 saat içinde suç sayılan hukuka aykırı fiilleri gerçekleştirmeleri halinde soruşturma başlatılacağı belirtilmiştir. Bu fiiller, kurulların hakim üyeleri tarafından işlenmiş ise, 174. maddenin yedinci fıkrasında yer alan 2802 sayılı kanuna yapılan gönderme uyarınca, Adalet Bakanının iznine tabiidir ve HSYK böyle bir durumda, soruşturma başlatıldığında, kanununda yer alan tedbirleri alabilir.

Kurulların cezai sorumluluklarına ilişkin olarak Yargıtay'ın önüne gelen bir olayda, yerel seçimlerde oy pusulalarının kullanımında yanlışlık yapılması, YSK genelgeleri ile görevlilerin uyarılarına gereken dikkat ve özenin gösterilmemiş olması sebebiyle seçimin yeniden yapılmasına neden olanlar hakkında, 298 sayılı Kanunun 138. maddesi aracılığı ile (eski) TCK'nın 230. maddesindeki cezai sorumluluğun oluştuğuna karar vermiştir³⁸⁰.

³⁸⁰ 8. CD E 1985/112 K 1985/505 kt: 8.2.1985.

5. C)Seçim Kurullarının Çalışma Araçları ve Usulü

Seçim kurullarının, Anayasa ve kanunlar çerçevesinde görevlerini yerine getirirken kullandıkları çalışma araçları işlemler ve kararlardır. Bunlar kimi zaman genel tüm seçim aktörleri kimi zaman da sadece bir tek seçim aktörü üzerinde sonuç doğurmaktadır. Bu itibarla, öncelikle bu işlem ve kararların özellikleri ve çeşitleri daha sonra da işlem yapma ve karar alma usulleri ile bunları yaparken sahip oldukları güvencelerin incelenmesi, Türk seçim hukukunda seçimlerin yönetimi ve denetiminden sorumlu kurulların çalışma yöntemlerini yakından görme imkanı sağlayacaktır.

1) Çalışma Araçları: İşlem Ve Karar

Seçim kurullarının temel çalışma araçları işlemler ve kararlardır. Bunların konularına göre farklı özelliğe ve niteliğe sahip olduğu görülmektedir. Başka bir ifade ile, Anayasa tarafından belirlenmiş iki ayrı faaliyet işlemlerin ve kararların niteliklerini etkilemektedir.

g) a) İşlemlerin Ve Kararların Konusu

Seçim kurullarının yaptıkları işlemlerin ve aldıkları kararların bir kısmı seçimlerin hazırlanmasına ve gerçekleştirilmesine, yani yönetimine; diğer bir kısmı ise, seçimlerin doğruluğunun kontrolünün yapılması ve dürüstlüğünün sağlanmasına, yani denetimine yöneliktir.

i) Seçimlerin Hazırlanması Ve Gerçekleştirilmesine İlişkin Olanlar

Kurulların seçimleri hazırlayan ve gerçekleştiren kararlarını, kurumsal olarak teşkilata ve teşkilatın görevlerine ilişkin olanlar ve maddi olarak seçimi gerçekleştirenler şeklinde ikiye ayırabilmek mümkündür. İlk ayırımda yer alan kararlar doğrudan doğruya seçmenler ve seçilenler üzerinde bir sonuç doğurmamaktadır. Bunlar genel olarak demokrasinin gereği olan seçimlerin yapılması için Anayasanın 79. maddesinin kurduğu teşkilatın oluşturulmasına ve bu teşkilata seçim hazırlıklarının somutlaştırılması için

verdiği görevlerin yerine getirilmesine ilişkindir³⁸¹. İkinci ayırmada yer alan kararlar ise, doğrudan seçmenlerin ve seçime katılanların menfaatlerini ilgilendiren, Anayasanın 67. maddesinde yer alan düzenlemeleri konu almaktadır.

Teşkilatı ilgilendiren kararların başında kurulların oluşum kararları yer almaktadır. Bilindiği gibi, daimi kurullar otomatik olarak kendiliklerinden kurulmakta, başka bir ifadeyle kendi kuruluşlarını yönetmekte; geçici kurullar ise, ilçe seçim kurulu tarafından oluşturulmaktadır. Bunların dışında, seçimin yapılabilmesi için gerekli tüm materyallerin hazırlanmasına ilişkin kararlar bulunmaktadır. Oy pusulaları, zarfları, oy sandıklarının temini ve tüm kurullara gönderilmesi işleri gibi. Bunlar yapılırken de ayrıca, seçimin mali yönünü ilgilendiren kararlar da verilmektedir. Yapma ve yaptırma faaliyetleri ile tüm personelin tam zamanlı çalıştırılması faaliyetlerini karşılayan mali nitelikte kararlardır. Teşkilatın oluşumuna ilişkin kararlar, seçim hazırlık faaliyetlerine ilişkin kararlar ve seçimlerin mali yönüne ilişkin kararlar hukuki nitelikçe idari işlem olarak kabul edilebilir. Ancak, bu nitelendirmenin sonucu olarak biraz önce belirtilen işlemlerin hepsinin, iptal davasına konu edilebilen idari işlemler olduğunu söylemek mümkün değildir. Zira bilindiği üzere, ancak kesin, tek taraflı ve icrai olan idari işlemler hakkında idari yargı yoluna başvurulabilmektedir. Bu durumda, yukarıda ifade ettiğimiz işlemlerden sadece seçimlerin mali yönü ile ilgili verilen kararlar ancak bu kapsamda değerlendirilebilir. Çünkü, içinde oluştukları konu dışında, 3. kişiler üzerinde sonuç doğurmaktadırlar. Bu tür kararlar, içinde yer aldıkları süreden ayrılarak bir iptal davasına konu edilebilir. Başka bir deyişle, *idari prosedür içinde bir sonraki işlem ile ortaya konulamayacak özellikteki bir takım hukuki sonuçlar yaratma gücü bul(unan)*³⁸² bu işlemler hakkında idari yargı yoluna başvurunun mümkün olduğu sonucuna varılabilir. Nitekim Danıştay, ilçe seçim kurulunun tahakkuk ettirilen ödenek hakkındaki işlemini konu alan bir olayda, konunun kendi görev alanı içinde olduğunu kabul etmiş bulunmaktadır³⁸³.

³⁸¹ Bu görevlere örnek olarak, 298 sayılı Kanunun araçların sağlanması düzenleyen 67. maddesi; oy verme araçları ve teslimini düzenleyen 68. maddesi gösterilebilir.

³⁸² ERKUT Celal, **İdari İşlemin Kimliği**, Danıştay Yayınları, Ankara, 1990, s: 129.

³⁸³ D 12.D, E 1969/5238, K 1971/2686, kt 18.11.1971, 12. Daire Kararları, No: 11, s: 163. Bu konuda Danıştay'ın, dolaylı da olsa, ayrılabilir işlem teorisini uyguladığı yolunda görüş için bkz. ERKUT, Celal, s: 190, no: 381.

Anayasanın 67. maddesine göre yaptığımız ikinci ayırımı ilişkin işlem ve kararlar ise, belirtildiği gibi, doğrudan seçmenler, siyasi partiler ve adaylar üzerinde sonuç doğurmakta, onların hak ve menfaatlerini ilgilendirmektedir. Seçmen kütük ve listelerine, milletvekili sayısının belirlenmesine, seçim kanunları bakımından seçime katılma şartlarını yerine getiren siyasi partilerin belirlenmesine ve aday listelerinin kesinleşmesine ilişkin kararlar seçim aktörlerine ilişkin kararlardır. Ayrıca, seçim yarışı boyunca, genel anlamda, seçime katılanların ifade özgürlükleri olarak belirleyebileceğimiz, propaganda faaliyetlerine ilişkin kararlar da, bu ayırım içinde değerlendirilmesi gereken diğer kararlardır.

Seçimlerin gerçekleştirilmesinin bu yönüne ilişkin kararların hukuki rejiminin belirlenmesi gerekmektedir. Zira, bu tür kararlar bir yönü ile kamu yararını bir yönü ile de kamu düzenini ilgilendirmektedir. Örneğin, seçmenlerin belirlenmesi, adaylıkların kabulü ya da seçime katılacak siyasi partilerin belirlenmesi işleri, Anayasada ve Kanunda belirlenen şartları haiz olanların seçime katılmasının sağlanması kamu yararını, bu şartları haiz olmayanların katılmasının önlenmesi de kamu düzeninin bir gereğidir. Bu sebeple, kurulların bu kararları, seçim aktörleri olarak nitelendirdiğimiz seçmenleri, adayları, siyasi partileri bir haktan faydalandırmakta ya da yoksun bırakmaktadır. Bu temelden yola çıkıldığı zaman, seçmen kütükleri, aday listeleri ya da seçime katılacakları belirlenen siyasi partiler hakkında, kurullar tarafından verilen kararlar birer idari karar ve konu işlem de tek taraflı şekilde resen uygulanan ve hukuka uygunluk karinesinden faydalanan icrai nitelikte birer idari işlem sayılabilir. Nitekim, doktrinde de bu yönde tespitler yapılmaktadır³⁸⁴. *"Yüksek Kurul'un "yönetim" görevi alanında yapabileceği işlemler de tek tür olmayıp, genel düzenleyici işlem, kolektif işlem, birel işlem ve hatta sözleşme niteliğini taşıyabilir. Bunlardan "kural-işlem" de denilen genel düzenleyici işlem türüne, YSK'nın, 298/14-10 ve Ek 1 inci maddeleri uyarınca çıkardığı "genelgeler" ve kendi deyimiyle aldığı "ilke kararları" örnek gösterilebilir. Aynı kanununun 183 üncü maddesi çerçevesinde yapılacak satın alma ve kiralama işlemleri, yüksek*

³⁸⁴ YAYLA Yıldızhan, "Karar incelemesi", s: 56 vd.

*kurulun sözleşmeleridir*³⁸⁵. Bu işlem ve kararlar hakkında ortaya çıkan sonuç ise, bunların her ne kadar idari nitelikte olsalar da, Anayasa tarafından genel yargı denetiminden çıkarılmış idari işlem ve kararlar olduklarıdır³⁸⁶. Bu durumda, kabul edilen seçim hukukuna göre, bunlar hakkında tek başvuru yeri, seçim teşkilatında yer alan kurullar ve en son halde YSK'dır³⁸⁷.

ii) Seçimlerin Doğruluğunun Sağlanmasına İlişkin Olanlar

Anayasanın 79. maddesi ile seçim kurullarına verilen bir diğer görev, seçimlerin doğruluğunu ve dürüstlüğünü sağlamak olunca, seçim kurullarının bir kısım kararları da bunu gerçekleştirmeye yöneliktir. Seçimlerin doğruluğunun ve dürüstlüğünün sağlanmasına ilişkin verilen kararlar bakımından da, yukarıda yönetim kararları için yapılan ayırım geçerli bulunmaktadır. Gerçekten, seçimlerin aktörlerinin doğru ve dürüst şekilde belirlenmesi kadar kurulların teşekküllerinin doğru yapılması da seçimlerinin doğruluğunu ve dürüstlüğünü etkilemektedir. Bu durumda, seçim kurullarının seçimlerin doğruluğunun ve dürüstlüğünün sağlanması için verdikleri kararlar, ortaya çıkan kanuna aykırılıkları bertaraf etmeye yönelik olarak seçimlerin hem kurumsal işleyişini hem de seçim hukukunun maddi yönünü ilgilendiren denetim kararlarıdır.

Seçim Kanunu, seçimlerin denetimini sağlamaya yönelik araçları belirlemiştir. Bunlar şikayet ve itiraz yollarıdır. İleride daha detaylı inceleneceği üzere şikayet ve itirazlar, seçim hukuku bakımından hak ve menfaati bulunanların, hukuka aykırı olduğunu düşündükleri genel anlamda kurul, dar anlamda kurul başkanının veya seçim işleri ile görevlendirilmiş üçüncü kişilerin karar ve işlemlerinin düzeltilmesi için yaptıkları başvurulardır. Hiç kuşkusuz, bu başvurular genel olarak kamu menfaatini

³⁸⁵ DURAN Lütfi, “Seçim Özgürlüğü TRT’de Seçim Propagandası Konuşmaları üzerinde Özdenetim Türkiye’de Seçimleri Kim Yönetir?” **İÜHF İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi**, Sayı 1, s: 26.

³⁸⁶ Nitekim, bu tür kararlar, yargısal denetimi idari yarı düzeni dışında öngörülen idari işlemler olarak sınıflandırılmaktadır, bkz: ERKUT Celal, s:154 vd.

³⁸⁷ Yargı denetiminden çıkarılmasının olumsuz sonuçları, kanun koyucunun seçim hukukunu ilgilendiren tasarruflarına, yani seçim kanunlarında yapılan değişikliklere karşı itiraz yolu ile AYM’ye başvuru yolunun açık olmamasıdır. Özellikle, AYM’nin 1992 yılında verdiği karardan sonra, YSK’ya yapılan şikayet başvurusu ile seçim kanunundaki düzenlemelere karşı itiraz yoluyla AYM’ye başvuru talepleri, Yüksek Kurulun kendisini Anayasanın 151.maddesinde sayılan “mahkeme” kavramı içinde yer almadığından bahisle, reddedilmiştir, YSKK No:1999/96, kt: 6.2.1999, ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, **Seçim Mevzuatı Ve Yüksek Seçim Kurulu Kararları**, HD Yayıncılık, Ankara, 2007, s: 1164-1165; YSKK No: 1999/1875, kt: 19.6.1999, ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 1170-1171.

ilgilendirmektedir. Yani, başvuruda bulunmak için mutlaka, ilgilinin şahsi bir hakkının ihlal edilmesi gerekmemektedir. Hukuka aykırı bir yönetim işleminin düzeltilmesi de istenebilir. Örneğin, seçmen kütükleri ile ilgili olarak, kütükte yer almamak başvuru konusu yapılabildiği gibi, bir siyasi parti genel merkez yetkilileri veya Seçmen Kütüğü Genel Müdürü, 122. ve 123. maddelere göre yapılan itirazlar üzerine ilçe seçim kurulunun veya başkanının kararlarının bir kez daha YSK tarafından değerlendirilmesi için başvuruda bulunabilmektedir. Bu yönü itibariyle, seçim hukukunda kabul edilen, seçim işleri ile ilgili başvuruları yapacak kişilerin ve kurumların mümkün olduğunca geniş tutulmasına ilişkin temel ilkenin³⁸⁸, Türk hukukunda da geçerli olduğunu söylemek mümkündür.

Seçimlerin denetim yollarından olan şikayet ve itirazları, gene teşkilata ve görevlerine ilişkin olanlar ile maddi anlamda seçim hukukunu ilgilendiren kararlara karşı yapılan başvurular olarak belirlemek mümkündür. Buna bağlı olarak da seçim kurullarının, seçimlerin doğruluğunu ve dürüstlüğünü sağlamaya yönelik kararları da, yapılan şikayet ve itirazın konusuna göre değişmektedir. Nitekim, teşkilatın kurulması, gerekli materyellerin hazırlanması ya da sağlanmasında meydana gelen eksiklik veya hukuka aykırılık sebebiyle yapılan başvuru sonucunda verilen karar bunların düzeltilmesine ilişkin olacaktır. Kararın konusu doğrudan bir kişi olmayıp, teşkilat veya teşkilatın işleyişine ilişkin -oy pusulaları, sandık gibi- somut bir maddedir. Bunlara ilişkin kararlar birer iç düzen işleminin düzeltilmesine ilişkin idari kararlar olarak nitelendirilebilir.

Konusu maddi bakımdan seçim hukuku olan başvurularda ise durum biraz daha farklıdır. Zira, seçmen ya da aday listelerinde varolan hukuka aykırı bir durumdan hem bir kişi hem de toplumun geneli etkilenmektedir. Yani, bu tür hukuka aykırı durumlarda doğrudan birden fazla hak veya menfaatin etkilenmesi söz konusudur. Bu itibarla seçim kurulları tarafından verilen kararlar aslında, bir hak veya menfaate ilişkin olup, sonucunda Anayasa tarafından öngörülmüş bir haktan faydalanma veya faydalanamama yani anayasal bir statüden yararlanma ya da yararlanamama sonucunu doğurmaktadırlar.

³⁸⁸ Seçimlere İlişkin İyi Yönetim Kuralları (*Code de bone conduite en matière électorale*), **CDL- EL (2002) 5**, s:32 [http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDL-EL\(2002\)005-f.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDL-EL(2002)005-f.pdf) (s.e.t.:15.09.2010).

Bu konudaki kararların niteliğinin belirlenmesinde incelenen ülkeler içerisinde Fransa oldukça yol gösterici bir örnektir. Hatırlanacağı üzere, Fransa’da, seçim komisyonlarının kararlarına karşı hem adli yargıya hem de idari yargıya başvuru mümkündür³⁸⁹. Bunun iki temel nedeni bulunmaktadır. Kimin seçmen olacağına ilişkin ölçütler, medeni kanunun uygulanmasını gerektirdiğinden, bu konuda verilecek kararlara karşı başvuru yeri, işin doğası gereği adli yargı; listelerin hazırlanması idari organ tarafından yapıldığı için, bu konudaki eksiklikler ve aykırılıklar için başvuru yeri de gene işin doğası gereği idari yargıdır. Ancak, Türk seçim hukukunda bu şekilde bir ayırım yer almamakta, her türlü işlem ve karar için önce üst kurula, son aşamada ise YSK’ya başvuru yolu benimsenmiş bulunmaktadır.

Seçmenlik ve adaylıklarla ilgili başvurular, başka bir ifade ile ortada hak çatışmasının olduğu durumlarda verilen seçim kurulu kararlarını, hukuki nitelikçe birer yargı kararı olarak nitelendirmek mümkündür³⁹⁰.

Hak veya menfaatleri etkileyen bir diğer karar ise, yayın yasaklarına ilişkin kararlardır. Özellikle propaganda faaliyeti çerçevesinde seçim kurulları tarafından verilen bu tür kararlar, hukuka aykırılık unsurunun tespiti ile seçim propagandasını yapan yayın kuruluşu hakkında kanunda belirlenen şekilde yayın yasağı getirmektedir. 298 sayılı Kanunda düzenlendiği şekliyle, burada yer alan hukuka aykırılık, hem kanuni düzenlemeye hem de YSK tarafından belirlenen esaslara uymamaktadır. Hemen belirtmek gerekmektedir ki, Seçim Kanununun 149/A maddesindeki bu düzenleme, YSK’nın belirlediği esasları, seçim hukuku bakımında bir hukuk kaynağı ve kuralı haline getirmektedir. Bu yayın yasaklarına ilişkin kararların amacı gene seçimlerin doğruluğu ve dürüstlüğünü sağlamak ve seçmenlerin iradesinin korunması olmakla

³⁸⁹ bkz s: 46.

³⁹⁰ Buradaki uyuşmazlıkların, idare hukukunda kabul edilen objektif ve sübjektif uyuşmazlık (ERKUT Celal, **Kamu Kudreti Ayrıcalıkları Ve Tutuk Adalet Anlayışı**, Yenilik Basımevi, İstanbul, 2004, s:104) görüntüsünün her ikisine de sahip olduğu ileri sürülebilir. Gerçekten seçim kurullarının seçmenlere, adaylara ve siyasi partilere ilişkin işlemleri, bir statüden faydalanmayı sağlayan birer idari işlem olarak belirlendikten sonra, bu işlemin ortaya çıkardığı sonuç ile ilgili uyuşmazlığın konusu doğrudan hukuka aykırı işlemin ortadan kaldırılması olduğu durumlarda, iptal davaları bakımından kabul edilen objektif uyuşmazlık olarak belirebildiği gibi doğrudan menfaat ihlali iddiasını konu alan uyuşmazlıkların sübjektif uyuşmazlık karakteri taşıdığı görülebilir.

beraber, bu amaca yönelik diğerkararlardan bir farkı ise, karardan etkilenenin, yani bir hak veya menfaati etkilenenin bir seçim aktörü olmamasıdır.

Sonuç olarak, yukarıda açıklanan yönleriyle ele alınan seçim kurulu kararlarının niteliğini şu şekilde belirlemek mümkündür: YSK'nın³⁹¹, il veya ilçe seçim kurul veya başkanlarının hukuka aykırılık durumunda verdikleri kararlarının konusu teşkilata ya da seçim hazırlıklarına ilişkin olanlarını, bir idari denetim sonucu verilen idari karar olarak; seçim hukuku ilkeleri olan, seçimlerin genelliği, eşitliği, serbestliği ve gizliliğini sağlayan kurallara aykırı işlemler hakkında yapılan başvurular üzerine verilen kararları da birer yargı kararı olarak nitelendirilebilir.

YSK'nın, çeşitli kararlarında, 298 sayılı Kanunda yer alan faaliyetlerin düzenlenmesi için yapılan işlemlerin niteliğini kendisi belirlemekte ve daha ilk yıllarında verdiği kararlarda, idari karar-yargı kararı ayrımı yaptığı gözlemlenmektedir. Yüksek Kurula göre, kurulların hem idari hem de yargı kararları mevcuttur. Bunlardan 298 sayılı Kanunun 16. ve 20. maddelerince verilen kararlar³⁹², milletvekili sayısını tespitine³⁹³, kurulmuş bulunan bir ilçe seçim kurulu başkanlığının hangi hakim tarafından yürütüleceği hususunda tereddüt olması halinde, hakimin YSK tarafından belli edilmesine³⁹⁴ veya seçimlere ilişkin radyo propaganda sürelerinin belirlenmesine³⁹⁵ ya da seçimlerin gerçekleştirilmesi için gereken kaynak kullanımı hakkında mali işlere ilişkin kararlar idari kararlardır³⁹⁶. Gene Kurulun yaptığı ayrıma göre *“itiraz ve şikayet üzerine seçim kurullarınca verilen kararlar birer yargı kararı ve seçim işlerinin yürütülmesiyle ilgili işlerde, yani yargı işine konu olmayan idari işlerde verecekleri kararlar ise idari nitelikte kararlardır”*³⁹⁷.

³⁹¹ YSK'nın tüm yönetsel ve denetim yetkisine ilişkin kararlarını İl ve ilçe seçim kurullarından farklı olarak, kurul olarak, vermektedir. Başka bir deyişle, YSK başkanının, disiplin amiri olduğu durumlar haricinde, tek başına kullanacağı bir yetkisi bulunmamaktadır.

³⁹² YSKK No: 1961/45, kt:26.5.1961, s: 23-24.

³⁹³ YSKK No: 1966/110, kt: 30.4.1966, s: 79.

³⁹⁴ YSKK No: 1969/460, kt: 14.8.1969, s: 201-202.

³⁹⁵ YSKK No: 1961/277, kt: 11.10.1961, s: 125.

³⁹⁶ YSKK No: 1964/1187, (YSK, mali işleri yönetsel işlerden saymaktadır.) kt: 2.1.1964, s: 227-231; YSKK No: 1971/424, kt: 31.12.1971.

³⁹⁷ YSKK No: 1963/242, kt: 14.11.1963, s: 106-107.

YSK'nın, seçim kurullarının kararları hakkında yaptığı bu nitelendirmelerin her zaman isabetli olmadığı tespit edilmiş ve bu sebeple de zaman zaman eleştiri konusu yapılmıştır³⁹⁸.

Seçim kurullarının işlem ve kararlarının maddi içeriğini genel olarak belirledikten sonra, bu araçların “tip”lerini, başka bir deyişle konusuna göre nitelendirilişlerini incelemeye çalışılacaktır. Seçim kurulları içinde en üst durumda bulunan YSK'nın sıklıkla kullandığı temel karar türleri, 298 sayılı Kanuna göre nihai kararlar ve prensip kararları, genelgeler, tedbirler ile daha önce verilmiş olan alt kurul kararlarını kaldıran kararlardır. Bu kararlar seçim hukukunun tüm sùjeleri üzerinde sonuç doğuran bir etkiye sahip olmaları sebebiyle, özellikle bu karar türleri üzerinde durulacaktır. Her ne kadar birbiri içine geçen kavramlar olsa da, genelge ve tedbirleri işlemler, diğerlerini kararlar başlığı altında ele alacaktır.

İncelemeye geçmeden önce, görev ve yetki alanının genişliği sebebiyle, özellikle YSK'nın işlem ve kararlarının ele alınacağıının da altını çizmek gerekmektedir.

b) İşlem Türleri

298 sayılı Kanununun 9. maddesi seçim işlerinin seçim kurulları tarafından yürütüleceğini düzenlemektedir. Bu maddede yer alan seçim işleri ifadesi, seçimin başından sonuna kadar ve seçim dönemi dışında, seçim kurullarının ifa ettikleri tüm faaliyetleri kapsamaktadır. Biz burada inceleme alanımızı sadece seçmen ve seçilenlere ilişkin olarak hukuk alanında sonuç doğuran faaliyetler ile sınırlandıracağız. Aksi halde, YSK'nın ve diğer seçim kurullarının, kurumsal işleyişine ilişkin işlerini incelemek,

³⁹⁸ DURAN Lütfi, “Seçim Özgürlüğü TRT’de Seçim Propagandası Konuşmaları Üzerine Özdenetim, Türkiye’de Seçimleri Kim Yönetir?” s:26, “YSK'nın, kendi, yetki ve görevi hakkındaki anlayış ve nitelmesine bakılırsa, yaptığı tüm eylem ve işlemlerini birbirine karıştırdığı ve özellikle 1979/786 ve 1979/831-182 sayılı kararlarında, kural-işlem olan ilke kararlarını ve idari birel işlem sayılması gereken propaganda konuşmalarını yayınlamama kararlarını, yanlış olarak hep "yargı kararı" ve bunları yapmayı da "yargı denetimi" diye nitelendirdiği görülür...Oysa bu davranış, düpedüz bir önleyici kolluk görevidir. Yapılan işlem de, yalın bir idari zabıta kararıdır; ortada yargı veya yargılama ile uzaktan yakından ilgili birşey yoktur”. Aynı yönde eleştiriler için TANÖR Bülent, “Yüksek Seçim kurulunun Sansür Kararı”, **Yargı Dergisi**, Sayı: 43, Kasım 1979, s: 8.

çalışmanın alanını genişleteceği gibi kurulların niteliğini belirlemeye yönelik çalışma alanından uzaklaşmaya sebep olacaktır. Bu sebeple öncelikle genelge, daha sonra da tedbir işlemleri ele alınmaya çalışılacaktır.

i) *Genelge*

298 sayılı Kanunda yönetim faaliyeti içinde yer alan düzenleyici işlem aracı YSK genelgeleridir. YSK, Anayasanın ve Kanunun verdiği görevleri yerine getirmek için zaman zaman belirli konularda, kanunun verdiği yetkiye dayanarak ayrıntılı düzenlemeler yapmaktadır. 298 sayılı Kanunun 14., 10. ve ek madde 1’de yer alan hükümlere göre, seçim işleri ile ilgili genelgeler yapmak YSK’nın görevidir. Özellikle seçim dönemlerinde, sandık listelerinin nasıl hazırlanacağı ya da kurulların görev ve yetkilerinin neler olduğuna ilişkin ayrıntılı düzenlemeler yapmaktadır. Bu düzenlemeleri de, 298 sayılı Kanunda belirtildiği üzere *genelge* adıyla, kararına ekli bir şekilde Resmi Gazetede yayımlamaktadır. Bu düzenlemeler, hiç şüphesiz ki bir genel düzenleyici işlemdir³⁹⁹. Sorun, bunun kararla bir bütün mü yoksa tek başına bir idari işlem sayılıp sayılamayacağı noktasında belirlemektedir. Zira uygulamaya bakıldığında, genelgelerin bazen karar metnine dahil olduğuna açıkça karar metninde yer verildiği⁴⁰⁰, bazen de, “*karar örneği ve eki genelge*”nin Resmi Gazetede yayınlanacağını belirtildiği görülmektedir⁴⁰¹.

Seçim dönemine girildiği zaman, YSK tarafından kararlarına ekli genelgeler yayınlanmaktadır. Bu genelgelerde yer alan kurullar, 298 sayılı Kanunda bulunan

³⁹⁹ YSK genelgeleri adsız düzenleyici işlemler kategorisinde değerlendirilebilir. Bu tür işlemlerin genel düzenleyici işlemlerden en önemli farkı, uygulanmakla tükenmeleridir. Başka bir deyişle, “etkilerinin son buldukları tarihten sonra ileriye doğru uzaması” mümkün değildir (ÖZAY İl Han, **Günüşığında Yönetim**, Alfa, İstanbul, 2004, s: 329-330). YSK’nın düzenleyici işleminin adının “genelge” olarak seçilmesinin özel bir önemi olup olmadığı düşünülebilir. Zira, üyelerinin çoğunun yüksek hakimlerden oluşan HSYK’nın da, işlem araçlarından biri “genelge”dir. Bu noktada, hem YSK hem de HSYK için, Anayasa ile tanınan doğrudan düzenleme yapma yetkisinin somut görünümünü ifade etmek üzere bu ismin seçilmiş olduğu söylenebilir.

⁴⁰⁰ YSKK No: 1994/1882, kt: 3.10.1994 ve 1994/1883, kt: 4.10.1994 – RG: 7.10.1994-22074; YSKK No: 1994/172, k: 31.12.1993 – RG: 4.1.1994-21808; YSKK No: 2004/199, kt: 25.1.2004, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/docs/genelge/2004Pdf/2004-199.pdf> (s.e.t. 15.9.2004); YSKK No: 2009/11, kt: 8.1.2009 RG: 11.1.2009-27107.

⁴⁰¹ YSKK No: 2010/340, kt: 25.5.2010, RG: 29.5.2010-27595.

düzenlemeler çerçevesinde ya ilk defa bir konuyu düzenlemekte ya da Kanun hükümlerinin bir kısmını tekrar etmektedir. Ancak sonuç olarak bu genelgelerde, doğrudan seçmenlerin siyasi haklarının kullanımına ilişkin kurallar yer almaktadır. Seçimlerin doğruluk ve dürüstlük kurallarına göre gerçekleştirme anayasal görevi bulunan ve yüksek yargılardan kurulu bulunan bir kurulun, görevini hukuk kuralları çerçevesi içinde yerine getireceği genel olarak kabul edilse de, yayımlanan genelgelerin seçmenlerin ve siyasi partilerin haklarının kullanımını engelleyecek hüküm veya hükümler içermesi durumu, istisnai sayılacak olsa da, teorik olarak düşünülmesi geren bir olasılıktır⁴⁰². Bu olasılık, genelgenin yapısının ikili bir ayırım yapılarak değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşmak mümkündür:

1- Genelgenin YSK kararının bütüncül bir parçası olarak ele alınması halinde, YSK kararlarına karşı başka bir merciye başvurulamamasına ilişkin anayasal buyruk karşısında seçme ve seçilmeye ilişkin anayasal hakların güvencesiz kalabileceği bir durumla karşı karşıya kalındığı düşünülebilir. Ancak “başka merciye başvuramama” yukarıda ifade edildiği üzere, YSK’nın seçimlerin idaresinde tek yetkili Kurul olmasını sağlayan bir hüküm olarak değerlendirildiğinde, bunlara karşı kanun yolunun açık olduğu sonucuna varmak mümkündür.

2- Genelgenin, tıpkı tüzükler gibi⁴⁰³, YSK kararından ayrı bir işlem olarak ele alınması durumunda ise nasıl bir çözüm bulunabilir? Bilindiği gibi Danıştay kararlarına göre, düzenleyici işlem sayılan genelgeler kural olarak bir idarenin “*örgütlerine mevcut mevzuat anlayışını bildiren, onlara hareket tarzlarını gösteren*” işlemler olması sebebiyle bir idari yargı davası konusunu oluşturan idari işlem sayılmazken, bu düzenleyici işlemlerle “*hukuk alemine yeni bir unsur kattığı, dolayısıyla ilgililerin subjektif haklarını, menfaatlerini ihlal ettiği takdirde*” bunlara karşı yargı yolu açık

⁴⁰²YSK’nın 28.5.2010 tarihinde 345 sayılı kararıyla kabul ettiği yurtdışı seçmen kütüğünün oluşturulmasına ilişkin genelgede bu olasılığın gerçekleşmiş olduğu düşünülmektedir. Bu konu ileride ele alınacaktır.

⁴⁰³ Genel, soyut ve sürekli kurallar koyan ve idari-icrai nitelikleri olan tüzükler, Bakanlar Kurulu kararları ile kabul edilir ve resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girer. Ancak, bunlar kararnameden bağımsız olarak kabul edilmedikleri için ortada iki değil tek bir idari işlem bulunmaktadır. Bu işlemler maddi anlamda birer kural işlem oldukları için de Danıştay’ın denetimine tabidirler, bkz: TEZİÇ Erdoğan, , **Anayasa Hukuku**, Beta Yayınevi, 13. Bası, İstanbul, 2009, s.67; GİRİTLİ-BİLGİN AKGÜNER, **İdare Hukuku**, Der Yayınevi, İstanbul, 2006, s:161.

bulunmaktadır⁴⁰⁴. Doktrinde de, genellikle bir hizmete yönelik olan bu tür işlemlerin, hiyerarşik olarak üstünde bulunan normlara yeni bir şey eklemesi veya sübjektif hakları etkilemesi durumlarında düzenleyici idari işlem sayılabilecekleri; bu itibarla da dava konusu edilebilecekleri ifade edilmektedir⁴⁰⁵.

Her iki durumda da, YSK'nın özellikle seçim aktörlerinin hak ve menfaatlerini etkileyen kurallar bulunan genelgelerine karşı, kanun yoluna başvurulabilmesi düşünülebilir. Burada ilk akla gelen, 298 sayılı Kanunun 131.maddesidir. Bu başvuru yolu ile kanuna ve Anayasaya aykırı yapılmış olan düzenleyici idari işlemin kaldırılması istenebilir. Bu çözüm yolunun olumsuz yanı, YSK'nın olası ret kararı ile hukuka uygun olmayan bu durumun, aynı konu hakkında farklı yönde verilecek başka bir karara/genelgeye kadar, geçerliliğini koruması ve bazı siyasi haklardan faydalanılamamasıdır.

ii) Tedbir

Seçim kurullarının, seçimlerle ilgili olan işlemlerinden bir diğeri tedbirlerdir. Her kurul, kendi bölgesinde, YSK ise tüm ülkede seçimlerin düzenle yapılmasını sağlayacak tedbirler almakla görevlendirilmiştir⁴⁰⁶. Tedbirler, hem seçim işlerinin aksamamasına yönelik hem de kanuna aykırı bir faaliyetin önlenmesine yönelik olabilmektedir. Nitekim YSK, “*seçimlerin düzen güven ve dürüstlük içinde yapılmasına etki yapabilecek durumlarda*⁴⁰⁷, *Anayasanın 75. maddesi uyarınca, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün tedbirleri almaya yetkili*”⁴⁰⁸ olduğunu belirtmektedir Bu konuda belirlenmesi gereken husus, bu tedbir kararlarının birer kolluk faaliyeti sayılıp sayılmayacağına ilişkindir. Bilindiği üzere kolluk faaliyetleri idari ve adli kolluk olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununun 1., 9. ve 10.maddelerindeki hükümlerde idari kolluk, adli kolluk ayrımı yapılmıştır.

⁴⁰⁴ DİDDK E 2006/3196, K 2008/1179, kt: 11.4.2008.

⁴⁰⁵ YAYLA Yıldızhan, **İdare Hukuku**, Filiz Kitabevi, 2. Bası, İstanbul, 1990, s: 112.

⁴⁰⁶ YSK için 298/14 bent 10; İl seçim kurulu için 298/16 bent 1; ilçe seçim kurulu için 20/bent 2-son, Sandık kurulunun aldığı tedbire örnek olarak da 298/95 gösterilebilir.

⁴⁰⁷ YSKK No: 1968/393, kt: 18.5.1968, s: 113-115.

⁴⁰⁸ YSKK No: 1968/55, kt: 18.3.1968, s: 44-45.

Bunlardan ilki, kamu düzeninin korunmasını amaçlayan önleyici ve koruyucu tedbirler olarak ifade edilmektedir⁴⁰⁹. Bu tür tedbirlerin kapsamı genel olarak kamu düzeninin korunması ile bozulan düzenin eski hale getirilmesi için yapılan idari işlem ve eylemlerdir⁴¹⁰. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda kapsamı belirlenen adli kolluk ise (m: 164), genel olarak adli işlerde görevli, suç işlenmesinin önlenmesi veya suç delillerine ulaşılması için yapılan faaliyetlerdir. Kolluk faaliyetleri bu şekilde gruplandırıldığına göre, seçim kurullarının, kanun dairesinde verdikleri tedbir kararlarını ne tür bir faaliyet olarak nitelendirmek gerekmektedir. Bunun için öncelikle YSK'nın veya seçim kurullarının verdikleri tedbir kararlarına göz atmak gerekmektedir.

YSK'nın, seçim döneminde seçim rekabetini bozan haber yayınlayan gazetelerin toplatılmasına⁴¹¹, ya da bir gazetede yer alan beyanın düzeltilmesi için radyonun haber bülteninde seçmenlere duyurulmasına⁴¹² ilişkin kararları birer tedbir kararı olarak nitelendirebilir. Çünkü burada amaç, seçmen iradesini yanıltabilecek faaliyetlerin önüne geçilmesi ve böylece seçimlerin dürüstlüğüne sağlanmasıdır.

298 sayılı Kanun, propagandaya ilişkin genel kuralları belirledikten sonra, özel radyo ve televizyon yayınlarının (m:55/A), basın, iletişim ve internette propagandanın (m:55/B) ve ilan ve reklam yerlerinin (m:60) düzenlendiği maddelerde, bu konulara ilişkin ilkelerin YSK tarafından belirleneceğini düzenlenmektedir. YSK'nın seçim döneminde aldığı tedbir kararlarından bir bölümü ise televizyonla propaganda ile ilgilidir. 298 sayılı Kanunun 55. ve 55/A maddelerinde yer alan kurallara göre, YSK televizyon yayınlarına ilişkin ilkeleri belirlemektedir. 3984 sayılı Radyo Ve Televizyonların Kuruluş Ve Yayınları Hakkında Kanunun 27 ve 32. maddeleri, seçimlerde siyasi partilerin yayınları ile seçim dönemlerindeki, seçimlerle ilgili yayınların YSK kararları çerçevesinde yapılacağı ve RTÜK'nin de denetlemeyi bu kararlar çerçevesinde yapacağını düzenlenmektedir. Bu kuralların amacı, seçim

⁴⁰⁹ YAYLA Yıldızhan, **İdare Hukuku**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2009, s:42 vd.

⁴¹⁰ AYAYDIN Cem, **İdare Hukukuna Giriş**, Yenilik Basımevi, İstanbul, 2008, s: 84, 92.

⁴¹¹ "YSK, oy verme gününde seçmenlerin oylarına etki yapabileceği düşünülen haberleri yayımlayan gazetelerin oy verme günü ve oy verme süresi içinde toplattırılmasına ve satışlarının da önlenmesine karar vermeye yetkilidir" YSKK No:1966/153, kt: 5.6.1966, s: 99-101.

⁴¹² YSKK No: 1963/255, kt: 16.11.1963, s: 112.

döneminde seçmen üzerinde baskı yapabilecek, seçmen iradesini etkileyecek yayınların önlenmesidir. Ancak uygulamada, seçimlerle ilgili değil, seçimlerin düzenlenmesi ile ilgili bir YSK kararının eleştirisinin yapıldığı program sebebiyle bir televizyon kanalına yayın yasağı getirilebilmektedir⁴¹³. Bu itibarla, hem ilkelerin YSK tarafından belirlendiği, hem de bunlara aykırı olan faaliyetlerin YSK tarafından durdurulabildiği görülmektedir.

Bu durumda, seçimin dürüstlüğünün bozulduğu hallerde verilen toplatma⁴¹⁴ ya da yayın yasağına ilişkin kararlarla seçim kurulları bir yandan seçimlerin dürüstlüğünü korurken, bir yandan da genel olarak ifade hürriyeti olarak belirleyebileceğimiz bazı özgürlüklere sınırlamalar hatta yasaklar getirmektedir. Bu durumda, seçim hukuku mevzuatında, oldukça keyfi bir uygulamaya yol açabilecek *her türlü tedbirleri alma* faaliyetinin somut olarak belirlenmesi gerekmektedir⁴¹⁵.

Temel hak ve özgürlüklerin ancak Anayasada belirtilen sebeplere uygun olarak kanunla sınırlanabildiği anayasal sistemimiz bakımından, bu tedbir kararlarının propaganda faaliyeti özelinde ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir.

YSK'nın ülke genelinde, ilçe seçim kurulunun yerel düzeyde bu konu hakkında verdikleri tedbir kararları, idari kolluk işlemi olarak nitelendirebilir. Gerçekten, Anayasa 79. maddesinde “*seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma*” görevini YSK'ya vererek, seçimlerin başlamasından bitimine kadar seçmen iradesinin doğru oluşması

⁴¹³ Nitekim, 7 Ocak 1994 tarihinde, bir televizyon kanalında, YSK kararının eleştirisinin yapılması üzerine YSK bu kanala beş gün süreli yayın yasağı getirmiştir. Bu konu daha sonra AIHM önüne getirilmiştir. M.B.I./Türkiye davası olarak bilinen bu olaya ileride, P1/3 incelenirken ele alınacaktır.

⁴¹⁴ Önceki yıllarda bir tedbir türü olarak verdiği toplatma kararlarına, son dönemde rastlanmamaktadır. YSK'nın tercih ettiği usul, özellikle propaganda faaliyetine aykırı davranışlar hakkında, yasal işlem yapılacağına hatırlatıldığı bir karar yayınlamaktır, YSKK No: 1995/608, kt: 21.12.1995, s: 148-149; YSKK No: 2009/76, kt: 7.2.2009 – RG: 8.2.2009-27135. Bu davranış değişikliğinin, YSK'nın kendisini daha çok idari bir organ saymasından kaynaklandığı düşünülebilir.

⁴¹⁵ YSK'nın 1979 yılında verdiği TRT yayımlarına ilişkin kararı bir sansür kararı olarak nitelendirilmiştir, bkz: TANÖR Bülent, “Yüksek Seçim kurulunun Sansür Kararı”, **Yargı Dergisi**, Sayı: 43, Kasım 1979, s: 8 vd. YSK, söz konusu kararını 1961 Anayasasının temel hakların kötüye kullanılmaması kuralı düzenleyen 11. maddesine ve vicdan ve din özgürlüğünü düzenleyen 19. maddesinin son fıkrası hükmüne dayandırmıştır. Bunun sonucu olarak da, özgürlüklerin sınırlanması bakımından Anayasada yer almayan bir sınırlama yetkisi doğmuştur, bkz: YSKK No: 1979/786, kt: 20.9.1979, s: 10-14.

görevini YSK'ya vermektedir. Bu görevin içine, seçimin dürüstlüğü bozabilecek durumların oluşmasını engellemek girdiği gibi, bu durumların oluştuğu zaman önleyici faaliyetlerde bulunmak da girmektedir. Çünkü YSK'nın bu kararları, sadece belirli bir dönem, bozulan seçim düzenini tekrar tesis etmek amacını taşımaktadır. Bu aşamada akla gelen soru, verilen bu tedbir kararlarının hukuka aykırı olduğu iddiası karşısında hangi başvuru yollarının tüketilebileceğidir. Bu husus ilçe seçim kurulu ile YSK kararları bakımından ayrı ayrı değerlendirmeyi gerektirmektedir.

298 sayılı Kanununun 55/A maddesi, ilçe seçim kurulu kararlarına karşı, il seçim kuruluna başvurunun mümkün olduğunu ve bu kararın kesin olduğunu düzenlemektedir. Bu itibarla da, ilçe seçim kurulu tarafından verilen tedbir kararlarına karşı yapılan başvurular hakkında görevli il seçim kurulunun verdiği kararın artık bir idari karar olmaktan uzaklaştığını görmek mümkündür. Bu sonuç özgürlükler hukuku bakımından da geçerli bir sonuç olacaktır. Zira bilindiği gibi temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması bakımından kabul edilen özel sınırlama usulü hakim kararıdır⁴¹⁶. Şu halde, seçim kurullarının, seçim dönemi içinde verdikleri tedbir kararına karşı başvurular hakkında verilen kararın, bu nitelikte bir hakim kararı olduğu da ileri sürülebilir. Bu husus haberleşme hürriyetinin düzenlendiği 22.madde ve basın hürriyetinin düzenlendiği 28.madde bakımından değerlendirildiğinde, söz konusu anayasa hükümlerinde, bu özgürlüklerin belirli durumlarda hakim kararı ile sınırlandırabileceğini kabul eden kurala uygun bir sonuç olduğu düşünülebilir. Ancak YSK kararları bakımından aynı sonuca ulaşmak mümkün değildir.

298 sayılı Kanununun 55/A maddesinde, YSK'nın bu konuda verdiği tedbir kararına karşı herhangi bir başvuru yolu düzenlenmemiştir. Bu noktada YSK'nın yönetsel bir işlemi ile karşı karşıya olduğundan, 298 sayılı Kanununun 131.maddesi çerçevesinde Yüksek Kurula şikayet yolunun bulunduğunu söyleyebiliriz. Ne var ki uygulamada YSK'nın bu başvuruları, kararlarının kesinliği sebebiyle reddettiği görülmektedir⁴¹⁷. Bu

⁴¹⁶ TANÖR Bülent-YÜZBAŞIOĞLU Necmi, **Türk Anayasa Hukuku**, Beta Yayınevi, 9. Bası, İstanbul, 2009, s: 133.

⁴¹⁷ Yukarıda ifade edilen M.B.I. adlı televizyon şirketinin, verilen yayın yasağına ilişkin başvurusu, YSK tarafından bu gerekçe ile reddedilmiştir.

durumda da, yukarıda bahsedilen, haberleşme ve basın özgürlükleri, Anayasada yer almayan usulle sınırlanmış olmaktadır. YSK'nın bu kararının demokratik hukuk devlet ilkesi ile bağdaştığını söylemek mümkün değildir.

c) Karar Türleri

Seçimlerin yönetimi ve denetimi konusunda verilen kararlar, en üst mercii olan YSK'nın kararları bakımından ele alındığında, farklı karar tipleri ile karşılaşılmaktadır: nihai kararlar-prensip kararları; görevsizlik kararları; karar kaldırmaya ilişkin kararlar gibi. Ayrıca, YSK kararlarına kesinlik atfeden Anayasa hükmünün de bu bölümde ele alınarak konuya bir açıklık getirilmeyi gerektirmektedir.

i) Nihai Kararlar-Prensip Kararları

298 Sayılı Kanun içeriğine bakıldığı zaman birçok farklı karar türlerinin bulunduğunu görmekteyiz. Bunlardan ilki, Seçim Kanununun 13. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan nihai kararlar ve prensip kararlarıdır⁴¹⁸. Nihai kararların, şikayet veya itiraz yoluyla kurullar arasındaki hiyerarşi sonucu YSK'nın önüne gelen bir seçim uyuşmazlığının çözümüne ilişkin olan kararlar ile seçim işlerinin yürütülmesi hakkında sorulan hususların cevaplandırıldığı kararlar olduğunu, 298 sayılı Kanunda yer alan hükümler çerçevesinde söylemek mümkündür. Ancak, prensip kararının ne olduğu yolunda açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Sadece 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 42. maddesinin 2. fıkrasında, *YSK('nın) milletvekili seçimlerinin sağlıklı ve düzenli bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla gerekli ilke kararları almaya yetkili* olduğuna, aynı şekilde 3376 sayılı Kanununun 3. maddesinin son fıkrasında *Kurul(un), halkoylamasının sağlıklı ve düzenli bir şekilde gerçekleşmesini sağlamak*

⁴¹⁸ Her ne kadar 298 sayılı Kanunda prensip kararı denilmekte ise, uygulamada ilke kararları ifadesi kullanıldığı için, biz de bu sonuncuyu kullanmayı tercih etmekteyiz.

amacıyla gerekli ilke kararlarını almaya yetkili olduğuna ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. Bunun dışında, ilke kararının ne olduğu, Kurulun kararlarında resen belirttiği durumlarda ortaya çıkmaktadır⁴¹⁹. Bu kararları, Kanunun uygulanmasında açıklık bulunmayan hallerde veya seçmenleri ya da siyasi partileri doğrudan ilgilendiren durumlarda YSK'nın bilgilendirme amaçlı kararları olarak nitelendirebiliriz⁴²⁰. Bu noktada, bazı nihai kararlar da prensip kararı sayılabilmektedir. 13. madde düzenlemesinde ele alınması gereken bir diğer husus bu tür kararların Resmi Gazetede en kısa zamanda yayınlanacağına ilişkin hükümdür. Zira, hangi kararın prensip, hangi kararın nihai karar olduğu yolunda açık bir ölçüt bulunmadığı için, yasal zorunluluğa rağmen bazı kararlar Resmi Gazetede yayınlanmamaktadır. Buna en çarpıcı örnek olarak, 2002 seçimlerinde DEHAP hakkında parti teşkilatının tamamlanmadığına ilişkin çıkan haberlere, hatta Yargıtay Cumhuriyet savcısının yazısına rağmen, seçime katılmasına izin veren YSK kararı verilebilir⁴²¹. Özellikle seçimlerin dürüstlüğü hususunda önemli bir etkisi olan karar maalesef Resmi Gazetede yayınlanmamıştır⁴²². YSK'nın bu tutumu, seçim kurulların konu ile ilgili takdir yetkisinin sınırları sorusunu gündeme getirerek, kurulların keyfiyetinden kaynaklanan sorumluluğunun ortaya konmasını gerektirmektedir.

⁴¹⁹ YSKK No: 1984/196, kt: 19.3.1984, s: 55. Bu kararın konusu 2972 sayılı Kanunda belediye başkan adayları ile muhtar adaylarının eşit oy alması halinde, seçilenin belirlenme yöntemi ile ilgili yasada hüküm bulunmaması karşısında, durumun YSK kararıyla belli edilmesine ilişkindir. 1966 yılında verdiği bir diğer karara da burada değinmek gerekmektedir. Kanunlarda bazı konuların belli edilmemiş olması sebebiyle, seçilme hakkından yoksun kalma hallerinin varlığı karşısında, YSK konuyu belli ettikten sonra, kararının sonuç bölümünde, bu kararın sadece, o seçimlere ilişkin olacağını ve kararda belirtilen hususların özetinin bir genelge ile seçimin yapılacağı çevrelerde bulunan il ve ilçe seçim kurulu başkanlarına gönderilmesine karar verdiği görülmektedir (YSKK No: 1966/54, kt: 28.3.1966, s: 40-44).

⁴²⁰ Uygulamada, bir seçim kurulunun kararının, YSK'nın konuya ilişkin ilke kararına aykırılık teşkil ettiğine karar verilmektedir. Nitekim, *muhtarlığın eşit oy alanlar arasında daha yaşlı olana verilmesi bu konuyu düzenleyen YSK'nın ilke kararına aykırı olduğundan, buna ilişkin itirazın incelenmesi ve muhtarlığın eşit oy alanlar arasında çekilecek kur'a'ya göre belirlenmesi gerekir*, bkz: YSKK No: 1984/266, kt: 30.3.1984, s: 66-68.

⁴²¹ YSKK No: 2008/780. Konuya ilişkin detaylı bilgi ve belgeler için bkz: KANADOĞLU Sabih, **Alaturka Demokrasi**, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2004, s:49-119.

⁴²² Karar daha sonra YSK kararlarının da yayımlandığı bir mevzuat kitabında yer almıştır, bkz: ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s:1201 vd. Bu tutum, görüldüğü üzere, YSK kararları bakımından bilgi tekellerinin oluşmasına neden olmaktadır.

YSK, ayrıksı bir kararında, seçimlerin yürütülmesi ile ilgili bulunan mali hususlar hakkında ilke kararları alabileceğine karar vermiştir⁴²³. Söz konusu kararın konusu, her ne kadar mali bir nitelik taşısa da, bu karara uyulması gerektiğinin de altı çizilmiştir.

ii) Görevsizlik Kararı

Seçim kurullarına yapılan başvuru, bildirim ya da diğer işlemlerde, görevli kurulun tayininde hata yapılmış olması durumunda ne yapılacağına ilişkin 298 sayılı Kanunda herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. YSK'ya göre, Seçim Kanununda, HUMK'un 27. eski CMUK'nın 263. maddelerinde yer alan düzenlemelere benzer bir kural bulunmamakta ve seçim işlerinin niteliği itibarıyla genel hükümlerin kıyas yoluyla uygulanması da mümkün olmadığından⁴²⁴, “görevsiz kurula yapılan bir başvurmanın görevsizlik kararı ile ve ilgili kağıtlarla birlikte görevli kurula gönderilmesi, seçim işlerinin özelliği ve ivediliği sebebiyle mümkün değildir”⁴²⁵. Bu itibarla görevsiz kurula yapılan başvurular veya bildirimler geçerli sayılmamaktadır. Seçim kurullarının sadece kendi görev ve yetki sınırlarını göstermekle yetinmeleri gerekmektedir⁴²⁶. Aynı yönde, YSK, “görevini aşan itirazları inceleyemeyeceği gibi, itiraz dilekçe ve evrakını yetkili kurula gönderemeyeceğini ve bu hususun seçim işlerinin niteliğinden doğmakta (olduğunu) ve seçim hukukunun başlıca ilkelerinden birini teşkil et(tiğini)” kabul etmektedir⁴²⁷.

iii) Karar Kaldırma

Merkezi ve hiyerarşik bir teşkilat modelini benimseyen sistemlerde en çok karşılaşılan konu, üst kurulun alt kurul kararlarını bozması ya da kaldırmasıdır. Bu kararlar, alt kurulların verdiği bir yönetim işlemine ilişkin olabileceği gibi, alt kurulun

⁴²³ YSKK No: 1971/196, kt: 31.5.1971, s: 65-70.

⁴²⁴ Seçim hukukunda kıyasın uygulanmasının mümkün olmadığı hakkında bkz: YSKK No: 1963/433, kt: 26.11.1963, s: 135-136; YSKK 1963/627, kt: 3.12.1963, s: 172-173.

⁴²⁵ YSKK No: 1969/407, kt: 30.7.1969, s: 169-172.

⁴²⁶ YSKK No: 1969/337, kt: 26.6.1969, s: 136-140.

⁴²⁷ YSKK No: 1978/746, kt: 2.2.1978, s: 69.

bir uyuşmazlık çözümüne ilişkin vermiş olduğu kararın üst ya da merkez kurul tarafından kaldırmasına ilişkin olabilmektedir.

Türk seçim hukukunda da, YSK, gerek yönetim işleri ilgili olsun, gerek seçim denetimi işleri ile ilgi olsun, kendisine iletilen vaka üzerinde yaptığı incelemede, bazen o konuda kendi verdiği kararı kaldırmakta, bazen de alt kurulların kararını kaldırmaktadır. Örnek olarak, 1979 yılında radyo ve televizyonlarda yapılacak seçim propagandası konuşmalarına ilişkin olarak verdiği bir ilke kararını kısa bir süre sonra, yeniden değerlendirmiş ve önce verdiği ilke kararını kaldırmıştır⁴²⁸. Bazen de, yönetime ilişkin olarak verdiği önceki ilke kararının sadece bir bölümünü kaldırmaktadır⁴²⁹. Bu noktada, YSK'nın özellikle seçimlerin yönetimine ilişkin kendi verdiği kararları gene kendi tarafından kaldırması hukuki güvenliğin sağlanması ve hukuki istikrarın korunması bakımından bir takım zayıflıklar oluşturabilmektedir. Elbette ki, değişen koşullara göre, YSK, kararlarında değişiklikler yapabilmelidir. Ancak, bu kararların mutlaka Resmi Gazetede yayınlanmasının ve konu hakkında halkın ve siyasi partilerin en hızlı şekilde bilgilendirilmesinin sağlanması gerekmektedir.

Seçim denetimine ilişkin olarak ise, 298 sayılı Kanununun 113. maddesinin ilk fıkrası, üst kurulun itirazı kabul etmesi halinde yapılması gereken işlem hakkında da karar vereceğini düzenlenmektedir. İleride inceleneceği üzere itiraza konu olan olayların maddi konusu kurulların teşekkülü gibi bir yönetsel işlem olabileceği gibi, seçim uyuşmazlığına ilişkin de olabilir. Ancak anılan kanun maddesinde böyle bir ayırım yapılmamış, sadece itiraz konusunda izlenecek yolun belirlenmesi ile yetinilmiştir. Bu hüküm çerçevesinde, YSK ilk yıllarda, alt kurul kararlarına karşı yapılan şikayet ve itiraz üzerine önüne gelen olaylarda, alt kurul kararının *bozulmasına*⁴³⁰, daha sonraki yıllarda da *kaldırılmasına* karar vermektedir⁴³¹. YSK'nın şikayet ve itirazlara ilişkin

⁴²⁸ YSKK No: 1979/629, kt: 18.8.1979, s: 109-113; YSKK No: 1979/786, kt:20.9.1979, s: 140-145.

⁴²⁹ YSKK No: 1967/149, kt: 15.7.1967, s: 65.

⁴³⁰ YSKK No:1969/667, kt: 3.9.1969, s: 254-256.

⁴³¹ YSKK No: 1969/1572, kt: 23.10.1969, s: 377-378; YSKK No: 2008/194, kt: 29.5.2008. Karara konu olan olay, 21 Ekim 2007 günü yapılan halkoylamasında oyunu kullanan bir seçmenin, sandık kurulu üyelerinden birinin türbanlı olması sebebiyle ilgili ilçe ve il seçim kurullarına yaptığı şikayet üzerine, özet olarak, il seçim kurulunun YSK genelgelerinde sandık kurulu üyelerinin kılık kıyafetlerine ilişkin herhangi bir hükmün yer almaması sebebiyle şikayet hakkında yasal işlem yapılmasına gerek olmadığına

kararları yargı kararı olarak nitelendirdiği kararları, hakimlerin bağımsızlığını kabul ettiği kararlarıyla⁴³² birlikte değerlendirildiğinde, YSK'nın bozma/kaldırma üzerine konuya ilişkin kendisinin karar vermesi, bunların yargılama hukuku bakımından ele alınmasını gerektirmektedir. Klasik yargılama usulünde bilindiği gibi, bozma kararı sonucu, mahkemelerin ve hakimlerin bağımsızlığı ilkesi uyarınca konu tekrar alt kurula gönderilmektedir. Bu kural karşısında, 113. maddenin nasıl değerlendirilmesi gerektiği ortaya konulmalıdır.

İlk önce, itiraza konu olan olayın maddi içeriğine bakmak gerekmektedir. Alt kurulların verdiği ve birebir seçmenin veya adayın menfaatini ilgilendirmeyen bir yönetim işi karşısında, 113. maddedeki düzenleme aslında, alt kurulun idari kararının üst kurul tarafından düzeltilmesi niteliğini taşımaktadır. YSK'nın, alt kurul kararını kaldırıp, resen yapılması gereken işlemi belirlemesi de özü itibarıyla bir yönetim işlemi olacaktır. Ancak bir uyuşmazlık çözen, seçme ve seçilme hakkını ilgilendiren bir olay karşısında, alt kurulların kararının bozulup, konunun YSK'ca resen değerlendirilip bir sonuca bağlaması, alt seçim kurulların niteliği ile YSK'nın varlık amacı hususlarının beraber değerlendirilip bir sonuca varılmasını gerektirmektedir. Burada alt kurullar, her ne kadar YSK'ya göre yargı kararı vermekte iseler de, seçim hukukunu ilgilendiren konularda son aşamada YSK'nın denetimine tabii olduklarından, alt kurulları klasik yargı örgütü içinde sayıp, bunlara mahkeme niteliği tanımak pek doğru sonuçlar yaratmamaktadır. Alt kurulların verdikleri kararlar ancak *yargısal nitelikte* kararlar olarak değerlendirilmelidir. Ancak bu çerçevede ve seçim hukukunun niteliğinden kaynaklanan, seçim konularının ivedilikle çözülmesi gereği karşısında 113. madde bir anlam kazanmaktadır. Yönetim işlerine ilişkin olarak da, aynı sonuca varmak mümkündür. Sadece, hukuki güvenliğin sağlanması bakımından, söz konusu kararların mutlaka Resmi Gazetede yayınlanması gerekmektedir. Gerçi 298 sayılı Kanunun 13. maddesinin ikinci fıkrası, YSK kararlarının nihai ve prensip kararlarının Resmi

ilişkin bulunmaktadır. YSK, “sandık alanın kamusal alan olması ve sandık kurullarında görev alanların da hizmet veren konumunda bulunmaları nedeniyle sınırları yasalar ve yargı kararlarıyla çizilmiş bulunan kılık ve kıyafet ölçülerine, hizmet verme sürecinde uymaları gerektiğine” ve il seçim kurulu kararının kaldırılmasına karar vermiştir. YSK'nın bu kararı, 19.3.2009 tarihli ve 8 sayılı Genelgeye ek olarak yayınlanmıştır.

⁴³² Yukarıdaki bölümde ele alınmış kararlar bunlara örnek teşkil etmektedir.

Gazetede yayınlanacağını düzenlemektedir. Seçim konusunda verilen kararların şekli özelliğinden kasıt, bu kararların öncelikle hukuk dünyasındaki görünümünü ortaya koymaktır. Bunları belirledikten sonra da, bunların oluşumunu sağlayan, karar verme yöntemleri ele alınacaktır. Kararların şekli bir özelliğinden, tüm kararlar için ortak olan bir hususa burada değinmek gerekmektedir. Bu da kararların yayınlanmasıdır. Kanun hükmüne göre, YSK kararları Resmi Gazetede yayınlanmaktadır. Bu kararlara, Resmi Gazetede Yargı Bölümü olarak belirlenmiş bulunan ve yeri geldiğinde Yargıtay, Danıştay ve AYM kararlarının yayınlandığı bölümde yer verilmektedir.

d) Kararların Kesinliği

1982 Anayasasının 79.maddesinin ikinci fıkrası, YSK'nın görev ve yetkilerini sayarken, seçim uyuşmazlıklarını ilgilendiren konuları Yüksek Kurulun, *kesin karara bağlaya(cağını)* düzenlemiş ve fıkrayı kurul *kararları aleyhine başka bir mercie bavorula(mayacağı)* hükmü ile bitirmiştir. 298 sayılı Kanununun çeşitli yerlerinde bazı seçim kurulu kararlarının kesin olduğu düzenlenmiştir. YSK kararları özelinde ise, daha önce de ifade edildiği gibi Seçim Kanununun 132.maddesinde her iki ifade yan yana ve iki kere yer almaktadır. Çalışmanın buraya kadarki çeşitli bölümlerinde kısaca değinilen bu iki ifadenin beraber bir anlam mı taşıdığına, yoksa farklı tür görevlere ilişkin kararlar bakımından ayrı şekilde mi değerlendirilmesi gerektiğinin ortaya koyulması gerekmektedir. Ayrıca ifade edilen kesinliğin nasıl bir niteliğe sahip olduğu, başka bir ifade ile şekli mi yoksa maddi anlamda bir kesinlik etkisine sahip olduğu Türk seçim hukukunda önemli bir meseledir.

YSK, *“seçim işlerin(nin) ivedi işlerden sayıldığından ötürü...Anayasanın 79.maddesine dayanarak herhangi bir seçim için yaptığı hazırlık ve düzenleme çalışmalarının belli bir tarihten sonra kesinleşmesi gerek(tiğini); Aksi takdirde seçim takvimine bağlanmış bulunan birçok seçim iş ve işlemlerinin tamamlanması hususu(nun) tehlikeye gir(miş olacağını kabul ederek), seçim işlerinin niteliği, önemi ve kamu düzeni ile olan yakın ilişkisi dikkate alındığında aksine bir uygulama(nın) sağlıklı bir seçimi*

*engelle(yeceğine)*⁴³³ karar vermiştir. Bu kararda görülmektedir ki, seçimlerin yönetim iş ve işlemlerinin belirli süre içinde kesinleştiklerinin kabulü, şekli anlamda kesinliği ortaya koymakla beraber, seçimlerin sağlıklı şekilde yürütülüp, yönetim işlemlerinin askıda kalmasının önlenmesi amacını taşımaktadır. Bu itibarla bazı durumlarda kesinliğin seçim hukukunun doğasından kaynaklandığının kabul edilmesi gerekmektedir.

Bu noktada, 298 sayılı Kanunda, YSK ve il seçim kurulu kararlarına kesin niteliği veren düzenlemelere göz atılacak daha sonra, bunların ne tür işlemler olduğunu tespit ederek yukarıda işaret edilen soruna bu çerçevede bir cevap bulmaya çalışılacaktır.

298 sayılı Kanun ele alındığında, ilk olarak 14. madde ile karşılaşılmaktadır. Bu maddenin 5. ve 7. bentlerinde YSK'nın ilgili konularda kesin karar vereceği belirtilmektedir. Esasen bu bentlerde yer alan düzenlemeler, 298 sayılı Kanunun 130.maddesindeki olağanüstü itiraz dışındaki itiraz konusundaki düzenlemeye dayanak oluşturmaktadır. Bundan sonraki ilk madde⁴³⁴ 122. maddedir. Muhtarlık bölgesi askı listesine itirazı düzenleyen bu madde, seçmen kütüğünün tümü ile ilgili olarak, siyasi parti genel merkez yetkililerinin YSK başkanlığına itiraz edebileceği ve bunun hakkında ikinci fıkradaki hükme göre kesin karar verileceğini düzenlemektedir. Adaylıklara ilişkin olarak da, Kanunun 126. maddesindeki gönderme ile 2839 sayılı Kanunun 22. maddesinde yer alan düzenleme, bu konuda il seçim kurulu kararına karşı YSK'ya başvurulabileceği ve kararın kesin olduğunu belirtmektedir. Kesin karar verileceğini düzenleyen son bir diğer madde ise, tetkik ve tahkik usulünün düzenlendiği 132.maddedir. Bu madde aslında büyük önem taşımaktadır. Çünkü hem kurul

⁴³³ YSKK No: 1995/261, kt: 30.7.1995, s: 70-72.

⁴³⁴ Aslında, bu maddeden önce, 121. madde gelmektedir. 121. madde, il seçim kurullarının teşekkülüne karşı YSK'ya itiraz ve şikayeti düzenlemektedir. Kanun yapım usulü bakımından bir özensizlik örneği sayılabilecek 298 sayılı Kanununda yer alan en çarpıcı örneklerden biri de bu maddedir. Öncelikle konumuz bakımından ele almak gerekirse, madde metninde YSK'nın kesin karar vereceği yer almamaktadır. Aynı yönde düzenleme 130. maddenin birinci fıkrasının ikinci bendinde de bulunmaktadır ve bu maddede de YSK'nın kesin karar vereceğine ilişkin bir hüküm yoktur. Oysa ki, bu durum açık olarak Kanunun 14 maddesinin 5.bendinde yer almaktadır. Bunu dışında 121. madde başlığında itiraz ve şikayet ifadeleri yer almaktayken, madde metni sadece itiraz usulünü düzenlemektedir. Bu durumda, il seçim kurulunun kendisine, oluşum işlemine ilişkin olarak şikayette bulunmak hakkı, ancak dolaylı yoldan genel şikayet hükümleri çerçevesinde mümkün olabilecektir.

kararlarının kesin olduğunu hem de sadece kararlara karşı başka bir mercie başvurulamayacağını değil, kanun yoluna da başvurulamayacağını düzenlemektedir.

YSK'nın kesin kararlarının yanında, il seçim kurulunun ve ilçe seçim kurulu başkanının da verdiği bazı kararlar kesindir. Bunlar, Kanununun 55/A maddesine göre, ilçe seçim kurulunun, özel radyo ve televizyonlarla yapılan yayınlara ilişkin yerel düzeyde yaptığı gözetim, denetim ve değerlendirmesine karşı yapılacak itirazlar ile 120.maddeye göre ilçe seçim kurulunun teşekkülüne karşı yapılan itirazlara ve de 123.madde çerçevesinde sandık bölgesi askı listesine karşı yapılan itiraza ilişkin il seçim kurulu kararları kesindir. İlçe seçim kurulu bakımından ise, sadece ilçe seçim kurulu başkanının, 122. maddeye göre muhtarlık bölgesi askı listelerine yapılan şikayet ve itirazlar ile 127.maddeye göre sandık kurullarının veya başkanlarının şikayet üzerine verecekleri itiraz hakkındaki kararı kesindir.

Bu noktada, öncelikle, il seçim kurulunun, ilçe seçim kurulunun teşekkül işlemine karşı verdiği kararın, her yönüyle açık olan bir idari karar olduğunun belirtilmesi gerekmektedir. Çünkü, konusu kanuna uygun oluşmadığı iddia edilen kurulun oluşumu incelenerek bir karar verilmektedir. Bu konu, seçimlerin dürüstlüğüne çok dolaylı bir şekilde etkilemektedir. Nitekim YSK'nın yerleşik içtihatlarına göre, oluşumda usulsüzlükler olması kurulun tekrar yapılmasını gerektirmemektedir⁴³⁵. Aynı şekilde, il seçim kurulunun, ilçe seçim kurulunun özel radyo ve televizyonlarda yerel düzeyde yayın yapan organ hakkında verdiği karara karşı yapılan başvuru üzerine verdiği kararda, bir tedbir kararının hukuk kurallarına uygunluğunun değerlendirildiği bir karar olması bakımından, yargısal nitelikli bir karar olarak değerlendirilebilir. Sandık bölgesi askı listesine itiraz üzerine verdiği kararın ise idari nitelikte olduğu söylenebilir. Zira, sandık bölgesi askı listesi, özü itibariyle bir uyuşmazlığı içermeyen listedir. Yani seçmenlik sıfatına ilişkin itirazların yapılıp, YSK'nın kontrolünden geçtikten sonra oluşturulan listedir. Dolayısıyla buna ilişkin itiraz ancak şekil şartlarına ilişkin olabilir ve bu itibarla konu hakkında verilen karar da içeriği itibariyle idari bir karar sayılabilir.

⁴³⁵ Yukarıda, kurulların kuruluşlarındaki sakatlık hallerinin seçim işlerini etkileyip etkilemediğini incelendiği bölümde aktarılan YSK kararları.

YSK'nın, seçmen kütüklerine, adaylıklara ilişkin, üst merci olması sebebiyle verdiği kararlar ile diğer hallerde, il seçim kurulunun oy verme günü işlemlerine ilişkin kararları ve de Kanunda dolaylı olarak düzenlenen tutanak iptaline ilişkin kararları kesindir. YSK'nın kesin kararlarının konusunu, seçimlerde oy kullanma hakkını haiz seçmenlerin doğru ve dürüst şekilde belirlenmesi, oy verme işlemlerinde kanuna aykırı işlemlerin ortadan kaldırılması ve de seçilen kişinin bu sıfatı kazanmasına ilişkin uyuşmazlıklar oluşturmaktadır. İlk durum, seçimlerin genel yönetim görevlerinden olan seçmenleri belirleyen listelerin, en son aşamada, kendisine yapılan itirazın neticesinde doğruluk kurallarına ve gerçeğe uygun olmasını sağlamaya yöneliktir. Türk hukukunda, seçmen listelerinin yargı kararları ile düzeltilmesine ilişkin gelenek hatırlanacak olursa, bu konuda son söz yeri YSK olmaktadır. Diğer iki hal ise, seçim sırasında ve sonrasında meydana gelen usulsüzlerin düzeltilmesi işi ise, konusu itibariyle ve Anayasadaki düzenlemeye göre ancak bir yargı kararı ile çözümlenebilecek bir konudur. Başka bir ifade ile, YSK'nın şikayet ve itiraz yollarının seçim kurulları hiyerarşisini takip ederek önüne kadar gelen başvurular sonucunda verdiği kararlar, *“hakimin davadan elini çekmesi sonucunu doğuran ve bu suretle yargılamaya son veren karar”*⁴³⁶lardır. Dolayısıyla Kanunda, bu konularda YSK kararlarına atfedilen kesinlik, yargı organlarının, somut olayda objektif hukuk kurallarını uygulayarak uyuşmazlığı çözen ve işten eline çekerek verdikleri nihai kararlarının sahip olduğu etkide bir kesinliktir. Gerçekten, YSK, şikayet ve itirazlarda *“objektif hukukun bağımsız hakimler tarafından belli bir olaya uygulanması”*⁴³⁷ olarak tanımlanan yargılama faaliyeti yapmakta ve sonucunda, uyuşmazlığı sonlandıran bir nihai karar vermektedir. Nitekim YSK seçimlerin denetimini konu alan kararların, birer yargı kararı oldukları için, bunların yargı organlarına tanınan, uyuşmazlığa son noktayı koyan nitelikte kesinliğe sahip olduğunu birçok kararında belirtmiştir⁴³⁸.

⁴³⁶ BİLGE Necip-Önen Bilge, **Medeni Yargılama Hukuku Dersleri**, AÜHF Yayınları, No: 422, Sevinç Matbaası, 3. Baskı, Ankara, 1978, s: 283.

⁴³⁷ KURU Baki, **Hukuk Muhakeme Usulü**, Beta Yayınevi, 6. Bası, İstanbul, 2001, s: 3.

⁴³⁸ YSK'ya göre *“bir yargı kararının kesin olması o kararın artık hiçbir yolla incelenmesinin ve hiçbir şekilde ve her ne sebeple olursa olsun değiştirilmesinin kanun bakımından mümkün olmaması demektir”* YSKK No: 1962/399, kt: 11.1.1962, s: 163; YSKK No: 1963/ 979, kt: 23.12.1963, s: 207; YSKK No: 1967/223, kt: 17.11.1967, s: 93-95; YSKK No: 1970/245, kt: 21.7.1970, s: 131; YSKK No: 1995/35, kt:4.2.1995, s: 19.

Buraya kadar varılan sonuç, seçimlerin yönetim işleri bakımından kabul edilen kesinlik, bu işlerin özelliğinden kaynaklanan sebeplerle, belirli süreler içinde seçim işlerinin bitirilmesi amacına yönelik şekli kesinliği; seçimlerin denetimi işleri bakımından ise, kesin karar verme yetkisi olan seçim kurulunun bu kararı, uyuşmazlığı sonlandıran maddi anlamda kesinliği ifade etmektedir.

Şu halde, 1982 Anayasasının 79.maddesinin ikinci fıkrasının son cümlesindeki *Yüksek Seçim Kurulu kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz* hükmü, yönetsel kararlarının kesinliğini ya da denetim kararlarının kesinliğini veya her iki tür kararı bütünleyen bir ifade olarak kabul etmek gerekmektedir⁴³⁹.

Yukarıda ifade edildiği üzere bu hüküm, YSK kararları aleyhine yargı yolunu kapatan bir hüküm olarak değerlendirilmektedir. Fakat kısaca hatırlanacak olunursa, 1982 Anayasa koyucusunun yargı kısıntıları yarattığı maddelerde, söz konusu kararlara karşı açık olarak yargısal başvuru yolunun kapatıldığı görülmektedir. Oysa Anayasanın 79.maddesinde yer alan düzenleme *başka mercie* başvuramamadan bahsetmektedir. Dolayısıyla, bunu Anayasanın 125., 159. ve 160.maddelerinde yer alan açık yargı kısıntıları ile aynı şekilde yorumlamak pek mümkün gözükmemektedir. Ayrıca, “mercii” ifadesinin, “yargı mercii” olarak kabul edilmesi de, bu açık ifadeler karşısında pek mümkün gözükmemektedir. Zira, Anayasanın geneline bakıldığı zaman, anayasa koyucusunun “mercii” ifadesinden genellikle bir idare ajanını anladığını, yargı organına ait olarak kullandığında ise, bunu “yargı mercii” şeklinde ifade ettiği görülmektedir⁴⁴⁰. Ancak Anayasa Mahkemesi, 1961 Anayasası döneminde, YHK ve YSK’ya ilişkin

⁴³⁹ Bu hüküm 1961 Anayasasında yer alsaydı, durum YSK’nın tarihsel sürecinde yer alan, tutanaklara ilişkin son kararı Meclisin verdiği, 6272 sayılı Kanun öncesi sisteme geri dönüşü engellemek olarak yorumlanabilirdi. Nitekim, 298 sayılı Kanunda, tutanakların iptaline ilişkin usulün düzenlendiği 132. maddede yer alan, Yüksek Kurulun bu konuya ilişkin kararları aleyhine başka hiçbir mercie ve kanun yoluna başvurulamayacağına ilişkin hükmü aslında, 1954 yılında yapılan ve tetkik ve tahkik usulsünün düzenlendiği 125.maddesinde yer alan düzenlemenin aynısıdır. Bu sebeple, YSK kararları aleyhine başka mercie başvurulamayacağı hükmünü bu yönde değerlendirmek daha isabetli olacaktır. Ancak aradan, 21 yıl geçtikten sonra kabul edilen 1982 Anayasasının 79. maddesine bu cümlelerin eklenmesini, aynı şekilde yorumlamak mümkün değildir.

⁴⁴⁰ Bu hususa özellikle Türk seçim teşkilatının niteliği bölümünde yer verildiğinden (s:)burada değinmiyoruz. Sadece 1982 Anayasasının Temel Hak Ve Özgürlüklere ilişkin bölümünde yer alan 19., 22., 28., 29., 33., 36. maddelerinde ile Yargı bölümünde bulunan 135. maddenin 7.fıkrasında, kullanılan ifadeler bakıldığında idare ajanı için “mercii” ifadesinin kullanıldığı, diğer hallerde “hakim”, “yargı mercii”, “yargı organı” gibi kavramlarla açık olarak yargı makamlarının belirtildiği görülmektedir.

maddelere eklenen kararlara *karşı başka mercilere başvurulamaz*” kararlarında⁴⁴¹, bu ifadeyi kanun yoluna başvuramama olarak değerlendirmiştir. Bu itibarla Yüce Mahkeme öncelikle bu kurulların “kesin karar ver(mesini)” değerlendirmiş ve “*bu tümcede yer alan kesin karar verir sözcüğünün kurulun vereceği karara karşı kanun yollarına başvurulamayacağı, idari dava açılmayacağı biçiminde yorumlama(nın) olanaksız (olduğunu)...kesin karar verir deyimi(nin) verilen kararın herhangi bir üst kademenin onayına gerek olmadığını belirtmek için kullanıldığını*” ifade ettikten sonra, kararlar aleyhine başka mercie başvuru imkanını ortadan kaldıran hüküm hakkında ise “*idari nitelikte bir kuruluşun yüksek dereceli Yargıtay üyelerinden oluşması(nın) kararlarının yargı denetimi dışında bırakılmasını gerektirme(diği)*” sonucuna vararak; davaya ilgili kurulların insan hakları, hukuk devleti ve eşitlik ilkeleri açısından anayasa aykırı bularak iptal etmiştir. Bu kararın konumuz açısından önemi hem üyelerinin yapısı hem de yapılan faaliyetin niteliğinin birbirine çok benzeyen iki yapıdan birinin idari kararlarına karşı mercie başvurmayı engelleyen hükmün birçok yönden anayasal ilkelerle çatıştığı sonucuna varılmasıdır. Bu kararda altının çizilmesi gereken husus, YHK kararlarına tanınan kesinliğin AYM tarafından, *verilen kararın herhangi bir üst kademenin onayına gerek olmayan*, dolayısıyla idare hukukunda kabul edilen icrai etkiyi haiz karar olarak nitelendirmiş olmasıdır.

Şu durumda söz konusu ifade, kanun yoluna başvuramama olarak okunduğunda, YSK’nın yönetsel kararlarının, idare hukukunda kabul edilen, idari bir işlemin icrai niteliğine, yani ayrıca *başka bir makamın tamamlayıcı işlemine gerek duyulmadan uygulanabilir olma üstünlük ve ayrıcalığına sahip bir işlem*⁴⁴² olmaları ve bu niteliklerinden dolayı da, bu kararların durdurulması veya kaldırılması için başka bir mercie başvurunun Anayasa tarafından engellendiği görülmektedir.

YSK’nın seçimlerin denetimine ilişkin kararları bakımından ise, verilen kesin yargı kararlarına karşı başka herhangi makam, örneğin AYM’ye gidilmesinin mümkün olmadığı sonucuna varılmaktadır.

⁴⁴¹ Anayasa Mahkemesi, Yüksek Savcılar Kurulu’na ilişkin olarak verdiği kararda, YHK kararındaki gerekçelere dayandığı için, biz burada gereksiz tekrardan kaçınmak için ilk karardan alıntı yapıyoruz.

⁴⁴² ÖZAY İl Han, s: 405.

Bu sonucun demokratik hukuk devleti ilkesi ile bağdaştığını söylemek mümkün bulunmamaktadır. Bu itibarla, başka merciiye başvuruyu engelleyen ifadenin, kanun yolunu ortadan kaldırır şekilde yorumlanmasından ziyade, işlem hakkında başka bir idari makama başvurunun engellendiği şeklinde anlaşılması düşüncesi ileri sürülebilir. Bu ifade kapsamı daraltılarak ele alındığında, YSK'nın yönetsel işlemlerine karşı, YSK'dan başka bir merciiye yani idareye başvurunun mümkün olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Bu husus ayrıca 298 sayılı Kanunun düzenlemelerine de uygun düşmektedir. Nitekim Kanunun 131.maddesi, YSK'nın yönetsel kararlarına karşı şikayet yolunu düzenleyerek, bu işlemler bakımından bir başvuru yolunu açmış bulunmaktadır⁴⁴³.

Ayrıca başka bir merciiye başvuru, idari bir makama başvuru olarak ele alındığında, seçimlerin denetimi hakkında verilen kararlara karşı 12 Eylül 2010 tarihinde kabul edilen halkoylaması neticesinde Türk anayasal sistemine giren anayasa şikayetinin, seçim hukukunda da bir başvuru yolu olarak kabul edilebilmesine imkan sağlayacaktır. Başka mercii ifadesi, yargı makamı olarak yorumlandığında ise, anayasa şikayeti yoluyla YSK kararlarına karşı AYM'ye başvuru yapılamayacaktır⁴⁴⁴.

2) Çalışma Usulü

Seçim kurullarının çalışma araçlarını ele aldıktan sonra, kurullarının çalışma usulünün inceleneceği bu bölümde önce, toplanma ve karar usullerini (a), sonra görevlerini yaparken bağımsızlık güvencesini haiz olup olmadıklarını (b) ortaya konmaya çalışılacaktır.

h) a) Toplanma Ve Karar Alma Yöntemleri Bakımından

⁴⁴³ 298 sayılı Kanunun 131.maddesi, özü itibarıyla, kararı veren makamın, kararın hukuka uygunluğu hakkında karar verme yetkisini düzenlemektedir. Bu düzenleme aşağıda seçim denetim yolları başlığı altında incelenecek olduğundan burada düzenleme hakkında görüş ve eleştirilere yer verilmemektedir.

⁴⁴⁴ Anayasa şikayeti olan AYM'ye başvuru yolunun henüz düzenlenmemiş olması aslında başka bir sorundur. Konuya aşağıda (s:) incelendiği için burada yer vermiyoruz.

298 sayılı Kanun, tüm seçim kurulları için genel bir toplanma usulü ve sayı belirlememiştir. Sadece YSK bakımından 113.maddenin 4.fıkrası ile 13.maddenin ilk fıkrasında bir düzenleme yer almaktadır. Bu maddelere göre, YSK olağan dönemde mürettep adedinin çoğunluğu ile; tutanak iptallerine ilişkin itirazların görüşülmesinde tam sayı ile toplanmaktadır. Alt kurullar bakımından ise, il seçim kurulunun, ilçe seçim kurullarının tam sayısının yedeklerle dahi tamamlanamaması halinde, kurulun üyelerinin çoğunluğu ile toplantı yapmasının yasaya uygun olup olmadığına ilişkin sorusu üzerine YSK, “*yasanın 113.maddesinde yalnız YSK’nın çoğunlukla toplanabileceği(nin) hükme bağlanmış (olduğunu), diğer kurullar için böyle bir kural, gerek bu maddede, gerekse diğer maddelerde kabul edilmiş (olmadığını)...bir kurulun toplantılar için yeter sayı öngörülme hallerde, o kurulun tam sayı ile toplanması(nın) hukukun genel kurullarından (olduğunu)*” kabul etmiş ve bu sebeplerle “*ilçe seçim kurullarının tam sayı ile yani 7 kişi ile toplanması gerek(tiğine)*” karar vermiştir⁴⁴⁵.

Seçim Kanununun 13. maddesi, YSK’nın karar verme usulünü düzenlemektedir. Bu hükme göre, kararlar salt çoğunlukla alınmakta, oyların eşitliği halinde ise, başkanın katıldığı taraf üstün tutulmaktadır. Bu madde sadece YSK için getirilmiş bir düzenleme gibi görülse de aslında diğer seçim kurulları için de geçerlidir.

Oy çokluğu⁴⁴⁶ ile alınan kararlar açısından ele alınması gereken önemli bir konu bulunmaktadır. Seçim uyuşmazlıklarına ilişkin kararların oy çokluğu ile alınması, daha sonra uyuşmazlık konusu olan maddenin uygulanmasında içtihat değişikli yaratma bakımından önemli bir husustur. Ancak, aynı şeyi, yönetim kararları için söylemek pek mümkün değildir. Nitekim, oy çokluğu ile verilmiş yönetim işlerinin nasıl yapılacağına ilişkin bir ilke kararının, daha sonra, genelge olarak adlandırılması seçim hukukunda istikrarın ve güvenliğin sağlanması bakımından oldukça eleştiriye açık bir durumdur⁴⁴⁷. Dolayısıyla, kanunda açık olmayan veya düzenlenmemiş bir konunun belli edilmesine ilişkin olan ilke kararlarının, oybirliği ile verilmesi daha isabetli olacaktır.

⁴⁴⁵ YSKK No: 1963/37, kt: 21.9.1963, s: 21-22. Ancak uygulamada bu karar uyulmadığı ve toplantının gelen üyelerle yapıldığı görülmektedir.

⁴⁴⁶ 1970 yılında oy çokluğuyla verilmiş hiçbir karar bulunmamaktadır.

⁴⁴⁷ YSKK No: 1984/196’e ilişkin olarak 1984/266, kt: 30.3.1984, s: 66-68.

Ayrıca, tam kanunsuzluğu konu alan seçim uyuşmazlıkları hakkında verilen kararlar, uzunca bir süre oy çokluğu ile verilmiştir. Azınlıkta yer alan görüş sadece bir defa, bu konuda çoğunluk görüşü olmuştur. Bu durum, genel olarak yargı kararları için ifade edilen muhalefet görüşlerinin daha sonraları içtihat değişikliği sağlamasına hiç de uygun olmayan bir örnek olmuştur.

Karar alma usulü ile ilgili olarak değinilmesi gereken bir diğer konu da, kararların oy çokluğu ile alındığı durumlarda, bunların yayınlanmasına ilişkindir. Uzun bir süre, çoğunluk görüşüne katılmayan üyelerin düşünceleri karar metninde yer almazken, zamanla bunlara da yer verilmeye başlanmıştır. Bu durum seçim hukukunda şeffaflığın sağlanması bakımından olumlu bir gelişmedir.

Kararlar bakımından değinilmesi gereken son nokta, kararların yayınlanması konusudur. 298 sayılı Kanunun 13. maddesinin 2. fıkrası da, nihai kararlar ile prensip kararlarının Resmi Gazetede yayınlanacağı öngörülmektedir. Ancak, özellikle son dönemlerde, sadece seçim dönemine ilişkin bazı yönetim kararlarının yayınlandığını, fakat şikayet veya itiraz üzerine verdiği kararların yayınlamadığı görülmektedir. YSK'nın bu tutumu, 3 Kasım 2002 milletvekili genel seçimleri öncesi ve sonrasında önemli bir sorun teşkil etmiştir. Zira, bu dönemde, YSK, şikayet ve itiraz başvuruları hakkında kurulun görüşünü görsel ve yazılı medya aracılığı ile kamu oyuna duyurmayı tercih etmiş, seçimler üzerinde önemli etkileri olan kararlarının hiçbirini Resmi Gazetede yayınlamamıştır. Bu tutum, seçim konularının doğru yönetilip, bu konular hakkındaki başvurular hakkında doğru kararlar alınıp alınmadığı konusunda, kamuoyunda şüphe yaratmakta ve güven sarsmaktadır. Bu itibarla, YSK'nın, seçmenleri ve seçim yarışının taraflarını ilgilendiren her türlü yönetsel ve yargısal kararlarını mutlaka Resmi Gazetede yayınlaması gerektiği vurgulanmalıdır.

i) b) Bağımsızlık Ve Tarafsızlık İlkeleri Bakımından

Seçimlerin dürüst yapılabilmesi aynı zamanda seçimleri yönetmek ve denetlemekle görevli kurulların ve dolayısıyla kurulları oluşturan üyelerin hiçbir etki ve

baskı altında kalmadan karar verebilmelerini gerekli kılmaktadır. Türk hukuk sistemi, seçim teşkilatını içinde hakimlerin de bulunduğu kurullar ile kurarken, genel olarak yargıya tanınan, Anayasanın 138. ve 139. maddelerinde yer alan kurallar bakımından, bu kurulların durumlarını açık bir şekilde düzenlememiştir. Bunun sebebi zaten kurul üyelerinin hakimlerden kurulmuş olması ise, ilçe seçim kurulunda bir hakim üye bulunması ve sandık kurullarında hiç hakim üyenin bulunmaması karşısında bu gerekçe ne kadar kabul edilebilir bir durumdur? Biz burada, seçim kurullarını oluşturan üyelerin, bağımsızlıklarını ve tarafsızlıklarını sağlayan güvencelerin olup olmadığını YSK kararları çerçevesinde değerlendirmeye çalışacağız.

Anayasanın 138. maddesi mahkemelerin bağımsızlığını düzenlemektedir⁴⁴⁸. Bu kural, yargısal faaliyetin hiçbir etki ve baskı altında olmadan, hakimlerin kendi kanaatlerine göre objektif karar vermelerini sağlamaya yönelik bir ilkedir⁴⁴⁹. Bağımsızlık, hukuki uyuşmazlıkların çözümü için tanınan bir güvence olması sebebiyle, yargının, yargısal olmayan faaliyetleri için bu kuralın geçerli olmadığı kabul edilmektedir⁴⁵⁰.

Seçimlerin yönetim ve denetimi yetkisi verilmiş bulunan seçim kurullarının, görevlerini yaparken birtakım güvencelere sahip olup olmadıkları, yukarıda bahsedildiği üzere, açık bir hükümlerle düzenlenmiş bulunmamaktadır. Seçimlerin yönetim ve denetimi yargı organlarının eline bırakılmakla, dolaylı olarak usuli güvencelerin sağlanacağı düşünülmüştür. Ne var ki, bu konu, mevzuatta önemli bir eksiklikler ve boşluk YSK kararları ile doldurulmaktadır. YSK kararlarının bağlayıcılığı konusu da onun yargı teşkilatı içinde yer alan bir mahkeme olarak görülüp görülmemesine bağlı olduğundan, bu konuda istikrarlı bir uygulama sağlanamamaktadır. Ayrıca, YSK ve il seçim kurulları hakimlerden oluşmaktaysa da ilçe seçim kurulunun hakim olmayan üyeleri ile sandık kurulu üyelerinin de seçimlerin doğruluk ve dürüstlüğüne sağlanması bakımından güvenceli ve teminatlı olması gerekmektedir.

⁴⁴⁸Doktrinde, Anayasanın 138. maddesinin başlığında yer alan, “mahkemelerin bağımsızlığı” ifadesinin yerine “hakimlerin bağımsızlığı” ifadesinin, kurul olarak çalışan mahkemelerde bulunan hakimleri de kapsamı bakımından tercih edilmektedir. TANÖR Bülent-YÜZBAŞIOĞLU Necmi, s:434-435.

⁴⁴⁹ TANÖR Bülent-YÜZBAŞIOĞLU Necmi, s:434-435.

⁴⁵⁰ TANÖR Bülent-YÜZBAŞIOĞLU Necmi, s: 435, ÖZBUDUN Ergun, s: 332.

i) *Kurul Üyelerinin Bağımsızlığı*

Belli bir sayıda seçmenin, yaş yönünden ehliyetsiz oldukları halde oy kullandıkları muhtarlık seçiminin geçerli olup olmadığına ilişkin, ilçe seçim kurulu başkanlığından yöneltilen bir soru üzerine YSK, *(m)uhtar ara seçiminin sonucuna itiraz edilmiş bulunmaktadır. İtiraz üzerine yapılacak işlem ve verilecek karar bir yargı işlemi ve kararı niteliğindedir. Bir yargı yeri yargı konusunda karar vermek için kimseden düşünce sormaz; hiç kimse de yargı işinde yol gösterecek şekilde bildirimde bulunamaz. Görevli kurulun kanuni anlayışına göre karar vermesi gerekir. Herhangi bir makamın, yargı kararlarına etki yapabilecek düşünceler bildirebileceği yollu bir görüşün kabulü, mahkemelerin bağımsızlığı esasına aykırı düşer. Bu yön Anayasanın 132 nci maddesinde saptanmıştır. O halde, itirazın incelenmesinde, yol göstermek üzere, YSK belli bir itiraz ve şikayet üzerine yöneltilen soruya karşılık vermeye yetkili değildir* kararını vermiştir⁴⁵¹. Bu kararda, seçimlerin iptaline ilişkin işlemin bir yargı işlemi olduğu değerlendirildiği ve yapıldıktan sonra, bu konuda görevli kurul karar verirken de tamamen bağımsız olması gerektiğinden, konu ile ilgili bir görüş bildirilemeyeceği ifade edilmiştir. Yani, dolaylı yoldan kurulların, yargısal faaliyetlerinde mahkemelere tanınan bağımsızlık güvencesinin benzeri bir güvenceye sahip olduklarının altı çizilmiştir. Bu konu aslında, 298 sayılı Kanununun YSK'nın görev ve yetkilerinin düzenlendiği 14. maddesinin 10. bendinde yer alan hükümlerle ilgilidir. Söz konusu hükmün ilk bölümünde, YSK'ya *il seçim kurulları başkanlıklarınca seçim işlerinin yürütülmesi hakkında sorulacak hususları derhal cevaplandırmak* görevi verilmiştir. Benzer hüküm, il seçim kurulunun görev ve yetkilerinin düzenlendiği 16. maddenin 4. bendinde, *ilçe seçim kurulu başkanlıklarınca seçim işlerinin yürütülmesi hakkında sorulacak hususları derhal cevaplandırmak* ve ilçe seçim kurulunun görev ve yetkilerinin düzenlendiği 20. maddenin 5. bendinde *sandık kurulları başkanlıklarınca seçim işlerinin yürütülmesi hakkında sorulacak hususları derhal cevaplandırmak* şeklinde düzenlenmiştir. Burada bahsedilen hükümlere göre de, adı geçen kurullar bir üst kurula sorular sormakta ve konu bu silsileyi takip ederek YSK'ya kadar ulaşmaktadır. YSK da önüne getirilen

⁴⁵¹ YSKK No: 1975/197, kt: 12.6.1975, s: 103-105; YSKK No: 1968/709, kt: 13.6.1968, s: 167-168.

konuların içeriğine ilişkin bir ayırım yapmıştır. Seçim kurularından gelen yönetsel olmayan sorular bakımından, yani bir itiraz veya şikayetin konusu olabilecek konular bakımından, seçim kurullarının bağımsızlığını kabul etmiş, onların bağımsız karar vermelerini etkileyecek herhangi bir karar vermesinin mümkün olmadığına, ayrıca sonradan önüne gelebilecek, denetim faaliyetine ilişkin kendini bağlayacak bir karar veremeyeceğine karar vermiştir. Bu yollarla, seçim işlerine ilişkin faaliyetler ikiye ayrılmış, yönetsel olmayan faaliyetler bakımından kurulların bağımsız olduğu ortaya konmuştur.

İlçe seçim kurulu başkanının da hakimlik sıfatıyla verdiği kararlara karşı herhangi bir başvuru mümkün olmayıp, bu durumda YSK, “*ilçe seçim kurulu başkanının sandık seçmen listelerine karşı yapılan itirazlar üzerine hukuk hakimi olarak vereceği kararlar üzerinde etki yapabilecek bir düşünce bildirmeye veya karar vermeye... dahi yetkili bulunmadığı(na)*” dair karar vermiştir⁴⁵².

Görüldüğü üzere, seçimlerin yönetim ve denetiminden sorumlu en üst anayasal organ olan YSK, kurulların bağımsızlığını sağlamaya yönelik kararlar vermiş, ilkeler belirlemeye çalışmıştır.

ii) Kurul Üyelerinin Tarafsızlığı

Seçim kurulu üyelerinin tarafsız olması, bu üyelerin seçimlerle ilgili işlemleri yaparken, kendi aralarında ya da seçim işlerine konu olan kişiler karşısında objektif karar vermelerini sağlamaya yönelik bir güvence olarak ifade edilebilir. Seçim teşkilatının kurulduğu ilk metinde, konuya ilişkin bir düzenlemenin varlığı göze çarpmaktadır. 5545 sayılı Kanununun 35. maddesinin 6. fıkrasında, *seçim kurullarında görev yapan hakimlerin ikinci dereceye kadar kan ve sıhri hısımlarının aday olmaları veya aday gösterilmeleri durumunda seçim kurullarındaki görevlerinden çekilmeleri gerektiği* hükmü düzenlenmiştir. Bu hükümlerle, seçim kurullarının tarafsız çalışması temin edilmeye çalışılmıştır. Aynı hüküm 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun

⁴⁵² YSKK No: 1961/272, SEÇKİN Recai, s: 21.

17. maddesinin ikinci fıkrasında da korunmuştur. Bu maddenin üçüncü fıkrası da *Yüksek Seçim Kurulu Başkanı ve üyeleri, eşleri ve ikinci dereceye kadar (bu derece dahil) kan ve sıhrî hısımları hakkındaki işlemlerde kurul toplantılarına katılamazlar* hükmünü öngörerek, YSK'nın seçim işlerinde tarafsızlığını sağlanmak istemiştir. Kanun koyucunun bu hükme diğer seçim kurullarını koymamış olması, bu kurullar bakımından açık hüküm eksikliğini yaratmış olsa da, YSK içtihatlarında bu gibi durumlarda ne yolda hareket edileceği belirlenmiştir. YSK, kurulların özellikle itiraz ve şikayetlere ilişkin incelemeler yaparken, bunların bir yargı kararının konusunu oluşturmaları bakımından, *alt kurulda görev yapmış bir hakimin üst kurula geçmesi sonucunda önüne alt kurulda çalışırken incelediği bir konunun gelmesi durumunda, üst kurulun yedek üye ile toplanması gerek(tiğine)*⁴⁵³ karar vererek, genel olarak yargılama faaliyetinde uygulanan kuralın seçim kurulları için de geçerli olduğu sonucuna varmıştır.

iii) Çeşitli Durumların YSK Tarafından Değerlendirilmesi

Bu başlık altında, kurullarda evlilik ve kan bağından kaynaklanan durumlar karşısında kurulların tarafsızlığının sağlanmasına yönelik olarak YSK tarafından tespit edilen esaslar ele alınmaya çalışılacaktır.

Seçim kurullarını oluşturan üyelerin arasında bir evlilik bağıının bulunması durumunda nasıl hareket edilmesi gerektiğine ilişkin bir hüküm seçim kanunlarında yer almamaktadır. Bu konu tamamen YSK içtihatlarının yön verdiği ve kurul üyeleri içindeki ve alt kurul-üst kurul arasındaki ilişki bakımından ayrı ayrı ele aldığı bir konudur.

YSK'nın önüne gelen ilk olayda, kurul üyelerinin arasında evlilik bağı olmasının kaçınılması gereken bir durum ise de, bu halin kuruluş için bir sakatlık oluşturmayacağına karar vermiştir⁴⁵⁴. Kurulun, daha ilk yıllarında vermiş olduğu bu kararda ileri sürdüğü, üyeler arasında evlilik bağıının bulunmasının kurulun tarafsız

⁴⁵³ YSKK No: 1961/347, kt: 22.10.1961, s: 134-135.

⁴⁵⁴ YSKK No: 1961/23, kt: 14.5.1961, s: 12-13.

çalışmasına engel bir durum yaratmayacağı görüşü daha sonra farklı bir şekilde değerlendirilmiştir. “(K)onu ile ilgili 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri Ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanun ve diğer seçim yasalarında, il seçim kurullarında karı koca durumunda görev yapıp yapamayacaklarına dair herhangi bir hüküm yer almamıştır. 442/30, 1580/27, 4521/10’daki hükümlerde yer alan hususlar ve karı kocanın aynı kurulda bulunmaları, esas görevi hüküm vermek olan bu kurulların kararlarına karşı halkın güvencesini sarsacak bir sebep olması bakımından kaçınılması gereken bir hal sayılmak gerekir. Bu itibarla, karı-koca olan hakimlerin il seçim kurullarında birlikte görev yapmalarının sakıncalı bulunduğu kabulü gerekir⁴⁵⁵ diyerek, aynı kurulda görev yapan üyeler arasında evlilik bağının bulunmasının, diğer idari kurullarda böyle bir durumun mümkün olmaması gerekçesiyle kabul edilmemiştir⁴⁵⁶.

YSK, karı kocanın, farklı seçim kurullarında görev almalarında kanunen bir sakınca olmamasına rağmen, görevli eşin bulunduğu kurulun itiraz yoluyla diğer eşin görevli bulunduğu seçim kuruluna gelmesi durumunda, üst kurulda bulunan eşin *alt kurulun işlem ve kararlarına ait şikayet ve itirazların incelenip karara bağlanmasında hazır bulunmaması genel usul hukuku yönünden zorunludur*⁴⁵⁷ şeklinde karar vermişse de, 2004 yılında bu gibi durumlarda, 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanununun 46. maddesindeki karı kocanın bir mahkemenin aynı dairesinde görev yapamayacakları hükmünü gerekçe göstererek, hiçbir şekilde görev yapılamayacağına karar vermiştir⁴⁵⁸.

Kurul üyesi ile seçim işlemlerine konu olan kişiler arasında evlilik bağının bulunması durumunda ise, Milletvekili Seçimi Kanununun 17. maddesindeki YSK üyeleri için getirilmiş hükmün, alt kurullar için de kabul edilmesi ve böyle bir durumda

⁴⁵⁵ YSKK No: 1973/317, kt: 11.5.1973, s: 89-90.

⁴⁵⁶ Ancak, söz konusu kararda, bu durumun nasıl çözümleneceğine ilişkin bir görüş de yer almamaktadır. Hangi üyenin kurulda görev yapamayacağı, kurulun yeniden mi oluşturulacağı veya kurulun yedek üyelerle mi işe devam edeceği soruları cevapsız kalmaktadır. Bu sessizliğin sebebi, kurulun oluşumuna etki etmemek olarak değerlendirilebilirse de, böyle durumlarda ilkelerin belirlenmesi yetkisi YSK’na ait olduğu kabul edilirse, kararında nasıl hareket edileceğinin de gösterilmesi, kararda istikrar ve hukuki güvenliğin sağlanması bakımından isabetli olacaktır.

⁴⁵⁷ YSKK No: 1982/98, kt: 14.7.1982, s: 12-13.

⁴⁵⁸ YSKK No: 2004/217, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/index.html> (s.e.t.:15.09.2010).

kurul üyesinin toplantıya katılmayıp, kurulun yedek üye ile karar vermesi gerekmektedir.

İlçe seçim kurulları ve sandık kurulları için özellik gösteren bir diğer durum ise, kurullarda kardeşlerin görev yapmasıdır. YSK, *iki kardeşin aynı kurulda bulunmaları, esas görevi hüküm vermek olan bu kurulların kararlarına karşı halkın güvenini sarsacak bir haldir. Bu sebeple ilçe seçim kurulları kurulurken iki kardeşin aynı kurulda yer almasından sakınılmalıdır. Ancak, ilçe seçim kurulu, iki kardeş kurula alınmak suretiyle kurulmuş olup da kuruluş kesinleşmiş ise, bu durum kuruluşun kendiliğinden hükümsüz sayılması sonucunu doğuracak nitelikte (olmadığına) karar vermiştir*⁴⁵⁹. YSK, bu durumların varlığının, kurulların oluşumunda bir sakatlık yaratmayacağına hükmederek, konuyu tam kanunsuzluk hali içinde değerlendirmemiştir.

Seçim işleriyle ilgili konularda çalışan kurulların, üyeleri veya başkanları ile seçim işlemlerine konu olan kişiler arasında bir akrabalık bağının bulunması durumunda da, kurulun tarafsız çalışmasını sağlayacak birtakım tedbirler alınması gerekmektedir. İlk durumda, YSK, hakimin kurul üyeliğinden veya başkanlığından çekilme isteğini kabul etmektedir⁴⁶⁰. Ancak, bu durumda, kurul yeniden oluşturulacaktır. İkinci durumda, seçim denetimi faaliyeti kapsamında değerlendirilen itiraz veya şikayet yollarına ilişkin inceleme yapılırken, istemin kurul üyelerinden birinin akrabasına ait olduğunun anlaşılması halinde ise, o hakim üyenin toplantıya iştirak etmeyerek, toplantıya yedek üye ile devam edilmesi gereği kabul edilmiştir⁴⁶¹.

Siyasi partilerden gelmeyen üyelerinin de bir siyasi partiye üye olması halinde, tarafsızlık bakımından sakınca doğduğu sebebiyle, kurul üyeliği sona ermektedir⁴⁶².

Kurulların tarafsızlığı bakımından incelenmesi gereken bir diğer husus ise, kurul üyesi veya başkanı olarak görev yapan hakimin daha önce bir seçimde adaylığını

⁴⁵⁹ YSKK No: 1968/122, kt: 3.4.1968, s: 66-67.

⁴⁶⁰ YSKK No: 1969/475; kt: 16.8.1969, s: 216-217.

⁴⁶¹ YSKK No: 1968/256, kt: 30.4.1968, s: 84-86.

⁴⁶² YSKK No: 1961/127, kt: 8.8.1961, s: 70-71.

koymuş olması durumudur. Bu durumda, YSK, kurulların oluşumunda bu hususa dikkat edilmesi gerektiği ve önceki seçimde aday olan hakimden sonra gelen hakim ile kurulun oluşturulmasına⁴⁶³; başka bir kararında da, ilçe seçim kurulu başkanının tarafsızlığını yitirmiş bulunduğu iddiası ile yeni hakim belirlenmesine ilişkin yapılan başvuru hakkında, seçim hukukunda reddi hakim kurumunun yer almadığına karar vermiştir⁴⁶⁴.

Buraya kadar incelenen konuların bir değerlendirilmesi yapıldığında, kurulların bağımsızlık ve tarafsızlıklarını ilgilendiren durumların YSK tarafından genel usul kuralları ile çözümlenmeye çalışıldığı görülmektedir. Hem adli, hem idari hem de ceza yargılamasında, davaya bakan hakim ile hakimin önüne gelen dava arasında çeşitli sebeplerle oluşan bir ilişki var ise, bunlar belli durumlarda hakim için çekinme, belli durumlarda taraflar için ise hakimin reddi sebeplerini oluşturmaktadır. Oysa 298 sayılı Kanun başta olmak üzere diğer seçim mevzuatında bu konuda ne benzer bir hüküm, ne de bu hükümlere yapılmış bir gönderme bulunmaktadır. Yani, seçimleri düzenleyen mevzuatta, kurulların çalışırken, objektif karar vermelerini sağlayan açık bir güvence hükmü bulunmamaktadır. Durum tamamen YSK kararları çerçevesinde somutlaştırılmaya çalışılmaktadır. Bu itibarla da konu, her ne kadar açıkça kanun koyucu tarafından belirlenmiş olmasa da, kurulların ve üyelerinin usuli bir takım güvencelere sahip olduklarını kabul etmek gerekmektedir.

Ancak, YSK bu usuli güvenceleri sağlarken özellikle HUMK'un 28. maddesine atıf yapmaktadır. Hakimin davaya bakmaktan kaçınmasını gerektiren halleri düzenleyen bu madde ile hakimin reddi gereken halleri düzenleyen madde (m:29) arasında, sonuçları bakımından farklılıklar bulunmaktadır. İkinci halde, tarafların red talebine kadar hakim davaya bakabilirse de, ilk durumda hakim kesinlikle davaya bakamamakta, aksi durum hem hakimin sorumluluğuna yol açmakta hem de yapılan işlemlerin üst mahkemeler tarafından iptal edilmesine sebep olmaktadır. Bu düzenlemeler ışığında, bir kurulda, HUMK'un 28.maddesinde yer alan bir kurala aykırılık olduğunun sonradan ortaya çıkması durumunda, hakimin ve yapılan işlemlerin durumun ne olacağı açık

⁴⁶³ YSKK No: 1999/30, kt: 12.1.1999, ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 280.

⁴⁶⁴ YSKK No: 1999/2349, kt: 6.11.1999, ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 284-85.

değildir. Bu belirsizliğin giderilmesi ve anayasa tarafından güvence altına alınmış olan seçimlerin dürüst ve adil olması esaslarının sağlanabilmesi bakımından, bu konuların birtakım açık düzenlemelere konu olması gerekmektedir.

YSK, 3 Kasım 2002 yılında yapılan milletvekili genel seçimlerinde, YSK Başkanının medyada dile getirdiği bir yorumun ihsas-ı rey sayılması gerektiğinden, Başkanın, konu hakkında yapılan toplantılara katılmayıp, Kuruldan çekilmesi gerektiğine ilişkin yapılan bir başvuru hakkında “*T.C. Anayasanın 79. maddesinde kuruluşu ve görevleri düzenlenen Yüksek Seçim Kurulu’nun bir mahkeme olmadığına, Anayasa Mahkemesinin 18.02.1992 günlü, E: 1992/12, K:1992/7 sayılı kararı ile belirtilmiştir. Bu nedenle, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun 28-37 maddeleri ile Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu’nun 21-30. Maddelerinde düzenlenen hakimin davaya bakamaması ve reddi müesseselerinin Yüksek Seçim Kurulu Başkanı, Başkanvekili ve Üyeleri için uygulanmasına olanak bulunmamaktadır*” kararını vermiştir⁴⁶⁵. Bu karar, biraz önce ifade edilen düzenlemelerin yapılmasının ne denli önemli olduğunu oraya koymaktadır.

Somut olayda, hakimin reddi değil de, kurul toplantısına katılmaması istense idi kararın başka yönde olacağını söylemek mümkün olabilir. Zira aşağıda görüleceği üzere adaylıklar bakımından, kurulların tarafsızlığını sağlamaya yönelik olan 2839 sayılı Kanunun 17. maddesinde yer alan hükmü, YSK, zamanla, geniş yorumlamış ve sadece adaylıklar bakımından değil, genel çalışma koşulları bakımından, kurul tarafsızlığını etkileyen hallerde görevli hakimlerin çekilmesini kabul etmiştir⁴⁶⁶. Bu itibarla, YSK

⁴⁶⁵ YSKK No: 2002/833; kt: 4.10.2003, ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 1231-1232. Söz konusu başvuru, YSK Başkanının, 3 Kasım seçimlerinin iptaline ilişkin başvuru hakkında “Kaos doğar” şeklindeki yorumu üzerine yapılmıştır. Bu kararda, YSK, kurulun nesnellliğini sağlayan özel hükümler bulunduğunu belirtmiş ve şunları saymıştır: “örneğin, adı geçen Kanun’un (298) 27. maddesinde “and içme” ve kıyas yoluyla Yüksek Seçim Kurulu Üyeleri içinde uygulanması mümkün bulunan 177. maddedeki “kurulda görevli yargıcın bakamayacağı davalar” gibi. Kaldı ki, 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu ile genel olarak hakimlerin herhangi bir kişinin yararını ve zararını amaçlayan, Anayasanın eşitlik ilkesine ters düşen davranışları yasaklamıştır.

⁴⁶⁶ Örneğin, eşi ilçe seçim kurulunda siyasi parti temsilcisi olan il seçim kurulu başkanının görevinden çekilmesi gerektiği hakkındaki, YSKK No: 2004/864, kt: 1.4.2004, ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s:342-343.

Başkanının açıklamasından sonra, kurul toplantısına katılmaması, yani çekilmesi söz konusu olabilirdi.

Değınilmesi gereken son bir husus ise, kurul üyelerinin, genel olarak hakimlere tanınan teminattan faydalanıp faydalanmadıkları konusudur. Zira, sadece hakim üyelerden oluşan YSK ve il seçim kurulları bir kenara bırakılırsa, durum özellikle ilçe seçim ve sandık kurulları için, kurul bağımsızlığının sağlanması bakımından önem arz etmektedir. Anayasanın 139. maddesi ile hakimlere ve savcılara tanınan teminat güvencesi, onların kendi istekleri dışında görevlerine son verilememesi, özlük hakları bakımından bağımsız olmaları gibi durumları kapsamaktadır. Şu durumda, ilçe seçim kurulundaki hakim üye dışındaki diğer altı ve sandık kurulunda bulunan yedi üye bakımından, onların da bu yönlerden herhangi bir güvenceye sahip olup olmadıklarının tespit edilmesi gerekmektedir. Daha somut ifadeyle, bu kurullardaki üyeler, dışarıdan gelebilecek herhangi bir baskı veya yönlendirmeye karşı ne kadar bir korumaya sahiptirler? Kurulda kararları verirlerken, siyasi partilerden gelen üyeler, kendi partisinin kararı ile bağılı mıdır? Devlet memuru ise, iktidar partisini ilgilendiren bir konuda kararını verirken, asıl görevi bakımından ne kadar bağımsız kalabilir? Bu durumlar, sözü edilen kurulların oluşumundan çok, kurulların işleyişini ilgilendiren bir durumdur. Zira, oluşumu genel olarak yargı gözetimi altında olduğu için burada bir etkileme ya da dışarıdan gelebilecek bir müdahale olmayacaktır. Ancak, işleyiş için aynı şeyi söylemenin pek mümkün olmayacağı kanısındayız.

Türk hukukunda seçimlerin yönetimi ve denetiminden sorumlu daimi kurulları konu alan çalışmanın bu birinci bölümünde, önce ilk başlık altında Türk seçim teşkilatında yer alan kurulların merkezi idareye bağılı seçim yönetimi geleneğinden geldikleri ve zamanla siyasi iktidarın seçim sürecini etkilemeye başlaması ile seçimlerin doğruluğunun ve dürüstlüğünün güvence altına alınması gerekliliğinin hissedildiği; bunun için de seçim işlerinin hakimlerin gözetiminde olan seçim kurulları tarafından yapıldığı bir sistemin benimsendiği ortaya konmaya çalışılmıştır. Önce yasal sonra da anayasal düzenlemelere konu olan seçim teşkilatı 298 sayılı Kanuna göre, hem seçim işlerine katılmakta hem de bu konularda denetim yapmaktadır. Çalışmanın devam eden bölümlerinde kurulların oluşumları ele alınarak her kurulun aynı şekilde oluşmadığı,

özellikle ilçe seçim kurulunun il seçim kurulu ve YSK'dan oldukça farklı üye yapısına sahip olduğu görülmüştür.

Birinci bölümün ikinci başlığı, genel çerçevede kurulların görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usullerinin irdelenmesine ayrılmıştır. Burada, önce seçim kurullarının sorumluluklarından sınırlı bir alanda bahsedildiği sonucuna varılmıştır. Çalışma usulleri bakımından ise, daimi seçim kurullarının idari işlemler yaptıkları ve yargısal kararlar verdikleri; YSK'nın seçimlerin doğru ve dürüst yönetiminden kaynaklanan görev ve yetkisi ile genel düzenleyici işlemler yaptığı, tedbir kararları aldığı; seçim uyuşmazlıkları bakımından da nihai karar verdiği görülmüştür. Bu hususlarda, bazı durumların değerlendirilmesinde hukuk devleti ilkesi ile bağdaşır yönlerinin olmadığı sonucuna varılmıştır. Her seçim kurulunun hakim üyelerden oluşmaması sebebiyle, kurulların üyelerinden bağımsız olarak güvencelere sahip olup olmadığına ilişkin incelemenin sonunda, bu konuda yasal düzenlemeye ihtiyaç olduğu sonucuna varılmıştır.

Birinci bölüm sonunda elde edilen sonuç, Türk seçim hukukunda seçimlerin yönetimi ve denetiminden sorumlu daimi kurulların çift kimlikli yapılarıdır. Fakat, kurulların görev ve yetkileri, işlem ve araçları bakımından, Türk seçim hukukunun tespit edilen zayıf yönlerine çözüm aramak için 298 sayılı Kanun çerçevesinde bu kurulların işlevlerinin somut olarak ele alınması ve nitelendirilmesinin yapılması gerekmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK HUKUKUNDA SEÇİM KURULLARININ İŞLEVLERİ VE NİTELİKLERİ

Türk seçim teşkilatının kurumsal olarak incelenmesinden sonra, bu teşkilatın işlevlerinin, başka bir ifadeyle, seçim hukukunun maddi yönünün ne olduğunun ortaya konması, teşkilatta yer alan daimi kurulların nitelendirilmesinin doğru yapılabilmesini sağlayacaktır.

1- SEÇİM KURULLARININ İŞLEVLERİ

Seçim kurullarının işlevlerini belirlemeden önce, görevli ve yetkili oldukları seçim sürecinin nasıl işlediğine kısaca değinmek gerekmektedir.

Seçim süreci, ya Anayasada belirtilen yasama döneminin sonuna gelinmesiyle ya da bu süreç tamamlanamadan siyasi iradenin aldığı yeni bir seçime gidilmesi kararıyla başlamaktadır. Anayasanın 5678 sayılı Kanunla değişiklik 77. maddesinde belirtilen dört senelik süre bir bakıma, milletvekili seçimleriyle ilgili olarak YSK'nın seçim dönemindeki görevinin başlama zamanını da belirlemektedir. Ancak, Türk siyasi tarihi, Anayasada belirtilen yasama dönemi dolmadan yapılan erken seçim örnekleri ile doludur. Nitekim 1982 Anayasası döneminde yapılan tüm milletvekili genel seçimleri bu şekilde, dönemin siyasi olayları akabinde alınan erken seçim kararı ile gerçekleşmiştir. En son 22 Temmuz 2007 tarihinde yapılan genel seçimlerin, aslında 4 Kasım 2007 tarihinde yapılması gerekmektedir ve YSK da bu tarihe göre hazırlıklarını başlatmıştı⁴⁶⁷. Fakat 11. Cumhurbaşkanı seçiminde yaşanan siyasi krizin neticesinde, genel seçimler 3 ay erkene alınmak suretiyle yapılmıştır.

Yasama dönemi bitmeden seçimin yapılması durumunda sürenin ne zaman başlayacağına ilişkin düzenleme 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 8. ve 9. maddelerinde yer almaktadır. 8. maddeye göre seçim dönemi bitmeden önce, TBMM veya Cumhurbaşkanınca seçimin yenilenmesine karar verilmesi halinde, bu kararın verildiği günden sonra gelen doksanıncı günü takip eden ilk Pazar günü seçim yapılacağı öngörülmektedir. Seçimin yenilenmesi başlığını taşıyan bu hükme bakılınca, içerdiği düzenleme ile başlık arasında bir uyumsuzluk olduğu göze çarpmaktadır. Gerçekten, başlıkta “yenilenme” ifadesi kullanılmışken, madde yasama dönemi bitmeden yeni seçim yapılmasına ilişkin bir düzenleme getirmektedir⁴⁶⁸. Oysa, seçimlerin yenilenmesi

⁴⁶⁷2007/4 Seçime Hazırlık Genelgesi, kt: 13.3.2007

<http://www.ysk.gov.tr/ysk/docs/genelge/2007Pdf/2007-4.pdf> (s.e.t. 15.9.2010) ; YSKK No: 2007/101, kt: 28.2.2007 <http://www.ysk.gov.tr/ysk/docs/Kararlar/2007Pdf/2007-101.pdf> (s.e.t. 15.9.2010) ve 2007/97, kt: 28.2.2007, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/docs/Kararlar/2007Pdf/2007-97.pdf> (s.e.t. 15.9.2010) gibi.

⁴⁶⁸ Söz konusu maddede yer alan bu ifadenin, aslında anayasa koyucunun 1982 Anayasasının 77., 102. ve 116. maddelerinde getirdiği kurala uygun olarak tercih ettiğini de belirtmek gerekmektedir. Hatırlanacak olursa, 77.maddede, TBMM'nin erken seçim kararı alması; 102.maddede 31.5.2007 tarih ve 5678 sayılı değişiklikten önce, cumhurbaşkanının seçilememiş olması; 116.maddede bakanlar kurulunun kurulamaması veya kurulup da güvenoyu alamaması hallerinde seçimlerin yenilenmesi kuralı yer almaktadır. Ancak, bu hükümlerde yer alan “seçimlerin yenilenmesi” ifadesinin “yeniden seçime

ifadesi daha ziyade, seçimlerde meydana gelen usulsüzlüklerin tüm ülke çapında geçersizlik yaratacak şekilde olduğunun YSK tarafından tespit edilip, bu yönde karar verildiği durumlarda söz konusu olabilir. Bu durumda da seçimlerin yeniden ne zaman yapılacağına ilişkin kararın da ne yasama yani TBMM ne de yürütme yani cumhurbaşkanı tarafından değil, YSK tarafından verilmesi gerekir. Aksi bir durum, bu çapta bir usulsüzlük söz konusu olduğunda taraf durumunda olanların karar vermesi yani seçimlerin dürüstlüğü engelleyen bir durumun yaratılması anlamına gelecektir. Bu noktada ortaya konması gereken husus, YSK'nın tüm ülke genelinde seçimi iptal etme yetkisinin olup olmadığıdır. 2839 sayılı Kanununun 39. maddesinin 2. fıkrası “*bir seçim çevresinde yapılan seçimin, seçim işlemleri sebebiyle iptali*”nden bahsetmektedir. Bu maddeye göre YSK'nın, ancak bir seçim çevresinde seçimleri iptal yetkisini haiz olduğu sonucu doğmaktadır. YSK'nın bu yetkisine ilişkin değerlendirmeler seçimlerin denetimine ilişkin bölümde yapılacağı için, biz bu konuda, sadece birkaç hususa değinmek istiyoruz. Örneğin, bir seçimde, organize bir şekilde seçim tutanakları üzerinde hile yapıldığının sonradan ortaya çıkması durumunda, 2839 sayılı Kanununun 39.maddesinin ikinci fıkrasına göre mi, yoksa, seçimlerin doğruluk ve dürüstlüğüne anayasal güvenceye alındığı Anayasanın 79. maddesine göre mi karar vermek gerekecektir? Kanaatimize göre, lafzi yorumdan ziyade amaçsal yorum tercih edilerek, Anayasadaki hüküm de göz önünde tutularak, YSK'nın tüm ülke çapında seçimleri iptal etme yetkisini haiz olduğu sonucuna varmak mümkündür⁴⁶⁹. Bu durumda da, 2839 sayılı Kanununun 8. madde başlığını, “erken seçim kararı” şeklinde anlamak gerekmektedir. Bu şekilde bir düşünce sürelerin tespiti başlıklı 9. madde ile de uyumlu bir hale gelecektir. Çünkü, bu madde “seçimlerin yenilenmesi veya ara seçimi” yapılmasına karar verilen hallerde, seçim kanununda ve siyasi partiler kanununda

gidilmesi” olarak ele alınmasının ve seçim hukukuna özgü “seçimlerin yenilenmesi” tabirinin değiştirilmesi gerektiği kanısını taşımaktayız.

⁴⁶⁹ Burada seçimlerin neticesini etkileyen olayların ve neticenin hangi sürede belli olduğu önemlidir. Seçimlerin hemen akabinde vuku bulan organize bir suç durumunda, yeni üyeler göreve başlamadan önce YSK seçimleri iptal edebilmelidir. Ancak, Meclis göreve başladıktan sonra, YSK sadece konu hakkında Meclise bilgi vermelidir. Bunun üzerine Meclisin de zorunlu seçim kararı alması gerekmektedir. Aksi halde, YSK'nın seçimi iptal etmesi dolaylı olarak Meclis'i de feshetmesi sonucunu doğuracaktır. Bu durumda da Türk anayasa hukukunda kabul edilen Meclisin devamlılığı ilkesine ters düşecektir.

belirtilen sürelerin YSK tarafından kısaltılarak uygulanabileceğini düzenlemektedir⁴⁷⁰. Konuya ilişkin olarak 1999 seçimi ile ilgili düzenlemeyi ele almakta fayda bulunmaktadır. 1999'da seçimlerin yapılmasına 30 Temmuz 1998 günü alınan bir TBMM kararıyla karar verilmiştir⁴⁷¹. Hemen ertesi gün 4381 sayılı “*Seçimlerle İlgili Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması; TBMM'nin 21inci Dönem Milletvekili Genel Seçimleri ve Birlikte Yapılacak Mahalli İdareler Genel Seçimleri Hakkına Kanun*” yapılmıştır⁴⁷². Bu Kanunun maddelerine bakıldığı zaman, seçimlerin yönetimine ilişkin birtakım düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir⁴⁷³.

Türk seçim hukukunda, Anayasada belirtilen dört yıllık sürenin sonuna yaklaşıldığı durumlarda, YSK kendiliğinden yasalar çerçevesinde uygun bulunduğu dönemde seçim hazırlıklarına başlamaktadır. Seçim süreci, önce seçmenlerin sonra adayların belirlenmesinin yönetimi, sonra siyasi partilerin seçim faaliyetlerinin ve seçmenin oy verme işleminin Anayasa ve kanunlara uygun şekilde yönetim faaliyetlerini kapsamaktadır.

A) Seçimlerin Yönetimi

Seçimlerin gerçekleştirilmesi ilk önce seçim aktörlerinin belirlenmesi ile başlamaktadır. Bu da, Anayasada ve kanunda yer alan koşullara uygun olarak belirlenen

⁴⁷⁰ YSK, bu süreleri kısaltırken, hakkın özününe dokunmayacak, başvuru yollarını içi boş hükümler haline getirmeyecek şekilde belirlemesi gerekmektedir. Zaten aksi durumda, sadece anayasal görevini değil, vatandaşların da seçme ve seçilme haklarını ihlal etmiş olur.

⁴⁷¹ TBMM Genel Seçimlerinin Yenilenmesine Dair, Karar No: 590, Kt: 30.7.1998; RG: 2.8.1998-23421.

⁴⁷² Kt: 31.7.1998; RG: 2.8.1998-23421.

⁴⁷³ Her ne kadar yasama erkinin sınırsız bir düzenleme alanına sahip olduğu kabul edilse de, yürütmenin seçim zamanında Meclisteki çoğunluğuna dayanarak seçimlerin yönetimine ilişkin düzenleme yapması, bu alanda yürütmenin dolaylı da olsa etkisini gösterdiğini söylemek mümkündür. Bu itibarla, 1982 Anayasasının 67.maddesinin sonuna 2001 yılında 4709 sayılı Kanunla eklenen, seçim kanunlarında yapılan değişikliklerin yürürlüğe girmelerinden itibaren bir yıl geçmeden uygulanamayacaklarına ilişkin hüküm, Türk sisteminde hissedilen önemli bir siyasi etkiyi bertaraf etmektedir. Gerçi bu hükmün uygulanması, 2002 yılında olduğu gibi, Anayasaya eklenen geçici bir madde ile belirli bir dönem seçimler için durdurulabilir. (2002 yılında Anayasaya 4777 sayılı Kanunla eklenen geçici madde 1 ile TBMM'nin 22.dönemi içindeki ilk ara seçimde bu hükmün uygulanmayacağı kuralı getirilmişti.) Bu durum, başka bir çerçeveden değerlendirildiğinde, iktidarların, gerektiğinde Anayasa hükümlerini dahi aşma yoluna gittiklerini gösteren güncel bir örnek olarak sayılabilir.

her vatandaşın seçmen ve aday olabilmesi anlamına gelmektedir⁴⁷⁴. Seçmenlerin, seçime katılacak siyasi partilerin ve adayların belirlenmesi seçimlerin yönetim faaliyetinin öncelikli konularını oluşturmaktadır.

Türk hukukunda seçimlerin yönetimi faaliyetinin özelliği, bunun genel ve devamlı bir faaliyet olmasıdır. Gerçekten, seçim kurulları yukarıda da ifade edildiği üzere daimi kurullar olup, bu kurulların seçmenleri belirleme işleri, yapılan güncellemeler sayesinde süreklilik ve devamlılık göstermektedir. Bunun yanında, ülkemizde her ne kadar milletvekili genel seçimleri, anayasal değişiklikten sonra dört senede bir yapılıyorsa da, beş yılda bir yapılan mahalli idareler genel seçimlerinin yanında diğer yerel idare seçimleri daha sık yapılmaktadır⁴⁷⁵. Bu bakımından, seçmenlerin belirlenmesi sadece milletvekili genel seçimi zamanında olmayıp, devamlı güncelliğini koruyan bir faaliyettir. Bunun gibi, seçim çevrelerinin ve bu çevrelerden çıkarılacak milletvekili sayısının belirlenmesi de, seçim zamanına özgü olmayan genel yönetim faaliyetleridir. İleride görüleceği üzere, Kanunda belirtilen durumlarda seçim çevrelerinin alt seçim çevrelerine bölünmesi ve milletvekili sayısının önceden, bu konuda tek yetkili YSK tarafından belirlenmesi, seçimlerin dürüstlüğüne sağlayan önemli bir diğer özelliktir. Seçim zamanına özgü olan yönetim faaliyeti ise, seçime katılacak siyasi partilerin ve adaylıkların belirlenmesidir. Şüphesiz, seçim propagandalarına ilişkin kararlar da seçimlerin yönetimini ilgilendirmektedir. Ancak, 298 sayılı Kanunda yer alan seçim propagandalarına ilişkin seçim kurullarının görevleri, seçim rekabetinde dürüstlüğün sağlanması için alınan tedbirler olarak ele alındığından, bu bölümde seçim propagandasının kapsamı ve sınırına ilişkin görevli kurullar tarafından belirlenen kurallara yer vermekle yetinilecektir.

⁴⁷⁴ Seçme hakkı gibi seçilme hakkı da, öncelikle vatandaşlara tanınmış bir siyasi haktır. Siyasi seçimlerle seçim hukuku arasındaki bağ için bkz: MASLET Jean Claude, s: 5. Yazar, seçim hukukunun bu yönünün, egemenliğin bölünmezliği özelliğini yansıttığını belirtmektedir. Ancak günümüzde, özellikle yerel idare seçimleri için, vatandaşlık koşuluna bir yumuşama getirilmekte, belirli süredir o yerde ikamet etme koşuluna bağlı olarak, yabancılara da oy hakkı tanınmaktadır. Bununla birlikte, Avrupa Parlamentosu seçimleri için, Avrupa Birliği üyesi ülkeler içinde, AB üyesi diğer ülkelerin vatandaşlarına oy kullanma hakkı tanınmaktadır.

⁴⁷⁵ Köy muhtarlıkları, ihtiyar heyetleri, belde belediyeleri seçimleri gibi.

Seçim kurullarının yönetim faaliyetlerini ele alırken önce seçmenlerin, seçim çevrelerinin ve milletvekili sayısının; sonra da seçim döneminde ise seçime katılacak olan siyasi partilerin ve adaylıkların belirlenmesi ve son olarak da propaganda faaliyetinin düzenlenmesi konularına değinilecektir.

1) Seçmenlerin Belirlenmesi

Kimlerin seçmen sıfatını haiz olduğu öncelikle 1982 Anayasasının 67. maddesinde daha sonra da 298 sayılı Kanunun 6. ve 8. maddelerinde düzenlenmektedir. Seçim teşkilatında yer alan daimi kurullar, Anayasa ve Kanunda yer alan bu kurallara göre seçmenleri belirlemektedir. Seçmenlerin bazı ölçütlere göre belirlenmesi, her demokratik ülkenin tercih ettiği uygulamalardandır⁴⁷⁶. Bu ölçütlerden biri de ikamet ölçütüdür. Türk seçim hukukunda ikamet ölçütü, seçmen kütüğü ile ifade edilmektedir. Gerçekten, 298 sayılı Kanunun 34. maddesine göre, seçmenlik sıfatı, seçmen kütüğünde yer alan bilgiler esas alınarak belirlenmektedir.

1982 Anayasası, yurtdışında yaşayan vatandaşlara seçmenlik sıfatı tanıdığı gibi, yurtdışında bulunanlara da bu sıfatı tanımaktadır. Dolayısıyla, Türk seçim hukukunda seçmenlerin belirlenmesi için iki tür kütük bulunmaktadır. Bunlardan ilki yurtiçi seçmenlerin yer aldığı seçmen kütüğü diğeri ise yurtdışında bulunanların yer aldığı yurtdışı seçmen kütüğüdür⁴⁷⁷. Öncelikle yurtiçi seçmen kütüğü, daha sonra da yurtdışı seçmen kütüğü ele alınacaktır.

a) Yurtiçi Seçmenlerin Belirlenmesi

⁴⁷⁶ Venedik Komisyonunu 2002 yılında kabul ettiği, Seçimlere İlişkin İyi Yönetim Kuralları'nda da seçme hakkının bir takım objektif kriterlere göre kısıtlanmasının demokrasi ilkesini zedelediği vurgulanmıştır. Aynı şekilde, AIHM kararlarında da, ülke mevzuatında bulunan sınırlamalar P1-3 ihlali sayılmamaktadır. Doktrinde de genel oyun belirlenmesine getirilen ölçütlerin demokratik toplumlarda kamu yararı gereği olduğu belirtilmektedir. Bkz TEZİÇ Erdoğan, s: 252.

⁴⁷⁷ Yurtdışında bulunma ifadesinden, yurtdışında ikamet eden vatandaşları anlamak gerekmektedir. Bunun sebebi, hem seçmen kütüğünün ikametgah esasına göre oluşturulmasından hem de geçici süre ile orada bulunanların, zaten yurtiçi seçmen kütüğünde kayıtları bulunduğu için, bunların yurtiçi seçmen olarak sayılmasından kaynaklanmaktadır.

Türk hukukunda, seçmen olabilmenin kanuni şartının bir yerde ikamet edip o yer kütüğüne kayıtlı olmak olduğunu belirtmiştik. 24.3.1973 tarihinde kabul edilen 1700 Sayılı Kanunla⁴⁷⁸, 298 sayılı Kanunun 28. maddesinde yapılan değişiklik uyarınca seçmen kütüklerinin daimiliği ilkesi⁴⁷⁹ mevzuatımıza girmiştir. Seçmen kütüğünün nasıl düzenleneceği ise, 298 sayılı Kanunda oldukça detaylı düzenlemelere konu edilmektedir. Bu düzenlemelerde, 1973 yılındaki değişiklikten sonra özellikle 1979 yılında 2234 sayılı Kanunla ve daha sonra 2008 yılında 5749 sayılı Kanunla önemli değişiklikler yapılmıştır⁴⁸⁰. YSK, kütüklerin daimiliği kuralının benimsenmesinden sonra verdiği kararlarında, seçmen kütüğünün önemini şu şekilde ortaya koymuştur: *“Demokratik İdarelerin temeli seçimdir. Seçimsiz bir demokrasi düşünülemez. Bu amaca; dürüst tarafsız ve düzenli şekilde yapılan bir seçimle ulaşılabilir. Öte yandan, bir seçimin başlangıcından bitimine kadar düzen içinde ve dürüstlikle yürütülmesi ne kadar önemli ise, seçmen yeterliğini kazanmış tüm seçmenlerin oylarını kullanmalarına olanak sağlanması ve bu itibarla da seçmenlerin tümünü kapsayan güvenilir bir seçmen kütüğünün elde bulunması da o kadar önemli ve demokratiktir. Bir tek oyun dahi milli iradenin şu ya da bu yönde belirmesine etkili bulunduğu kuşku yoktur.”*⁴⁸¹.

i) Seçmen Kütüğünün Düzenlenmesi

1973 yılından önceki düzenlemelere bakıldığı zaman, seçmen kütüklerinin yönetimi ve yönetim işlerinin denetiminin tamamen ilçe seçim kurulu başkanına ait bir yetki olduğu görülmektedir. Gerçekten, seçmen kütüğünün hazırlanması için çalışacak olan seçmen kütük bürosunu ilçe seçim kurulu başkanı oluşturmakta, hatta bu amaç için kanunda belirtilen Devlet kurumlarında çalışan memurları görevlendirmektedir (m:35). Seçmen kütüğüne esas olacak kroki ve bina cetveli belediyeler tarafından ilçe seçim kurulu başkanının denetimi altında hazırlanmakta (m:31), hazırlanan kroki ve cetvelin

478 RG: 30.3.1973-14492.

479 Seçmen kütüğünü düzenleyen “seçmen kütüğünün geçiciliği” başlıklı 28. maddenin ilk metninde seçimlerde, her seçim bölgesi için bir seçmen kütüğünün düzenleneceği belirtilmekteydi.

480 Diğer değişiklikler Kütüğe yazılma esaslarını düzenleyen 34.maddenin üçüncü fıkrasına ilişkindir. İlk değişiklik 23.5.1987 tarih 3377 sayılı Kanunla, ikinci değişiklik ise 27.10.1995 tarih 4125 sayılı Kanunla yapılmıştır.

481 YSKK No: 1975/264, kt: 28.7.1975, s: 147-150; YSKK No: 1975/329, kt: 20.8.1975, s: 199-201.

örneği, ilçe seçim kurulu başkanı tarafından siyasi partilere verilmekte (m:32), kroki ve cetvele göre mahallelerde gezerek seçmenleri tespit edecek kimseler, ilçe seçim kurulu başkanlığınca görevlendirilmektedir (m:33). Daha sonra, hazırlanan seçmen kütüğü, denetim için ilçe seçim kurulu başkanına teslim edilmekte (m:38) ve bu kütükten elde edilen verilerden sandık seçmen listesi, ilçe seçim kurulu başkanı tarafından hazırlanmakta (m:39) ve askıya çıkarılan listelerdeki düzeltmeler ilçe seçim kurulu başkanınca yapılmaktadır (m: 46). İlçe seçim kurulu başkanının, seçmen kartlarının ev ev dolaşarak dağıtılmasını sağlamak zorunluluğu bulunmaktadır (m:48). Ayrıca seçmen kütüğü, ilçe seçim kurulu başkanlıklarında tutulmaktadır (m:44). Kanunun sandık seçmen listelerine itirazı düzenlediği dördüncü kesiminde ise, bu listelere itirazın ilçe seçim kurulu başkanlarına yapılacağı (m:122), başkanın üç gün içinde konuyu *hakim sıfatıyla kesin olarak karara bağlayacağı* düzenlenmektedir (m: 124).

298 sayılı Kanunun kabul ettiği bu sistem, 1961 Anayasasının seçimlerin yönetim ve denetimini yargı organlarına bırakan 75. maddesi ile birlikte değerlendirildiğinde, seçmen kütüklerinin hazırlanması bakımından, bu yargı organının öncelikle ilçe seçim kurulu başkanı olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda yer verilen kanun hükümleri, ilçe seçim kurulu başkanı sıfatıyla görevli hakimin yaptığı yönetim ve yönetimin denetimi ile seçim uyuşmazlığının bir yönü olan seçmenlik sıfatına ilişkin denetim faaliyetlerini düzenlemektedir. Seçimlerin yönetiminin bir bölümünü oluşturan seçmen kütüklerinin hazırlanması işinde ilçe seçim kurulu başkanı hakimin yanında görevli olan bir diğer organ, özellikle kanunun uygulanmasında tereddüt bulunan hallerde de YSK'dır. Bu sonucusu, seçimin hem genelliğini hem de dürüstlüğü koruyarak kamu yararını sağlamaya çalışan kararlar vermiştir. Bu kararlara bakıldığında, yüksek hakimlerden oluşan YSK'nın, önüne gelen olayları değerlendirerek, Anayasadan kaynaklanan görev ve yetki ile gene Anayasadan kaynaklanan temel hakkın nasıl düzenleneceğine karar verdiği görülmektedir. Gerçekten, 1962 yılında seçme ve seçilme yeterliğinin kamu yararı bakımından önemini vurgulayarak, doğum yılı belli olup da ay ve günü belli olmayanların o yılın Aralık ayının son günü doğmuş sayılacaklarına⁴⁸²; göçmenlerin

⁴⁸² YSK'nın bu yönde kararı, daha sonra Kanunun 34. maddesine 1979 yılında 2234 sayılı Kanunla, 298 sayılı Kanunun uygulanmasında, herkes, nüfus kütüğünde doğduğu ay ve günün yazılmış olup olmadığına bakılmaksızın, nüfus kütüğünde gösterilen doğum yılının son günü doğmuş gibi işleme tabi tutulur

vatandaşlığı kazandıklarını belirten Bakanlar kurulu kararının Resmi Gazetede yayınlanması ile bu sıfatı haiz olacaklarına ve gizli nüfustakilerin de seçmen kütüğünde yer verileceğine karar vermiştir⁴⁸³. Özellikle seçmenlik yaşı veya yeterliğine ilişkin, bunların kütüklerin kesinleşmesinden sonra mevcut olmadıklarının anlaşılması durumunda, ne yönde hareket edileceğini, gene iki dengeyi koruyarak belirlemeye çalışmıştır. Seçmenin, kütüğe yazım sırasında yaşını doldurmamış fakat, seçim gününden önce dolduracak olması durumunda nasıl işlem yapılması gerektiğine ilişkin bir olayda, YSK konuyu seçilme yeterliğine engel durumlarla aynı kabul etmiş ve “*kütüklerin olabildiğince çok sayıda seçmeni içine alması düşüncesinden önce, seçim işlerinin düzeninde yürütülmesi ve kütüklerde, olabildiğince az yanlış bulunması ilkesi, kamu düzenini ilgilendirir. Ancak, kütükler henüz kesinleşmeden önce, bir kimsenin seçmen yaşını doldurması veya kesin bir karar ile kısıtlılıktan kurtulması hallerinde, o kimse, itiraz ettiği gün bu şartlar gerçekleşmiş olmak kaydıyla, kütüğe yazılmasını hakimden isteyebilir ve böylece kütüklerin düzeninde olması düşüncesiyle, olabildiği kadar çok seçmenin kütüğe yazılmış olmasındaki hukuki kazanç düşüncesi hiçbir tehlikeye yol açmamak üzere bağdaştırılmış ol(acağına)*” karar vermiştir⁴⁸⁴. Seçmen yeterliğinin olmadığı kütüklerin kesinleşmesinden sonra anlaşılması halinde ise, seçmenin kütükten veya sandık seçmen listesinden çıkarılmasının mümkün olmadığını belirtmiş, ancak o kişinin hanesine gerekli bilginin yazılarak ve oy vereceği sandık kurulu başkanlığına yazılı bilgi verilerek oy verdirilmemesinin sağlanabileceğine karar vermiştir⁴⁸⁵. 1975 yılında da Yüksek Kurul, 298 sayılı Kanunun 6.maddesinin “*kamu düzenini ilgilendir(diğini), seçme yeterliğine sahip olmayanların seçmen kütüğüne ve sandık seçmen listelerine kaydedilmek suretiyle oy kullanabilmelerinin seçim düzenini ve*

şeklinde, YSK'nın sadece doğum gün ve ayının belli olmayanlar için verdiği kararlarını tüm seçmenleri içerecek tarzda düzenlemiştir. Ancak daha sonra, 1987 yılında bu hüküm 298 sayılı Kanunun uygulanmasında, herkes, nüfus kütüğünde doğduğu ay ve güne bakılmaksızın, nüfus kütüğünde gösterilen doğum yılının ilk günü doğmuş gibi işleme tabi tutulur haline getirilmiştir. İki hüküm arasındaki fark, 1987 yılındaki düzenlemenin daha kapsayıcı yani seçmen kütüğünün daha çok seçmeni içermesini sağlamıştır.

⁴⁸³ YSKK No: 1961/13, kt: 10.5.1961, s: 7-8; YSKK No: 1961/121, kt: 2.8.1961, s: 67-68.

⁴⁸⁴ YSKK No: 1963/52, kt: 26.9.1963, s: 29-30 (Oy çokluğu ile verilmiş bir karardır. Kararın verildiği dönemde oy çokluğu çok karşılaşılmayan bir durumdur. Belki de bu nedenle, karşı görüşe kararın ekinde rastlamak mümkün değildir.)

⁴⁸⁵ YSKK No: 1965/87, kt: 24.6.1965, s: 134-135.

dürüstlüğünü ortadan kaldıracacağı” kararını vermiştir⁴⁸⁶. Görüldüğü üzere YSK, alt kurullardan gelen ve seçmenlik şartlarını ilgilendiren farklı durumlar karşısında ne yönde karar verileceği hususundaki soruları yanıtlarken, Anayasanın koruması altına aldığı alanda, amaca uygun kararlar vermektedir. Jandarmaların askeri kişi sayılıp sayılmayacağı⁴⁸⁷, terhis mahiyetinde izinli olarak kıtalarından ayrılan seçmenlerin nasıl sandık seçmen listelerine kaydedileceği⁴⁸⁸, çeşitli sebeplerle yeni veya geçici olarak başka bir yere yerleşenlerin nasıl yazılıp oy kullanacakları⁴⁸⁹, tatil veya tayin yerinin belli olmaması sebebiyle askı sürelerinin uzatılıp uzatılmayacağı⁴⁹⁰ veya öğrenim sebebiyle ikametgahları dışında bulunanların seçmen listelerine nasıl kaydedilecekleri⁴⁹¹ seçimlerin doğru ve düzgün gerçekleşmesini sağlayan diğer önemli kararlarıdır. Bu şekilde, YSK, ister alt kurullardan soru yoluyla, ister şikayet ve itiraz yollarıyla önüne gelen seçmenlik sıfatıyla ilgili konularda, hem yönetim hem de yönetimin denetimi görevlerini yerine getirmektedir. Dolayısıyla, 298 sayılı Kanunda seçmenlerin belirlenmesi işinin, doğrudan ilçe seçim kurulu başkanı hakiminin ve üyeleri yüksek hakimlerden oluşan YSK’nın yönetim ve denetimine bırakılmış bir faaliyet olduğu görülmektedir.

1973 yılında yapılan değişiklikle, seçmen kütüklerinin hazırlanması işi için seçmen kütük bürolarının oluşturulması kabul edilmiştir (1700 sayılı Kanunla değişik

⁴⁸⁶ YSKK No: 1975/197, kt: 12.6.1975, s: 103-105 : YSK bu kararında ayrıca, *6.maddeye aykırılığın ortadan kaldırılması Anayasanın 75 inci maddesi ve 298 sayılı Kanun hükümleri uyarınca (Kurulun) görev ve yetkisi içinde bulunduğuna* ve muhtarlık seçiminde, yaş kuralını ihlal eden 6 seçmeni, sandık seçmen listesinden çıkaran ilçe seçim kurulu başkanlığı kararının YSK’nın 17.11.1973 günlü ve 1846 sayılı kararı göz önünde tutularak verilmiş olması, listeden çıkarma kararına geçerlik kazandırmayacağına karar vermiş ve *kesinleşen kütüklerde tam kanunsuzluk nedeniyle yapılacak düzeltmeler(in) ancak Kurul(un) bu konuda vere(ceği) kararlarla mümkün* olacağı sonucuna varmıştır. YSK’nın 1973/1846 sayılı kararına konu olayda, daimi seçmen kütükleri hazırlanırken bir kısım seçmenin yaşlarını büyüterek kütüğe kayıt oldukları ihbarı üzerine bu kimselerin kütüklerden ve sandık seçmen listelerinden silinip silinmeyeceği ilçe seçim kurulu başkanlığı tarafından YSK’ya sorulmuştur.

⁴⁸⁷ YSKK No: 1961/87, kt: 3.7.1961, s: 49-50; YSKK No:1966/29, kt: 26.2.1966, s: 16-17: “Jandarma Kanununa bağlı uzman jandarma diye tanımlanan askeri kişiler de 298/7-1 gibi oy kullanamazlar.”

⁴⁸⁸ YSKK No: 1999/35, kt: 12.1.1999, ÜNLÜ Ahmet Hamdi - ERBİL Hasan, s:346.

⁴⁸⁹ YSKK No: 2002/401, kt: 23.7.2002, ÜNLÜ Ahmet Hamdi - ERBİL Hasan, s:352, baraj yapımı nedeniyle yerleşim yerleri göl havzası içinde kalanlar hakkında. YSKK No: 2002/436, kt: 9.8.2002, ÜNLÜ Ahmet Hamdi - ERBİL Hasan, s:354,deprem nedeniyle oluşturulan yeni yerleşim birimlerinde seçmen sayımı yapılması hakkında, ÜNLÜ Ahmet Hamdi - ERBİL Hasan, s: 352-353; s: 354-355.

⁴⁹⁰ YSKK No: 2002/436, kt: 9.8.2002, ÜNLÜ Ahmet Hamdi - ERBİL Hasan, s:354-355.

⁴⁹¹ YSKK NO: 2003/1260, kt: 20.12.2003, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/index.html> (s.e.t. 15.9.2010).

m:28). Bu bürolarda çalışacak olanlar, kadroları Adalet Bakanlığına bağlı memur sıfatını taşıyan kimselerdir ve şef konumunda bulunanların sicil amirleri ilçe seçim kurulu başkanlarıdır (1700 sayılı Kanunla değişik m:29). Seçmen kütükleri öncelikle bu büro personeli tarafından hazırlanmakta ve önce bu personel tarafından her yıl Mart ve Nisan aylarında (1700 sayılı Kanunla değişik m: 34-35), sonra da ilçe seçim kurulu başkanı tarafından denetlenmektedir (1700 sayılı Kanunla değişik m:38). Görüldüğü üzere, 1700 sayılı Kanunla yapılan yeni düzenlemelerin ana konusu, seçmen kütüklerinin düzenlenmesinde, ilçe seçim kurulu başkanına yardımcı bir teşkilatın kurulmasına ilişkin olup, ilçe seçim kurulu başkanının doğrudan yönetim yetkisi, yönetimin denetlenmesi halini almıştır. Seçmenlik sıfatına ilişkin olarak şikayet ve itirazlarda son karar, hala bu konuda hakim sıfatıyla hareket eden ilçe seçim kurulu başkanına ait bir yetkidir.

Seçmenlerin belirlenmesi, YSK'nın kaynağını doğrudan Anayasadan alan önemli bir seçim yönetim faaliyetidir. Anayasa koyucunun, seçmenlerin belirlenmesi işini, 5545 sayılı Kanundan önceki düzenlemelerde olduğu gibi yerel idareciler tarafından yapılmamasını, yüksek hakimlerden oluşan kurulun belirlediği kural ve kararlara göre yapılmasını istemesindeki amaç, seçimlerin her türlü etkiden uzak ve dürüst olarak yapılmasını sağlamaktadır. Bu noktada, YSK'nın seçmenleri belirlemesi faaliyeti, yüksek yargıçların himayesine bırakılmış bir yönetim faaliyetidir. Ancak, zaman içinde yapılan diğer değişikliklerle bu ilkedan yavaş yavaş bir sapma başladığı gözlenmektedir. Nitekim, 1979 yılındaki değişiklikle önce, seçmen kütüğünün belirlenmesi faaliyetine Adalet Bakanlığı kadrolarında bulunan personel katılmaya başlamıştır. Daha sonra 2007 yılında, kütük bürolarının denetlenmesi, Adalet Bakanlığı müfettişlerine bırakılmış ve son olarak da 2008 yılında yapılan değişiklikle, seçmen kütüğüne temel olan bilgiler, İçişleri Bakanlığı bünyesinde bulunan Nüfus Ve Vatandaşlık Hizmetleri Genel Müdürlüğünden elde edilmeye başlanmıştır.

1979 yılında 2234 sayılı Kanunla seçmen kütüğüne ilişkin düzenlemelerde yapılan ikinci kapsamlı değişiklikle, öncelikle seçmen kütüğünün tanımı değiştirilmiştir. Söz konusu yeni düzenlemeye göre, seçmen kütüğü, *yasaya göre seçmen olan vatandaşları tek olarak tanımlayan ve seçmenin oturduğu yeri belirleyen bilgileri kapsayan bilgisayar ortamına* denilmekte ve seçmen kütüğünü oluşturacak veriler de *Yüksek Seçim Kuruluna bağlı olarak kurulan Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğü tarafından,*

yasaya uygun olarak tasarlanacak, planlanacak, yönetilecek ve yürütülecek çalışmalarla elde edil(mektedir)(m: 28). Dönemine göre oldukça ileri bir düşünceden yola çıkılarak, seçmen kütüklerinin bilgisayar ortamında hazırlanmasına başlanmıştır⁴⁹². Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğü de bu amaçla kurulmuştur. YSK'ya bağlı çalışan Genel Müdürlüğün kurulması ile seçmen kütük bilgilerinin hazırlanmasında ilçe seçim kurulu başkanına ait olan önemli bazı yönetim ve yönetimin denetimine ait yetkiler YSK'ya geçmiş bulunmaktadır. Ancak, 2234 sayılı Kanunla değişik 30. madde, kütük bürolarında çalışacak personele ilişkin kadro talebinin Genel Müdürlüğün teklifi, YSK'nın onayı ile Adalet Bakanlığına bildirileceği ve talebe ilişkin kararı Bakanlar Kurulunun vereceği; Bakanlar Kurulunca kabul edilen kadroların, Resmi Gazetede yayımlandığı gün Adalet Bakanlığı kadrolarına ekleneceği ve bürolarda çalışacak olan personelin sicil amirinin ise ilçe seçim kurulu başkanı olacağı hükmünü getirmiştir. Adalet Bakanlığının 2007 yılında, 298 sayılı Kanunun 30. maddesine dayanarak yayınladığı yönetmelikte⁴⁹³, seçim ve seçmen kütük bürolarının, seçim iş ve işlemleri dışında kalan faaliyetlerinin Adalet Bakanlığı müfettişleri tarafından denetleneceği düzenlenmiştir (m: 1/2). İlk bakışta, bunun sadece mali bir denetim olduğu görülmekte ise de, yapılan harcamaların Adalet Bakanlığı eliyle denetlenmesi, bu bürolarda çalışanların da Adalet Bakanlığı kadrosunda çalıştıkları kuralı ile birlikte değerlendirildiğinde, Anayasanın 79. maddesindeki seçimlerin doğru ve dürüst şekilde yapılması ve denetlenmesi faaliyetine merkez idare teşkilatının katıldığı sonucuna varılmaktadır.

Bu noktada bir parantez açmak gerekmektedir. Uluslararası çalışmalarda, seçimlerin yönetiminden sorumlu kurumların, kullandıkları kaynak bakımından bağımsız olmaları gerektiği vurgulanmaktadır⁴⁹⁴. Türk seçim hukuku, hem bütçe hem de personel bakımından değerlendirildiğinde, 298 sayılı Kanunun ilk halinin, bu kurallara

⁴⁹² Bu bilgisayar destekli seçmen kütüğünün hazırlanması 1989 yılında Hacettepe Üniversitesi öğretim üyeleri tarafından SEÇSİS projesi olarak adlandırılmıştır. Daha detaylı bilgi için bkz: <http://www.ysk.gov.tr/ysk/SecsisProjesi/SecsisIndex.htm> (s.e.t.:15.09.2010).

⁴⁹³ Seçmen Kütük Bürolarının Adalet Bakanlığı Müfettişleri Tarafından Denetlenmesine Dair Yönetmelik, RG: 24.1.2007-26413.

⁴⁹⁴ İDEA'nın hazırlamış olduğu: Seçimlerin Etik ve Profesyonel Yönetimine İlişkin Yönetim Kuralları (*Code de conduite pour l'Administration électorale éthique et professionnelle*), , Stokholm, 1998; Seçim Yönetim Tasarımı (*Election Management Design*) İDEA, Stokholm, 2006.

daha uygun iken, yukarıda ifade edilen değişiklikler neticesinde, Kanunun ilk metinden ayrılmaya başlandığı ve uluslararası kabul edilen kuraldan uzaklaşıldığı ortaya çıkmaktadır.

ii) 5749 Sayılı Kanunla Geline Durum Ve Yarattığı Sorunlar

Merkezi idarenin seçim işlerine katılmaya başlamasına yönelik tespitlerden sonra, bu konuda ele alınması gereken bir diğer değişiklik ise, 5749 sayılı Kanunla getirilen yeni düzenlemedir. Seçmen kütüğünün adres kayıt sistemindeki bilgiler esas alınarak düzenlenip, güncelleştirileceğinin kabul edilmesinin, seçimlerin düzen içinde gerçekleştirilmesini yargı organlarına bırakan Anayasa kuralı ile bağdaşıp bağdaşmadığı, 2008 yılında önemli bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Şimdi biz öncelikle, 298 sayılı Kanunun bu konuda benimsediği kuralları ele alacağız. Daha sonra, getirilen yeni düzenlemenin konu hakkında değerlendirilmesini yapmaya çalışacağız.

Seçmen yeterliğinin belirlenmesi, 298 sayılı Kanunun benimsediği ilk sisteme göre, resmi belgeler, muhtar ve ihtiyar heyetlerinin kayıt ve özel bilgilerinden elde edilen bilgilere göre yapılmaktaydı (m: 34). 1979 yılındaki değişiklikle, bu kurala 37. maddede yer verilmiştir. Görülmektedir ki, Kanunun ilk kabul edildiği yıllardan beri, seçmenlik sıfatının belirlenmesinde esas tutulan resmi belgelerdeki kayıtlardır. Vatandaşlarla ilgili nüfus kayıtları, doğum belgeleri, varsa kısıtlılık, kamu hizmetlerinden yasaklılık, tutukluluk veya hükümlülük kararları, asker olup olmadığına ilişkin bilgi ve belgeler devlet teşkilatının çeşitli kurumlarından elde edilmektedir.

2008 yılında 5749 sayılı Kanunla, Seçmen kütüğünün düzenlenmesine ilişkin 33. maddede yapılan değişiklikle, “*seçmen kütüğü; adres kayıt sistemindeki bilgiler esas alınarak Yüksek Seçim Kurulunca belirlenecek usul ve esaslara göre her yıl yeniden düzenlenir, sürekli bilgi toplama ile her seçim döneminde güncelleştiril(ir)*” kuralı getirilmiştir. Önceki düzenleme, “*seçmen kütüğü; her dört yılda bir yeniden düzenlenir, sürekli bilgi toplama ve her iki yılda bir genel denetleme ile güncelleştirilir*” şeklinde idi. Bu konu önemli tartışmalara sebebiyet vermiştir. Yapılan bu değişikliği, Anayasanın 79. maddesinde yer alan *seçimler yargı organlarının yönetimi ve denetimi altında yapılır*

ifadesi ile birlikte yorumlayanlar, seçimlerin denetimi olduğu kadar yönetiminin de yargı organlarının görevi altında olduğunu, yapılan değişiklik ile bunu merkezi idarenin yetkisi altında olan bir kurumun görevi haline getirilmesinin anayasa aykırı bir düzenleme olduğu iddiasını ileri sürmüşlerdir⁴⁹⁵. Kanunda yapılan bu değişikliği iyi anlayabilmek için, önce adrese dayalı nüfus kayıt sisteminin seçim hukukunu ilgilendiren yönünü ortaya koymak gerekmektedir.

Çok ayaklı projenin⁴⁹⁶ bir parçasını oluşturan adrese dayalı nüfus kayıt sistemi, T.C. kimlik numarası bulunan her vatandaşa tek bir ikamet yerinin belirlenmesi amacını taşımaktadır⁴⁹⁷. Bu şekilde, çeşitli sebeplerle gerçekleştirilen ikamet yeri değişikliklerinin takibi yapılabilecek ve bir vatandaşın birden fazla ikamet yeri bulunmayacaktır. Çünkü bu sisteme geçilmeden önce, adres değişiklikleri muhtarlıklar aracılığı ile ihtiyari olarak yapılmakta idi. Bu da, adres değişikliklerini beyan etmeyen seçmenlerin birden fazla yerde ikamet ediyor olmasına sebep olmaktadır. Yeni uygulama, her vatandaşa, adres değiştirildiğinde, önce nüfus müdürlüklerine kaydolmaları, daha sonra buradan alınan belgenin muhtarlıklara verilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu itibarla da, seçim hukuku bakımından mükerrer oyların önüne geçilmesi

⁴⁹⁵ ERDEM Tarhan, “Seçmen kütüğü ilkesi değişiyor mu?” **Radikal Gazetesi**, 13.3.2008; “Seçmen kütüklerinin ilkesi değişiyor”, **Radikal Gazetesi**, 27.11.2008; “Seçim güvenliğine bomba”, **Radikal Gazetesi**, 1.12.2008; “Kütük karmaşasında görev Meclisindir”, **Radikal Gazetesi**, 4.12.2008; “Adrese dayalı seçmen kütükleri evrakının imhası”, **Radikal Gazetesi**, 5.12.2008; BATUM Süheyl, “Bir yılda altı milyon yeni seçmen”, **Vatan Gazetesi**, 4.12.2008; Hiç kimse seyirci kalmamalı, **Vatan Gazetesi**, 11.12.2008. Ana muhalefet partisi, yasal düzenlemenin Anayasa hükmüne aykırı olduğunu iddia etmiş ve CHP Genel Başkanı bu konuda, 1950’li yıllardan günümüze anayasa düzeyinde çözülmüş olan kütük konusunun yargının etkin gözetimi ve denetiminden çıkarıldığı yorumunu yapmıştır, **Milliyet**, 2.12.2008. Dönemin YSK başkanı Muammer Aydın ise, 5749 sayılı Kanunu uygulamak zorunda olduklarını belirterek “*Biz bir mahkeme değiliz. Yasaların Anayasa’ya aykırılığını tartışmak gibi bir hak ve yetkimiz yok. “Bu yasa Anayasa’ya aykırı ben bunu uygulamam” diyebilir miyim? TBMM’de yasa çıkarmışlar, biz de buna uygun davranmak zorundayız*” açıklamasını yapmıştır, **Milliyet Gazetesi**, 7.12.2008.

⁴⁹⁶ 2000 yılında, her vatandaşa bir kimlik numarası vererek, tüm nüfus bilgilerinin bir araya toplandığı en önemli proje olan MERNİS, kullanılan sistemlerin omurgasını oluşturmaktadır. MERNİS sisteminden, adres kayıt sistemi, kimlik paylaşım sistemi gibi diğer uygulamalar geliştirilmiştir. MERNİS veri tabanındaki kimlik numarası, bütün kamu kuruluşlarınca esas alınmaktadır. Bunun sonucu olarak da vatandaşın, adalet, emniyet, sağlık, eğitim, savunma gibi işlerle ilgili bilgileri tek bir sistemle yönetilmektedir.

⁴⁹⁷ Amaç bu olmakla birlikte, adres kayıt sisteminin hayata geçirilmesinde birçok sıkıntı olduğu ve bu sistemle varılmak istenen amaca ulaşılamadığına ilişkin görüş için, bkz: ERDEM Tarhan, “İlan Edilen Nüfus Ve Seçmen Sayısı Yanlış”, **Radikal Gazetesi**, 7.4.2008. Yazar, adrese dayalı nüfus sayımı sonuçlarının mahalle ve köylere ayrıldığında elde edilen sayının seçmen kütükleri ile karşılaştırıldığında, iki sonucun birbirini tutmadığını, bunun sebebinin de özellikle mahalle ve köy bazında yerleşim yerlerinin isimlerinde birlik kurulamamış olması ile açıklamaktadır.

sağlanacaktır. Başka bir deyişle, adres beyan zorunluluğu getirilerek, vatandaşların adres teklifi kuralı benimsenmiş olmakta ve nüfus müdürlüklerinde bulunan bilgilerden, sandık bölgesi listeleri otomatik olarak elde edilmektedir.

Bu sistemin, seçim kurulları ve seçim hukukunda yarattığı sonuçlarına değinilirse; öncelikle, seçmen kütüklerinin merkezi verilerden elde edilen bilgilerden sağlanmasının, özellikle muhtarların üzerinde var olan büyük bir yükü kaldırdığını söyleyebiliriz. Nitekim, karşılaştırmalı hukuka bakılınca, büyük çoğunluğunda, seçmen listelerinin ulusal nüfus kayıt/kütüklerinden faydalanarak elde edildiği görülmektedir. Hatta, bu bilgilerden faydalanarak seçmenleri belirleme işi, neredeyse tamamen yerel idarelere, yani belediye hizmetlerine bırakılmıştır.

Uygulamaya ilişkin sonuçlardan bir diğeri ise, YSK'nın seçmen kütüklerinin belirlenmesinde adrese dayalı nüfus kayıt bilgilerini esas değil temel aldığıdır. Bu durumda, Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğünün varlık amacı artık pek kalmamıştır. Seçilen bu sistemde önemli olan, kütükler üzerinde etkin denetimin sağlanmasıdır. Günümüz uygulamasında, seçmen listelerinde yer almama ya adres beyanının yapılmaması ya da nüfus müdürlüğündeki hatadan kaynaklanacaktır. Seçimlerin yönetimi bakımından önemli olan konu, ikinci haldir. Yani, nüfus müdürlüğüne beyan yapılmış olup da, buradan kaynaklanan bir hata sebebiyle seçmen listesinde yer almama durumunda, önce yetkili nüfus müdürlüğüne daha sonra da idari yargı makamlarına başvuru yapılmalıdır. Nitekim, Fransa'da içinde hakim olan kurulların kararlarına karşı, seçmenlik sıfatının belirlenmesine ilişkin uyuşmazlıklar için adli yargıya, listenin hazırlanmasındaki şekil eksikliği için de idari yargıya gitmek mümkündür⁴⁹⁸. Ancak, bu durumda, seçmen kütüğüne ilişkin ilçe seçim kurulu başkanı hakimin denetim yetkisinin ortadan kalktığı ileri sürülebilir.

1982 Anayasasınının 67. maddesi ile 298 sayılı Kanununun 2. maddesi seçimlerin genelliğini düzenlemektedir. Seçimin genelliği ise, Anayasa ve Kanunda yer alan şartları yerine getiren herkesin oy kullanabilmesi anlamına gelmektedir. Ancak, bu konuda

⁴⁹⁸ bkz s: 46.

kanun koyucunun anayasanın amir hükmü olan bu genellik ilkesini tam olarak yerine getirmekte yetersiz kaldığı durumlar bulunmaktadır. Seçim gününde, sağlık sebepleri ile hastanede veya daimi olarak huzur/ bakımevinde bulunanların nasıl oy kullanılacağına ilişkin düzenlemeler yer almamaktadır. Oysa karşılaştırmalı hukuka baktığımızda, Avrupa ülkelerin mevzuatlarında bu kimseler için özel düzenlemeler bulunmaktadır⁴⁹⁹. Dolayısıyla, Anayasanın 79.maddesi ile seçimlerin yönetim görevini gerçekleştiren YSK'nın, kanun koyucunun sessiz kaldığı bu durumlarda gereken tedbirleri alması gerekmektedir.

iii) Seçmen Listeleri

Kütükler belirlendikten sonra yapılan iş, listelerin hazırlanmasıdır. Mevzuatımızda, üç farklı liste bulunmaktadır: muhtarlık bölgesi askı listesi, sandık bölgesi askı listesi ve sandık seçmen listesi.

Muhtarlık bölgesi askı listesi, kütüklerin daimiliği esasının bir sonucu olarak her sene güncellenen kütük bilgilerinden elde edilmektedir. Kanuna göre “*seçmen kütüğündeki yanlışların düzeltilmesi ve eksikliklerin tamamlanması amacıyla; seçmen kütüğünde yazılı adreslere göre aynı muhtarlıkta oturan ve seçmen kütüğünde yazılı seçmenlerin; seçmen kütüğü numarası, adı ve soyadı, ana ve baba adı, doğum yılı, doğum yeri, adresi yazılı olduğu ve seçmen soyadı alfabe sırasına göre sıralanmış listeye Muhtarlık Bölgesi Askı Listesi denir*” (m.39/2). Bu bilgilerin güncellenmesi için gereken veriler de *her yıl sonundaki mevcut bilgilere dayanılarak seçmen kütüğünden elde edilir*.

Muhtarlık bölgesi askı listesinin amacı muhtarlık bölgesinde bulunan seçmenlere ait bilgilerin güncellenmesinin sağlanmasına yöneliktir ve bu amaca uygun şekilde her yıl nisan ayının ilk pazartesi günü muhtarlıklarda askıya çıkarılarak seçmenlerin incelemesine sunulmaktaydı. Ancak, 2008 yılında bu listelerin “*her yıl, seçim*

⁴⁹⁹ Karşılaştırmalı hukuktaki örneklere baktığımız zaman hastanelerde sandık bürosunun kurulmasına ilişkin düzenlenmelere Polonya’da (Polonya Seçim Kanunu m: 21), İsveç’te (İsveç Seçim Kanununun, Bölüm 12), rastlamak mümkündür.

dönemlerinde” askıya çıkarılacaklarına ilişkin bir değişiklik yapılmıştır. Öncelikle “her yıl” ve “seçim dönemleri” ile ne kastedilmek istendiği anlaşılamamaktadır. Burada “her yıl” ile önceki uygulama ile paralel olarak devamlı güncelleme esasına bağlı kalınacağını düzenlenmek istediği yorumu yapılabilir. Ancak, önceki uygulama varolan kesin bir tarih belirlemişken, yeni düzenlemede bunun belirlenmemiş olması uygulamadaki yeknesaklığı etkileyecek bir durumdur.

Muhtarlık bölgesi askı listesi hazırlandıktan sonra, siyasi partilere ve seçim kurullarına kanunda belirtilen adette gönderilmektedir. Bu hükümden, siyasi partilerin bölgedeki seçmen bilgisine her daim sahip olabildikleri sonucu çıkmaktadır. Bu durum da, aslında seçim yönetiminin ayrı bir denetim boyutunu ortaya koymaktadır. Siyasi partiler ayrıca seçim bölgelerini kapsayan seçmen listelerinin doğru ve gerçeğe uygun yapıp yapılmadığını incelemek imkanını ve gerektiğinde 122. madde uyarınca da itiraz hakkını haiz olmaktadır. Ancak YSK’ya göre, muhtarlık bölgesi askı listesine muhtarların itiraz hakkı bulunmamaktadır⁵⁰⁰.

Sandık bölgesi askı listesi, 298 sayılı Kanunun 42. maddesindeki düzenlemeye göre, seçmen kütüklerinde yapılan değişikliklerin kütüğe işlenmesi ile elde edilen listedir. Bu listeler il ve ilçe seçim kurulu başkanlıklarında bulundurulur. Hakimlerin gözetiminde bulundurulan bu listenin bir örneği aynı zamanda, seçime katılacakları YSK tarafından belirlenmiş siyasi partilere de verilir.

Sandık seçmen listesi ise, seçim döneminde kullanılan esas listedir. Kanunun 43. maddesine göre, bu liste oy verme gününden 120 gün önce hazırlanır ve oy verme gününden 10 gün önce de, seçmenlerin bilgisine sunulmaktadır. Bu listede seçmenlerin seçmen kütük numarası, ad ve soyadları, ana ve baba adları, doğum yer ve yılı ile adres bilgileri bulunmaktadır. Sandık kurullarına bu liste verilmektedir. Oylama günü, hangi seçmenin oylamaya katılacağını belirleyen bu listede yer almamak, seçime katılmama sonucunu doğurmaktadır (298/34-7).

⁵⁰⁰ YSKK No: 2002/285, kt: 18.5.2002, ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 350-351.

Görüldüğü üzere, 298 sayılı Kanun, seçmenlerin belirlenmesi için birden fazla yöntem belirlemiş bulunmaktadır. Hazırlandığı dönem göz önünde bulundurulunca, bu konuda oldukça ayrıntılı düzenlemelerin yapılmış olması pek de şaşırtıcı değildir. Üstelik bu önem, Kanunun adına da taşınmıştır. Zira, 1950 tarihli 5545 sayılı Kanundan önce, seçim zamanında yapılan usulsüzlüklerin büyük bir bölümü seçmen bilgilerinde yapılmıştır. Ancak, günümüz uygulamasının, Kanunun kurmak ve korumak istediği sisteme uygun olduğunu söylemek biraz güçtür. Çünkü, özellikle adrese dayalı nüfus kayıt sistemine geçilmekle, seçmen kütüklerinde etkin ve doğru yazılımların yapıldığını söylemek oldukça zordur. Ayrıca, varolan birden fazla liste ise aslında uygulamada pratik bir sonuç yaratmamaktadır. Güncellemelerin ne zaman yapıldığı, hangi bilgilere göre yapıldığı belirsizliğini koruduğu gibi, seçmen de sadece seçim zamanı muhtarlıklarda asılan listeleri kontrol etmekte hatta genelde de etmemektedir. Dolayısıyla, seçmen kütüklerinin belirlenmesi ve yönetimi ile denetiminin daha kolay ve de daha etkin bir sisteme kovuşturulmasında yarar vardır.

iv) Seçmen Bilgi Kağıdı

298 sayılı Kanunun ilk halinde 47. maddede düzenlenmiş olan seçmen kartı, seçmenin hangi sandık bölgesinde ve hangi sandıkta oy vereceğini ve seçmen listesindeki sıra numarasını gösteren, seçmenin kimliğini ispata yarayan bir belge olarak düzenlenmişti. Oy verme sırasında kullanılacak bu belgede tereddüt duyulması halinde, sandık kurulu nüfus cüzdanı isteyebilir ya da iki seçmenin tespitine başvurabilirdi. 1979 yılında maddede yapılan değişiklik, bu belgenin kimlik ispat kuvvetini kaldırmış, sadece seçmeni bilgilendirmek amaçlı hazırlandığı ve hiçbir surette kimlik belgelemesinde kullanılamayacağını belirtmiştir.

Seçmenin kimliğini tespit etmede kullanılacak belgeler ise, Kanunun 2008 yılında 5749 sayılı Kanunla değişik 87. maddesinde, *nüfus hüviyet cüzdanı veya kimlik tespiti amacıyla düzenlenmiş ve Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarasını taşıyan resmi belgeler* olduğu düzenlenmiştir. Dolayısıyla artık, seçmen kartı ilk düzenlendiği haliyle

kullanılmamakta, hatta çoğu zaman seçmenlere dahi ulaşmamakta⁵⁰¹, seçmenin kimliği, Kanunda biraz önce belirtilen belgelerle teyit edilmektedir. Ancak, bu konu uygulamada bazı tereddütlere yol açmıştır. Yeni 87. maddede yer alan *TC kimlik numarası taşıyan resmi belgelerle belirleneceği* hususu 2009 yılında yapılan mahalli idareler seçiminde, çoğu seçmenin üzerinde T.C. kimlik numarası bulunan belgesinin bulunmadığı iddiası ile YSK'nın önüne getirilmiştir. YSK, 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanununun ilgili maddeleri ile 298 sayılı Kanununun 87. maddesini birlikte değerlendirerek, halen nüfus cüzdanlarının üzerinde T.C. kimlik numarası bulunmayan vatandaşlar bakımından 87. madde hükmünün Anayasanın 67. maddesinde yer alan seçme haklarından mahrum kalmaları sonucunu doğuracağı sonucuna vararak, “*nüfus idarelerinden alınacak, seçmen vatandaşın Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarasını da taşıyan mühürlü ve imzalı nüfus kayıt örneğinin aslını Sandık Kurulu Başkanlarına, Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası olmayan nüfus hüviyet cüzdanı, resmi daireler veya iktisadi devlet teşekküllerince verilmiş resimli ve soğuk damgalı kimlik kartı, pasaport, evlenme cüzdanı ve sürücü belgesi gibi belgelerle birlikte ibraz etme(leri) halinde (seçmenlerin) oylarını kullanabilmelerinin mümkün olduğuna*” oy çokluğu ile karar vermişti⁵⁰². Bu karardan sonra, kanun koyucu 87. maddede 8.4.2010 tarih ve 5980 sayılı Kanunla tekrar bir değişiklik yaparak, YSK kararını, şu şekilde bir kanun maddesi haline getirmiştir: “*Üzerinde Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası olmayan bir kimlik belgesi ibraz eden seçmenin oy kullanabilmesi için, bu belgelerin yanında ayrıca seçmen bilgi kâğıdını veya Türkiye Cumhuriyeti kimliğini ispata elverişli Yüksek Seçim Kurulu tarafından ilan edilen bir belgeyi de ibraz etmesi şarttır*”.

⁵⁰¹ Seçmenlere ulaşmayan seçmen bilgi kartları, ilçe seçim kurulu başkanlıklarında toplanmakta, seçim günü, diğer evraklarla birlikte sandık kurullarına yollanmaktadır. Dileyen seçmen, kartını oy verme günü sandık kurulundan temin edebilmektedir, YSKK No: 2002/782, kt: 17.10.2002, ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s:360-361.

⁵⁰² YSKK No: 477, kt: 18.3.2009, RG: 20.3.2009-27175. 7'ye karşı 4 oyla kabul edilen kararda, azınlık görüşü, kimlik belgelerinde, T.C. numarasının bulunmasına ilişkin değişikliğin hem resmi gazetede yayınlanan genelge ile hem de TRT haber bültenlerinden sonra yapılan anons ile duyurulduğundan, YSK'nın, genelgesinde değişiklik yapmasına gerek olmadığını ortaya koymuştur.

Bu yeni düzenleme, Anayasanın 67. maddesinin son fıkrası uyarınca henüz yürürlüğe girmemişken gündeme gelen halkoylamasında⁵⁰³, seçmenlerin kimliklerini hangi belgelerle ispat edecekleri sorusu gene YSK'nın önüne getirilmiştir. Her ne kadar konu, daha önce genelgelerle ve kararlarla açıklanmış olsa da, YSK talebi incelemiş ve bir önceki kararıyla paralel bir şekilde, “*seçmenlerin oy kullanma haklarından yoksun kalmamalarının temini bakımından; nüfus idarelerinden alınacak, seçmen vatandaşın Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarasını da taşıyan mühürlü ve imzalı nüfus kayıt örneğinin aslını Sandık Kurulu Başkanlarına, Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası olmayan nüfus cüzdanı, resmi daireler veya iktisadi devlet teşekküllerince verilen soğuk damgalı kimlik kartı, pasaport, evlenme cüzdanı, askerlik belgesi, sürücü belgesi, avukatlık kimlik belgesi gibi belgelerle birlikte ibraz etmesi halinde oylarını kullanabilmelerinin mümkün olduğuna*” oyçokluğu ile karar vermiştir⁵⁰⁴.

b) Yurt Dışında Bulunan Seçmenlerin Belirlenmesi

1982 Anayasasının 1995 yılında 4121 sayılı Kanunla⁵⁰⁵ değişik 67. maddesi, *yurtdışında bulunan Türk vatandaşlarının oy hakkını kullanabilmeleri amacıyla kanun, uygulanabilir tedbirleri belirler* hükmünü düzenlemektedir. Daha ilk bakışta, anayasa koyucunun, yurtdışında bulunanların seçmen olabilmelerini, anayasal siyasi bir hakkın gerçekleştirilmesini tamamen kanun koyucunun iradesine bıraktığı görülmektedir. Bu düzenleme ile yurtdışında bulunan seçmenlerin oy kullanabilmeleri, ancak, kanun koyucunun takdir edeceği tedbirler çerçevesinde mümkün olabilecektir. Bu yönü ile her

⁵⁰³ 7.5.2010 tarih ve 5982 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun halkoyuna sunulmak üzere, 13.5.2010 tarihinde resmi gazetede yayınlanmıştır.

⁵⁰⁴ YSKK No:2010/646, kt: 26.8.2010, RG: 28.8.2010-27686.. Bu sefer, YSK 7 üye ile toplanmış ve 6'ya karşı 1 oyla kararını almıştır. Bir önceki kararda da muhalefette kalan, şimdiki YSK başkanı Ali Em karşı oy gerekçesinde, *seçmen kimliğinin tespitine esas olacak bu kimlik belgelerine ek belge ilave edilmesinin geçici uygulamaları olağan uygulamalara dönüştüreceği(ni)* belirtmiştir. Oldukça haklılık payı olan bu görüş aslında, seçimlerin yönetimi konusunda YSK'nın gösterdiği zaafiyeti de ortaya koymaktadır. Zira, 2009/477 sayılı karardan sonra, seçmenlik sıfatı bakımından sadece T.C. kimlik numarası taşıyan belgelerin kullanılacak olduğu yolunda çalışma ve duyurular yeteri kadar yapılmış olsaydı, 2010 yılında, yani, T.C. kimlik numarası taşıyan belgelerin kullanımına geçilmesinden 2 yıl sonra gene kanun hükmünü genişleten bir yorumda bulunmak durumunda kalmayacaktı.

⁵⁰⁵ Kt: 23.7.1995, RG: 26.7.1995-22355.

Türk vatandaşına anayasa tarafından tanınan temel bir siyasi haktan faydalanmak hatta bu hakkı kullanmak, bulunulan yere göre zayıflamaktadır. Anayasa koyucunun 1995 yılında, gerekli tedbirleri almasına ilişkin verdiği yetkiyi, kanun koyucu aradan ancak 13 sene geçtikten sonra kullanmıştır. 2008 yılında 5749 sayılı Kanunla 298 sayılı Kanunun çeşitli hükümlerinde, yurtdışında vatandaşların oy haklarını kullanmaları için gereken bazı yeni düzenlemeler ile değişiklikler yapılmıştır. Bu düzenlemeler yurtdışında bulunanların seçmen kütüğünün oluşturulması ile oy verme usullerine ilişkindir. Çalışma alanımız bakımından incelememiz, yurtdışı seçmen kütüğüne yönelik olacaktır.

Yurtdışında bulunanların seçmen olarak tanınmasına ilişkin ilk düzenlemeyi 1950 yılındaki 5545 sayılı Kanunda bulmak mümkündür. Bu Kanunun 11. maddesinin son fıkrası *yabancı memleketlerde bulunan vatandaşlar(in) talepleri üzerine, tayin ettikleri seçim bölgesine veya son ikametgahları kütüğüne yazılabil(eceklerini)* düzenlemektedir. 298 sayılı Kanunun ilk halinde bu hüküm, 29. maddenin son fıkrasında aynı şekilde düzenlenmişti. Ancak, bu maddede 1979 tarihli 2234 sayılı Kanunla yapılan değişiklik neticesinde, konu *Yurt Dışında Oturan Vatandaşların Yazımı* başlığını taşıyan 35.maddede düzenlenmiştir.

Yurt dışında bulunanların oy kullanma hakları tekrar 1987 yılında 3377 sayılı Kanunla 94. maddede yapılan değişiklikle gündeme gelmiştir. Bu düzenlemeye göre, *seçmen kütüğüne yazılmayan ve yurt dışında altı aydan fazla ikamet eden seçmenlerin*, seçimlerden yetmişbeş gün öncesinden başlayarak, YSK tarafından belirlenen gümrük kapılarında oy kullanabilecekleri düzenlenmişti. Bu değişiklik birçok yönden eleştiriye açık bulunmaktaydı. Öncelikle, kanun koyucu, Anayasanın 67. maddesinde “yurt dışında bulunan” ifadesini, “yurt dışında ikamet edenler” şeklinde düzenleyerek, kapsamı daraltmış bulunmaktaydı⁵⁰⁶. Üstelik bunu belirli bir süre şartına bağlamıştı. Yurt dışında

⁵⁰⁶ Bu ifade değişikliği, 1995 yılında Anayasa Mahkemesinin önünde de tartışılmıştır (AYM E 1995/54, K1995/59, kt: 18.11.1995- RG: 21.11.1995-22470) 1995 yılında 4125 sayılı Kanunun Geçici 2. maddesinde yer alan düzenlemenin anayasaya aykırılığının iddia edildiği davada, Anayasa Mahkemesi, geçici maddede geçen “mukim” sözcüğünün “ikamet eden” anlamıyla uzun süreli ya da yerleşmek amacıyla oturmayı öngörmektedir. Oysa, Anayasanın 67. maddesinin ikinci fıkrasında “...yurtdışında bulunan Türk vatandaşlarının...” açıklığı yer almaktadır. Anayasa yasalara göre değil, yasalar Anayasa’ya göre değerlendirileceğinden önceki Yasa’daki “ikamet eden” sözcüklerinin Anayasa’daki “bulunan” sözcüğüne göre anlamlandırılıp uygulanması zorunludur. Seçmen yeterliğini taşıyan Türk vatandaşlarından hangi neden ve süreyle olursa olsun yurtdışında bulunanların hepsine oy verme

altı aydan fazla ikamet etmek şartını sağlayanlar, ancak gümrük kapılarında oy kullanma hakkını haiz kılınmıştır. Bu durumda, yurt dışında altı aydan daha az süreden beri ikamet edenlerin durumu belirli değildir. YSK'nın Anayasadan aldığı görevle konuya bir açıklık getirmesi gerekmektedir. Bu düzenlemenin bir başka eksik yönü ise, sadece oy verme usulünün belirlenmiş olması, yurtdışındaki vatandaşların kütüğe yazılmaları ile ilgili herhangi bir kuralın getirilmemiş olmasıdır. Bu hüküm uygulamada, seçim zamanı, yurtdışında bulunan ve belirli siyasi partinin tarafı olanların hem gümrük kapılarında hem de kayıtlı buldukları yerlerde oy kullanmalarına sebep olmuştur. Başka bir ifade ile, yurtdışında ikamet edenlerin hala eski oturdukları yerdeki bilgilerinin güncel olması, dolayısıyla da seçmen listelerinde bulunmaları aynı zamanda, hem gümrük kapılarında hem de yurtiçinde son ikamet yerlerinde oy kullanmalarına neden olmuştur.

Yurt dışında bulunan vatandaşların oy kullanabilmeleri için, onlara özgü seçmen kütüğünün oluşturulması, yukarıda da ifade edildiği üzere, 2008 yılındaki düzenleme ile gerçekleştirilmiştir. 298 sayılı Kanunun 5749 sayılı Kanunla değişik 38. maddesine göre *(b)u Kanuna göre seçmen olup, yurt dışında bulunan vatandaşların adres kayıt sistemindeki bilgilerine dayalı olarak oluşturulan bilgiler topluluğuna "Yurt Dışı Seçmen Kütüğü"* denilmektedir. Bu kanun hükmüne göre de, YSK, 20 Nisan 2010 tarihli Resmi Gazete'de, Yurt Dışı Seçmen Kütüğü Genelgesini yayınlamıştır⁵⁰⁷. YSK söz konusu kararında önce, yurt dışı seçmen kütüğünün oluşturulması ile Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğü'nü görevlendirilmiştir. Sonra Genel Müdürlüğün, söz konusu yurttışılara ait kütüğü, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğünün adres kayıt sisteminde bulunan bilgilerden oluşturacağı kabul edilmiş ve konu hakkında usul ve esasların belirlenmesi amacıyla da, Örnek: 140/II sayılı genelge yürürlüğe konmuştur.

Örnek: 140/II sayılı Genelge, öncelikle yurt dışında ikamet edip, adres kayıt sisteminde yer alan seçmenlere oy hakkı tanımaktadır (m:3). Yurt dışı seçmen kütüğüne kayıt olamayacakların belirlendiği 4. madde hükmü, özellikle ele alınması gereken düzenlemeleri içermektedir. Söz konusu hükmün ilk bendi, 298 sayılı Kanunun 8.

hakkının kullandırılması gerekmektedir", diyerek "mukim" sözcüğünün anayasa aykırı olduğu sonucuna varmıştır.

⁵⁰⁷ YSKK No: 2010/264, kt: 10.4.2010, RG:20.4.2010-27558.

maddesine paralel şekilde, seçmen olamayanları, kısıtlı ve kamu hizmetinden yasaklılar olarak belirlemektedir. Ancak, devam eden bentlerde, “*MERNİS kayıtlarında Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası olup da, seçmen niteliğine sahip olmakla birlikte MERNİS Adres Kayıt Sisteminde (AKS) yurt dışı ülke bilgisi bulunmayanların*” (b); “*Silah altında bulunan erlerin (izinli olsalar bile)*” (c), yurt dışı seçmen kütüğüne kayıt olamayacaklarını düzenlemektedir. Oysa ki, bunlar, seçmen olmayı değil, oy kullanmayı engelleyen durumlardır. Nitekim, 298 sayılı Kanunun “Oy kullanamayacak olanlar” başlıklı 7. maddesi de, benzer şekilde, bir kısım vatandaşların, seçmen niteliğini haiz olsalar da, oy kullanmalarını engelleyen hallerini düzenlemektedir. Bu itibarla, genelgede yurt dışı seçmen kütüğüne kayıt olamayanların belirlendiği 4. maddenin b ve c bentlerinde yer alan hükümler aslında oy kullanamama hallerini düzenlemektedir. Seçmen olmaya engel değildir. Dolayısıyla genelgenin, bu hükmü, Anayasanın 67. maddesinde her vatandaşa tanınmış olan seçme hakkını daraltmaktadır. Bu durumda öncelikle birkaç genel tespit yapmak gerekmektedir: Anayasa, seçimlerin yönetimi ve denetimi ve bunlarla ilgili her türlü işlemi yapma görevini YSK’ya vermekte, aynı zamanda, seçme ve seçilme haklarının kanunla düzenleneceğini belirtmektedir. 298 sayılı Kanunun 35. maddesi de, yurt dışı seçmen kütüğünün YSK tarafından belirlenecek ilke ve esaslara göre oluşturulacağını öngörmektedir. Ancak, YSK’nın söz konusu genelgesi, kanun koyucunun YSK’ya bıraktığı düzenleme alanını, Anayasanın 67. maddesi aleyhine oldukça daraltan bir hüküm içermektedir. Bu konuda ne yapılabileceği gibi, önemli bir sorun ortaya çıkarmaktadır.

Öncelikle, genelgenin 6. maddesindeki düzenlemeye uygun olarak, kütüklere ilişkin itirazlar Ankara’da il seçim kuruluna bağlı olan yurtdışı ilçe seçim kuruluna yapılabilir⁵⁰⁸. Ancak, yurt dışında bulunan vatandaşların, kendi kütüklerine ilişkin olarak, Ankara’da bulunan ilçe seçim kuruluna ulaşmaları ve bu konuda hızlı kararlar alınması pek mümkün gözükmemektedir.

⁵⁰⁸ Bu düzenlemenin, 298 sayılı Kanunun seçmen kütüklerine ilişkin şikayet ve itirazlara ilişkin, başvuruların ilçe seçim kurulu başkanına yapılmasını kabul eden sistemine uyduğunu söylemek pek mümkün değildir. Zira, seçmenlik sıfatının korunması, kurula değil aslen hakimlere bırakılmaktadır.

Ayrıca, bu genelgenin bir idari işlem olması sebebiyle, buna karşı, 298 sayılı Kanununun 131. maddesi çerçevesinde YSK'ya başvuru yapılabilir. YSK konuyu değerlendirdiğinde, ya genelge hükmünü değiştirir ya da değiştirilmesine yer olmadığına karar verir. Her iki halde de vereceği karar kesin olacaktır. Değiştirmeye yer olmadığına ilişkin kararı da bazı vatandaşlar bakımından, süreli de olsa, seçmen olma hakkını bertaraf ederek, özel olarak 298 sayılı Kanununun 7. ve 8. maddeleri, genel olarak da, Anayasanın 67. maddesi hükmü ile çatışan bir durum ortaya çıkaracaktır.

2) Seçim Çevrelerinin Ve Milletvekili Sayısının Belirlenmesi

Seçimlerin yapılabilmesi için, ülkeler seçim çevrelerine bölünmektedir. Seçim sistemi ne olursa olsun, milletvekilleri bu seçim çevrelerinden temsilci olarak seçilmektedir. Seçim çevrelerinin belirlenmesinde en önemli unsur seçim çevrelerinde kullanılan oyların eşitliğinin sağlanmasıdır. Başka bir deyişle, kullanılan oylar aynı etkiye sahip olmalıdır. Bu sebeple, bazı büyük seçim çevreleri, oyun eşitliği olarak ifade edilen bu kurala uygun olarak, bir ya da daha fazla alt bölgelere bölünebilirler. Karşılaştırmalı hukukta, özellikle kuzey Avrupa ülkelerinde asıl görevi seçim çevrelerini belirlenmesi olan bağımsız kurullar bulunmaktadır⁵⁰⁹. Özellikle nüfus ve uygulanan seçim sistemi ile doğrudan ilişki halinde olan milletvekili sayısının belirlenmesi bağımsız kurullara bırakılarak, seçimlerde eşitliğin yani seçmen iradesinin en doğru ve dengeli şekilde parlamentoda dağılımı sağlanmak istenmiştir. Bu ayrık örnekler bir kenara bırakıldığı zaman, seçim çevrelerinin idari yapılanma ile paralel şekilde belirlendiği görülmektedir.

Türk hukukunda, 298 sayılı Kanununun 3. maddesine göre her il bir seçim çevresidir. Bazı seçim çevreleri de, 2839 sayılı Kanununun 4. maddesinin 5. fıkrasında yer alan kurala göre, alt seçim çevrelerine bölünebilmektedir. YSK tarafından yapılan bu bölme işlemi için uyulması gereken kurallar ayrıca söz konusu maddenin 6. fıkrasında belirlenmiştir. Bunlar, seçim çevrelerinin öncelikle nüfus bakımından eşit, dolayısıyla her oya eşit temsil imkanı sağlayacak şekilde, idari yapılanmaya uygun olarak ve seçim çevreleri

⁵⁰⁹ Örneğin İzlanda için bkz s: 14, İrlanda için bkz s: 59.

içinde yer alan ilçeler arasında da nüfus ve coğrafi özelliklerin dikkate alınarak belirlenmesidir.

YSK, 2839 sayılı Kanunun 4.maddesine göre milletvekili dağılımını belirlerken, önce her ile bir milletvekili verilir. Sonra nüfusa göre kalan milletvekilleri illere dağıtılır. İllerin nüfusu, en sonuncusu 2000 yılında yapılan nüfus sayımı bilgilerine göre belirlenmekteydi. Ancak, nüfus bilgileri merkezi idare tarafından bilgisayar destekli kayıtlarla tutulduğundan beri, YSK bu kayıtlara göre, milletvekili dağılımını gerçekleştirmektedir. Bu dağılımdan sonra, 2839 sayılı Kanunun 4. maddesinin 5. fıkrasına göre, çıkarılacak milletvekili sayısına göre, seçim çevreleri belirlenmektedir. Buna göre, çıkaracağı milletvekili sayısı 18'e kadar olan iller, bir seçim çevresi sayılmaktadır. Bundan fazla milletvekili çıkaranlar 35'e kadar iki, 36 ve daha fazla olanlar üç seçim çevresine bölünmektedir.

Türk seçim hukukunda YSK'ya tanınan bu yetki, en önemli yönetim görevlerinden biridir. Bu yetki ile ayrıca seçim yönetim faaliyetinin genel niteliği de ortaya çıkmaktadır. Çünkü YSK, seçim çevreleri ve milletvekili sayısını seçim zamanında değil, 2839 sayılı Kanunun 5. maddesi uyarınca, genel nüfus sayımı sonuçlarının açıklanmasından itibaren en geç altı ay içinde yayınlamaktadır. Ancak, artık nüfus sayısı, 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanununa göre TÜİK tarafından açıklanan adrese dayalı nüfus kayıt sistemi ile belirlenmekte, YSK'da bu verilere göre seçim çevrelerinden çıkacak milletvekili sayısını belirlemektedir.

Milletvekili sayısının belirlenmesinde vurgulanması gereken son bir husus, 2839 sayılı Kanunun 4. maddesinin 3. fıkrasına 2009 yılında 5922 sayılı Kanunla eklenen cümleye ilişkindir. Bu ek cümle, milletvekili dağılımında nüfusu milletvekili çıkarmaya yetmeyen illere milletvekili dağılımının nasıl yapılacağını göstermektedir. Bilindiği gibi, her ile önce bir milletvekili dağıtılır. Bu dağıtımdan sonra, d'Hont sistemi uyarınca her ile düşen milletvekili sayısı belirlenir. Ancak, bu dağılım neticesinde artık milletvekilleri kalabilmektedir. Bunlar, nüfusu milletvekili çıkarmaya yetmeyen iller ile artık nüfusu kalan iller arasında artık nüfus büyüklüklerine göre sırayla dağıtılır. 2009 yılında eklenen cümleye göre de, bu dağıtım neticesinde, bazı illerin ikinci bir milletvekili

çıkaramadığının tespit edilmesi halinde, dağıtımına önce bu illerden başlanır. Bu ek cümlelerin, milletvekili dağılımı bakımından, öncelikle YSK tarafından kullanılan, adrese dayalı nüfus kayıt sisteminin, seçmen kayıtları bakımından doğruluğunu sağlamaktan uzak olduğu tespiti karşısında, gerçeğe uygun sonuçlar doğuracağını söylemek pek mümkün değildir. Ayrıca, bir önceki seçimlerdeki, seçim çevreleri ve çıkardıkları milletvekili sayılarına bakıldığı zaman, kanun koyucunun, bazı iller bakımından en az iki milletvekili ile temsil edilmesini garanti altına almak istediği bir saklı amacın varlığını sezmemek mümkündür. Kaldı ki, bu değişiklik, anayasa komisyonunda da oldukça tartışılmış ancak, bir uzlaşmaya varılmadan olduğu gibi kabul edilmiştir. Bu değişikliğin Mecliste kabul edilmesinden sonra CHP, Anayasa Mahkemesine iptal davası açmıştır⁵¹⁰.

3) Seçime Katılacak Siyasi Partilerin ve Adayların Belirlenmesi

Seçimlerin yönetimi içinde yer alan faaliyetlerin içinde en önemlilerinden birisi de seçim yarışına girenlerin belirlenmesidir. Türk hukukunda seçim yarışı genellikle siyasi partiler arasında yapılmaktadır. Bu itibarla, seçim dönemine girildiğinde, YSK tarafından seçime girme hakkını haiz olan siyasi partiler belirlenmektedir (a). Bu görev, 298 sayılı Kanunla, YSK'ya tanınmış olan özerk yönetim görevlerinden biridir. Bundan sonra ise, siyasi partilerin belirlediği adayların ve bağımsız olarak seçime katılan kişilerin adaylık başvurularının incelenmesi gelmektedir (b).

a) Seçime Katılacak Siyasi Partilerin Belirlenmesi

YSK'nın en önemli yönetim görevlerinden biri de, 298 sayılı Kanununun 14. maddesinin 3420 sayılı Kanunla değişik 11. bendi ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 36. maddesine uyarınca, seçime katılacak siyasi partileri belirlemektir.

YSK'nın seçime katılacak siyasi partileri belirlerken kanunen aradığı şartlar siyasi partilerin illerin en az yarısında, oy verme gününden en az altı ay önce teşkilatlarını kurmuş ve büyük kongrelerinin yapmış olmaları veya TBMM'de grubu bulunmasıdır. Bilindiği üzere, Türk hukukunda, siyasi partiler 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 8. maddesine göre, maddede belirtilen bildiri ve belgeleri, İçişleri Bakanlığına vermeleri ile

⁵¹⁰ E 2009/88, AYM henüz karar vermemiştir.

tüzel kişilik kazanmaktadırlar. Bakanlık, kurulan siyasi partilere ilişkin bilgileri Anayasa Mahkemesine ve Cumhuriyet Başsavcılığına göndermektedir. Seçim kararı verildiğinde, 2820 sayılı Kanunun 36.maddesi ve 298 sayılı Kanunun 14.maddesinin 11.bendi uyarınca, YSK seçime katılacak siyasi partileri belirlemektedir. Bunun için Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığından bilgi istemektedir⁵¹¹. YSK tarafından aranan iki koşul bulunmaktadır: teşkilatını tamamlamış ve büyük kongrenin yapılmış olması.

Teşkilatlanmanın tespiti için ise, önce “*ilçe beldelerinden hareket edilerek il dahilinde teşkilatı kurulmuş ilçe adedine göre o ilde teşkilatlanmanın oy verme tarihinden 6 ay önce ikmal edilmiş olup olmadığına ve nihayet teşkilatı kurulmuş il sayısının Türkiye'nin toplam il sayısının yarısı(na)*”⁵¹² ulaşıp ulaşılmadığına bakılmaktadır. Seçime katılma şartlarından biri olan, teşkilatlanmanın tamamlanmış olması, seçim hukuku bakımından önemli bir meseledir.

Anayasa Mahkemesine göre, siyasi partilerin; 1- *Ülke çapında faaliyet göstermek üzere teşkilatlanmaları gereken, 2-Bu teşkilat ile millî iradenin oluşmasını sağlayarak demokratik bir devlet ve toplum düzeni içinde ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması amacını güden ve; 3- Parti içi çalışmalarını demokrasi esaslarına uygun düzenlemek zorunda bulunan kuruluşlar olduğu anlaşılır. Bu üç niteliğin birlikte gerçekleştirilmesi ise, ancak siyasî partilerin ülke düzeyinde örgütlenmeleri, yani olduğunca çok sayıda il ve ilçe örgütlerini kurmaları ile olanaklıdır*⁵¹³. Bu itibarla, ülke çapında seçime katılacak siyasi partilerin, AYM'nin vurguladığı gibi ülkede çok sayıda alt kademelerde teşkilatlanmasının yapılmış olması gerekmektedir. Kararın devamında da “*Siyasî partiler, 2820 sayılı Yasa'nın 3. maddesinde "Anayasa ve kanunlara uygun olarak; milletvekili ve mahallî idareler seçimleri yoluyla, tüzük ve programlarında belirlenen görüşleri doğrultusunda çalışmaları ve açık propagandaları ile millî iradenin oluşmasını sağlayarak demokratik bir devlet ve toplum düzeni içinde*

⁵¹¹ Zira Siyasi Partiler Kanununun 10.maddesine göre siyasi partilerin sicil dosyaları Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığında bulunmaktadır. Söz konusu düzenlemenin eleştirisi ve bu idari faaliyetin seçimlerle ilgili her türlü iş ve işlemi yapmakla görevlendirilmiş olan YSK'ya verilmesini öneren görüş için bkz: KANADOĞLU Korkut, **Siyasi Partiler Kanunu Şerhi**, Cilt I, Beta Yayınevi, Haziran 2010, s:82.

⁵¹² YSKK No: 2002/506, kt: 5.9.2002, ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 1186-1188; YSKK No:2002/515, kt: 12.9.2002 , ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s:1191-1193).

⁵¹³ AYMK E 1988/39 K 1989/29; kt: 6.7.1989 – RG: 8.2.1990-20427.

ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması amacını güden ve ülke çapında faaliyet göstermek üzere teşkilatlanan tüzelkişiliğe sahip kuruluşlar" olarak tanımlandığına göre. seçimlere katılabilme koşullarını sağlayamayan ve seçimlere katıldığı halde aldığı oyla yeterli oranda seçmen kitlesinin güvenini kazanmadığı anlaşılan bir siyasî partinin millî iradenin oluşmasına, daha büyük seçmenin güvenini kazanan güçlü partiler gibi katkıda bulunacağı düşünülemez" denilerek, teşkilatlanmanın önemi vurgulanmıştır. Görüldüğü üzere, Türk seçim hukukunda, seçimlere katılma için sadece kurulmuş olma değil, bunun ayrıca belirli kapsamda teşkilatlanmış olma zorunlu bir koşul olarak karşımıza çıkmaktadır.

Seçimlere katılacak siyasi partilerin, savcılıktan alınan belgelere dayanılarak belirlenmesi aslında oldukça sorunsuz gibi görünen bir usul hükmü iken, 2002 yılında seçimlerin doğruluğuna gölge düşüren bir hüküm haline gelmiştir. 2002 yılında yapılan milletvekili genel seçimleri sırasında, YSK tarafından seçime katılan partiler arasında belirlenen DEHAP'ın, kanunda belirtilen şekilde teşkilatlanmasının olmadığına ilişkin yazılı basında çıkan bir haber üzerine⁵¹⁴, YSK ve Cumhuriyet Başsavcılığı arasında yazı trafiği başlamış ve sonucunda YSK'nın verdiği kararla⁵¹⁵ DEHAP seçime katılmıştır.

i) DEHAP Kararı

YSK'nın seçime katılacak siyasi partiler hakkında verdiği karar tam anlamıyla bir yönetim kararıdır. Zira, olayın konusu seçime katılma hakkını haiz olup olmadığının yani bir siyasî partinin kanundaki şartlara uygun olup olmadığının tespitine ilişkindir.

⁵¹⁴ Milliyet gazetesinde, 27.9.2002 günü çıkan, Cumhuriyet Başsavcılığınca, DEHAP'ın yeterli düzeyde teşkilatlanmasının olup olmadığına ilişkin araştırma yapıldığına ilişkin haberin, "3 Kasım'da yapılacak seçimin olası sonuçlarından endişe duyan ve kamuoyu baskısından çekinerek erken seçime karşı çıkmayanların, sonuç almaları halinde siyasî pazarlıklara hazırlananların bir tertibi" olduğu hakkında görüş için bkz: KANADOĞLU Sabih, s:49.

⁵¹⁵ YSKK No: 2002/780, kt: 15.10.2002, ÜNLÜ Ahmet Hamdi - ERBİL Hasan, s: 1201vd. Seçim hukuku bakımından oldukça önemli olan bu karar maalesef resmi gazetede yayınlanmamıştır. Karara ancak konu ile ilgili kitaplardan ulaşmak mümkün olmaktadır.

Başka bir ifade ile YSK'nın, bu konuda takdiri değil, bağlı bir yetkisi⁵¹⁶ bulunmaktadır⁵¹⁷.

Söz konusu olayda, basında yer alan haberler neticesinde yapılan araştırma sonucunda, DEHAP'ın teşkilatlanma şartının yerine getirmediğinin anlaşılması üzerine, dönemin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından YSK bilgilendirilmiş ve DEHAP'ın seçime girme yeterliğinin bulunmaması sebebiyle önceki kararının kaldırılması istenmiştir. Ancak, Yüksek Kurul karar vermeye yetecek bilgi ve belge yetersizliği gerekçesi ile DEHAP'ın seçime katılmasında bir aykırılık bulunmadığı sonucuna varmıştır. Bu olay sonucunda, Anayasanın 79. maddesi ile seçimlerin doğruluğu ve dürüstlüğü emanet edilen YSK'ya olan güvende bir kere daha azalma meydana gelmiştir. Oysa ki, önceki yıllarda verdiği kararda, “*Yüksek Seçim Kurulunun, siyasi partilerin seçimlere katılabiliyor katılamayacaklarının tesbitine dair olan kararlarına karşı, 298 sayılı Kanunda şikayete yetkili olanların şikayet yoluyla yine Yüksek Seçim Kuruluna başvurmaya hakları*” olduğuna karar vermişti⁵¹⁸. Bu karar, 298 sayılı Kanunun 131. maddesinin, YSK'nın idari kararlarına konu olan başvuru yolu

⁵¹⁶ YSK, 832 sayılı kararında bu durumu şu şekilde ortaya koymuştur: *Yüksek Seçim Kurulunun siyasi partilerin kurulmaları ve teşkilatlanmaları ile ilgili araştırma yapma veya bilgi ve belge toplama gibi kanuni bir görevi bulunmayıp, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığınca tutulan siyasi partilere ait sicil dosyalarındaki bilgi ve belgeleri doğru, geçerli kabul etmek suretiyle seçime katılmaya hak kazanan siyasi partileri bu bilgiler doğrultusunda tespit ve ilan etmek zorundadır*, bkz: YSKK No: 2003/832.; kt: 4.10.2003, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/index.html> (s.e.t. 15.9.2010) .

⁵¹⁷ Burada yer alan bağlı yetki sonucu, 6 aylık süreyi neredeyse bitirmek üzere olan SHP, seçim dışı kalmıştır. Söz konusu siyasi parti, YSK'nın seçimlere katılacak siyasi partileri belirlediği kararını tekrar inceleyip değiştirmesi istemiştir. YSK, *298 sayılı Kanun(un) seçimlerin temel hükümlerini düzenlediğine, 2820 sayılı Kanun da seçim türü ayrımı yapılmaksızın siyasi partilere ilişkin düzenleme yaptığına göre, paralellik arzeden iki kanun hükmünün birlikte göz önünde bulundurulması gerektiğine ve yasa koyucunun siyasi partilerin milletvekili seçimine katılabilmeleri için beş yıllık olağan dönem için aradığı koşulları bu seçimlerin yenilenmesi halinde aramayacağı(nın) düşünüle(yeceği)* sonucuna vararak istemi reddetmiştir.

Bu kararın belki de asıl önemli yanı, YSK'nın kendini, seçimleri düzenlemek konusunda ne kadar TBMM'ye bağlı gördüğünde yer almaktadır. Gerçekten Yüksek Kurulun söz konusu kararında *2839 sayılı Kanunda seçimin ne zaman yapılacağına dair bir hüküm konulmadığı(nı), Yüksek Seçim Kurulunun Anayasa ve Kanunların kendisine görev vermediği bir konuda ve yasama organının görevine müdahale niteliği taşıyacak karar alması(nın) düşünüle(yeceğini) ve nitekim bugüne kadar ki uygulamalarda; seçim ve siyasi partilerin seçime katılması koşulları ile ilgili kararlar(in) Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından alınmış ve Yüksek Seçim Kurulunca uygulanmış olduğunu* belirtmiştir. Karara yansıyan bu anlayış, YSK'nın kendine bakış açısını olduğu gibi ortaya koyarak, ilk yıllarındaki bağımsız organ tutumunu terk ettiğini göstermektedir. YSKK No:2002/479, kt:15.8.2002, ÜNLÜ Ahmet Hamdi - ERBİL Hasan, s:1091-1092.

⁵¹⁸ YSKK No: 1968/106, kt: 29.3.1968, s: 47 vd.

olduğuna ilişkin kararı hatırlanınca, şu durum ortaya çıkmaktadır. YSK, DEHAP ile ilgili verdiği kararını, medyaya açıklamış, Resmi Gazetede yayınlamamıştır. Karar sadece Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmiştir. Bunun sonucu da, 131. madde çerçevesinde, karara şikayet etme imkanı ortadan kalkmıştır.

YSK'nın 780 sayılı kararından sonra, DEHAP 3 Kasım 2002 seçimlerine katılmıştır. Fakat milletvekili genel seçimlerinden sonra 23.3.2003 tarihinde yapılacak olan Çorum İli Belediye Meclisi seçimlerine yeteri kadar teşkilatlanılmamış olması sebebiyle katılamamıřtır⁵¹⁹. Bu süre içinde, 16.10.2002 tarihinde Cumhuriyet Başsavcılığı, DEHAP yöneticilerinin sorumluları hakkında soruşturma açılmasını, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığından istemiş, yapılan soruşturma sonucunda, 20.1.2003 tarihinde hazırlanan iddianame ile DEHAP yöneticileri hakkında resmi belgelerde birden fazla sahtecilik suçundan dolayı kamu davası açılmıştır. Bu dava, 29.9.2003 tarihinde onanarak kesinleřmiřtir⁵²⁰. Bu karar üzerine 30 Eylül ve 1 Ekim 2003 tarihlerinde YSK'ya, DEHAP'ın milletvekili genel seçimlerine hukuksuz olarak katılması sebebiyle, söz konusu seçimlerin iptal edilmesi için başvurularda bulunulmuřtur⁵²¹. YSK, tüm başvuruları birleştirerek oy çokluğuyla verdiği kararında⁵²², yapılan başvuruları süre ve kesinlik yönünden reddetmiştir. Çoğunluk görüşü, öncelikle, seçime katılacak siyasi partilerin belirlenmesine ilişkin kural ve kararlarına değinmiştir. 3 Kasım seçimlerine katılma hakkını haiz partileri 5.8.2002 tarih 411 sayılı "**kesin kararı**" ile belirlediğini, sonra da bu **kararına karşı süresinde herhangi bir itiraz veya şikayet ol(maması ile**

⁵¹⁹ YSKK No: 2003/49, kt: 18.3.2003, KANADOĞLU Sabih, s:63;Bu kararla, DEHAP'ın bu seçimden altı ay önce teşkilatlanmasının olmadığına karar verilmiştir. 6 ay öncesi, 23 Eylül 2002'dir. Bu tarih ise, milletvekili genel seçimlerinin henüz yapılmadığı döneme rastlamaktadır. Bu durum, YSK'nın 780 sayılı kararı ile DEHAP'ın hukuksuz bir şekilde seçimlere katıldığını ortaya koymaktadır.

⁵²⁰ KANADOĞLU Sabih, s: 58-60; Yargıtay kararı için bkz: İYİMAYA Ahmet, **Siyaset Hukuku Sorunları**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2007, s: 460.

⁵²¹ Bu başvuru ayrı ayrı MHP, İP, LDP, SP, GP, DP, DYP ve 200'den fazla vatandaş tarafından yapılmıştır. Genel istem, milletvekili seçiminin iptal edilip, seçimlerin yeniden yapılmasına karar verilmesidir. DYP ise, DEHAP'ın aldığı oyların geçersiz sayılarak siyasi partilerin aldıkları oy yüzdesinin yeniden hesaplanıp, DYP'nin barajı aştığı kabul edilerek milletvekili tahsis edilmesini talep etmektedir. Oldukça uzun ve detaylı olan bu dilekçede, YSK, seçim kurulları ve seçim hukuku ile ilgili birçok değerlendirme yapılmıştır, bkz: İYİMAYA Ahmet, s: 431-459. Bu başvuru, DYP'nin yaptığı ikinci başvurudur. Söz konusu siyasi parti ilk başvurusunu, 3 Kasım 2002 seçimlerinin hemen ertesinde yapmıştır. Ancak, YSK, gene daha önce verdiği kararlarının kesinliğini (411 ve 780 sayılı) gerekçe göstererek, başvuruyu reddetmiştir, YSKK No: 2002/873, kt: 6.11.2002, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/index.html> (s.e.t. 15.9.2010) Bu karar da resmi gazetede yayınlanmamıştır.

⁵²² YSKK No: 2003/832, kt: 4.10.2003, ÜNLÜ Ahmet Hamdi- ERBİL Hasan, s: 1133-1145.

kesinleştğini” belirtmiştir. 411 sayılı karar için kullanılan “kesin” nitelemesi ve YSK’nın ifadesinden çıkan sonuç, AYM kararlarında kabul edildiği üzere, başka bir makamın onayına ihtiyaç bulunmayan karar anlamına gelmektedir ve genellikle idari kararlar için söz konusu olmaktadır. Süresinde başvuru olmamasından kaynaklanan kesinlik ise, alınan idari kararın şeklen kesinleştğini ortaya koymaktadır. Ancak, kararın bundan sonraki kısmında ise, Cumhuriyet Başsavcılığının sonradan gönderdiği bilgi ve belgelerin, 298 sayılı Kanunun 118. maddesi hatırlatılarak, yani şikayet ve itirazların seçimin devamına engel olmayacağı hükmü dikkate alınarak, 780 sayılı kararın verildiği belirtilmektedir.

YSK söz konusu 832 sayılı kararında, önüne gelen başvuruların Anayasa ve seçim kanunları kapsamında değerlendirilmesini yapmıştır. Bunun için öncelikle Anayasanın 67. ve 79. maddelerini beraber ele alarak, kendisinin *“seçimi yapacak ve yaptıracak, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikayet ve itirazları inceleme ve karara bağlama gibi seçimlerin yargısal denetimini de sağlayan bir anayasal organ”* olduğunu ortaya koymuştur. Yargısal yetkilerinin dayanağını bu şekilde belirledikten sonra, seçim mevzuatlarında, bu yetkileri ile ilgili usul kurallarının da yer aldığını belirterek, şikayet ve itirazlara ilişkin süreleri hatırlatmış ve kanunda yer alan olağan ve olağanüstü itirazlara ilişkin sürelerin geçmiş olması ve ayrıca, *“yapılan itiraz(ın), olağanüstü itiraz ve şikayetlerin...411 sayılı kararı(n) iptaline ilişkin olup; Anayasa’nın 79/2. fıkrasında ve seçim yasaları(nda); Yüksek Seçim Kurul kararlarının KESİN olduğu, bu kararlara karşı başka bir mercie ve Kanun yoluna başvurulamayacağına açıkça belirtilmiş olması”* sebebiyle, yapılan başvuruların reddine karar vermiştir. Görüldüğü üzere her yönüyle oldukça eleştirilen ve YSK’nın kendi içinde çeliştiği bir çok husus olan bu kararının en önemli kısmı, kuşkusuz, kendini seçimlerin doğruluğunu ve dürüstlüğünü temin üzere kurulmuş, yargısal yetkileri haiz bir anayasal organ olarak belirledikten sonra, açık olan hukuksuz durum karşısında bu görevi yerine getirmekten imtina etmiş olmasıdır. Oysa ki, ayrışık oyda, hem YSK’nın yetkileri hem de somut durumda varılması gereken sonuçlar bakımından oldukça isabetli fikirler yer almaktadır. Gerçekten, *“seçim esasları ile seçimin dürüstlüğünü sakatlayacak tam kanunsuzluk hallerinin tümünün önceden belirlenip, Anayasa ve yasada sınırlı olarak sayılmasının olanaksızlığı karşısında, Yüksek Seçim*

Kurulunun önüne gelen her şikayet ve itirazda, şikayet ve itiraz konusu olayı değerlendirmesi ve seçim sonuçlarına tesir edecek kanunsuzluk hali olup olmadığını saptaması” gerektiği vurgulanarak, 298 sayılı Kanunda “itirazlar için belirli süreler öngörülmüşken şikayetlerin belirli bir süreye bağlı tutulmaması nedeniyle seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzluk iddialarının seçim sürecinin başlangıç ve bitiş tarihlerine bağlı olmaksızın kurul tarafından incelenip, karara bağlanması ifade edilmiştir. Sonuç olarak da, “Anayasanın 138. maddesinde bağlayıcılığı vurgulanan mahkeme kararı ile oy pusulasında isminin yer almaması ve seçimlere katılmaması gerektiği ortaya çıkan Demokratik Halk Partisinin seçimlere katılması dürüst seçim ilkesini zedeleyip, seçmenin yanıltılmasına sebep olduğu gibi, seçim sonuçlarını mutlak olarak etkilemiş ve bu haliyle Yasa ve Anayasada öngörülmeyen tam kanunsuzluk hallerinin ortaya çıkmış olduğu görüşü ileri sürülmüştür.

832 sayılı kararın diğer YSK kararları bakımından dikkat çeken bir özelliği ise, başkanvekilinin yazdığı muhalefet şerhi üzerine, YSK başkanının, ayrıca, kendi esas hakkında görüşünü yazma gereği duymuş olmasıdır. Dönemin başkanı olan Tufan Algan tarafından kaleme alınan bu görüşde, seçimlerin yenilenmesinin *“ancak ve ancak yapılan usulsüzlüğün seçmenler düzeyinde olması halinde”*⁵²³ mümkün olacağı ve somut olayda bu durumun gerçekleşmediği, DEHAP’a *“verilen oyların geçersiz sayılması(nun) hukuki tartışmayı gerektirmeyecek kadar kanuna aykırı olduğu”* belirtilmiştir. Adaylar ve siyasi partiler düzeyindeki usulsüzlükler bakımından ise, bunların *“seçimlerin iptali sonucunu doğurma(yacağı); ancak bu usulsüzlük sonucunda adigeçen partiden kanunen belirlenen ülke barajını geçip milletvekili seçilmiş olsaydı, seçilen milletvekili veya milletvekillerinin mazbatasının iptallerin(i)”* gerektireceği sonucuna varılmıştır. YSK Başkanı’nın somut olayda, DEHAP seçmeninin geçerli şekilde oy kullandığı için genel olarak seçmenler düzeyinde usulsüzlük yaratmadığı düşüncesinin ne anlaşılabilir ne de

⁵²³ Bu düşünce, YSK Başkanının konuyu sadece 298 sayılı Kanunun, 103. (5749 sayılı kanunla yürürlükten kaldırılmıştır) maddesine göre değerlendirdiğini göstermektedir. Bu madde, oy pusulasının mühürlü olmaması ya da seçmen tercihlerinin anlaşılmadığı durumlarda geçersiz sayılacağını düzenlenmektedir. Oysaki, somut olayda, bu şekilde bir geçersizlik mevcut değildir. Başka bir ifade ile geçersizliğe sebep olan sakatlık, DEHAP seçmenlerinin irade beyanlarında değil, bunun için kullandıkları araçtan, yani oy pusulasından, kaynaklanmaktadır. Bunun sorumlusu da kuşkusuz, öncelikle DEHAP ve sonra YSK’dır, aynı yönde, YÜZBAŞIOĞLU Necmi, “3 Kasım 2002 Seçimleri Üzerindeki Gölgeler”, **Erdoğan Teziç’e Armağan**, GSÜ Yayınları Armağan Serisi, No:5, Beta Yayınevi, İstanbul, s: 188.

savunulabilir bir yönü bulunmaktadır. Zira Başkan, seçmen iradesinin yanıtılmasından sadece oy pusularına ilişkin usulsüzlükleri anlamakta, Anayasa ve Kanun hükümlerine aykırı şekilde teşkilatlandığı izlenimi verip seçime katılmayı sağlayan DEHAP'ın hem kendi seçmenlerini hem tüm seçmen kitlesini hem de seçim yarışına giren diğer partileri yanılttığını düşünmemektedir. Bununla birlikte, siyasi partiler ve adaylar düzeyinde söz konusu olabilecek usulsüzlüklerin, seçimlerin iptalinin değil, sadece söz konusu partinin barajı geçmesi durumunda seçilen milletvekili/milletvekillerinin mazbatalarının iptal edileceğini hangi kanunun hükmüne dayanarak ortaya koyduğu da anlaşılammaktadır. Üstelik, YSK'nın çoğunluk görüşünde belirtilen niteliği ve yetkileri karşısında, bu fikri temellendirmek oldukça zordur.

Kanaatimizce, YSK'nın bu kararlarının, Türk seçim hukuku bakımından yarattığı sonuçlar göz önüne getirilince, tarihte hiç de iyi iz bırakmadığını söylemek mümkündür. Zira DEHAP olayı, Türk hukuku bakımından, seçimlerin doğruluğunun ve dürüstlüğünün anayasal koruyucusu olan YSK'ya güveni sağlamak için bir fırsat olarak değerlendirilebilirdi. YSK'nın bu konuda harekete geçmesi için, ayrışık oyda dile getirildiği üzere tam kanunsuzluk içtihadını da kullanmasına gerek bulunmamaktaydı. Çünkü, tam kanunsuzluk durumları, seçimden önce varolan ancak seçimlerden sonra öğrenilen Anayasa ve kanuna aykırı durumlarda kullanılmaktadır. Oysa somut olayda, DEHAP'ın kanunlara uygun olmayan şekilde teşkilatlandığı, yani seçime katılma koşulunu yerine getirmediği, Cumhuriyet Başsavcılığının başvurusu ile seçimlerden önce ortaya çıkmış bir durumdu. Bu halde, YSK'nın yapacağı tek iş, DEHAP'ın seçime katılma şartını taşımadığının anlaşılması üzerine 411 sayılı kararını kaldırarak, seçime katılma şartlarını taşıyan siyasi partileri belirlediği yeni bir karar vermek olacaktı. Ancak YSK bunu somut delil ve belge olmaması sebebiyle tercih etmemiştir.

Ayrıca, Yargıtay'ın DEHAP yetkilileri hakkında açılan ceza davasını onayan kararı karşısında YSK, anayasayı ihlal eden bir duruma düşmüş bulunmaktadır. Zira ayrışık oyda ve doktrinde belirtildiği üzere⁵²⁴, Anayasanın 138.maddesinin son fıkrasında yer alan son hüküm karşısında, YSK'nın Yargıtay kararı ile bağlı olduğu fikri

⁵²⁴ YÜZBAŞIOĞLU Necmi, "3 Kasım 2002 Seçimleri Üzerindeki Gölgeler", s: 185.

Anayasanın açık ve amir hükmüne dayandırılmaktadır⁵²⁵. Nitekim aşağıda görüleceği üzere adaylıklarla ilgili olarak vermiş olduğu bir kararında⁵²⁶ YSK, “*Anayasa, kanunlar ve mahkemelerin konu ile ilgili kararları ve özellikle adliye mahkemelerince verilen kararların son inceleme mercii olan ve kanunların uygulanmasında birlikteliği temin eden Yargıtay kararları(nın) esas alınır*” derken Yargıtay kararlarının seçim hukuku bakımından değerini ortaya koymuştur⁵²⁷.

YSK'nın Yargıtay'ın kararını hiçe sayarak vermiş olduğu 832 sayılı kararı bu yönü ile de ağır bir hukuk ihlali olarak değerlendirilebilir. Yapılması gereken ne olabilirdi sorusunu ise şu şekilde cevaplanabilirdi: DEHAP ile ilgili Yargıtay'ın verdiği karardan sonra YSK, Anayasadan aldığı yetki ile 3 Kasım 2002 seçimlerinin, seçime girme ehliyeti olmayan bir partinin seçime katılmış olması sebebiyle yenilenmesine karar verilmesini Meclis'ten talep edebilirdi⁵²⁸. Bunun üzerine, oluşumunda sakatlık bulunan Meclis, seçimlerin yenilenmesine karar vermeliydi. Ya da daha önceki yıllarda bir siyasi partinin kanunsuz olarak verdiği aday listelerinin geçersizliği yüzünden bu

⁵²⁵ 1982 Anayasasınının 138. Maddesinin son hükmü açık olarak “Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez” kuralını getirmektedir. YSK'nın bu kuralla bağlı olduğu ileri sürüldüğü zaman, Yüksek Kurulun niteliği bakımından bir idare olarak kabul edildiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

⁵²⁶ YSKK No: 2002/622, kt: 20.9.2002, ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 619.

⁵²⁷ Doktrinde, ceza mahkemesinin mahkumiyet kararlarının fiil ve olayın tespitine ilişkin kararlarının hukuk hakimini bağladığı ileri sürülmektedir, Bu görüş, Borçlar Kanununun 53.maddesi düzenlemesine dayandırılmaktadır, KURU Baki-ARSLAN Ramazan- YILMAZ Ejder, **Medeni Usul Hukuku**, 16. Baskı, Ankara, 2005, s.811'den aktaran GÖZLER Kemal, “Res Iudicata'nın Türkçesi Üzerine”, **AÜHFD**, Cilt 56, Sayı: 2, s: 29. Bu itibarla somut olayda, Yargıtay'ın DEHAP yetkililerinin suçunu onayan kararının, YSK'nın 832 sayılı kararında kullanabileceği bir kesin delil olduğu ileri sürülebilir. Dolayısıyla da kanaatimize göre YSK'nın, daha önce Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının ortaya koyduğu belgeleri dikkate almayarak ve somut delil ve belgenin olmamasını gerekçe göstererek vermiş olduğu kararının Yargıtay kararı ile kesinliğinin bozulduğu ve 832 sayılı kararını kaldırarak, söz konusu ceza mahkemesi kararı ışığında yeni bir karar vermesi gerekirdi.

⁵²⁸ YÜZBAŞIOĞLU Necmi, “3 Kasım 2002 Seçimleri Üzerindeki Gölgeler”, s: 189. Bu konu hakkında çeşitli fikirler ortaya atılmıştır. Bunlardan bir tanesi, 2839 sayılı Kanunun 39. maddesinin 2. fıkrasında yer alan bir seçim çevresinde seçimin iptali düzenlemesi üzerine YSK'nın teker teker tüm seçim çevrelerinde seçimin iptal edebileceği görüşüdür (KANADOĞLU Sabih, **Cumhuriyet Gazetesi**, 14.11.2003). Ancak, bunun önemli bir hukuki engeli ve sakıncası bulunmaktadır. YSK, ileri sürülen fikir neticesinde, fiili şekilde Meclis'i feshetme yetkisine sahip olmaktadır. Çünkü, söz konusu kanun hükmüne göre, YSK'nın seçimi iptal ettiği seçim çevresinde seçimlerin ne zaman yapılacağı otomatik olarak belirlenmiştir. Bu itibarla bu fikrin kabulünün, daha farklı anayasa hukuku sorunları açacağı ortadadır.

partiye verilmiş bulunan oyları iptali eden kararını⁵²⁹ takip ederek, sadece DEHAP'a verilen oyları iptal edebilirdi.

(a) *ii)Genç Parti Kararı*

3 Kasım 2002 seçimlerine katılacak siyasi partilerin belirlendiği YSK'nın 5.8.2002 tarih ve 411 sayılı kararı, bu konuda incelenmesi gereken bir başka hukuki sorunu da karşımıza çıkarmaktadır. Zira, YSK'nın söz konusu kararında seçime katılma hakkı bulunduğunu tespit ettiği 23 siyasi parti arasında Yeniden Doğu Partisi de yer almaktaydı. Ancak, Ağustos ayı içinde, Yeniden Doğu Partisi, biri olağanüstü olmak üzere üç büyük kongre yapmış ve bu sürecin sonunda partinin adı Genç Parti olarak değiştirilmiş ve Cengiz Cem Uzan partinin genel başkanlığına seçilmiştir⁵³⁰. Yapılan bu değişiklik YSK'ya bildirilmesine rağmen, YSK herhangi bir karar alma gereğini duymadan, 411 sayılı kararında yer almayan ve oluşumun her aşamasında SPK hükümlerine aykırılık bulunan bir partiye birleşik oy pusulalarında yer vererek, gene seçimlerin doğruluğunu bertaraf eden bir tutum sergilemiştir.

b) Adaylıkların Belirlenmesi

Türk seçim hukukunda iki tür adaylık kabul edilmiştir. Bunlar, 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununda düzenlendiği şekli ile siyasi parti adaylığı ve bağımsız adaylıklardır. Adaylık konusunun çalışma alanımız bakımından önemi, bunların nasıl belirlendiğinden öte, konu ile ilgili seçim kurullarının görevleridir⁵³¹.

Aday olma şartları, öncelikle 1982 Anayasasının 76. maddesinde daha sonra da buna uygun olarak 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 11. maddesinde

⁵²⁹ YSKK No: 1968/1354, kt: 10.7.1968, s: 303 vd.

⁵³⁰ Bu olayı siyasal bir metamorfoz olarak nitelendiren görüş ve süreç hakkındaki belgeler için bkz: KANADOĞLU Sabih, s: 3-45.

⁵³¹ Bilindiği üzere, siyasi partiler adaylarını farklı usullerle belirlemektedirler. Önseçim uygulaması yapıldığı zaman ilçe seçim kurullarının bu konu ile de görevleri bulunmaktadır. Ancak aday belirleme yöntemleri farklı bir çalışmanın konusu oluşturduğu için bu hususa değinilmeyecektir.

belirlenmiş bulunmaktadır⁵³². Bu şartlara uygun olarak adaylık başvuruları il seçim kurullarına yapılmaktadır. Üç hakimden oluşan il seçim kurulu, başvuruları incelemekte, eksiklik veya kanuna aykırılık bulduğu durumlarda, bunların giderilmesi için adaylara bildirim yapmaktadır. Bunun yanında, üçüncü kişilerin de, yapılan adaylık başvurularına ya da kabul edilen adaylıklara karşı itiraz hakları bulunmaktadır. 298 sayılı Kanunda, adaylıklara ilişkin olarak sadece tek bir düzenleme yer almaktadır. Bu da 125. maddede yer alan adaylığa itiraz usulüne ilişkin düzenlemedir. 298 sayılı ve 2839 sayılı Kanunların kurdukları sistem aslında adaylıkların kurullardan ziyade, seçim yarışında bulunan siyasi partiler ve vatandaşlar tarafından denetlenmesidir. Bu yönü itibarıyla, karşılaştırmalı hukukta yer alan sistemlerden ayrıldığı bir nokta göze çarpmaktadır. Zira, genelde, adaylıkların incelenerek görevli kurullar tarafından kabul veya reddedilen sistemlerde, kurulun keyfi kararlar vermesi gibi sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Özellikle AİHM'ye yapılan başvurularda bu konu daha net görülebilmektedir⁵³³. 298 sayılı Kanunun 125. maddesi, adaylıklara ilişkin iki farklı itiraz usulünü belirlemektedir. Buna göre, ilan edilen aday listelerine, adaylık şart veya vasıflarını haiz olmama sebebine göre genel olarak itiraza yetkili kimseler (298/110) ile siyasi partinin adayını belirlerken parti tüzük ve yönetmeliklerinde yazılı usullere aykırı davranılmış olması sebebi ile sadece o siyasi parti üyeleri (298/125-2) tarafından itiraz mümkündür. Özellikle bu sonuncu hüküm, siyasi partilerin birbirleri aleyhine itirazlarda bulunmasını önleyerek üzere, seçim yarışının düzgün yapılmasına ilişkin bulunmaktadır. Kurullara yapılan itirazların en son inceleme yeri YSK'dır.

Adaylık başvurularına ilişkin olarak, adaylıktan istifa 2839 sayılı Kanunun 25. maddesinde düzenlenmektedir. Bu husus ilk yıllarda YSK'nın önüne gelen bir kısım

⁵³² 1982 Anayasasının 76.maddesine göre bu şartlar: 25 yaşını doldurmuş olmak, Türk vatandaşı olmak, en az ilkokul mezunu olmak, kısıtlı olmamak, askerlik hizmetini yapmış olmak, kamu hizmetinden yasaklı olmamak ve affa uğranılsa da milletvekili seçilmeye engel olan bazı suçlardan hüküm giymemiş olmak; taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmi ihale ve satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olmak.

⁵³³ Podkolzina, Letonya'ya karşı, 9 Nisan 2002; Kovach Ukrayna'ya karşı, 7 Şubat 2008; Petkov ve diğerleri Bulgaristan'a karşı, 11 Haziran 2009; Seyidzade Azerbaycan'a karşı, 2 Aralık 2009. Bu davalar, seçim kurullarının Seçim Kanununda bulunan belirsizlikleri, somut olaylarda geniş yorumlamalarının sonucunda P1-3'ün ihlal edildiği iddiasına dayanmaktadır.

başvurularının konusunu oluşturmuştur. Tamamlanması YSK'ya ulaştırılmasına bağlı bir irade beyanı olarak kabul edilen çekilmeler Yüksek Kurula göre, listelerin kesinleşmesinden sonra mümkün değildir⁵³⁴. İkrahtan çekilme beyanında bulunduğu ileri sürüldüğü bir başvuru hakkında ise YSK, bu başvurunun, adayın çekilmeden vazgeçme beyanı niteliğinde olduğunu kabul etmiştir⁵³⁵. Başka bir kararında ise, çekilme ve bundan vazgeçme beyanlarının aynı anda ulaşması durumunda, çekilmeden vazgeçme beyanının esas alınacağına karar vermiştir⁵³⁶. Bununla birlikte, usulüne uygun olmayan adaylıktan istifa dilekçesinin, işleme konulamayacağını kabul etmekte, bu konuda şekle bağlı bir tutum sergilemektedir⁵³⁷.

Aday listeleri ilan edilip, bu süreler içinde itiraz olmaması veya itiraz olup da, konu hakkında il seçim kurulunun veya YSK'nın karar vermesinden sonra listelerde değişiklik yapılması mümkün değildir. Nitekim YSK, aday listeleri kesinleştikten sonra, partinin partiden ihraç edilmiş olması sebebiyle de olsa, aday listesinde değişiklik yapılmayacağına karar vermiştir⁵³⁸. Listeler kesinleştikten sonra, adayın yeterliğini engelleyen bir durumun ortaya çıkması halinde ise, önceleri sürelerin geçmiş olması sebebiyle konunun incelenemeyeceğine karar vermekteydi. Örneğin, bir aday hakkında, seçilmeye engel bir mahkumiyeti olduğu yolundaki itiraz, süre aşımı sebebiyle reddedilmiştir⁵³⁹. YSK'nın ilk yıllarda verdiği kararlarına göre, adaylıklar kesinleştikten sonra aday olma şartının var olup olmadığı incelenmemekte, "*seçimlerden sonra seçim sonuçları üzerinde etkili bir olay olarak ve usuli şartlar gerçekleştiği takdirde incelenmesinin mümkün bulunmasına, bu yön karara bağlanmadıkça adayın adaylık*

⁵³⁴ YSKK No: 1961/222, kt: 28.9.1961, s: 108 vd; YSKK No: 1961/259, kt: 4.10.1961, s: 112 vd; YSKK No: 1999/294, kt: 5.3.1999, ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 429 vd, YSK bu kararında, istifayı, 2839 sayılı Kanununun 19.maddesinde yer alan kurala göre değerlendirmiştir.

⁵³⁵ YSKK No: 1961/281, kt: 12.10.1961, s: 127 vd.

⁵³⁶ YSKK No: 1961/259, kt: 4.10.1961, s: 112 vd; YSKK No: 1999/309, kt: 5.3.1999 (<http://www.ysk.gov.tr/ysk/IlkeKararlari/1999/Kararlar/1999-309-karar.htm>) (s.e.t. 15.9.2010).

⁵³⁷ YSKK No: 1999/419, kt: 26.3.1999, ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s:435. Söz konusu kararda, uyulması gereken usul kuralının, YSK'nın önceden yayınladığı kararında belirlemiştir ve somut olayda bu kararda belirtilen esaslara uymama sebebiyle dilekçe işleme konmamıştır.

⁵³⁸ YSKK No: 1961/166, kt: 22.9.1961, s: 92 vd.

⁵³⁹ YSKK No: 1961/242, kt: 2.10.1961, s: 110 vd.. Başka bir kararında ise, aday kimsenin kendisini başka bir durumda göstermiş olmasının, seçmen üzerinde etkisi olduğunun kabul edilmeyeceğine karar vermiştir, YSKK No: 1961/325, kt: 21.10.1961, s: 132 vd. Ancak bu son kararında, seçimlerin dürüstlüğüne dikkate alındığını söylemek pek mümkün gözükmemektedir.

niteliğinin baki olacağı(na)”⁵⁴⁰ karar verilmekteydi. Ancak, bu tutumu daha sonraki yıllarda değiştirmiştir.

Adaylıklara ilişkin en önemli husus, seçim kurullarınca yapılan incelemede, yeknesak kararlar verilmesidir. Yani, inceleme konusunu oluşturan adaylık başvuruları hakkında, Anayasa ve kanunlarda öngörülen kurallara uyup uymadığına ilişkin yapılan incelemede hukuki güvenliği ve istikrarı sağlayacak yönde kararlar verilmelidir. Ancak, Türk seçim hukukunda, adaylıklar için aranan şartlardan olan yüz kızartıcı suçtan dolayı hüküm giymemiş olma ve bunun “gibi” ifadesi, Yüksek Seçim Kurulu tarafından uzun bir dönem geniş yorumlanmış, sonrasında bu içtihadını değiştirmiş ve kanun hükmünü dar yorumlamaya başlamıştır⁵⁴¹.

Adaylıklarla ilgili olarak, seçim hukuku bakımından bir diğer önemli konu, seçimden önce varolan seçilme engelini sonradan ortaya çıkması hallerine ilişkindir. Buna ilişkin olarak iki yol bulunmaktadır. Biri 298 sayılı Kanunun 130 maddesindeki düzenleme, diğer ise tam kanunsuzluk halleridir. Ancak, her iki durum ileride seçimlerin denetimi bölümünde ele alınacaktır.

i) Recep Tayyip Erdoğan’ın Adaylığı İle İlgili Karar

3 Kasım 2002 seçimlerinde gündeme oturan bir diğer konu ise, Recep Tayyip Erdoğan’ın adaylığı idi. Hatırlanacağı üzere, 14.8.2001 tarihinde kurulan AKP’nin kurucu üyeleri arasında yer alan ve partinin genel başkanlığı görevini yürüten Recep Tayyip Erdoğan, Siirt’te yapmış olduğu bir konuşma sebebiyle, 1998 yılında eski Ceza

⁵⁴⁰ YSKK No: 1961/284, kt: 13.10.1961, s: 128 vd.

⁵⁴¹ ONAR Erdal, “Milletvekilliğinin Düşmesi”, **Anayasa Yargısı**, sayı 14,1997, s:418 vd. Keza, YSK, memnu hakların iadesine ilişkin durumlarda da çelişkili tutumlar sergilemiştir, bunun aday olmayı engellediği hakkında YSKK No: 1961/170, kt:24.9.1961, s: 98 vd. (oy çokluğu ile verilmiştir). Aynı şekilde, seçilme yaşı da çelişkili kararlara konu olmuştur. İlk yıllarda, *seçilme yaşını aday olma gününde* aramakta iken, son yıllarda *adaylık ile ilgili yaş şartının seçim günü esas alınarak inceleneneğini kabul* eder şekilde karar vermiştir, YSKK No: 2004/42. Yüz kızartıcı suçlar bakımından ise son yıllarda, 2839 sayılı Kanunun 11.maddesine sayılan suçlarla sınırlı bir yorum yapmaktadır, bkz: YSKK No: 1999/2493, kt: 18.12.1999, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/index.html> (s.e.t. 15.9.2010).

Kanununun 312. maddesine göre yargılanmış ve hüküm giymişti⁵⁴². 3 Kasım 2002 seçimlerinde İstanbul 1 numaralı seçim çevresinden adaylığını koyan Erdoğan'ın adaylığı, YSK tarafından, mahkumiyetinin bir seçilme engeli yaratması sebebiyle reddedilmişti^{543,544}. Yüksek Kurul söz konusu kararında, kendi görev ve yetkilerinden birinin de aday olarak belirlenen kimi şahısların milletvekili seçilme yeterliliği bulunup bulunmadığını tespit etmek olduğunu ve bu “*tespit ve değerlendirmede Anayasa, Kanunlar ve mahkemelerin konu ile ilgili kararları ve özellikle adliye mahkemelerince verilen kararların son inceleme mercii olan ve Kanunların uygulanmasında birlikteliği temin eden Yargıtay kararları esas alın(dığının)*” altını çizmiştir⁵⁴⁵. Bu karar üzerine 3 Kasım 2002 seçimlerinde aday olamayan Erdoğan'ın, bu seçimin yenilenmesi olarak nitelendirilen Siirt seçimlerinde adaylığı gündeme gelmiştir⁵⁴⁶.

⁵⁴² Partinin kurulması ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının konuya ilişkin AYM'ye başvuruları ve AYM'nin tutumu hakkında bilgi ve değerlendirmeler hakkında bkz: YÜZBAŞIOĞLU Necmi, “3 Kasım 2002 Seçimleri Üzerindeki Gölgeler”, s: 176-178.

⁵⁴³ YSKK No: 2002/622, kt: 20.9.2002(oy çokluğu ile verilmiştir) ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 617-624. Azınlık görüşünde ise, eski TCK'nın 312. maddesinde yapılan değişikliğin göz önünde bulundurulması gerektiği, *nitekim Yüksek Seçim Kurulu 6.11.1965 tarih ve 738 sayılı, 5.6.1974 tarih ve 1974 sayılı, 2.3.1996 tarih ve 71 sayılı, kararlarında seçilmeye engel mahkumiyetleri olan kişiler hakkında yasalardaki sonradan yapılan yasa değişikliklerini lehe yorumlayarak seçilmeye engel hallerin kalmadığına karar ver(ildiğini)* ortaya koyarak, artık suç sayılmayan bir eylemden dolayı, suç kabul edildiği zamandaki yasaya göre verilen mahkumiyetin veya çekilmiş cezanın seçilme yeterliği bakımından hukuki bir etkisi olamayacağı sonucuna varmaktadır. Oysa ki, azınlık görüşünde, yer alan 1965/738(kt: 6.11.1965, s: 304-312, Behice Boran'ın adaylığı ile ilgili) sayılı kararın konusu, milletvekili seçilmiş bir kimsenin seçilmeye engel mahkumiyeti olduğuna ilişkin yapılan itirazın incelemesinde, mahkumiyetin engel mahkumiyetlerden sayılmadığının anlaşılması sebebiyle reddedilmesine ilişkin bulunmaktadır. Erdoğan'ın durumuna referans olabilecek bir karar değildir. Keza, YSK'nın 1996/71 sayılı kararının konusu da her ne kadar sonradan yapılan değişiklik ise de, bu değişiklik özel bir duruma ilişkin olması bakımından sonradan lehe yorumlanmıştır. Zira, silahını kendiliğinden teslim edenler bakımından bu değişiklik lehe yorumlanmaktadır ki, somut olayda tutanağına itiraz edilen kişinin durumu da bu duruma uygun bulunmaktadır, aynı yönde bir başka karar için bkz: YSKK No: 2002/147, kt: 2.3.2002, ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s:478 vd. . Görüldüğü üzere, azınlık görüşünde yer alan kararlar, Erdoğan'ın durumunu etkileyecek niteliğe sahip bulunmamaktadır.

⁵⁴⁴ Siyasi Partiler Kanununun 8.maddesinin uygulanması ile ilgili olan bu olayın, Kanunda yapılan değişikliklerle yaşanan siyasi durumun değerlendirilmesi için bkz: KANADOĞLU Korkut, **Siyasi Partiler Kanunu Şerhi**, s:57-60.

⁵⁴⁵ YSK, 2002 Eylül ayında yaptığı tespitlerde Yargıtay kararlarını esas aldığı söyledikten sonra, DEHAP kararında bu kararı görmezden gelmesi vahim bir durum ortaya çıkarmaktadır.

⁵⁴⁶ 3 Kasım 2002 Seçimlerini kazanan AKP, muhalefet partisinin desteğini de alarak, Erdoğan'ın adaylığının önündeki engelleri kaldıracak bir dizi değişiklikler yapmıştır. Öncelikle 1982 Anayasasının 76. Maddesi 4777 sayılı Kanunla (27.12.2002) değiştirilmiştir. Daha sonra da Siyasi Partiler, Milletvekili Seçimi, Adli Sicil, Basın Ve Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava Ve Cezaların Ertelemesine Dair Kanunda, anayasa değişikliği ile paralel değişiklikler yapılmıştır.

Siirt seçimlerindeki adaylık sürecinin incelenmesine geçmeden önce, 3 Kasım 2002 seçimleri için Recep Tayyip Erdoğan'ın adaylık sürecinin bir diğer yansıması olan, isminin birleşik oy pusulasında yer almasına değinmek gerekmektedir. Bilindiği üzere, Recep Tayyip Erdoğan'ın hükümlülüğü milletvekili seçilme yeterliğini ortadan kaldırdığı için, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tarafından Siyasi Partiler Kanununa göre partinin kurucu üyesi ve genel başkanı olma sıfatının da bulunmadığı gerekçesi ile ilgili partiye ihtar verilmesi 21.8.2001 tarihinde Anayasa Mahkemesinden talep edilmiştir. Anayasa Mahkemesi, 9.1.2002 tarihinde söz konusu kişinin, milletvekili seçilme yeterliğini ortadan kaldıran hükümlülüğü nedeniyle, partinin kurucu üyesi ve genel başkanı olamayacağından, ilgili partiye ihtar verilmesine karar vermiştir⁵⁴⁷. 6 aylık süresi olan ihtar kararının gereği 17.10.2002 günü Recep Tayyip Erdoğan'ın kurucu üyelikten istifa etmesi şeklinde yerine getirilmiştir. Fakat genel başkanlık görevine devam etmiştir. Bunun üzerine, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı 23.10.2002 gün ve SP 109 Hz 2002/15 sayılı iddianame ile söz konusu partinin süresi içinde ihtar kararına uymamış olması sebebiyle Siyasi Partiler Kanununun 104. maddesi uyarınca kapatma davası açmıştır. Aynı dilekçede ayrıca, Erdoğan'ın genel başkanlık görev ve yetkilerinin kullanılmasının tedbiren önlenmesi talebinde de bulunulmuştur⁵⁴⁸. Bu durumun önemli yanı ise, seçimler için hazırlanan birleşik oy pusulaları üzerindeki etkisidir. 3 Kasım 2002 seçimlerinde kullanılan oy pusulalarında, AYM tarafından milletvekili seçilme yeterliği olmaması nedeniyle partinin kurucu üyesi ve genel başkanı olamayacağına karar verilen kişinin adına yer verilmiştir. İnceleme konumuz bakımından bu durumun önemi, bu konuda YSK'nın görev ve yetkilerine ilişkindir. Seçimlerin doğruluğu ve dürüstlüğü Anayasa tarafından kendisine emanet edilen YSK, bu konuda, gene “oy pusulalarına parti genel başkan adlarının Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'ndan alınan bilgi ve belgeler doğrultusunda yazıldığı, o günkü duruma göre de AYM'nin herhangi bir tedbir kararı bulunmadığına” ilişkin yorumda bulunmuştur⁵⁴⁹. YSK'nın Resmi Gazetede yayınlanmayan bu kararı aslında oldukça çelişkilerle doludur. Bu karar

⁵⁴⁷ AYMK E 2001/8 (siyasi parti ihtar) K2002/9, kt: 9.1.2002. Karar ilgili partiye 19 Nisan 2002 tarihinde tebliğ edilmiştir.

⁵⁴⁸ Bu konu ile ilgili süreç ve detaylı değerlendirmeler için bkz: KANADOĞLU Sabih, s: 113-198.

⁵⁴⁹ YSK'nın 25 Ocak 2003 tarihinde açıkladığı belirtilen kararı için bkz: GÖNENÇ Levent-KONTACI Ersoy, “Yaşayan Anayasa 2003 ve 2004 Yılları Anayasa Gelişmeleri”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı: 61, Kasım/Aralık 2005, s: 203.

Genç Partinin, İşçi Partisinin ve bir seçmenin Recep Tayyip Erdoğan'ın adının birleşik oy pusulasında adı geçen partinin (AKP) genel başkanı olarak yer alması sebebiyle, 3 Kasım 2002 seçimlerinin iptali ve seçimlerin yenilenmesi talepleri üzerine verilmiştir⁵⁵⁰. YSK, kararında önce 21.9.2002 gün ve 634 sayılı kararı ile 2839 sayılı Kanunun 26. maddesi uyarınca birleşik oy pusulalarında parti genel başkanlarının ad ve soyadlarının yer almasına karar verildiğini ve 19.4.2002 günlü Resmi Gazetede AYM'nin Recep Tayyip Erdoğan'ın genel başkanlığının hukuka aykırılığının vurgulandığı kararının yayımlandığını hatırlatmaktadır. Ardından 3 Kasım 2002 seçimlerinde kesinleşen aday listelerini ilan edilen 26.9.2002 tarihli kararlar aynı zamanda *“gecikme halinde oy verme gününe yetiştirilemeyeceği için gereken basım ve dağıtım süresi gözetildiğinde birleşik oy pusulasına bugünkü hukuki durumu itibariyle Adalet ve Kalkınma Partisi başkanı olarak halen başkanlık görevini yürüten Recep Tayyip Erdoğan isminin yazılmasının zorunluluk arzettiği(nin) açık (olduğuna)”* ve devamında ise *“26.9.2002 tarihinde basımına başlanacak oy pusulalarında, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının 30.8.2002 tarih, 2002/470 sayılı yazısı ekinde yer alan aynı tarihli yazıda Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı olduğu bildirilen Recep Tayyip Erdoğan'ın ismine yer verilmesine karar veril(diği)”* ifade edilmiştir. Buraya kadar YSK, AYM'nin kararını hiçe saymakta, seçimlerin dürüstlüğüne karşın, seçim işlerinin tamamlanmasına önem vermekte ve gene seçimlerin dürüstlüğü ile ilgili bir konuda kendisinin resen karar vermesi gereken durum karşısında, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığından gelen bilgilerle bağlı olduğunu gösteren bir izlenim yaratarak, anayasal sorumluluğunu ihlal etmektedir. Söz konusu kararın ilerleyen bölümünde ise daha vahim bir tutum sergileyerek, *“siyasi partililer ve ilgililerce itirazda bulunulmayan bu karar doğrultusunda 26.9.2002 tarihinden itibaren basılan oy pusulaları kullanılarak ...seçimin yapıl(dığını)”* belirtmektedir. Fakat, YSK'nın 26.9.2002 tarihinde verdiği ve Resmi Gazetede yayınladığı kararın konusu kesinleşen aday listelerine ilişkindir ve hiçbir yerinde birleşik oy pusulalarında yukarıda sözünü ettiği gerekçe ile genel başkan olarak Recep Tayyip Erdoğan'ın adının yazılmasına ilişkin kararı yer almamaktadır. Bu durumda YSK'nın nasıl siyasi partilerin ve ilgililerin itiraz etmesini beklemekte olduğu seçim hukuku bakımından hiç de anlaşılır değildir. Zira, şikayet ve itiraz ancak ortada bulunan bir karar üzerine

⁵⁵⁰ 23ve 24 Ocak 2003 tarihli dilekçeler hakkında verilen karar, YSKK No: 2003/87, kt: 25.1.2003, ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s. 1131-1132.

yapılabilir. Burada da YSK'nın sorumluluğu bu sefer siyasi partiler ve seçmenlere atarak durumdan kendini kurtarmaya çalıştığı görülmektedir. Kararın son kısmında ise, “*Anayasa Mahkemesinin 22.1.2003 tarihli....karar(ı) ise, Anayasa Mahkemesinin kararlarının geriye yürümezliği ilkesi nedeniyle, 3.11.2002 Pazar günü akşamına kadar mevcut hukuki duruma göre tamamlanıp kesinleşen seçim iş ve işlemlerini etkileyecek nitelikte bulunma(dığı)*” belirtilmektedir. Bu düşünce özellikle, AYM'nin iptal kararları bakımından kabul edilen geriye yürümezlik ilkesinin isabetsiz şekilde bu olaya uygulanması açısından eleştirilmiştir⁵⁵¹. Bu kararla YSK, bir yandan Anayasanın 153. maddesinde yer alan AYM kararlarının yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlayan kuralına uymadığı gibi bir yandan kurum olarak kendisine anayasa aykırı bir zırh geliştirirken diğer yandan kararları bakımından bu anayasa kuralına kendi kendine bir istisna getirmiştir. Her yönüyle hukuka aykırı tespit ve değerlendirmelerle dolu olan bu karar, çalışma alanımız olan seçim kurullarının hukuki nitelendirilmesinin yapılması gereğini bir kez daha ortaya koymaktadır.

YSK'nın, Siirt seçimlerinin yenileneceğine ilişkin kararı⁵⁵² akabinde bu seçimlere ilişkin takvimi ve yapılacak işleri belirlemiştir⁵⁵³. Bu kararında, 3 Kasım 2002 seçimlerinin yenilenmesi niteliğinde olacak seçimlerin 9.3.2003 tarihinde, 3 Kasım 2002 seçimlerine katılacağı belirtilen siyasi partiler ve bağımsız adaylarla yapılacağı, seçmen listelerinde güncelleştirme işleminin yapılmayacağı ve siyasi partilerin aday listelerinde ölüm ve istifa gibi nedenlerle boşluk meydana gelmesi halinde, bu boşluğun ilgili siyasi parti tarafından önseçim dışındaki usullerle doldurulacağı belirtilmekteydi. 3 Kasım 2002 seçimlerinde seçilmeye engel mahkumiyeti dolayısıyla adaylığı reddedilen, ancak seçimlerden sonra Mecliste çoğunluğu elde ederek hükümet kuran AKP'nin, muhalefetin de desteğiyle gerçekleştirdiği anayasal ve yasal değişiklikler neticesinde, bu durumu ortadan kaldırılan Recep Tayyip Erdoğan, Siirt seçimlerinde parti listesinde 1. sırada yer alan Mervan Gül'ün istifa etmesi ile listede değişiklik yapılarak adaylığını ilan etmiştir. Bunun üzerine Recep Tayyip Erdoğan'ın adaylığına itiraz edilmiştir. İtiraz

⁵⁵¹ YÜZBAŞIOĞLU Necmi, “3 Kasım 2002 Seçimleri Üzerindeki Gölgeler”, s: 179; KANADOĞLU Sabih, s:130.

⁵⁵² YSKK No: 2002/978, kt: 2.12.2002 RG: 8.12.2002-24957.

⁵⁵³ YSKK No: 2002/989, kt: 2.12.2002, KANADOĞLU Sabih, s:286.

başvurusu üç gerekçeye dayandırılmaktadır: 1- 3 Kasım 2002 seçimlerindeki aday listelerin kesinleşmiş olduğu, yeniden ve dışarıdan aday gösterilerek listelerin değiştirilemeyeceği, boşalmaların ancak alt sıradan kaydırma yolu ile doldurulması gerektiği; 2- Siirt seçimine ancak 3 Kasım 2002 tarihinde seçime girme hakkı olan adayların katılması gerektiği; 3- Aynı seçim için bir kimsenin birden fazla seçim çevresinde aday olamayacağı yasa hükmü olduğuna göre söz konusu kişinin bu seçime girmesinin mümkün olmadığıdır. Yüksek Seçim Kurulu⁵⁵⁴ ise, ilk olarak listelerin kesinleşmiş olmasına ilişkin iddiayı, hem 2839 sayılı Kanununun 25. maddesi hem de 989 sayılı kararı çerçevesinde ele alarak değerlendirmiştir. Buna göre, 3 Kasım 2002 seçimlerindeki aday listeleri kesinleşmiş olmakla beraber, 989 sayılı kararla, “2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 25 inci maddesi gereğince adaylıktan istifa ve ölüm sonucu meydana gelecek eksilmelerin ilgili partiden aday istenmek suretiyle – yerine ikame yoluyla – doldurulacağı hususu” kabul edilmiştir. Bunun “*aksinin kabulü durumunda, listedeki eksiklik veya toptan boşalma yedek adaylık olmadığından kaydırma suretiyle doldurulamayacak, ayrıca 2839 sayılı yasanın 13. maddesi gereğince partinin eksik adayı ikmal edilemeyecek, seçime girme hakkı elinden alınmış olacağına*” yol açacağından, böyle bir durumun da “*Anayasaca korunan temel haklardan olan seçilme hakkının açık ihlali*” olacağına karar vermiştir. Oysaki daha önceki yıllarda YSK, “*uygulamalarında siyasi partileri eşit tutmak zorunda*⁵⁵⁵” olduğunu ve “*seçimlerin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili işlemleri yaparken Kanunları ve esasları göz önünde bulundur(ması) gerektiğine, herhangi bir işlemin bir siyasi parti lehinde veya aleyhinde netice doğurması ihtimali(nin) YSK'nın karar ve işlemlerini etkilemeyeceğine*” karar vermişti⁵⁵⁶.

İkinci itiraz konusu bakımından ise, “*listedeki adayı istifa nedeniyle eksilen partiden yeni aday istenmiş, ilk defa adaylığı kabul edilmeyen şahsın bu başvuru sebebiyle yapılan incelemede ibraz edilen belgelerden ve celbedilen bilgilerden adaylığa engel durumu görülmemiştir. Bu süreç içinde seçilme yeterliğini kaybedenlerin nasıl*

⁵⁵⁴ YSKK No: 2003/151, kt: 20.2.2003, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/index.html> (s.e.t. 15.9.2010). İşçi Partisi ve 3 seçmen tarafından itiraz edilmiştir.

⁵⁵⁵ YSKK No: 1968/308, kt: 8.5.1968, s: 98 vd.; YSKK No: 1969/78, kt: 13.3.1969, s: 55vd.

⁵⁵⁶ YSKK No: 1968/149, kt: 10.4.1968, s: 73 vd.

adaylığı red edilmişse, bu hakkı haiz olanlarında adaylıklarının kabulü zaruri bulunmuştur. Hiç kimse sonuçları ortadan kalkmış bir engeli sebebiyle seçilme hakkını kullanmaktan yoksun bırakılama(yacağı)” sonucuna varılmıştır.

Son olarak 2839 sayılı Kanununun 16. maddesinde yer alan kurala ilişkin olarak da YSK, Recep Tayyip Erdoğan’ın 3 Kasım 2002 seçimlerindeki adaylığının “geçici adaylık” mesabesinde kalmış, vaki itiraz üzerine adaylığı kabul edilmemiş ve ismi Resmi Gazetede ilan edilen kesin aday listesinde yer almamış (olduğundan) artık birden fazla seçim çevresi adaylığından bahsedileme(yeceğine)” karar vermiştir⁵⁵⁷.

YSK’nın bu kararıyla, DEHAP kararındaki çelişkili tutumunu koruduğunu hatta kanuna aykırı bir karar vermiş⁵⁵⁸ olduğunu söylemek mümkündür. Öncelikle, 2839 sayılı Kanunun açık olan 25. maddesi karşısında, kesinleşen listeye yeni aday yazılmasını reddetmeli idi. Kararına gerekçe gösterdiği, 2839 sayılı Kanununun 13.maddesi, adaylık süreci devam ederken adaylıkların doldurulmasına ilişkin olup, somut olayda uygulayabileceği bir kural değildir. Bununla birlikte, Siirt seçimi için adaylıktan istifa edenler hakkında YSK, 2839 sayılı Kanununun 14. maddesine göre listeleri tamamlatma yolunu seçmiştir⁵⁵⁹. Ancak, YSK’nın önceki kararında, eksik kalan tamamlatmalarda, siyasi partilerin yeni liste veremeyecekleri kabul edilmişti⁵⁶⁰.

Ayrıca, YSK daha sonra adli sicilden sabıka kaydının silinmesine karar verilmiş olan bir aday hakkında ise, bu kararın memnu hakların iadesi kararı niteliğinde olmaması sebebiyle, aday hakkında ancak “memnu hakların iadesi veya eylemin suç

⁵⁵⁷ YSK, aynı seçim çevresinde aday olamama koşulunu, listelerin kesinleşip, seçime katılma şartına bağlı olarak anlamaktadır. Bu sebeple de, İşçi partisinden Siirt yenileme seçiminde, listeden istifa eden kişi yerine aday gösterilen kişinin 3 Kasım 2002 seçimlerine Ankara 2 numaralı seçim çevresinden katılmış olup, söz konusu partinin, seçim barajını aşmamış olması sebebiyle, aday kişinin seçilememiş olması karşısında, Siirt yenileme seçiminde adaylığı, 2839 sayılı Kanununun 16. Maddesi uyarınca reddedilmiştir, bkz: YSKK No: 2003/142, kt: 20.2.2003, ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 661.

⁵⁵⁸ YÜZBAŞIOĞLU Necmi, “3 Kasım 2002 Seçimleri Üzerindeki Gölgeler”, s: 182.

⁵⁵⁹ YSKK No: 2003/61, kt: 18.1.2003, ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 649 vd; YSKK No: 2003/63, kt: 18.1.2003, ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s:651; YSKK No: 2003/99, kt: 1.2.2003, ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s:653; YSKK No:2003/100 ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s:655.

⁵⁶⁰ YSKK No: 1999/205, kt: 1.3.1999, ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s:415.

olmaktan çıkarıldığına dair kararların ibrazı halinde seçilmesine bir engel bulunmadığına, aksi takdirde talebin reddine karar” verileceği sonucuna ulaşmıştır⁵⁶¹.

ii) Adaylıklara İlişkin Diğer Kararlar

Milletvekili genel seçimlerinde adaylık başvuruları bakımından ele alınması gereken bir başka durum ise, bir siyasi partinin kapatılmasına söz ve eylemleri ile sebep olan kişilerin 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun (SPK) 4445 sayılı Kanunla değişik 95. maddesine göre, milletvekili aday olup olamayacaklarına ilişkindir. Söz konusu yeni düzenleme, bu kişilerin beş yıl süre ile bir siyasi partinin kurucu üyesi, yöneticisi ve denetçisi olamayacaklarını ve siyasi partilerden aday gösterilemeyecekleri kuralını düzenlemektedir. Önceki düzenlemede ise “(b)unlardan fiilleriyle siyasi partinin kapatılmasına neden olanlar on yıl süreyle başka bir siyasi partiye alınamazlar ve milletvekilliği için aday olamazlar” kuralı yer almaktaydı. Yapılan yeni düzenlemeden sonra, YSK’nın önüne gelen adaylığa ilişkin itirazların bir kısmı, SPK’nın 4445 ile değişik 95.maddesinin bağımsız adaylığa izin verip vermediği hakkındadır.

İlk başvurular Necmettin Erbakan ve Şevket Kazan’ın 18 Nisan 1999 yılında yapılacak olan milletvekili genel seçimlerinde bağımsız aday olmalarına ilişkin bulunmaktadır. İlgili il seçim kurullarından gelen dilekçe üzerine inceleme yapan YSK, Anayasanın 4121 sayılı Kanunla değişik 69.maddesinde yer alan siyasi faaliyet yasağına ilişkin beş yıllık süre ile SPK’nın 95. maddesinde yer alan aynı konudaki 10 yıllık sürenin hangisinin uygulanması gerektiğine karar vermiştir. YSK, “*yasaların uygulanması bakımından, Anayasa hükümleri ile yasa hükümleri arasında uyum ve aykırılık bulunup bulunmadığı ve uyum bulunmaması halinde yasa maddesinin yürürlüğü olayda önem taşı(dığını)*” ifade ederek “*Anayasanın geçici 15 inci maddesine göre, 12 Eylül 1980-7.12.1983 tarihleri arasında çıkarılan Kanun ve Kanun Hükmünde*

⁵⁶¹ YSKK no: 2004/453, kt: 2.3.2004, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/index.html> (s.e.t. 15.9.2010).

*Kararnamelerin Anayasa'ya aykırılıkları(nın) ileri sürülemeyeceği; Ancak, yine Anayasanın 177inci maddesi hükmü karşısında, bu gibi konularda yasaların Anayasa aykırı olmayana hükümleri veya doğrudan Anayasa hükümlerinin bazı koşullarla uygulanabileceğini kabul e(edileceğini) belirttikten sonra, söz konusu kişilerin SPK'nın 95. ve 101. maddeleri uyarınca bağımsız aday olmalarına ilişkin hukuki dayanak bulunmaması sebebiyle adaylıklarını reddetmiştir*⁵⁶².

Somut olayda YSK, uygulanacak kural bakımından anayasa-kanun hükmü çatışmasında, SPK'nın 95. ve 101.maddelerinde bulunan 10 yıllık süre yasağını, Anayasanın hükmüne uygun şekilde beş yıl olarak değerlendirerek, Anayasanın 11.maddesinde yer alan Anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı ilkesini 177.madde eliyle uygulamıştır⁵⁶³.

Aynı yönde konu bu sefer, 3 Kasım 2002 seçimlerinde YSK'nın önüne getirilmiştir. Bu sefer eylemleri ile 22 Haziran 2001 tarihinde üyesi olduğu siyasi partinin kapatılmasına sebep olduğuna AYM tarafından karar verilen Bekir Sobacı, bağımsız milletvekili adaylık başvurusu yapmıştır. Buna karşı itiraz edilmiş ancak, il seçim kurulunca reddedilmiş, konu YSK'ya gelmiştir. Bu olayda, YSK, Anayasanın 69. maddesinde ve SPK'nın 95.maddesindeki beş yıllık siyasi faaliyet yasağını hiç ele almamış, konu hakkında sadece SPK'nın 95. maddesinde yer alan yeni düzenlemede, bu kişilerin, önceki düzenlemedeki gibi, milletvekili olmalarını yasaklayan hüküm bulunmamasını lehe yorumlayarak, eylemleri ile bir partinin kapatılmasına sebep olan Bekir Sobacı'nın bağımsız milletvekili adayı olabileceğini kabul etmiştir⁵⁶⁴.

⁵⁶² YSKK No: 1999/191, kt: 27.2.1999, ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 408-412.

⁵⁶³ YSK'nın, il seçim kurulu tarafında yöneltile soru üzerine verdiği kararındaki bu tutumu, idare yargıcı bakımından kabul edilen, perde yasasını kaldırılarak, doğrudan Anayasa hükmünü uygulaması kuralına benzetilebilir. İdare hukuku bakımından bu husus doktrinde, Anayasanın 177.maddesinin e bendi kapsamında yer alan "*kanunların Anayasa'ya aykırı hükümler içermesi ve dolayısıyla bu kanunlarda değişiklik yapılması gereğinin bulunması halinde ve bu değişiklikler yapılmadığında ya da yeni kanunlar çıkarılmadığı sürece yargı(cın), söz konusu madde uyarınca "doğrudan Anayasa hükümlerini" uygulamak zorunda*" olduğu ifade edilmektedir, BÜLBÜL Erdoğan, "Perde-Yasa Kuramının Türk Hukukunda Uygulanabilirliği", **Yıldızhan Yayla'ya Armağan**, GSÜ Yayınları Armağan Serisi No: 4, İstanbul, 2003, s: 203-204.

⁵⁶⁴ YSKK No: 2002/610, kt:19.9.2002, ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s:595 vd.

4) Propaganda Faaliyetinin Düzenlenmesi

Seçim propagandalarına ilişkin düzenlemeler, hem seçim rekabetinin eşitlik hem de seçmen iradesinin serbestlik ilkelerine uygun şekilde oluşmasını düzenleyen kurallardır. Bu itibarla, bu kuralların, seçimlerin bel kemiğini oluşturduğunu söylemek mümkündür. Başka bir deyişle, eşit ve serbest propaganda faaliyeti demokratik seçimlerin en önemli unsurunu oluşturmaktadır.

İlkeler temelinde, seçim propagandasını kapsayan faaliyetlerin birçoğu, aslında temel hak ve özgürlüklerden biri olan, ifade özgürlüğünü ilgilendirmektedir. Seçim rekabeti içinde yarışan partileri bu özgürlük çerçevesinde siyasi propagandalarını yapabilmelidirler. Bu konuda önemli olan husus, seçim propagandası açısından en önemli kural, yapılan propaganda faaliyetinin, iktidar partisinin gölgesi altında gerçekleşmemesidir. Başka bir deyişle, propaganda faaliyeti, hem seçim yarışına katılan her siyasi partinin eşit durumda olmasını, hedeflerini eşit koşullarda halka anlatabilmesini hem de iktidar partisi dışında seçime katılan diğer partilerin serbestçe, yani hiçbir baskı altında olmadan propaganda yapabilmelerini sağlamalıdır. Bu faaliyet aynı zamanda, seçmen iradesinin üzerinde baskı oluşturacak şekilde gerçekleştirilmemelidir. Siyasi partiler, özellikle iktidar partisi, propaganda yaparken, vatandaşların iradesinin serbestçe oluşmasını sağlamak zorundadırlar. Görüldüğü üzere, propaganda faaliyetinin iki yönü bulunmaktadır. Nitekim Anayasa Mahkemesi “(p)ropagandanın amacı(nın), siyasi partiler yönünden kendilerini en iyi biçimde tanıtarak olabildiğince çok seçmenin oyunu almak, vatandaşlar yönünden ise oyunu serbestçe ve en uygun biçimde kullanabilmesine olanak sağlayacak bilgilerle donatılmak olduğu(nu)”⁵⁶⁵ ortaya koymuştur. Yüce Mahkeme bu kararında, paralı propagandaya ilişkin düzenlemeyi incelerken, söz konusu kural ile bir yandan “siyasi partilerin

⁵⁶⁵ AYMK E 1987/3 K 1987/13 kt: 22.5.1987 – RG: 18.9.1987-19578; seçmen iradesine etkinin doğrudan olmasını aramayan, AYM, önceki kararında ortaya koyduğu düşüncüyü izleyerek *Serbest oy esasının zedelenmesi için baskının mutlaka maddi ya da manevi olması gerekmez. Serbestlik ilkesi, aynı zamanda seçmen iradesini dolaylı yollardan etkileyecek bir durumun yaratılmamasını da zorunlu kıl(dığına) karar vermiştir*, AYMK E 1995/54 K 1995/59 kt: 18.11.1995 – RG: 21.11.1995-22470. Yerel seçimlerde blok liste uygulanmasına ilişkin kanun hükmünü incelerken de, serbestlik ilkesinin *seçmen üzerinde her tür dış engelini, siyasal, ekonomik her etkinin ya da baskının bulunmaması” tanımı, korkutmaları, yıldırımları ve yanıltmaları kapsadığı gibi temelde seçmenin dilediğine oy verme istencine dayanmakta olduğunu* belirtmiştir, AYMK E 1988/14 K 1988/18, kt: 14.6.1988 – RG: 14.7.1988.

kamuoyunu eşit biçimde ya da hiç değilse güçleri oranında etkileme hakkı(nın) zedeleneye(ğini) belirterek propaganda faaliyetinin eşitlik yönünün; bir yandan da kamuoyunun serbestçe oluşumunu da engelle(neceğini) vurgulamıştır. Kamu oyunun serbestçe oluşmasının önemini ise bir diğer kararında şu şekilde belirtmektedir. “Serbest oy ilkesi, seçmenin hiçbir yasa dışı elatmaya, baskıya, tek yanlı etkiye kapılmadan oyunu kullanmasıdır. Serbest seçim, oyların bu ortamda kullanıldığı seçimdir. Baskının eylemli olması gerekmez. Oy kullanmayı etkileyecek, seçmenin özgür iradesini saptırabilecek her tür etkileme baskı sayılır. Seçmeni dolaylı da olsa, olumsuz tek yanlı etkiye açık tutacak her girişimin önlenmesi gerekir”⁵⁶⁶. Sonuç olarak Anayasa Mahkemesine göre, her türlü etkiden uzak yapılan seçimleri, özgür ve demokratik yönetimlerin temeli olduğuna göre⁵⁶⁷, bunu bertaraf etmeye yönelik düzenlemeler demokratik hukuk devleti ilkesine aykırı sayılmaktadır⁵⁶⁸.

Propaganda faaliyetinin demokrasiler için ne denli önemli olduğunu ve bunun özünde, serbestlik ve eşitlik ilkelerinin bulunduğunu ve bunlara aykırılıkların demokratik hukuk devletine aykırılık olduğunun Anayasa Mahkemesi tarafından ortaya konduğunu belirttik. Bu ilke ve kararlar ışığında, 298 sayılı Kanun çerçevesinde, seçim propagandası faaliyetlerinin seçim kurulları tarafından ne yönde hayata geçirildiği, ilgili madde düzenlemeleri ele alınarak değerlendirilmeye çalışılacaktır. Bunun için de, kanun hükümleri, propagandanın kapsamı ve sınırları olarak iki başlık altında toplanacaktır.

a) Propagandanın Kapsamı

Propaganda ilk defa 5545 sayılı Kanunla Türk seçim hukukuna girmiştir⁵⁶⁹. 298 sayılı Kanunda yer alan propagandaya ilişkin hükümlerin kaynağı, 5545 sayılı Kanundur. Seçim propagandası 298 sayılı Kanunun ikinci kesiminde ve güncel haliyle

⁵⁶⁶ AYMK E 1987/6 K 1987/14 kt: 22.5.1987 – RG: 18.9.1987-19578.

⁵⁶⁷ AYMK E1986/17 K 1987/11, kt: 22.5.1987 – RG: 18.9.1987-19578.

⁵⁶⁸ AYMK E 1995/54 K 1995/59 kt: 18.11.1995 – RG: 21.11.1995-22470.

⁵⁶⁹ ARASLI Oya, **Seçim Sistemi Kavramı Ve Türkiye’de Uygulanan Seçim Sistemleri (1876-1987)**, Ankara, 1989, s: 178. Seçim propagandasına ait bu hükümlerin oldukça detaylı bir şekilde incelenmiş olması ve 298 sayılı Kanunun yürürlüğe girdikten sonra da pek çok defa bu düzenlemelerde değişiklik yapılması sebepleriyle, bu bölümdeki hükümlerin son hallerine değinilecek, YSK uygulamaları ele alındığında önceki düzenlemeler ele alınacaktır.

20 madde ile düzenlenmiştir. Maddelere bakıldığında, propaganda faaliyetinin zaman, mekan ve belirli araçlarla sınırlı yapılan bir faaliyet olduğu görülmektedir.

i) Propaganda Zamanı

Seçimlerde iki türlü propaganda faaliyeti bulunmaktadır. Bunlardan biri, seçim zamanı başlayan toplu ve sözlü toplantılar ile diğeri 298 sayılı Kanunun 3403 sayılı Kanunla değişik 49. maddesinin son fıkrasına göre, oy verme günü ile bu günden önceki on gün arasında yapılan propagandadır. Bunların ilki genel propaganda faaliyeti ve ikincisi ise, Kanunun 52. maddesinde özel olarak düzenlenen radyo ve televizyonda propaganda faaliyetleridir.

Genel propaganda faaliyeti, seçimlerin başlaması ile yapılır. Nitekim, Kanunun 50. maddesi “seçim zamanında”, 56. maddesi “seçim takviminin başlangıcı”, 55/A-2., 57., 60 ve 61. maddeleri “ seçimin başlangıç tarihi” ifadeleri ile genel propaganda faaliyetinin başlangıç tarihlerini aynı olmayan ama birbirine yakın şekilde belirlediği görülmektedir. Genel propaganda faaliyetinin bitiş zamanları 49.maddenin ikinci fıkrasına gönderme yapılarak, 55/B., 56., 57. ve 60. maddelerde “propaganda süresinin sona ermesine kadar” şeklinde düzenlenmiştir. Bitiş tarihlerine ilişkin iki ayrıksı düzenleme bulunmaktadır. Bunlar, 55/A-2. maddesinde “oy verme gününden önceki 24 saate kadar” ve 61. maddede “oy verme gününü takip eden gün” olarak düzenlenmiştir.

Bunun dışında, açık yerlerde toplu propagandaya ilişkin olarak, 5980 sayılı kanunla 50. maddenin son fıkrası “*açık yerlerde, güneşin batmasını müteakip ikinci saatin sonundan güneşin doğmasına kadar toplu olarak sözlü propaganda yapılamaz*” şeklinde değiştirilerek, seçim zamanı açık yerlerde yapılan toplu sözlü propaganda süresi, önceki düzenlemeye göre 2 saat kadar uzatılmıştır.

Genel propaganda faaliyetleri içinde, Kanunda yer alan yeni bir düzenlemeye daha değinmek gerekmektedir. 8.4.2010 tarihli 5980 sayılı Kanunla 298 sayılı Kanuna 51/A maddesi eklenmiştir. Bu maddede, *(s)eyimin başlangıç tarihinden itibaren, seçime katılan siyasi partiler(in) ve bağımsız adaylar(in), katıldıkları seçim çevrelerinde seçim*

çalışmalarını yürütmek üzere seçim büroları açabilirle(cekleri); (d)iğer seçim faaliyetleri saklı kalmak üzere seçim bürolarında görüntülü ve sesli propaganda yapılabil(eceği) ve bu büroların saat 09.00'dan 23.00'e kadar halka açık faaliyette bulunabil(eceği) düzenlenmektedir. Bu maddeye seçim propagandası zamanı açısından bakıldığı zaman, seçim büroları özelinde siyasi parti ve bağımsız adayların, uygulamadaki irtibat bürolarının ve faaliyetlerinin kanuni düzenlemeye konu edilerek, yönetim bakımından eşitliği ve istikrarı sağlamaya yönelik olduğu görülmektedir.

Radyo ve televizyonla yayının düzenlendiği 52. madde, özel propaganda süresini, “oy verme gününden önceki 7 nci günden itibaren oy verme gününden önceki gün saat 18.00” olarak belirlemiştir. Özel propaganda olarak ifade ettiğimiz radyo ve televizyonla propagandanın süresi, kanunun ilk halinden oldukça kısa bir hale gelmiştir. 298 sayılı Kanunun 52. maddesinin ilk metninde, “oy verme gününden önceki 15. günden başlayıp, oy verme gününden 4. gün saat 21” düzenlemesi bulunmaktaydı. 1979 yılında 2234 sayılı Kanunla, bu süre, “oy verme gününden önceki 12 inci günden itibaren oy verme gününden önceki gün saat 18.00'e kadar” olarak değiştirilmiştir. Son olarak 1983 yılında 2839 sayılı Kanunla bugünkü halini almıştır. Bu sürece bakıldığında, radyo ve televizyonla propagandaya ve görüntülü propagandaya ilişkin sürelerin zamanla kısaltıldığı görülmektedir. Ancak, her ne kadar, günümüz kitle iletişim araçlarının yurdun her yerine ulaştığı, dolayısıyla da siyasi partilerin sadece seçim zamanı değil, olağan dönemlerde de düşünce ve programlarını ifade ettikleri düşünülse de, seçim zamanında radyo ve televizyonla ve görüntülü propagandanın seçim yarışındaki partilere kendilerini halka tanıtmak için özel imkan sunması sebebiyle, sürelerin en azından 49. maddenin son fıkrası ile uyumlu hale getirilmesi daha uygun olacaktır.

Seçim propaganda yöntemlerinden biri olan ve 55. maddenin son fıkrası ile 55/A maddelerinde düzenlenen özel radyo ve televizyonla propaganda, süre ve konu bakımından 52.madde gibi sınırlı değildir. Bu tür propaganda, seçimin başlangıç tarihinden oy verme gününün bitimine kadar sürmekte ve açık oturum, röportaj, panel gibi yayınları kapsamaktadır.

Bunların yanında, kamuoyu araştırmaları, anketler ve benzeri araştırmalar, seçim süreci ile oy verme gününden önceki on günlük sürede mümkündür.

Seçim günü, bir siyasi partinin yazısını veya işaretlerini taşıyan pazubentlerini takmış kimselerin sokaklarda dolaşması, seçim propagandası kapsamında değerlendirilmiş ve bu davranışların seçimlerin serbestliği ilkesini ihlal edip, seçmen iradesi üzerinde etki edebileceğinden seçim kurullarınca yasaklanması gerektiğine karar verilmiřtir⁵⁷⁰.

ii) Propaganda Mekanı

Seçimlerde propaganda faaliyetinin mekanı, genel olarak toplantı hrriyetinde olduğu gibi, neredeyse mutlak bir önemi arzeder. Nasıl, herkesten uzak yerde toplantı ve gösteri yapılmasına sebep olma, bu hakkın özünü etkilemekte ise, seçim zamanında yapılacak olan propagandanın da yürütmenin müdahalesi olmadan gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu durum hem iktidar partisinin devlete ait mekanları kullanması ile daha çok seçmene ulaşıp, serbest iradelerini engellemeye hem de, iktidar partisi dışındaki partilerin, programlarını kanun dairesinde kalmak suretiyle diledikleri yerde aıklayabilmelerini gerektirmektedir. Bu konuda güvencelerin sağlanması ise, seçim kurullarının görevine girmektedir. Nitekim, Kanunun 50. maddesinin ikinci fıkrasına göre, açık yerlerde toplu sözlü propaganda yapılacak yerlerin belirlenmesi ilçe seçim kurullarına bırakılmıştır. Bu konuda, ilçe seçim kurulunun yapısı oldukça önemli bulunmaktadır. Siyasi partilerden gelen üyelerin bulunduğu ve başkanın da bir hakim olduğu bu kurullarda, konu hakkında verilecek kararlardan her parti etkileneceği için sadece bir parti lehine uygulamalar gündeme gelmemektedir.

298 sayılı Kanun, her halükarda, toplu ve sözlü propaganda yapılamayacak olan yerleri belirlemiş bulunmaktadır. Bunlarda ilki, 50. maddede, “genel yollar üzerinde, mabetlerde, kamu hizmeti görülen bina ve tesislerde ve ilçe seçim kurullarınca gsterileceklerden başka meydanlarda toplu olarak sözlü propaganda” yapılamayacağı düzenlenmiştir. Buna benzer Şekilde, 5980 sayılı Kanunla eklenen 51/A maddesinde,

⁵⁷⁰ YSKK No: 1963/254, kt: 16.11.1963, s:111.

seçim bürosu olarak kullanılacak yerler bakımından bir sınırlama getirilmiş ve “Devlet ve diğer kamu tüzel kişileri ve bunlara bağlı kuruluşlara, Devletin veya diğer kamu tüzel kişilerinin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak katıldığı teşebbüs ve ortaklıklara, özel gelir kaynakları ve özel imkanları kanunla sağlanmış kamu yararına çalışan derneklere ve Devletten yardım sağlayan ve vergi muafiyeti olan vakıflara, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile üretici birlikleri, kooperatif birlikleri, bankalar ve sendikalara ait bina ve tesisler bu amaçla kullanılama(yacağı)” düzenlemiştir. Bu itibarla, propaganda faaliyetinin yürütüldüğü seçim bürolarının tarafsızlık ilkesinin bozulabileceği yerlerde kurulamayacağı hüküm altına alınmış bulunmaktadır. Aynı yönde, Kanununun 61. maddesinde, “Devlet, katma bütçeli idareler, il özel idareleri, belediyelerle bunlara bağlı daire ve müesseseler, İktisadi Devlet teşekkülleri ve bunların kurdukları müesseseler ve ortaklıkları ile diğer kamu tüzel kişiliklerinde memur ve hizmetli olarak çalışanlar”ın ilan dağıtamayacaklarını düzenleyerek hem bu kurum içinde propogandanın yapılması, hem de kurum çalışanlarının seçim yarışında taraf olmaları önlenmek istenmektedir.

5980 sayılı Kanunla, 298 sayılı Kanununun 60. maddesinde de değişiklik yapılmıştır. Söz konusu maddenin 13. fıkrasında “(v)atandaşlar, oy verme gününden önceki otuzuncu günden itibaren, propaganda süresinin bitimine kadar konutlarına, işyerlerine veya taşıtlarına, partilere veya adaylara ait bayrak, afiş veya poster gibi tanıtıcı malzemeleri asabilir veya yapıştırabilirler” hükmü bulunmaktadır. Bu hüküm seçim yarışı içine vatandaşların da sokulması bakımından oldukça dikkat çekicidir. Zira, 298 sayılı Kanununun propaganda faaliyetini düzenleyen hükümlerinin genel özelliği, bunun bizzat siyasi partiler ve bağımsız adaylar tarafından gerçekleştirilmesidir. Zaten propaganda faaliyetinin amacı, seçmeni ikna etmektir. Hal böyle iken, söz konusu düzenleme ile vatandaşlar, seçim yarışının tarafı haline gelmektedir ki bunun, hem genel olarak propaganda faaliyetlerinin amacına hem de oyun gizliliği ilkesine aykırı bir durum yaratacağı ileri sürülebilir.

iii) Propaganda Araçları

Seçim propagandası, birçok araçla yapılabilmektedir. Bunlar, radyo, televizyon, hoparlör ve en son 5980 sayılı Kanunla eklenen 55/B maddesine göre, diğer iletişim araçları ile internettir⁵⁷¹. Bu araçlar içinde, seçim yarışında, aynı anda tüm seçmen kitlesine ulaşma imkanı sağlayan radyo ve televizyonlarla propaganda, yani görüntülü propaganda ayrı bir öneme sahip bulunmaktadır. Nitekim, 298 sayılı Kanunun en detaylı şekilde düzenlendiği ve konusunun siyasi partiler bakımından önemi nedeniyle de birçok defa değişikliğe uğrayan düzenlemeleri radyo ve televizyonla propagandaya ilişkin olanlarıdır. İlerleyen teknolojik imkanlar neticesinde, 90'lı yıllarda, TRT dışında, özel yayın kuruluşlarının faaliyet göstermesi ile, görüntülü propagandanın, bu yayın kuruluşlarında yapılma usul ve esaslarına ilişkin düzenleme 298 sayılı Kanuna eklenmiştir. Biz öncelikle, genel olarak görüntülü propagandaya ilişkin hüküm olan 298 sayılı Kanunun 52. maddesini, daha sonra da 55/A maddesini ele almaya çalışacağız.

Radyo ve televizyonla propaganda yapmak, zorunlu değil ihtiyari bir faaliyettir. Nitekim, 298 sayılı Kanunun müracaat usulünü düzenleyen 53. maddesi, bu “*propaganda hakkından yararlanmak isteyen siyasi partilerin*” oy verme gününden önceki 21. gün akşamına kadar YSK’ya yazılı bildirimde bulunmaları gerektiğini düzenlemektedir. Bu bildirim takiben, siyasi parti temsilciler ve TRT temsilcileri huzurunda kura ile propaganda sırası belirlenir. Bu yayınların ne zaman başlayacağı, en uygun dinleme imkanları göz önüne alınarak YSK tarafından kararlaştırılmaktadır⁵⁷². Bu konuşmalar ya önceden ya da canlı olarak kaydedilmektedir⁵⁷³. Televizyonla propagandadan faydalanmak isteyen siyasi partiler ayrıca, yayın esnasında görüntülü propaganda da yapabilirler. TRT Kurumu dışında hazırlatılacak olan görüntülü propagandanın toplam süresi, konuşma süresinin yarı zamanını geçmemesi ve içeriğinin gene siyasi partinin program ve icraatlarının açıklanması olması gerekmektedir. Suç

⁵⁷¹ 5980 sayılı kanunla mevzuatımıza giren internetle propaganda, belki de radyo ve televizyondan daha geniş, hızlı ve üstelik de ücretsiz şekilde seçim propagandası aracı haline gelmiş ise de, Anayasa’nın 67. maddesinin son fıkrasında yer alan hüküm sebebiyle henüz uygulanmamaktadır.

⁵⁷² YSKK No: 1969/1431, kt: 7.10.1969, s: 339 vd. YSK bu kararında, yayın gün ve saati belli edildikten sonra, *düzenleyici nitelikteki Yüksek Seçim Kurulu kararlarına uygun olarak yapılan bir işlemin her ne suretle olursa olsun değiştirilmesi olanağı olmadığını belirterek*, daha sonra, aynı siyasi partinin başka kişinin konuşmasının banda alınması talebini reddetmiştir.

⁵⁷³: “*Radyo konuşmalarını siyasi partinin kendi imkanlarıyla ses alma cihazıyla tesbiti mümkün değildir*” YSKK No: 1968/309, kt: 8.5.1968, s: 103 vd.

teşkil eden görüntülü propagandanın YSK tarafından yayımlarına izin verilmeyeceği de düzenlenmektedir. Bu itibarla, hangi beyanların veya görüntülerin suç teşkil edeceğini belirleyen kurum da YSK'dır⁵⁷⁴.

YSK, TRT Kurumunu, radyo ve televizyonla propaganda yayınlarının tam bir tarafsızlık ve eşitlik içinde yapılmasını sağlamakla görevli tutmuştur⁵⁷⁵. Bu görev, YSK bakımından sadece seçim zamanına münhasır bir görevdir⁵⁷⁶.

Kanunun 52. maddesi sadece siyasi partileri kapsamaktadır. Bağımsız adaylara bu imkan verilmemiştir⁵⁷⁷.

Uygulamada YSK, propaganda faaliyetleri bakımından daha geniş yorumlu kararlar verirken, sonradan bu anlayışından uzaklaştığı tespit edilmektedir. Örneğin, duvar ilanı için ad çekmeye katılmamış olan bir siyasi partinin sonradan yaptığı başvurunun süre yönünden reddedilmemesi gerektiğini ve bu haktan yararlandırmak

⁵⁷⁴ Görüntülü konuşmalarda suç unsurlarının tespiti sebebiyle, yayınlatmama kararını, yukarıda ele alınmaya çalışıldığı gibi, önleyici bir idari kolluk faaliyeti olarak nitelendirebiliriz. Suç teşkil ettiği zaman da genel ceza hükümleri uyarınca, suç duyurusunda bulunulabilir ve genel hükümler çerçevesinde (298 sayılı Kanunun 173. vd maddeleri uyarınca) soruşturma ve kovuşturma yapılabilir. YSK bir kararında çelişik bir durum sergilemiş ve *siyasi partiler tarafından, seçim propagandası dolayısıyla TRT Kurumu Genel Müdürlüğüne verilen metinler Anayasaya, S. Partiler Kanununa, T. Ceza Kanununa, şahıs haklarına vesaireye muhalif olduğu iddiası ile değiştirilemez, aynen neşrolunur. Bir suç varsa bilahere yetkili makamlar(un) gereğini yapar(caklarına)* karar vererek hem tedbir yetkisini kullanmamıştır hem de kanunla kendisine verilen görevi yerine getirmemiştir (m: 52/2 son cümle), YSKK No: 1986/316, kt: 7.8.1986, s: 75 vd.

⁵⁷⁵ YSK'ya 1968 yılında İşçi Partisi tarafından yapılan şikayetin konusu Türkiye radyolarında siyasi partilerle ilgili olarak yapılan haber yayınlarında tarafsız davranılmadığına ilişkindir. Bu şikayeti haklı bulan YSK, *"seçimlere katılan siyasi partilerin, kanun hükümlerinden eşit şartlar altında yararlanmamaları, seçimlerin güvenle ve dürüst olarak yapılmasına ve seçim düzenine etkili olacağı(nın) şüphesiz (olduğuna); bu itibarla, TRT Genel Müdürlüğüne seçim süresi içinde Türkiye Radyolarında yayınlanacak haberlerin uygun ölçüde eşitlik esasına bağlı tutulması zorunluluğu(nun) doğ(duğuna) ve Kurul(un) bu konuda gerek Anayasa'nın 75inci maddesi hükmüne ve gerek 26/4/1961 günlü 298 sayılı ..Kanuna göre bir karar almakla görevli ve yetkili olduğu sonucuna var(arak) Türkiye Radyolarında, gerek kendi kaynaklarından ve gerek siyasi partilerin verdikleri haber bültenlerinden alacakları siyasi partilerle ilgili haberler yayınlandığı takdirde, her gün için kelime sayısı, yayın süresi ve haberin yayınlanacağı radyo yayın bülteni bakımlarından eşit olması"* gerektiğine karar vermiştir, YSKK No: 1968/235, kt: 25.4.1968, s: 82 vd. Aynı yönde, YSKK No: 1968/286, kt: 4.5.1968, s: 91 vd.; YSKK No: 1969/557, kt: 28.8.1969, s: 239 vd.; YSKK No:1975/331, kt: 21.8.1975, s: 201 vd.

⁵⁷⁶ YSKK No: 1976/231, kt: 4.10.1976, s: 117 vd.

⁵⁷⁷ YSKK NO: 1975/303, kt: 12.8.1975, s: 175 vd.; YSKK No: 1983/455, kt: 14.10.1983, s: 89 vd.

gerektiğine karar vermiştir⁵⁷⁸. Ancak, ilerleyen yıllarda, radyo ve televizyonla propaganda faaliyetini düzenlenirken, zaman zaman katı sayılabilecek düzenlemeler getirildiği gözlenmektedir. YSK bir kararında, siyasi parti adına konuşma yapacak bir kimsenin “*tanınmış biri olsa, banda aldıracağı veya yayın sırasında doğrudan yapacağı konuşma için o siyasi partideki sıfatını ve konuşmacı tayin edildiğini gösterir ve siyasi partinin merkez karar yönetim kurulu tarafından düzenlenmiş belgeyi*” vermemesi halinde “*hiçbir işlem yapılmayacağına*” karar vermiştir. Keza aynı kararda, “*fıkra söz edilen konuşmaların her birinin banda kaydı için 60 dakikalık süre tanınmasına, bu süre zarfında çekimi tamamlanamayan konuşmacının o günkü konuşmasını canlı olarak yapmak zorunda bulunduğu, 60 dakikalık sürenin başlangıcının Kurul(umuz) üyesinden alınan randevu saati olduğuna, gecikilen sürenin 60 dakikanın içinde sayılacağına; canlı yayın yapacak konuşmacıların yayın saatinden en geç 10 dakika önce TRT Kurumundaki Kurul(umuz) üyesine başvurmak zorunda bulduklarına, her ne sebeple olsun bu süreye uymayanların o günkü konuşma hakkını kaybetmiş sayılacaklarına; konuşma sırasında radyo ve televizyon vericilerinin bir kısmının arızalanması veya elektrik kesintisi sebebiyle yayın yapılamazsa, konuşmanın o radyo veya televizyonda tekrar edilemeyeceğine*” karar vermiştir⁵⁷⁹. Bu kararla, YSK’nın ilgili seçim döneminde, radyo ve televizyonla propaganda faaliyetini ne denli şekli koşullara bağladığı, hatta, kararın son kısmı ile, kanun tarafından tanınan hakkın kullanılmasını neredeyse imkansızlaştıracak bir tutum sergilediği görülmektedir. YSK’nın görüntülü propagandadan, Mecliste grubu bulunmayan partiler aleyhine verdiği kararı⁵⁸⁰ da aynı yöne katı ve dar uygulama anlayışı sebebiyle eleştirilmiştir.

298 sayılı Kanununun 52. maddesinin son fıkrası ile 55/A maddesi özel radyo ve televizyonlarda yayınları düzenlemektedir. Özel radyo ve yayınlarla propagandada, uyulacak kuralların iki kaynağı bulunmaktadır. Biri, RTÜK’nın 5, 20 22 ve 23. maddeleri, diğeri de 55/A maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca YSK kararlarıdır. Bu

⁵⁷⁸ YSKK No: 1961/267, kt: 6.10.1961, s: 118 vd.

⁵⁷⁹ YSKK No: 1987/373, (TUNA Ahmet Nusret-AKAY Sedat, s: 170-171).

⁵⁸⁰ YSKK NO: 1987/446, kt: 2.10.1987. Yayınlanmamış bu karar hakkında bilgi ve eleştiri için, bkz: TÜRK Hikmet Sami, “Seçim Propagandası Ve Yüksek Seçim Kurulu’nun Yorumu”, **Seçim Hukukunun Temel Sorunları Ve Çözüm Önerileri**, TESAV Yayınları, Ankara, 1997, s: 309 vd.

kurallara uyulup uyulmadığı bakımından, yerel yayınlar ilçe seçim kurulunca⁵⁸¹, ulusal düzeyde ise YSK tarafından denetlenmektedir.

Propaganda faaliyetinde kullanılan diğer araçlar ise, 298 sayılı Kanunun 56. maddesinde düzenlenen hoparlörle propaganda ve 57. maddesinde düzenlenen propaganda amaçlı yayınlardır. Dağıtılacak yayınlar bakımından ilgili maddede yeterince açıklık bulunmamaktadır. Zira, ilk cümlede bir kısım eşyalar sayılmakla beraber, bunların dışında her türlü yayını dağıtmak serbesttir denilmektedir. Devam eden cümlede ise, “fıkra da belirtilenler dışında herhangi bir hediye veya eşantıyon” dağıtımı, bunların üçüncü şahıslar, kurum ya da kuruluşlar aracılığı ile dağıtımının yasak olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla, dağıtımı yasak olan eşyaların neler olduğu belirlenememekte, konu hakkında karar verme yetkisi seçim kurullarına bırakılmaktadır. Ancak, maddede doğrudan seçim kurullarının görevlerine ilişkin bir düzenleme de bulunmamaktadır. Bu durumda, seçim kurullarının, görev ve yetkilerinin düzenlendiği maddelere dönerek, her seçim kurulu için öngörülmüş bulunan, “seçimin doğruluk ve dürüstlikle cereyanı için her türlü tedbiri alma” görevini bu konu bakımından geçerli sayabiliriz. Bu durumda da, diğer partiler aleyhine seçim rekabetini bozan ve seçmen iradesi üzerinde etki yapacak durumların, seçim kurulları tarafından tedbiren durdurulması gerektiğini ileri sürebiliriz.

29 Mart 2009 tarihinde yapılacak olan mahalli idareler seçimi süreci içinde, seçmen vatandaşlara mobilya, beyaz eşya dağıtıldığına ilişkin haberler yayınlanması üzerine, YSK başkanı konunun değerlendirilmesini kuruldan istemiştir. YSK, yapılan yardımların seçmen oyunu etkilemeye yönelik olduğunu ve bu durumun da Anayasanın 67. maddesinde öngörülen seçimin serbestliği ve eşitliği ilkelerine uygun düşmediği tespitini yapmış; sonucunda da, 298 sayılı Kanunun 61.ve 63.maddesine aykırı davranışlar hakkında suç duyurusunda bulunulacağına karar vermiştir⁵⁸². Son yıllarda siyasi çevrelerin, seçmenin iradesini etkileyebilecek bu tür davranışlar içine girmelerine

⁵⁸¹ 52. maddede yer alan “il seçim kurulu” ifadesi, 55/A maddesinin 4 ve 5. fıkralarıyla beraber okunduğunda, il seçim kurulunun denetim görevinin doğrudan olmadığı, ilçe seçim kurulunun kararına karşı yapılan bir denetim görevini haiz olduğu anlaşılmaktadır.

⁵⁸² YSKK No: 2009/76, kt: 7.2.2009 – RG: 8.2.2009-27135.

sıklıkla karşılaştırılması durumunda, YSK'nın önceki yıllarda verdiği toplatma içtihadını benimsemesinin daha yerinde olacağı ileri sürülebilir⁵⁸³.

b) Propagandanın Sınırı

298 sayılı Kanun, propaganda faaliyetini düzenlerken bir yandan da bu imkanlar bakımından “*partiler arası eşitliği sağlamak ve seçimin tarafsızlığını güvenceye almak amacıyla*”⁵⁸⁴ çeşitli sınırlamalar getirmiştir. Bu sınırlamalar, Kanununun 63 ila 66. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Burada yer alan düzenlemeleri de kişi ve konu bakımından ikiye ayırarak inceleyebiliriz.

i) Kişi Bakımından

Seçim Kanunu seçimlerin düzen ve dürüstlüğünün sağlanması için belirli kişilerin tarafsızlıklarını korumalarını emreden düzenlemeler getirmiştir. Kanununun 63. maddesine göre, bu kişiler görevleri gereği siyaseten tarafsız davranma yükümlülüğü altında bulunmaktadır. Nitekim YSK, seçim dönemine girildikten sonra, dönemin başbakanının yayınladığı ve TRT'nin haber bülteninde yer verdiği genelgenin, seçim propagandasına ilişkin eşitlik ilkesini ihlal ettiğine karar vermiştir. Yüksek Kurul 298 sayılı Kanununun 63. maddesini de göz önünde tutarak, bu kişi ve kurumların seçim dönemlerinde, sonuçlar elde edilinceye kadar tarafsızlıklarını korumaları gerektiğinin altını çizerek, TRT'nin seçim dönemi bitimine kadar, olaya konu olan genelgeleri ve buna benzer beyanları yayınlamayacağına hükmetmiştir⁵⁸⁵.

⁵⁸³ Bu karar hakkında tam aksi yönde eleştiriler için bkz. ERDEM Tarhan, YSK olay değerlendirir mi?, **Radikal Gazetesi**, 9.2.2009; YSK'nın yetki dışı kararı, **Radikal Gazetesi**, 12.2.2009.

⁵⁸⁴ ARASLI Oya, s: 198.

⁵⁸⁵ YSKK No: 1975/331, kt: 21.8.1975, s: 201 vd.

Propaganda faaliyetine kişi bakımından getirilen bir diğer sınırlama ise, 65. maddede yer almaktadır. Söz konusu düzenleme, seçim dönemine girildiğinde başbakan ve bakanların, görevleri gereği kullandıkları araçların, seçim zamanında bu amaçla kullanılmamalarını emretmektedir. Özne, başbakan ve bakanlar olunca, bu maddenin koruduğu hukuki yararın seçimlerin serbestliği ve eşitliği ilkeleri olduğunu söyleyebiliriz.

Kişiler bakımından getirilen ve en geniş özneye sahip hüküm ise, 66. maddedir. Bu madde devlet teşkilatında çalışan memurların seçim propagandası ile ilgili olarak yapılacak gezilere katılmayacağını düzenlemektedir. Bu madde, bu bölümde ele alınan diğer maddeler gibi, seçimlerin iktidar partisinin etkisinde yapılmasını engellemeye yönelik bir düzenlemedir.

Bu hükümlerle, propaganda faaliyetini belirli kişiler bakımından sınırlayan kanun hükümlerinin ancak doğru uygulandığı zaman amacına hizmet edebileceği söylenebilir. Ancak uygulamada, özellikle günümüz olayları karşısında, seçim kurullarının ve özellikle de YSK'nın, iktidar partisinin seçim rekabetini bozan fiil ve söylemlerini, kanuni dayanak mevcut olmasına rağmen engellemediği görülmektedir. Bu noktada, yukarıda ele alınan Anayasa Mahkemesi kararlarında vurgulanan, demokrasinin temeli sayılan seçimlerin serbest ve eşit şekilde gerçekleşmesi gerektiğine ilişkin kararları ele alındığında, varılacak en üzücü sonuç, 1982 Anayasasının 153. maddesinin son fıkrasının uygulanmadığıdır.

ii) Konu Bakımından

Seçim dönemindeki propaganda faaliyetlerinin konu bakımından sınırı, özellikle iktidar partisinin eylemlerini seçim propagandası haline dönüştürmesini engellemek için konulmuş bulunmaktadır. Nitekim, YSK uygulamada bu yönde kararlar vermiştir. Yüksek Kurulun özellikle 1970'li yıllarda verdiği kararlar dikkat çekicidir. Örneğin *“hükümetin dış politikasının iç politikasından soyutlanması imkansızdır. Başbakanın Londra seyahati sebebiyle Hükümetin NATO ve Türk-Amerikan ilişkileri konusunda takibettiği dış politika hakkında yapmış olduğu konuşmaların TRT’de haber*

*bültenlerinde görüntüleriyle birlikte seçim döneminde yayınlanması, seçmenin oyunu etkileyeceğinden ve eşitliği, hükümette bulunan siyasi parti lehine, bozacağından bu programın yayından çıkarılması gerek(tiğine)*⁵⁸⁶ karar vermiştir. Gene, “*hükümetin 65 yaşını doldurmuş muhtaç, güçsüz ve kimsesiz Türk vatandaşlarına aylık bağlanması hakkındaki kanunla ilgili bildirisi, seçmenlerin oyunu etkileyeceğinden ve eşitliği bozacağından TRT’de yayınlanmasının durdurulması(na)*”⁵⁸⁷ karar vermiştir. Aynı şekilde, “*Kamu kuruluşu olan Karayolları Genel Müdürlüğü’nün, çalışmalarını gösteren harita, seçim propagandası teşkil edeceğinden seçim döneminde dağıtılama(yacağı)*”⁵⁸⁸ verilen bir diğer önemli karardır. Propaganda faaliyetinin konu sınırını bu şekilde geniş yorumlayan YSK, bir adım daha ileri giderek, konuşmaların, anayasal ilkelere uygun biçimde yapılması gerektiğini vurgulayarak, “*bu biçimde yapılmayan konuşmaların yayınlanması YSK kararıyla önlenir*”⁵⁸⁹ demek suretiyle, propaganda faaliyeti ile ifade özgürlüğü arasında, seçimlerin dürüstlüğü ve serbestliği lehine, ifade özgürlüğüne sınırlamalar dahi getirdiği görülmektedir.

Ancak, 63. maddesinin YSK tarafından uygulanma şekli, rahatsızlık vermiş olacak ki, 298 sayılı Kanuna 1987 yılında 3330 sayılı Kanunla ek altıncı madde eklenmiştir. Söz konusu düzenlemeye bakıldığında, dolaylı yoldan, Kanunun 63. maddesine bir takım istisnalar getirildiği görülmektedir⁵⁹⁰. Ek 6. maddenin ilk fıkrasında “*Milli Bayramlar, kurtuluş günleri, Cumhurbaşkanının karşılanması ve uğurlanması ile yabancı Devlet ve Hükümet Başkanlarının ve bakanların resmen ülkemizi ziyaretleri sebebiyle yapılacak karşılama, ağırlama ve uğurlama, adli yıl ile üniversitelerin, uluslararası toplantı ve fuarların açılış törenlerinde ve tabii afet hallerinde bu Kanunda yer alan yasaklar uygulanmaz*” hükmü yer almaktadır. Bu düzenlemenin, iktidar partisinin faaliyetlerine, seçim döneminde herhangi bir kısıtlama getirilmemesi maksadıyla konulmuş olduğunu düşünmek mümkündür. Ancak, buna karşı, bu

⁵⁸⁶ YSKK No: 1977/973, kt: 12.5.1977, s: 69 vd.

⁵⁸⁷ YSKK No: 1977/1109, kt: 20.5.1977, s: 75 vd.

⁵⁸⁸ YSKK No: 1979/621, kt: 17.8.1979, s: 108 vd.

⁵⁸⁹ YSKK No: 1979/786, kt: 20.9.1979, s: 140 vd.

⁵⁹⁰ 3330 sayılı Kanunla Seçim Kanununun diğer maddelerinde yapılan değişiklik sonucu, seçim yarışının artık eşit koşullarda yapılmadığı hakkında, TÜRK Hikmet Sami, “Seçimler Artık Eşit Koşullar Altında Yapılan Bir Yarışma Değil”, **Seçim Hukukunun Temel Sorunları Ve Çözüm Önerileri**, TESAV Yayınları, Ankara, 1997, s: 312 vd.

düzenleme olmasa idi de, sözleri ve beyanatlarıyla seçmenin oyunu etkilemeyen, seçim yarışını bozmayan partinin zaten yasak kapsamında değerlendirilmeyeceği ileri sürülebilir. Bu noktada da, ek madde 6 düzenlemesine ihtiyaç kalmazdı.

Bununla birlikte, ek madde 6'nın ikinci fıkrası, neredeyse 63. maddeyi uygulanmaz hale sokmaktadır: “*Seçim propagandasının başlangıç tarihinden oy verme gününü takip eden güne kadar olan süre içinde 62 nci maddede sayılan bütün daire, teşekkül ve müesseselerle Bankalar Kanununa tabi teşekküllerin kanun veya bir idari tasarruf gereği yapacakları mutad ticari, iktisadi ve pazarlama faaliyetleri, vatandaşın oyuna tesir etmek maksadına müteveccih olmadıkça, 63 ve 64 üncü maddelerde belirtilen yasak hükümleri uygulanmaz*”. Görüldüğü üzere, madde, yürütmenin “mutad” bir takım faaliyetlerini yasak kapsamından çıkarmaktadır. Ancak, bu faaliyetlerin kim tarafından “mutad” faaliyetlerden sayılacağı ise ortada kalmaktadır. Başka bir deyişle, seçim döneminde gerçekleştirilen bir takım faaliyetlerin, özellikle seçim zamanı yapılmadığını, sadece seçim zamanına denk gelen mutad işler olduğu nasıl tespit edilecektir? Örneğin, bir takım yeni yol açılışları, ya da köprü açılışları mutad faaliyetlerden sayılacak mıdır ve buna kim karar verecektir?⁵⁹¹

298 sayılı Kanunda, seçim döneminde propaganda faaliyetinin konu bakımından bir diğer sınırı, törenlere ait yasaklardır. Oldukça açık bir biçimde düzenlenmiş bu madde hükmü, “*Seçim propagandasının başlangıç tarihinden oy verme gününü takip eden güne kadar olan süre içinde, 62 nci maddede sayılı bütün daire, teşekkül ve müesseselerle Bankalar Kanununa tabi teşekküllere ait kaynaklardan yapılan iş ve hizmetler dolayısıyla, (açılış ve temel atma dahil) törenler tertiplemek, nutuklar söylemek, demeçler vermek ve bunlar hakkında her türlü vasıta ile yayınlarda bulunmak yasak(lamaktadır)*”. Bu konu hakkında YSK, dolaylı da olsa yapılan bir yayında seçmenin oyunu etkileyen hususlar bulunduğunu tespit ederek filmin oynatılmasının

⁵⁹¹ Konu hakkında eleştiriler için bkz: BATUM Süheyl, Fransa’da yargıç var (1), **Vatan Gazetesi**, 16/4/2009; Yüksek Seçim Kurulu’na Çağrı, **Cumhuriyet Gazetesi**, 16 Ağustos 2010; Yüksek Seçim Kurulu’na İkinci Çağrı, **Cumhuriyet Gazetesi**, 30 Ağustos 2010. Tüm bu yazılarda, yazar, YSK’yı, seçimler ve halkoylamalarında dürüst yönetimin sağlanarak, partiler arasında yaratılan eşitsizliğin YSK eliyle düzeltilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

yasaklanmasına karar vermiştir⁵⁹². Ne var ki YSK günümüzde bu tutumunu değiştirmiş ve yetki ve görev alanında olan bu konulara müdahale etmemeyi tercih etmektedir.

1991 yılında yayın yasaklarına ilişkin konuda YSK Başkanı, yasaklara aykırı yurt dışından yapılan yayınlardan PTT'nin sorumlu olduğunu belirterek, görev ve yetki anlayışını oldukça net bir şekilde ortaya koymuştur⁵⁹³.

Bu konudaki kanun hükümleri YSK kararları ile birlikte değerlendirildiğinde, seçim hukuku bakımından devamlı bir geriye gidiş olduğunu tespit etmek hiç de yanlış olmayacaktır. Konu hakkında kanun hükümlerini uygulayan YSK bakımından ise durumun daha vahim olduğu görülmektedir. Özellikle 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan referandum öncesi, YSK'nın propaganda faaliyetini iktidar partisi güdümünde geçmesine göz yuman tutumu, Anayasanın 79.maddesi ile bağdaşmamaktadır.

B) Seçimlerin Denetimi

Seçme ve seçilme hakkı ile seçimlerinin dürüstlüğünün sağlanması, bir denetim sisteminin gerekliliğini kendiliğinden ortaya koymaktadır. Aksi halde, demokrasilerde seçimler bir aldatmacaya dönüşebilir⁵⁹⁴. Bu bölümde Anayasanın 79. maddesinin başlığında yer alan “*seçimlerin genel (...) denetimi*” ifadesinin ne anlama geldiğinin ortaya konması amaçlanmaktadır. Zira genel olarak denetim, bir kişi veya kurum tarafından yapılan faaliyetin çeşitli hususlara uygun olarak gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin araştırılması olarak ifade edilebilir. Ancak bu tanım dar anlamda denetimi ifade etmektedir. Anayasanın 79. maddesine yer alan denetim, yapılan faaliyeti ve bu faaliyetin sonuçlarını da kapsamaktadır. Bu itibarla, 298 sayılı Kanun, Anayasa hükmünde yer alan şikayet ve itiraz yollarının bulunduğu bir denetim sistemi kurmuştur. Bu sistemin içeriğinin, usulünün ve sonuçlarının ele alınması, çalışmanın ana amacı olan seçim kurullarının niteliğinin belirlenmesine önemli katkıları olacaktır.

⁵⁹² YSKK No: 1968/125, kt: 4.4.1968, s: 67 vd.

⁵⁹³ <http://www.byegm.gov.tr/ayintarihidetay.aspx?Id=219&Yil=1991&Ay=8>; (s.e.t.:15.09.2010) Konu hakkında da PTT Genel Müdürlüğü'nün, söz konusu kanuna aykırı yayın yaptığı iddia edilen şirketin İsviçre'de kurulmuş bir şirket olması sebebiyle, yayınlara kısıtlama getirilemeyeceğini bildirmiştir.

⁵⁹⁴ COTTERET Jean-Marie- EMERİ Claude, *Les systèmes électoraux*, 6.Bası, Que-sais-je? PUF, Paris,1994, s: 41.

Seçimlerin doğru ve dürüst yapılması, bu iş ve işlemlerin kanuna uygun olmasını gerektirmektedir. Kanuna aykırı olarak yapılan her seçim işlemi, seçimlerin doğruluğuna ve dürüstlüğüne gölge düşürecektir. Bu sebeple, Anayasamızda, seçimlerin denetimi konusu, “*Seçimlerin başlamasından bitimine kadar*” demek suretiyle seçimin her aşamasını kapsayacak şekilde ele alınmıştır. 298 sayılı Kanunda yer alan denetim kapsamına bakıldığı zaman bu kurala uygun şekilde, seçimin her aşamasını kapsayacak şekilde ancak karışık halde düzenlendiği görülmektedir. Biz burada, bunları seçim öncesi ve seçim sonrası başlıkları altında toplayarak ele almaya çalışacağız.

1) Seçim İşlerine İlişkin Denetim Zamanı

Seçim kurulların gerçekleştirdikleri denetim, seçim öncesi ve seçim sonrası olmak üzere ayrıldığında denetim konuları da genel hatlarıyla belirlenebilmektedir. Seçim öncesi denetim daha çok seçim aktörlerine, seçim sonrası denetim ise seçimlerdeki usulsüzlüklere ilişkin olduğu görülmektedir.

a) Seçim Öncesi

298 sayılı Kanununda seçim öncesi denetime konu edilen işlerin en başında seçim kurullarının kuruluşlarına ilişkin kararları gelmektedir. Seçim kurullarının kuruluşlarına ilişkin denetim, 298 sayılı Kanunun *Kurulların Teşekkül Ve İşlemlerine Karşı İtiraz Ve Şikayet* başlıklı üçüncü kesiminde yer almaktadır. Burada sandık kurullarının, ilçe seçim kurullarının ve il seçim kurullarının kuruluşlarına ilişkin şikayet ve itirazlar düzenlenmektedir. 298 Sayılı Kanunun çeşitli hükümleri bugüne kadar oldukça fazla değişikliğe uğramışsa da, Kanunun bu kesiminde hiç değişiklik yapılmamıştır. Ancak, değişiklik yapılmamış olması düzenlemelerin değişikliğe ihtiyaç duymadığı anlamına gelmemektedir. Bu kesim özellikle başlıklar ve içerik olarak birbirleri ile uyumlu bir halde bulunmamaktadır. En başta, kesim başlığında yer alan *Teşekkül ve İşlemleri* ifadesi devam eden madde metinlerine bakıldığı zaman *Teşekkül İşlemleri* şeklinde anlaşılması gerekmektedir. Zira, Kanunun 119, 120 ve 121. maddelerinde yer alan düzenlemelerin konusu sadece teşekkül yani kuruluş işlemlerini kapsamaktadır. Bununla

birlikte, 120. ve 121. madde başlıklarında *itiraz ve şikayet* ifadeleri yer almakla beraber, madde metinlerinde sadece ilgili kurulun kuruluşuna ilişkin itiraz usulüne yer verilmektedir. Oysa sandık kuruluna ilişkin 119. maddede önce şikayet ardından da itiraz usulünü düzenlenmektedir. Seçim kurullarının kuruluşlarına ilişkin bu düzenlemelerin yeniden ele alınıp, yukarıda tespit edilen hususlarda değişiklik yapılması gerekmektedir.

Kurulların kuruluşlarından sonra, hazırlanan seçmen listelerinin denetimine ilişkin kurullar gelmekte ve bu kurullar *Sandık Seçmen Listelerine İtiraz* başlıklı Dördüncü Kesimde yer almaktadır. Bu kesimde, muhtarlık bölgesi (m: 122), sandık bölgesi (m: 123) askı listelerine itiraz ve yöntemi (m: 124) ile adaylığa itiraz düzenlenmektedir. Kanunun 122. maddesi, aslında 298 sayılı Kanundan önceki seçim kanunlarında zaman zaman sulh zaman zaman asliye hukuk hakimine verilen listelerin denetimi yetkisini düzenlemektedir. Bu sebeple de, muhtarlık bölgesi askı listesine itiraz ilçe seçim kurulu başkanlıklarına yani hakimlere yapılmaktadır ve ilçe seçim kurulu başkanı hakimin konu ile verdiği karar gene tarihi gelişimine paralel bir şekilde kesin olduğu belirtilmektedir. Ancak, ileride ele alınacağı üzere, bu kesinlik tekrar bir denetim konusu yapılabilen bir kesinliktir. 123. madde ise, sandık bölgesi askı listelerin itiraz usulünü düzenlemektedir. Bir önceki maddeden farklı olarak itiraza yetkili kişiler arasında ilçe seçim kurulu üyeleri bulunmakta ve itiraz ilçe seçim kuruluna yapılmaktadır. Kurul kararına karşı ilçe seçim kuruluna itiraz mümkündür ve madde metninde ilçe seçim kurulu kararının kesin olduğu belirtilmiş ise de, bu da sonradan denetim yapılabilen bir kesinliktir. 122. ve 123. maddelerde yer alan kesinlikten ne anlaşılmasına geçmeden önce, 122. maddede yer alan bir soruna değinmek gerekmektedir. Öncelikle, madde başlığında *itiraz* yer alırken, maddenin ilk fıkrası *şikayet ve itirazda bunabilirler* ifadesi ile bitmektedir. Her ne kadar şekli bir husus gibi gözükse de aslında denetimin konusu bakımından önemli bir sorundur. Zira, ilçede oturan seçmenlerle ilgili olarak kanunda belirtilen kişiler tarafından ilçe seçim kuruluna itiraz edilebileceği, başkanın da bu konu hakkında vereceği kararın kesin olduğu belirtilmiştir. Ancak, 122. maddenin ayrıca şikayeti de düzenlemiş olmasının ortaya çıkardığı sonuca da değinmek gerekmektedir. Şikayet, 116. maddedeki düzenlemeye göre, işlemin düzeltilmesi talebinin önce işlemi yapan kurula veya başkanına yapılmasıdır. Bu kurul veya başkanın kararına karşı da üst kurula itiraz

mümkündür. 122. maddeye dönersek, maddedeki şikayet pek tabii ilçe seçim kurulu başkanına yapılacaktır. Peki, şikayete ilişkin genel kural çerçevesinde, ilçe seçim kurulu başkanının kararına karşı itiraz kime yapılacaktır? İl seçim kuruluna ya da Yüksek Seçim Kuruluna yapılacağı ilk anda akla gelse de, itiraz üzerine ilçe seçim kurulu başkanının kararının kesin olduğu kuralı karşısında, 124. maddedeki düzenlemeyi ele almak ve biraz önce ifade ettiğimiz sonradan denetlenebilen kesinlikten ne anlaşılması gerektiğine değinmemiz gerekmektedir.

122 ve 123. maddede yer alan kesin kararın nasıl bir denetime tabii olduğunu ortaya koymak gerekmektedir. Bu husus, *listelere itirazların yöntemi* başlıklı 124. maddede düzenlenmektedir. Bu hükme göre “*Siyasi Partilerin genel merkez yetkilileri ile Seçmen Kütüğü Genel Müdürü, 122 ve 123 üncü maddelerle bu maddede yazılı şikayet ve itirazlar üzerine verilen kesin kararların bir kez de Yüksek Seçim Kurulunda tetkik edilip karara bağlanmasını isteyebilirler*”. Bu düzenleme 122. ve 123. maddelerde yer alan kesin kararların belirtilen kişiler tarafından bu sefer de YSK tarafından tetkik edilmesini açıkça ortaya koymaktadır. Burada YSK tarafından yapılan tetkikin, sadece usuli bir inceleme değil, listelerin maddi anlamda denetimine ilişkin olduğunu ileri sürmek gerekmektedir. Zira, kanun koyucunun ilçe seçim kurulu başkanı hakim in muhtarlık bölgesi ve ilçe seçim kurulunun kararına karşı üç hakimden oluşan il seçim kurulunun sandık bölgesi askı listesine ilişkin kanunda kesin olduğu belirtilen kararına karşı, tekrar YSK tarafından bir denetim yapılmasını öngörmesindeki amacı, anayasada yer alan seçme hakkının etkin korunmasını sağlamak olarak yorumlanmalıdır. Bu görüşler ışığında, ilgili üç maddenin yeniden düzenlenmesi varolan düzensizliği bertaraf edecek, maddeleri daha açık ve anlaşılır hale getirecektir⁵⁹⁵. Zira Venedik Komisyonun seçimlere ilişkin kabul ettiği kurallar içinde seçim kanunlarının açık ve anlaşılır olması da yer almaktadır⁵⁹⁶.

Muhtarlık bölgesi askı listesi ile ilgili düzenlemeye ilişkin son olarak yapılacak bir değerlendirme, düzenlemede itiraz süresinin ne zaman olduğunun belirtilmemiş

⁵⁹⁵ Aynı yönde, GÖNENÇ Levent, s:203.

⁵⁹⁶ Seçimlere İlişkin İyi Yönetim Kuralları (*Code de bone conduite en matière électorale*), CDL- EL (2002) 5 .

olmasıdır. Listelere itirazların yönteminin düzenlendiği 124. maddenin ikinci fıkrası, sürelerin YSK tarafından, ilk askıdan en az bir ay önce yayınlanacağını düzenlemiştir. Bu kurala uygun olarak YSK tarafından yayımlanan genelgede itiraz süresi askı süresi yani, 5749 sayılı Kanunla değişik 40. maddede belirtilen iki haftalık süredir⁵⁹⁷.

Seçim öncesi denetimin bir diğer konusu da adaylıklara ilişkindir. Öncelikle belirtmek gerekir ki, 298 sayılı Kanunda yer alan düzenleme genel düzenlemedir. Zira konuya ilişkin 2839 sayılı Milletvekili Seçimi ve 2972 Sayılı Mahalli İdareler Seçimi Kanununda ayrı hükümler mevcuttur. Zaten bu husus da, 298 sayılı Kanunun “*Özel kanunlarında aykırı bir hüküm bulunmadığı takdirde*” ifadesiyle başlayan 125. maddesinde açıkça düzenlenmiştir. Bu durumda, öncelikle 2839 ve 2972 sayılı Kanunlarda yer alan hükümler ele alınacak daha sonra da gerekli olduğu çerçevede 298 sayılı Kanunun 125. maddesindeki düzenlemeye değinilecektir.

2839 sayılı Kanunun 23.maddesine göre, adaylıklara ilişkin denetimi öncelikle il seçim kurulları yapmakta ve konuya ilişkin şartlarda noksanlık veya aykırılık görmeleri halinde durumu adaya, siyasi partilerin il başkanlarına ve YSK’ya bildirmektedirler. Bu aslında bir ön denetim sayılabilir. İl seçim kurulları tarafından kabul edilen adaylıklara ilişkin ise, aday listelerinin geçici olarak ilan edilmesi ile birlikte, Kanunun 22. maddesi, bunlara karşı yapılacak olan itirazları düzenlemektedir. Bu maddede, kimlerin itiraz edebileceği açıkça düzenlenmemiş bulunmaktadır. Bu konuda genel düzenleme olan 298 sayılı Kanuna dönmek gerekmektedir. Bu kanunun 125. maddesinin ilk fıkrası da konuyu kimlerin itiraz edebileceğini düzenleyen genel kurala gönderme yaparak belirlemiştir. Bu maddenin ikinci fıkrasında yer alan düzenlemeler konu bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Söz konusu maddenin ikinci fıkrası “*şu kadar ki, bir siyasi partinin listesinde yer alan adayların tespiti sırasında o partinin tüzük ve yönetmeliklerinde yazılı hükümlere aykırı davranıldığından bahisle, ilgili siyasi partinin üyesi olmayan kimseler tarafından itiraz edileme(yeceğini)*” düzenlemektedir. Bu hüküm 110. madde ile birlikte değerlendirildiğinde ise, bir siyasi parti adayına, kendi siyasi partisinden

⁵⁹⁷ 30.12.2008 günlü 335 sayılı YSK kararına ek Seçmen Kütüğünün Güncelleştirilmesi Usul Ve Esaslarını Gösterir Genelge (Örnek:140/1), m:11, YSKK No: 2008/335, kt: 30.12.2008, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/docs/2009MahalliIdareler/Guncellestirme.pdf> (s.e.t. 15.9.2010).

itirazın ancak belirli şartlarla mümkün olduğu görülmektedir. Bu şartlar itiraz konusuna ve itiraz eden kişiye ilişkin bulunmaktadır. İtiraz konusu, partinin tüzük ve yönetmeliklerinde yazılı hükümlerine aykırı davranıldığına ilişkin olmalı ve bu konuyu ileri süren de ancak, ilgili siyasi partinin üyesi olmalıdır. İtiraz edenin ilgili siyasi parti üyesi olmasının aranmasındaki amaç, tahmin edileceği üzere, seçim yarışına katılan diğer partilerin bu sebeplerle rakip listelerine ilişkin itiraz yapmalarını önlemektir.

b) Seçim Sonrasında

Seçimlerden sonra yapılan denetim faaliyetinin kapsamı, ya seçim günü yapılan seçim iş ve işlemleri hakkındaki usulsüzlüklere ya da seçilen kişinin seçilme yeterliğinin olmamasına ilişkindir. Anayasanın 79. maddesindeki düzenleme, ilk hali seçim yolsuzlukları ifadesi ile belirlemiş bulunmaktadır. Her ne kadar, 298 sayılı Kanunda yolsuzluğun bir tanımı yapılmamış olsa da bu kavramın, seçimlerin doğruluğunu ve dürüstlüğünü ihlal eden kanuna aykırı faaliyetleri ifade ettiğini söyleyebiliriz. Çünkü seçim konularıyla ilgili şikayet ve itiraz yollarını öngören kanun koyucu bunları sınırlı sayıda yani numerus clausus olarak belirlemediği. Kanun koyucunun öngöremediği başka birçok şekilde seçim işleri ile ilgili hukuka aykırı faaliyet mevcuttur. Yolsuzluk ifadesi ile bu durumlar denetim alanına sokulmuştur. Seçilme yeterliğine ilişkin olarak, aslında en başta şu tespiti yapmak gerekmektedir. Anayasanın hükmüne göre, YSK'nın tutanakları kabul etme görevi bulunmaktadır. 1988 yılına kadar, seçilme yeterliği olmadığı sonradan ortaya çıkanların tutanaklarını iptal eden YSK, bu tarihte verdiği bir kararla, Anayasanın hükmünde tutanakları iptal etme yetkisi belirlenmediği gerekçesi ile içtihadından dönmüştür. Ancak daha sonraki kararlarında ve Bahattin Şeker olayında YSK milletvekili tutanağını iptal ederek, Anayasa hükmünün gereği olan görevine tekrar dönmüştür.

Tutanakların iptaline ilişkin bir diğer husus da, yerel seçimlerden sonra gündeme gelebilmektedir. Mahalli idarelerin seçimlerine ilişkin düzenleme, 1982 Anayasasınının 127/4. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, *mahalli idarelerin, seçilmiş organlarının organlık sıfatının kazanmalarına ilişkin itirazların çözümü ve kaybetmeleri konusundaki denetim yargı yolu ile olur* denmektedir. Bu hükme göre, belediye

başkanlarının, belediye meclisi üyelerinin, il genel meclisi üyelerinin seçimlerden sonra bu sıfatı kazanmalarına ilişkin itirazların, yani seçilme yeterliliklerinin bulunmadığının sonradan tespit edilip itiraz yoluyla ileri sürülmesi durumundan yapılacak denetim yargı yolu ile olacaktır. Anayasasının 127/4. maddesinde yer alan bu düzenleme aynı şekilde 1961 Anayasasının 116/3. maddesinde bulunmaktaydı. Bu hükümlerde belirtilen yargı yolundan kasıt, seçim kurulları olduğu kuşkuya yer vermeyecek kadar açık bir durumdur⁵⁹⁸. Zira, seçimle gelen organlar, bu sıfatları ancak, seçilme yeterliliklerinin olduğu seçim kurullarınca tespit edilip seçime katılarak kazanabilmektedir. Dolayısıyla, önceden varolan seçime girmelerini engelleyen bir durumun seçimden sonra ortaya çıkması halinde bunun hakkında en doğru şekilde karar verecek organlar yine seçim kurullarıdır. Bu noktada, diğer birkaç mevzuat hükümlerine dikkat çekmek gerekmektedir. Danıştay Kanununun 24 ve 32. ve İdari Yargılama Usulü Kanununun ek 2. maddesinde mahalli idarelerin seçilmiş organlarının organlık sıfatlarını kaybetmelerine ilişkin düzenlemeler mevcuttur. Bu düzenlemelerin konusu hiçbir şekilde organlık sıfatlarını kazanmalarına ilişkin bir ihtilafın çözümü olmayıp, organlık sıfatının kaybedilme usullerine ilişkin düzenlemelerdir. Nitekim, YSK, ilk yıllarından beri, mahalli idare veya köy muhtarı seçimlerinden sonra seçilenin, seçilme yeterliğinin bulunmadığının sonradan anlaşılması durumunda, tek yetkili kurumun seçim kurulları olduğuna karar vermektedir⁵⁹⁹.

Bu bölümü bitirirken, seçimin denetimi konusunda genel bir değerlendirme yapmak gerekirse, Türk seçim hukukunda denetim, genel olarak yargının pasif niteliğine uygun olarak, vatandaşlar tarafından tahrik edilen bir mekanizma olarak düzenlenmiştir. Seçim kurullarının, seçim yarışında kendilerini hakem olarak görmeleri⁶⁰⁰, sürecin aslında vatandaşlar ve siyasi partiler tarafından denetlenmesini sağlamaktadırlar.

⁵⁹⁸ YAYLA Yıldızhan, **İdare Hukuku**, s: 461, dipnot: 1151). AYAYDIN Cem, İdare Hukukuna Giriş (I), Ders notları, Yenilik Basımevi, İstanbul, 2008, s:223. Yazar, burada önce YSK'nın yargısal denetim, sonra da yargısal nitelikte bir faaliyet yaptığını ileri sürmektedir.

⁵⁹⁹ YSKK No: 1970/297, kt: 3.11.1970, s: 166. "ilçe seçim kurulları, köy muhtar ve ihtiyar meclisi üyeleri seçimlerini veya bu seçimlerde seçilenlerin tutanaklarını iptale yetkili olup itiraz üzerine il seçim kurullarının verecekleri kararlar kesindir."

⁶⁰⁰ YSKK No: 1995/267, kt: 2.8.1995, s: 74.

2) Seçimlerin Denetiminde Uygulanan Usul Kuralları

Bu başlık altında, genel olarak bir yargılama faaliyetinin başlaması için gerekli olan bazı şartlar (ehliyet, başvurunun geçerlilik şartları, süreler gibi) ile yargılamanın gerçeğe uygun olarak yapılmasını sağlayan ispat kurallarının, seçim hukuku açısından neler olduğu ele alınmaya çalışılacaktır.

298 sayılı Kanunda yer alan başvuruların geçerliliği YSK tarafından sıkı şekil şartlarına bağlanmıştır. Kanun, başvuru sahiplerinin kimlerden oluşacağını ve şeklini genel hatlarıyla belirlemekte, bu kuralların somut olaylar karşısında hangi şartlarla tamamlanması gerektiğini ise YSK kararlarıyla ortaya koymaktadır. Bu başlık, üst seçim kurulu olan YSK'nın, Kanunda belirtilen denetim yetkisini yerine getirirken, nasıl bir usul izlediğini ortaya koyarak, işleyişin bir bölümünü oluşturan bu faaliyetin özelliklerini belirlemeyi amaçlamaktadır.

Bilindiği gibi, her yargısal faaliyette hem uyuşmazlık taraflarının hem de karar makamının uymak zorunda oldukları usul kuralları bulunmaktadır. Türk hukukundaki temel usul kuralları HUMK ve CMUK'da yer almaktadır. İdari yargılama hukuku bakımından ise, İdari Yargılama Usulü Kanunu, belirli konularda HUMK'un ilgili maddelerine gönderme yaparak bunları belirlemiştir. Seçim hukuku bakımından ise, 298 sayılı Kanunda temel kurallar (başvuru yöntemleri, süreler gibi) belirlenmiş, bazı durumlar ise (belge, delil, başvuruların birleştirilmesi gibi) içtihadi yolla belli edilmiştir. Gerçekten YSK, "*seçim yasaları(nın) Hukuk ve Ceza Yargulamaları Usulü Kanunlarına bir gönderme yapmadığından, anılan yasa hükümlerinin, seçimle ilgili itiraz ve şikayetlerde uygula(namayacağına)*"⁶⁰¹; aynı yönde bir diğer kararında da "*seçim kanununda açıklık bulunmadığı ve diğer bir kanuna gönderme yapılmadığı hallerde, seçim kurullarına intikal eden olaylar ve uyuşmazlıklar seçim hukuku ilkelerinden ve diğer seçim kanunlarında yer alan benzer hükümlerden yararlanılarak*

⁶⁰¹ YSKK No: 1969/480, kt: 18.8.1969, s: 219 vd.

çözümle(neceğine); seçim yasalarında açıklık bulunmayan hallerde genel usul hükümlerine gidilme olanağının (bulunmadığına) ” karar vermiştir⁶⁰².

YSK kararlarına bakıldığı zaman, yapılan başvuruda başvuru ehliyetinin incelenen ilk şekil şartı olduğunu görülmektedir. Başvuruyu yapan seçme hakkına sahip bir yurttaş ise, bunun başvuru dilekçesine eklenen bir belge ile gösterilmesi gerekmektedir. Özellikle ilk yıllarda verilen kararlarda, YSK yapılan başvuruları bu yöndeki eksiklik sebebiyle incelememiştir⁶⁰³.

Usul hukukunda ehliyet, konuya ilişkin işlemi yapmaya ilişkin yetkiyi ifade etmektedir⁶⁰⁴. Seçim hukukunda da bu yetkiye sahip olanlar, 298 sayılı Kanunun 110. maddesinde seçme yeterliğine sahip yurttaşlar, siyasi partiler veya bunların tüzüklerine göre kuruluş kademelerinin başkanları veya vekilleri, müşahitler, adaylar ve milletvekilleri olarak belirlenmiştir. Başvuru yapma hakkını haiz olanlar seçim hukukunun özelliğine uygun olarak oldukça geniş tutulmuştur. Ehliyet konusuna karşılık, usul hukukunda bulunan taraf kavramı, seçim hukukunda kullanılan bir kavram değildir⁶⁰⁵. Bir başka deyişle, seçim uyumsuzluğunun halledilmesi için davalı ya da davacı ilişkisi yer almamaktadır⁶⁰⁶.

⁶⁰² YSKK No: 1970/144, kt: 16.4.1970, s: 91 (Seçim Kanunlarında itirazcının veya vekilinin dosya inceleyebileceklerine dair bir hüküm bulunmadığı hakkında).

⁶⁰³ YSKK N: 1961/67, kt: 9.6.1961, s: 36 vd.; YSKK No: 1962/409, SEÇKİN Recai, s: 37. Bu iki YSK kararı, aynı kişi tarafından yapılmış bir şikayet dilekçesinin değerlendirilmesine ilişkindir. İlk kararda, YSK, kişinin dilekçesine sadece adresini yazmakla yetinmiş olmasını, *seçme yeterliği hakkında hiçbir belge ve delil gösterilme(mesi ve) şikayet hakkının tanınması için şart bulunan seçme yeterliğinin belli edilmesinde esas olan kimlik ispat edilmiş olma(ması)* sebepleriyle reddetmiştir. Aynı kişi başka bir konuda YSK’ya şikayette bulunmuştur. Bu sefer, dilekçesine nüfus kayıt örneğini eklemiştir. Ancak YSK, nüfus kayıt örneğinin eklenmiş olmasının, kişinin seçme yeterliğine sahip bir yurttaş sayılmaya yeterli olmadığına, *bu belge ile olayda 298 sayılı kanunun sadece 6 ıncı maddesindeki şartın gerçekleşmiş olduğu anlaşılmakta ve fakat diğer şartlar hakkında bilgi edinilmemekte* olduğuna karar vererek gene dilekçeyi reddetmiştir.

⁶⁰⁴ Bilindiği üzere, usul hukukunda dava şartlarından olan iki tür ehliyet bulunmaktadır. Bunlardan ilki taraf ehliyeti, ikincisi ise dava ehliyetidir. Medeni hakları kullanma ehliyeti olan herkesin taraf ehliyeti de bulunmaktadır. Dava ehliyeti ise, kişinin bizzat veya tayin edeceği temsilci ile davayı takip edebilmesi ve usuli işlemler yapabilmesidir. (ÜSTÜNDAĞ Saim, **Medeni Yargılama Hukuku**, Alfa Yayınevi, 6. Bası, İstanbul, 1997, s: 288 vd. BİLGE Necip –ÖNEN Ergun, **Medeni Yargılama Hukuku Dersleri**, AÜHF Yayınları No: 422, 3. Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara, 1978, s:225 vd .).

⁶⁰⁵ Seçim uyumsuzluğunda bir hukuk veya ceza davasında yer alan klasik davalı-davacı ilişkisinin bulunmadığı ve *“kaynağı ne olursa olsun, seçim sürecinde ortaya çıkabilecek bir mağduriyet neticesinde, uyumsuzluk literatüründe anlaşıldığı biçimiyle, talep veya şikayetin yöneltileceği taraf, mağduriyete yol*

298 sayılı Kanuna göre başvurular, şikayet ve itirazlar, sözlü ya da yazılı yapılabilir. YSK'ya yapılan her türlü başvuru ise, m: 112/son ve m:131'e göre herhalde yazılı yapılır. Seçim kurullarına yapılan başvurularda, ister sözlü ister yazılı olsun, başvuranın kimliğinin açık olarak belirlenmesi gerekmektedir. Kanunun 112. maddesindeki yer alan kurala göre, yazılı yapılan başvurular bakımından, dilekçede başvuranın kimliğinin açıkça belirtilmiş, ehliyet belgelenmiş, dilekçeye deliller eklenmiş ve de dilekçenin imzalanmış olması gerekmektedir⁶⁰⁷. YSK, tüm bunları başvuru dilekçesinin geçerlik şartları olarak kabul etmekte, ilk yıllardan beri bir tanesinde eksiklik olmasının dilekçenin reddi için yeterli saymaktadır⁶⁰⁸.

Konusu seçim sonuçlarını ilgilendiren başvurularda rakam bildirilmesi ve işlemler gösterilerek iddia edilen yanlışlıkların seçim sonuçları üzerindeki etkilerinin açıklanması dilekçenin muteberlik şartı olarak kabul edilmektedir⁶⁰⁹

298 sayılı Kanunda, itiraz ve şikayet dilekçelerinin birleştirilip birleştirilmeyeceğine ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Bu konuda YSK farklı tutum sergilemiştir. Bir seferinde, *“seçim işlerinde itiraz ve şikayetlere ilişkin dilekçelerin birbiriyle birleştirilip birlikte incelenmesine kanunen imkan bulunmadığı gibi bunların il seçim kurulunca birlikte gönderilmiş olmaları (durumunda), Kurulumuzca birleştirilerek incelenmesini gerektirmeyeceğinden, her iki dilekçenin ayrılarak ayrıca incelenmesine”* karar vermişti⁶¹⁰. Fakat daha sonra bu ayrık kararını terk etmiş ve öncede de kabul

açan seçim-içi veya seçim-dışı kişi veya gruplardan ziyade, seçimin yönetimine ilişkin kuralları uygulamakla görevli makamlar olaca(ğı)”na ilişkin görüş için, bkz GÖNENÇ Levent, s:26.

⁶⁰⁶ Usul hukuku kavramlarının dışında kalarak, seçim uyumsuzluğunda yer alan mağdur olan- mağdur eden ilişkisi ile açıklayan görüş için bkz, GÖNENÇ Levent, s:24 vd.

⁶⁰⁷ YSKK No: 1995/62, kt: 25.2.1995, s: 25.

⁶⁰⁸ YSKK No: 1963/461, kt: 26.11.1963, s: 141 vd; YSKK No: 1964/1516, kt: 8.10.1964, s: 87 vd; YSKK No:1968/779, kt: 17.6.1968, s: 191; YSKK No:1977/1480, kt: 14.6.1977, s: 85; YSKK No: 1999/1384, TANDOĞAN Mahmut, **Siyasi Partiler Ve Seçim Kanunları**, Ayban Matbaası, 2. Bası, Ankara, 2007, s:252.

⁶⁰⁹ YSKK No: 1961/398, kt: 23.12.1961, s: 160 vd.

⁶¹⁰ YSKK No: 1967/36, kt: 29.3.1967, s: 36.

ettiği gerek itiraz dilekçelerinin⁶¹¹, gerekse şikayet dilekçelerinin⁶¹² birleştirilerek incelenmesine karar vermiştir.

298 sayılı Kanunda, şikayetler için değil, itirazlar için süre belirlenmiştir. YSK'ya göre, seçimlerle ilgili kanunlarda şikayetin süresi belli edilmiş olmamakla beraber, bir durumun hem şikayet hem de itiraz konusu olabileceği hallerde ilgili, şikayet yoluna gittiği takdirde, itiraz süresinin geçmemiş olması zorunludur⁶¹³. Seçim hukukunun en önemli özelliği, seçim iş ve işlemlerinin kısa sürede tamamlanmasıdır. Aynı şekilde başvurular hakkında verilecek kararlar da zamanla sınırlandırılmış konulardır. YSK da birçok kararında ivedilik ve sürelerin kısalığının önemine ve gereğine dikkat çekmektedir⁶¹⁴. Bu itibarla, seçim hukukunda tatillerin sürelerle etkisi konusunda, Yüksek Kurul, seçimle ilgili sürelerin resmi tatil günlerinde de işleyeceğine, seçim işlerinin niteliği ve önemi bu şekilde bir uygulamayı zorunlu kıldığına karar vermiştir⁶¹⁵.

Seçim hukukunda süreler bakımından içtihat yoluyla getirilen bir istisnai durum, tam kanunsuzluk hallerine ilişkindir. Önceleri, seçim hukukunda yer alan sürelerin kamu düzeni ile ilgili ve hak düşürücü nitelikte bulunmaları itibarıyla süresi içinde yapılmamış bir itirazın süre aşımından reddedilmesi gerektiği ve bu itibarla da esasının incelenemeyeceğine karar veren YSK, sonraları, tam kanunsuzluk söz konusu olduğu hallerde, ortada bir şikayet ve itiraz olmasa veya usulünde yapılmış bir şikayet veya itiraz bulunmasa dahi, öğrenildiği anda konuya derhal el konulabileceğini kabul etmiştir⁶¹⁶. Bunun dışında, itiraz sürelerinin başlaması bakımından, YSK'nın kabul ettiği kural, itiraz süresinin hesabında dilekçe tarihinin değil, dilekçenin seçim kurullarına verildiği tarihtir⁶¹⁷.

⁶¹¹ YSKK No: 1963/618, kt: 3.12.1963, s: 161; YSKK No: 1976/141, kt: 15.5.1976, s:78.

⁶¹² YSKK no: 1965/671, kt: 19.10.1965, s: 294.

⁶¹³ YSKK No: 1969/460, kt: 14.8.1969, s: 202.

⁶¹⁴ YSKK No: 1965/560, kt: 23.9.1965, s: 271; YSKK No: 1967/2, kt: 18.1.1967, s: 8.

⁶¹⁵ YSKK No: 1978/340, kt: 13.1.1978, s: 32.

⁶¹⁶ YSKK No: 1967/165, kt: 15.9.1967, s: 74 vd; YSKK No: 1968/2124, kt: 10.10.1968, s: 379 vd.

⁶¹⁷ YSKK NO: 1969/1580, kt: 27.10.1969, s: 381 vd.

298 sayılı Kanunun başvuru yollarını düzenlediği maddelerde, genellikle delillerden, 130. madde özelinde de belgelerden bahsedilmektedir. Usul hukukunda ispat vasıtaları olarak kabul edilen delillerin neler olduğu ve geçerlik şartları YSK kararları ile belirlenmiştir. Delil ve belgeleri aynı nitelikte değerlendiren YSK bir kararında delilin tanımını şu şekilde yapmıştır: *“hukuk dilinde delil, uyumsuzluğun sebebi olan fiili veya hukuki olayın olduğuna veya olmadığına hakimin kanaatini çekmek için usul hukukunun uygulanmasına izin verdiği ispat vasıtasıdır”* ve seçim hukuku bakımından da *“298 sayılı Kanunun 112 ve 130ncu maddelerinde de açıklandığı üzere, şikayet veya itiraz dilekçesine eklenen veya tirazcı tarafından elde edilmesi kanunen mümkün değilse, sebeplerinin nereden ve ne suretle temin olunabileceğinin bildirilmesi gereken uyumsuzluk (itiraz ve şikayet) konusu olayları, ayrı bir araştırma ve inceleme zorunluluğu duyulmaksızın, ispatlamaya yeterli belge”* olduğunu belirtmiştir⁶¹⁸. Şikayet ve itirazların incelenmesi için geçerlik şartı olan delilin, dilekçede yer almaması başvuru için ret sebebi teşkil etmektedir⁶¹⁹. YSK, seçim hukukunda nelerin delil kıymetini haiz olduğunun bir genelgeyle belirlenmesine ilişkin istem hakkında ise, *“seçim uyumsuzluklarında nelerin delil olduğunun bir genelge veya ilke kararı ile önceden tesbit edilebilmesi, bir yasa işi olması nedeniyle, Yüksek Seçim Kurulunun görev ve yetkisi dışında bulundu(ğu)”* sonucuna varmıştır⁶²⁰.

Seçim hukukunda, içtihadi yolla somutlaştırılan ispat kurallarına göre, seçim kurullarının delilleri resen toplama yükümlülüğü bulunmamaktadır. YSK’ya göre *“seçim yasaları da kanıtları araştırma ve toparlamakla seçim kurullarını görevli kılmamış, itiraz edeni kanıt ve gerekçe göstermekle yükümlü tutmuştur”*⁶²¹. Bunun kuralın aksine

⁶¹⁸ YSKK NO:1968/690, kt: 12.6.1968, s: 159-160; YSKK No: 1968/501, kt: 30.5.1968, s: 126-128; YSKK no: 1972/227, kt: 24.7.1972, s: 100-106; YSKK No: 1974/197, kt: 10.1.1974, s: 55-57.

⁶¹⁹ YSKK No: 1969/1544, kt: 20.10.1969, s: 365 vd; YSKK No1975/313, kt: 21.8.1975, s: 201 vd; YSKK No: 1975/469, kt: 20.10.1975, s: 269 vd; YSKK No1975/471, kt: 21.10.1975, s: 271 vd; YSKK No: 1984/474, kt: 7.4.1984, s: 85 vd.

⁶²⁰ YSKK No: 1969/480, kt: 18.8.1969, s: 219 vd.

⁶²¹ YSKK No: 2004/2338, kt: 23.6.2004, ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 1082 vd. Bu kararda seçimlerin sonuçlarına ilişkin yapılan ilk itirazın delillerin bir defada sunulmamış olması sebebiyle reddedilmesine ilişkin kararın, bu defa seçimde mükerrer oy kullanıldığı gerekçesiyle kaldırılması istenmiştir. Ancak istem, kesinlik ve süre yönünden reddedilmiştir. Oy çokluğu ile alınan bu kararda yer alan azınlık görüşleri önce, mükerrer oy kullandıkları ileri sürülen seçmen sayısının seçim sonucuna etkili olması ve ilk defa mükerrerlik iddiasında bulunulması karşısında Anayasanın 79. maddesi ile seçim süresince ve seçimden sonra dahi seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikayet ve itirazları

bir davranış halinde, örneğin “sandık kurulu tutanaklarının iptaline ilişkin (bulunan) karara karşı belgesiz ve delilsiz olarak yapılan itirazın, il seçim kurulunca işin esasına girilmeksizin reddi gerekirken, il seçim kurulunun resen delil belge toplayarak ilçe seçim kurulu kararının kaldırması Kanuna ve YSK ilke kararlarına aykırılık” olarak değerlendirilmiştir⁶²². İspat vasıtaları olan belge ve delillerin sonradan ibrazı hakkında ise, alt kurulların delil ve belgesizlik sebebiyle ret kararlarına karşı YSK’ya yapılan başvurularda bunların ibrazının mümkün olmadığına karar vermektedir⁶²³.

298 sayılı Kanununun 112.maddesinin 5. fıkrasına göre, sadece, temin edilemeyen deliller bakımından, delillerin hangi resmi makamlarda bulunduğu bildirilmesinin delil yerine geçeceği ve bunun da seçim kurulu tarafından temin edilebileceği düzenlenmiştir. Bu hususla ilgili olarak YSK, “itirazcı veya şikayetçiye, talebi üzerine merciince kanunen verilmesi mümkün veya esasen verilmekte olan bilgi veya belgeleri, taleplerine rağmen kendilerine verilmediğinin şikayetçi veya itirazcı tarafından dilekçede açıklanarak belgelendirilmesi halinde toplayabil(eceğine)” karar vermiştir⁶²⁴.

Başvuru konusu, 298 sayılı Kanunda her başvuru yolu için ayrı ayrı belirlenmiş bulunmaktadır. Bir dilekçedeki talep konusu dışında karar verilir verilemeyeceğine ilişkin olarak YSK, “itirazı inceleyen kurulun itirazcının itiraz sebepleriyle bağlı kalması” gerektiğine karar vermiştir⁶²⁵. Ayrıca, alt kurullara yapılan başvuruların sonra üst kurulların önüne getirilmesi durumunda, “itirazcı(nın) başlangıhtaki iddia ve itirazların sınırı ile bağlı ol(duğu), bunu genişleteme(yeceği) ve yeni iddialarla aynı konuyla ilgili olarak üst kurula gidileme(yeceği)” kabul edilmektedir⁶²⁶.

inceleme ve kesin olarak karara bağlama görevi karşısında itirazın esastan incelenmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu görüşler kararın geneline hakim olsaydı, belki de seçim hukukunun en zayıf yönü olan ispat konusunun aşılıp, maddi gerçeğe ulaşılabilir ve seçim sonuçlarına etki eden hallerin daha etkin denetimi yapılabilirdi.

⁶²² YSKK No: 1968/841, kt: 24.6.1968, s: 229.

⁶²³ YSKK No: 2002/901, TANDOĞAN Mahmut, s: 224.

⁶²⁴ YSKK No: 1966/148, kt: 3.6.1966, s: 96 vd.

⁶²⁵ YSKK No: 1964/1108, kt: 2.1.1964, s: 227 vd.

⁶²⁶ YSKK No: 1999/1004, TANDOĞAN Mahmut, s: 251.

Sonuç olarak, 298 sayılı Kanunda yer alan seçimleri denetimine ilişkin yapılan faaliyete ilişkin usul kurallarının, YSK kararları ile somutlaştırıldığı görülmektedir. Bunların toplu halde kanuni bir düzenlemeye konu edilmesi hukuki istikrarın sağlanması bakımından daha yerinde olacaktır.

3) Seçimlerin Denetim Yolları

Seçimlerin dürüstlüğünün sağlanması bakımından kanunda öngörülen denetim yolları genel olarak, başvuru üzerine hareket geçirilen bir mekanizmadır. Yargının pasif özelliğine benzer şekilde işleyen bu yolun tek istisnasını, kanunda yer almayan ve YSK'nın başvuru olmadan resen işe el koyduğu, tam kanunsuzluk halleri oluşturmaktadır.

a) Başvuru Üzerine Denetim

Seçim denetim yolları, 298 sayılı Kanunda yer almayan bir ayırım ekseninde ele alınmaya çalışılacaktır. Bunun sebebi, YSK'nın tam kanunsuzluk durumlarını daha açık bir şekilde ortaya koyma isteğimizdir. Gerçekten, bilindiği üzere yargı pasiftir. Fakat bu kuralın seçim hukuku bakımından bir istisnası, işte bu tam kanunsuzluk durumlarıdır. Bu sebeple, önce, klasik yargılamanın başlaması için gerekli olan talebin iletilmesi, başka bir deyişle, vatandaşların harekete geçirdiği başvuru yollarını, daha sonra da başvuru olmadan resen harekete geçme şeklinde ifade edilen tam kanunsuzluk hallerini ele almaya çalışacağız.

i) Olağan Başvuru Yolları

Seçim denetim yollarından olan şikayet ve itirazın, öncelikle ne çeşit bir yol olduğunun yani bu başvuru türlerinin niteliğinin belirlenmesi; bu doğrultuda, bu yolların bir tür "seçim davası" olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceğinin çözümlenmesi gerekmektedir.

Medeni hukuka göre dava, bir talebin yargı organı aracılığıyla kullanılması olarak tanımlanmaktadır⁶²⁷. Talep, bir hakka ilişkindir. Davanın konusu da, bir hakkın yani bir hukuki menfaatin korunmasını amaçlamaktadır⁶²⁸. Başka bir ifade ile ortada, hak sahibinin, hukuki yararının Devlet tarafından korunmasına ilişkin bir talebi mevcut bulunmaktadır⁶²⁹. Dava, hak sahibi ile bu hakkını elde edememesine sebep olan kişi arasındaki uyuşmazlığın Devletin organı olan mahkemeler vasıtasıyla çözümlenmesi işidir. Dolayısıyla, medeni hukukta uyuşmazlıklarda iki taraf bulunmaktadır. Ancak, bazı davalar kişiler arasında çıkan belirli uyuşmazlığı çözmek amaçlı değildir. Nizasız kaza olarak ifade edilen bu durumlarda, aslında, kanundan doğan hakkın kullanılmasına ilişkin talepte bulunan bir kişi ve konu hakkında karar veren hakim bulunmaktadır. Yani ortada bir uyuşmazlık ve hasımlık durumu bulunmamaktadır⁶³⁰. Bu noktada doktrinde, sadece bir uyuşmazlığın çözümünü konu alan, mahkemeden hukuki koruma talep eden halleri içeren durumlar için dava ifadesinin kullanılması gerektiği savunulmaktadır⁶³¹.

İdari yargıda başvuru yolları, iptal davası, tam yargı davası ve idari sözleşmelerden doğan tam yargı davalarıdır. Genel olarak bu davaların konusunu bir idari işleme yönelik⁶³² olarak, ya işlemin iptali ya da bu idari işlem sebebiyle uğranılan zararın idare tarafından tazminine ilişkin bir talep oluşturmaktadır. İstem, menfaatin ihlal edildiğini iddia eden kişiler tarafından, idare mahkemesine yapılmaktadır. İdari yargıya başvurmadan önce, idareye konu ile ilgili başvuruda da bulunulabilir (İYUK m: 11). Bu durumda idarenin reddetmesi ya da suskun kalması sebebiyle ilgili yasada yer alan şartların yerine gelmesinden sonra idari yargıya başvuru mümkündür. Anayasa

⁶²⁷ VELİDEDEOĞLU Hıfzı Veldet, **Türk Medeni Hukuku**, Umumi Esaslar, İstanbul, 1959; s: 361; OĞUZMAN Kemal-BARLAS Nami, **Medeni Hukuk**, Vedat Kitapçılık, 15. Bası, İstanbul, 2008, s: 264.

⁶²⁸ PEKCANİTEZ Hakan, **Medeni Usul Hukuku**, Yetkin Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, s:269.

⁶²⁹ Modern hukukta, dava hakkının artık sübjektif hak ihlalden soyutlanıp, hukuki himaye talebi anlamına gelmesi konusunda, bkz: ÜSTÜNDAĞ Saim, **Medeni Yargılama Hukuku**, Melisa Matbaacılık, 6. Bası, İstanbul, 1997, s:268 vd.

⁶³⁰ ARSLAN Ramazan - TANRIVER Süha, **Yargı Örgütü Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2001, s:54.

⁶³¹ OĞUZMAN Kemal-BARLAS Nami, s: 265.

⁶³² İYUK'un ikinci maddesinde yer alan tanıma göre, iptal davaları "*idari işlemler hakkındaki yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için...kişisel hakları ihlal edilenler tarafından açılan*" dava türüdür. İptal davasının konusunu, işlemin kendisi olduğu hakkında, YAYLA Yıldızhan, **İdare Hukuku**, s:450; GÖZÜBÜYÜK Şeref-TAN Turgut, **İdare hukuku**, Cilt I, Turhan Kitabevi, Ankara, 1998, s:276.

Mahkemesine göre, “İdari davalardan iptal davaları, icrası gerekli idari bir işleme karşı, bu işlemin hukuka aykırılığından dolayı, menfaati ihlal edilenler tarafından açılır. Tam yargı davaları da, yine idari eylem ve işlemlerden dolayı hakları muhtel olanlar tarafından idareye karşı açılan davalar(dır)”⁶³³.

Şu halde, Anayasanın 79.maddesinde yer alan şikayet ve itiraz ifadelerinin seçim hukuku bakımından hakkın korunmasına ilişkin bir talepten öte, bir menfaat ihlalinin giderilmesine ilişkin istem olarak ifade edilebilir. Bu istemin konusu ve istem hakkında karar veren makamın yapısı göz önüne alınınca, şikayet ve itirazı yargısal bir denetimi başlatan seçim hukukuna özgü başvuru yolları olduğu ileri sürülebilir.

(1) Şikayet

Şikayet, aslına birçok hukuk alanında oldukça sık kullanılan bir başvuru biçimidir. Yapılan bir işlemde veya hareketten zarar gördüğünü düşünen kişinin, işlemi yapan makama ya da adli yargıya bunun düzeltilmesi konusunda yaptığı bir başvuru türüdür. Gerçekten, icra iflas hukukunda ve ceza hukukunda şikayet müesseseleri yer almakta ve öz itibarıyla amaçları ya hukuki bir çare aramak⁶³⁴ ya da kişisel haklarının korunmasını⁶³⁵ sağlamaktır. Bunlardan başka, bir kısım hukuk düzenlerinde kabul edilen başka bir şikayet türü ise, anayasa şikayetidir. Temel bir hak ihlali iddiasına karşı aranan hukuki çare olarak tanımlanan⁶³⁶, anayasa şikayeti, niteliği ve hizmet ettiği amaç bakımlarından diğer şikayet türlerinden ayrılmaktadır. Gerçekten, diğer şikayet türlerinde, somut durumda bireysel bir menfaate çare aranmakta ve yapılan talebin sonucu, sadece başvuruyu yapan birey üzerinde bir sonuç doğurmakta iken, anayasa

⁶³³ AYM E 1987/4 K 1987/20, kt: 24/9/1987 – RG: 23.12.1987.

⁶³⁴ PEKCANITEZ Hakan - ATALAY Oğuz – SUNGURTEKİN ÖZKAN Meral - ÖZEKES Muhammet, **İcra Ve İflas Hukuku**, Yetkin Yayınları, 6. Bası, Ankara, 2008, s: 108.

⁶³⁵ Şikayet, bir kişinin kendisinin şahsi dava açmayıp, kamu davası açılabilmesi için izin vermesi anlamına gelmektedir. Şikayetin amacını zamanla değiştiği, önceleri “belli suçlarda sanığın cezalandırılmasını isteyip istemediğini zarar görene sormak (olduğu) sonraları suçluyu cezalandırmanın Devlet işi olduğu anlaşılınca bu gayenin yerini, suçtan zarar göreni korumak al(dığı)” yolunda görüş için bkz, KUNTER Nurullah, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Beta Yayıncılık, 9. Bası, İstanbul, 1989, s: 85. Kovuşturulması şikayete bağlı olmayan suçlar için yapılan şikayet, ihbar niteliğinde bulunmakta ve yetkili makam kendiliğinden kamu davası açmaktadır.

⁶³⁶ GÖZTEPE Ece, **Anayasa Şikayeti**, AÜHF Yayını No: 530, Ankara, 1998, s: 18.

şikayetin sonucunda verilen karar, sadece başvuru yapan üzerinde değil, tüm hukuk sistemi üzerinde etki doğurmaktadır⁶³⁷.

Farklı hukuk dallarında yer alan şikayet türlerine değindikten sonra, şikayetin, seçim hukukunda da kabul edilen temel başvuru yolu olduğunu söyleyebiliriz. 298 sayılı Kanunun 116. maddesinde şikayetin uzun bir tanımı bulunmaktadır. Bu tanımdan yola çıkarak, şikayetin konusunu il, ilçe seçim kurul veya başkanları ile seçim işlerinde görevlendirilmiş diğer kişilerin kanunun koyduğu yasaklara aykırı hareketleri ile seçmen kütükleri ile ilgili yapılan işlemlerinin düzeltilmesi olarak belirlemek mümkündür. Amacı ise, kanuna aykırı olarak yapılan işlem veya alınan tedbirlerin düzeltilmesidir. Şikayete yetkili olanlar ise, kanunun 110. maddesinde açıkça belirlenmiştir. Bunlar seçme yeterliğine sahip yurttaşlar, siyasi partiler veya bunların tüzüklerine göre kuruluş kademelerinin başkanları veya vekilleri, müşahitler, adaylar ve milletvekilleridir. Görüldüğü üzere kanun koyucu, şikayetin konusunu, amacını ve başvuruya yetkili kimseleri mümkün olduğu kadar geniş tutmuştur. Başvurucular bakımından da özel bir menfaat şartı da aramamaktadır. Bu itibarla, seçim hukukunun kamu düzenini ilgilendiren yönü itibariyle, menfaat şartının aranmaması şikayetin önemli bir özelliğini göstermektedir. Çünkü seçim hukukunda korunan asıl menfaat kamu menfaati ve güveni ile seçimlerin doğruluğu ve dürüstlüğüdür.

YSK kararlarında da bu yönde uygulama yapıldığını görmekteyiz. Yüksek Kurul önüne gelen şikayet (ve daha sonra görüleceği üzere itiraz) hakkında yaptığı ilk inceleme, bu başvuru veya başvuruların, kimliklerinin tespiti, başvuruya yetkili olup olmadıkları ve başvurunun süresinde yapılıp yapılmadığına ilişkindir⁶³⁸. Yoksa özel bir menfaat şartı aramamaktadır⁶³⁹. Sadece ilk yıllarda verdiği kararlarla, seçmenler tarafından yapılan başvurular bakımından, başvuru dilekçesine, kanunun 110.maddesi

⁶³⁷ GÖZTEPE Ece, s: 20: Yazar, objektif işlevi bağlamında anayasa şikayetin, temel hakların yorumlanmasını sağladığı gibi bu hakların somutlaştırılmasında da kamu gücü kullananlara yol gösterici özelliği olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, bu kurumun, anayasal hukuk devletinde yaşayanların, yasaların içi boş kurallar olmadıklarına ait bilinçleri üzerindeki etkisi de değerlendirilmiştir.

⁶³⁸ YSKK No: 1964/1445, kt: 23.5.1964, s: 54 vd; YSKK No: 1964/1452, kt: 2.6.1964, s: 55 vd; 1968/1154, kt: 30.6.1968, s: 270 vd.

⁶³⁹ Bu konuda doktrinde pek de isabetli olmayan ve müstakar uygulamayı yansıtmayan bir tespit yapılmıştır, bkz: GÖNENÇ Levent, s:72.

hükmü çerçevesinde sadece seçme hakkı bulunan vatandaşlara bu başvuru yolunun açık olduğu gerekçesi ile seçmen ehliyetine sahip olduğuna ilişkin bir belgenin dilekçeye eklenmeyerek sadece adres beyanının yapılmasını, başvurunun ret sebebi saymıştır⁶⁴⁰.

Seçim hukukunda kabul edilen bu ilk başvuru yolunu, konusu itibariyle yapılan bir işlemin düzeltilmesi ya da bu işlem sebebiyle uğranılan haksızlığın giderilmesin ilişkin bir hukuki talep olarak nitelendirmek mümkündür. Belki de bu yönüyle, İYUK m: 11’de yer alan, iptal davası açmadan önce, idari makamdan yapılan işlemin kaldırılması, geri alınması veya değiştirilmesine ilişkin istemle bir benzerlik kurulabilir. Fakat iki müessese arasındaki tek fark, İYUK m: 11’deki düzenlemeye göre istemin kural olarak önce üst makama, üst makam olmaması durumunda işlemi yapan makama iletilmesi iken, 298 sayılı Kanunun sistemi bunun tersi bir uygulamayı benimsemiş olmasıdır. Seçim Kanununa göre, şikayet herhalde önce, işlemi yapan kurula ya da başkanına yapılmaktadır.

(2) YSK Kararlarına Şikayet

Seçim hukukunda yer alan özel bir şikayet türü olan YSK kararlarına şikayet, 298 sayılı Kanunun 131. maddesine düzenlenmiş bulunmaktadır. Söz konusu maddede, YSK’ya doğrudan şikayet iki hususta kabul edilmiştir. Bunlardan ilki, seçim döneminde olmak kaydıyla, YSK’nın ya doğrudan ya da bir itiraz üzerine verdiği kararlar dışında kalan geniş anlamda seçim işlemlerine şikayet; ikincisi ise, Kanunda başka bir başvuru yolu gösterilmemiş ve fakat alt kurulların görev sınırlarını aşan veya bu mahiyette bulunan kanuna aykırı hareketlere karşı şikayettir. Görüldüğü üzere, uygulama konusu bu şekilde belirlenmiş olan bu başvuru, aslında seçimlerin yönetiminden kaynaklanan bir işlem veya eylemin YSK tarafından incelenmesini düzenlemektedir. Nitekim YSK’da, *“YSK’nın idari bir kararının kanuna aykırı olması dolayısıyla değiştirilmesi isteği, onun kararına karşı şikayet mahiyetinde”* olduğuna karar vermiştir⁶⁴¹. Ayrıca, bir diğer

⁶⁴⁰ YSKK No: 1961/67, kt: 9.6.1961, s: 36; YSKK No: 1962/409, kt: 17.11.1962, s: 3 (Tarhan Erdem kararları, Şikayetçinin ilk dilekçesi seçmen yeterliğini hakkında hiçbir belgenin olmaması sebebiyle, ikinci dilekçesi ise, nüfus kayıt örneğinin seçme yeterliğine sahip bir yurttaş olduğunu sabit saymaya yeterli olmaması sebebiyle reddedilmiştir.).

⁶⁴¹ YSKK no: 1961/37, kt: 19.5.1961, s: 17 vd.

kararında, söz konusu maddenin kapsamının maddi hata bulunan kararları ile yönetim kararlarına veya danışma yoluyla verdiği kararlarına karşı ileri sürülebileceğini belirtmiştir⁶⁴². Bu doğrultuda, YSK'ya göre 131. madde “*yürütmenin veya yönetimin seçimler üzerindeki etkisini önlemek amacıyla konulmuştur. Yürütmenin veya yönetimin şekil, esas veya maksat bakımından hukuka aykırı işlemlerinin, Anayasa veya özel yasalar gereğince tanınmış seçimlere ait hak ve yetkileri sınırlandırılması veya kaldırılması yasaya aykırı bir davranıştır. Anayasa, yürütmenin veya yönetimin işlem veya eylemlerinden dolayı yargı denetimi için Danıştay'ı ve öbür idare yargı yerlerini, seçim işlerinde ise, en yüksek yargı yeri olarak YSK'yı görevlendirmiş ve ne yönden gelirse gelsin seçimle ilgili haksızlıkların önlenmesini, seçime ait özel yasaların çerçevesi içinde YSK'ya bırakmıştır*”⁶⁴³.

Bu düzenlemenin konumuz bakımından en önemli noktası da, 131. maddenin ikinci fıkrasında yer almaktadır. YSK, bu şikayetler hakkında derhal ve kesin olarak karar vermektedir⁶⁴⁴. Kanunun bu hükmü, Anayasada yer alan, YSK'nın kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz hükmü ile birlikte değerlendirildiğinde, seçimleri yöneten kurulun, yönetimin denetimini de gerçekleştirdiği ve bu konuda son sözü söyleme yetkisini haiz olduğu sonucu doğmaktadır.

Ancak varılan bu sonuç yargılama hukuku bakımından ayrıca bir değerlendirme yapmayı gerektirmektedir. Öncelikle, 298 sayılı Kanunun bu maddesi ile düzenlenen yolun, karar verenlerin nitelikleri karşısında bir yargısal başvuru yolu olduğu ileri sürülebilir. Çünkü burada, Yüksek Kurulun daha önce vermiş olduğu ya da alt kurulların görev sınırlarını aşarak vermiş oldukları kararlara karşı bağımsızlık ve tarafsızlık güvencelerini haiz hakimlere başvuru yapılmaktadır. Ancak bu durumun YSK'nın kendi kararlarına karşı yapılan başvurular bakımından bazı sorunları ortaya çıkardığı düşünülebilir. YSK'nın kendi verdiği kararlara karşı, gene üyelerinde hiçbir değişiklik olmadan Yüksek Kurula başvurulması, çalışmanın başında ifade edilen, kimsenin kendi davasının yargıcı olmamasına ilişkin ilke (*nemo iudex in sua causa*) ile çatıştığı

⁶⁴² YSKK No: 1963/923, kt: 21.12.1963, s: 199 vd.

⁶⁴³ YSKK No: 1963/203, kt:4.11.1963, s: 92 vd.

⁶⁴⁴ YSKK No: 1965/110, kt: 21.7.1965, s: 154-156.

düşünülebilir. Bu soruna karşı ise, YSK kararlarına karşı 131.madde çerçevesinde yapılan başvurunun, Türk hukukuna özgü olan karar düzeltme müessesinin seçim hukukundaki görünümü olduğu fikri ileri sürülebilir⁶⁴⁵. Hem HUMK, hem de İYUK'da kabul edilmiş olan bu kurum, temyiz yerlerinin vermiş oldukları kararların, tekrar bu makamlar tarafından incelenmesini sağlayan olağanüstü bir kanun yoludur⁶⁴⁶. Nitekim, YSK'nın “kesin olarak” karar verdiği belirlediği ilk kararı, 298 sayılı Kanunun 131.maddesine göre yapılan bir başvuru üzerinedir⁶⁴⁷. YSK, yöneltilen soru üzerine, sınırlı da olsa bir hukuki denetim yapmıştır.

Seçim hukuku bakımından YSK kararlarına şikayet bir kanun yolu olmakla birlikte, usulü ilişkin yeni bir düzenleme yapıp en azından farklı üyelerle karar verilen bir şekilde tekrar düzenlenmesi, yukarıda ifade elden sorunları aşmak için daha açık bir çözüm olacaktır.

(3) İtiraz

298 sayılı Kanunda yer alan ikinci olağan başvuru yolu ise itirazdır. YSK'ya göre “*hukuki niteliği bakımından, tamamlanması ulaşmaya bağlı birer beyan olan itirazların hukukun genel prensiplerine göre kanuni süresi içinde kanunun gösterdiği yere veya itirazı inceleyecek kurula yapılmış olması şarttır*”⁶⁴⁸. Gerçekten Kanunun 111.maddesi,

⁶⁴⁵ Karar düzeltme müessesinin Türk hukukunun tarihinden gelen özelliği hakkında bkz, BİLGE Necip, **Medeni Yargılama Hukukunda Karar Düzeltme**, AÜHF Yayını, No: 320, Ankara, 1973. Bu usulün batı hukukunda bulunmadığı hakkında s: 898.

⁶⁴⁶ 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, karar düzeltme yolunu düzenlemişken (m.322) 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda buna yer verilmemiştir. 1086 sayılı HUMK'ta 26.9.2004 tarihinde 5236 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle, karar düzeltmeye ilişkin hükümler kaldırılmıştır. Ancak bu değişiklik henüz yürürlüğe girmemiştir. Hem idari yargılama hukuku hem de medeni yargılama hukuku bakımından belirli sebeplere bağlı olarak yapılan karar düzeltme başvurusu yeni bir dava sayılmamakta ve fakat bu müessese idari yargılama hukuku bakımından verilmiş bir yargı kararının, bu kararı veren yargı yerince bir defa da hukuka uygunluk açısından incelenmesi (GÖZÜBÜYÜK-TAN, s: 1065); medeni yargılama hukuku bakımından ise Yargıtay incelenmesinin hüküm mahkemesi olarak değil, denetleme mercii (otokontrol yaparak kendi kendisini denetlemesi) olarak incelenmesi sebebiyle temyiz incelemesinin bir devamı olduğu ileri sürülmektedir, BİLGE Necip, **Medeni Yargılama Hukukunda Karar Düzeltme** s: 8, 30; ALANGOYA H. Yavuz-YILDIRIM M. Kamil-DEREN YILDIRIM Nevhis, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, Beta Yayınevi, 7.Bası, İstanbul, 2009, s:495.

⁶⁴⁷ YSKK No: 1963/193, kt: 1.11.1963, s: 91. Kararın konusu, YSK'nın daha önce vermiş olduğu, köy seçimlerinde basılı oy pusulasına ilişkin kararının kaldırılmasına ilişkindir. Ancak istem yersiz bulunarak reddedilmiştir. Karar oyçokluğu ile verilmiştir.

⁶⁴⁸ YSKK No: 1961/271, kt:9.10.1961, s: 120 vd.

itiraz mercilerini düzenlemiş ve kurulların kesin olmayan kararlarına karşı, her kurulun bağlı olduğu üst kurulun itiraz mercii olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, bazı durumlarda Kanun doğrudan itiraz yolunu da açık olarak düzenlemiş bulunmaktadır. Örneğin, sandık bölgesi askı listelerine (m: 123), adaylıklara (m: 125) itiraz ile seçim tutanaklarına (m: 128 sandık kurulu tutanağına; m: 129 ilçe birleştirme tutanağına ve m:130 il birleştirme tutanağına) itiraz, doğrudan üst kurullara yapılmaktadır. Diğer hallerde, yani alt kurul veya başkanlarının şikayet üzerine verdikleri kararlar, üst kurullar tarafından kesin olarak karara bağlanmaktadır. Örneğin, sandık kurul veya başkanlarının şikayet hakkında verdikleri karara karşı yapılan itiraz, ilçe seçim kurulu başkanı (m:127/2); ilçe seçim kurulunun veya başkanının şikayet üzerine verdiği karara karşı itiraz, il seçim kurulu (m:129/2) ve il seçim kurulunun veya başkanının şikayetler hakkında verdikleri kararlara karşı yapılan itiraz da YSK tarafından (m: 111/2) kesin olarak karar bağlanmaktadır. Bu hükümlerin sonucu da Kanununun 113.maddesinde düzenlenmektedir. Söz konusu hükme göre, itirazı inceleyen kurul, başvuruyu kabul ettiği takdirde, yapılması gereken işlem hakkında karar vermektedir. Bunun doğal sonucu olarak da, alt kurul tarafından yapılan işlem hukuka aykırı görülürse, üst kurul tarafından kaldırılmaktadır. YSK'ya göre alt seçim kurulları yargı kararlarına uymak zorundadırlar, direnme hakları bulunmamaktadır. Gerçekten Yüksek Kurul, *“itiraz üzerine yapılacak işlem ve verilecek karar(ın) bir yargı işlemi ve kararı niteliğinde”*⁶⁴⁹ olduğunu kabul etmektedir. 1963 yılında verdiği bu kararında, 1961 Anayasasınının 132. maddesindeki düzenlemesine uygun olarak yargı kararlarının herkesin uymak zorunda olduğu kararlar olduğundan, itiraz veya şikayet yoluyla üst kurullar tarafından incelenip karar verilen hallerde, alt kurulların bu yargı kararlarına uymak zorunda olduklarına belirtmiştir.

İtiraz bakımından ortaya konması gereken husus, bunun seçim hukuku bakımından bir kanun yolu olup olmadığıdır. Zira bu müessese, ceza muhakemesi hukuku bakımından kesinleşmemiş kararlara karşı yapılması bakımından olağan kanun yolu, maddi ve hukuki meselelere temas edebilmesi bakımından da asıl derece kanun yolu olduğu ileri sürülmektedir⁶⁵⁰. İdari yargılama hukuku açısından itiraz, hukuki yapı

⁶⁴⁹ YSKK No: 1963/242, kt: 14.11.1963, s: 106-107; YSKK No: 1975/197, kt: 12.6.1975, s: 103 vd.

⁶⁵⁰ KUNTER Nurullah, s:1032.

olarak kararın hem olay hem de hukuki açıdan denetlendiği için istinaf incelemesine, kesin ve üst mercie gidilememesi bakımından da temyiz incelemesine benzetilmektedir⁶⁵¹. Şu durumda, yukarıda aktarılan, şikayet üzerine verilen kararların, hakimler tarafından kesin olarak karara bağlanmasını düzenleyen kuralların, bu konular bakımından bir kanun yolu olduğunu kabul etmek mümkündür. Gerçekten, şikayet üzerine yapılan itiraz başvurularını kesin karara bağlama yetkisi, YSK'ya, il seçim kuruluna ve ilçe seçim kurulu başkanına yani, bu kuruldaki tek hakim üyeye verilmiş bir yetkidir.

ii) Olağanüstü İtiraz

298 sayılı Kanunun seçimlerin dürüstlüğüne dolayısıyla da denetimini sağlamak bakımından düzenlediği bir diğer başvuru yolu, 2234 sayılı Kanunla değişik 130.maddede yer alan olağanüstü itiraz yoludur. Maddenin başlığı, *il seçim kurulu ve başkanlarının şikayet üzerine verecekleri kararlarla sair kararlarına ve tutanaklara itiraz ve olağanüstü itirazdır*⁶⁵². Görülmektedir ki, bu maddede aslında iki grup başvuru konusu bulunmaktadır: il seçim kurulunun veya başkanının şikayet üzerine verecekleri kararlar ile tutanaklara itiraz; olağanüstü itiraz. Fakat madde içeriğinde bir ayırım yapılmamıştır. Maddenin ilk iki fıkrası, il seçim kurulunun veya başkanının kararlarına itirazı düzenlemektedir.

Olağanüstü itiraz ise, söz konusu maddenin 3. fıkrası ile maddeye 1979 yılında 2234 sayılı Kanunla eklenen 5. fıkrada yer alan düzenlemelerdir. Oldukça karmaşık olan bu maddeyi önce başvuru zamanına, başvuru konusuna ve sonra başvuru hakkını haiz olanlara göre ele almak gerekmektedir.

298 sayılı Kanunun 130. maddesinin 3. fıkrasında yer alan olağanüstü itiraz, seçimden sonra yapılan bir başvuru yoludur. Başvuru süresi, seçim tutanağının düzenlenmesinden sonraki 7 gündür. Başvuru konusu ise, seçim sonucunu etkileyen

⁶⁵¹ GÖZÜBÜYÜK Şeref-TAN Turgut, **İdare Hukuku**, Cilt 2, Turhan Kitabevi, Ankara, 1999, s: 1060.

⁶⁵² Bu maddenin başlığında da şikayet yer almakla fakat madde içeriğinde sadece itiraza yer verilmektedir.

olaylar ve hallerdir. Başvuru konusu seçimin sonucunu etkileyen durumlar olduğu için, başvuru hakkı olanlar, siyasi partilerin il başkanları, genel merkezleri veya bağımsız adaylar şeklinde, seçim sonucundan doğrudan menfaati etkilenenler olarak belirlenmiştir. Ayrıca bu yetkinin sadece seçime katılmış siyasi partilere değil, seçime katılmaları mümkün olmayan siyasi partilere de tanındığı kabul edilmektedir⁶⁵³. Buna karşın, YSK'ya göre, siyasi parti üyelerinin⁶⁵⁴ veya ilçe yönetim kurulu başkanlarının⁶⁵⁵ olağanüstü itiraz yoluna başvurma yetkileri bulunmamaktadır⁶⁵⁶.

Olağanüstü itirazı incelemeye yetkili seçim mercii ise, 3. fıkranın düzenleniş usulüne göre önce il seçim kurulu, sonra da YSK'dır. Çünkü bu fıkrada, itirazı inceleyen kurul tarafından seçim neticesinin, iddia edilen olaylar sebebiyle etkilendiği tespit edilirse⁶⁵⁷, alt kurul kararlarının kesinleşmiş veya sürelerin geçirilmiş olmasının dikkate alınmayacağı ve bunun itirazın reddi sebebi sayılmayacağı düzenlenmiştir. YSK, seçim sonucunu etkileyen sebeplerle yapılan itirazlar için, iddia edilen yanlışlıkların rakamlarla gösterilmesini ve etkilerinin açıklanmasını dilekçenin geçerlik şartı olarak saymaktadır⁶⁵⁸.

YSK kararlarında bu maddenin kapsamı, sadece yerel seçimlerle sınırlandırılmış bulunmaktadır. YSK'ya göre “130. maddenin birinci fıkrasından sonra “*şu kadar ki*” sözleriyle başlayan ve olağanüstü itiraza ilişkin fıkra hükmü, köy ve mahalle seçimleri bakımından, il seçim kurullarınca, belediye ve il seçimleri bakımından yalnız Yüksek

⁶⁵³ YSKK No: 1963/100, kt: 15.10.1963, s: 67-69.

⁶⁵⁴ YSKK No: 1965/467, kt: 11.9.1965, s: 238 .

⁶⁵⁵ YSKK No: 1978/42, kt: 3.1.1978, s: 17.

⁶⁵⁶ Bu yetki sadece seçime katılmış olan siyasi partilere değil, seçime katılmaları mümkün olmayanlara da tanınmaktadır, YSKK No: 1963/100, kt: 15.10.1963, s: 67-69.

⁶⁵⁷ Örneğin: *oy pusulalarının sandık kurulu mühürü ile mühürlenmemiş olması seçim sonuçlarına müessir olaylar ve haller cümlesinden bulunduğundan, bu konuya ait itirazın YSK tarafından incelenmesi gerekir*, bkz: YSKK No: 1983/551, kt: 15.11.1983, s: 110 vd; Bu maddede *yazılı olağanüstü itiraz yolu, niteliği itibarıyla ancak seçimin neticesine etkili somut olaylar ve haller gösterilmek suretiyle kullanılacak fevkalade bir yol olduğu* hakkında bkz: YSKK No:1984/474, kt: 7.4.1984, s: 85; *Birleştirme tutanağında yapılan toplama hataları partiler arasındaki üye dağılımına, dolayısıyla seçimin neticesine müessir ise, bu nedene dayanan itiraz olağanüstü yolla incelenebilir(eceği)* hakkında bkz: YSKK No:1984/1722, kt: 28.5.1984, s: 180 vd.

⁶⁵⁸ YSKK No: 1961/398, kt: 23.12.1961, s: 160 vd; YSKK No: 1977/1480, kt: 14.6.1977, s: 85.

Seçim kurulunca uygulanabilir”⁶⁵⁹. Ancak daha sonra ise, “*belediye meclisi üyeliği seçiminin iptaline ilişkin itirazın il seçim kuruluna yapılması ve bu kurulca verilecek karara karşı YSK’ya başvurulması*” gerektiğine karar vermiştir⁶⁶⁰. Mahalli idareler seçimlerini düzenleyen kanunda, il seçim kurullarının seçimleri iptal yetkisinin kaldırılmasıyla, bu konuda artık tek yetkili YSK haline gelmiştir.

1979 yılında 2234 sayılı Kanunla maddeye eklenen beşinci fıkra ise, adaylıkların kesinleşmesinden sonra ve fakat olağanüstü itiraz süreleri içinde adaylığa olağanüstü itirazı düzenlemektedir. Bu değişiklikle, tutanağın düzenlenmesinden sonraki 7 gün içinde sadece seçim sonuçlarına etki eden durumların konu edilebildiği olağanüstü itirazın kapsamı genişletilmiştir. Bu kanun maddesi çerçevesinde yapılan itirazın konusu sınırlı bir şekilde belirlenmiştir. Ayrıca bu itirazın belirli bir sürede yapılması gerekmektedir. Bu sürelerin geçmesinden sonra, aynı konulara ilişkin denetim, ancak, YSK tarafından tam kanunsuzluk hallerinde mümkündür⁶⁶¹.

b) Başvuru olmadan YSK’nın Resen Harekete Geçmesi: Tam Kanunsuzluk

YSK’nın seçimlerde dürüstlüğün sağlanmasına yönelik faaliyetinin en önemlisi kendi içtihatlarıyla yarattığı tam kanunsuzluk hallerine ilişkin bulunmaktadır. Tam kanunsuzluk, 298 sayılı Kanunda yer alan genel başvuru yollarından usul bakımından farklıdır. YSK, nitelendirmesini kendisinin yaptığı bu durumlarda, sürelerin geçmiş olup olmadığına, önüne gelen olayda genel başvuru yollarına gidilip gidilmemiş olmasına

⁶⁵⁹ YSKK No:1963/256, kt: 16.11.1963, s: 112 vd.

⁶⁶⁰ YSKK No: 1968/709, kt: 13.6.1968, s: 167; YSKK No: 1969/537, kt: 26.8.1969, s: 237 vd.; YSKK No: 1973/2138, kt: 14.12.1973, s: 483.

⁶⁶¹1999 yılında milletvekili seçilen Merve Safa Kavakçı’nın, seçimlerden sonra Bakanlar Kurulu kararı ile T.C. vatandaşlığından çıkarılması, Kavakçı’nın milletvekilliği durumunun ne şekilde etkileyeceği ve hangi kurum tarafından milletvekili sıfatına son verileceği tartışma konusu haline gelmiştir. Vatandaşlığın seçimden sonra sona ermesi sebebiyle görevli kurumun TBMM olacağı YSK kararı ile ortaya konmuştur. (YSKK No: 1999/1585, (Merve Safa Kavakçı kararı) kt: 17.5.1999, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/index.html> (s.e.t. 15.9.2010). Ancak, bu konuda çeşitli ihtimalleri ele alarak yapılan değerlendirmelerde, vatandaşlığın seçimden önce kaybedilmesi halinde, 298sayılı Kanununun 130 maddesinin 5. fıkrasına göre değerlendirme yapılabileceği ve bu hususun YSK kararlarında tam kanunsuzluk olarak yer aldığı belirtilmiştir, bkz: ONAR Erdal – TİRYAKİOĞLU Bilgin, “1982 Anayasasında Milletvekilliği Vatandaşlık İlişkisi (Merve Safa Kavakçı Olayı)”, **Faruk Erem Armağanı**, TBB Yayını, Ankara, 1999, s:577. Ancak, bu konudaki görüşün isabetli olmadığını söylemek gerekmektedir. Çünkü, söz konusu edilen yasa hükmü belirli bir süreye bağlıdır. Bu süreler geçtikten sonra, konu ile ilgili itiraz ancak, aşağıda incelenecek olan tam kanunsuzluk hallerinde mümkündür.

bakmadan, konuyu değerlendirip bir karar vermektedir. Tam kanunsuzluk başvurusunun kapsamı, senelere göre değişmiştir. Seçim kurullarının kanuna aykırı işlemlerinin sonradan ortaya çıkması hallerinde, özellikle seçim sonuçlarını değiştiren olaylar karşısında kabul ettiği tam kanunsuzluk hali, daha sonraları, seçim kanunlarında verilen yetki ve görevlerin, anayasanın maddesi gereği dışına çıkılması olarak da anlaşılmıştır⁶⁶². 1984 yılındaki kararında, tam kanunsuzluk hallerini seçim iptalini gerektiren durumlara bağlamıştır ki, bu aslında baştaki kapsamı daraltan bir yorumdur.

Tam kanunsuzluk içtihadının incelenmesine geçmeden önce, YSK'nın, bazı hallerde resen harekete geçip, duruma kendiliğinden el koymasını kabul ettiği kararların ele alınması gerekmektedir. Zira, YSK'ya göre, 1961 Anayasasının 75.maddesi yok sayılan bir kararın verildiğini öğrenmesi halinde duruma kendiliğinden el koyma yetkisini sadece Yüksek Kurula tanımıştır⁶⁶³.

i) *Tam Kanunsuzluğun Öncüsü: Resen Harekete Geçme Yetkisi*

*“Her yargı yeri gibi YSK dahi, yetkili bir alt kurulun bir yargı kararını ancak usulünce yapılmış bir itiraz üzerine inceleyebilir; herhangi bir alt kurulun verdiği bir yargı kararında yasaların koyduğu kamu düzeni ile ilgili bir hükme aykırı bir uygulamayı öğrenince kendiliğinden el atıp inceleyemez. Bir kararın yok sayılan kararlardan olması için ortada yetki gaspı durumunun bulunması şarttır”*⁶⁶⁴.

Seçim işlemlerinde kanuna aykırılık olmasına ilişkin iddialar karşısında, YSK, ilk yıllarda, sürelerin geçmiş olmasının konunun incelemesini engellediği yönlü kararlar vermiştir. 1966 yılında verdiği bir kararda, *“seçim işlemlerinde kanuna aykırılık olması ve bunun sonucu kendisine yedek üyelik verilmemesi gereken bir kimseye yedek üyelik kazandığına dair tutanak verilmesi halinde, konu ancak süresinde yapılmış geçerli bir itiraz üzerine üst seçim kurulunca incelenebilir”* sonucuna varmış ancak, kararın

⁶⁶² YSKK No: 1984/116, kt: 28.2.1984, s: 40 vd. Söz konusu olay, seçim kurullarının yetki ve görev sınırının Anayasa hükmü ile seçim kanunda belirlendiği ancak tam kanunsuzluk halleri varlığında kesin kararın inceleme konusu yapılabileceği hakkındadır.

⁶⁶³ YSKK No: 1961/272, SEÇKİN Recai, s: 21; YSKK No: 1969/518, kt: 23.8.1969, s: 231 vd.

⁶⁶⁴ YSKK No: 1964/1469, kt: 16.6.1964, s: 63 vd.

sonunda, somut olayda, YSK'nın "*kendiliğinden el koyup inceleme yaparak bir karar vermesi zorunluluğu doğuracak, kanunsuz bir işlem yapılmış veya kanunsuz bir karar verilmiş olma durumu(nun)*"⁶⁶⁵ söz konusu olmadığını belirtmiştir. Bu son cümle, YSK'nın, bazı durumlarda, işe kendiliğinden el atabileceğinin ilk sinyallerini vermektedir. Bundan hemen sonra verdiği kararda ise "*seçim işlerinde kanuna aykırılık olması ve bunun sonucu kendisine yedek üyelik verilmemesi gereken bir kimseye yedek üyelik kazandığına dair tutanak düzenlenerek verilmesi halinde, konu ancak, süresinde yapılmış geçerli bir itiraz üzerine üst seçim kurullarınca incelenebilir. Vaki davet üzerine yedek üye X'in adının bildirilmesi, önce yapılmış seçimlerde tesbit edilmiş bulunan hukuki duruma göre, o zaman düzenlenmiş tutanaklara ve yedek üyeliğe seçildiğine dair verilen bir tutanağa dayanmaması ve sonradan yapılan bu işlemin uygun da bulunmaması itibariyle, itirazın süresi geçmiş olmasına rağmen, olayda, Kurulumuzun kendiliğinden her zaman el koyup inceleme yaparak bir karar vermesi zorunluluğu doğuran ve hukukan yok sayılmaları gereken kanunsuz bir işlem ile buna dayanarak verilmiş bir karar bulunduğundan, süresinin geçip geçmediğine ve bunu tesbite yarayan bir belge bulunup bulunmadığına bakılmaksızın, durumun Kurulumuzca resen incelenerek seçim sonuçlarıyla kanun hükümleri uygun düşecek bir işlemin belli edilmesi gerekmiştir. Çünkü gerek davet gerek ad bildirme işlemleri seçimde belli olup tesbit olunan ve kesinleşmiş bulunan hukuki duruma dayandırılmalıdır*"⁶⁶⁶. Bu her iki kararın ortak yönü, seçim kurullarının kanuna aykırı işlemleri sebebiyle ortaya çıkan hukuken geçersiz bir durumu düzeltmeyi sürelerin geçmiş olmasının engellemediğini ve bunların YSK tarafından düzeltilmesi gereken haller olarak tespit etmesidir. Dikkat edilirse, konuyu henüz "tam kanunsuzluk" olarak nitelendirmemekte, sadece bu iki koşulu ortaya koymaktadır. Daha sonra verdiği bir kararda ise, bu durumları daha geniş bir şekilde belirlemiştir: "*Eğer ortada, kurulumuzun kendiliğinden her zaman el koyup inceleme yaparak bir karar vermesi zorunluluğunu doğuran ve hukukan yok sayılması gereken kanunsuz yapılmış bir işlem ve buna dayanarak kanunsuz verilmiş bir karar varsa, sürenin geçmiş olması, itirazın süresinde yapıldığını göstermeğe yarar bir belgenin bulunmaması ve Kurulumuzun, üst kurul olarak, görevli olmaması, bu konuda*

⁶⁶⁵ YSKK No: 1966/7, kt: 17.1.1966, s: 5-6.

⁶⁶⁶ YSKK No: 1966/8, kt: 17.1.1966, s:7-10.

inceleme yapıp karar verilmesine engel teşkil etmez”⁶⁶⁷. Fakat, YSK’ya göre, önünde resen el konulmasını gerektiren bir durum bulunmaması halinde, itiraz dilekçesinin önce geçerlik şartlarını taşıyıp taşımadığının incelenmesi ve taşımadığının görülmesi halinde, dilekçenin bu sebeple reddedilmesi zorunludur⁶⁶⁸.

(b) ii) *Tam Kanunsuzluk*

YSK, zeminini hazırladığı, tam kanunsuzluk halinin tanımını ilk olarak, tam bir sene sonra, valilikten gelen bir yazı üzerine, olaya ilişkin değerlendirme yaparken vermiştir. Söz konusu karara konu olan olay, 1963'te yapılan il genel meclisi seçim sonucunda, iki parti birer asil ve birer yedek üyelik kazanmıştır. Bağımsız aday, ikinci partinin yedek üyesinin tutanağına itiraz etmiş, haklı bulunup tutanak kendisine verilmiştir. Sonra ilk parti asil üyesi görevden ayrılmış, onun yedeği de görevden ayrılınca ilçe seçim kurulu bağımsız adayın ismini vermiştir. Valilik konuyu YSK'ya sormuştur. YSK da “*seçime bağımsız olarak katılan bir adayın seçimi yedek olarak kazanması seçim kanunlarımıza göre mümkün değildir....bağımsız adaya yedek üyelik için tutanak verilmesine ilişkin karar açıkça kanuna aykırı bir karardır. Bu durum, aday olmayan bir kimseye oy verilmesi gibi mütalaa olunacaktır. Yani tam kanunsuzluk söz konusudur. Kanunun bazı şartlarının yerine getirilmemesi durumlarında ve mesela aday olabilecek bir kimsenin kanunen gereken bazı şartları yerine getirmemesine rağmen seçilmesi halinde konuya ancak itiraz ve şikayet yoluyla el konulabildiği halde tam kanunsuzluk söz konusu olduğu durumlarda, Anayasanın 75/1'de yer alan hüküm gereğince ortada bir itiraz veya şikayet bulunmasa dahi Kurulumuz muttali olduğu anda olaya her zaman el koyabilir. Kurulumuzun, 1966/8 sayılı kararında yer alan ilkeden bu yön açıkça anlaşılmaktadır. Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere, ortada, kurulumuzun kendiliğinden her zaman el koyup inceleme yaparak bir karar vermesi zorunluluğunu doğuran kanuna açıkça aykırı bir karar ve bu karara dayanılarak ilçe seçim kurulunca yapılmış bir işlem bulunduğundan, söz konusu kararın kesinleşmiş olup olmadığına bakılmaksızın, durumun kurulumuzca resen incelenerek seçim sonuçlarıyla kanun*

⁶⁶⁷ YSKK No: 1966/45, kt: 23.3.1966, s: 30-35.

⁶⁶⁸ YSKK No: 1969/1652, kt: 22.12.1969, s: 396-398.

hükümlerine uygun düşecek bir işlemin belli edilmesi gerek(tiğine)" karar vermiştir⁶⁶⁹. Bundan sonra, sadece seçim kurullarının değil, idare kurullarının verdikleri kararlar neticesinde gerçekleşen bazı durumları da, tam kanuna aykırılık olarak nitelendirmiştir. 1968 tarihinde, köy muhtarı seçilmiş kimsenin, sonradan okur-yazar olmadığına ilişkin iddia üzerine görevden alınmasına konu olan ve 298 sayılı Kanununun 131. maddesine göre yapılan şikayet hakkında, YSK öncelikle usule ilişkin bir değerlendirme yapmış ve şikayette bulunan köy muhtarının kimliğini tespiti yarayan yeterli belge bulunmaması karşısında, “kanunun bazı şartlarının yerine getirilmemesi durumlarında konuya ancak usulüne uygun olarak yapılan itiraz ve şikayetler üzerine el konulabildiği halde, tam kanunsuzluk söz konusu olduğu hallerde ortada bir şikayet ve itiraz olmasa veya usulünde yapılmış bir şikayet bulunmasa dahi öğrenildiği anda konuya derhal el konulabil(eceğini)” belirtmiştir⁶⁷⁰. Kararın devamında, Anayasanın, YSK’ya, şikayet ve itiraz yolları dışında, seçim yolsuzluklarını da inceleme ve kesin karara bağlama görev ve yetkisini de verdiğini hatırlatarak “seçim kurullarının yönetimi ve denetimi altında yapılmış bulunan seçimler sonucunda gerçekleşmiş kanuni veya hukuki bir durum seçim kurullarının denetimi dışında her hangi bir makam veya merciin denetimine bağlı tutulama(yacağını); (b)unun aksine yapılacak bir işlem veya denetim seçimden sonra vuku bulmuş seçim konularıyla ilgili bir yolsuzluk karakteri taşıyacağından şikayet konusu işlemin incelenmesi(nin) kurul(un) her bakımdan görev ve yetkisi içine girmiş bulunduğu düşünülerek şikayetin resen incelenmesine karar veril(miştir)”. Bu kararın

⁶⁶⁹ YSKK No: 1967/165, kt: 15.9.1967, s: 74-77; YSKK No: 1969/77, kt: 12.3.1969, s: 51-55 “Anayasanın m:75 ile 298/14-10 bendi, hukuken yok sayılması gereken bir kararın verildiğini veya bir işlemin yapıldığını öğrenmesi halinde, her hangi bir itiraz olup olmadığına ve süreye bakmaksızın, durumu kendiliğinden inceleyerek gerekli kararı verme yetkisini, YSK’ya tanımıştır. İnceleme konusu olayda seçimin düzen ve güvenliğiyle ilgili kanuna açık aykırılık bulunduğundan, İl seçim kurulunun ve ilçe seçim kurulu başkanlığının bu karara dayanarak yaptığı işlemlerin tümü ortadan kaldırılmalıdır”; YSKK No: 1969/201, kt: 18.4.1969, s: 90-92 “yukarıda yazılı yasa hükmü uyarınca davet edilecek birer yedek üyenin her 3 siyasi partiden olması icap ederken ilçe seçim kurulu başkanlığınca TİP yedek üyesi yerine AP’den yedek üyenin açılan asil üyeliğe davet olunması için Belediye Başkanlığına yazıldığı görülmekte ve bu işlem yasaya açık bir aykırılık arz etmektedir. Yapılan işlem YSK tarafından resen incelenmesi gerekir niteliktedir”; YSKK No: 1969/299, kt: 4.6.1969, s: 114-122 “Ancak, Seçim kurullarının veya başkanlarının, görev ve yetkilerine girmeyen bir konuda veyahut kanunla tanınan yetki ve görevlerini aşarak bir işe el koyup karar vermiş veya işlem yapmış olmaları, yani tam kanunsuzluk hallerinde, YSK’nın gerek bir şikayet veya itiraz gerek bir ihbar veya resen muttali olması üzerine, işe kendiliğinden el atarak, işin kanuni yoluna konulmasını sağlamak görev ve yetkisi vardır. Bu husus YSK’nın birçok kararında öngörülen ilkelere ve bunların esas dayanağı olan Anayasa m 75 hükmüne uygun bulunmaktadır.” Aynı yönde YSKK No: 1969/316, kt: 12.6.1969, s: 127-130; YSKK No: 1969/363, kt: 11.7.1969, s: 148-153.

⁶⁷⁰ YSKK No: 1968/2124, kt: 10.10.1968, s: 379-387; YSKK No: 1969/41, kt: 20.2.1969, s: 23-25; YSKK No: 1969/52, kt: 3.3.1969, s: 27-30.

devamında işin esas incelemesine giren YSK, “*ilgili seçim kanunlarına uyularak görevli seçim kurullarının yönetim ve denetimi altında yapılmış bulunan bir seçim sonucunda gerçekleşen hukuki ve kanuni bir durum ancak kanunla kendisine itiraz hakkı verilenlerin süresinde ve usulüne uygun olarak yapacakları itiraz üzerine seçim kurullarınca yine kanuna uygun olarak bertaraf edilebil(eceğini); Kanunla kabul edilmiş bulunan itiraz süreleri geçtikten sonra seçim sonucunda gerçekleşen hukuki ve kanuni durum, kazanılmış bir hak artık hiçbir makam ve merci tarafından bertaraf edileme(yeceğini)*” ortaya koyarak, “*seçim kurullarının yönetim ve denetiminde seçim yapıldıktan ve tutanaklar düzenlenip verildikten ve yukarıdaki maddelerle konulan süreler geçtikten sonra gerçekleşen hukuki ve kanuni durumlar ve kazanılmış haklar artık seçim kurullarınca dahi bertaraf olunama(yacağı), bu kanuni durum(un) Anayasanın 116. maddesi ile de korun(duğunu).....muhtarın vazifesinden çıkarılmasına dair olan ilçe idare kurulu kararı(nın) yetki dışı verilmiş bir karar olmaktan başka Anayasanın 116. maddesinde ve yukarıda yazılmış bulunan seçim kanunları hükümlerine de aykırı olarak verilmiş bir karar (olduğunu), (z)ira bir mahalli idarenin seçimle işbaşına gelmiş bulunan organlarının organlık hakkını kazanmalarına ilişkin seçim işleri ile sonuçlarının kazai denetiminin ancak seçim kurulları tarafından yapılabileceğini kabul etmek zorunlu (olduğunu)..... o halde bu kendiliğinden toplanma veya işe başlamayı bertaraf edecek kanuna uygun olmayan her işlem veya karar Anayasamıza ve kanuna tam olarak aykırı olaca(ğın).....İşte böyle bir sonucu seçim mevzuatı yönünden önlemeye YSK(’nın) her vakit görevli ve yetkili bulun(duğunu)..... O halde kanunun tecviz etmediği bir sonucun kanunlara göre halk iradesinin seçim yoluyla tecellisini sağlamakla diğer seçim kurulları gibi görevli ve yetkili bulunan YSK(’nın), sonuçların halkın iradesi istikametinde Anayasa ve kanunlara uygun olarak kendiliğinden tecellisini sağlamakla görevli ve yetkili bulun(duğunu) ifade etmiş ve idare kurulunun, köy muhtarının görevine son veren kararını ortadan kaldırmıştır.*

YSK, başka bir kararında, seçim kanunlarında yer alan düzenlemelerin kamu düzeninden olmaları sebebiyle, YSK tarafından her vakit, kendiliğinden göz önünde bulundurulması gerektiğinden yola çıkarak, “*gerek Anayasada ve gerek diğer kanunlarda, seçim kurullarının veya başkanlarının görev ve yetkileri dışına çıkarak verdikleri kararların ve yaptıkları işlemlerin denetim yolu konusunda özel veya*

açık ve seçik bir hüküm yer almadığı gibi, dolayısıyla uygulamaya elverişli bir kural dahi, yasalarda yer almamıştır. Bu nedenle, seçim kurullarıyla başkanlarının, herhangi yolla görev ve yetkileri dışına çıkmış olarak aldıkları kararlarla yaptıkları işlemleri ortadan kaldırarak, işlerin kanuni yoluna girmesini veya kanuni yerlerine geçmesini sağlayıcı şekilde durumun düzenlenmesi, YSK'nun görev ve yetkileri içine girmekte (olduğunu)” ifade etmiştir⁶⁷¹. Bir diğer kararında, yetki dışı verilmiş bir karar hükümsüz sayılıp, yoklukla malul olduğundan, Yüksek Kurul tarafından iptal edilmiştir⁶⁷². Fakat bu sefer karara konu olan seçim kurulu işlemi için tam kanunsuzluk ifadesi kullanılmamıştır. YSK, tam kanunsuzluk hallerini, seçim kurullarının yargı işlerinin bir istisnası olarak görmektedir⁶⁷³.

Buraya kadar, tam kanunsuzluk hallerini sadece seçim kurullarının yetki dışı vermiş olan kararları ile tanımlayan YSK, sonraları, milletvekili veya yerel idareye seçilen kişinin, seçimlerden önce varolan bir seçilme engelinin, seçimler yapıldıktan sonra ortaya çıkması hallerinde de uygulamaya başlamıştır⁶⁷⁴. Bu kararıyla, yukarıda

⁶⁷¹ YSKK No: 1969/337, kt: 26.6.1969, s: 136-140; YSKK No:1969/447, kt: 13.8.1969, s: 187-189. Bu içtihadı ile uyuşmayan bir karar örneği ise, YSKK No:1969/1644, kt: 16.12.1969, s: 393 “*seçim işlemlerinde kanuna aykırılık olması ve bunun sonucu kendisine yedek üyelik verilmemesi gereken bir kimseye yedek üyelik verilmesi halinde, konu üst seçim kurullarınca ancak süresinde yapılmış geçerli bir itiraz üzerine incelenebil(eceğini)”* hakkındadır. Bu düşüncüyü takip ederek YSK bir diğer kararında, “*ancak burada dahi tam kanunsuzluk halini, ilçe seçim kurullarının veya başkanlarının 298de sayılan veya mevzuatta veya özel seçim kanunlarında 298 sayılı Kanuna göre yapılacağı gösterilen kamu seçimlerindeki görevlerine gerek olumlu gerek olumsuz yönlerden ilişkin bulunması koşulunun aranması zorunlu (olduğunu)”* belirtmiştir, YSKK No: 1969/1667, kt: 30.12.1969, s: 407-411; YSKK No: 1976/61, kt:25.2.1976, s: 32; YSKK No: 1976/199, kt: 25.7.1976, s: 103-105 “*seçim kurullarının veya başkanlarının, görev ve yetkilerine girmeyen bir konuda veyahut kanunla tanınan yetki ve görevlerini aşarak bir işe elkoyup karar vermiş veya işlem yapmış olmaları yani tam kanunsuzluk hallerinde, YSK'nın, gerek bir şikayet veya itiraz ve gerek bir ihbar veya resen muttali olması üzerine iş kendiliğinden el atarak işin kanuni yoluna konulmasını sağlama görev ve yetkisi 9.7.1961 günlü ve 334 sayılı T. C. Anayasanın 75. maddesi gereğince Kurulumuza verilmiş bulunmaktadır”.*

⁶⁷² YSKK No: 1969/779, kt: 5.9.1969, s: 260-262; YSKK No: 1969/1572, kt: 23.10.1969, s: 377-378; YSKK No: 1970/199, kt:15.6.1970, s: 111-119, bu kararlar, belediye meclisine bağımsız yedek üyenin seçilmesine ilişkin işlem, kanuna göre yok sayılması, yani, tam kanuna aykırılık teşkil eden işlem olduğundan, YSK'nın bilgi edindiği zaman, her vakit yok sayılması gereken tam kanunsuzluk halini oluşturmaktadır.

⁶⁷³ YSKK No: 1969/1572, kt: 23.10.1969, s: 377-378:“*YSK 'nın, Anayasanın m: 75in verdiği yetkiye dayanarak tam kanunsuzluk halinde resen verdiği kararlar ayırık olmak üzere, seçim kurulları, kendilerine bir başvurma yapılmadıkça herhangi bir yargı işine kendiliklerinden el koyup karar veremezler.”*

⁶⁷⁴ YSKK No:1969/1165, kt: 13.9.1969, s: 301-304:“*Kesinleşmiş hükümlülüğünden ötürü milletvekilliğine seçilme yeterliğini yitiren bir adayın hükümlülüğü belgelendirmek suretiyle durumun YSK'ya bildirilmesi üzerine, YSK'ca, adaylığa ilişkin itiraz süreleriyle bağlı kalınmaksızın durumun resen incelenerek adaylığın iptaline karar verilmesi gerekmektedir”.* Aynı sene, bu kararı vermeden daha birkaç ay önce

belirtilen, “seçim kurullarının yönetim ve denetiminde seçim yapıldıktan ve tutanaklar düzenlenip verildikten ve maddelerle konulan süreler geçtikten sonra gerçekleşen hukuki ve kanuni durumlar ve kazanılmış haklar artık seçim kurullarınca dahi bertaraf olunama(yacağı)” kararından da dönüldüğü görülmektedir. Zira, seçilme engelinin olduğunun öğrenilmesi, seçilen bir milletvekiline ilişkin verilmiş olan tüm kararların kesinliğini bertaraf etmektedir. Yüksek Kurul, bu gibi durumlarda, işe kendiliğinden el konulması gereken ve kararının aynen uygulanmasından ibaret bulunan tam kanunsuzluk hallerinin bulunduğu ve işin YSK tarafından kendiliğinden incelenerek, tam kanunsuzluk halinin kaldırılıp konunun kanuna uygun şekle sokulmasının zorunlu olduğu sonucuna varmıştır⁶⁷⁵. Bu sebeple de köy muhtarının seçimden önce bulunan mahkumiyetine ilişkin belgenin itiraz ve şikayet sürelerin geçmesinden sonra bildirilmesinde tutanağın geçersiz sayılması gerektiğine karar vermeye başlamıştır⁶⁷⁶.

Yıllar içindeki kararlarına bakıldığı zaman YSK'nın tam kanunsuzluk içtihadını genişletmek yönünde bir eğilim sergilediği görülmektedir. Bu itibarla Yüksek Kurul, seçimlerin doğru ve düzgün yapılması temelinden yola çıkarak, sandıklardan birinin jandarma karakoluna götürülüp, oyların sayımının ve dökümünün burada yapılmış olmasını⁶⁷⁷ tam kanunsuzluk olarak nitelendirmiş, diğer bir kararında ise Yüksek Kurulun ilke kararlarına uyulmama halini de bu kapsamda değerlendirmiştir⁶⁷⁸.

YSK, oybirliği ile verdiği kararda “resen el koyabileceği konuların tam kanunsuzluk hallerine, başka bir deyimle, seçim kurullarınca veya başkanlarınca kanun ve yetki dışına çıkılarak verilen tüm kanunsuz ve hukuken yok sayılması gereken kararlar(a ilişkin olduğunu belirttikten sonra) bunun aksini düşünmek, Yüksek Seçim Kurulunu, itirazcılar ve şikayetçiler ve siyasi partiler arasında eşitsiz kararlara varmaya ve işlemlere tevessül etmeye götü(receğini)” kabul etmiştir. Bunu da şu örnekle açıklamıştır: “Bir siyasi partiden milletvekilliğine seçilen bir kimsenin kanunun koyduğu şartları haiz olmadığını düşündüğümüz takdirde, tutanağına karşı bir itiraz vaki olmadığı halde, Yüksek Seçim Kurulu milletvekilliğine seçilmiş bulunan bir kimsenin milletvekili tutanağının iptaline resen karar verirse, asıl o takdirde tarafsızlığı bozmuş olur”, YSKK No: 1969/469, kt: 15.8.1969, s: 207-213.

⁶⁷⁵ YSKK No: 1970/245, kt: 21.7.1970, s:132.

⁶⁷⁶ YSKK No: 1970/297, kt: 3.11.1970, s:167 (bu durumlarda tutanağın yok farz edilmesi gerekmektedir.); YSKK No: 1973/2489, kt: 25.12.1973, s: 504-505; YSKK No:1973/2537, kt: 26.12.1973, s:506-507; YSKK No:1984/1295, kt: 3.5.1984, s: 139-140, muhtar seçilenin tutanağının iptaline ilişkin bu kararında, tam kanunsuzluk ifadesi kullanılmamıştır. Ayrıca, muhtar seçimleri bakımından, tutanak iptalinin sonucunda seçimlerin de iptali söz konusu olmaktadır.

⁶⁷⁷ YSKK No:1978/740, kt: 31.1.1978, s: 64-67.

⁶⁷⁸ YSKK No: 1984/2188, kt: 16.8.1984, s: 215.

YSK'nın son dönem kararlarına bakıldığında ise, seçim iş ve işlemlerinin hukuka aykırılık oluşturduğuna ilişkin başvurularda, tam kanunsuzluk hallerini, 298 sayılı Kanunun 130.maddesi ile sınırlı olarak saydığını ve tam kanunsuzluk durumunun sadece milletvekilliği konusunda geçerli olduğunu kabul ederek, bunun dışında kalan talepleri reddetmektedir⁶⁷⁹.

YSK'nın, 298 sayılı Kanunda belirtilmiş olan sürelerin geçmiş olmasına rağmen, Anayasadan aldığı yetki ile seçim hukukunun doğru uygulanmasını amaçlayarak oluşturduğu tam kanunsuzluk içtihadı, görüldüğü üzere, önceleri seçim kurullarının yetkilerini aşarak verdikleri ve seçim hukukunda ağır hukuka aykırılık yaratılan kararların düzeltilmesi amacını taşımaktadır. Daha sonraları, tutanaklara ilişkin olarak önüne getirilen olaylarda, 1961 Anayasası döneminde 75., 1982 Anayasası döneminde ise 79.maddeyi dayanak göstererek, bu durumları da tam kanunsuzluk halleri içinde değerlendirdiği ve tutanakların iptallerine karar verdiği görülmektedir. Belirtmek gerekir ki, somut olaylarda tam kanunsuzluk olarak nitelendirilen durumlar, aslında önceden yapılmış seçim konularıyla ilgili idari kararlara ilişkindir. Tutanak iptalleri bakımından bu durum daha açık olarak görülmektedir. Bu tespitler yapıldıktan sonra, YSK'nın tam kanunsuzluk hallerini, seçim hukuku bakımından değerlendirilmesi gerekirse, şu nitelendirmeler ileri sürülebilir.

1- Tam kanunsuzluk hallerinin, seçimlerin yönetimini ilgilendiren konularda sonradan yapılan bir idari denetim görünümüne sahip olduğu ileri sürülebilir. Zira bu durumlarda, şikayet ve itirazlardan farklı olarak, seçim işlemleri sebebiyle etkilenen seçim sonuçlarına ilişkin bir uyuşmazlık durumu bulunmamaktadır. Bunlardan öte, seçim sırasında seçim kurullarının yaptıkları işlemlere bağlı sakatlık halleri veya sürelerin geçmesiyle kesinleşmiş bu işlemler neticesinde ortaya çıkan kanuna aykırı bir durumun düzeltilmesi söz konusudur. Bu itibarla, tam kanunsuzluk hallerinin maddi konusunu seçim işlem ve kararları oluşturmaktadır. Bu tespitten yola çıkıldığında ise,

⁶⁷⁹ Örneğin, muhtarlık seçiminde usulsüz şekilde oy kullandırılması ve bu durumun mahkeme kararı ile tespit edilmiş olmasına dayanılarak yapılan muhtarlık seçiminin iptaline karar verilmesine ilişkin talep hakkında YSK, *“dilekçede belirtilen olay kişisel haklara ilişkin olup 298 sayılı Kanunun 130/son fıkrasında tadadi olarak sayılan tam kanunsuzluk hallerinden (olmadığına), bu nedenle Kurulu(n)işe doğrudan el ko(yması) olanağının bulun(madığına)”* karar vermiş ve itirazı reddetmiştir, bkz: YSKK No: 2001/293, kt: 2.6.2001, ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 1125-1126.

daha önce genel başvuru yollarının tüketilmiş olup olmadığının, YSK'nın önüne gelen konuyu değerlendirmesinde önemli bir unsur olarak düşünülmemektedir. Nitekim, bu husus, YSK kararlarında ilk inceleme olarak nitelendirilebileceğimiz bölümde ele alınmakta ve tam kanunsuzluk olarak değerlendirildiğinde ise, başvurunun olmaması ya da başvuru sürelerinin geçmiş olması, YSK'nın somut olayı incelemesine engel görülmemektedir.

Tam kanunsuzluk hallerinin idari bir denetim niteliğinde olduğu ileri sürülebilirse de, bu durumların kanuni bir düzenlemeye konu edilmemiş olması, başka bir ifadeyle, her somut olayda YSK'nın değerlendirilmesine bağlı olması, seçim idaresi gibi hareket eden YSK'ya konu hakkında geniş takdir yetkisi bırakılması sonucunu doğurmaktadır. Bunun somut sonucu ise, kimi zaman işlemin tam kanunsuzluk sebebiyle iptali ya da tam kanunsuzluk sayılmadığı durumlarda, sürelerin geçmiş olması sebebiyle istemin reddidir. Örneğin, ilk bölümde ele alındığı üzere 3 Kasım 2002 seçimlerine konu olan DEHAP olayı hatırlandığında, Yargıtay'ın söz konusu siyasi parti yöneticilerini evrakta sahtecilik yaptıklarına ilişkin davayı onaması üzerine, YSK'nın resen harekete geçip, seçime katılma yeterliği olmadığı sonradan tespit edilen siyasi parti hakkında verdiği 2002/411 sayılı kararını değiştirmeli ve bunu neticesinde yapılan seçimlerin hukuka uygun olmaması sebebiyle, DEHAP'ın seçime katıldığı bölgelerde seçimi iptal etmeliydi. Bu düşünceye, hem Anayasanın 79.maddesinde yer alan seçimlerin dürüst ve doğru şekilde yapılarak seçim yolsuzluklarını önleme hem de 2839 sayılı Kanunun 39.maddesinde, seçim işlemleri sebebiyle seçim çevresinde yapılan seçimin iptal edilebilmesi kuralları açık bir dayanak oluşturmaktadır.

2- Tam kanunsuzluk hallerini, seçimlerin yönetimine ilişkin bir işlemin geri alınması olarak değerlendirilebilir. Ancak, seçim hukukunda, yetki ve usulde paralellik ilkesinden ayrılmakta, işlem, işlemi yapan organ tarafından değil, en üst organ tarafından geri alınmaktadır.

İdare hukukunda, geri alma işlemleri yapılırken, kamu yararı ile özel yarar arasında bir denge kurulduğuna göre⁶⁸⁰, geri alma işleminden etkilenen menfaat dengesinin ne yönde olduğunun tespiti de önemli bir meseledir. Bu sebeple, açık olarak yetki gasbının olduğu ya da Anayasanın tanıdığı haklardan faydalanma yeterliğinin olmadığı sonradan ortaya çıktığı durumlarda, yapılan idari işlemle haksız menfaat sağlanan kişi hakkında karar verme yetkisinin, bu konuda Anayasanın yetkilendirdiği en üst kuruma verilmesi seçim hukuku bakımından en kabul edilebilir bir çözüm yoludur. Nitekim YSK uygulamaları da bu yöndedir.

Sonuç olarak, YSK'nın tam kanunsuzluk içtihadının doğuş amacının seçimlerin doğru ve dürüst yapılmasının etkin şekilde sağlanması olduğu ve seçim hukukundaki önemli bir eksikliği doldurduğu görülmektedir. Fakat tekrar hatırlatmak gerekir ki, kanuni bir düzenlemeye konu edilmemesi, özellikle son yıllarda, açık hukuka aykırı durumların Yüksek Kurul tarafından tam kanunsuzluk sayılmamasına ve sonucunda seçimlerin meşruiyetine gölge düşmesine sebep olmuştur.

4) Seçim Denetiminin Etkisi

Genel olarak YSK kararı ile sonuçlanan bir başvuru sonucunda yapılan incelemenin konusuna göre ortaya çıkardığı en önemli sonuçlar ya seçim tutanağının iptali ya da seçimin iptalidir.

a) Seçim Tutanağının İptali

1982 Anayasasının 5678 sayılı Kanunla değişik 79. maddesi, YSK'ya TBMM üyelerinin seçim tutanaklarını ve Cumhurbaşkanlığı seçimi tutanaklarını kabul etme görevi vermiş bulunmaktadır. Tutanaklar, il seçim kurulunca birleştirilmekte ve 2839 sayılı Kanunun 36. maddesine göre, birer örneği seçilen adaya verilmekte ve diğeri de en seri şekilde YSK'ya gönderilmektedir. Tutanak, yapılan oylama sonucunda seçim kurullarınca hazırlanan kimin kazandığının belirlendiği resmi bir belgedir ve seçileni,

⁶⁸⁰ TAN Turgut, **İdari İşlemin Geri Alınması**, AÜSBF Yayınları, No: 298, Ankara, 1970, s: 85.

milletvekili veya cumhurbaşkanı sıfatına sokan bir birel işlemdir. Anayasa'da YSK'ya verilen tutanağı kabul etme görevi, 1924 Anayasası döneminde, 6272 sayılı Kanundan önce doğrudan TBMM başkanlığına gönderilmesi işlemine son veren düzenlemedir. Bu düzenlemenin nedeni, aslında oldukça açıktır. Zira, birinci bölümde ortaya konulmaya çalışıldığı üzere, 1950 yılında yapılan Seçim Kanununun amacı, seçimlerde dürüstlüğün sağlanması idi. Ancak, kurulan seçim kurulları içinde YSK'nın tutanak kabulüne ilişkin bir yetkisi bulunmuyordu, bunlar doğrudan TBMM başkanlığına gönderiliyordu. Başka bir deyişle, tutanakları kabul etme, TBMM'ye ait bir yetki idi. Buna paralel olarak da, tutanak iptaline ilişkin başvurular hakkında da karar verme yetkisi, YSK'nın hazırladığı rapor üzerine, TBMM'ye ait idi⁶⁸¹. Dolayısıyla, tutanak kabulü ve iptali yetkisi yasamanın eline bırakılmış bir konu olarak kalmıştı. 6272 sayılı Kanunla 1954 yılında yapılan önemli değişiklik ile yasamanın elinden bu yetki alınmış ve seçimlerin doğruluğu ve dürüstlüğünü sağlamakla görevli kılınmış olan YSK'ya verilmiştir. Yani tutanakları kabul etme ve seçimden sonra bununla ilgili olarak, seçilen kişinin seçiminde usulsüzlük olduğu veya seçilmeye engel bir durumunun olduğuna ilişkin yapılan başvuruları inceleyip kati ve nihai olarak karara bağlamak YSK'nın görevi haline getirilmiştir. 1961 ve 1982 Anayasalarında yer alan tutanak kabul etme görevinin nedenini tarihteki siyasi kaygılarda ve konu hakkında yasamanın yetkisini bertaraf etme iradesinde bulabiliriz. Doktrinde YSK'nın tutanakların kabul veya red kararlarına karşı Anayasa Mahkemesine başvuru yolunun açılması da ileri sürülmüştür⁶⁸².

Tutanağın iptali yetkisi Anayasa metninde açıkça düzenlenmemiştir. Seçimin veya tutanağın iptaline ilişkin hüküm 2839 sayılı Kanunun 39. maddesinde düzenlenmiştir. Bu hükmün, 36. maddenin ikinci fıkrası ile birlikte değerlendirilmesinde, tutanakları verme ile görevli aslen il seçim kuruluna aittir. Ancak, oyların sayım ve dökümüne ilişkin itirazların sonucunda yeniden yapılan sayım ve döküm neticesine göre belirlenen

⁶⁸¹ Parlatentonun üstünlüğü ile açıklanabilen bu husus, siyasi alanda usulsüzlere sahne olmaya başlamıştır. Aynı dönemde diğer ülkelerde sorunlar yaşanmaya başlanmıştır.

⁶⁸² FEYZİOĞLU Turan, **Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Kazai Murakabesi**, AÜSBF Yayını, No: 19-1, Ankara, 1951, s: 348. Eserin yazıldığı dönemde daha henüz Anayasa Mahkemesi kurulmamışken, YSK'nın bu kararlarına karşı, kurulacak olan AYM'ye başvuru yolunun kabul edilmesinin ileri sürülmesindeki sebep, bunun karşılaştırmalı hukukta genellikle kabul edilen bir kural olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Yazar, konuya ilişkin olarak, bizim de yukarıda incelediğimiz ülkelerden Avusturya'yı örnek göstermektedir.

tutanakları vermeye ise, YSK yetkilidir. Tutanağın iptali ise hem 298 sayılı Kanunda hem de 2839 sayılı Kanunda dolaylı şekilde düzenlenmiştir. Öncelikle 2839 sayılı Kanunun 39. maddesinin üçüncü fıkrası, tutanağın iptaline karar verildiği halde, bunların yerine geçecek olanların nasıl belirleneceğini düzenlemekte, ancak, tutanak iptalinin kime yapılacağı, süresi ya da konusuna ilişkin bir düzenlemeye yer vermemektedir. Bu konuda, genel kanun olan 298 sayılı Kanuna baktığımızda ise, içinde tutanağa itiraz ve tutanağın iptali ifadelerinin geçtiği sadece 132.maddeyi görmekteyiz. Bu madde, biraz önce kanunun 130. maddesi çerçevesinde ele alınan başvuru sonucu yapılan incelemede verilen bir karar türüdür⁶⁸³. Diğer bir karar türü ise seçimlerin iptalidir ki, bu diğer durum aşağıda inceleme konusu yapılacaktır.

Tutanağın iptal sebeplerini, ya yukarıda incelenmiş olan tam kanunsuzluk halleri ya da 298 sayılı Kanunun 130.maddesinin 6.bendinde belirtilen *seçilme yeterliğine; veya kendilerine tutanak verilenlerin seçilmediğine veya seçimin sonucuna tesir edecek olaylara karşı, seçilenlere verilecek tutanağın düzenlenmesinden sonraki üçüncü gün saat 17.00 ye kadar yapılacak olan başvurular oluşturmaktadır.*

Hemen belirtmek gerekmektedir ki, milletvekili seçilenlerin tutanağına itiraz, çok fazla YSK kararına konu olmamıştır. YSK'nın önüne gelen tutanak iptallerine ilişkin başvurular genelde yerel idare seçimlerinde seçilen belediye başkanlarına ve muhtarlara ilişkin bulunmaktadır. Milletvekili seçilenlere ilişkin olarak YSK'nın verdiği önemli karardan biri 1988 tarihli diğeri de 1999 tarihlidir⁶⁸⁴. Bu kararları seçmemizin sebebi, 1988 tarihli kararın, YSK'nın neredeyse 20 yılı bulan tam kanunsuzluk sebebiyle tutanak iptaline karar verdiği durumlar içinde tam ters yönde verdiği tek karar olması ve bu kararına dayanak oluşturduğu gerekçelerdir. 1999 yılındaki kararın en önemli yanı ise TBMM ile YSK arasındaki görünmeyen bir çatışmadır.

i) *Fehmi Işıklar Kararı*

⁶⁸³ Tutanakların hem kabulü hem de iptaline ilişkin kararları birer yargı kararı olarak nitelendiren görüş için bkz, FEYZİOĞLU Turan, s:348,dipnot 16.

⁶⁸⁴ Tutanağın kesinleşmesinden önceki süre içinde verilen tutanak iptali karar, YSKK No: 1961/390, kt: 11.11.1961, s: 152.

Fehmi Işıklar olayı olarak isimlendireceğimiz YSK kararı⁶⁸⁵, YSK'nın kendi görevine olan yaklaşımı, seçim hukukunu değerlendirme biçimi bakımından, belki de, verdiği en talihsiz karardır. Zira, aşağıda görüleceği üzere bu kararla, YSK kendi kurumsal yapısını, sadece seçimlerin hazırlanması ile sınırlı bir idari kurul haline sokmuştur. Her ne kadar tek karar olarak kalmış olsa da, Yüksek Kurul tarafından yapılan değerlendirmeler sebebiyle ele alınması gerekmektedir⁶⁸⁶.

26 Kasım 1987 yılında yapılan XVIII. Dönem Milletvekili seçimlerinde, Bursa'dan aday olup milletvekili seçilen Fehmi Işıklar hakkında, seçimlerden yaklaşık bir sene sonra, Adalet Bakanlığı'nda gelen bir yazı ile Işıklar'ın seçimden önce seçilmeye engel bir mahkumiyetinin bulunduğu belirtilmiş ve ilgili belgeler eklenerek, *keyfiyetin 2839 sayılı kanununun 11. Maddesi gereğince incelenmesi ve sonucunda bilgili verilmesi* YSK'dan istenmiştir. Yüksek Kurul, konuyu Anayasanın 6.,7.,80.,ve 84.maddeleri çerçevesinde değerlendirmiş; sonucunda, YSK'nın milletvekili tutanaklarını iptal etme yetkisi olmaması sebebiyle, Fehmi Işıklar hakkında hiçbir uygulama yapılamayacağına oy çokluğu ile kesin olarak karar vermiştir.

YSK, 298 ve 2839 sayılı Kanun hükümlerini ele alarak sorunu, seçilme engeli olduğu halde, adaylık ve itiraz aşamalarından geçerek seçilmiş bir kimsenin aday olamayacağı ve seçilmemesi gerektiği sonradan anlaşıldığında yapılacak işlemin ne olacağı olarak belirlemiştir. Bu noktada, Yüksek Kurulun önceki kararlarında “*seçilme yeterliğine ilişkin olsa, itiraz sürelerinin geçmesinden sonra yapılan itiraz ve ihbarların dikkate alınamayacağını ve seçim tutanaklarının iptal edilemeyeceğini müteaddit kararlarında vurgulamış olmasına rağmen, zamanla bu görüşünü değiştirmiş ve tam kanunsuzluk hallerinde tutanağın iptal edilebileceğine*” karar vermiş olduğunu hatırlatarak, yukarıda incelenen, tam kanunsuzluk kararlarından örnekler vermiştir. Kararda, verdiği bu örneklerin oy çokluğu ile verilmiş kararlar olduğunun altı çizilmiş

⁶⁸⁵ YSKK No: 1988/311, kt: 26.12.1988, s: 28 vd.

⁶⁸⁶ YSK'nın kararda temel dayanak olarak kullandığı 1982 Anayasasının 79. maddesinde açık olarak tutanakları iptal etme görevini düzenlenmemiş olması, önümüzdeki yıllarda yapılacak olan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde, seçilme yeterliği sorununun sonradan ortaya çıkmasını ihtimalinde, Kurulun seneler içinde geçirdiği kimlik değişikliği sonucu sığınmak isteyeceği bir karar olarak varlığını sürdürmesi bakımından eleştirilmesi ve mümkünse bu olasılığın bertaraf edilmesi kanısıyla da kararın ayrı bir önemi haiz olduğu düşüncesindeyiz.

ve bu kararlardaki tam kanunsuzluk sebebiyle tutanağın iptal edilmesinin mümkün olmadığına ilişkin azınlık görüşlerini değerlendirerek, şu tespitte bulunulmuştur: *“bu görüş bir adım daha ileri götürüldüğü takdirde, seçim kanunlarında yazılı bir nedene dayanmayan ve bu kanunlarda açıkça öngörülmeleyen bir seçim işleminin (tutanak) iptali, seçim mevzuatı dışında bir işlem olup, YSK’ca karar verilemez sonucuna varılır”*. Bundan sonra, tutanak iptallerine ilişkin kararların, belediye, il genel meclisi üyeliği, belediye başkanlığı ile muhtar ve ihtiyat heyetleri üyeliklerine ilişkin olduğunu vurgulayarak, tam kanunsuzluk olarak ifade edilen durumların, milletvekilleri hakkında uygulanıp uygulanmayacağına yani *milletvekillerinin, tutanaklarının iptali yönünden, mahalli idare organları ve meclis üyelerinden ayrı bir statüde olup olmadıkları, birinciler hakkındaki uygulamanın ikinciler hakkında da geçerli olup olmayacağına* karar verilmesi gerektiğini belirtmiştir.

YSK kararının en çarpıcı yanını Anayasanın çeşitli maddelerini birlikte değerlendirdiği bölüm oluşturmaktadır. Kurula göre, Anayasanın 6.maddesi *kayıtsız şartsız olarak milletin olan egemenliği en başta gelen tezahürü yasama yetkisi(ni) düzenlemekte*, 7.maddeye göre bu yetki milletvekilleri eliyle kullanılmakta ve Anayasanın 80.maddesine göre de milletvekilleri bütün Türk milletini temsil etmektedirler. Bunu yaparken de *“kayıtsız şartsız ona ait olan egemenliği yine onun adına kullanmaktadırlar,(...) bu sebeple de, özel Anayasal hükümlerle korunmuşlar(dır)... dokunulmazlık zırhına büründürülmüşlerdir”*. Bunun sonucunda da, *“Türkiye Cumhuriyeti, yasama erkini millet adına kullanan milletvekillerini, başka hiçbir seçilmiş organa veya böyle bir organın üyelerine tanımadığı bir şekilde korumuş, onların devlet kuruluşu içindeki statülerini ayrıcalıklı kabul etmiştir. Bu ayrıcalık, onların üstlendikleri görevler, kullandıkları yetkiler ve temsil ettikleri değer ve kavramlar nedeniyle tanınmıştır. O halde, milletvekillerinin, yerel yönetim seçimlerin seçilmiş organları ile aynı statüde mütalaa edilerek, aynı kısıtlayıcı ve sıfatları bertaraf edici yöntemlerin bunlar hakkında da uygulanması doğru olmayacaktır. Anayasanın kabul ettiği devlet şekline kaynaklanan bu ayrıcalığa, devletin tüm organlarının uyması zorunlu(luğu)”* bulunmaktadır. YSK’ya göre, Anayasanın 79.maddesine dayanılarak verilen karar, tutanakların tam kanunsuzluk sebebiyle yok hükmünde oldukları için verilmekte ve bu kararlar, seçilenin sıfatı ortadan kalkmaktadır. Ancak,

“aynı işlemin milletvekili hakkında uygulanması, onun milletvekili sıfatını ortadan kaldıracacağı ve onu TBMM üyeliğinden düşüreceği” sonucu doğuracağından, Anayasanın 84. maddesinde bu görevin TBMM’ye verilmiş olduğunu ve *“maddede sözü edilen nedenler(in), her ne kadar seçildikten sonraki dönem içinde meydana gelebilecek vakıalara ilişkin ise de önemli olan husus(un), zaman içinde belirlenen yetki ve görevi değil, soyut olarak üyelik sıfatının düşürülmesi konusundaki yetki ve görevi”* olduğunu belirtmiştir. Anayasanın 79.maddesinde tutanak kabul etme görevinin açıkça düzenlenmiş olması karşısında *“kendisine kabul etme görevi verilmiş tutanağı kabul edip bu işlem kesinleştikten sonra tutanağı iptal etme yetkisinin açık bir yasa veya Anayasa hükmüne dayanması gerek(tiğinden) ve de kabul edilen milletvekili tutanağının iptal edilebileceğine ve buna karar verebilecek mercie ilişkin bir yasa hükmünün bulunmaması, iptal işleminin YSK’ca yapılacağı anlamına gel(mediği)”* sonucuna varmaktadır.

Azınlık görüşünde ise, YSK’nın tam kanunsuzluk hallerindeki müstakar içtihadını hatırlatarak, milletvekili seçilenlere ilişkin açık kanuna aykırılık sebebiyle tutanak iptaline karar verme yetki ve görevinin, Anayasanın 79. maddesi çerçevesinde YSK’ya ait bir yetki olduğu belirtilmektedir.

YSK’nın bu kararı için yapılması gereken ilk tespit, 1982 Anayasasında yer alan hükümlerin çok yanlış bir şekilde değerlendirildiğine ilişkindir. Yüksek Kurulun kendisine dayanak oluşturduğu 6. ve 7. maddelerde bilindiği üzere, egemenlik yetkisinin kime ait olduğu ve bu yetkiyi kullanmaya yetkili kurumlar belirlenmiştir. Anayasal düzenimizde egemenlik kayıtsız şartsız Millete aittir. Millet de bu egemenliği, yetkili kılınan organlar eliyle kullanmaktadır. Yasama, bu yetkinin verildiği tek organ değil, yetkilendirilen organlardan biridir. İşte bu noktada, 1924 Anayasasındaki milli egemenlik anlayışına dönülüp, egemenliği kullanan tek organın yasama ve dolayısıyla milletvekilleri olduğuna ilişkin YSK kararının, egemenliğin kurumlar aracılığı ile kullanılması ilkesi ile yakından uzaktan ilgisi yoktur. Bunu bir de seçilen devlet şekli ile bağdaştırmak, anayasal kavramları tamamen birbirine karıştırmak anlamına gelmektedir. Zira, 1982 Anayasasının birinci maddesinde devletin Cumhuriyet olduğu hükmü, YSK’nın kararına istediği yönde bir dayanak değil, aslında tam tersi yönde bir dayanak

oluşturmaktadır. Gerçekten devletin şekli cumhuriyet olmakla beraber, cumhuriyet olan bu devlet, Anayasanın ikinci maddesinde belirtilen *insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir.* Bu itibarla, anayasaya aykırı şekilde seçilen kişinin tutanağının iptali konusunda, demokratik hukuk devleti ilkesi, egemenliğin yetkili organlar eliyle kullanılması ve Anayasanın 79.maddesinde belirtilen YSK'nın bu organlardan bir tanesi olduğu kuralı göz önünde bulundurulunca, YSK'nın görevli olduğu basit ve açık sonucuna ulaşılmaktadır. Ayrıca milli irade ve egemenlik konularına bu kadar önem verirken, milletvekili seçilenler ile yerel idare organlarının seçimle gelenleri arasında bir farklılık oluşturmak, YSK'nın kendi içinde düştüğü çelişkidir. Zira, her iki seçimde de, seçilenleri belirleyen millet iradesidir. Milletvekillerine ayrıcalık tanımak, milletvekili seçimlerindeki iradeye ayrıcalık tanımak, yerel idare seçimlerinde oluşan iradenin genel değil, yerel olması sebebiyle üstün saymamak sonucunu doğurmaktadır. Bu düşünce demokrasinin temsilciler vasıtası ile kullanılmasına ilişkin kurala aykırıdır. Azınlık görüşünde de, *olayda, seçilme ehliyeti olmadığı halde seçilmiş olan kişinin milletvekili olması sebebiyle (...) yasama dokunulmazlığından söz ederek konu hakkında karar verme görevinin TBMM'ye ait olduğunu(..), çoğunluk kararında "görevsizlik" sözcüğünün kullanılmasından özenle kaçınılmış olması, konunun YSK dışına taşınması ve çözümsüzlüğe bırakılması isteğini gizleye(mediği) haklı tespiti yapılmıştır.*

Ayrıca, bir hukuk devletinde açık olarak düzenlenmiş anayasal kurallar varken, asli kurucu iktidarın yerine geçip, bir müesseseye sahip olmadığı bir niteliğin tanınması mümkün değildir. Bu nedenle, YSK'nın milletvekilliğinin düşmesi hallerini düzenleyen maddeye ilişkin, Anayasanın açık hükmü karşısında bundan uzaklaşarak, anayasa koyucunun iradesini aşan nitelendirmede bulunmasının anlaşılır hiçbir yönün bulunmamaktadır.

Anayasanın yukarıda sayılan maddelerine ilişkin oldukça dikkat çekici tespitler yapan YSK, kendi görev ve yetki tanımının yapıldığı maddeyi nedense bir bakıma görmezden gelmektedir. Bu maddeyi, yerel idare seçimleri hakkında ortaya çıkan tam kanunsuzluk hallerinin bir dayanağı olarak kabul etmekte, fakat, aynı sonucun TBMM

üyeleri için kabul edilemeyeceğini, madde metninde yer alan açık tutanak kabul etme görevinin yanında, tutanakları iptal etme yetkisinin tanınmamış olmasına dayandırmaktadır. Her ne kadar, daha önce de ifade edildiği üzere, tutanakların iptali konusu seçim kanunlarında çok yeterli bir şekilde düzenlenmemiş olsa da bu, YSK'nın kendisine bu görevin verilmediği sonucuna kesinlikle götürmez⁶⁸⁷. Zira, tutanak, bir seçimde, geçerli oyların toplamı sonucunda kazanan kişiyi belirleyen ve sonuçta onu bir statüye sokan işlem ise ve bu işlem, sonradan ortaya çıkan açık kanuna aykırılık durumlarında YSK kararı ile iptal edilebiliyorsa, milletvekili seçimi için de seçilenlerin tespiti olan ve onları milletvekili statüsüne sokan tutanaklar YSK tarafından iptal edilebilir. Yani bu yetki, yerel seçimler bakımından ne kadar aşikar ise, genel seçimler bakımından da o kadar aşikardır. Çünkü ister yerel ister genel seçim olsun, seçimlerin doğruluğu ve dürüstlüğü ilkesi gereği halkı belirli sürelerde yönetecek olanların, kurallara uygun kişiler arasından seçilmesi gerekmektedir. Aksi bir durum, halkın yanıtılması anlamına gelecektir.

Fehmi Işıklar kararını, seçim hukukunda sağlanmak istenen korumanın kırılma anı olarak belirleyebiliriz. Çünkü 1988 yılında verilen bu karardan sonra YSK ilerleyen yıllarda, seçimler hakkında giderek, siyasi iktidarın yörüngesinde duran bir organ haline gelmiştir.

Bu kararın bir başka önemli yanı ise, YSK kararlarına karşı başvuru imkanının kapatılmış olduğu düşüncesiyle ne Yargıtay ve Danıştay'a ne de AYM'ye başvurunun mümkün olmasıdır. Bu durum, seçim hukukunda önemli bir adalet açığı yarattığını ortaya koymaktadır.

YSK, 1996 yılında, tutanak iptaline ilişkin başka bir kararında bu kararını düzelterek yerleşik içtihadına dönmüştür. YSK söz konusu kararında, önceki tutanak iptallerine ilişkin kararları hatırlatarak *bu kararların istisnasını oluşturan 26.12.1988 gün ve 311 sayılı kararda da ilke olarak seçilmeye engel mahkumiyet sebebiyle seçimden sonra seçilenin tutanağının iptaline karar verilebileceği kabul edilmiş ancak,*

⁶⁸⁷ Aynı yönde BİLİR Faruk, **Türkiye'de Milletvekilliği Ve Milletvekilliğin Sona Ermesi**, Nobel Yayınları, Ankara, 2001, s: 176.

bu ilkenin milletvekilleri için değil de yerel idare organlarına seçilenler hakkında uygulanabileceği benimsenmiştir. “...belirtildiği üzere 298 sayılı Kanununun 130.maddesi 2839 sayılı Kanununun 42 ve 2972 sayılı Kanununun 36.maddesi yoluyla tüm seçimler hakkında uygulanan ortak bir hüküm olduğundan tam kanunsuzluk halleri sebebiyle seçimlerden sonra tutanağın iptali konusunda yerel idare organları ile milletvekili arasında bir ayırım yapmak seçim hukuku yönünden olanaksız” olduğuna karar vermiştir⁶⁸⁸.

ii) Bahattin Şeker Kararı

Bahattin Şeker’in tutanağının iptaline ilişkin YSK kararı⁶⁸⁹, milletvekili seçilmeye engel bir sebep dolayısıyla verilen tutanak iptali kararlarına ilişkin bir başka örnektir. İptale konu olan olay, Bilecik milletvekili seçilen Şeker’in, askerlik görevini yapmadığının sonradan ortaya çıkması durumuna ilişkindir. Bu olayın ilginç yanı, Şeker’in milletvekilliğinden istifa etmesine ilişkin TBMM toplantısında, talebin reddedilmesi ve üyeliğin düşmesine karar verilmediği gün⁶⁹⁰, YSK’nın tutanağı iptal kararı vermiş olmasıdır. Bu olayda aslında üstü örtülü bir yetki savaşının yaşandığını görmek mümkündür. Zira, özellikle Işıklar olayından sonra, oldukça prestij kaybeden YSK’ya karşı Parlamentonun direnmesi anlamına gelmektedir.

Bu iki karardan sonra, seçim tutanaklarını iptal etme yetkisine ilişkin konuda şu sonuçlar çıkarılabilir. Öncelikle, açık olmayan kanun maddeleri tekrar gözden geçirilmeli ve bu konu açık yetki ve usul kuralları ile düzenlenmelidir. Bu yeni düzenlemede, ya milletvekili tutanağını iptal etme yetkisi açık olarak YSK’ya verilmeli ya da bu yetki, karşılaştırmalı hukuk örneklerinde olduğu gibi yargının yetki alanına konmalıdır. Bu hususun önemi, cumhurbaşkanlığı seçimi bakımından daha da önemli hale gelmektedir. Zira, 5678 sayılı Kanunla değişik 79.maddenin ikinci fıkrasına eklenen hüküm uyarınca, Cumhurbaşkanlığı seçimi tutanaklarını kabul etme görevi de YSK’ya

⁶⁸⁸ YSKK NO: 1996/71, kt: 2.3.1996, s: 228-235.

⁶⁸⁹ YSKK No: 1999/371, kt: 16.3.1999, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/index.html> (s.e.t. 15.9.2010).

⁶⁹⁰20. Dönem, 4. Yasama Yılı, 55. Birleşim, 16 Mart 1999, s: 28-29 http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/Tutanak_B_SD.birlesim_baslangic?P4=419&P5=B&PAGE1=28&PAGE2=28 (s.e.t. 15.9.2010).

verilmiştir. Aynı maddenin 6.fıkrasında cumhurbaşkanlığı seçiminin yönetim ve denetiminin de milletvekili seçimi için uygulanan kurallara göre yapılacağı düzenlenmiştir. Bu durumda, tam kanunsuzluk hallerinde milletvekillerinin tutanaklarının iptaline ilişkin uygulamanın, cumhurbaşkanlığı seçiminde de devam etmesi gerekmektedir.

b) Seçimin İptali

298 sayılı Kanunda, seçimlerin iptaline ilişkin de açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu konuya, 2839 sayılı Kanunun 39. maddesi ile 2972 sayılı Kanunun 25.maddesinde yer verilmektedir. Birbiri ile benzer şekilde düzenlenmiş bu iki maddede seçimlerin iptal nedeni olarak “*seçim işleri*” gösterilmektedir. Her iki hükümde bir seçim çevresinde seçim işleri sebebi ile o seçim çevresinde ne zaman seçim yapılacağını belirtilmektedir.

Ayrıca her iki kanun maddesi, sadece seçim çevresinde seçimin iptalini düzenlemektedir. Bu durumda akla hemen yukarıda seçim sürecinin işleyişi bölümünde de değindiğimiz önemli bir soru gelmektedir: tüm ülke çapında seçimlerin iptali mümkün müdür? Burada tekrardan kaçınarak, şu tespiti yapmak gerektiği kanısındayız. Ülke çapında usulsüzlükler veya hukuka aykırı seçim işlemleri sebebiyle seçimin iptali sonucunu doğuracak durumun ortaya çıktığı durumlarda bir sonuca varmak gerekmektedir. Milletvekillerine henüz mazbatalarının verilmemiş, yeni Meclisin henüz göreve başlamamış olduğu süre içinde böyle bir durumun tespiti halinde, YSK'nın seçimleri iptal etme yetkisinin olduğu ileri sürülebilir. Fakat aynı yetkiyi, özellikle Meclisin çalışmaya başladığı dönemden sonra YSK'ya tanımak pek mümkün değildir. Çünkü böyle bir durumda, YSK kararı ile Meclisin fesholması sonucu doğmaktadır ki, bu durum Anayasanın benimsediği parlamenter sistem kuralları içinde yer almamakta ve üstelik Meclisin devamlılığı ilkesi ile bağdaşmamaktadır. Bu itibarla, böyle bir durumda, YSK'nın Meclisi konu hakkında hemen bilgilendirmesi ve bunun üzerine Meclisin erken seçim kararı alması gerekmektedir.

YSK kararlarına baktığımızda, Yüksek Kurula göre “*seçimin iptali, hukukça o seçimin yapılmamış bir seçim olduğu anlamına gel(mektedir)*”⁶⁹¹. Seçimlerin iptali sebebi aslında, YSK’nın önüne gelen her konu bakımından değişmektir ve Yüksek Kurul çok sınırlı durumlarda seçimlerin iptali kararı vermektedir. Örneğin, iklim şartları sebebiyle sandıkların ulaştırılmamış olması⁶⁹², seçmenlere birleşik oy pusulası verilmemesi sebebiyle oy kullanamamış olmaları⁶⁹³, sahte oy kullanımı suretiyle seçime sonucu etkileyecek şekilde hile karıştırılması⁶⁹⁴ ya da oy verme işlemi sürerken oy sandıklarının açılmış olması⁶⁹⁵ hallerinde seçimler iptal edilmektedir. Buna karşın, seçim sonrasında seçmen kütüklerinde yapıldığı saptanan usulsüzlüklerin seçim sonuçlarını etkilemeyeceği⁶⁹⁶; gene seçmen kütüklerinde yapılan yolsuzluklarla ilgili mahkumiyetlerin seçimin iptalini gerektirmediği⁶⁹⁷; seçimin sonucu üzerinde neden ve ne ölçüde etkili olduğunun delilleri gösterilmiş olmadıkça, sadece suç işlenmiş olmasıyla seçim sonuçlarının değiştiğinin ileri sürülemeyeceği⁶⁹⁸; yaptıkları hukuka aykırı fiiller sebebiyle sandık kurulu başkanlarının mahkum oldukları mahkeme kararı ile sabit olsa da, sürelerin geçirilmiş olması sebebiyle seçimin iptaline⁶⁹⁹ karar verilemeyeceğini kabul ederek somut olaylarda seçimin iptaline karar vermemiştir. Hatta, YSK, “*aynı günde yapılan kamu seçimlerinden birinin yetkili seçim kurulunca iptalinde dayanan sebeplerin, diğer seçimde de mevcudiyeti kıyas yoluyla kabul edilerek, o seçimin iptali için esas alınmasına kanunen imkan*” bulunmadığını kabul etmiştir⁷⁰⁰. Seçimlerin iptalinin, “tespit edilen usulsüzlüklerin seçimin sonucuna etkisine bağlı olması”

⁶⁹¹ YSKK No: 1963/922, kt: 21.12.1963, s: 197-198.

⁶⁹² YSKK No: 1984/779, kt: 17.4.1984, s:110.

⁶⁹³ YSKK No: 1984/688, kt: 14.4.1984, s:100.

⁶⁹⁴ YSKK No: 1994/1693, kt: 29.6.1994, s: 158.

⁶⁹⁵ YSKK No: 1984/940, kt: 23.4.1984, s. 119-120. Bu karara konu olan olay, seçim günü belirli bir saate kadar seçmenlere tek oy pusulası verilerek oylarının kullanılması, bu işleme karşı yapılan itiraz üzerine sandığın açılarak, işlemlerin yeni baştan yapılmasına karar verilmesidir. Oy çokluğu ile verilen bu kararda, çoğunluk görüşü, seçimlerin dürüstlüğü ile siyasi partilere tanınması gereken fırsat eşitliği ilkelerine; karşı oyda yer alan görüş ise tekrar kullanılan oyların sayısının neticeyi değiştirmeyeceği sebebine dayanmaktadır. Aynı yönde, YSKK No: 2004/836, kt: 30.3.2004, ÜNLÜ Ahmet Hamdi- ERBİL Hasan, s: 1010-1011.

⁶⁹⁶ YSKK No2002/67, kt: 26.1.2002, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/index.html> (s.et.15.9.2010).

⁶⁹⁷ YSKK No: 2001/293, kt: 2.6.2001, ÜNLÜ Ahmet Hamdi- ERBİL Hasan, s:1124-1125.

⁶⁹⁸ YSKK No: 1964/1516, kt: 8.10.1964, s: 87.

⁶⁹⁹ YSKK No: 1999/2473, kt: 8.12.1999 <http://www.ysk.gov.tr/ysk/index.html>; (s.e.t.:15.09.2010) .

⁷⁰⁰ YSKK No: 1968/758, kt: 16.6.1968, s: 176-177.

genellikle kabul edilen bir kuraldır. YSK da somut olaylarda bu noktadan değerlendirmeler yapmakta ve “sandık kurulunun ihmalden doğan ve seçimin sonuçlarını etkilemeyen noksanlıkların seçimin iptalini gerektir(mediğine)” karar vermektedir⁷⁰¹. Görüldüğü üzere, YSK seçimin iptali konusunda kabul ettiği tam kanunsuzluk durumlarında kullandığı geniş yorum ilkesini tercih etmemekte ve ancak bazı hallerde, sınırlı olarak seçimin iptaline karar vermektedir.

Seçimin iptali milletvekili seçilenlerin tutanaklarının da iptali doğal sonucunu içermekte ve seçim işleri sebebiyle seçimin iptal edildiği seçim çevresinde, seçim yeniden yapılmaktadır. Fakat tüm seçim mevzuatında, seçimin iptal edildiği durumlarda, seçimin hangi koşullarda tekrarlanacağına ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu noktada, son dönemde, Türk siyasi hayatına damgasını vurmuş en önemli kararlardan biri olan YSK’nın 3 Kasım 2002 seçimlerinden sonra, yapılan başvuru ile Siirt’te yapılan seçimi iptal eden kararına değinmek gerekmektedir.

i) Siirt Seçiminin İptali

3 Kasım 2002 günü milletvekili genel seçimi yapılmış ve YSK’nın kesin seçim sonuçlarını açıklayan 9.11.2002 tarih ve 883 sayılı kararı, 10.11.2002 günlü Resmi Gazetede yayınlanmıştır. Bu resmi sonuçlara göre Mecliste iki parti temsilci bulundurma hakkını kazanmış ve 9 bağımsız aday da Meclise girebilmiştir. Aynı gün, AKP Genel Başkan Yardımcısı ve iki gün sonra da aynı partinin Siirt ili 2. Sıra adayı, Siirt ili seçim çevresi ile ilgili olarak seçim sonuçlarına 298 sayılı Kanununun 130. maddesinin 6. fıkrasına göre itiraz etmişlerdir. YSK, bunun üzerine 12.11.2002 tarihinde bir ara karar vermiş, itiraza ilişkin il ve ilçe seçim kurulu başkanlıklarının kararlarını, kurul başkanlıkları ve Cumhuriyet Savcılığı tarafından alınan ifade örneklerini getirtmiş, incelemesini yaparak kararını 2.12.2002 tarihinde oybirliği ile vermiştir. Siirt ili seçim

⁷⁰¹ YSKK No: 1999/1114, kt: 2.5.1999, ÜNLÜ Ahmet Hamdi- ERBİL Hasan, s:1122-1123; YSKK No: 2004/1044, kt: 8.4.2004, ÜNLÜ Ahmet Hamdi- ERBİL Hasan, s: 1157; YSKK No: 2004/1140, kt: 10.4.2004, ÜNLÜ Ahmet Hamdi- ERBİL Hasan, s:1158.

çevresinde, 298 sayılı Kanunun 14/9-b maddesinin verdiği yetkiyle 2839 sayılı Kanunun 39/2-3 maddesi gereğince seçimin seçim işlemleri nedeniyle iptaline, 3 Kasım 2002 tarihinde bu seçim çevresinden seçilenlerin tutanaklarının iptaline ve burada 9.2.2003 günü milletvekili seçiminin yeniden yapılmasına karar vermiştir⁷⁰².

Birleştirilen itiraz dilekçelerinde iki ayrı talep bulunmaktadır. Parti genel başkan yardımcısının dilekçesinde dayandığı gerekçeler, Siirt ilinin Pervari İlçesi Doğan Köyünde sandık kurullarının usulüne göre oluşturulmamış olmasından dolayı seçim yapılmaması ile⁷⁰³, Kurtalan İlçesi Gözpinar Beldesinde ise sandıkların bulunduğu mahalde olay çıkarılması ve seçime katılmanın kaba güçle önlenmiş⁷⁰⁴ olmasıdır. Milletvekili adayının talebi ise, il seçim kurulu kararları doğrultusunda işlem yapmayan Erüh ve Şirvan ilçe seçim kurulu kararları ile ilçe birleştirme tutanaklarının iptali, Pervari ilçe seçim kurulu kararını onayan Siirt il seçim kurulu kararının ve il birleştirme tutanağının iptali ile oy sayım ve dökümünün yeniden yapılmasıdır.

YSK kararını sadece sandık kurullarının usulüne göre oluşturulmamış olduğu iddiasına ve buna ilişkin belgelerin incelenmesi ile edindiği bilgilere dayandırmış ve *“nedeni ister görevlilerin ihmali, ister köyde oluşturulan baskıya dayalı olsun Doğan köyünde 17, 18 ve 19 nolu sandıklarda sandık kurullarının fiili teşekkülü sağlanamamış, seçmenin iradesini sandığa yansıtmasına imkan verilmemiş, kişilerin en tabii hakkı olan seçme hakkı engellenmiş, seçim işlemi(nin) tam kanunsuzlukla sakatlanmış”* olduğuna karar vermiştir. Bu sakatlık halinin sonuca etkisine ilişkin incelemesinde ise, 3 Kasım 2002 seçimlerinde sonuçlarında, Siirt ilinde partilerin ve bağımsız adayın aldığı sonuçlara göre, iki parti arasında 111 adet oy farkı olduğunu, Doğan köyünde 706 seçmenin kayıtlı olup da oy kullanmamalarının seçimin sonucuna etki ettiğine karar vermiştir

⁷⁰² YSKK No: 2002/978, kt: 2.12.2002 – RG: 8.12.2002-24957..

⁷⁰³ Dilekçede 706 seçmenin bu köye, 17,18 ve 19 numaralı sandıklarda kayıtlı buldukları halde, sadece 19 numaralı sandığın bulunduğu ve yalnız bu sandık için iki tutanak tutulduğu iddia edilmektedir. Bunun sonucunda da seçmene siyasi iradelerini ortaya koyacak olanak sağlanmamış olduğundan hukuka aykırı durumun partiler arası oy farkı göz önüne alındığında, seçimin sonucuna etkili olduğu ileri sürülmüştür.

⁷⁰⁴ Bu sandık bölgesinde okul binasının tahrip edilip 45 numaralı sandığın kırılarak oyların dağıtıldığı ve seçime katılımın baskı ile önlenmesi iddia edilmektedir.

Bu karar birkaç yönden eleştirilmelidir:

1- Yüksek Kurul, ele aldığı sandık kurullarının usulüne göre oluşturulmadığı iddiası hakkında, öncelikle buna ilişkin olarak yaptığı incelemelerde, ilçe seçim kurulunun sandık kurullarını usulüne göre oluşturduğunu fakat oy verme günü görevli siyasi partili üyelerin fiili oluşumu sağlayamadıklarını; elde ettiği bilgilerden de bunun sebebinin hem seçmenin oy vermek üzere sandık başına gelmemesi ve hem de siyasi partili üyelere usulünce tebligat yapılmamış olduğu iddiası olduğunu⁷⁰⁵ tespit etmiştir. Kararın ilerleyen bölümlerinde ise, sandık kurulu partili üyelerin bir kısmının görevli olduklarını bilmediklerini, bir kısmının ise “görevleri kendilerine tebliğ edilmiş olsa idi yine köye hizmet verilmediği gerekçesi ile oy vermeye gitmeyeceklerini, yine bir kısım üyeler de köyde seçim boykotu kararı alındığını ifade ederken, diğer bir kısım üyeler ise topluca alınmış bir boykot kararı olmadığını bildir(dikleri)” belirtilmektedir. Ayrıca kararda “her üç sandıkta da resmi görevliler ve eşleri(nin) oy kullanama(dıklarına), valilik kanalı ile Kurul(a) dilekçe gönderen 47 seçmen(in), sandık kurulu oluşmadığı için istedikleri halde oy kullanamadıklarını(n) ve seçme haklarının engellendiği(ne)” yer verilmektedir. Sonra da, “gerek ilçe seçim kurulunun, gerekse her üç sandığın başkan ve memur üyesinin sandık kurulunu oluşturma çabasına rastlanmadığı gibi sandık kurulu oluşmadığı gerekçesi ile sandık başı işlemlerinin de usulünce başlanıp bitilmediğine” değinilmiş, bunun sebebine ilişkin bir açıklamada bulunulmamıştır. Görüldüğü üzere Yüksek Kurul, seçimlerde alınan bir boykot kararından bahsedildiği halde, bununla ilgili herhangi bir değerlendirme yapmaktan kaçınmakta, böyle bir durumun varlığını adeta görmezden gelmektedir. Üstelik bunun için, genel başvuru yollarının bile kullanılmadığı, valilik aracılığı ile, yani merkezi idare eliyle, daha da açık olarak, seçimlerin iptal edilmesinde menfaati olan tarafın ajanı eliyle gönderilen dilekçelere itibar etmektedir. Bunun yanında, sandık kurullarının oluşmaması sebebiyle seçimin iptaline ilişkin Pervari ilçe seçim kuruluna ve sonrasında Siirt il seçim kuruluna yapılan itirazda, bu kurullar sandık kurullarının oluşmamasının sebebinin seçmenlerin seçimi boykot etmeleri olduğu ve bu durumun varlığında seçimin iptal etme yetkisinin YSK’ya ait olduğuna karar vererek, itirazları reddettiklerini belirtmesine rağmen, alt kurulların

⁷⁰⁵ Cumhuriyet savcılığının yaptığı tahkikatta, siyasi partili üyelere tebligatların parti başkanlıklarına yapıldığı iddia edilmişmiş olmasına rağmen YSK, dosyada konuya ilişkin bir belge bulunmadığını belirtmektedir.

bu kararlarına karşı da, en azından üst kurul olarak, herhangi bir değerlendirme yapmamaktadır.

2- YSK'nın seçimin sonucunun etkilendiğine ilişkin vardığı yargı ise oldukça ilginçtir. YSK, AKP'nin birinci sıradaki milletvekilliğini kazandıktan sonraki artık oyunun 7338, CHP'nin oylarının toplamının 7449 olduğunu belirtmiş ve aradaki 111 adetlik oy farkının 706 seçmenin oy kullanmaları neticesinde değişebileceğine karar vermiştir. YSK bu kararını, 706 seçmenin mutlaka oy kullanacağı öngörüsü üzerine kurmuştur. Her ne kadar, Türk seçim hukukunda oy kullanmak bir hak ödev olarak kabul edilmiş olsa da (2839 sayılı Kanunun m: 63), Doğan Köyü bakımından sandık görevlileri dahil hiçbir seçmenin oy vermeye gitmemiş olmaları karşısında kabul edilir bir tarafı bulunmamaktadır. Zaten bu sebeptir ki YSK, seçimlerde alınmış bir boykot kararının hukuki değerine değinmekten özenle kaçınmıştır.

3- Seçimin etkilenen sonucunda menfaati bulunan iki parti bulunmaktadır. AKP ve CHP. 706 seçmenin oy kullanması, bu iki parti arasındaki yarış etkilemektedir. 3 Kasım 2002'de Siirt ilinde seçmenlerin verdikleri oylar, bu siyasi partilerin adayları içindir. YSK kararına göre, 706 seçmenin oy kullanmaması, bu yarış gölgelemiş ve iki aday arasında kimin kazanacağı belli edilememiştir. Dolayısıyla, yarışın gerçek sahipleri arasından tekrar yapılması gerekmektedir, YSK, Siirt seçimini, bir yenileme seçimi olarak nitelendirerek, aynı seçmen listeleri ve aynı siyasi partilerle fakat farklı adaylarla yapılacak bir yenileme seçimi olarak nitelendirmiştir. Bunun sonucu olarak, 2839 sayılı Kanunun 25.maddesine göre kesinleşmiş bulunan aday listelerinde değişiklik yapılmış, Recep Tayyip Erdoğan'ın, bu seçim çevresinde yaptığı konuşma sebebiyle aldığı mahkumiyet kararı nedeniyle 3 Kasım 2002 seçimlerine katılma engeli, seçimlerden sonra yapılan anayasal ve yasal değişikliklerle ve sicil durumu düzeltilerek kaldırılmış ve bu şekilde aynı seçim çevresinde aday olması sağlanmıştır⁷⁰⁶.

YSK'nın Siirt seçimini iptal eden kararından çok Yüksek Kurulun bir gün sonra vermiş olduğu 989 sayılı kararı oldukça eleştirilmiştir⁷⁰⁷. Söz konusu karar Siirt seçimde uygulanacak seçim takvimine ilişkindir.

⁷⁰⁶ Bu sürecin tüm siyasi boyutu için bkz: GÖNENÇ Levent-KONTACI Ersoy, "Yaşayan Anayasa, 2003 ve 2004 Yılları Arasında Anayasal Gelişmeler", s: 191-209.

⁷⁰⁷ YSKK No: 2002/989, kt: 3.12.2002 RG: 12 Aralık 2002-24961.

Öncelikle kararın şekline değinmek gerekmektedir. YSK kararı “*Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığınca kurulumuza sunulan 9.12.2002 tarihli yazıda.....3.11.2002 günlü yapılan Milletvekili Genel Seçimini bir seçim çevresi ile sınırlı olarak yenilenmesi, devamı ve tekrarı niteliğinde olduğu vurgulandıktan sonra yapılacak seçimle ilgili olarak.....konularının karar altına alınması istenmiş olmakla, konu incelenerek;...*” denilerek başlamış, kısa bir esas görüşten sonra sonuç 8 bent halinde açıklanmıştır. 7.bentte “*bu seçimde uygulanacak Seçim Takviminin karar metnine dahil olduğuna*”, 8.bentte “*karar örneğinin ve eki Seçim Takviminin Resmi Gazetede yayınlanmasına 3.12.2002 tarihinde oybirliği ile karar veril(diği)*” yer almaktadır. İlk olarak, Siirt seçiminin nasıl bir seçim olacağına ilişkin kurulun oybirliği ile verdiği bir karar olduğu kanısında endişe uyandıracak ifadeye dikkat çekmek gerekmektedir. Gerçekten Kurul Başkanlığından gelen yazıda, seçimin niteliğinin belirlenmiş olduğu ve bunun özellikle vurgulandığı görülmektedir. Zaten Kurulun verdiği kararın esas kısmı da bu görüşü tekrarlamakta, 2839 sayılı Kanununun 39. maddesi hatırlatıldıktan sonra, “*bu düzenlemeye göre bir seçim seçimin belli bir seçim çevresinde seçim işlemlerinin yasaya aykırılığı sebebiyle iptali halinde, o yerde yeniden seçim yapılması gerekmektedir. Seçim; yasaya aykırı seçim işlemleri düzeltilmek ve yasaya uyarlı halde yapılmak suretiyle tekrar edilecektir. Seçimin iptaline neden olan seçim işlemine kadar geçen süreç içinde yapılan işlemler geçerliğini korumaktadır. Yeniden yapılacak seçimde bunların tekrarına gerek bulunmamaktadır. Tekrar edilecek seçimde asıl seçimin tüm kuralları uygulanma(lı), bunlar değiştirilmemeli, kazanılmış haklar ve eşitlik ilkesi bozulmamalıdır. Anılan yasa maddesinin bu şekilde yorumu ve olaya göre getirilen görüş ve ilkeler birçok ilke kararımızda açıkça vurgulanmış, değişmeyen uygulamalarla kararlılık kazanmıştır. Bu ilkeler ışığında değerlendirilip benimsenen Başkanlık görüşü de nazara alınarak...Seçim takvimi hazırlanmıştır*” denilmektedir. Her ne kadar, YSK’nın yönetim kararlarının bir kısmı, başkanlık makamının Kurula gönderdiği bir yazı ile başlamaktaysa da, somut olayda Başkanlığın sadece yazı göndermediği, üyelerin bağımsız karar vermelerini etkileyecek şekilde bir yazı göndermiş olduğu görülmektedir. Yüksek Kurulun, kararına dayanak olarak bahsettiği ilke kararların hiçbirine atıfta bulunmaması da, bu kararın hukukiliğini önemli ölçüde zedeleyen bir eksikliktir. Kararda belirlenen seçim takviminde önemli hukuka aykırılıklar bulunmaktadır.

YSK, bir yandan seçimin iptaline neden olan seçim işlemine kadar geçen sürecin tekrarlanmayacağına karar verirken, bir yandan da *siyasi partilerin yeniden aday tespiti yapmayıp, 3.11.2002 seçimi için belirlenen listelerle seçime gireceklerine, bu adaylardan ölüm ve istifa gibi nedenlerle listede boşluk meydana geldiğinde bunun ilgili siyasi parti tarafından önseçim dışındaki usullerle doldurulabileceğine* karar vermiştir. Bu karar, 2839 sayılı Kanunun 25.maddesine açıkça aykırıdır. Zira, 25.maddede bu gibi durumlarda, boşluğun listede mevcut diğer adaylar tarafından doldurulacağı amir hükmü yer almakta iken, buna uyulmamıştır. Bu kararlar siyasi partiler bakımından yeni adaylıklara imkan veren YSK, bağımsız adaylar bakımından bunu kabul etmeyerek, kendi kararında bahsettiği eşitlik ilkesine kendisi aykırı davranmıştır. Olayda, seçim işlemleri sebebiyle iptal olunan seçimde menfaati bulunan iki kişi bulunmaktadır: 3 11.2002 seçimine AKP ve CHP listesinde bulunan adaylar. Yapılacak seçim tekrar niteliğinde ve kazanılmış haklar ve eşitlik ilkesi çerçevesinde yapılacaksa, seçim bu kişiler arasında yapılmalı idi. Yeni kişilerin girebileceğinin kabulü, önceki seçimde adaylıkları ilan edilenler bakımından hukuksuz bir durum yaratmaktadır.

Kararda değinilmesi gereken diğer önemli mesele ise, seçim takvimini karara ekli şekilde yayınlanmasıdır. YSK uygulamasının oldukça dışına çıkılarak neden bu usulün seçildiği düşünülünce, YSK'nın olası bir başvuru karşısında, seçim takviminde belirlediği bu hukuksuz kararları, kurul kararlarının kesinliği zırhına büründürmek olduğu fikri akla gelmektedir.

Seçim kurullarının seçim mevzuatları ve YSK kararlarına göre işlevlerini inceledikten sonra, bu kurulların niteliklerini ortaya çalışacağız.

II) SEÇİM KURULLARININ NİTELİKLERİ

1982 Anayasasının 79.maddesi ile kurulan YSK ve diğer daimi seçim kurulları olan il ve ilçe seçim kurullarının hukuki bakımdan nitelendirilmesini amaçlayan bu bölüme, Türk yüksek mahkeme içtihatlarında yer alan kararların irdelenmesi ile başlanacaktır. Bunu takiben, AİHS'in 6.maddesinde yer alan mahkeme kavramı için

Strasburg hakimlerinin belirlediği ölçütleri ortaya koymaya ve son olarak da her iki incelemeden elde edilen veriler doğrultusunda, seçim kurullarının niteliği hakkında bir sonuca varmaya çalışacağız.

A) Türk Yüksek Mahkeme Ve Anayasa Mahkemesi İçtihatlarındaki Farklı Değerlendirmeler

Seçim kurullarının niteliğinin ele alındığı birçok yüksek mahkeme kararı ile AYM kararı bulunmaktadır. Fakat, varılan sonuçlar bakımından bir birlik olduğunu söylemek güçtür. Bu sebeple, öncelikle seçim kurullarını mahkeme sayan Yüksek Mahkeme kararları daha sonra da konuya ilişkin AYM kararları ele almaya çalışılacaktır. İncelemeye geçmeden önce bir noktaya dikkat çekmek gerekmektedir. Hem Yüksek mahkemelere hem de Anayasa Mahkemesi önüne gelen başvuruların ana konusunu seçim uyuşmazlıkları oluşturmaktadır. Bu itibarla, yapılan değerlendirmelere bu eksenden bakılarak bir sonuca varılmıştır.

1) Yüksek Mahkeme Kararlarında Yer Alan Farklı Nitelendirmeler

Seçim teşkilatına ilişkin davaların ele alındığı Yüksek Mahkeme kararlarında nitelendirme bakımından bir birlik bulunduğunu söylemek mümkün değildir. Danıştay, açık olarak seçim kurullarının yargısal görünüm ve yetkilerini kabul ederken, konuyu ilçe seçim kurulu başkanı hakimin görevi bakımından değerlendiren Yargıtay'ın tereddütlü bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Uyuşmazlık Mahkemesi ise, önüne gelen konuya tamamen pozitif hukuk bakış açısıyla yaklaşmaktayken, verilen karşı oylarda seçim kurullarına yargısal nitelik atfedildiği görülmektedir.

a) Seçim Kurullarına Yargısal Nitelik Atfeden Danıştay Kararları

Seçim kurulları kurulmadan önceki düzenlemelerde, mahalli idarelerin seçilmiş organlarının organlık sıfatını kazanmış olup olmadıklarına ilişkin ihtilaflar, dolaylı olarak Danıştay'ın incelemesine tabii idi. Bunun sebebi, mahalli idareler mevzuatında, mahalli idarelerin seçilmiş organlarının görevden alınması önceleri merkezi idarenin

veya ajanlarının görevi içine girmektedir. Görevden çıkarmalara ilişkin karara karşı, ilgilinin Danıştay'a başvurma hakkını mevcuttu. Danıştay bu davalarda, dava konusuna göre, kişinin seçilme yeterliği olup olmadığının tespitini dahi yapmaktaydı⁷⁰⁸.

Seçimlerin yargı organlarının yönetimi ve denetimi altında yapılacağı kuralı ile buna uygun bir teşkilatın kurulması sonrasında Danıştay, önüne gelen seçimlerle ilgili başvuruları görevsizlik kararı vererek geri çevirmeye başlamıştır. Yüksek Mahkeme'ye getirilen davaların önemli bir bölümü mahalli idarelerin seçilmiş organlarının organlık sıfatının kaybedilmesinde hangi merciin karar vereceğine, diğer bir kısmı ise YSK veya diğer seçim kurulu kararlarının iptali istemine ilişkindir.

Seçim kurulu kararlarının iptali istemine ilişkin kararlarda Danıştay, oldukça açık bir şekilde, YSK'nın, "*Danıştay ve Yargıtay Hakimlerinden kurulu, kazai usul uygulayan, bağımsız, kendisine verilen görevin niteliği nedeniyle özel bir yargı yeri*"⁷⁰⁹ olduğunu, "*seçim kurulları düzeni ile ayrı bir yargı düzeni kurulduğu ve aşağıdan yukarı sıralanan bu yargı düzeni içinde seçim kurulunca verilen kararın Danıştay'ın denetimine bağlı tutulamayacağı*"⁷¹⁰ ve diğer seçim kurullarının "*Anayasa hükmüne göre, hem seçimlerin yönetimi ve hem de seçimlere ilişkin olarak yapılacak itiraz ve şikayetleri inceleyerek kesin karara bağlama görevleriyle yükümlü olduklarını*"⁷¹¹ ifade etmiştir. Özellikle 1979 yılında verdiği karar⁷¹² ile Yüksek Mahkeme, YSK'yı, "*en yüksek bir seçim mahkemesi*" olarak nitelendirmiş ve anayasa koyucunun "*çeşitli anlaşmazlıkların denetim ve çözümü için adli, idari ve askeri yargı yerleri ile Anayasa ve Uyuşmazlık Mahkemesi dışında ayrı bir yargı organı olarak kurduğunu*" ifade etmiştir. Burada dikkati çeken husus, kararın devamında ilk defa YSK'nın kararlarına ilişkin bir değerlendirme yapılmış olmasıdır. Danıştay, seçim kurulları ile ilgili yorumlarında, seçim işlerinin özünü ve esasını dikkate alarak nitelendirme yaparken, kurul işlemleri için biçimsel değerlendirmeyi seçerek,

⁷⁰⁸ 5.D E: 38/1797; K: 39/800; kt: 20.6.1939, T.C. Devlet Şurası Kararlar Mecmuası, Sayı: 1-13, Başvekalet Matbaası, Ankara, 1937, s: 44-45.

⁷⁰⁹ 12. D E 1968/1611, K 1968/1684; kt: 25.9.1968.

⁷¹⁰ 8. D E 1969/481, K 1969/942; kt: 27.3.1969.

⁷¹¹ 11.D E 1974/2636, K 1974/1151; kt: 9.5.1974.

⁷¹² 11.D E 1979/879, K 1979/1488; kt: 8.5.1979.

“Anayasanın İdare bölümünde yer almamış bulunan YSK’nın verdiği kararları 114. maddede yer alan idarenin eylemi ve işlemi olarak nitelendirmeye imkan olmadığını” söylemiştir. Bu düşünce YSK’ya ve diğer seçim kurullarına mahkeme sıfatı tanıyan görüşünü de bir ölçüde desteklemektedir.

Mahalli idarelerin seçilmiş organlarının organlık sıfatlarının kaybedilmesine ilişkin konularda da Danıştay istikrarlı bir içtihat oturtmuştur. Bu içtihadında önemli iki tespit yer almaktadır: organlık sıfatının kaybedilmesine ilişkin konu, seçimden önce vuku bulmuş seçilme yeterliği engeli oluşturmamalıdır; seçim kurullarının kararlarının kesin bir yargı kararı olduğu ve hiçbir organ, makam ya da heyet tarafından bu kararların değiştirilmesinin, bozulmasının ya da yok sayılmasının mümkün olmadığıdır. Gerçekten, 10 Nisan 1971 tarihli İçtihadı Birleştirme Kurulu kararında⁷¹³ yapmış olduğu bu tespitlere günümüze kadar bağlı kalmış ve önüne gelen başvuruları bu çerçevede değerlendirmiştir. Söz konusu kararda Danıştay, ilk olarak 442 sayılı Kanununun 33. maddesinde yer alan durumların numerus clausus olduğunu, sadece bu durumların varlığı halinde il veya ilçe idare kurullarının muhtarlıktan veya meclis üyeliğinden çıkarmaya karar verebileceklerini belirlemiştir. İkinci olarak, sonradan anlaşılan durumun seçimden önce var olan ve de seçilme yeterliğine ilişkin bulunan bir sebep olması durumunda il veya ilçe idare kurullarının karar verme yetkilerinin olmadığını ortaya koymuştur. Son olarak da, seçilme ehliyeti olmayan kimsenin (köy muhtarlığı ve ihtiyar meclisi üyeliği seçimi için sadece) seçime girebileceği ancak, bu seçilmenin geçerli olacağı sonucunu doğurmayacağını ifade ederek, seçim kanununda mevcut olan itiraz müessesesi ile durumun ilçe seçim kurulu tarafından verilecek bir yargı kararı ile bertaraf edilebileceğini belirlemiştir. Bu İBK kararında, önemli tespitler yer almakla beraber iki hususta sorun bulunmaktadır. İlki, kararda, tam kanunsuzluk içtihadına

⁷¹³ Danıştay İçtihadı Birleştirme Kurulu Kararı, E: 1968/4; K: 1971/23; Kt: 10/4/1971. İçtihadı Birleştirme Kurulu Kararının konusunu Danıştay 8. Dairesinin, muhtar seçildikten sonra, muhtar seçilme yeterliğinden olan okuma-yazma bilmediği ortaya çıkan muhtarın görevden idare kurulu tarafından alınmayacağına daire verdiği E: 1966/637; K: 1966/592 kararı ile, aynı dairenin idare kurulu tarafından alınabileceğine karar verdiği E: 1966/4129; K: 1967/3777 kararı oluşturmaktadır. 8. Daire ilk kararında, okuma-yazma bilmemenin, 442 sayılı Kanununun 33. maddesinde yer alan bir durum olmaması sebebiyle, muhtarın ilçe idare kurulu kararıyla muhtarlıktan çıkarılmayacağına karar vermiştir. İkinci kararında ise, bir kimsenin köy muhtarı seçilip, tutanağının kesinleşmesinden sonra okuma yazma bilmediğinin saptanması durumunda, ilçe idare kurulu tarafından muhtarlıktan çıkarılabileceğine karar vermiştir.

gönderme yapılmaktadır⁷¹⁴. İkinci olarak, İBK kararı, ilçe idare kurulunun okuma-yazma bilmeyen yani seçilme yeterliği olmayan kişinin ilçe idare kurulu kararıyla muhtarlıktan çıkarılmayacağına karar verirken, aynı zamanda, seçilme engeli olan kimsenin muhtar olarak kalmasına da sebebiyet vermiş olmaktadır⁷¹⁵.

Daha sonraki yıllarda, idare mahkemesinin, muhtarlık görevine seçilmeden önce işlediği suç nedeniyle ilçe idare kurulunca muhtarlıktan çıkarılan muhtarın başvurusunda, ilçe idare kurulunun yetkisini onayarak reddetmesi üzerine, konuyu temyizen inceleyen Danıştay, “*Anayasanın açık ve seçik kuralları uyarınca, seçimlerin idaresi(nin) yargı denetimi ve gözetimi altında yapıl(dığı) ve seçimlerle ilgili itirazın karara bağlanması için, tamamen idarenin dışında seçim kurulları oluşturul(duğunu)*” belirterek “*olayda idarece verilen karar(ın) ağır bir yetkisizlik kusuru ile sakat*” olduğu sonucuna vararak, idare mahkemesinin kararını bozmuştur⁷¹⁶. Ancak, seçim hukuku bakımında yer alan sorun, bozulan karar sonucu, muhtarın durumunun ne olduğunun belirlenememesidir.

Danıştay’ın 1995 yılında verdiği kararda⁷¹⁷, seçilme yeterliğine engel sabıkası olduğu iddiası karşısında YSK tarafından konuya ilişkin verilen bir kesin karar bulunması sebebiyle ve Danıştay’ın “*ancak seçildikten sonra seçilmeye engel hüküm giyenler hakkında hüküm tesis etmesinin*” mümkün olduğu ve “*aynı kişi hakkında Danıştay’ca yeniden karar verilmesi(nin)*” mümkün olmadığı gerekçesiyle, istemi reddetmiştir. 1997 yılında verdiği bir diğer kararda da⁷¹⁸, seçilme yeterliğini kaybettiren duruma göre görevli yerlerin değiştiğine ilişkin içtihadını devam ettirerek, önüne gelen

⁷¹⁴ Ancak, YSK’nın bu içtihadı henüz yeni olduğundan, tam kanunsuzluğun itiraz şartına bağlanmış olması noktasında isabetsiz bir karar verilmiştir.

⁷¹⁵ Oy çokluğu ile karar verilen İBK’ da, ayrışık oyda ileri sürülen görüş ise, Anayasanın 116. maddesinin üçünü fıkrası, 442 sayılı Kanunun 33.maddesi ile birlikte değerlendirildiğinde, idare kurullarının yargısal bir yetkiye sahip olduğu ve 25. madde de bu çerçevede değerlendirilip, muhtarlıktan çıkarma yetkisinin idare kurullarında olduğunun kabul edilmesi şeklindedir.

⁷¹⁶ 8. D, E 1985/157, K 1985/575, kt: 6.6.1985.

⁷¹⁷ 8. D, E 1995/1315; K 1995/1317; Kt: 24.4.1995, Davanın konusu, Belediye başkanı seçilmiş bir kişinin sonradan hırsızlık suçundan hüküm giymesi sebebiyle, belediye başkanlığından çıkarılması istenme ilişkindir.

⁷¹⁸ 8. D, E 1997/3183; K 1997/2831; kt: 15.10.1997, Davanın konusu, Belediye Sulama Birliğine seçilen kişinin sonradan hırsızlık suçundan hüküm giymesi sebebiyle, belediye başkanlığından çıkarılması istenme ilişkindir.

başvuruyu bu esasa göre değerlendirmiş ve bu sefer başkanlıktan düşürülmesine karar vermiştir.

Seçim hukukunu ilgilendiren bir diğer önemli kararın konusunu, belediye meclisi üyesi seçilen iki kardeşin durumuna ilişkin uyuşmazlık oluşturmaktadır. 1580 sayılı Kanunun 27. maddesinde “*Bir mecliste birleşmesi caiz olmayanlar intihap edilmiş oldukları takdirde en ziyade rey kazanmış olan, bu da müsavi ise evli olan ve evli olanlardan çocuğu çok olan azalık sıfatını alır*” hükmü yer almaktadır. Ancak bu kurala uyulmamış ve belediye meclisi tesis edilmiş ve iki kardeş göreve başlamıştır. Meclis görevine devam ederken de, bir yandan hangi kardeşin üye olarak kalacağına ilişkin oylamaları yapmakta ancak bir netice alamamaktadır. Bu durum üzerine aynı Kanunun 53. maddesinin üçüncü bendi uyarınca Danıştay’dan belediye meclisinin feshi istenmiştir. Danıştay da, meclisin oylamalarda bir sonuca varamaması sebebiyle, kanunen kendisine verilen görevi yapmaktan çekindiği sonucuna varmış, istemi kabul edip, meclisin feshine karar vermiştir⁷¹⁹. Ancak, bu kararda kullanılan azlık oyu sorunu çok isabetli bir şekilde, 1580 sayılı Kanunun 27. maddesinin Anayasa tarafından düzenlenen seçilme hakkına ilişkin olması durumunda, kuralın kim tarafından uygulanacağına ilişkin olduğu tespitini yapmıştır. Görevin, YSK’nın yerleşik içtihatlarına göre yönetime bırakılsa da, aslında bunun bir tam kanunsuzluk hali sayılıp, YSK’ya ait olduğu sonucuna varılması gerektiği belirtilmiştir. Gerçekten, kanun hükümlerine göre, meclis üyelerinin belirlenmesi işi, seçim kurullarına ait bir yetkidir, iki kardeşin seçimi kazandığında, her ikisine tutanak verilmemesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, Danıştay tarafından verilen seçim hukukunu ilgilendiren kararların özü, seçim kurullarının bu Yüksek Mahkeme tarafından bir yargı yeri olarak kabul edilmesi noktasında toplanmaktadır. Yüksek İdare Mahkemesi, seçim kurulları hakkında nitelendirme yaparken, Anayasanın 79.maddesinde yer alan “yargı organı” ile “seçim kurulları” ifadelerini birleştirmiştir. Buradan da, tüm seçim kurullarının birer “mahkeme” oldukları sonucuna ulaşılmaktadır. Fakat burada, Danıştay’ın, seçim kurullarının sadece denetim faaliyeti alanına giren konularda verilen kararları üzerine

⁷¹⁹ 8. D, E 2003/660 K 2003/1961, kt: 30.4.2003.

yaptığı değerlendirmeler ile bu sonuca ulaştığı görülmektedir. Bu itibarla, seçim kurullarının yönetsel karar veya işlemlerine karşı, örneğin, bir YSK genelgesine karşı yapılacak başvuru durumunda nasıl bir sonuca varacağı belirsizdir. Daha somut olmak bakımından bir örnek vermek gerekirse, yurtdışı seçmen kütüğü hakkında yukarıda tespit ettiğimiz durumda, yurtdışında bulunan bir seçmen, söz konusu genelgenin 298 sayılı Kanuna aykırılığını iddia ettiği bir başvuru yaparsa, Yüksek İdare Mahkemesi nasıl bir tutum sergileyecektir?

Ayrıca, Danıştay'ın tüm seçim kurullarını kapsayan değerlendirmesinin, yukarıda oluşumları, görev ve yetkileri ele alınan seçim kurullarının hepsi için aynı şekilde geçerli olup olamayacağının ise aşağıda inceleyecek olan AİHM'nin mahkeme kavramına ilişkin ölçütleri dikkate alınarak belirlenmesi gerektiği kanısındayız.

b) İlçe Seçim Kurulu Başkanının Kararlarına Önce Yargısal Sonra Sui-Generist Nitelik Tanıyan Yargıtay Kararları

Anayasada yer alan seçimlerin yönetimi ve denetiminin yargı organları tarafından yapılacağı hükmü, sadece milletvekili genel, mahalli idareler seçimi ya da halkoylamasına ilişkin kanunlarda yer almamaktadır. 1982 Anayasası döneminde çıkarılan, kamu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalara ilişkin kanunlarda, bunların organ seçimlerinde de aynı ilke korunmuş ve ilçe seçim kurulu başkanı hakime görev verilmiştir. Yargıtay'ın önüne gelen davaların çoğu, 2821 sayılı Sendikalar Kanununun organ seçimlerine ilişkin uyuşmazlıkların çözümünde hangi hakimin görevli olduğu hakkındadır. Yüksek Mahkeme'nin önüne gelen konular, 7 Mayıs 1983 tarihli 2821 sayılı Sendikalar Kanununun, 28 Ağustos 1983 yılında 2882 sayılı yasa ile değiştirilen 10. ve 14. maddesi ile ilgilidir. Söz konusu düzenlemelerin ilk halinde, kanun koyucu 10. maddede genel kurula katılacak üyelerin veya delegelerin seçimi 14.maddede belirtilen esaslara göre yapılacağını; 14. maddenin ikinci fıkrası da *Genel kurullarda zorunlu organlara delege veya üye seçimleri(nin) yargı gözetimi altında serbest, eşit, gizli oy, açık sayım ve döküm esasına göre yapılacağını* düzenleyerek, ilçe seçim kurulu başkanı hakimin yapacağı işleri belirlemiştir. Bu hükümler 2882 sayılı Kanunla değiştirilerek, 10. maddede yer alan 14. maddeye yapılan gönderme ile 14.

maddede yer alan yargı denetimi ifadesi madde metinlerinden çıkarılmıştır⁷²⁰. Konu ile ilgili olan fakat herhangi bir değişiklik yapılmayan iki madde daha bulunmaktadır. Bunlar 2821 Sayılı Kanununun 52. maddesinde seçimlerin iptaline ilişkin düzenleme ile 63. maddesinde, Kanunun uygulanmasından doğan tüm uyuşmazlıkların iş mahkemelerinde görüleceğine ilişkin düzenlemedir⁷²¹.

Yargıtay, 1991 yılına kadar, sendikaların delege veya üye seçimlerine ilişkin uyuşmazlıkları konu alan davalarda açık olarak, 10. ve 14. maddelerin ilk metinlerinin “hiçbir kuşkuyla yer vermeyecek biçimde genel kurullarla zorunlu organlara delege veya üye seçimlerinde yargı gözetimi esasını getirmiş ve ayrıca tam olarak hakimin denetimine yer ver(diği)” sonucuna ulaşmıştır. Bu hükümlerde değişiklik getiren düzenlemelerin de “seçilmede yargı denetiminin kaldırılması hedefini gütmeyeceğini” belirterek, 2821 sayılı Kanununun Seçimlerin iptali başlıklı 52. madde düzenlemesi ele alındığında, “tartışmaya yer vermeyecek açıklıkta yargısal denetimin korunduğu” sonucuna varmıştır⁷²². Bu durumun bizim çalışma konumuz bakımından önemi,

⁷²⁰ Değişikliklerin sendikalar için ağır maddi külfetlere yol açar nitelikte olduğu yolundaki işçi sendikalarından gelen itirazlar üzerine yapıldığı ancak, yeni düzenlemenin sendikal demokrasiye gölge düşüreceği dile getirilmiştir, bkz: NARMANLIOĞLU Ünal, **İş Hukuku II Toplu İş İlişkileri**, DEÜ Yayını, İzmir, 2001, s:123, dipnot 267.

⁷²¹ Söz konusu düzenleme “Hâkim 14 üncü madde hükmüne aykırı olarak seçim yapılması veya seçim sonuçlarını etkileyecek ölçüde bir usulsüzlük veya kanuna aykırı uygulama nedeniyle seçimlerin iptaline karar verdiği takdirde iki günden az ve yedi günden fazla bir süre içinde olmamak üzere seçimlerin yenileneceği tarihi tespit ederek ilgili sendika, sendika şubesi veya konfederasyona bildirir. Belirlenen günde yalnız seçim yapılır ve seçim işlemleri 14 üncü madde ile kanunun öngördüğü diğer hükümlere uygun olarak yürütülür” şeklinde olup, görevli hakimin İş Mahkemesi Hakimi mi yoksa ilçe seçim kurulu sıfatını taşıyan hakim mi olduğuna ilişkin bir açıklık bulunmamaktadır. Konu tam da bu noktadan değerlendirilmiş ve sorunun yapılan değişikliğin sonuçlarının kanunda yeniden düzenlenmemiş olduğundan kaynaklandığı tespiti yapılmıştır, bkz: OĞUZMAN Kemal, “Sendika Şube Genel Kuruluna Delege Seçiminde Yargı Denetimi Ve Görevli Hakim”, **İHU** SenK.10 (No:1), İş Hukuku Yayınları No: 2, 1984. Yazara göre, *seçimin, serbest, eşiti gizli oy, açık sayım ve döküm esasına ve sendika tüzüğüne seçimi düzenleyen hükümlerine aykırı olarak yapılması halinde, seçimin iptali davası açılmasını önleyecek bir hüküm yoktur. Fakat, seçim kurulu başkanı hakim, bu konudaki görevi kaldırdığı için bu davaya bakamayacaktır. .. Bu sebeple, sözü geçen seçimlerin iptali davası, 2821 sayılı Kanununun 63. maddesindeki genel kural uyarınca iş davalarına bakmakla görevli mahkemelerde çözümlenmek gerekir.*

⁷²² 9.HD E 1983/8689 K 1983/10151; Kt: 1/12/1983; 9.HD E 1983/8691 K 1983/10148, Kt: 1/12/1983; 9.HD E 1983/3556, K 1984/3228, Kt: 27/3/1984; 2.HD E 1984/2838, K 1984/3024, Kt: 29/3/1984; 9.HD E 1986/6191, K 1986/6898, Kt: 1/7/1986; 9.HD E1987/4653, K 1987/4731, Kt: 11/5/1987; 9. HD E1983/3556, K 1984/3228, Kt: 27/3/1984; 9.HD E 1987/10432, K 1987/10468, Kt: 27/11/1987; 9.HD E 1987/2696, K 1987/3442, kt: 1/4/1987, tüm bu kararların ortak yanı, 2821 Sayılı Kanununun 10. ve 14. maddelerinin ilgilendiren uyuşmazlıklar için önce İş Mahkemesine gidilmiş olup, temyiz incelemesinde Yargıtay’ın, konunun İş mahkemelerinin görevi içine girmemesi sebebiyle görev yönünden bozmasına ilişkindir.

Yargıtay'ın ilçe seçim kurulu başkanı hakimın seçimlerle ilgili faaliyetinin yargısal bir faaliyet, verilen kararın da yargısal bir karar olduğunu vurgulaması bakımından önemlidir. Bu konuda sadece 4. Hukuk Dairesinin önüne gelen dava hakkında verdiği karar, konunun ileride inceleyeceğimiz Uyuşmazlık Mahkemesinin önüne gelmesi bakımından önemlidir. Uyuşmazlık Mahkemesinin Kararından sonra İş Mahkemesi yargı yeri tayini için dosyayı Yargıtay'a göndermiş, Yüksek Mahkeme de, "2821 sayılı Kanunun ikinci fıkrasında, delege seçimiyle ilgili itirazların ilçe seçim kurulu sıfatını taşıyan hakime yapılacağı kabul edilmiştir. İlçe Seçim Kurulu sıfatını taşıyan hakime verilen bu görevle, seçim kurullarının görev alanına dahil olan işlerle başka bir anlatımla "seçim kurullarıyla" bir ilgisi bulunmamaktadır. Seçim Kurulu başkanı olan hakime verilen görev, yargılama işlevi değil sui-generist nitelikte bir işlemdir" belirlemesini yaptıktan sonra, HUMK 25/III ve Anayasanın 138/4 hükümlerini hatırlatarak, "ilçe seçim kurulu başkanı olan hakimın verdiği karar bir yargı kararı da olmadığına göre bu açıdan kesinleşmesi de söz konusu olamaz; hakim, yargı kararına uymak zorunda olduğundan itirazı "görevsizlik kararına rağmen" yeniden ele alıp inceleyebilir" kararını vermiştir⁷²³. Bu durumda, seçimler konusunda ilçe seçim kurulu başkanı sıfatını taşıyan hakimın görevli olduğu kabul edilmekte beraber, yaptığı faaliyetin niteliğinin, yerleşmiş içtihadın aksine, yargısal nitelikte olduğu kabul edilmemiştir.

Yargıtay 1991 yılında konu ile ilgili bir ayırım yapmaya başlamış, sendika şube delege seçimleri konusunda İş Mahkemelerinin, zorunlu sendika organlarına delege veya üye seçiminde de ilçe seçim hakiminin görevli olduğu kararını vermiştir ve bu kararını günümüzde de sürdürmektedir⁷²⁴.

Mevzuat hükümleri ele alındığında, 2821 sayılı Kanunda 2882 sayılı Kanunla yapılan değişiklik ile sendika şube delege seçimlerinin ilçe seçim kurulu başkanı sıfatını taşıyan hakimın görevinden çıkarılıp çıkarılmadığına ilişkin bir boşluk bulunduğu tespit

⁷²³ 4.HD E 1987/4833 K 1987/8890; kt: 3/12/1987.

⁷²⁴9HD, E 1991/12791 K 1991/12470, kt: 26/9/1991; 9.HD E 1992/12224 K 1992/11520, kt: 20/10/1992; 9.HD E1999/5013, K 1999/5538, kt: 18/3/1999;9.HD E1999/13616, K 1999/13690, kt: 16/9/1999; 9HD E 2000/8512 K 2000/8104/, kt: 8/6/2000; 9.HD E 2008/27253 K 2009/257, kt: 20/1/2009.

edilse de, Yargıtay'ın bu konuda bir ayırım yaparak şube delege seçimlerine ilişkin ihtilafları İş mahkemelerine bırakan kararı pek isabetli olmamıştır. Çünkü yapılan değişiklikle, yani “yargı denetimi” ifadesinin çıkarılmış olması sebebiyle, şube delege seçimlerinin veya şube genel kurulunun iptali yetkisinin İş mahkemelerine tanınması, kanunda değiştirilmemiş bulunan ve Yargıtay'ın da kabul ettiği üzere zorunlu organlara üye veya delege seçimlerinde ilçe seçim kurulu başkanı hakime yetki tanınması, seçimlerin iptali yetkisini gene ilçe seçim kurulu hakime veren 52. madde ile birlikte değerlendirildiğinde bir anlam taşımamaktadır. Çünkü kanun koyucu, seçimlerin yapılmasına ilişkin hususun, bu konuda ihtisas sahibi hakimin gözetimine bırakmıştır. Kanunda sonradan yapılan değişiklik Yargıtay'ın 1991 yılından sonra verdiği kararlar yönünde değerlendirildiğinde şu sonucu varılmaktadır: yargı denetimi ifadesinin kalkmasıyla, sadece şube delege seçimleri bakımından iş mahkemelerinin görevli olduğunun kabulü, ilçe seçim kurulu başkanının yargısal faaliyet yapmadığı anlamı çıkarmaktadır. Bu sonucun da pek de kabul edilmediği açıktır.

Sonuç olarak, ilçe seçim kurulu hakiminin görev ve yetkisi konusunda Yüksek Mahkemenin seçim hukuku bakımından tam bir nitelendirme yaptığını söylemek mümkün değildir. Kanun koyucunun, ilçe seçim kurulu başkanı hakimi, Sendikalar Kanunu ve diğer meslek kuruluşlarının seçimlerinde görevlendirilmiş olmasının sebebi aslında, Anayasanın 51. ve 135. madde hükümlerinden kaynaklanmaktadır. Sendika kurma hakkının düzenlendiği 51. maddenin son hükmü “*sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri, Cumhuriyetin temel niteliklerine ve demokrasi esaslarına aykırı olamaz*”, demek suretiyle, sendika yönetiminin oluşmasının da demokratik ilkelere uygun olması gerekliliğini ifade etmektedir. Bundan yola çıkarak, sendikaların yönetim organlarının seçimi de, Anayasanın diğer seçimler için öngördüğü yargı gözetimi ve denetimi kuralı güvencesi altındadır. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları için ise bu kural, açık bir anayasa hükmüdür. Gerçekten, Anayasanın 135. maddesi, “*Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları... kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzel kişilikleridir*” kuralına yer vermektedir. Bu durumda burada, yargı gözetimi, kaynağını Anayasada bulan bir hakkın ve bir faaliyet alanının yönetim organlarının demokratik esaslara uygun şekilde oluşması sağlamak

amacını taşıdığı ileri sürülebilir. Bu itibarla, Anayasanın hem 51. hem de 135. maddeleri çerçevesinde yapılan seçimlerde görevli olan ilçe seçim kurulu başkanı hakimin gerçekleştirdiği faaliyetler içinde seçimlerin iptaline ilişkin kararının yargısal bir karar olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

c) Seçim Kurullarına Dolaylı Olarak Yargısal Nitelik Tanıyan Uyuşmazlık Mahkemesi Kararları

1986 ve 1987 yıllarında Uyuşmazlık Mahkemesinin önüne gelen davalar⁷²⁵, adli yargı düzeninde yer alan iş mahkemeleri ile ilçe seçim kurulu başkanı hakim arasında oluşan olumsuz görev uyuşmazlığına ilişkindir. Yüksek Mahkeme, önüne gelen başvuruları⁷²⁶ Anayasa'nın 158. maddesi ve 12 Haziran 1979 tarihli ve 2247 sayılı

⁷²⁵ Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk Bölümü; Esas 1986/48, K 1986/47, kt: 13/10/1986, RG: 21/12/1986-19318; Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk Bölümü E 1987/13, K 1987/16, kt: 22/6/1987, RG: 26/10/1987-19616.

⁷²⁶Konu ile ilgili ilk kararda, iş mahkemesi, 2821 sayılı Kanunun 14. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkraları sendika seçimlerinin yargı (ilçe seçim kurulu) denetimi altında yapılacağı, dava konusunun da sendika genel kurulunu oluşturacak olan delege seçimleriyle ilgili olduğundan görevsizlik kararı vererek, dosyayı ilgili ilçe seçim kuruluna göndermiştir. İlçe seçim kurulu da, 2821 sayılı Kanuna 2882 sayılı Kanunla yapılan değişiklik neticesinde, delege seçimlerinin yargı denetiminden çıkarıldığı ve YSK'nın 15/10/1984 tarihli 2375 sayılı kararına göre de bu konuda görevli olmadığına karar vermiştir. Bu sefer davacılar, uyuşmazlığı asliye hukuk mahkemesine önüne taşımışlardır. Asliye hukuk mahkemesi de 2821 sayılı Kanunun 63. maddesi hükmü karşısında, konunun iş mahkemesinin görevine girmesi sebebiyle görevsizlik kararı vermiştir. Dosya sonunda davacılar tarafından merci tayini istemiyle Yargıtay'a gönderilmiştir. Yargıtay, 4. HD 17/4/1986 günlü ve E 1986/2849 K 1986/3385 sayılı kararı ile, konunun 2821 sayılı Kanunun 63. maddesi çerçevesinde ele alınması gerektiği, bu maddenin de, 2821 sayılı Kanunun uygulanmasından doğan uyuşmazlıkların İş Mahkemelerinde çözümleneceğini düzenlediğine göre, görevli yargı yerinin iş mahkemesi olacağına hükmetmiştir. İş mahkemesi, davayı esastan çözerek delege seçiminde usulsüzlük bulunmadığı gerekçesiyle reddetmiştir. Konu temyizen Yargıtay'ın önüne gelmiş, bu sefer Yargıtay 9. HD, 8/7/1986 günlü E 1986/6388 K 1986/7188 sayılı kararı ile, isteğin, 2821 sayılı Kanunun 14. maddesine ilişkin olması sebebiyle, konunun ilçe seçim kurulu başkanı hakimin görev alanına girdiğini, bu durumun 9. HD ve HGK kararları tarafından benimsendiğini belirterek, işin görevsizlik kararı verilmesi gerekirken esastan çözülmesi sebebiyle yerel mahkemenin kararını bozmuştur. Yerel mahkeme Yargıtay'ın bozma kararına uyararak, dosyayı ilçe seçim kuruluna göndermiş, ilçe seçim kurulu, dosyanın yargı yeri uyuşmazlığının çözülmesi üzere Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilmek üzere iş mahkemesine iade etmiştir. Davacılar, iş mahkemesinin yazısı ile, dosyayı Uyuşmazlık Mahkemesine göndermişlerdir.

İkinci karara konu olan olayda, sendika delege seçimlerindeki usulsüzlük sebebiyle seçimin iptali için önce ilçe seçim kurulu başkanı hakime başvurulmuş, bunun görevsizlik kararı üzerine, başvuru iş mahkemesi de, Yargıtay'ın içtihatları çerçevesinde sendika delege seçimlerinin iptaline karar verecek merciin ilçe seçim kurulu başkanlığı olması sebebiyle görevsizlik kararı vermiştir. Bu karar Yargıtay tarafından onanmıştır. İlçe seçim kurulu başkanı önüne gelen dosya olumsuz görev uyuşmazlığının giderilmesi talebiyle, iş mahkemesinin yazısı ile davacılar tarafından Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilmiştir.

Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş Ve İşleyişi Hakkında Kanunun 1. maddesi çerçevesinde, Yüksek Mahkemenin görev alanına giren uyuşmazlıkların adli, idari veya askeri yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıkları olduğunu belirterek, her iki olayda da, *“adli yargı mercii olduğunda kuşku bulunmayan iş mahkemesinin görevsizlik kararına karşı, Anayasa'nın 158. ve 2247 Sayılı Kanununun 1. maddesinde sayılan adli, idari ve askeri yargı mercii kapsamına girmeyen ilçe seçim kurulu başkanlığının görevsizlik kararları(nın) mevcut (olduğu ve) (b)u hali ile, anılan yargı mercilerinin görevsizlik kararları nedeni ile oluşan görev uyuşmazlığının Uyuşmazlık Mahkemesinin görev alanı dışında kalmakta”* olduğu sonucuna varmıştır.

Uyuşmazlık Mahkemesinin oy çokluğu ile karara bağladığı bu iki olayda açıklanan karşı oy gerekçelerinde, seçim hukuku bakımından önemli bir takım değerlendirmeler yapılmaktadır. Azınlık görüşü, yargı teşkilatlanmasında birden fazla düzenin yer aldığı sistemlerde Uyuşmazlık Mahkemesinin, bu yargı düzenleri içinde verilen görev ve hüküm uyuşmazlıklarının çözümü ile yetkilendirilmiş olduğunu, Türk hukuk sistemi içerisindeki fonksiyonunun da, Anayasanın verdiği yetkiyle *“adli, idari ve askeri yargı yerleri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarında düzenleyici olmak ve bu suretle adli, idari ve askeri yargı mercilerinin görev alanlarını belirlemek ve aynı zamanda sınırla(yarak) dolaylı olarak kişiler yönünden hak arama hürriyetini, kanuni hakim güvencesini, kanun önünde eşitlik, hakkın yerine getirilmesini ve hukuk birliğini sağlamak gibi önemli bir görevi yerine getirmek olduğunu”* belirtmiştir. Bundan sonra, ilçe seçim kurulu başkanlığınca verilen görevsizlik kararının, Uyuşmazlık Mahkemesinin görev alanına girip girmediği sorunu ele almıştır. Öncelikle, Anayasanın 79. maddesine değinilmiş ve anayasa koyucunun, seçimlerin yönetim ve denetimini yapacak olan yargı organları olarak YSK ve ona bağlı diğer seçim kurullarının öngördüğünü tespit edilmiş, bu madde 298 sayılı Kanununun 14., 16. ve 20. maddeleri ile birlikte değerlendirildiğinde ise, *“YSK ve ona bağlı seçim kurullarının seçimlerin yönetim ve denetimi ile ilgili bütün işlemleri yapmak ve yaptırma ile görevlendirilen Anayasal yargı organları oldukları anlaşılmaktadır. Bu duruma göre, bu yargı organlarının fonksiyonu, görev ve yetkileri nazarı itibara alındıkta, idari yargı alanı içinde özel görev ve yetkili olarak seçim işlemleri ile ilgili yönetim ve denetimi sağlamak”* olduğu sonucuna varılmış ve olaydaki uyuşmazlığın adli yargı düzeni içinde

yer alan iş mahkemesi ile idari yargı alanı içinde yer alan özel görevli ve yetkili yargı organı olan ilçe seçim kurulu başkanlığı kararları arasında oluştuğunun kabul edilmesi gerektiği tezi ileri sürülmüştür.

Söz konusu kararların karşı oylarında savunulan görüş, birçok bakımdan eleştirilebilir. Öncelikle, YSK ve diğer seçim kurullarının yargı organı olduğunu kabul ettikten sonra bu nitelendirmeyi, ilçe seçim kurulu başkanı hakim vermiş olduğu karar için uygulamıştır. Oysa, 298 sayılı Kanunun, kararda atıf yapılan 20. maddesi, başkanı hakim ve altı üyeden oluşan ilçe seçim kurulunu düzenlemektedir. YSK ve il seçim kurulları ise sadece hakim üyelerden oluşmaktadır. Bu oluşum karşısında ve 298 sayılı Kanunda ilçe seçim kurulunun ve ilçe seçim kurulu başkanının kararları bakımından bir ayırım yapıldığına göre, ilçe seçim kurulunun değil, ilçe seçim kurulu başkanının yargısal bir faaliyette bulunduğunun kabulü daha isabetli olurdu. Bunun yanında, karşı oy gerekçesinde, YSK' nın 1984/2375 sayılı ilke kararından hiç bahsedilmemektedir. Bu kararda YSK açıkça, 2821 sayılı Kanunun 2882 sayılı Kanunla değişik 10. maddesi uyarınca, şube delege seçimlerine ilişkin uyuşmazlıkların ilçe seçim kurulu hakim görev ve yetkisinden çıkarıldığını ve bu konuda iş mahkemesinin görevli olduğunu oybirliği ile karara bağlamıştır⁷²⁷.

Karşı oylarda seçim kurullarının yargısal niteliği bu şekilde temellendirilmeye çalışılırken, doktrinde, çoğunluk görüşünün “*seçim kurullarını yargı mercii olarak görmese idi, adli mi, idari mi, askeri mi olduğunu tartışmaya gerek duyma(yacağı)*” yönünde olduğu belirtilmektedir⁷²⁸. Sonuçta, Yüksek Mahkemenin somut olaylarda görevsizlik yönünden ret kararı vermesi sebebiyle sendika delege seçimlerine ilişkin işlerin yargı denetimi dışında kaldığı belirtilmektedir. Etkin hak arama özgürlüğü temelinden hareketle çözüm olarak da, ilçe seçim kurulu başkanlarının vermiş oldukları görevsizlik kararlarının kesin etkisinin kabul edilmesi ve Uyuşmazlık Mahkemesinin

⁷²⁷ YSKK No: 1984/2375, kt: 15.10.1984, s: 232-233.

⁷²⁸ YAYLA Yıldızhan, “Karar İncelemesi”, s: 57.

vermiş olduğu karar ışığında, sendika şube delegeleri seçimi bakımından görevli yargı merciinin diğer yargı yerlerinde aranması gerektiği ortaya konmaktadır⁷²⁹.

Sonuç olarak, Danıştay, Yargıtay ve Uyuşmazlık Mahkemesi seçim kurullarına kendi konumları çerçevesinde farklı açılardan yaklaşmakla birlikte, bu kurullara yargısal nitelik tanımış bulunmaktadır. Anayasa Mahkemesi ise yıllar içinde oluşturduğu “mahkeme” ölçütüne göre değerlendirdiği YSK’ya yargısal nitelik tanımış fakat sonra bundan ayrık bir karar vermiştir.

2) Seçim Kurullarını Kendilerine Özgü Kuruluşlar Sayan Anayasa Mahkemesi Kararı

Anayasa Mahkemesi doğrudan seçim kurullarına ilişkin ilk ve tek değerlendirmeyi 1992 yılında yapmıştır. Bu olayda Yüce Mahkeme, Anayasanın 79.maddesi ile kurulan seçim teşkilatının yapısı, uyuşmazlıkları çözme usulleri ile Anayasadaki yeri çerçevesinde yaptığı inceleme sonucunda, YSK dahil tüm seçim kurullarının, “*yargı organlarının sahip olması gereken anayasal niteliklere sahip*” olmadıkları gerekçesiyle, yapılan başvuruyu ilk inceleme safhasında, başvurunun yetkisizliği sebebiyle oy çokluğu ile reddetmiştir. Fakat 1961 Anayasası döneminde beş kez önüne gelen bir başvuru hakkında değerlendirme yaparken, dolaylı şekilde YSK’nın niteliğine de değinmiş ve beş seferde de Yüksek Kurulun bir yargı organı olduğunu kabul etmiştir. Bu itibarla, AYM’nin 1992 yılında verdiği kararı ele almadan önce, önceki içtihadına değinilmesi gerekmektedir.

a) YSK’yı Yüksek Yargı Sayan Önceki İçtihadı

Anayasa Mahkemesi, 1970’li yıllarda, Sayıştay Kanununun 30. maddesinde yer alan düzenleme ile ilgili önce Danıştay Başkanlığı sonra da Danıştay Dava Daireleri Kurulu tarafından itiraz yoluyla önüne getirilen beş davada, YSK’nın hukuki niteliğine değinmiş

⁷²⁹ Bu değerlendirme, Uyuşmazlık Mahkemesinin ilk kararı üzerine yapılmıştır ve Yüksek Mahkemenin, bundan sonraki uyuşmazlıkta, ilke kararı olarak, sorunu, seçim yargısını “idare” şemsiyesi altına alarak çözümleyeceği fikri ileri sürülmüştür. Ancak, yukarıda yer verdiği üzere, Uyuşmazlık Mahkemesi, önceki kararıyla aynı yönde tutum sergilemiş ve tekrar görevsizlik sebebiyle ret kararı vermiştir.

ve “kesin kararlar veren bir yüksek yargı organı” olduğu değerlendirmesini yapmıştır. Bu karara değinmeden önce, hem bu kararlar hem de 1992 yılında verdiği kararlar önemli bir bağlantısı olan Anayasa Mahkemesinin, yapılan başvurularda ilk inceleme safhasında değerlendirdiği “mahkeme” kavramını belirlerken kullandığı ölçütlere değinmek gerekmektedir.

Her şeyden önce, 1982 Anayasasının itiraz yolunun düzenlendiği 152. maddesi, “(b)ir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddî olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır” hükmünü düzenlemektedir. Keza 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluş Ve Görevleri Hakkında Kanununun, Anayasa Mahkemesinin görev, yetki ve inceleme usulünün düzenlendiği 18. maddesinin ikinci bendinde Yüce Mahkemenin, “mahkemelerce kendisine Anayasasının 152nci maddesine göre intikal ettirilen işleri” karara bağlamakla görevli olduğu kuralı yer almaktadır. Aynı Kanununun itiraz yolundaki usulü düzenleyen 28. maddesinin üçüncü fıkrasında, ilk inceleme safhasında başvuran mahkemenin yetkisizliği tespit edildiğinde başvurunun reddedileceği belirtilmektedir. Bu hükümler çerçevesinde Anayasa Mahkemesi, Anayasasının 152. maddesi uyarınca önüne gelen başvurularda, öncelikle başvuranın niteliğine ilişkin inceleme yapmaktadır. Biz burada AYM’nin kurulduğu günden itibaren somut norm denetimi yaparken “mahkeme” kavramını belirlemede kullandığı ölçütleri ele almaya çalışacağız.

1961 Anayasası döneminde, Anayasasının 151.maddesi çerçevesinde 3533 sayılı Kanuna göre hakem sıfat ve yetkisini haiz yüksek dereceli hukuk hakimi tarafından yapılan başvuru hakkında⁷³⁰, hakimnin elindeki davayı hakem sıfatıyla halletmek

⁷³⁰ AYMK E 1963/46, K 1963/43, kt: 28.2.1963 – RG: 6.4.1963-11375. 3533 sayılı Kanunda yer alan hakemlik müessesesi, ilerleyen yıllarda tekrar AYM’nin önüne gelen bir başvurunun konusunu oluşturmuştur. Ancak bu sefer hakem sıfatını haiz hakim değil, sulh hukuk mahkemesi itiraz yoluna başvurmuştur. AYM’nin esas kararı hakemlik müessesinin anayasa aykırı olup olmadığı hakkındadır. Bu kararın konumuz bakımından iki önemli noktası bulunmaktadır. Kanunun anayasaya aykırı yönü olmadığına karar veren çoğunluk görüşüne farklı gerekçe ile katılan üye, 3533 sayılı Kanuna göre görev yapan hakemin adli yargıda görev yapan diğer hakimlerden farklı olmadığını ve yaptığı faaliyetin özel yargılama usulüne bağlı bir adli yargılama işi olduğunu belirtmiştir. Diğer önemli husus ise, Anayasasının 151.maddesinde yer alan “bakılmakta olan dava” koşuluna ilişkindir. İlk incelemede oy çokluğu ile kabul

durumunda bulunduğundan yetkisizlik yönünden reddine oybirliği ile karar verilmiştir. Kararda hakemlerin aynı zamanda hakim olmalarının, davaların bir mahkemede görüldüğünü kabule elverişli olmadığı ve aynı zamanda Anayasa ve 44 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu Ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunda da başvurma hakkının tanınmadığı ifade edilmiştir. AYM'nin bu kararında, Anayasanın 151.maddesine göre yapılan başvurular bakımından belirlediği husus, başvurunun Anayasa ve 44 sayılı Kanunda belirtilen “mahkeme”den gelmesi gerektiğidir⁷³¹. Bundan yaklaşık iki sene sonra verilen bir diğer kararda sorgu hakimliği kurumu değerlendirilmiş ve “*bir mahkemenin idaresiyle görevli kılınmayan ve davaya bakmayan hakimlerin*” mahkeme kavramına girmediklerine; dolayısıyla da Anayasa ve Kanun çerçevesinde AYM’ye başvurmaya yetkili olmadıklarına bu sefer oyçokluğu ile karar verilmiştir⁷³². Karşı oy gerekçesinde yargının ve yargılama faaliyetinin niteliklerine değinildikten sonra mahkeme kavramının geniş anlamda sorgu hakimliğini de içine aldığı belirtilmiştir.

Anayasa Mahkemesi, 1967 yılında bir icra tetkik mercii tarafından yapılan başvuruda öncelikle başvurucağın mahkeme sayılıp sayılamayacağı konusunu ele almıştır⁷³³. Bunu yaparken de, Anayasa metninde yer alan “hakim” ve “mahkeme” ifadelerinin geçtiği hükümleri değerlendirmiştir. 1961 Anayasasının 31. maddesinde yer alan “yargı mercii” ifadesinin “mahkeme” ile eş anlamlı olduğu sonucuna vararak, “*Anayasa'nın 151 inci ve 44 sayılı Kanununun 27 nci maddelerinde yer alan "bir dâvaya bakmakta olan mahkeme" sözlerini, bir dâvaya bakmakta olan, hâkim niteliğinde*

edilen bu hususa karşı azınlıkta kalanlar, kira anlaşmazlığı sebebiyle hukuk hakimine yapılan başvurunun bir dava niteliğini haiz olmadığı, gelişi güzel bir başvurma olduğunu ileri sürmektedirler. AYMK E 1968/57, K 1969/29, kt: 13.5.1969 – RG: 22.3.1971-13786. Aynı yönde değerlendirmelerin yapıldığı bir diğer karar için bkz: AYMK E 1972/19, K 1972/47, kt: 5.10.1972 – RG: 12.1.1973-14419.

⁷³¹ AYM'nin ilk yıllarda vermeye başladığı “mahkeme” kavramında ilişkin kararlarda benimsemiş olduğu dar yorum hakkında değerlendirmeler için bkz: BAŞLAR Kemal, **Anayasa Yargısında “Mahkeme” Kavramı**, Roma, Ankara, 2005, s: 13 vd. Yazar, mahkeme kavramının Türkçede, yabancı dillerde yer alan ve farklı anlamları olan “court” ve “tribunal” terimlerinin her ikisini karşılamak üzere kullanılmasını eleştirerek, AYM'nin dar yorumunda etkisi olduğunu ortaya koymaktadır.

⁷³² AYMK E 1964/51 K 1965/3, kt: 12.1.1965 – RG: 16.10.1965-12128.

⁷³³ AYMK E 1967/15, K 1967/15, kt: 10.5.1967 – RG: 4.11.1967-12742. Olaydaki uyuşmazlık konusu, Ziraat Odasında resen kayıt edilen kişinin tahakkuk ettirilen üyelik borcunu ödememesinden doğmuştur. Aynı yöndeki önceki kararları AYMK E 1966/15 K1966/33, kt: 20.9.1966 – RG: 9.5.1967-12593; AYMK E 1965/25 K 1965/57, kt: 26.10.1965 – RG: 8.12.1965-12171.

kişilerden kurulu, yargı yetkisine sahip, taraflar arasındaki uyuşmazlığın esasını çözümleyen merci şeklinde anlamak Anayasa'nın yukarıda yazılı hükümlerine uygun düş(tüğüne)” karar vermiştir. Bu tespitten yola çıkarak, icra tetkik mercilerine ilişkin düzenlemeyi incelemiştir. İcra İflas Kanununda, icra tetkik mercilerinin hakimlerden oluştuğu ve de görevlerinin icra ve iflas dairelerinin işlemlerine karşı “yapılan şikâyetlerle itirazları tetkik ederek bunları objektif hukuk kurallarını uygulamak suretiyle belli usule uyarak yargı(layıp)karara bağla(mak)” olduğunu belirledikten sonra, söz konusu başvuru makamının “mahkeme” niteliğinde sayılabileceğine karar vererek işin esasını incelemiştir. Bu kararla, Anayasa Mahkemesinin, 1961 Anayasanın 151. maddesi uyarınca yapılan başvurularda aradığı diğer ölçütleri ortaya koymaktadır: başvuru hakim niteliğinde kişiler tarafından yapılmalıdır; objektif kurallar ve belli bir yargılama usulü uygulanmalıdır; ortada bir uyuşmazlık bulunmalıdır.

Bu karardan sonra Anayasa Mahkemesi, sorgu hakimliğine ilişkin önceki kararı ile aynı yönde ve gene oy çokluğu ile karar daha vermiştir⁷³⁴. Ancak AYM, bu kararı ile “mahkeme” kavramı için bir ölçüt daha belirlemiştir: yargılamayı yapıp, *uyuşmazlığı kesin olarak çözen organ olma* zorunluluğudur⁷³⁵.

Anayasa Mahkemesi, başvuru yapan makamın “mahkeme” niteliğini haiz olup olmadığını incelemesini yaparken, makamı oluşturan üyelerin statülerini de ele alarak verdiği kararlar bulunmaktadır. Başka bir deyişle, üyelerin atanmaları, özlük hakları ve güvenceli olup olmadıkları mahkeme niteliğini ortaya koyan bir diğer ölçüttür. Buna göre, yargısal usulle karar verdikleri kabul edilen ancak üyeleri memur statüsünde olup

⁷³⁴ AYM E 1968/37 K 1968/34, kt: 24.9.1968 – RG: 19.4.1969-13179. Bu kararda da öncelikle sorgu hakimlerinin kararlarının hukuki niteliği üzerinde durulmuş ve bunların kesin olmayan kararlar olduğu tespiti yapılmıştır. Bunu yanında, ilk soruşturma evresinde de bir uyuşmazlık bulunmadığı ortaya konarak, başvurunun yetkisizlik yönünden reddine karar verilmiştir. Bu kararın karşı oy gerekçeleri, önceki kararlarda yer alanlardan daha ayrıntılı şekilde yazılmış, Anayasanın 151.maddesindeki mahkeme kavramının geniş yorumlanmasının gereği hem AYM'nin varlık nedeni hem de vatandaşlara başvuru hakkının tanınmaması sebebiyle başvuru yollarının hak arama özgürlüğü bakımından sınırlayıcı yönü ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

⁷³⁵ AYM E 1968/5 K 1968/6, kt: 13.2.1968 – RG: 8.6.1968-12919. Aynı yönde değerlendirme yaptığı bu karar, sorgu hakiminin karar hakkında karar vermekle görevli asliye ceza hakimliği ile ilgilidir. AYM, mahkemeyi, yargılamayı yapan ve uyuşmazlığı kesin olarak çözümleyen organ olarak tanımlamaktadır. Bu karar da diğerleri gibi oyçokluğu ile verilmiştir. Karşı oyda gene mahkeme kavramının geniş yorumlanması gerektiği ileri sürülmektedir.

hakim niteliğini haiz ve hakim statüsünde bulunmayan vergiler temyiz komisyonunun, Anayasa Mahkemesine göre, “mahkeme” niteliği bulunmamaktadır⁷³⁶.

AYM'nin somut norm denetimi yaparken belirlediği bu mahkeme ölçütlerini, önüne gelen iptal davalarına ilişkin başvurularda da yinelediği kararları bulunmaktadır. Nitekim, Avukatlık Kanununda yer alan Haysiyet Divanı hakkındaki kararda da, aynı yaklaşımını korumuş ve yargı merciinin sadece yaptığı iş ile değil, niteliği ve kuruluşu itibarıyla de teminatlı bir yargı yeri olması gerektiğini belirterek, Haysiyet Divanı kararı aleyhine başka mercilere başvuru yolunu kapatan hükmün iptaline oy çokluğu ile karar verilmiştir⁷³⁷. Başka bir kararında ise, hakimlik mesleği içinde ve bu meslekte çalışanların bağlı olduğu hukuk kurallarına tabi olan devlet görevlileri olmadıkları halde, hakimlik görevi verilen işçi ve işveren temsilcilerinden oluşan iş mahkemelerinin oluşumunu anayasaya aykırı bulunarak iptal etmiştir⁷³⁸. Ancak, askeri disiplin mahkemesine ilişkin olarak verdiği kararda, klasik incelemesini yapmayarak; askeri disiplin mahkemesinin, 1961 Anayasasının askeri yargıyı düzenleyen 138. maddesinde açık olarak düzenlenmiş olmasından dolayı bunun mahkeme sayılması gerektiğine karar vermiştir⁷³⁹. Bu kararın diğer iki karardan farkı, AYM'nin anayasa koyucunun açık olarak yargı yeri olarak belirlediği organ hakkında, kendini sınırlayan bir karar vermiş olması olduğu söylenebilir.

⁷³⁶ AYM E: 1966/16 K:1966/28, kt: 27.6.1966 – RG:2.1.1967-12493 . Aynı yönde, AYM E 1966/22 K 1966/37, kt: 17.12.1966, ONAR Sıddık Sami, **İdare Hukukunun Umumi Esasları**, Cilt II, 3. Bası, s:1914

⁷³⁷ AYM E 1963/75 K 1963/129, kt: 30.5.1963 – RG: 29.7.1963-11466. Bu kararda, üyeleri Yargıtay Birinci Başkanı, üç Yargıtay Hakimi ile üç avukattan oluşan Haysiyet Divanın bu oluşumu, 1961 Anayasasının 114., 118. maddeleri ve yargı yetkisini düzenleyen 7.maddesi ile birlikte değerlendirmiş ve sonucunda bu görevli yargı merciin sadece Danıştay olduğunu belirterek, kuruluş bakımından yargı mercii sayılamayacak olan bir kurumun kararlarına karşı yargı yolunun kapatılmasının, disiplin kararlarının yargı denetimi dışında bırakılamayacağına ilişkin anayasa hükmünü ihlal ettiğine karar verilmiştir.

⁷³⁸ AYM E 1970/63, K 1971/38, kt: 13.4.1971 – RG: 16.11.1971-14077.

⁷³⁹ AYM E 1970/6, K 1970/29, kt: 4.6.1970 – RG: 31.5.1971-13851. Oy çokluğu ile verilen kararda azınlık görüşü, askeri disiplin mahkemesinin mahkeme niteliğinde sayılamayacağını, (b)u durumdaki bir kuruluşu, Anayasa'da "mahkeme" adı verilmesine bakarak, öteki mahkemelerle bir tutmaya yer yoktur. Kuruluş biçimleri işlerin nitelikleri ve tüm kararlarına karşı Yargıtay'a başvurma yolunun kapalı olması gözönünde tutulursa, bunları "mahkeme" değil, disiplin kurulu saymak daha doğru ol(acağını) belirtmiştir.

Sonuç olarak, AYM'ye göre, somut norm denetimine başvuruda bulunulması, yani Anayasanın 152.maddesinde yer alan mahkeme sayılabilmesi için belirlenen ölçütler: karar organlarının hakimlerden oluşması; yargılama teknikleri uygulaması; Dava yolu ile uyuşmazlık çözmesi; Anayasada belirtilen başında yüksek yargı merciinin bulunduğu yargı düzeni içinde yer almasıdır.

AYM, Sayıştayla ilgili olarak 1961 Anayasası döneminde verdiği kararlarda, Sayıştay Kanununda yer alan Danıştay'a başvuru imkanını ortadan kaldıran, 832 sayılı Sayıştay Kanununun 45. maddesinin son fıkrasında yer alan, "*Sayıştay'ca verilen ilâmlar aleyhine Danıştay'a başvurulamaz*" hükmünü dört senelik bir mücadele sonunda, birçok yönden anayasaya aykırı bularak iptaline karar vermiştir⁷⁴⁰. Anayasa Mahkemesinin beş kararında da, Sayıştay'ın kurumsal kimliği, kararlarının niteliği ele alınmış ve diğerlerinden farklı olarak son kararında ise, "*832 sayılı Kanunun 45. maddesinin son fıkrasında yer 'alan "Sayıştay'ca verilen ilâmlar aleyhine Danıştay'a başvurulamaz."* hükmü Anayasa'nın 2. maddesindeki "*hukuk devleti*" ilkesine, yine Anayasanın "*yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır*" kuralını koyan 7., hak arama hürriyetine ilişkin 31., kanuni yargı yolunu belirleyen değişik 32., idarenin eylem ve işlemlerine karşı yargı denetimini açık tutan değişik 114., Sayıştay'a ilişkin değişik 127., Danıştay hakkındaki değişik 140., "*kanunların Anayasaya aykırı olamayacağını*" saptayan 8. maddelerine doğrudan doğruya aykırı" olduğu sonucuna varılmıştır. Sayıştay ile ilgili verilen bu kararda, konumuz bakımından önemli birtakım tespitler de bulunmaktadır. Özellikle Sayıştay'ın Anayasada düzenlendiği yer bakımından Sayıştay ile YSK arasında benzerlik kuran iddialar karşısında AYM, "*Sayıştay'a ilişkin hük(üm),...Anayasa'nın yargı bölümünde...değil Yürütme Bölümünün iktisadî ve Malî Hükümler kesiminde... yer almıştır. Bu yerin Anayasa Koyucunun Sayıştay için ne gibi bir nitelik öngördüğünü açıklama bakımından önemi vardır. Yüksek Seçim Kuruluna, kesin kararlar veren bir yüksek yargı organı olduğu halde; Yargı*

⁷⁴⁰ Bu konu Anayasa Mahkemesinin önüne beş kere gelmiştir. Anayasa Mahkemesi, ilk dört kararında kanun hükmünü anayasaya aykırı bulmazken, son kararında, aykırı bulup iptal etmiştir. AYM: E1967/13, K 1969/5, kt: 14,15,16.1.1969 – RG: 14.4.1970-13471; AYM E 1967/19, K 1969/9, kt: 16.1.1969 (RG'de yayımlanmamıştır) ; AYM E 1971/24, K 1971/55, kt: 10.6.1971 – RG: 27.4.1972-14171; AYM E 1972/20, K 1972/55, kt: 17.10.1972 – RG: 30.4.1973-14522; AYM E 1972/56, K 1973/11, kt: 6.3.1973 – RG: 9.11.1973-14707.

Bölümünde değil de Yasama Bölümünde yer verildiğinden söz edilerek, bundan bir kuruluşun Anayasa'daki yerinin, niteliğini gösterecek bir ölçü gibi ele alınamayacağı sonucunun çıkarılmasına ve Sayıştay ile Yüksek Seçim Kurulu arasında bir benzerliğin oluşturulmasına çalışılabil(eceğini)” belirtmiştir. Bu itibarla da, YSK’nın üyelerinin “aslında Anayasa uyarınca bağımsız, hâkimlik teminatı ve yargılama yetkisiyle donatılmış 'kimseler” olması sebebiyle Yüksek Kurulun, “esas yer(inin) Anayasa'nın Yargı Bölümünde” olması gerektiğini ifade etmiştir. AYM ayrıca, YSK’ya Anayasa tarafından "seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama" yetkisinin verilmiş olduğunu hatırlatarak “niteliği, görev ve yetkileri Anayasa'nın açık hükümleriyle böylesine belirlenen bir kuruluşun, Anayasa metnindeki yeri elbette ki yine Anayasa ile belirlenen niteliğini etkileme(yeceği)” ancak, “Yüksek Seçim Kurulu ile hiç bir benzer yönü bulunmayan, baştan başa farklı bünyede; yetkileri ve karar alanı Anayasa yönünden tartışmalı Sayıştay için yapılacak yorumda, bu kuruluşun Anayasa'daki yerinin önemi büyük”⁷⁴¹ olduğu değerlendirmesini yapmıştır.

AYM’nin bu kararında YSK hakkında yaptığı değerlendirme, somut norm denetimi yoluyla başvuru yapan kurumu değerlendirirken kullandığı ölçütlerle oldukça uyuşmaktadır. Gerçekten Yüce Mahkeme, “yargı organı” ifadesini belirlerken biçimsel ölçütü kullanmaktadır. YSK bakımından yaptığı tespitin ve vardığı sonucun da dayanak noktası Yüksek Kurulun üyelerinin niteliği, uyuşmazlığı kesin olarak çözme yetkisidir. Zaten Sayıştay’ın bir yargı organı olmadığına ilişkin gerekçe de aynı dayanağa sahiptir ve bu sebeple Anayasadaki yerinin önemli olduğu sonucuna varmıştır⁷⁴². Ancak, 1992 yılında konuyu farklı şekilde değerlendirmiştir.

b) 1992 Tarihli Kararı

⁷⁴¹ Bu değerlendirmeler, AYM’nin Sayıştay ile ilgili verdiği beş kararında da aynı şekilde yer almaktadır.

⁷⁴² Bir kurumun anayasadaki düzenleniş yerinin isabetli sonuçlara götürebilecek bir ölçüt olmadığı kanaatini taşımaktayız. Zira, konumuz bakımından bir örnek vermek gerekirse, YSK Anayasanın aynı yerinde ve aynı yetkilere sahip olarak fakat hakim üyelerden değil de vatandaşlardan oluşsaydı, YSK’nın niteliğini belirlemesi gerektiğinde AYM, Anayasanın Yasama bölümünde düzenlenmiş olması sebebiyle Yüksek Kurulu Yasama sayamayacağına göre, Anayasadaki düzenleniş yerinin değil, belirli ölçütlerin kullanılması gerekmektedir. Ayrıca, Anayasadaki yerin bir müessesenin niteliği bakımından ölçüt olarak kullanılıp bir diğeri için kullanılmaması da yargılama hukuku bakımından oldukça tutarsız bir tekniktir.

AYM'nın 1992 tarihli kararına geçmeden önce, seçim hukukunun Yüce Mahkemenin önüne getirildiği bir başka başvuruya değinmek gerekmektedir. Bu 1987 yılında Anayasa Mahkemesine, YSK'nın genelgelerine ve kararlarına karşı bir seçmenin yaptığı başvurudur⁷⁴³. Ancak, 12 Eylül 2010 anayasa değişikliği ile kabul edilen anayasa şikayeti öncesi, hakları ihlal edildiği iddiasında bulunan bireylerin doğrudan AYM'ye başvuru yetkisi olmadığı için, dava başvuranın yetkisizliği nedeniyle, reddedilmiştir⁷⁴⁴.

Daha sonra, 1992 yılında Tufanbeyli İlçe Seçim Kurulu Başkanı, önüne gelen olayda, hakimin uygulamak durumunda olduğu 2839 sayılı milletvekili Seçimi Kanununun 3270 ve 3757 sayılı Kanunlarla değişik 63. maddesinin, Anayasanın 1., 2., 6. ve 67. maddelerinin aykırı olduğu düşüncesi ile “kendiliğinden” Anayasa Mahkemesine başvurmuştur⁷⁴⁵.

İlçe seçim kurulu başkanı hakim, Anayasanın 152. maddesine göre itiraz yolunu kullanarak yaptığı başvurunun gerekçesinde, seçime katılmayıp mazeretlerini de yasal süre içinde bildirmeyen seçmenlere, ilçe seçim kurulu başkanı tarafından para cezası verilmesinin, Anayasada bir hak olarak belirlenmiş olan seçme hakkını bir yükümlülük haline getirdiğini ve bunun da 67. maddeyi ihlal ettiğini iddia etmektedir.

Anayasa Mahkemesi ilçe seçim kurulu başkanının 152. maddeye göre başvuru yetkisinin olup olmadığını ilk inceleme safhasında ele almış ve yaptığı inceleme sonucunda, başvuruyu oy çokluğu ile başvuranın yetkisizliği yönünden reddetmiştir⁷⁴⁶. Sorun, itiraz yoluna başvuran makamın, Anayasanın 152. ve 2949 sayılı Kanununun 28. maddesinde yer alan “davaya bakmakta olan mahkeme” deyiminin kapsamına girip

⁷⁴³ AYM E 1987/29 K 1987/30, kt: 12.11.1987 (RG'de yayımlanmamıştır).

⁷⁴⁴ Henüz bireysel başvuru hakkının nasıl kullanılacağına ilişkin kanun yapılmamıştır.

⁷⁴⁵ AYM E 1992/12 K 1992/7, kt: 18/2/1992 – RG: 13.5.1992-21227. İlçe seçim kurulu başkanının önündeki olay, bir seçmenin, 19. Dönem Milletvekiliği genel seçimine katılmadığının ve yasal süresi içerisinde de mazeretini bildirilmediğinin anlaşılması üzerine, 2839 sayılı kanunun ilgili maddesinin uygulanmasına ilişkindir. İlçe seçim kurulu başkanı başvurusunda 63. maddenin 3757 sayılı Kanunla değişikliğe uğradığını söylemiş olsa da, bu Kanun 63. maddede sadece uygulanacak para cezasının miktarında bir değişiklik yapmıştır.

⁷⁴⁶ Çoğunluk görüşüne katılmayan üç üyenin ikisinin, Uyuşmazlık Mahkemesinin, 1986 yılında seçim kurulları hakkında verdiği kararda karşı oy kullanan üyeler olması (Servet Tüzün, Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı sıfatıyla ve Güven Dinçer) dikkat çekicidir.

girmedığı noktasında değerlendirilmiş ve “karar organlarının hakimlerden teşekkül e(den), yargılama tekniklerini uygulayarak ve genelde dava yolu ile uyuşmazlıkları ve anlaşmazlıkları çözümlenmekle görevli o(lan) ve Anayasa’da sayılan ve başında bir Yüksek mahkemenin bulunduğu yargı düzenlerinden birinde yer a(lan)” makamların, mahkeme sayılacağı belirtilerek önce, “başta YSK olmak üzere seçim kurulları Anayasanın yargı bölümünde yer almadıkları; yargı organlarının sahip olması gerekli olan ve sayılan anayasal niteliklerin tümüne sahip olmadıkları” tespiti yapılmış, sonra “seçimle ilgili uyuşmazlıkları kesin nitelikte olarak çözümlenmiş olmaları, YSK’nın tümünün yüksek yargıçlardan kurulu bulunması, il ve ilçe seçim kurulu başkanlarının yargıç olmaları(nın) bu kurulların mahkeme olarak nitelendirilmeleri için yeterli olmadığı, aynı şekilde ilçe seçim kurulu başkanının bazı cezai yaptırımlar uygulamaya yetkili olmasının” da bu kurul başkanlığının mahkeme sayılmasını gerektirmediği sonucuna varılmıştır. Anayasa Mahkemesine göre, “seçim kurulları ve seçimlerle ilgili yasa hükümleri kendine özgü bir çözüm ve kurallar bütünüdür”.

Çoğunluk görüşünde yer almayan Anayasa Mahkemesi üyesi diğer hakimler, Anayasa Mahkemesinin, “mahkeme” kelimesini dar yorumlayarak, Anayasanın çeşitli yerlerinde yapılan atıfların, kullanılan ifadeye bakılmaksızın, işlevlerine ilişkin yorumlanması gerektiği görüşünü savunmaktadırlar. Bu yönde, “mahkemeler(in), hakimlik mesleğinde olan kamu görevlileri tarafından yargı gücünü ve yargılama tekniklerini kullanarak uyuşmazlıkları çözen kuruluşlar” olduğu ve “uyuşmazlıklar ve anlaşmazlıklar(in) mahkemelerde genel olarak taraf teşkiline dayanan “dava” biçiminde ince(lendiği) ve çözüm(lendiği), istisnai olarak da bazı uyuşmazlıklar(in), taraf teşkiline dayanmayan ve işleme yönelik “itiraz” yolu şeklinde biçimlen(diği)” görüşünü savunarak, “seçimlerle ilgili uyuşmazlıkların çözümünde görevli olan ve YSK’nın başında olduğu yargı düzeni(nin) adli, idari ve askeri yargının yanında egemen bir yargı düzeni” olduğunu savunmaktadırlar. Bunu sonucu olarak da, “YSK’nın ve il ve ilçe seçim kurulu başkanı yargıçların seçim yargısı ile görevli oldukları işlerde mahkeme sıfatı ile AYM’ye itiraz yoluyla başvurmaya yetkili” oldukları sonucuna vararak, somut olayda “ilçe seçim kurulu başkanını, yargıç sıfatıyla bir tür ceza yargılaması yaparak ceza vermekte ve para cezasına hükmetmekte” olduğunu kabul etmektedirler. Azınlıkta kalan bu görüşü ileri süren hakimlerden, Uyuşmazlık Mahkemesinde görev yapmış olan

iki üyenin, 1986 ve 1987 yıllarındaki azınlık görüşlerini değiştirdiklerini tespit etmek gerekmektedir. Seçim kurullarının, idari yargı içinde olduklarını savunurlarken, 1992 yılında, bu kurulların, egemen bir yargı düzeni olduklarını iddia etmektedirler. Bu tutumlarının amacının aslında, anayasal düzende yeri tam olarak belirlenemeyen seçim kurullarını, bir yargısal faaliyet alanına sokma çabası olduğu görülmektedir. Aslında, seçim kurullarının niteliğinin tespit edilebileceği bir davanın AYM'nin önüne gelmesi ve Yüksek Mahkeme İçtihatlarının netleşmesinde, Anayasa'nın 153. maddesinin son fıkrasında yer alan “*AYM kararları Resmi Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar*” hükmü karşısında büyük yarar vardır. (Ancak, AYM'nin önüne gelen konunun seçim cezalarına ilişkin olması, başka bir ifade ile seçme hakkının kullanılmasına ilişkin kanun koyucunun iradesine bırakılmış bir konu hakkında başvuru yapılması aslında talihsizliktir.)

Anayasa Mahkemesinin, ilçe seçim kurulu başkanının ‘kendiliğinden’ başvuru yapmış olduğu değerlendirilmesi de dikkat çeken bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. İlçe seçim kurulu başkanı hakim konuyu YSK’ ya taşıyaydı ve YSK, AYM’ ye başvuru yapsaydı, Anayasa Mahkemesini kararında bir değişiklik olur muydu sorusunu aklımıza getirmektedir. Zira bu durumda, Anayasa Mahkemesinin, ilçe seçim kurulu başkanlığının mahkeme sayılmamasının gerekçelerinden birini oluşturan “*karar organlarının hakimlerden teşekkül etmesi*” geçerli olmayacaktır. İlçe seçim kurulu başkanı hakimin başvurusu üzerine YSK'nın yapısının da belirlendiği bu AYM kararı, doktrinde de eleştirilmiş ve Yüksek Kurulun, Anayasadaki yerinin, “*seçimlerle ilgili yolsuzluk, şikayet ve itirazları kesin karara bağlaması sırasında bir mahkeme olarak görülmesini engellememesi gerektiği*”⁷⁴⁷ ileri sürülmüştür.

Bu noktada, Anayasa Mahkemesinin 1987 yılında biri Danıştay 8.Dairesi diğeri de idare mahkemesi tarafından yapılan ve her iki istemin konusunun, 442 sayılı Köy Kanununun 286 sayılı Kanunla değişik 33/a maddesinde yer alan, “il veya ilçe idare kurullarınca” ibaresinin, Anayasanın 127.maddesine aykırılığı nedeniyle iptaliyle ilgili

⁷⁴⁷ KANADOĞLU Korkut, **Anayasa Mahkemesi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2004, s: 173.

başvurular hakkında verdiği kararlara⁷⁴⁸ bir göz atmak gerekmektedir. AYM'nin aynı gün verdiği bu iki kararın ana konusu, Anayasanın 127.maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan “mahalli idarelerin seçilmiş organlarının organlık sıfatının kazanılmasına ve kaybedilmesine ilişkin denetim yargı yolu ile olur” hükmünde yer alan, “yargı yolu”nun ne anlama geldiğine ilişkindir. Kararda öncelikle söz konusu madde metninde yer alan bu ifadenin, Anayasanın diğer maddelerinde yer alan “yargı denetimi” ifadesinden ayrı bir anlamı olduğunun altı çizilerek, yukarıda ele alınan kararlar doğrultusunda yerleşmiş içtihadını tekrarlamıştır⁷⁴⁹. Bu itibarla AYM, “il ve ilçe idare kurulları, vergi itiraz ve temyiz komisyonları, Gümrük Hakem Heyeti ve çeşitli disiplin kurulları mahkemeler gibi bağımsız, bu mercilerde karar verenler de "hakimlik teminatı"na sahip bulunmadıklarından, söz konusu merciler(in) "tam bir yargı organı" sayılama(yacaklarını, ancak) yargısal usul uygulayarak verdikleri kararlar(in) yargısal (olduğunu kabul etmiş, ama bu durumda) bu kararlara karşı Danıştay'a başvurma hakkı(nun) kanunla önlenemeyeceğini” belirtmiştir.

Bu kararı konumuz bakımından ilginç kılan nokta ise, yargısal karar vermekle birlikte yargı mercii sayılmayanları belirttikten ve bunların kararlarına karşı yargısal denetim yolunun kapatılamayacağını vurguladıktan sonra, aynı sonucu sandık ve ilçe seçim kurulları için kabul etmiş olmasıdır. AYM, “aynı düşüncelerle, seçimlerde görev ve işlem yapan sandık kurullarında hakim bulunmaması, 7 kişilik ilçe seçim kurullarında yalnız 'bir hakimin yer alması, muhtar ve ihtiyar meclisi üyeliklerine seçilenleri bu kurulların saptayıp, onlara seçim tutanaklarını vermesi, Anayasaya ve Anayasanın 79. maddesinin "seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır" hükmüne aykırı sayılmamaktadır” diyerek; sandık kurulları ile ilçe seçim kurulunun yargısal kararlar veren ancak yargı organı sayılmayan niteliklerini ortaya koyarken, bunların kararlarına karşı yargı organlarınca, yargısal denetimin yapılması gerektiğini dolaylı olarak kabul etmektedir. Şu halde, AYM'ye göre, 79.madde yargı organları

⁷⁴⁸ AYM E 1987/4 K 1987/29, kt: 24.9.1987 – RG: 23.12.1987-19673; AYM E 1987/7 K 1987/22, kt: 24.9.1987 – RG: 23.12.1987-19673.

⁷⁴⁹ “Bir mercii yargı mercii sayılabilmesi için yargısal usul uygulaması ve yargısal karar vermesi yeterli olmayıp aynı zamanda bu mercii bağımsızlığa ve karar verenlerin de "hakimlik teminatı"na sahip olması gerekmektedir”.

tarafından yapılan yargısal denetimi düzenlemektedir. Bunun doğal sonucu da, il seçim kurulu ile YSK'nın yargısal denetim yapan yargı organları olduğudur.

Kararın devamında, 1961 Anayasasının 116. maddesinin üçüncü fıkrası ile 1982 Anayasasının 127.maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca verilen yargı kararlarının, idare hukukunda yer alan iptal ve tam yargı davaları sonucunda verilen kararlardan olmadığını belirterek, konu hakkında sadece organlık sıfatının kaybedilmesine ilişkin bir değerlendirme yapıp, il ve ilçe idare kurullarının Köy Kanununda önceden varolan yetkilerinin, idare mahkemelerinin kurulmasıyla sadece organlık sıfatının kaybedilmesi konusunda karar vermek ile sınırlandırıldığını, ama her durumda bunların kararına karşı idari yargı denetiminin devam ettiğini söylemiştir. Anayasa Mahkemesinin organlık sıfatını kaybetmelere ilişkin vardığı sonucu, kazanmalarına ilişkin denetim için uygulanınca şu durum ortaya çıkmaktadır; Muhtarlığa veya ihtiyar meclisi üyeliğine seçilen kimse hakkında seçilme yeterliğine ilişkin bir engelin seçimden sonra çıkması durumunda, karar verecek olan ilçe seçim kuruludur. Ancak, bu kurul bir yargı organı sayılmadığı için (ilçe veya il idare kurulları gibi), bu kurulun kararına karşı, il seçim kuruluna başvuru mümkündür. Bu kurul da üyeleri hakimlerden oluşup, bağımsızlık güvencesine sahip olması ve yargısal usul izlemesi bakımından yargı organı sayılmalı ve yapılan denetim de yargısal denetim olarak kabul edilmelidir.

Türk hukukunda açık ve net bir karar birliğinin bulunmaması karşısında, konuya ışık tutması bakımından AİHM'nin, AİHS'nin 6.maddesinde yer alan "mahkeme" niteliği için tespit ettiği ölçütlerin neler olduğunun ortaya konmasında yarar vardır.

B) AİHS Ve AİHM'ye Göre YSK'nın Mahkeme Niteliği

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine (AİHS) ek 1 Numaralı Protokol'ün 3.maddesi *Serbest Seçim Hakkını* düzenlemektedir. Söz konusu hükme göre, *Yüksek Akıd Taraflar,*

*teşrii organın intihabı hususunda halkın kanatinin serbest olarak izharını sağlayan şerait dahilinde uygun sürelerle gizli oyla serbest seçimler yapmayı taahhüt ederler*⁷⁵⁰.

Bu hüküm önceleri sözleşme organlarınca, Yüksek Sözleşmeci taraflara sadece belli aralıklarla, gizli oy güvencesini taşıyan yasama meclisi seçimleri yapma yükümlülüğü altına sokar tarzda yorumlanmıştır. 1987 yılındaki Mathieu-Mohin Clerfayt kararına⁷⁵¹ kadar, P1-3 çerçevesinde yapılan başvurular için, maddenin Komisyon tarafından yapılan dar yorum sebebiyle daha baştan kabul edilmezlik kararları verilmiştir⁷⁵². Zaten maddeye bakıldığında, öznenin, üye devletler olduğu görülmektedir. Bu anlamda öncelik bireylere değil, Devletlere verilmiştir. Bu yönü ile sözleşmede yer alan diğer hak ve özgürlüklerin düzenleniş biçimiyle farklılığı ortaya çıkmaktadır. Gerçekten, AİHS'deki temel hak ve özgürlüklere ilişkin düzenlemelere bakıldığında, öznenin bireyler olduğu görülmektedir. Ancak bazı hallerde kabul edilen sınırlama sebepleri söz konusu olunca, Devletlerden bahsedilmektedir.

Zamanla, yansımali koruma(*protection par ricochet*) olarak da ifade edilebilecek olan dolaylı koruma yöntemiyle P1-3, kapsamı hem farklı tür seçimleri⁷⁵³, hem de

⁷⁵⁰ Sözleşme 4 Kasım 1950 tarihinde imzalanmış, 13.3.1954 tarih ve 6366 sayılı yasa ile onaylanmış olup 18.5.1954 tarihinde Avrupa Konseyi Genel Sekreterliğine iletilmesi için yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin metni için bkz: YÜZBAŞIOĞLU Necmi, **Anayasa Hukukunun Temel Metinleri**, Beta Yayınevi, 6. Baskı, İstanbul, 2009, s: 255.

⁷⁵¹ Mathieu-Mohin Clerfayt Belçika'ya karşı, 2 Mart 1987.

⁷⁵² İlk başvuru olan X Belçika'ya karşı kararında (18 Eylül 1961), Mahkeme açıkça, P1-3 hükmünün seçme ve seçilme hakkını garanti altına almadığını ancak, sadece üye devletlere, yasama seçimleri için halkın özgür iradesinin oluşmasını sağlayan şartlara sahip, makul aralıklarla, gizli oylama ile yapılan serbest seçimlerin yapılmasının gerekli olduğunu belirtmiştir, bkz **Yearbook of the ECHR**, Cilt 4, 1961, s: 325 vd. Daha sonra 3.12.1979 tarihli, aynı adı taşıyan bir başka başvuru, konusu itibarıyla, hükümlüye ömür boyu oy hakkı yasağına ilişkindir. O dönemde kabul edilmezlik kararı verilen bu konu, artık günümüzde madde kapsamında sayılmaktadır.

⁷⁵³ Avrupa Parlamentosu seçimlerini madde kapsamında değerlendiren Matthews, Birleşik Krallık'a karşı, 19.2.1999. Daha önce de bu seçimler bakımından P1-3'ün ihlali edildiği iddiası ile başvuru yapılmış ancak, o dönemdeki AP'nin yetkileri daha usuli olduğundan, başvuru kabul edilememiştir bkz: Tête, Fransa'ya karşı, 9.12.1987; Fournier, Fransa'ya karşı, 10.3.1988. Matthews kararı, P1-3'ün maddi içeriğini genişletirken, aynı zamanda topluluk hukuku açısından da sonuç doğurmuştur. Bu itibarla, AİHM'nin, "yasama organı" ifadesinin geniş yorumlaması ile "*Topluluk mekanının, Matthews kararıyla, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Anayasa Hukuku'nun kapsamı alanına sokul(duğu)*" ifade edilmektedir. ÇAVUŞOĞLU Naz, "Maastricht Anlaşması Ve İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Hukuku: D.Matthews/Birleşik Krallık'a karşı Davası (II)", **İÜSBFD**, No: 21-22, s: 18

Boskoski Ex-rep. Yougoslave de Macedoine (2.9.2004), kararı ile cumhurbaşkanlığı seçiminin P1-3 kapsamında değerlendirilmesinin ölçütü olarak cumhurbaşkanının görev ve yetkilerinin kapsamı ele alınmıştır.

madde metninde yer almayan seçmen olma ve seçilme hakkı gibi sübjektif hakları⁷⁵⁴ güvence altına alacak şekilde genişlemiştir⁷⁵⁵.

P1-3, her ne kadar seçme ve seçilme hakkını da güvence altına almakta ise de, bunlara ilişkin uyuşmazlık çözümünde izlenen usul hiçbir şekilde sözleşme tarafından bir koruma görmemektedir. Konu bu madde kapsamında değerlendirilmediği gibi, ihtilafların çözümüne ilişkin genel hüküm olan ve Sözleşmenin 6. maddesi ile korunan adil yargılanma hakkı çerçevesinde dahi değerlendirilmemektedir⁷⁵⁶. Bu konu belki de, P1-3'ten bağımsız olarak, oldukça eleştirilmesi gereken bir husustur. Zira, seçme ve seçilme hakkının etkin olabilmesi için bunların korunması gerekmektedir⁷⁵⁷. Bu konu ile ilgili olarak değinilmesi gereken önemli bir karar bulunmaktadır. P1-3 kapsamında büyük daire önüne ender giden davalardan biri olan Sejdic ve Finci davası⁷⁵⁸, seçilme hakkına ilişkin başvurulardır. Farklı azınlıktan olan başvuruçular (musevi ve roman), genel seçimlerde ve başkanlık seçimlerin adaylıklarını koymak istemişler, fakat mevcut yasa hükümlerinde mümkün olmaması üzerine AYM'ye başvurmuşlardır. AYM'nin başvuruları reddetmesi üzerine, konu AİHM önüne getirilmiştir. Avrupa hakimleri,

Hilbe, Liechtenstein'a karşı (7.9.1999), kararında, P1-3'ün uygulama alanının sadece yasama meclisi seçimlerini kapsadığı gerekçesiyle, rationae materiae başvuru kabul edilmez bulunmuştur. Ancak, Comitato promotore referendum maggioritario-comitato promotore referendum antiporzionale, İtalya'ya karşı, (8.7.2003) kararında, somut olayda, referandumların P1-3 kapsamında değerlendirilmeyen içtihadından ayrılmayı gerektirecek bir durum bulunmaması gerekçesi ile, başvuru hakkında kabul edilmezlik kararı vermiştir. AİHM'nin bu tutumu, ilerleyen yıllarda referandumları da madde kapsamında değerlendirebileceği düşüncesi yaratmaktadır.

⁷⁵⁴ Sığınmacıların oy hakkına ilişkin olarak: Melnitchenko Ukrayna'ya karşı, 19.10.2004; tutuklu hükümlülülerin oy hakkına ilişkin: Hirst, Birleşik Krallığa karşı (No:2), 6.10.2005. Seçilme hakkının sınırlanmasına ilişkin olarak da, sınırlama sebeplerinden ağır bir suç işlenmiş (H, Hollandaya'ya karşı, 4 Temmuz 1983) ya da demokrasi ile bağdaşmayan hareketlerin yapılmış (Glimmerveen ve Hagenbeek, Hollanda'ya karşı, 11 ekim 1979) olması durumlarda P1-3 ün ihlal edilmediğine karar vermiştir.

⁷⁵⁵ P1-3'ün genişleyen koruma alanı hakkında ayrıca bkz, KOÇAK Mustafa, "Seçim Sistemleri Ve Demokrasi", **Anayasa Yargısı**, No: 23, 2006, s: 125 vd.

⁷⁵⁶ Somut olaylardaki uyuşmazlığın, Sözleşmenin 6.maddesinde yer alan uyuşmazlık tanımları içine girmemesiyle, kabul edilmezlik kararları için bkz: Pierre-Bloch Fransa'ya karşı 21 Ekim 1997, Boskoski Ex-rep. Yougoslave de Macedoine 2.9.2004; Bompard Fransa'ya karşı 4.4.2006, Cheminade, Holovaty Ukrayna'ya karşı, 2.9.1998; Erre Fransa'ya karşı, 23.9.2002; Kadikis Letonya'ya karşı, 29.6.2000; Masson, Fransa'ya karşı, 14.9.1999; Kidzinidze, Gürcistan'a karşı, 13.9.2005. Lang Fransa'ya karşı, 30.6.1995.

⁷⁵⁷ Doktrinde, sözleşme hukukunda yasama seçimlerine ilişkin uyuşmazlıkların, AİHS'nin etkili başvuru hakkının düzenlendiği 13.maddesinin koruma alanı kapsamında değerlendirilebileceği ileri sürülmektedir, FLAUSS Jean-François, "L'applicabilité de la Convention européenne des droits de l'homme aux contentieux des élections parlementaires: les enseignements de l'arrêt Pierre Bloch", **Cahiers du Conseil Constitutionnel**, No: 4, 1998, s: 208-209

⁷⁵⁸ Sejdic ve Finci, Bosna Hersek'e karşı, 22.12.2009 (Büyük Daire kararı).

yasada adaylık şartlarına ilişkin hüküm bulunmaması ve kurucu metinlerde ise etnik bir aidiyetin gerekliliğinin yer almasının hem P1-3'ün hem de 14.maddenin ihlali sonucu doğurduğuna karar vermişlerdir.

Belirli bir uyuşmazlığı çözen yapıların, Strasburg hakimleri tarafından Sözleşmenin 6. maddesinde yer alan “mahkeme” kavramı içinde değerlendirilirken hangi ölçütlerin kullanıldığının ortaya konması ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin önüne gelen iki davada YSK'nın Avrupa hakiminin önüne getirilmiş olması, aşağıda ele alınacak olan Türk seçim kurullarının niteliklerinin tespitine yönelik çalışmamıza ışık tutacak olması bakımından bu kararların ele alınması gerekmektedir.

1) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Mahkeme Ölçütleri

AIHS'nin adil yargılanma hakkını düzenleyen 6. maddesi herkese bağımsız ve tarafsız mahkemede yargılanma hakkını tanımaktadır. Sözleşmenin her maddesi gibi, bu maddesi de zaman içinde genişleyen bir güvence alanına sahiptir. Bir başka deyişle, AIHM'nin önüne gelen her davanın kendine özgü koşulları, maddenin kapsamının ve maddede yer alan farklı kavramların genişlemesini sağlamıştır. Çalışma alanımız bakımından “mahkeme” kavramı ile sınırlı bir inceleme yapmak gerekmektedir. Bunun için de, Avrupa organları önünde bu kavramının değerlendirilmesinde ele alınan ve çalışma alanımıza ışık tutacak olan, mahkeme kabul edilen kurumların yapısına, üyelerin statülerine ve yargılama yetkisine ilişkin getirilen ölçütlere yer verilmeye çalışılacaktır.

a) Yapısı ve Üyelerinin Statüleri Bakımından

AIHS'nin 6. maddesinde yer alan *mahkeme* kavramı, Avrupa hakimleri tarafından organik değil, fonksiyonel ölçüte göre belirlenmektedir. Adil yargılanma hakkının olmazsa olmaz koşulu olan bu kavramın, mutlaka klasik anlamda kurulmuş mahkeme olarak anlaşılması gerekmemektedir⁷⁵⁹. Önemli olan, bu kurumun, kanun ile kurulmuş, diğer tüm kişi ve kurumlardan bağımsız, davanın taraflarına karşı nesnel olması ve

⁷⁵⁹ RENUCCI Jean-François, **Droit européen des droits de l'homme**, LGDJ, 2. Bası, Paris, 2001, s: 210.

önceden belirlenmiş hukuk kurallarına göre yargılama yapmasıdır⁷⁶⁰. Bu bakımdan, iç hukukta *mahkeme* olarak nitelendirilmeyen bazı kurumlar, sözleşme önünde adil yargılama yapan kurumlar olarak değerlendirilmektedir. Nitekim, taşınmazlara ilişkin işler kurulu⁷⁶¹, itiraz konseyi⁷⁶², toprak reformu kurulu⁷⁶³ gibi kurullar hem üyeleri hem de yapıları bakımından, AİHS'nin 6. maddesinde yer alan mahkeme kavramı içine dahil edilmiştir.

AİHM, belirli konularda hükümete⁷⁶⁴ veya bakanlığa⁷⁶⁵ yapılan başvuru sonucunda, bunların kararlarına karşı ne adli ne de idari yargı organlarına başvuru yolunun ve ne de 6. madde çerçevesinde mahkeme olarak sayılabilecek bir organ tarafından yapılabilecek bir hukuki denetim yolunun kapatılmış olmasının, adil yargılanma hakkını ihlal ettiği sonucuna varmaktadır.

AİHM hakimi, klasik yargı teşkilatı içinde yer almayan bu kurumları bağımsız yargılama yapan kurumlar olarak nitelendirirken bazı ölçütler kullanmaktadır. Bunlar genellikle üyelerinin niteliği, atanma ve görevden alınma usulleri, görev süreleri, emir veren bir üst makamın bulunup bulunmaması, dışarıdan gelebilecek müdahalelere karşı güvencelerinin olup olmadığı gibi sonuç olarak bağımsız bir görüntüye sahip olup olmadıklarına ilişkin ölçütlerdir⁷⁶⁶. Çünkü AİHM'e göre, adaletin yerine getirilmesi yetmez, yerine getirildiğinin gözükmesi de gerekmektedir (*justice must not only be done: it must also be seen to be done*)⁷⁶⁷. Bu noktada önemli olan husus ise, bu nitelikleri haiz olan kurumların kararlarına karşı tam yargı yetkisi ile donatılmış makamlara başvurunun mümkün olmasıdır.

⁷⁶⁰ İNCEOĞLU Sibel, **İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2. Bası, 2005, s: 158.

⁷⁶¹ Sramek, Avusturya'ya karşı (22 Ekim 1984).

⁷⁶² Le compte, Van Leuven Et De Meyer, Belçika'ya karşı (23 Haziran 1981).

⁷⁶³ Ettl ve diğerleri, Avusturya'ya karşı (23 Nisan 1987).

⁷⁶⁴ Bölge tarım komisyonu kararına ilişkin olarak hükümete başvurunun mümkün olduğu iç hukuk düzeninde, hükümet kararlarına karşı başvuru yolunun bulunmaması hakkında Hakansson and Stureson İsveç'e karşı (21 Şubat 1990) parag: 62-63; Zander İsveç'e karşı (25 Kasım 1993), parag 29.

⁷⁶⁵ Pudas İsveç'e karşı (21 Ekim 1987), parag: 40.

⁷⁶⁶ İNCEOĞLU Sibel, s:168.

⁷⁶⁷ Campbell ve Fell, Birleşki Krallık'a karşı,(28 Haziran 1984) parag: 81.

b) Yargılama Yetkisi Bakımından

AIHS'nin 6. maddesi çerçevesinde, iç hukukta yargılama yapan bir organın tam yargısal yetkiyi haiz olması gerekmektedir⁷⁶⁸. Strasburg hakimleri, tam yargılama yetkisinin, başvuru makamının, önündeki konu ile ilgili her türlü olayları ve önemli hukuki sorunları ele alması olarak tanımlamaktadırlar⁷⁶⁹. Başka bir deyişle, bu yargılama yetkisi hem olaylar hem de hukuk açısından konuyu inceleyip, davanın esası hakkında karar verme yetkisi anlamına gelmektedir.⁷⁷⁰

Yargılama yetkisinin sonucuna ilişkin olarak, verilen kararların kesinliğini ortadan kaldıran yasa hükümleri ise, sözleşme hükümlerinin ihlali olarak görülmektedir. Nitekim, AIHM, 6. madde ile garanti altına alınan mahkeme önünde adil yargılanma hakkının, AIHS'nin başlangıcında yer alan hukukun üstünlüğü ilkesi ile birlikte yorumlanması gerektiğini vurgulayarak, hukuki güvenlik ilkesinin, hukukun üstünlüğünün temel bir elemanı olduğu, kesin olarak verilmiş bir mahkeme kararının hiçbir şekilde tartışma konusu edilmemesi gerektiği sonucuna varmıştır⁷⁷¹.

AIHM hakimlerine göre, iç hukukta, söz konusu organa sadece başvuru yapılabilir olması değil, aynı zamanda bu başvurunun etkili de olması gerekmektedir⁷⁷². Bu durum ilk derece mahkemeleri için arandığı gibi, istinaf ve temyiz mahkemeleri için de geçerlidir⁷⁷³. Üst başvuru makamlarının tam yargılama yetkisini haiz olmamaları, bu makamlar bakımından 6. madde çerçevesinde yargılama yetkisini haiz olmadıkları

⁷⁶⁸ Sporrang and Lönroth İsveç'e karşı (23 Eylül 1982).

⁷⁶⁹ Le compte, Van Leuven Et De Meyer Beşçika'ya karşı (23 Haziran 1981) parag: 51; Fischer Avusturya'ya karşı (26 Nisan 1995) idari yargının bu konuda 6. maddenin arandığı özelliklere sahip olduğu hakkında parag: 34; British American Tobacco Hollanda'ya karşı (20 Kasım 1995) parag: 78-84; Bryan Birleşik Krallık'a karşı (22 Kasım 1995) parag: 40--45; Terra Woningen Hollanda'ya karşı (17 Aralık 1996) parag 52.

⁷⁷⁰ İNCEOĞLU Sibel, s: 115.

⁷⁷¹ Brumarescu Romanya'ya karşı (28 Ekim 1998, Büyük Daire kararı), parag 61. İç hukukta bu yönde karar verilmesinin sebebinin siyasi baskının bir sonucu olduğu yolunda eleştiri için bkz: ZUPANČIČ Bostjan M., Access to Court as a Human .right According to the European Convention of Human Rights, Nottingham Law Journal, 2000, Vol. 9(2), s: 1-16'dan aktaran İNCEOĞLU Sibel, s:138-139.

⁷⁷² Airey İrlanda'ya karşı (9 Ekim 1979), parag 25.

⁷⁷³ İNCEOĞLU Sibel, s:117.

sonucunu doğurmaktadır⁷⁷⁴. Bunun yanında, başvuru süreleri bakımından da çeşitli değerlendirilmeler yapılmıştır. Genellikle, başvuru sürelerinin kısa tutulması, adaletin etkin işlemlerini sağlayan bir yöntem olarak kabul edilse de, dava açma imkanını imkansız kılan uygulamaların sözleşme ile bağdaşmayacağına karar verilmiştir⁷⁷⁵. Ayrıca, başvuru usullerinin yeterince açık ve belirli olmaması da aynı şekilde değerlendirilmektedir⁷⁷⁶.

Şu halde AİHS hukukuna göre, bir makamın mahkeme sayılması için adının “mahkeme” olması gerekmemekte, asıl olan yapısı ve yargılama yetkisi bakımından bir takım özel koşulların varlığı aranmaktadır. Bu ölçütlere göre YSK’yı değerlendirebileceği başvurular önüne getirilmiş olsa da, ilk başvuru kabul edilebilirlik kararı sonrasında, başvurucunun davasını takip etmeyeceğine ilişkin beyanı üzerine, ikincisi de seçim uyuşmazlıklarının AİHS’nin 6.maddesi kapsamında yer almaması sebebiyle, konu hakkında karar verilememiştir.

2) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Göre YSK

AİHM’ye yapılan iki başvuru doğrudan YSK’nın seçimlerin yönetimi ve denetimi görevlerini yaparken vermiş olduğu kararlara ilişkin bulunmaktadır. Bunlar M.B. I. AŞ (1) ve İmrek Türkiye’ye karşı (2) kararlarıdır.

a) *M.B. I. A.Ş. Türkiye’ye Karşı*

⁷⁷⁴ Birleşik Krallık’a karşı yapılmış iki başvuruda, Avrupa Hakimleri temyiz makamı olan High Court’un, önüne gelen konu hakkında her türlü araştırma yetkisini bulunup bulunmadığını araştırmış, Bryan kararında, sınırlı da olsa yargılama yetkisine sahip olduğunu kabul edilirken, Kingsley kararında tam aksi yönde karar vererek . High Court’un tam yargılama yetkisini haiz bir makam olmadığı sonucuna varmıştır, bkz: Bryan, Birleşik Krallık’a karşı (22 Kasım 1995) parag 47 vd ve Kingsley, Birleşik Krallık’a karşı (7 Kasım 2000) parag 58 ve 59.

⁷⁷⁵ İNCEOĞLU Sibel, s:132.

⁷⁷⁶ De Geouffre De La Pradelle Fransa’ya karşı (16 Aralık 1992) parag 35.

1994 yılında AİHM'ye yapılan başvurunun konusu⁷⁷⁷ seçim döneminde yapılan bir yayın dolayısıyla, YSK'nın verdiği yayın yasağı kararına ilişkindir. Ancak başvuru, Avrupa Komisyonunun kabul edilebilirlik kararından sonra geri çekilmiştir.

M.B.I. adlı yayın şirketinin, 5 Ocak 1994 günü yaptığı bir yayında, YSK'nın seçim dönemi içinde yayın yapan televizyonların uymaları gereken yayın ilkelerini belirlediği kararı eleştirilmiştir. Hemen ertesi gün, YSK, önceki gün yapılan yayın sebebiyle, 2954 sayılı Kanunun ve bu konudaki YSK kararının ihlal edilmesi sebebiyle, adı geçen yayın şirketine 5 gün süreli yayın yasağı getirmiştir. Bunun üzerine yayın şirketi, YSK'ya başvuruda bulunmuş. Yüksek Kurul, yayında yapılan yorumların, kurul ve üyeleri için onur kırıcı olması ve halkta Yüksek Kurul kararlarına karşı güvensizlik hissi yarattığı gerekçesi ile başvuruyu reddetmiştir. Bundan başka Yüksek Kurul, radyo ve televizyon yayını yapan şirketlerin, 2954 sayılı Kanunun 5. maddesi⁷⁷⁸ ve AYM kararları doğrultusunda, seçim döneminde siyasi parti reklamı yapamayacaklarını hatırlatmıştır⁷⁷⁹. M.B.I. A.Ş., bu karar üzerine, beş gün süreli yayın yasağının öncelikle 10.maddede yer alan ifade özgürlüğünü ihlal ettiğini iddia etmiştir. Bunun yanında, YSK tarafından verilen kararın, çekişmeli usulde verilmemesinin savunma hakkını ortadan kaldırdığını ve bunun da Sözleşmenin 6.maddesinin ihlali sayılacağını ileri sürmüştür.

Avrupa Komisyonu, öncelikle iç hukuk yollarının tüketilip tüketilmediğini araştırmıştır. Hükümet, bu konuda, iç hukuk yollarının tüketilmediği iddiasında bulunmuştur. Hükümete göre, YSK bir idari organdır ve Anayasanın 125. maddesinin son fıkrasında yer alan hükmün tüketilmediği, yani idarenin sorumluluğu çerçevesinde idare mahkemelerine başvuru yapılmadığını dile getirmiştir. Bu iddia üzerine, davacı şirket, Anayasanın 79. maddesi karşısında, 125.maddenin uygulanamayacağını dile getirmiştir. Komisyon, bu konuda, davacı şirket tarafından usulüne uygun olarak

⁷⁷⁷ M.B.I. A.S. Türkiye'ye karşı, No: 25685/94, kabul edilebilirlik kararı, kt: 21 Ekim 1997.

⁷⁷⁸ Bu madde, genel olarak yayın esaslarını düzenlemektedir.

⁷⁷⁹ Yayında yorum yapan kişi hakkında ise, 1995 yılında YSK üyelerinin onur ve haysiyetlerinin kırıcı sözlerde bulunmuş olması sebebiyle, Küçükçekmece Asliye Mahkemesi tarafından Ceza Kanununun 268. maddesi uyarınca 7 ay hapis ve tazminat cezasına hükmetmiş, bu karar Yargıtay tarafından 1996 yılında onanmıştır.

YSK'ya başvurulduğunu belirterek, yapılan başvurunun iç hukukta varolan uygun ve etkin bir başvuru olması sebebiyle, iç hukuk yollarının tüketildiğine karar vermiştir.

Bundan sonra Komisyon sırasıyla, başvuruyu AİHS'nin 6. ve 10. maddeleri çerçevesinde değerlendirmiştir. Öncelikle ele alınan 6. maddeye ilişkin olarak, söz konusu maddenin, davada uygulanabilir bir kural olup olmadığı yolunda bir değerlendirme yapılmadığını ortaya koymuştur. Bunun üzerine, bu sefer hükümet, YSK'nın Yargıtay ve Danıştay'dan gelen üyelerden kurulduğunu ve davacı şirketin usulüne uygun olarak, bu organın kararının bozulmasına ilişkin bir başvuru yaptığını dile getirmiştir⁷⁸⁰. Davacı da, bu konuda iddialarını yenilemiştir. Komisyon ise, YSK'nın 6. madde çerçevesinde bir mahkeme olarak sayılıp sayılamayacağına ilişkin bir değerlendirmenin yapılamayacağına konunun esas incelemesinde ele alınması gerektiğine karar vermiştir⁷⁸¹.

10. maddeye ilişkin olarak ise, hükümet, yorumcunun, TCK'nın 268.maddesi çerçevesinde cezalandırıldığını hatırlatılarak, yapılan yayın yasağının 10. maddede yer alan sınırlama sebeplerine uygun ve meşru olduğunu iddia etmiştir. Oysa davacı, yayın yasağının tamamen bir sansür niteliği taşıdığını ileri sürerek, 10.maddenin ihlal edildiğini savunmuştur.

Bu konuda Komisyon, başvuru konusunda yer alan önemli karışık hukuk sorunlarının bulunduğu sonucuna vararak, yayın şirketi tarafından yapılan başvuruyu kabul etmiştir. Ancak, daha sonra, davacının başvurusunu takip etmeyeceğine ilişkin beyanı üzerine, başvuru konuya ilişkin karar verilemeden sonuçlanmıştır.

Bu karar, inceleme konumuz için oldukça önemli meseleleri ortaya koymaktadır. Öncelikle, YSK'nın hukuki niteliği ilk defa AİHM önünde dava konusu edilmiştir. Bu noktada, hükümetin ileri sürdüğü iddialardan şu sonuç çıkmaktadır. Hükümete göre,

⁷⁸⁰ Bu sefer, Hükümetin, önceki iddiasından vazgeçerek, YSK'yı, 6.madde çerçevesinde bir mahkeme olarak kabul ettiği görülmektedir, s:6. Hükümetin bu tutumunu en çarpıcı şekilde, aşağıda incelenecek olan İmrek kararında da bulunmak mümkündür.

⁷⁸¹ M.B.I. A.S. s:6.

YSK, yayın yasağına ilişkin olarak verdiği kararı bir idari organ sıfatıyla vermektedir. Bu yasak sebebiyle uğranılan zarara karşı, 1982 Anayasasının 125. maddesinin son fıkrasında yer alan *İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür* düzenlemesine başvurulması, yani davacının zararının idare mahkemelerine yapılacak başvuru ile gidermesi gerekmektedir. Ancak, YSK'nın niteliğinin mahkeme olup olmadığına ilişkin olarak ise, tutumunu değiştirerek, yüksek hakimlerden oluşan bir yargı organı olduğunu kabul etmektedir. Görüldüğü üzere, Türk hükümeti, YSK'nın hukuki niteliği konusunda oldukça çelişkili bir tutum sergilemektedir.

Bu başvuruda, Avrupa Komisyonunun 6. madde karşısında YSK'nın niteliğine ilişkin tutumu da oldukça dikkat çekicidir. Öncelikle, tarafların, söz konusu maddeye ilişkin savlarından önce, bu maddede yer alan “bağımsız ve tarafsız mahkeme” konusunda YSK'nın yerini belirlemeye çalışmıştır. Bunu yapmasının en önemli sebebi, başvuru konusu ifade özgürlüğünü kısıtlayan organın niteliğinin, AİHS'nin 6. maddesinde yer alan kriterlere uyup uymadığının ortaya konulmasıdır. Ancak, buna ilişkin henüz bir tespit bulunulmadan, dava geri çekilmiştir.

AİHM'ye yapılan başvuru, kabul edilebilirlik kararı üzerine, başvuru geri çekilmemiş olsaydı, Türk hukukunda önemli bir mesele AİHS sözleşmesi çerçevesinde aydınlatılabilecekti. Ancak, bu karardan 9 sene sonra, ikinci bir şans doğmuş olsa da, başvuru konusunun seçim uyumsuzluğu olması sebebiyle, YSK'nın niteliğine ilişkin bir tespit gene yapılamayacaktır.

b) İmrek Türkiye'ye Karşı

AİHM'ye 2002 yılında P1-3 maddesini konu alan bir başvuru yapılmıştır. Ancak, bu sefer başvuru, 2008 yılında kabul edilmezlik kararı ile sonuçlanmıştır⁷⁸². Söz konusu başvuru adaylıkla ilgilidir.

⁷⁸² İmrek Türkiye'ye karşı, 24 Haziran 2008.

1998 yılında partinin yönetici biriminde görev yapan davacının, bir toplantı sırasında yaptığı konuşma sebebiyle, 28 Eylül 1999 tarihinde hakkında dava açılmış ve TCK'nın 312.maddesine göre ceza almıştır. Bu ceza, 1 Aralık 1999 tarihinde Yargıtay tarafından da onanmıştır. Daha sonra davacı, 2002 yılında, Devlet Güvenlik Mahkemesine başvurarak, 4616 sayılı Kanuna⁷⁸³ uygun olarak, aldığı ceza hükmünün sicilinden silinmesini talep etmiştir. Mahkeme son olarak Eylül 2002 tarihinde verdiği kararla, gereken şartların oluşmamış olması sebebiyle talebi reddetmiştir. Davacının, adli sicilinde 3 Ekim 2007 tarihinde, ceza hükümlülüğü yer almaktadır. Daha sonra 30 Ocak 2008 tarihinde, Adalet Bakanlığı bünyesinde yer alan İstatistik Ve Adli Sicil Genel Müdürlüğü, davacının adli sicil kaydının temiz olduğuna ilişkin bir belge vermiştir.

Davacı hakkında verilen ikinci karar ise, Devletin şahsiyetine hakareten dolayı Nisan 2000 tarihinde verilip, Ocak 2001 tarihinde Yargıtay tarafından bozulan, ilk derece mahkemesince bu sefer 4616 sayılı Kanun çerçevesinde, verilen erteleme kararıdır.

Bu olaylardan sonra davacı, 2002 genel seçimlerinde DEHAP'tan adaylık başvurusu yapmıştır. Eylül 2002'de ise, YSK, seçilme yeterliğine engel bir suçtan dolayı hüküm giymiş olması sebebiyle, davacının adaylık başvurusunu reddetmiştir. Bunun üzerine Yüksek Kurula başvuran davacı, hakkında henüz kesinleşmiş bir yargı kararının bulunmadığını, ayrıca, hakkında soruşturma yapılan konuların, Yasama tarafından, suç sayılmadığını iddia etmiştir. YSK, aynı gün, yapılan başvuruyu, Anayasanın 79. ve 298 sayılı Kanununun 111. ve 132/4.maddelerine göre, kararlarının kesin olması sebebiyle reddetmiştir. Bunun üzerine davacı, adaylık başvurusunun reddedilmesinin AIHS P1-3'ü ihlal ettiği iddiası ve aynı zamanda, YSK'nın AIHS'nin 6. maddesi çerçevesinde tarafsız ve bağımsız bir organ olmadığı gerekçesi ile AIHM'ye başvuru yapmıştır.

Bu başvuruda, hükümet ilk inceleme sırasında, başvurunun iç hukuk yollarının tüketilmemiş olması gerekçesiyle reddedilmesi iddiasını ortaya koymuştur. Mahkeme, iç

⁷⁸³ 23 Nisan 1999 tarihine Kadar İşlenen Suçlardan dolayı Şartla Salıverilme, Dava Ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun, RG: 22.12.2000-24268.

hukukta başka bir mercie başvuru yolunun bulunmadığını hatırlatarak bu savı bertaraf etmiştir.

Başvuru hakkında yapılan değerlendirmeler içinde en önemli kısmı, AIHS'nin 6.maddesine ilişkin değerlendirilmelerin yapıldığı kısımdır⁷⁸⁴. Bu konuda davacı, YSK'nın tarafsız ve bağımsız bir organ sayılamayacağını ileri sürmekte ve kararlarına karşı denetim ve başvuru yollarının bulunmadığından yakınmaktadır. Hükümet ise, YSK üyelerinin Yargıtay ve Danıştay'dan geldiğini, görev ve yetkilerinin kanunda belirlendiğini, bir yargı organı gibi çalıştığını ileri sürmektedir. Ancak, komisyon, AIHS'de yer alan uygulama alanının sadece medeni ve ceza alanındaki uyuşmazlıklar olduğu, seçim uyuşmazlıklarının 6. maddenin kapsamı dışında kalması sebebiyle konuyu baştan reddederek kabul edilmezlik kararı vermiştir.

C) Türk Teşkilatının Niteliği

Anayasanın 79. maddesi seçimlerin yönetim ve denetiminin yargı organları tarafından yapılacağını belirledikten sonra, seçimlerle ilgili diğer maddelerde (m:67, m:127/4, m:135) de yargı organlarının denetiminden bahsetmektedir. Bu itibarla denetimin yargı organları tarafından yapıldığının kabulü gerekmektedir. Burada karşımıza çıkan tek ve asıl sorun, bu maddelerde ifade edilen “*yargı organı*”nından hangi yargı organlarının kastedildiği meselesine ilişkindir. Bu noktada 1982 Anayasasının “*yargı organı*” ifadesini kullandığı maddelere bir göz atmak gerekmektedir. Bunu, Anayasanın sistematüğini takip ederek yaptığımızda, öncelikle karşımıza, Anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı ilkesinin düzenlendiği 11. maddesi çıkmaktadır. Maddeye göre, “*Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır*”. Bu maddeden sonra, hak arama özgürlüğünün düzenlendiği 36. madde ile karşılaşmaktayız. Fakat bu maddede yargı organı değil, “*yargı mercileri*” ifadesi

⁷⁸⁴ Avrupa Mahkemesi, davacının, adaylığını reddedilmemesinin P1-3 çerçevesinde ihlal edilmediği sonucuna varmıştır, bkz: §38-48.

kullanılmaktadır; aynı ifade Cumhurbaşkanının karar ve emirlerine yargı yolunun kapatıldığı 105. maddede de yer almaktadır. Sonra, Anayasanın 68. maddesinin beşinci fıkrasında ve 76. maddenin üçüncü fıkrasında, “*yüksek yargı organları mensupları*” ifadesi tercih edilmiştir. Bunun arkasından konumuz olan 79. madde gelmektedir. Yargı organı ifadesine ayrıca, 108.maddenin ikinci fıkrasında, Devlet Denetleme Kurulunun görev alanı dışında bırakılanlara ilişkin cümlede karşılamaktayız. Son olarak, 145. maddesinin son fıkrasında askeri “*yargı organları*” ifadesine yer verilmiştir. Anayasanın yapılışındaki ayırıma bakıldığında, üçüncü kesimin *Cumhuriyetin Temel Organları* başlığını taşıdığı ve sırasıyla da Yasama (Organı), Yürütme (Organı) ve Yargı (Organı)nı düzenlediği görülmektedir. Bu maddelere ve Anayasanın düzenleniş usulü ele alındığında, “yargı organı” ifadesinin zaman zaman, yargı organında çalışan kişileri, yani hakimleri, zaman zaman da devlet kurumu olarak yargı organını kapsadığı ya da tanımladığı görülmektedir.

Dolayısıyla, anayasa koyucunun, özellikle “hakim”lerden bahsettiği maddeleri⁷⁸⁵ karşısında, Anayasanın 79.maddesi bakımından neden bu kapalı ifadeyi tercih ettiğini anlamak pek mümkün değilse de, 79.maddede yer alan “yargı organı” ifadesinin, kurullarda çalışan hakimleri ifade etmek için kullanıldığı sonucuna varmak mümkündür. Bu sonucun seçim kurulları bakımından da geçerli olup olmadığı ise son olarak ele alınması gereken husustur.

Bu tespitlerden yola çıkarak seçimlerin hem yönetimi hem de denetiminden sorumlu daimi kurulların nitelendirilmesini yapmak gerekmektedir. Ancak, bu hususta bir ayırım yapılması ihtiyacı kendini göstermektedir. Seçim kurullarının, yukarıdaki bölümlerde değinilen hususlar dikkate alınarak nitelendirilmesi, YSK ve diğer seçim kurulları bakımından bizi farklı sonuçlara götürmektedir.

1) Yüksek Seçim Kurulu

⁷⁸⁵ Özellikle temel hak ve özgürlüklere ilişkin maddelerde, bunların sınırlandırılmasına ilişkin ayrık düzenlemelerin yer aldığı fıkralarda, yetkili merciin kararı ve buna karşı hakime başvuru veya hakim kararı ifadeleri kullanılmaktadır, bkz: m: 19-22, m: 28-29, m:33 ve m: 135/7.

Seçim kurullarının hukuki niteliğinin tespit edilmesi konusunda, ilk YSK başkanının yaptığı değerlendirmelere değinmekte yarar vardır. Zira, aynı zamanda Yargıtay birinci başkanlığı görevini de sürdüren Recai Seçkin, seçim kurullarının Anayasanın hükmünden çıkan iki farklı alanda faaliyet göstermeleri sebebiyle, işlemlerin ve kurulların, bu faaliyet alanlarına göre iki farklı nitelik taşıdığını belirtmektedir. Gerçekten, *“Anayasanın hükmüne göre seçim kurullarına hem seçimlerin yönetimi hem de seçimlerde yapılacak itiraz ve şikayetlerin incelenerek karara bağlanması gibi, iki türlü görev ve yetki verilmiştir. Seçimlerin yönetim işleri, hukuki nitelikçe birer yönetim işi, birer idare işi, seçim konularındaki şikayetlerin veya itirazların incelenmesi işleri ise, hukuki nitelikçe, birer yargı işidir. Demek ki, seçim kurulları, hem birer yönetim kurulu, hem de birer mahkeme durumundadırlar⁷⁸⁶* diyerek, seçim kurullarının ve işlemlerinin niteliğini yapılan faaliyetin niteliği ile yani fonksiyonel ölçüte göre açıklamıştır. Daha sonra, YSK'nın, *il seçim kurullarının işlemlerine veya kararlarına karşı ileri sürülen itirazlarda görevli olduğu gibi, kendi yönetim kararlarına karşı ileri sürülecek şikayetlerde de görevli⁷⁸⁷* olduğu yolundaki görüşü ile seçimlerin yönetim faaliyetinin de denetimsiz kalmadığını, ancak, bunun klasik idari denetimden farklı olarak, teşkilatın içinde ve en üstünde bulunan kurum tarafından yerine getirildiğinin altını çizmiştir. Ancak, bu değerlendirme, yönetim görevinin denetiminin gene aynı kurum tarafından yapılmasının sakıncaları konusunda zayıf kalmış bulunmaktadır. Kaldı ki, 298 sayılı Kanununun 131.maddesi düzenlemesinin dar kapsamı, seçim dönemi dışında YSK tarafından verilen diğer bazı yönetim kararlarının denetimsiz kalması sonucunu doğurmaktadır.

Kurulduğu ilk yıllarda, YSK'nın, hem yönetim hem denetim görevi bulunduğu, itiraz ve şikayetler bakımından yargı işleri gören bir kurul olduğu yolunda bir tespit yapılmıştır⁷⁸⁸.

Doktrinde ise, YSK'nın nasıl nitelendirildiğine bakılınca, Yüksek Kurulun daha çok yargısal faaliyeti bakımından bir değerlendirme yapıldığı görülmektedir. Gerçekten

⁷⁸⁶ SEÇKİN Recai, *Seçim İşlerinde İtirazlar Ve Şikayetler Klavuzu*, YSK Yayını, Ankara, 1964, s:8.

⁷⁸⁷ SEÇKİN Recai,s:8.

⁷⁸⁸ ABADAN Nermin, s: 79, dipnot: 23.

kamu hukuku doktrininde yer alan ağırlıklı görüş, YSK'nın seçim uyuşmazlıklarında nihai yetkili olması ekseninden hareketle, Yüksek Kurulun bir yüksek yargı olduğu hususunda birleşmektedir. YSK üyelerinin Yargıtay ve Danıştay'dan gelmesi, seçim uyuşmazlıklarını yargısal usullerle çözmesi ve kararlarının başka hiçbir makam tarafından denetlenememesi özellikleri karşısında, kuruma karma egemen üst yargı mercii⁷⁸⁹ ya da nihai yetkili anayasal kurum⁷⁹⁰ niteliği tanınmaktadır. Aynı şekilde, seçim kurullarının, yürütmenin etkisinden uzak şekilde kurulmaları da seçim yargısında en üst mahkeme sayılmasının gereklerinden biri olarak değerlendirilmektedir⁷⁹¹. YSK'nın yargı organı olduğu yolunda yapılan bir diğer tespit de gene, YSK'nın tutanaklarla ilgili görevinden yola çıkılmaktadır. 1961 Anayasasından önce, tutanakların kabul ve reddinde siyasal düşüncelerin rol oynadığının görüldüğü hatırlatılarak, 1961 ve 1982 Anayasalarınca seçimlerin yönetim ve denetimini tarafsız yargı organına verilmesinin, seçimlerin dürüstlüğünü güvence altına aldığı belirtilmektedir⁷⁹². Seçim kurullarında her daim hakim üyenin bulunması ile seçimlerin bunların yönetim ve

⁷⁸⁹ TEZİÇ Erdoğan, **Anayasa Hukuku**,s:285. DURAN Lütfi, “Yüksek Mahkemeler Arasında İçtihad Uyuşmazlığı”, **İÜMHA Dergisi**, Yeni Seri, Yıl 1, No:1, 1967, s:12. Yazar, 1982 Anayasası döneminde de bu görüşünü devam ettirmiş ve Yüksek Kurulun, Anayasanın yüksek mahkemeleri düzenlediği bölümünde düzenlenmemiş olsa da, kesin ve son yargısal kararlar alabilmesi bakımından, aynı nitelikte olduğu sonucuna varmaktadır, bkz: Duran Lütfi, “Adliye, Genel Yargı Yeri”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 17, Sayı: 1, Mart 1984, s: 5. Ancak yazarın aynı sonuca, HSYK için varması oldukça dikkat çekicidir. Aynı yönde, sadece Devlet organlarına ilişkin sıralamada yargı başlığı altında, YSK ve HSYK'ya yer veren görüş için bkz: ÖZAY İlhan, s: 193.

⁷⁹⁰ TANÖR Bülent - YÜZBAŞIOĞLU Necmi, **Türk Anayasa Hukuku**, Beta Yayınevi, 9. Bası, İstanbul, s:209. Aynı yönde, GÖZÜBÜYÜK Şeref, **Anayasa Hukuku**, S Yayınları, Ankara, 1986, s: 174. KANADOĞLU Sabih, **Alaturka Demokrasi**, s:209. Yazara göre, YSK yargı organı değildir. Yüksek yargıçlardan oluşan anayasal bir kurumdur. Bu itibarla da, Anayasanın 138. maddesinin son fıkrasında yer alan kural ile bağlıdır. Yazarın bu görüşünün, YSK'nın niteliği bakımından sonucu ise, aslında YSK, görevi seçimin düzenli ve dürüst yapılmasının sağlanması olan bir idare olduğudur. ÜZELTÜRK Sultan Tahmazoğlu, “Türk Anayasa Mahkemesi Kararlarında Seçim Sistemleri”, **Anayasa Yargısı**, No: 23, s: 253. Yazar' a göre, *YSK'nın yargısal işlevleri açısından..teknik anlamda mahkeme kavramlarının gereklerini yerine getirmiyor olması onun geniş anlamda mahkeme olarak algılanmasına engel değildir*. Ayrıca, anayasanın, YSK'yı yargı denetimi için bir anayasa kuruluş olarak kurduğu yolundaki görüş için bkz. DAL Kemal, **Türk Esas Teşkilat Hukuku**, Gazi Üniversitesi Yayını, Ankara, 1984, s. 230.

⁷⁹¹ SABUNCU Yavuz, **Anayasaya Giriş**, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2005, s: 119-120. Yazar, YSK ile ilçe seçim kurullarının üyelerinin niteliği bakımından bir fark olduğunu belirtmekle beraber, ilçe seçim kurulunun hukuki niteliğine değinmemektedir. Aynı yönde ARMAĞAN Servet, **Türk Esas Teşkilat Hukuku**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1979, s: 82, 103 vd. Yazar, bir başka eserinde seçim uyuşmazlıkları konusundan, seçim kurullarının hukukun ne olduğunun söylemiş oldukları tespitini yaparak il ve ilçe seçim kurullarının da yargı fonksiyonu ifa ettiğini belirtmektedir. ARMAĞAN Servet, **Anayasa, Seçimler Ve Anayasa Mahkemesi**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1975, s:74. Ancak, bu görüş 298 sayılı Kanunda ve diğer seçim mevzuatında yapılan değişikliklerden sonra geçerliliğini koruyamamıştır. Bu konuya ileride, il ve ilçe seçim kurullarına ayrılan bölümde değinilecektir.

⁷⁹² ÖZBUDUN Ergun, **Türk Anayasa Hukuku**, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2002, s:86.

denetimi altında yapıldığını ifade eden diğer bir görüş de, dolaylı olarak, seçim kurullarını yargı organı saymaktadır⁷⁹³.

Doktrinde bazı yazarlar, seçim kurullarının niteliğine değinmeden, anayasanın ifadesini koruyarak, seçimlerin yargı organlarının yönetim ve denetiminde yapıldığını belirtmekte yetinmektedirler⁷⁹⁴.

YSK bakımında yapılan nitelendirilmelerde, Yüksek Kurulun çifte kimlik taşıyan bir kurum olduğu da ileri sürülmektedir. Bu görüşe göre, anayasal bir Devlet organı ve egemen bir yargı mercii olarak YSK, seçim uyuşmazlıklarına ilişkin faaliyetlerinde bir mahkeme⁷⁹⁵, seçimlerle ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma yetkileri bakımından da bir idari organ sıfatını haiz bulunmaktadır⁷⁹⁶.

YSK'nın kuruluşu, yargısal usullerle seçim uyuşmazlığı çözmesi ve son karar verme yetkisine sahip olması açısından bir yargı organı olduğu yolunda yapılan bir değerlendirme, daha sonra, Yüksek Kurulun Anayasada düzenlendiği yer ve AYM'nin 1992 tarihli kararı ışığında, üyeleri hakimlerden oluşan ve kararları kesin olan bir idari kuruluş haline dönüşmüştür⁷⁹⁷. Yazar, bir yandan, YSK'nın sadece seçim uyuşmazlıklarını çözmekle değil, seçimleri yönetmekle de görevli olduğunun altını çizmekte, bir yandan da YSK bir yargı organı değilse, seçimlerin denetiminin hangi yargı organı tarafından yapılacağına gösterilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Sonucunda, YSK'ya, seçimlerin hem yönetiminin hem de denetiminin verilmesi isabetli bulmamakta ve seçim idaresi konusunda kuvvetler birliği sisteminin bulunduğu dile getirilmektedir.

⁷⁹³ EROĞUL Cem, **Anatüzeeye Giriş**, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2004, s: 333-334.

⁷⁹⁴ SAĞLAM Fazıl - ERÖZDEN Ozan, **Anayasa Hukuku Dersleri**, YTÜ Yayını, No: YTÜ.İK.DK-06.0762, İstanbul, 2006, s: 120. Aynı yönde KOCAOĞLU Mehmet, **Anayasa Hukuku**, YÖK Matbaası, Ankara, 1998, s: 357.

⁷⁹⁵ KANADOĞLU Korkut, **Anayasa Mahkemesi**, s: 173.

⁷⁹⁶ YÜZBAŞIOĞLU Necmi, "3 Kasım 2002 Seçimleri Üzerindeki Gölgeler", s: 186.

⁷⁹⁷ GÖZLER Kemal, **Türk Anayasa Hukuku Dersleri**, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2000, s: 223-224. Değişen görüşü için: GÖZLER Kemal, **Türk Anayasa Hukuku Dersleri**, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2008, s: 253.

Seçim kurullarının niteliğine ilişkin bir diğer görüş, seçim yargısını, beşinci yargı çeşidi olarak belirtmektedir⁷⁹⁸. Yazara göre, *seçim yargısı alışılmış geleneksel yargıdan farklı olarak, seçimlerin genel yönetimine de katıl(maktadır). Oysa bilindiği gibi yargı kural olarak pasiftir. Kendisine başvurulduktan sonra harekete geçer. Seçim yargısını yürüten Yargı örgütü bu genel kuralın dışına çıkarak, Anayasa ve kanunlardan aldığı yetkiyle yürütme işlerine de karışır. Bu sebeple, seçim yargısının verdiği her karar yargısal değildir. Ancak idari nitelikteki kararlara karşı başka yargı yerlerine başvurmak da mümkün değildir.* Kanımızca, Türk seçim hukukunun özelliklerine oldukça uygun bu görüş, 1961 ve 1982 Anayasalarının kabul ettiği sistemi de en doğru şekilde açıklamaktadır. Gerçekten, seçim kurulları içinde YSK'nın, kaynağını doğrudan anayasadan alan özerk bir düzenleme alanı ve yine kaynağını doğrudan anayasadan alan özerk bir denetim alanı bulunmaktadır. Bu görüş aynı zamanda özerk bir seçim yargısının varlığını kabul eden görüşleri de desteklemektedir⁷⁹⁹. Nitekim YSK, Seçim Kanununda yer alan yargı hükümlerinin *“idare yargısına ilişkin özel nitelikte hükümler(den olduğuna ve) özel hükmün üstün tutulması(nın) hukukun ana kurallarından (olduğuna)”*⁸⁰⁰ karar vererek, seçim yargısının bu özelliğine işaret etmiştir.

Ancak, seçim kurullarını yargı organı olarak kabul etmekle beraber, Anayasada tanımlanan görevi kapsamında olmadığını ortaya koyan Uyuşmazlık Mahkemesinin 1986 ve 1987 yılındaki kararlarından sonra, yukarıda aktarılan tespitte dikkat çekilen idari kararların denetimsiz olması konusunda, seçim yargısının idari yargı altına alınarak hak arama özgürlüğünü güvence altına alacak bir çözüm önerilmektedir. Bu şekilde, Uyuşmazlık Mahkemesinin yargı yeri olarak kabul ettiği, seçim kurullarına, var olan

⁷⁹⁸ YAYLA Yıldızhan, **Türk Yargı Örgütü**, İstanbul, 1981, s: 17-19. Yazar, ilçe seçim kurulunun gerçek bir yargısal niteliğinin olmadığını, sandık kurulunun ise tamamen idari nitelikte bir kurul olduğunu belirtmektedir. Bu sebeple de sonuncusunu tamamen seçim yargısı dışında kabul etmektedir.

⁷⁹⁹ GÜNDAY Metin, **İdare Hukuku**, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2002, s: 6. Yazar, seçim uyuşmazlıklarına ilişkin görevleri noktasından yola çıkarak, YSK'nın idare olmadığı sonucuna varmakta ve seçimlere ilişkin şikayetleri ve itirazları karara bağlamakla görevli ilçe ve il seçim kurulları ve bu kurulların kararlarını kesin olarak incelemekle görevli YSK'nın oluşturduğu bir seçim yargısının bulunduğuna ilişkin bir tespit yapmaktadır. YSK'nın bağımsız bir yargı çeşidinde görev yapan yüksek yargı organı konumunda bulunduğu konusunda bkz. ARSLAN Ramazan - TANRIVER Süha, **Yargı Örgütü Hukuku**, Yetkin Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2001, s: 167.

⁸⁰⁰ YSKK No: 1963/203, kt: 4.11.1963, s: 92-94.

yargı teşkilatı içinde bir yer bulunması, mevzu hukuktaki aksaklıkları aşmayı sağlayacağı ileri sürülmektedir⁸⁰¹.

YSK kararların bakıldığı zaman, Yüksek Kurulun bazı hallerde kendi nitelendirmesini de yaptığı görülmektedir. Yüksek Kurul, “*kamu seçimlerini yönetip denetlemekle yetkili özerk bir anayasa kuruluşu olup hem yönetim hem de bir Yüksek seçim yargı organı sıfatıyla görev yapmakta*”⁸⁰², “*seçim işlerinde en yüksek idare yeri ve bu işlerde en yüksek yargı yeri*”, “*bağımsız bir anayasa kuruluşu*”⁸⁰³ olduğunu kabul etmekte; hatta, ilk yıllarda “*yönetsel değil yargısal görevlerini ilgilendiren işlerde AYM’ye gidilmesi(nin) mümkün*”⁸⁰⁴ olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, yukarıda ele alınan mevzuat hükümleri, yargı kararları, doktrinde ileri sürülen görüşler ve nihayetinde YSK kararları beraber değerlendirildiğinde, YSK’nın çifte kimliğe sahip bir anayasal kurum olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Kanımızca, olan hukuku isabetli şekilde ortaya koyan bu nitelendirmeyi biraz daha ileri götürerek, YSK’nın açık olarak ağır basan bu özelliği dikkate alınarak özel yetkili bir yargı organı olduğunun kabul edilmesi daha isabetli olacaktır.

Bu fikre karşı, YSK’nın Anayasa metninde, diğer Yüksek Mahkemeler gibi düzenlenmediği, bu itibarla da, yargı organı kimliği vermenin mümkün olmadığı eleştirisi haklı olarak ileri sürülebilir. Gerçekten, 1982 Anayasasının Yargıtay’ı düzenleyen 154., Danıştay’ı düzenleyen 155., Askeri Yargıtay’ı düzenleyen 156. ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesini düzenleyen 157. maddelerinin hepsinde görev konularında “*ilk ve son derece mahkemesi*” oldukları, “*kuruluş, işleyiş ve yargılama*

⁸⁰¹ Seçim yargısını idari yargının içinde sayan görüş için bkz: KUNTER Nurullah, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Kazancı, İstanbul, 7. Bası, İstanbul, 1981, s: 15-16.

Yerel idare seçimleri ile ilgili uyuşmazlıkların nitelikleri gereği idari yargının görevine girdiği konusunda bkz. GÖZÜBÜYÜK Şeref - TAN Turgut, **İdare Hukuku**, Cilt II, s: 104-106. Yazar, seçim kurullarının kurulmasıyla, Danıştay kararları tarafından, konunun idari yargının dışına çıkarıldığını belirtmektedir. Ancak, konuyu sadece mahalli idareler seçimi ekseninden ele almak, varılan sonucun milletvekili genel seçimleri bakımından geçerli olup olmayacağı sorusunu akla getirmektedir.

⁸⁰² YSKK No: 1967/2, kt: 18.1.1967, s: 5-15.

⁸⁰³ YSKK No: 1970/103, kt: 1.4.1970, s: 63-65.

⁸⁰⁴ YSKK No: 1963/618, kt: 3.12.1963, s: 161-165.

usullerinin...mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına/gereklerine göre kanunla düzenleneceği” belirtilmektedir. Durum YSK bakımından değerlendirildiğinde ise, “ilk ve son derece mahkemesi” olduğu ifadesine Anayasanın 79.maddesinde yer verilmemesinin sebebinin, Yüksek Kurulu “mahkeme” denmemiş olmasından ileri geldiğini, bunun seçim hukuku bakımından YSK’nın son derece mahkemesi sayılmasına engel olmayacağını düşünmekteyiz.

Gerçekten, seçim kanunlarına bakıldığında, silsile ile yukarı çıkan başvuru yollarında, alt kurul kararlarının kesinleşmesinden önce üst kurula başvuru kabul edilmiştir. Başvuru süresi geçen bir talebin incelenmesi ne alt kurullar ne de YSK tarafından mümkün değildir. Bunun yanında, seçim hukukunun en önemli yanı olan tutanaklara ve seçimlerin iptaline ilişkin itirazlar hakkında tek karar mercii YSK’dır. Ayrıca, 298 sayılı Kanunun 131.maddesinde düzenlenen şikayet usulü, seçim hukukuna özgü bir karar düzeltme müessesesi olarak kabul edilirse, YSK’nın bu işlere özgü ilk inceleme mercii olduğu gerçeği de ortaya çıkmaktadır. Bu itibarla da, kuruluşu, işleyişi, yargılama usullerinin mahkeme bağımsızlığı ve hakim teminatı esaslarına göre düzenlenmesi kuralına da, Anayasanın 138., 139. ve 140.maddeleri karşısında, kanımızca ihtiyaç yoktur. Zira YSK, bu güvencelere sahip Yüksek Yargı üyelerinden oluşmaktadır. Kaldı ki, anayasal sistemimizde bulunan Anayasa Mahkemesine ilişkin düzenlemelere bakıldığında, AYM için de böyle açık bir hükmün bulunmadığı görülmektedir. Bu eleştiriye katılabileceğimiz tek nokta, yargılama usullerine ilişkindir. Çünkü, her ne kadar 298 sayılı Kanunda bazı kurallar yer almakta ise de, seçim hukukunda daha etkin denetimin sağlanması için, bu hükümlerin yeniden düzenlenmesi veya en azından Danimarka veya İspanya’da olduğu gibi, hangi yargılama hukuku kurallarının uygulanacağını açık olarak belirlenmesi gerekmektedir.

YSK’nın özel görevli bir yargı yeri olarak değerlendirilmesinin, Yüksek Kurulun yönetsel görevleri, özellikle düzenleme yapma yetkisi üzerindeki etkisi ele alınacak olunursa, öncelikle, üyelerinin yüksek yargıdan gelmelerinin yaptıkları işlemlere bir dokunulmazlık niteliğini kazandırdığını söylemek pek mümkün değildir. 1982 Anayasasının 2.maddesinde yer alan hukuk devleti ilkesi ve Anayasanın ilgili hükümleri gereği, yasama ve idare yargı denetimine tabidirler. Buradaki en temel amaç,

özgürlüklerin özelde siyasi iktidarların genelde de Devlet iktidarının gücünden korunmasının sağlanmasıdır. Bu itibarla, YSK'nın yapısı bakımından bağımsızlık güvencelerini haiz kişilerden oluşması, bu yönde bir korumayı gerektirmeyeceği iddiasını ortaya koyabilir. Fakat, seçim hukukunun teknik yönü itibarıyla, siyasi hakların yapılan düzenlemelerle etkilenebileceği durumlar gündeme gelebilmektedir. Bunun yanında, seçimlerin yönetimi bakımından yürürlükte olan uygulamalarda, Türk siyasetinin yargıyı etkileme alışkanlığının, dolaylı şekilde devam ettiği görülmektedir. Bu itibarla, YSK'nın düzenleyici işlemlerine karşı başvuru yollarının kabul edilmesi gerekmektedir. Konuya mevzu hukuk bakımından yaklaşıncı, iki çözüm yolu olduğu düşünülebilir. Bunlardan ilki, idari işleme karşı idari yargı yoluna, yani idare mahkemelerine başvurulmasıdır. İkincisi ise, yakın tarihte Türk hukukuna giren anayasa şikayeti yoluyla, siyasi hakkı ihlal edildiği iddiasının AYM'nin önüne taşınabilir olmasıdır. Ancak bu çözümlerin yeterli derecede etkili olacağı kanısını taşımamaktayız. Öncelikle, üyeleri hem Yargıtay hem de Danıştay'dan gelen YSK'nın işlemlerine karşı Danıştay'a başvuru usulünün kabulü, 1961 Anayasası döneminde YHK ile Danıştay arasında yaşanan sessiz savaşın benzer bir örneğini tekrar gündeme getirebilir. Daha da ötesi, olası bir iptal kararının gerekçesi, YSK'nın, kendisine Anayasa tarafından verilen seçimlerin doğru ve dürüst yapılması görevini ihlal ettiği sonucunu doğurabilir. Diğer çözüm yolu ise, henüz kanuni düzenlemesi yapılmamış olması ve AYM'nin YSK'yı nasıl nitelendireceğini öngörmek mümkün olmadığından, etkin bir denetim sağlamaktan uzak olacaktır.

Şu halde konu delege feranda bakımından ele alınırsa, ileri sürülebilecek çözüm önerisi, YSK'nın düzenleyici işlemlerine karşı, gene YSK'ya, fakat bu sefer yargı organı sıfatıyla başvurulmasıdır. Ayrıca, bu başvurularda, Yüksek Kurulun, sadece düzenlemeyi yapan üyeleri ile değil, yedeklerle birlikte toplanmasının sağlanması isabetli olacaktır. Bu hususlar da kuşkusuz bu yönde yasal düzenlemelerle mümkün olabilecektir.

Ayrıca, YSK'ya yapılan başvurularda, seçim mevzuatında yer alan anayasaya aykırılıkların itiraz yoluyla AYM önüne götürülebilmesi yolunun açılması yerinde olacaktır. Gerçekten şu andaki düzenleme ve YSK kararları, seçim mevzuatında

değişiklik yapan kanun koyucunun iradesinin, sadece iptal davası ile denetlenmesini mümkün kılmaktadır. Örneğin, 2006 yılında 2839 sayılı Kanunun 26.maddesinin d) bendinde yapılan değişiklikle “bağımsız adaylar, son sıradaki siyasi partiden sonra yer alır” kuralı kabul edilmiştir. Bu kural, bağımsız adaylar bakımından seçim yarışında eşitliği siyasi partiler lehine bozan bir düzenlemedir. Ancak, yetkililerce iptal davası açılmadığından konu AYM önüne gelmemiştir. Eğer itiraz yolu açılırsa, buna karşı, YSK’ya yapılacak bir şikayette, durumun Anayasanın 2. ve 10. maddelerini ihlal ettiği ileri sürülerek, AYM’ye itiraz yoluyla başvuru sağlanabilir; kural hem eşitlik hem de demokratik hukuk devletine aykırılık yönünden incelenip AYM’ce iptal edilebilirdi.

2) İl Ve İlçe Seçim Kurulları

YSK, gerek 1961 Anayasasının 75., gerek 1982 Anayasasının 79. maddelerinde yer alan “*seçimler yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır*” kuralında yer alan yargı organları ifadesini, 298 sayılı Kanunun seçim kurullarını düzenleyen maddeleri ile birlikte değerlendirdiğinde, seçimlerin “hakimlerin” yönetim ve denetimini altında yapılması sonucuna varmaktadır. Bu itibarla maddede geçen “yargı organları” ifadesi seçim kurullarını kapsamamaktadır. Bu ifade kurullarda çalışan hakimleri ifade etmektedir. Yukarıda ele aldığımız “yargı organına” ilişkin Anayasada geçen ifadeler ile Anayasanın 135. ve 127/4.maddeleri beraber okunduğunda da bu sonuca ulaşmak mümkündür. Bu durumda üyeleri hakimlerden oluşan il seçim kurulu ile ilçe seçim kurulu bakımından bir ayırım yapmak gerekmektedir. Nitekim, YSK da bu yönde kararlar vermektedir. “*Yasalarımızda, ilçe seçim kurulu başkanlığı görevinin yalnız hakimler tarafından yapılması ilkesi öngörülmüştür. Zira kanun koyucu, seçimlerin denetim ve gözetimini tüm olarak yargı organlarına vermiş bulunmaktadır*⁸⁰⁵” diyerek, durumu açık bir şekilde ortaya koymuştur.

Seçim mevzuatlarındaki hükümler değerlendirildiğinde, sadece hakim üyelerden oluşsa da, il seçim kurulunun daha çok idari yetkileri olduğu görülmektedir. Bu noktada, 298 sayılı Kanunun 55/A maddesinin beşinci fıkrasında yer alan hüküm ile 442 sayılı

⁸⁰⁵ YSKK No: 1969/344, kt: 28.6.1969, s: 140-143.

Kanunda seçimlerin iptali hakkında kesin karar verme yetkisi tanıyan ek madde 7 hükmü, ayrıık yargısal görevler olarak kalmaktadır. Bu itibarla, il seçim kurulu, sınırlı yargısal görevleri olan idari bir kurul olarak değerlendirilebilir.

YSK, ilçe seçim kurullarının, hukuki nitelikleri bakımından hem birer idare organı hem de birer yargı yeri olduklarını kabul etmektedir⁸⁰⁶. Doktrinde ise, il seçim kurulları ile birlikte ilk derece yargı organı olduğunu ileri süren görüş⁸⁰⁷ olduğu gibi, ilçe seçim kurullarının yargısal bir kurul olmadığını savunan görüş de vardır⁸⁰⁸. Bu itibarla, ilçe seçim kurullarının kurul olarak çalışırken daha çok bir idare organı, ilçe seçim kurulu başkanına ait görev ve yetkiler yerine getirilirken de daha çok bir yargı yeri olduğunu söylemek daha isabetli olacaktır. Nitekim, ilçe seçim kurulu başkanı hakime, milletvekili genel ve mahalli idareler seçimleri dışındaki seçimlerle ilgili verilen diğer görevler, bu hakimin seçim hukuku konusunda bilgi sahibi bir yargı organı olmasından kaynaklanmaktadır⁸⁰⁹.

⁸⁰⁶ YSKK No: 1961/49, kt:1.6.1961, s: 24-26.

⁸⁰⁷ ARSLAN Ramazan - TANRIVER Süha, **Yargı Örgütü Hukuku**, s:162-164.

⁸⁰⁸ YAYLA Yıldızhan, **Türk Yargı Örgütü**, s: 19.

⁸⁰⁹ Uyuşmazlık Mahkemesi ile birçok Yargıtay kararına konu olmuş olan ve tam olarak çözülmemiş olan bu görev ve yetkinin, bir yandan seçim teşkilatının görev bütünlüğünü bozduğu bir yandan da ilçe seçim kurulu başkanı hakimin iş yükünü fazlasıyla arttırdığı görülmektedir. Nitekim, bazı Yargıtay kararlarında, görevi savsama suçundan yargılaması yapılan sanık hakimlerin ileri sürdükleri gerekçelerden biri de, seçim kurulu başkanı hakim olmalarının işlerini gereği gibi yapmalarına engel olduğudur (Y. Ceza Genel Kurulu, E 2002/4-52, K 2002/184, kt: 5.5.2002; Y. Ceza Genel Kurulu, E 2001/4-421, K 2002/171, kt: 12.2.2002). Ayrıca, Yargıtay'ın sendika şube genel kurullarına delegeleri seçimlerini ayrı hakime, iş hakimine; zorunlu organlara delege seçimlerini ise ilçe seçim kurulu başkanı hakime verilmesine ilişkin bir görev ayırımının çok isabetli olmadığı kanısındayız. Zira, önemli olan her seçimin dürüst yapılmasıdır. Bunu sağlayan ise hakim gözetimi ve denetimidir. Dolayısıyla da, bu tür seçimler bakımından, yeni bir düzenleme ile seçimlerin konusuna göre bir ayırım yapılırak, farklı konudaki seçimlerin, seçim kurulu üyeliği yapabilecek kıdemi haiz hakimler arasında paylaşılması düşünülebilir. Başka bir çözüm olarak da, ildeki en kıdemli 4 hakimin mutlaka seçim kurulu üyesi olması sayesinde seçim hukuku bakımından aralarında bir fark olmadığından, bu seçimler bakımından dörde bölünebilir ve görev ve yetkiler lokale göre belirlenebilir.

SONUÇ

Türk hukukunda seçimlerin yönetimi ve denetiminden sorumlu daimi seçim kurullarının, yapısal ve işlevsel yönlerini ortaya koyarak hukuki niteliklerini belirlemeyi amaçlayan çalışmada varılan sonuçlar, sistematik olması bakımından tespit ve öneriler başlıkları altında ele alınabilir.

Tespitler:

Öncelikle, çalışmanın başında yer alan seçimlerin yönetimi ve denetimine ilişkin karşılaştırmalı hukuk düzenlemelerinin irdelenmesinde, ele alınan ülkelerin, kendi siyasi dinamikleri ve hukuki yapılarına göre seçim yönetimi ve denetimi modelleri seçtikleri; karşılaştırmalı hukuk verileri ışığında seçimlerin yönetimi ve denetimi alanında ortak ilke ve kuralların tespitinin şu an için mümkün olmadığı; bu sebeple de her ülke düzenlemesinin kendi özelliği içinde değerlendirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca, seçimlerin hem yönetiminden hem de denetiminden sorumlu YSK benzeri kurumların ancak bazı Latin Amerika ülkelerinde “seçim mahkemeleri” adı altında yer aldığı, fakat bu kurumların gerek teşkilat yapısı gerekse işleyiş bakımından Türk seçim hukukuna ışık tutmaktan oldukça uzak olduğu tespit edilmiştir.

Türk seçim teşkilatının kurumsal ve işlevsel incelemesine ayrılan iki ana bölümün ilkinde, seçim yönetim geleneğinin Türk hukukuna çok yabancı olmadığı görülmüştür. Bundan sonra, özellikle çok partili sisteme geçişten sonra yapılan seçimlerde yaşananlar, seçimlerde doğruluk ve dürüstlük kurallarını tesis edecek bir sistemin benimsenmesi, başka bir deyişle, seçim işlemlerinin etkin denetiminin sağlanması ihtiyacını hissettirmiştir. 1950 yılında kabul edilen 5545 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu, bu ihtiyacı gidermek amacıyla, seçim işlerinin gözetimini yargı organlarına bırakan bir sistemi benimseyerek, her türlü etki ve baskıdan uzak, bağımsız bir seçim teşkilatı kurmaya çalışmıştır. Gerçekten, 5545 sayılı Kanun seçimlerin doğruluğunun ve dürüstlüğünün sağlanması amacıyla kurulan teşkilatın şu esaslara dayanmasını

öngörmüştür: seçimlerin, hakim üyelerin başkanlığında çalışan ve aralarında siyasi partilerden gelen üyelerin bulunduğu ve sadece seçim zamanı kurulan kurullar ile üyelerinin Yargıtay ve Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından seçilen yüksek hakimlerden oluşan ve daimi görev yapan YSK tarafından yönetimi; merkezi idare tarafından oluşturulan seçmen kütüklerine ilişkin uyuşmazlıkların sulh hakimi, seçimlerden sonra ortaya çıkanlar dışında kalan her türlü uyuşmazlığın YSK tarafından denetimi ve kesin karara bağlanması; seçimlerden sonra çıkan uyuşmazlıklar hakkında ise, YSK'nın hazırlayacağı rapor üzerine TBMM'nin karar vermesi. TBMM'ye ait olan bu yetki, 1954 yılında 6272 sayılı Kanunla yapılan değişiklik ile, özellikle seçimlerden sonra çıkan uyuşmazlıklar hakkında gerekli her türlü incelemeyi yapma yetkisi bulunan, üyeleri Yargıtay ve Danıştay'dan gelen yüksek hakimlerden oluşan ancak mahkeme sıfatı verilmeyen Yüksek Seçim Kurulu'na bırakılmıştır.

Bu Kanunun önemi, 1961 Anayasası döneminde hazırlanan 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri Ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanuna mehz teşkil etmesidir. Aynı şekilde, bu Kanunla benimsenen seçim teşkilatı, 1961 Anayasasının 75. ve 1982 Anayasasının 79. maddesi ile düzenlenerek anayasal bir güvenceye kavuşturulmuştur. Halen yürürlükte bulunan 298 sayılı Kanun, her türlü seçimde uyulması gereken temel seçim hukuku normlarını içinde barındıran ve bunları uygulamakla görevli olan teşkilatı gösteren temel seçim kanunudur. Seçim teşkilatı, ilk haliyle, daimi görev yapan ve üyeleri yüksek hakimlerden oluşan YSK ve 1979 yılındaki değişikliğe kadar sadece seçim zamanı kurulan alt seçim kurullarından oluşmaktaydı: Üç hakimden oluşan il seçim kurulu ve bir hakim ile siyasi partili üyeler ve devlet memurlarından oluşan ilçe seçim kurulu. Bu yapı, 5545 sayılı Kanunla kurulan teşkilatı ana hatlarıyla korumakla beraber, seçim kurullarının görev ve yetkileri konusunda bazı yeni düzenlemeler getirmiştir. Bu düzenlemelerin ilki, seçmen kütüklerinin hazırlanmasına ve denetlenmesine ilişkindir. Seçmen kütüklerinin hazırlanması görevi, merkezi idarenin yönetiminden alınmış ve bu görev, denetim ve kesin karar verme yetkisi olan ilçe seçim kurulu başkanı olan hakime verilmiştir. 298 sayılı Kanunun getirdiği temel yeniliklerden bir diğeri ise, seçim denetim yollarının düzenlenmiş olmasıdır. Kurulların kuruluş işlemlerinden başlayarak diğer tüm seçim iş ve işlemlerinin, şikayet ve itiraz yollarıyla seçmenler tarafından denetlenebilmesi yolu açılmıştır. 298 sayılı Kanunun istisnai olarak

belirlediği bazı durumlar dışında, kural olarak alt kurul kararlarına karşı önce bir üst kurula, son aşamada ise YSK'ya başvuru mümkündür. YSK da, yaptığı inceleme neticesinde seçim uyuşmazlıklarına kesin şekilde son vermektedir. 1982 Anayasasının 79. maddesi hükmüne göre de, YSK'nın bu kesin kararlarına karşı başka bir başvuru yolu bulunmamaktadır. Görüleceği üzere, 298 sayılı Kanun, Anayasa tarafından güvence altına alınan seçme ve seçilme hakkının etkin kullanılabilmesini sağlamak için, bağımsız ve tarafsız çalışan bir yönetim ile seçim uyuşmazlıklarının çözümü bakımından, en son aşamada yüksek hakimlerden oluşan bir kurulun, önceden belirlenmiş usul kurallarıyla uyuşmazlığı kesin şekilde sonlandıran bir denetim mekanizması oluşturmaya çalışmıştır.

Ancak, bu Kanunda yer alan bazı düzenlemelerin anayasal güvenceyi yerine getirmekte yapısal yönden yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. Özellikle kurul üyelerinin statülerine, kurulların çalışma usullerine, teşkilatın mali kaynaklarına ilişkin olanların, seçimlerin doğruluğunun ve dürüstlüğünün sağlanması amacıyla kurulmak istenen bağımsız teşkilat yapısını zayıflattığı, bu durumun da, çalışmanın ikinci bölümünü oluşturan teşkilatın işlevsel yönünü etkilediği görülmüştür. Seçim Kanununu uygulamakla görevli olup, önlerine gelen uyuşmazlıkları çözme ile görevli olan kurulların bağımsızlık ve tarafsızlık güvencelerine ne kadar sahip oldukları, kurulların verdikleri kararların hangi konularda şekli ya da maddi anlamda kesinlik etkisine sahip olduğu gibi hususların Kanunda yeteri kadar açık ifade edilmemiş olduğu ve bu konularda YSK kararlarının da istikrarlı olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca, hem 1961 hem de 1982 Anayasalarında seçimlerin gerçekleştirilmesi için her türlü iş ve işlemleri yapma ve yaptırmakla görevli bulunan seçim teşkilatının bütçesinin ve kurul üyeleri dışında teşkilatta çalışan diğer personelin kadrolarının Adalet Bakanlığına bağlı olması, seçimlerin etki ve baskıdan uzak şekilde gerçekleştirilmesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Seçimlerin yönetimine ve denetimine ilişkin düzenlemelerin ele alındığı ikinci bölümde, öncelikle seçimlerin yönetimi bakımından, 298 sayılı Kanunda özellikle son dönemlerde yapılan değişiklikler neticesinde, seçmen kütüklerinin hazırlanması ve denetlenmesi konusunda, seçimlerin yönetimini ve denetimini yargı organlarının eline bırakan anayasal güvencenin zayıfladığı ve seçmen kütükleri ile ilgili faaliyetlerin

giderek yürütmenin etkisi altına girmeye başladığı tespit edilmiştir. Gerçekten, yukarıda da ifade edildiği üzere, seçmen kütük bürolarında çalışan personelin Adalet Bakanlığı kadrolarına bağlı olması, seçimler için gereken ödeneğin Adalet Bakanlığı bütçesinden karşılanması ve de özellikle seçmen kütük bilgilerinin İçişleri Bakanlığı bünyesindeki verilerden elde edilmesi, YSK'nın bu alandaki görünümünü ve işleyişini olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla günümüzde, bu yönetsel görevin bağımsız bir görünüme sahip olduğunu söylemek zordur. Ayrıca, seçimlerin doğruluğunun ve dürüstlüğünün sağlanması amacıyla tam kanunsuzluk içtihadını yaratan YSK'nın, diğer yönetsel görevleri bakımından da giderek daha pasif bir kurul haline dönüştüğü tespit edilmektedir. Bu konuda verilecek en önemli örnek ise, seçim propagandalarına ilişkindir. YSK uzun yıllar, seçmen iradesini etkileyebilecek her türlü basın yayın araçlarının seçim döneminde toplatılmasına, hatta, seçim döneminde ulusal televizyonda yayınlanan bir başbakanlık genelgesi üzerine yapılan başvurudan sonra, seçmen iradesini iktidar lehine etkileyeceği gerekçesiyle bu tür genelgelerin seçim döneminde yayınlanamayacağına karar vermişken, son dönemde bu alanda Kanunun propaganda ile ilgili hükümlerine aykırı davranışların suç oluşturacağını bildirmekten öteye gitmemektedir.

298 sayılı Kanunun seçimlerin denetimine ilişkin düzenlemeleri de, bazı sıkıntıları ortaya koymaktadır. Seçim kurullarına başvuru şekilleri, süreleri ve yolları oldukça karışık ve düzensizdir. Yapılan başvuruların görüşülmesine ilişkin usul hakkında Kanun suskun kalmakta, boşluk YSK kararları ile doldurulmaya çalışılmaktadır. Bu noktada, Yüksek Kurul için dahi önceki içtihatlara ulaşmada yaşanan zorluklar, benzer konularda çelişkili kararlar verilmesine yol açmaktadır. Bunun sonucu olarak da, hukuki istikrar sağlanamamakta ve hukuk güvenliği zedelenmektedir. Bu konudaki en önemli örnek, YSK'nın tam kanunsuzluk kararlarıdır. Yüksek Kurul ilk yıllarda, alt kurulların görev sınırlarını aşarak yaptıkları işlemlere ve aldıkları kararlara karşı yapılan başvuruları, sürelerin geçmiş olmasını bir engel görmeyerek ve 1961 Anayasasının 75. maddesini temel hukuki dayanak sayarak görüşmesi suretiyle tam kanunsuzluk adı altında başlattığı uygulamasını, 1960'lı yılların ortasından sonra, seçilen adayların, seçimden önce varolan ancak seçimden sonra ortaya çıkan seçilme engelleri bulunduğu ilişkin başvurular için de süreleri dikkate almayarak devam ettirmiştir. Tam kanunsuzluk

kararlarının yıllar içindeki seyrine bakıldığında, içtihatla açılmış olan bu yolun, sadece önceden yapılmış bir seçim işleminin veya kararının düzeltilmesinde uygulanmadığı, zaman içinde alt kurulların YSK'nın ilke kararlarına uymamış olduklarının tespiti durumlarında ya da 298 sayılı Kanunda belirtilen usullere aykırı yapılan seçim faaliyetlerinin (oy sayımının jandarma karakolunda yapılması gibi) denetimi ve iptali için de uygulandığı görülmektedir. Ancak, YSK'nın, genişleme gösteren bu içtihadını, özellikle 1982 Anayasası döneminde giderek daralttığı ve önüne gelen benzer başvurularda, 298 sayılı Kanununun 130.maddesinin dördüncü fıkrası ile sınırlı çekimser yorumlar yapmaya başladığı tespit edilmektedir.

YSK kararları ışığında, seçimlerle ilgili düzenlemelerin daimi kurulların görev ve yetkileri çerçevesinde yapılan incelemesi neticesinde, Kanunda yer alan tüm aksaklıklara rağmen, doktrinde de ağırlıklı olarak yer alan görüşler ışığında, YSK'nın önemli bazı yönetsel görevleri bulunan bir yargı organı olduğu söylenebilir. Ancak bu sonucun önündeki en temel engel, Anayasa Mahkemesinin 1992 yılında verdiği karardır. AYM bu başvuruda, *“seçim kurulları(nın) ve seçimlerle ilgili yasa hükümleri(nin) kendine özgü bir çözüm ve kurallar bütünü”* olduğunu söylerken, aslında tam olarak seçim hukukunun ve teşkilatının diğer yargı teşkilatına benzemeyen yönünü ortaya koymakta ve Anayasanın 152.maddesine göre “mahkeme” kavramını belirlerken kullandığı klasik şablonunun burada uygulanmasının mümkün olmadığını kendisi de kabul etmiş bulunmaktadır. Gerçekten, Türk seçim hukukunda seçimlerin yönetimini ve denetimini düzenleyen kuralların konusu, uyuşmazlık türleri ve uyuşmazlığı çözme usulleri, diğer yargı teşkilatlarının organlarından ve işleyişinden farklıdır ve bu durum, tamamen Türk seçim hukukunun kendine has özelliğinden kaynaklanmaktadır.

Konuya AİHS çerçevesinden bakıldığında, Sözleşmenin 6.maddesinde yer alan “mahkeme” kavramını geniş yorumlayan AİHM'ye göre de, YSK, karar makamlarının bağımsızlık ve tarafsızlık güvenceleri ile donatılmış bulunan ve konusuna has özellikler taşıyan uyuşmazlıkları belirli bazı usullerle çözümleyip karara bağlayan bir yargı organı sayılabilir. Fakat bu sonucun AYM tarafından sorun yaratan tarafı, “mahkeme” sıfatını, değil “kurul” sıfatını taşıyor olmasıdır. Diğer genel yargı yollarında, bu sığata sahip olup uyuşmazlık çözen ve gerektiğinde de Anayasanın 152.maddesine göre anayasaya

aykırılık itirazı yapabilen Kurullar kabul edilmişken, YSK'nın ayırık tutulmaması gerektiği söylenebilir.

Öneriler:

Türk hukukunda seçimlerin yönetimi ve denetimi için oluşturulan seçim teşkilatı, kurulduğu yıldan günümüze kadar, yaklaşık 60 yıldır, ilgili yasal ve anayasal düzenlemeler çerçevesi içinde mümkün olduğunca kuruluş amacını gerçekleştirmeye yönelik şekilde kararlar vermiş, toplum gözünde güvenilirliğe sahip bir kurum olmuştur. Bu sebeple, seçilen teşkilat modeli kendi orijinalliği ile muhafaza edilip, işleyişin önünde asıl sorun yaratan yasal düzenlemede bazı değişiklikler yapılmalıdır.

Gerçekten, Türk seçim hukukunun önündeki temel sorun Seçim Kanunudur. Kanun koyucu hem Kurucu Meclis Hakkında Kanun hem de 1982 Anayasasının 177.maddesi ile kendisine verilen yeni seçim kanunu yapma görevini yerine getirmemiş; bir önceki anayasal dönemden kalan seçim kanunu sessiz bir şekilde yürürlükte kalmaya devam etmiştir. Bu durumda, neredeyse 50 yıldır birçok değişiklikler geçiren, ilk kabul edildiği halinden oldukça uzaklaşmış bulunan, bu sebeple de içinde tutarsızlıklar barındıran 298 sayılı Kanunun yerine, yeni bir seçim kanunu hazırlanması ihtiyacı kendisini şiddetle hissettirmektedir. Bu noktada, özellikle AİHM'nin son dönemde P1-3 çerçevesinde önüne gelen davalarda, seçim kanunlarında yer alan belirsizlikleri ihlal sebebi saymadığı kararları dikkate alındığında⁸¹⁰, bu ihtiyaç daha açık şekilde görülmektedir.

Değişikliklerin iki farklı metinde toplanması, ilk akla gelen öneridir. Bu metinlerden ilki seçim teşkilatının kuruluşu, görev yetki ve sorumlulukları ile tüm seçimlerde uygulanacak seçim yönetim kurallarını; ikincisi ise seçim denetimine ilişkin

⁸¹⁰ Kovach, Ukrayna'ya karşı, 7.5.2010, parag: 59vd; Namat Aliyev, Azerbaycan'a karşı, 8.4.2010, parag: 90; Seyidzade, Azerbaycan'a karşı, 3.12.2010, parag: 37 vd.

kuralları içerebilir. Bu şekilde, mevcut Kanunun hantal yapısı aşularak, konulara özgülenenmiş daha sistemli bir mevzuat elde edilebilir. Bir diğeri ise, uzun yıllardır uygulanan mevzuata sadık kalınarak, 1979 yılında 2234 sayılı Kanunla yapıldığı gibi, 298 sayılı Kanunun genelinde değişiklikler yapılabilir. Ancak, bu yönde bir çalışmanın zaman maliyetinin daha fazla olacağını söylemek gerekmektedir. Zira, maddeler arasındaki bağlantıları, ifade birliğini korumak uzun ve titiz bir çalışmayı gerektirecektir.

Seçilen yöntem hangisi olursa olsun, yapılacak değişiklikler ile Türk seçim teşkilatının kurumsal ve işlevsel açılardan daha açık hale getirecek temel düzenlemelerin, YSK üyelerinin çalışma usullerine, teşkilata sağlanacak mali özerkliğe ve seçimlerin denetimine ilişkin kuralları kapsamaması gerekmektedir.

Öncelikle, sadece YSK başkanının tam zamanlı çalışıp, diğer üyelerin ise YSK üyeliğini, asıl görevlerinin yanında bir çeşit ek görev olarak sürdürmeleri, Kurulun işleyişini zayıflatan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Kurulduğundan bu yana, daimi görev yapan bir kurul olması benimsenen YSK'nın, bunu ancak tüm üyelerinin tam zamanlı görev yapması ile gerçekten sağlayacağında şüphe yoktur. Ayrıca, seçim hukukunun uzmanlık gerektiren bir alan olması da, bunun da ancak tüm üyelerinin devamlı çalışması ile mümkün olacağı gerçeğini de ortaya koymaktadır. Ancak bu noktada, YSK üyelerinin tam zamanlı çalışmalarını beklemek, Yargıtay ve Danıştay'taki iş yükü göz önüne alındığında, pek de gerçekçi bir çözüm olmayacaktır.

Şu halde, seçim hukukunda uzmanlık sahibi kişilerin (hem akademisyenler hem de uygulamayı bilenler arasından), YSK Başkanı başkanlığında seçimlerin yönetimine ilişkin çalışmalara katılmaları önerilebilir. Bu hususta, 298 sayılı Kanunun, YSK'ya Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğünde devamlı ve geçici personel çalıştırabilmesine imkan tanıyan 31.maddesine benzer bir düzenleme yapılarak, seçimlerin yönetimine ilişkin konularda “*evvelce herhangi bir siyasi partiye üye, herhangi bir seçimde siyasi parti listesinden aday olmamış kişilerin*” YSK'da görevlendirilmesi düşünülebilir. Bu kişilerin görevlendirilmelerinin kim tarafından yapılacağına ilişkin konuda, karşılaştırmalı hukuka bakıldığında, seçim kurullarında çalışacak üyelerin, bazı uygulamalarda yasama, bazı uygulamalarda ise yürütme tarafından atanmakta olduğu

görülmektedir. Ancak bu yönde bir düzenleme, Türk seçim hukukunun temel özelliğini bozacağından, başka bir deyişle, seçim teşkilatının hem yasama hem de yürütmenin etkisinden uzak çalışmasını sağlayan bağımsız ve tarafsız özelliğini zedeleyeceğinden, görevlendirmelerin YSK tarafından yapılması işleyişe daha uygun olacaktır. Bu şekilde oluşturulacak yapıda, YSK başkanı ve uzman kişilerden oluşan bölüm, seçimlerin yönetim işlerini gerçekleştirecektir. Seçim uyuşmazlıklarına da, Yüksek Kurulun sadece hakim üyeleri bakacaktır. Önerilen bu yapı ile, hem uygulamanın ihtiyaç duyduğu etkin yönetimi hem de yönetim işlemlerinden doğan uyuşmazlıklar ile diğer seçim uyuşmazlıklarının etkin denetimi sağlanabilecektir.

Kurumsal işleyiş alanında yapılması gereken değişiklik, seçim teşkilatına mali özerklik sağlanmasına ilişkindir. Daha önce de ifade edildiği üzere, mevcut düzenlemeye göre seçim teşkilatının harcamaları Adalet bakanlığı bütçesinden karşılanmaktadır. Seçmen kütük bürolarında yapılan harcamalar da Adalet Bakanlığı müfettişleri tarafından denetlenmektedir. Seçim teşkilatının bağımsızlığını zedeleyen bu düzenleme yerine, kurulların kuruluşları için benimsenen “öz yönetim” gibi, seçim teşkilatının finansal bakımından da “özyönetimi” sağlanmalıdır. Çalışmada da belirtildiği üzere, bunun için iki yöntem benimsenebilir: Birincisi, diğer yüksek yargı yerlerine benzer şekilde, YSK’nın da kendine ait bir bütçesi olması; ikincisi, seçim giderlerinin TBMM bütçesinden karşılanmasıdır. Türk seçim teşkilatının, seçimlerde her türlü etkiyi ve baskıyı bertaraf etme ve milli iradenin doğruluk ve dürüstlük kurallarına uygun olarak oluşturulması amacıyla kurulduğu hatırlanınca, bu önerilerden ilkinin anayasal sisteme daha uygun olacağı söylenebilir.

Kurumsal yapılanmadan sonra, seçim teşkilatında seçimlerin yönetimi ve denetimine ilişkin olarak, başka bir deyişle işlevsel alanda yapılması gerekenler ise, şu şekilde sıralanabilir: Seçimlerin yönetimi bakımından özellikle seçmen kütükleri konusunda 298 sayılı Kanunun ilk kurduğu düzenden oldukça uzaklaşmıştır. Teknolojik gelişmelerin sağlayabileceği kolaylıklardan faydalanma amacından yola çıkılarak, bilgisayar ortamında oluşturulan seçmen kütüğü, artık günümüzde, YSK’nın kendi bünyesinde hazırladığı bir veri olmaktan çıkmıştır. Seçmen bilgileri, İçişleri Bakanlığı bünyesinde bulunan verilerden elde edilmeye başlanmıştır. Her ne kadar

seçmen bilgilerinin merkezi idareden elde edilmesi karşılaştırmalı hukukta oldukça sık rastlanan bir uygulama olsa da, Türk seçim hukukunun özünü, seçim işlerinin yargı organlarının yönetiminde ve denetiminde yapılması kuralını, olumsuz yönde etkilemektedir. Mevcut uygulamada, önemli bir denetim açığı bulunmaktadır. Bu itibarla, halen faaliyet gösteren Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğü, adrese dayalı nüfus bilgilerinden faydalanarak kendi bünyesinde kütük bilgilerini güncellemeli ve seçimlerde bu bilgiler esas alınmalı, böylece ilçe seçim kurulu başkanının, seçmen listeleri üzerindeki denetim yetkisi korunmalıdır.

298 sayılı Kanunda yer alan seçimlerin denetimine ilişkin kuralların, daha açık ve tereddütsüz uygulanması için tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir. Her ne kadar 298 sayılı Kanunda bazı temel kurallara yer verilmiş olsa da, denetim işlerine konu olan olaylar karşısında ne tür bir usul izleneceği çoğu zaman içtihadi yolla oluşmuştur. Ancak, bu durum denetimin etkinliğini zayıflattığı gibi, seçme ve seçilme haklarından faydalanmayı da olumsuz şekilde etkilemektedir. Bunun için, Almanya örneğinde olduğu gibi, ayrı bir seçim denetim kanunu yapılması düşünülebilir. Bu Kanunda, hem temel başvuru yolları, süre ve şekilleri ile denetim sonuçları, hem de her türlü seçimler için özel düzenlemeler yer alması düşünülebilir. Böylelikle, bir yandan kurumsal olarak teşkilatın yargısal yönü açık şekilde ortaya konulmuş, bir yandan da işlevsel olarak seçme ve seçilme hakkı daha açık bir hakim güvencesine kavuşturulmuş olacaktır.

Son olarak;

İncelemeyi bitirmeden önce, 2007 yılında yapılan halkoylaması ile kabul edilen cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesine ilişkin düzenlemenin, seçim hukukuna olası etkilerine değinmek gerekmiştir.

Bu anayasa değişikliğini takiben, Cumhurbaşkanı Seçimi Kanunu Tasarısı hazırlanmış ve anayasa komisyonuna gönderilmiştir⁸¹¹. Kanun tasarısına bakıldığında, Anayasa hükmüne paralel bir şekilde, bu seçimin yönetim ve denetiminin de seçim

⁸¹¹ 10.12.2009 tarihli 1/787Esas Numaralı Cumhurbaşkanlığı Seçimi Kanunu Tasarısı.

kurullarına bırakıldığı görülmektedir. Söz konusu tasarıda bu seçime özgü adaylık ve propaganda usulüne, seçim sonuçlarının iptaline ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. Tüm bu işlerde, YSK inceleme yapmakta ve kesin karar vermektedir. Ancak, özellikle bu konularda itiraz usulü hakkında 298 sayılı Kanuna gönderme yapmakla yetinilmiştir. Dolayısıyla bu seçimler bakımından da, çalışmada tespit edilen sorunlarla karşılaşılmaktadır. Örneğin, cumhurbaşkanlığı seçimi propagandası için alınan yardımların YSK tarafından incelenmesinden sonra verilen karara itirazın nasıl yapılacağı ve bu kararın etkisinin ne olacağı ya da seçilme engelinin varlığının seçimden sonraki başvuru süreleri geçtikten sonra ortaya çıkması durumunda, tam kanunsuzluk içtihadının uygulanıp uygulanamayacağı sorularına verilecek cevaplar belirsizdir.

Bu itibarla, etki ve baskıdan uzak tarafsız bir cumhurbaşkanlığı seçiminin gerçekleştirilmesinin, öneriler bölümünde yer verilen, seçim teşkilatının hukuki yapısını açıklığa kavuşturacak kurumsal ve işlevsel düzenlemelerle getirilecek değişikliklerle mümkün olabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

ABADAN Nermin, **Anayasa Hukuku Ve Siyasi Bilimler Açısından 1965 Seçimlerinin Tahlili**, AÜSBF Yayını No: 202-184, Ankara, 1966.

ALANGOYA H. Yavuz-YILDIRIM M. Kamil-DEREN YILDIRIM Nevhis, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2009.

ARASLI Oya, **Adaylık Kavramı Ve Türkiye’de Milletvekili Adaylığı**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1972.

ARASLI Oya, **Seçim Sistemi Kavramı Ve Türkiye’de Uygulanan Seçim Sistemleri (1876-1987)**, Ankara, 1989.

ARMAĞAN Servet, **Anayasa, Seçimler Ve Anayasa Mahkemesi**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1975.

ARMAĞAN Servet, **Türk Esas Teşkilat Hukuku**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1979.

ARMAĞAN Servet, “Memleketimizde İlk Parlamento Seçimleri”, **Kanun-u Esasi’nin 100 Yılı**, AÜSBF, Sevinç Matbaası, Ankara, 1978, s:147-167.

ARSEL İlhan, “Büyük millet Meclisinin Teşkili Ve Azalarının Seçimi”, **AÜHFD**, Cilt: XII, Sayı: 1-2, 1955, s: 97-151.

ARSLAN Ramazan – TANRIVER Süha, **Yargı Örgütü Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2001.

ASLAN Zehrettin, “Merkezden Yönetimin Gerçekleştirme Aracı Olarak Hiyerarşi”, **İÜSBF Dergisi**, No:6, Ocak 1994, s: 1-6.

ATAR Yavuz, “Seçim Hukukunun Güncel Sorunları”, **Anayasa Yargısı**, No: 23, s: 211-235.

AYAYDIN Cem, **İdare Hukukuna Giriş**, Yenilik Basımevi, İstanbul, 2008.

AYBAY Rona, **Karşılaştırmalı 1961 Anayasası**, İÜHF Yayını, No: 219, İstanbul, 1963.

BAŞLAR Kemal, **Anayasa Yargısında “Mahkeme” Kavramı**, Roma, Ankara, 2005.

BATUM Süheyl, **99 Soruda Neden Ve Nasıl Bir Anayasa**, 12 Levha, Yayın no: 42, İstanbul, 2009.

BATUM Süheyl,

* Fransa’da yargıç var (1) **Vatan Gazetesi**, 16/4/2009

* Yüksek Seçim Kurulu’na Çağrı, **Cumhuriyet Gazetesi**, 16 Ağustos 2010

* Yüksek Seçim Kurulu'na İkinci Çağrı, **Cumhuriyet Gazetesi**, 30 Ağustos 2010

BİLGE Necip, **Medeni Yargılama Hukukunda Karar Düzeltme**, AÜHF Yayını, No: 320, Ankara, 1973.

BİLGE Necip-ÖNEN Bilge, **Medeni Yargılama Hukuku Dersleri**, AÜHF Yayınları, No: 422, Sevinç Matbaası, 3. Baskı, Ankara, 1978.

BİLİR Faruk, **Türkiye'de Milletvekilliği Ve Milletvekilliğin Sona Ermesi**, Nobel Yayınları, Ankara, 2001.

BÜLBÜL Erdoğan-SEİLLER Bertrand, "Le contentieux administratif turc", **AJDA**, No: 29/005, s: 1612-1618.

BÜLBÜL Erdoğan, "Perde-Yasa Kuramının Türk Hukukunda Uygulanabilirliği", **Yıldızhan Yayla'ya Armağan**, GSÜ yayınları Armağan Serisi No: 4, İstanbul, 2003, s: 195-209.

ÇAVDAR Tevfik, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi**, İmge Kitabevi, Ankara, 1995

ÇAVUŞOĞLU NAZ, "Maastricht Anlaşması Ve İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Hukuku: D.Matthews/Birleşik Krallık'a karşı Davası (II)", **İÜSBFD**, No: 21-22, s:13-18.

ÇELİK Burak, "Seçimlerin Yönetimi Ve Denetimi Konusunda Orta Avrupa'dan Bir Örnek: Macaristan'da Seçimler, Seçim Kurulları Ve Seçim Büroları", **Erdoğan Teziç'e Armağan**, GSÜ Yayınları Armağan Serisi, No:5, Beta Yayınevi, s: 545-564.

COTTERET Jean-Marie – EMERİ Claude, **Les systeme électoraux**, 6.Bası, Que-sais-je? PUF, Paris,1994.

DAL Kemal, **Türk Esas Teşkilat Hukuku**, Gazi Üniversitesi Yayını, Ankara, 1984.

DELPERE Francis, "Le contentieux électoral en Europe", **Cahiers du Conseil Constitutionnel**, No: 13, s: 100-110.

DELPERE Francis, **Le contentieux électoral**, PUF, Paris, 1998.

DİNÇER Güven-ÇIRAKMAN Erol-NECİPOĞLU Nejat, **Danıştay Kararları 1967-1968-1969**, Ankara, 1969.

DURAN Lütfi, "Yüksek Mahkemeler Arasında İctihad Uyuşmazlığı", **İÜMHA Dergisi**, Yeni Seri, Yıl 1, No:1, 1967, s: 9-27.

DURAN Lütfi, "TRT'de Seçim Propagandası Konuşmaları Üzerine Özdenetim", **İÜHF İdare Hukuku Ve İlimleri Dergisi**, Sayı: 1, 1980, s: 5-54.

DURAN Lütüfi, “Adliye, Genel Yargı Yeri”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 17, Sayı: 1, Mart 1984, s: 3-14.

ERDEM Tarhan, **Anayasalar Ve Seçim Kanunları 1876-1982**, Milliyet Yayınları, No:7, İstanbul, 1982.

ERDEM Tarhan, **Radikal Gazetesi**,

- * İlan Edilen Nüfus Ve Seçmen Sayısı Yanlış, 7.4.2008.
- * Sözüm Hükümete, Radikal Gazetesi, 8.12.2008.
- * Mahkemede biter, Radikal Gazetesi, 19.3.2009.
- * YSK olay değerlendirir mi? Radikal Gazetesi, 9.2.2009.
- * YSK'nın yetki dışı kararı, Radikal Gazetesi, 12.2.2009.

ERGÜN Reyda, “İspanya’da Seçimlerin Yönetimi Ve Denetimi”, **Erdoğan Teziç’e Armağan**, GSÜ Yayınları Armağan Serisi, No:5, Beta Yayınevi, İstanbul, s: 579-600.

EROĞUL Cem, **Anatüzeeye Giriş**, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2004.

ERKUT Celal, **İdari İşlemin Kimliği**, Danıştay Yayınları, Ankara, 1990.

ERKUT Celal, **Kamu Kudreti Ayrıcalıkları Ve Tutuk Adalet Anlayışı**, Yenilik Basımevi, İstanbul, 2004.

FEYZİOĞLU Turan, **Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Kazai Murakabesi**, AÜSBF Yayını, No: 19-1, Ankara, 1951.

FLAUSS Jean-François, “L’applicabilité de la Convention européenne des droits de l’homme aux contentieux des élections parlementaires: les enseignements de l’arrêt Pierre Bloch”, **Cahiers du Conseil Constitutionnel**, No: 4, 1998, s:198-209.

GİRİTLİ İsmet-BİLGİN Pertev-AKGÜNER Turan, **İdare Hukuku**, Der Yayınevi, İstanbul, 2006.

GOODWIN-GILL Guy S., **Elections libres et régulières**, Union Interparlementaire, Paris, 2006.

GÖNENÇ Levent, **Türkiye’de Seçim Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2008.

GÖNENÇ Levent-KONTACI Ersoy, “Yaşayan Anayasa 2003 Ve 2004 Yılları Anayasa Gelişmeleri”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 61, Kasım/Aralık 2005, s: 107-239.

GÖREN Zafer-İZGİ Ömer, **Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Yorumu**, TBMM Basımevi, Ankara, 2002.

GÖZLER Kemal, **Türk Anayasa Hukuku Dersleri**, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2000 ve 2008.

GÖZLER Kemal, “Res Iudicata’nın Türkçesi Üzerine”, **AÜHFD**, Cilt: 56, Sayı:2, s: 45-61.

GÖZTEPE Ece, **Anayasa Şikayeti**, AÜHF Yayını No: 530, Ankara, 1998.

GÖZÜBÜYÜK Şeref - TAN Turgut, **İdare Hukuku**, Cilt 2, Turhan Kitabevi, Ankara, 1999.

GÖZÜBÜYÜK Şeref, **Anayasa Hukuku**, S Yayınları, Ankara, 1986.

GRISEL Etienne,

- Le systeme électoral et le contentieux électoral en Suisse
Venedik komisyonu raporu

([http://www.venice.coe.int/docs/2004/CDL-UD\(2004\)003-f.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2004/CDL-UD(2004)003-f.pdf))

- Le contentieux électoral en Suisse,

(<http://www.concourt.am/armenian/events/conferences/1998/3-seminar/grisel-fr.html>)

GÜNDAY Metin, **İdare Hukuku**, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2002.

GÜNGÖREN Birden, “Almanya’da Seçimlerin Yönetimi Ve Denetimi”, **Erdoğan Teziç’e Armağan**, GSÜ Yayınları Armağan Serisi, No:5, Beta Yayınevi, İstanbul, s: 601-620.

HATIPOĞLU Muzaffer – PARLAR Ali, **Seçim Kanunları Ve Seçim Suçları**, Yayın Matbaacılık, Ankara, 2004.

İNCEOĞLU Sibel, **İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı**, BETA Yayınevi, 2. Bası, İstanbul, 2005.

İYİMAYA Ahmet, **Siyaset Hukuku Sorunları**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2007.

KANADOĞLU Korkut, **Siyasi Partiler Kanunu Şerhi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2010.

KANADOĞLU Sabih, **Alaturka Demokrasi**, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2004.

KARAMUSTAFAOĞLU Tuncer, **Seçme Hakkının Demokratik İlkeleri**, AÜHF Yayınları, No: 262, Sevinç Matbaası, Ankara, 1970.

KİLİ Suna-GÖZÜBÜYÜK Şeref, **Türk Anayasa Metinleri**, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2000.

KOCAOĞLU Mehmet, **Anayasa Hukuku**, YÖK Matbaası, Ankara, 1998.

KOÇAK Cemil, “Meşrutiyet’te Heyet-i Ayan ve Heyet-i Mebusan”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 4, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s:961-973.

KOÇAK Mustafa, “Seçim Sistemleri Ve Demokrasi”, **Anayasa Yargısı**, No: 23, 2006, s: 115-132.

KUNTER Nurullah, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Beta Yayınevi, 9. Bası, İstanbul, 1989.

KURU Baki, **Nizasız Kaza**, AÜHF Yayını, No: 156, Ajans Türk Matbaası, Ankara, 1961.

KURU Baki, **Hukuk Muhakeme Usulü**, Beta Yayıncılık, 6. Bası, İstanbul, 2001.

LAVAUX Philippe, **Les Grandes Démocraties Contemporaines**, PUF, Paris, 2004.

LOPEZ-PİNTOR Rafael, **Electoral Management Bodies As Institutions Of Governance**, UNDP, Eylül, 2000.

PHILIP Loic, **Le Contentieux des élections aux assemblées politiques françaises**, LGDJ, Paris, 1961.

LUCIANI Massimo-TOGNA Massimo, “İtalya”, **Annuaire international de justice constitutionnelle**, XIX, 2003, s:200-225.

MASCLET Jean Claude, **Le Droit Des Elections Politiques**, Que-sais-je? PUF, Paris, 1992.

MASSICOTTE Louis-BLAİS André-YOSHİNAKA Antoine, **Establishing The Rules Of The Game**, University Of Toronto Press, Kanada, 2004.

MALIGNER Bernard, **Droit électoral**, Ellipses, Paris, 2007.

MINOIS Georges, **Les Stuarts**, Que-sais-je?, PUF, Paris, 1996.

MOZAFFAR Shaneen-SCHEDLER Andreas, “The Comparative Study of Electoral Governance-Introduction”, **International Political Science Review** (2002), Vol: 23, No: 1, s: 5-27.

MUNDEN R.C., “The Defeat Of Sir John Fortescue”, **The English Historical Review**, Oxford Üniversitesi Yayını, Vol. 93, No: 369, (Ekim 1978), s: 811-816.

MUNGO Antonio, “Le traitement judiciaire et administratif en Italie du contentieux électoral et interaction entre les diverses institutions concernées; comparaison avec la

situation en Azerbaidjan”, **CDL-EL(2005)038**,
[http://www.venice.coe.int/docs/2005/CDL-EL\(2005\)038-f.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2005/CDL-EL(2005)038-f.pdf)

NARMANLIOĞLU Ünal, **İş Hukuku II Toplu İş İlişkileri**, DEÜ Yayını, İzmir, 2001.

OĞUZMAN Kemal, “Sendika Şube Genel Kuruluna Delege Seçiminde Yargı Denetimi Ve Görevli Hakim”, **İHU** SenK.10 (No:1), İş Hukuku Yayınları No: 2, 1984.

OĞUZMAN-BARLAS, **Medeni Hukuk**, Vedat Kitapçılık, 15. Bası, İstanbul, 2008.

ONAR Erdal, “Milletvekilliğinin düşmesi”, **Anayasa Yargısı**, sayı 14,1997, s: 387-465.

ONAR Erdal – TÜRİYAKİOĞLU Bilgin, “1982 Anayasasında Milletvekilliği Vatandaşlık İlişkisi (Merve Safa Kavakçı Olayı)”, **Faruk Erem Armağanı**, TBB Yayını, Ankara, 1999.

ONAR Sıddık Sami, **İdare Hukukunun Umumi Esasları**, Cilt III, 3.Bası, İstanbul,1966.

ORTAYLI İlber, “Osmanlı Devleti ve Meşrutiyet”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 4, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s: 953-960.

ORTAYLI İlber, **Tanzimattan Sonra Mahalli İdareler (1840-1878)**, TODAİE Yayınları, No: 142, Ankara, 1974.

OWEN Bernard, “Le Contentieux électoral: étude comparative”, **CDL-JU(1998)039**
[http://www.venice.coe.int/docs/1998/CDL-JU\(1998\)039-f.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/1998/CDL-JU(1998)039-f.pdf)

ÖZAY İl Han, **Günışında Yönetim**, Alfa, İstanbul, 2004.

ÖZBUDUN Ergun, **Türk Anayasa Hukuku**, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2002.

PEKCANITEZ Hakan – ATALAY Oğuz – ÖZEKES Muhammet, **İcra Ve İflas Hukuku**, Yetkin Yayınları, 6. Bası, Ankara, 2008.

PEKCANITEZ Hakan, **Medeni Usul Hukuku**, Yetkin Yayınları, 7. Bası, Ankara, 2008.

RASKİN B. Jamin, **Overruling Democracy**, Routledge, New York, 2002.

RENUCCİ Jean-François, **Droit européen des droits de l’homme**, LGDJ, 2. Bası, Paris, 2001.

SABUNCU Yavuz, **Anayasaya Giriş**, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2005.

SAĞLAM Fazıl - ERÖZDEN Ozan, **Anayasa Hukuku Dersleri**, YTÜ Yayını, No: YTÜ.İK.DK-06.0762, İstanbul, 2006.

SEÇKİN Recai, **Seçim işlerinde İtirazlar Ve Şikayetler Klavuzu**, YSK Yayını, Ankara, 1964.

TAN Turgut, **İdari İşlemin Geri Alınması**, AÜSBF Yayınları, No: 298, Ankara, 1970.

TANDOĞAN Mahmut, **Siyasi Partiler Ve Seçim Kanunları**, Ayban Matbaası, 2. Bası, Ankara, 2007.

TANÖR Bülent - YÜZBAŞIOĞLU Necmi, **Türk Anayasa Hukuku**, Beta Yayınevi, 9. Bası, İstanbul, 2009.

TANÖR Bülent, **Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeleri**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1998.

TANÖR Bülent, “Yüksek Seçim Kurulunun Sansür Kararı”, **Yargı Dergisi**, Sayı: 43, Kasım 1979, s: 8-11.

TARMAN Hasan, **Seçim Mevzuatı Şerhi**, Desen Matbaası, Ankara, 1953.

TBMM Zabıt Ceridesi (i:44, 17.2.1954), Cilt28.

TBMM Tutanak Dergisi, (B. 27, 22.3.1961), Cilt 2.

TEZİÇ Erdoğan, **Anayasa Hukuku**, Beta Yayınevi, 13. Bası, İstanbul, 2009.

TEZİÇ Erdoğan, **Seçim Sistemleri**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1967.

TUNA Ahmet Nusret - AKAY Sedat, **Siyasi Partiler Ve Seçim Kanunları**, Acar Matbaacılık, İstanbul, 1988.

TUNAYA, Tarık Zafer, **Türkiye’de Siyasi Partiler**, Cilt I, İkinci Meşrutiyet Dönemi, Hürriyet Vakfi Yayınları, İstanbul, 1984.

TUNAYA, Tarık Zafer, **Hürriyetin İlanı İkinci Meşrutiyet’in Siyasi Hayatına Bakışlar**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, No: 52, İstanbul, 2004.

TUNCER Erol, **Osmanlı’dan Günümüze Seçimler**, TESAV Yayınları, No: 24, Ankara, 2003.

TÜRK Hikmet Sami, **Seçim Hukukunun Temel Sorunları Ve Çözüm Önerileri**, TESAV Yayınları, Ankara, 1997 .

- Seçim Propagandası Ve Yüksek Seçim Kurulu’nun Yorumu.
- Artık Eşit Koşullar Altında Yapılan Bir Yarışma Değil.

Türkiye’de Ve Yabancı Memleketlerde Seçim Mevzuatı, Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara.

ÜLGEN Özen, “Seçimlerin Yönetim Ve Denetimi: Fransa Örneği”, **Erdoğan Teziç’e Armağan**, GSÜ Yayınları Armağan Serisi, No:5, Beta Yayınevi, İstanbul, s: 769-794.

ÜNLÜ Ahmet Hamdi- ERBİL Hasan, **Seçim Mevzuatı ve YSK Kararları**, HD Yayıncılık, Ankara, 2007.

ÜNLÜ Ahmet Hamdi, “Yüksek Seçim Kurulunun Niteliği Üzerine”, **Danıştay Dergisi**, No: 105, s:1-2.

ÜSTÜNDAĞ Saim, **Medeni Yargılama Hukuku**, Melisa Matbaacılık, 6. Bası, İstanbul, 1997.

ÜZELTÜRK Sultan Tahmazoğlu, “Türk Anayasa Mahkemesi Kararlarında Seçim Sistemleri”, **Anayasa Yargısı**, No: 23, s: 237-280.

VALLET Elisabeth, “Elections présidentielles américaines”, **RDP**, No: 4-2005, s: 1005-1026.

VEDEL Georges, **Droit constitutionnel**, SIREY, Paris, 1949.

VELİDEDEOĞLU Hıfzı, **Türk Medeni Hukuku**, İÜHF Yayını, No: 204, İstanbul, 1963.

Vilayet Ve Mahalli İdareler Mevzuatı (1864-1996), T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe Ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Sayı: 1997/1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997.

YAYLA Yıldızhan, **İdare Hukuku**, Beta, İstanbul, Eylül 2009.

YAYLA Yıldızhan, **İdare Hukuku**, Filiz Kitabevi, 2. Bası, İstanbul, 1990, s: 112.

YAYLA Yıldızhan, “Karar incelemesi”, **Hukuk Araştırmaları**, MÜHF Yayını, Cilt:2, Sayı: 1, Ocak-Nisan 1987, İstanbul, s: 54-59.

YAYLA Yıldızhan, **Köye Hizmet Teşkilatı**, İÜHF Yayını, No: 297, İstanbul, No:1968.

YAYLA Yıldızhan, **Türk Yargı Örgütü**, İstanbul, 1981.

YAYLA Yıldızhan, “Osmanlı Devleti’nde Meşrutiyet Kavramı”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 4, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s: 948-952.

Yearbook of the ECHR, Cilt 4, 1961.

YÜZBAŞIOĞLU Necmi, “Türkiye’de Uygulanan Seçim Sistemleri Ve Bunlara İlişkin Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Nasıl Bir Seçim Sistemi”, **İÜHF Mecmuası**, Cilt: LV, Sayı: 1-2, s: 103-150.

YÜZBAŞIĞOLU Necmi, “3 Kasım 2002 Seçimleri Üzerindeki Gölgeleler”, **Erdoğan Teziç’e Armağan**, GSÜ Yayınları Armağan Serisi, No:5, Beta Yayınevi, İstanbul, s. 177-199.

YÜZBAŞIOĞLU Necmi, **Anayasa Hukukunun Temel Metinleri**, Beta Yayınevi, 6. Baskı, İstanbul, 2009.

ZİMMERMANN Robert, “Le rôle du tribunal fédéral suisse comme autorité de recours dans le processus électoral”, **ACCPUF, Bulletin** No:5, Mayıs 2005, s: 261-268.

ANAYASALAR, SEÇİM KANUNLARINA VE DİĞER BİLGİLER İÇİN KULLANILAN İNTERNET ADRESLERİ

Kullanılan internet adresleri 15 Eylül 2010 tarihi itibariyle güncelliklerini korumaktadırlar.

- **El Salvador**

<http://www.asamblea.gob.sv/Constitucion/ConstitucionVigente1983.aspx>

http://www.isd.org.sv/trans_electoral/documents/codigo_electoral.pdf

<http://www.isd.org.sv/inicio/documents/Reglaobservelectingles2009.pdf>

- **Kosta Rika**

http://www.asamblea.go.cr/Centro_de_Informacion/biblioteca/Paginas/Constitucion%20Politica%20de%20Costa%20Rica.aspx

- **Uruguay**

<http://www.parlamento.gub.uy/constituciones/const004.htm>

- **İzlanda**

<http://www.government.is/constitution/>

<http://eng.domsmalaraduneyti.is/laws-and-regulations/nr/6713>

- **Norveç**

<http://www.stortinget.no/en/In-English/About-the-Storting/The-Constitution/The-Constitution/>

http://www.regjeringen.no/upload/KRD/Kampanjer/valgportal/Regelverk/Representation_of_the_People_Act170609.pdf

<http://www.stortinget.no/Global/pdf/Diverse/StortingetsForretENGELSK.pdf>

- **Arnavutluk**

<http://www.president.al/english/pub/kushtetuta.asp>

<http://www.venice.coe.int/VOTA/fr/view.asp?doc=167&lng=en&fmt=html&typ=4&cod=%20%203%20%20%20%20>

- **Avusturya**

<http://www.vfgh.gv.at/cms/vfgh-site/english/downloads/englishverfassung.pdf>

http://www.bmi.gv.at/cms/BMI_wahlen/nationalrat/files/NRWO_10_aktuell.pdf

<http://www.vfgh.gv.at/cms/vfgh-site/english/downloads/englishvfgg.pdf>

- **Danimarka**

http://www.ft.dk/English/~//media/Pdf_materiale/Pdf_publicationer/English/My%20Constitutional%20Act_samlet_web%20pdf.ashx

http://www.folketinget.dk/UserFiles/1FD5DDEF-92B4-4032-A4C4-71B53FFFAB2D/engelskinfo/FT_Forretningsorden_uk.pdf

<http://www.folketinget.dk/default.asp?id={D8902655-DD3C-4E1F-ACB3-7377E51D42F9}>

http://www.ft.dk/~//media/Pdf_materiale/Pdf_publicationer/English/valgloven_eng_web_samlet%20pdf.ashx

<http://www.ft.dk/BAGGRUND/00000048/00232623.htm#E31E1>

- **Hollanda**

<http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b5730.html>

http://www.kiesraad.nl/nl/Overige_Content/Bestanden/pdf_thema/Pdf_voor_Engelse_site/Pdf_voor_Engelse_site-Elections_Act_2010.pdf

http://www.kiesraad.nl/nl/Overige_Content/Bestanden/pdf_thema/Pdf_voor_Engelse_site/Annual_Report_2009.pdf

http://www.houseofrepresentatives.nl/how_parliament_works/elections/new_members_of_the_house_of_representatives/index.jsp

- **Belçika**

http://www.dekamer.be/kvvcr/pdf_sections/publications/constitution/grondwetFR.pdf

http://www.lachambre.be/kvvcr/pdf_sections/publications/reglement/reglementFR.pdf

http://www.ibz.rrn.fgov.be/fileadmin/user_upload/Elections/fr/Laws/CODE%20ELECTORAL%20-1%20AVRIL%202007.pdf

<http://www.ibz.rrn.fgov.be/index.php?id=70>

- **İtalya**

http://legxven.camera.it/cost_reg_funz/345/348/430/listaArticoliDueLivelli.asp

http://english.camera.it/cost_reg_funz/663/912/932/listaArticoli.asp

http://www.regione.fvg.it/elezioni/allegati/DPR_1967_223.pdf

<http://aceproject.org/ero-en/regions/europe/IT/italy-voter-registration-case-study.pdf/view>

- **Amerika Birleşik Devletleri**

<http://uscode.house.gov/download/pls/02C12.txt>

https://www.policyarchive.org/bitstream/handle/10207/527/98-194_20061026.pdf?sequence=1

http://www.usdoj.gov/crt/voting/hava/pl252_107.pdf

<http://www.fec.gov/info/mssion.shtml>

<http://www.fec.gov/law/feca/feca.pdf>

<http://www.paed.uscourts.gov/documents/opinions/08D1256P.pdf>

<http://www.ca3.uscourts.gov/opinarch/084340p.pdf>

<http://caselaw.findlaw.com/us-3rd-circuit/1530188.html>

- **Almanya**

http://www.bundesregierung.de/Content/FR/___Anlagen/loi-fondamentale.property=publicationFile.pdf

<http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/5400>

<http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/5399>

- **Portekiz**

<http://www.tribunalconstitucional.pt/tc/conteudo/files/constituicaofrances.pdf>

http://app.parlamento.pt/site_antigo/ingles/cons_leg/regimento/Rules_of_Procedure.pdf

<http://www.venice.coe.int/VOTA/fr/view.asp?doc=319&lng=en&fmt=html&typ=4&cod=%2044%20%20%20%20>

<http://www.venice.coe.int/VOTA/fr/view.asp?doc=225&lng=en&fmt=html&typ=4&cod=%20%201%20%20%20%20>

- **Bulgaristan**

<http://www.constcourt.bg/Pages/LegalBasis/default.aspx?VerID=221>

<http://www.constcourt.bg/Pages/LegalBasis/default.aspx?VerID=223>

<http://www.venice.coe.int/VOTA/fr/view.asp?doc=52&lng=en&fmt=html&typ=0&cod=%20%20%20%20%20%20%20>

- **Romanya**

<http://www.ccr.ro/default.aspx?page=laws/constitution>

http://aceproject.org/ero-en/regions/europe/RO/law_senate.pdf/view

<http://www.ccr.ro/default.aspx?page=laws/law47>

- **Fransa**

http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/root/bank_mm/constitution/constitution.pdf

<http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070239&dateTexte=20090528>

<http://www.insee.fr/fr/insee-statistique-publique/default.asp?page=connaitre/connaitre.htm>

http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do;jsessionid=A064CB372575AF5964849F89DA770451.tpdjo04v_1?cidTexte=JORFTEXT000020088496&dateTexte=20090114

- **İspanya**

<http://www.tribunalconstitucional.es/es/constitucion/Paginas/Constitucion1.aspx>

<http://www.senado.es/leyelect/indices/index.html>

http://www.ine.es/en/oficina_censo/censo_elec_en.htm

- **Polonya**

<http://www.trybunal.gov.pl/akty/tlumaczenia/fr.htm>

<http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/4543>

- **İsveç**

http://www.riksdagen.se/templates/R_PageExtended____6320.aspx

http://www.val.se/pdf/2005_elections_act.pdf

www.legislationline.org/download/action/download/id/857/file/bfb87a8c538d25e4ddcfdbc26dd07483.pdf

http://aceproject.org/ero-en/regions/europe/SE/se-sweden_core-part-ii.pdf

http://www.val.se/in_english/about_us/index.html

http://www.val.se/in_english/about_us/areas_of_responsibility/index.html

- **Güney Afrika**

http://www.elections.org.za/Documents/iec-a6_act.pdf

<http://www.elections.org.za/Documents/Act51of96andRegs.pdf>

<http://www.elections.org.za/Documents/Act73of98andRegs.pdf>

- **İsviçre**

<http://www.admin.ch/ch/f/rs/1/101.fr.pdf>

<http://www.admin.ch/ch/f/rs/1/161.1.fr.pdf>

<http://www.admin.ch/ch/f/rs/1/171.13.fr.pdf>

<http://www.admin.ch/ch/f/ff/2005/3829.pdf>

- **Finlandiya**

<http://www.finlex.fi/pdf/saadkaan/R9990731.PDF>

<http://www.finlex.fi/pdf/saadkaan/E9980714.PDF>

- **Macaristan**

<http://net.jogtar.hu/jr/gen/getdoc.cgi?docid=94900020.tv&dbnum=62>

http://www.valasztas.hu/en/ovi/241/241_1_3.html

http://www.valasztas.hu/en/ovi/241/241_1_8.html

http://www.valasztas.hu/en/ovi/241/241_2_8.html

- **İrlanda**

<http://www.taoiseach.gov.ie/upload/publications/297.pdf>

<http://www.oireachtas.ie/documents/bills28/acts/2009/a0409.pdf>

<http://www.acts.ie/en.act.1992.0023.1.html>

<http://www.oireachtas.ie/documents/bills28/acts/2007/A1407.pdf>

- **İngiltere**

http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2000/ukpga_20000041_en_1

http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2006/ukpga_20060022_en_1

<http://www.electoralcommission.org.uk/about-us>

- **Rusya**

<http://www.constitution.ru/fr/part1.htm>

http://www.cikrf.ru/eng/elect_duma/leg/fl_elect_duma_2005.jsp

<http://www.venice.coe.int/VOTA/fr/view.asp?doc=67&lng=en&fmt=html&typ=4&cod=%20%203%20%20%20%20>

<http://www.cikrf.ru/eng/aboutcik/biografy/churov.jsp>

ULUSLARARASI ÇALIŞMALAR

- IDEA (International Institute for Democracy and Electoral Assistance International Institute for Democracy and Electoral Assistance)'nın 2006 yılında hazırlayıp yayınladığı Seçim Yönetim Tasarımı (Election Management Design). http://www.idea.int/publications/emd/upload/EMD_inlay_final.pdf ;
- Seçimlere İlişkin İyi Yönetim Kuralları (*Code de bone conduite en matière électorale*), CDL- EL (2002) 5. ([http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDL-EL\(2002\)005-f.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDL-EL(2002)005-f.pdf))
- AGİT Raporları:

OSCE/ODHIR, 25 Nisan 2009 tarihinde yapılan Erken Genel Seçimlere İlişkin Gözlem Raporu (İzlanda).

OSCE/OIHDR 2 Haziran 2005 Tarihinde Yapılan Parlamento Seçimlerine İlişkin ve 18 Şubat 2007'de yapılan Yerel Seçimlere İlişkin gözlem Raporları (Arnavutluk).

OSCR/ODIHR 22 Kasım 2006'da yapılan Parlamento Seçimlerine ilişkin gözlem raporu (Hollanda).

OSCE/ODIHR 10 Haziran 2007 tarihinde yapılan Federal Seçimlere İlişkin gözlem raporu (Belçika).

OSCE/ODIHR Raporu, 20-22 Şubat 2008 tarihinde yapılan Parlamento Seçimlerine İlişkin Gözlem raporu (İtalya).

OSCE/ODIHR Needs Assessment Mission Report, General Elections, 4 November 2008, (ABD).

OSCE/ODIHR 27 Eylül 2009 tarihinde yapılan Parlamento Seçimlerine ilişkin gözlem raporu (Portekiz).

OSCE/ODIHR 5 Haziran 2009 tarihinde yapılan Parlamento Seçimlerine ilişkin gözlem raporu (Bulgaristan).

OSCE/ODIHR 28 Kasım ve 12 Aralık 2004 tarihlerinde yapılan Parlamento Seçimlerine ilişkin gözlem raporu (Romanya).

OSCE/ODIHR 9 Mart 2008 tarihinde yapılan Parlamento seçimlerine ilişkin gözlem raporu (İspanya).

OSCE/ODIHR 21 Ekim 2007 tarihinde yapılan Parlamento Seçimlerine ilişkin gözlem raporu (Polonya).

OSCE/ODIHR 21 Ekim 2007 tarihinde yapılan Parlamento seçimlerine ilişkin gözlem raporu (İsviçre).

OSCE/ODIHR 18 Mart 2007 tarihinde yapılan Parlamento seçimlerine ilişkin gözlem raporu (Finlandiya).

OSCE/ODIHR 11 Nisan 2010 tarihinde yapılan Parlamento seçimlerine ilişkin gözlem raporu (Macaristan).

OSCE/ODIHR 24 Mayıs 2007 tarihinde yapılan Parlamento seçimlerine ilişkin gözlem raporu (İrlanda).

OSCE/ODIHR 6 Mayıs 2010 tarihinde yapılan genel seçimlere ilişkin gözlem raporu (İngiltere).

OSCE/ODIHR 7 Aralık 2003 tarihinde yapılan *Douma* seçimlerine ilişkin gözlem raporu (Rusya).

YÜKSEK SEÇİM KURULU KARARLAR KİTAPLARINDA YER ALAN

YSK KARARLARI

- Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları, Mayıs 1961-Şubat 1962 Dönemi, Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara, 1962.
 - 1961/3, kt: 05.05.1961, s:5.
 - 1961/13, kt: 10.05.1961, s:7-8.
 - 1961/19, kt: 12.05.1961, s:9.
 - 1961/21, kt: 14.05.1961, s:10-11.
 - 1961/22, kt: 14.05.1961, s:11-12.
 - 1961/23, kt: 14.05.1961, s:12-13.
 - 1961/31, kt: 16.05.1961, s:14-15.
 - 1961/37, kt: 19.05.1961, s:17-19.
 - 1961/ 41, kt: 21.05.1961, s:21-22.
 - 1961/45, kt: 26.05.1961, s:23-24.
 - 1961/49, kt: 01.06.1961, s:24-26.
 - 1961/62, kt: 06.06.1961, s:33-34.
 - 1961/64, kt: 06.06.1961, s:35-36.
 - 1961/67, kt: 09.06.1961, s:36-37.
 - 1961/87, kt: 03.07.1961, s:49-50.
 - 1961/92, kt: 07.07.1961, s:52-53.
 - 1961/113, kt: 28.07.1961, s:63-65.
 - 1961/117, kt: 29.07.1961, s:65-66.
 - 1961/121, kt: 02.08.1961, s:67-68.
 - 1961/127, kt: 08.08.1961, s:70-71.
 - 1961/140, kt: 28.08.1961, s:75-76.

- 1961/141, kt: 28.08.1961, s:76-77.
 - 1961/166, kt: 22.09.1961, s:92-93.
 - 1961/170, kt: 24.09.1961, s:98-99.
 - 1961/222, kt: 28.09.1961, s:108-109.
 - 1961/242, kt: 02.10.1961, s:110-111.
 - 1961/259, kt: 04.10.1961, s:112-113.
 - 1961/267, kt: 06.10.1961, s:118-119.
 - 1961/271, kt: 09.10.1961, s:120-121.
 - 1961/277, kt: 11.10.1961, s:125-127.
 - 1961/281, kt: 12.10.1961, s:127-128.
 - 1961/284, kt: 13.10.1961, s:128-129.
 - 1961/285, kt: 13.10.1961, s:129-130.
 - 1961/325, kt: 21.10.1961, s:132-133.
 - 1961/347, kt: 22.10.1961, s:134-135.
 - 1961/390, kt: 11.11.1961, s:150-153.
 - 1961/398, kt: 23.12.1961, s:160-163.
 - 1962/399, kt: 11.1.1962, s: 163-164.
- Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları, Kasım 1962-Şubat1964 Dönemi, Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara, 1964.
- 1963/25, kt: 13.09.1963, s:13-14.
 - 1963/30, kt: 17.09.1963, s:18-19.
 - 1963/34, kt: 18.09.1963, s:21.
 - 1963/52, kt: 26.09.1963, s:29-30.
 - 1963/83, kt: 9.10.1963, s:53-54.
 - 1963/100, kt: 15.10.1963, s: 67-69.
 - 1963/193, kt: 01.11.1963, s:90-91.
 - 1963/203, kt: 04.11.1963, s:92-94.
 - 1963/241, kt: 11.11.1963, s:106.
 - 1963/242, kt: 14.11.1963, s:106-107.
 - 1963/254, kt: 16.11.1963, s:111.
 - 1963/255, kt: 16.11.1963, s:112.
 - 1963/256, kt: 16.11.1963, s:112-116.
 - 1963/433, kt: 26.11.1963, s:135-136.
 - 1963/461, kt: 26.11.1963, s:141-142.
 - 1963/618, kt: 03.12.1963, s:161-165.
 - 1963/627, kt: 03.12.1963, s:172-173.

- 1963/922, kt: 21.12.1963, s:197-198.
 - 1963/923, kt: 21.12.1963, s:199-200.
 - 1963/979, kt: 23.12.1963, s:206-207.
 - 1964/1108, kt: 02.01.1964, s:227-231.
 - 1964/1187, kt: 02.01.1964, s:227-231.
 - 1964/1218, kt: 23.01.1964, s:247-249.
- Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları, Mart 1964-Aralık 1965 Dönemi, Ankara Yarı Açık Cezaevi Matbaası, Ankara, 1966.
- 1964/1445, kt: 23.05.1964, s:54-55.
 - 1964/1452, kt: 02.06.1964, s:55-57.
 - 1964/1469, kt: 16.06.1964, s:63-66.
 - 1964/1516, kt: 08.10.1964, s:87-94.
 - 1965/87, kt: 24.06.1965, s:134-156.
 - 1965/110, kt: 21.07.1965, s:154-156.
 - 1965/467, kt: 11.09.1965, s:238-239.
 - 1965/560, kt: 23.09.1965, s:270-272.
 - 1965/671, kt: 19.10.1965, s: 293-300.
 - 1965/738, kt: 06.11.1965, s:304-312.
- Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları, 1966 Yılı, Ankara Yarı Açık Cezaevi Matbaası, Ankara, 1967.
- 1966/7, kt: 17.01.1966, s:5-6.
 - 1966/8, kt: 17.01.1966, s:7-10.
 - 1966/29, kt: 26.02.1966, s:16-17.
 - 1966/45, kt: 23.03.1966, s:30-35.
 - 1966/54, kt: 28.03.1966, s:40-44.
 - 1966/110, kt: 30.04.1966, s:79.
 - 1966/148, kt: 03.06.1966, s:96-98.
 - 1966/153, kt: 05.06.1966, s:99-101.
- Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları, 1967 Yılı, Ankara Yarı Açık Cezaevi Matbaası, Ankara, 1968.
- 1967/2, kt: 18.01.1967, s:5-15.
 - 1967/4, kt: 18.01.1967, s:15-16.
 - 1967/16, kt: 02.03.1967, s:19-20.
 - 1967/26, kt: 09.03.1967, s:28-31.
 - 1967/36, kt: 29.03.1967, s:36-38.

- 1967/41, kt: 04.04.1967, s:38-39.
 - 1967/132, kt: 27.06.1967, s:62.
 - 1967/149, kt: 15.7.1967, s:64-67.
 - 1967/165, kt: 15.09.1967, s:74-77.
 - 1967/223, kt: 17.11.1967, s:93-95.
- Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları, 1968 Yılı, Ankara Yarı Açık Cezaevi Matbaası, Ankara, 1969.
- 1968/55, kt: 18.03.1968, s:44-45.
 - 1968/106, kt: 29.03.1968, s:47-51.
 - 1968/122, kt: 03.04.1968, s:66-67.
 - 1968/125, kt: 04.04.1968, s:67-70.
 - 1968/149, kt: 10.04.1968, s:73-76.
 - 1968/235, kt: 25.04.1968, s:82-84.
 - 1968/256, kt: 30.04.1968, s:84-86.
 - 1968/286, kt: 04.05.1968, s:91-93.
 - 1968/308, kt: 08.05.1968, s:98-103.
 - 1968/309, kt: 08.05.1968, s:103-105.
 - 1968/393, kt: 18.05.1968, s:113-115.
 - 1968/501, kt: 30.05.1968, s:126-128.
 - 1968/690, kt: 12.06.1968, s:159-160.
 - 1968/709, kt: 13.06.1968, s:167-168.
 - 1968/758, kt: 16.06.1968, s:176-177.
 - 1968/779, kt: 17.06.1968, s:191.
 - 1968/841, kt: 24.06.1968, s:229-231.
 - 1968/1154, kt: 30.06.1968, s:270-276.
 - 1968/1354, kt: 10.07.1968, s:303-324.
 - 1968/2124, kt: 10.10.1968, s:379-387.
- Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları, 1969 Yılı, Ankara Yarı Açık Cezaevi Matbaası, Ankara, 1970.
- 1969/41, kt: 20.02.1969, s:23-25.
 - 1969/52, kt: 03.03.1969, s:27-30.
 - 1969/77, kt: 12.03.1969, s:51-55.
 - 1969/78, kt: 13.03.1969, s:55-62.
 - 1969/201, kt: 18.04.1969, s:90-92.
 - 1969/220, kt: 21.04.1969, s:92-95.

- 1969/252, kt: 08.05.1969, s:102-103.
- 1969/299, kt: 04.06.1969, s:114-122.
- 1969/316, kt: 12.06.1969, s:127-130.
- 1969/337, kt: 26.06.1969, s:136-140.
- 1969/344, kt: 28.06.1969, s:140-143.
- 1969/345, kt: 30.06.1969, s:143-146.
- 1969/361, kt: 10.07.1969, s:146-148.
- 1969/363, kt: 11.07.1969, s:148-153.
- 1969/407, kt: 30.07.1969, s:169-172.
- 1969/447, kt: 13.08.1969, s:187-189.
- 1969/460, kt: 14.08.1969, s:201-202.
- 1969/469, kt: 15.08.1969, s:207-213.
- 1969/475, kt: 16.08.1969, s:216-217.
- 1969/480, kt: 18.08.1969, s:219-223.
- 1969/518, kt: 23.08.1969, s:231-233.
- 1969/537, kt: 26.08.1969, s:237-238.
- 1969/557, kt: 28.08.1969, s:239-242.
- 1969/560, kt: 29.08.1969, s:245-247.
- 1969/667, kt: 03.09.1969, s:254-256.
- 1969/779, kt: 05.09.1969, s:260-262.
- 1969/1165, kt: 13.9.1969, s: 301-304.
- 1969/1431, kt: 7.10.1969, s: 339-340.
- 1969/1544, kt: 20.10.1969, s:365-366.
- 1969/1572, kt: 23.10.1969, s:377-378.
- 1969/1580, kt: 27.10.1969, s:381-382.
- 1969/1644, kt: 16.12.1969, s: 393-396.
- 1969/1652, kt:22.12.1969, s:396-398.
- 1969/1667, kt: 30.12.1969, s: 407-411.

- Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları, 1970 Yılı, Ankara Yarı Açık Cezaevi Matbaası, Ankara, 1971.

- 1970/103, kt: 01.04.1970, s: 63-65.
- 1970/106, kt: 01.04.1970, s: 66-67.
- 1970/144, kt: 16.4.1970, s: 90-91.
- 1970/199, kt: 15.06.1970, s:111-119.
- 1970/245, kt: 21.7.197, s: 128-135.
- 1970/267, kt: 04.09.1970, s:140-146.

- **1970/272, kt: 10.09.1970, s:150-154.**
- **1970/297, kt: 3.11.970, s: 165-168.**
- Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları, 1971 Yılı, Ankara Yarı Açık Cezaevi Matbaası, Ankara, 1972.
 - **1971/196, kt: 31.05.1971, s:65-70.**
 - **1971/324, kt: 09.08.1971, s:112.**
 - **1971/424, kt: 31.12.1971, s:131-140.**
- Yüksek Seçim Kurulu Kararları, 1972 Yılı, Ankara Yarı Açık Cezaevi Matbaası, Ankara, 1973.
 - **1972/227, kt: 24.07.1972, s:100-106.**
 - **1972/235, kt: 28.07.1972, s:107-112.**
- Yüksek Seçim Kurulu Kararları, 1973 Yılı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1974.
 - **1973/317, kt: 11.05.1973, s:89-90.**
 - **1973/2138, kt: 14.12.1973, s: 482-482.**
 - **1973/2489, kt: 25.12.1973, s: 504-505.**
 - **1973/2537, kt: 26.12.1973, s:505-507.**
- Yüksek Seçim Kurulu Kararları, 1974 Yılı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1976.
 - **1974/197, kt: 10.01.1974, s:55-57.**
- Yüksek Seçim Kurulu Kararları, 1975 Yılı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1976.
 - **1975/120, kt: 08.04.1975, s:59-61.**
 - **1975/197, kt: 12.06.1975, s:103-105.**
 - **1975/264, kt: 28.07.1975, s:147-150.**
 - **1975/303, kt: 12.08.1975, s:175-176.**
 - **1975/329, kt: 20.08.1975, s:199-201.**
 - **1975/331, kt: 21.08.1975, s:201-205.**
 - **1975/469, kt: 20.10.1975, s:269-271.**
 - **1975/471, kt: 21.10.1975, s:271-274.**
- Yüksek Seçim Kurulu Kararları, 1976 Yılı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1977.
 - **1976/61, kt: 25.2.1976, s:31-33.**

- 1976/133, kt: 04.05.1976, s:70-72.
 - 1976/141, kt: 15.5.1976, s:77-79.
 - 1976/199, kt: 25.07.1976, s:103-105.
 - 1976/231, kt: 04.10.1976, s:117-118.
- Yüksek Seçim Kurulu Kararları, 1977 Yılı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1978.
- 1977/967, kt: 11.05.1977, s:67-69.
 - 1977/973, kt: 12.05.1977, s:69-73.
 - 1977/1109, kt: 20.05.1977, s:75-77.
 - 1977/1480, kt: 14.06.1977, s:85-86.
 - 1977/2044, kt: 29.10.1977, s:129-131.
- Yüksek Seçim Kurulu Kararları, 1978 Yılı, Ankara, 1979.
- 1978/42, kt: 03.01.1978, s:17.
 - 1978/340, kt: 13.1.1978, s: 32.
 - 1978/740, kt: 31.01.1978, s:64-67.
 - 1978/746, kt: 02.02.1978, s:69.
 - 1978/823, kt: 05.02.1978, s:71-72.
- Yüksek Seçim Kurulu Kararları, 1979 Yılı, Ankara, 1980.
- 1979/34, kt: 17.01.1979, s:5-6.
 - 1979/326, kt: 16.06.1979, s:41-42.
 - 1979/340, kt: 11.06.1979, s:42-43.
 - 1979/621, kt: 17.08.1979, s:108-109.
 - 1979/629, kt: 18.08.1979, s:109-113.
 - 1979/786, kt: 20.09.1979, s:140-145.
- Yüksek Seçim Kurulu Kararları, 1982 Yılı, Ankara, 1985.
- 1982/83, kt: 11.07.1982, s:9-11.
 - 1982/98, kt: 14.07.1982, s:12-13.
 - 1983/455, kt: 14.10.1983, s:89-90.
 - 1983/551, kt: 15.11.1983, s:110-113.
- Yüksek Seçim Kurulu Kararları, 1984 Yılı, D.M.O. Ankara Bölge Müdürlüğü Basımevi, Ankara, 1985.
- 1984/116, kt: 28.02.1984, s:40-41.

- 1984/196, kt: 19.03.1984, s:55.
 - 1984/266, kt: 30.03.1984, s:66-68.
 - 1984/474, kt: 07.04.1984, s:85-86.
 - 1984/688, kt: 14.4.1984, s: 99-101.
 - 1984/779, kt: 17.4.1984, s: 108-110.
 - 1984/940, kt: 23.4.1984, s: 118-121.
 - 1984/1722, kt: 28.05.1984, s:180-188.
 - 1984/2188, kt: 16.8.1984, s: 215-216.
 - 1984/2375, kt: 15.10.1984, s:232-233.
- Yüksek Seçim Kurulu Kararları, 1986-1987 Yılları, Ankara, 1989.
 - 1986/191, kt: 07.05.1986, s:37-39.
 - 1986/316, kt: 07.08.1986, s:75-79.
 - 1987/208, kt: 06.06.1987, s:172-79.
 - Yüksek Seçim Kurulu Kararları, 1988-1989-1990, Ankara.
 - 1988/311, kt: 26.12.1988, s:74-85.
 - Yüksek Seçim Kurulu Kararları, 1993-1994 Yılları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1996.
 - 1994/1693, kt: 29.6.1994, s: 158.
 - Yüksek Seçim Kurulu Kararları,1995-1996-1997, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, MTB: 98-1842, Ankara, 1999.
 - 1995/62, kt: 25.2.1995, s:25.
 - 1995/232, kt: 1.7.1995, s:66-67.
 - 1995/261, kt: 30.7.1995, s:70-72.
 - 1995/267, kt: 2.8.1995, s: 72-74.
 - 1995/608, kt: 21.12.1995, s: 147-149.
 - 1996/71, kt: 02.03.1996, s:228-235.

DİĞER KAYNAKLARDA YER ALAN YSK KARARLARI

- 1- 1961/272 (SEÇKİN Recai, s: 21).
- 2- 1962/409 (SEÇKİN Recai, s:37).
- 3- 1963/412 (SEÇKİN Recai, s: 9).
- 4- 1987/373 (TUNA Ahmet Nusret-AKAY Sedat, s: 170-171).

- 5- 1987/446, kt: 2.10.1987.**
(TÜRK Hikmet Sami, s: 309).
- 7- 1988/9 (TUNA Ahmet Nusret- AKAY Sedat, s: 170-171)**
- 8- 1994/172, kt: 31.12.1993 – RG: 4.1.1994-21808.**
- 9- 1994/1882, kt: 3.10.1994 – RG: 7.10.1994-22074.**
- 10- 1994/1883, kt: 4.10.1994 – RG: 7.10.1994-22074.**
- 11- 1997/ 224/84, kt: 18.10.1997.**
(HATİPOĞLU Muzaffer-PARLAR Ali, s:162-163)
- 12- 1999/96, kt: 6.2.1999.**
(ÜNLÜ-ERBİL s:1164-1165)
- 13- 1999/1875-1390, kt: 19.6.1999.**
(ÜNLÜ-ERBİL s:1170-1171)
- 14- 1999/1585, kt: 17.5.1999.**
(<http://www.ysk.gov.tr/ysk/IlkeKararlari/1999/Kararlar/1999-1585-karar.htm>)
- 15- 1999/2349-1609, kt: 6.11.1999.**
(<http://www.ysk.gov.tr/ysk/IlkeKararlari/1999/Kararlar/1999-2349-karar.htm>)
- 16- 1999/2473-1647, kt: 18.12.1999.**
(<http://www.ysk.gov.tr/ysk/IlkeKararlari/1999/Kararlar/1999-2473-karar.htm>)
- 17- 1999/30, kt: 12.1.1999.**
(ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s:280)
- 18- 1999/35, kt: 12.1.1999.**
(<http://www.ysk.gov.tr/ysk/IlkeKararlari/1999/Kararlar/1999-35-karar.htm>)
- 19- 1999/191, kt:27.2.1999.**
(ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 408-412)
- 20- 1999/205, kt: 1.3.1999.**
(ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 415- 416)
- 21- 1999/294, kt: 5.3.1999.**
(ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 429-431)
- 22- 1999/309-149, kt:5.3.1999.**
(<http://www.ysk.gov.tr/ysk/IlkeKararlari/1999/Kararlar/1999-309-karar.htm>)
- 23- 1999/371-194, kt: 16.3.1999.**
(<http://www.ysk.gov.tr/ysk/IlkeKararlari/1999/Kararlar/1999-371-karar.htm>)
- 24- 1999/419, kt: 26.3.1999.**
(ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 435)
- 25- 1999/1004, (TANDOĞAN Mahmut, s: 251)**
- 26- 1999/1114, kt: 2.5.1999.**
(ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 1122-1123)

27- 1999/1384.

(TANDOĞAN Mahmut, s:252.)

28- 1999/2473-1647.

(<http://www.ysk.gov.tr/ysk/index.html>)

29- 1999/2493- 1652, kt: 25.12.1999.

(<http://www.ysk.gov.tr/ysk/IlkeKararlari/1999/Kararlar/1999-2493-karar.htm>)

30- 2001/293, kt: 2.6.2001.

(ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s:1124-1125)

31- 2002/147, kt: 2.3.2002.

(ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 478-479)

32- 2002/235, kt:24.4.2002 – RG: 30.4.2002-24741.

33- 2002/285, kt:18.5.2002.

(ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 350-351)

34- 2002/401, kt: 23.7.2002.

(ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s:352-353)

35- 2002/436, kt: 9.8.2002.

(ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 354-355)

36- 2002/479, kt:15.8.2002.

(ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s:1091-1092)

37- 2002/506, kt: 5.9.2002.

(ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 1186-1188)

38- 2002/515, kt:12.9.2002.

(ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 1191-1193)

39- 2002/67, kt: 26.1.2002.

(<http://www.ysk.gov.tr/ysk/IlkeKararlari/2002/Kararlar/2002-67-karar.htm>)

40- 2002/610, kt:19.9.2002.

(ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s:595-596)

41- 2002/622, kt: 20.9.2002.

(ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s:617-624)

42- 2002/780, kt: 15.10.2002.

(ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 1201-1205)

43- 2002/782, kt: 17.10.2002.

(ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 360-361)

44- 2002/832; kt: 4.10.2003.

(ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 1133- 1145)

45- 2002/833; kt: 4.10.2003.

(ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 1231- 1232)

46- 2002/873, kt: 6.11.2002.

(<http://www.y.sk.gov.tr/y.sk/IlkeKararlari/2002/Kararlar/2002-873-karar.htm>)

47- 2002/883, kt: 9.11.2002 RG: 10.11.2002-24932.

48- 2002/901, (TANDOĞAN Mahmut, s: 224)

49- 2002/978; kt: 2.12.2002 RG: 8.12.2002-24957.

50- 2002/989, kt: 2.12.2002.

(KANADOĞLU Sabih, s:286/ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 1215-1218)

51- 2003/49, kt: 18.3.2003.

(KANADOĞLU Sabih, s:63)

52- 2003/61, kt: 18.1.2003.

(ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 649-650)

53- 2003/63, kt:18.1.2003.

(ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 651-652)

54- 2003/87, kt: 25.1.2003.

(ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s:1131-1132)

55- 2003/99, kt: 1.2.2003.

(ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 653-654)

56- 2003/100, kt: 1.2.2003.

(ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s:655-656)

57- 2003/142, kt: 20.2.2003.

(ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s:659-661)

58- 2003/151, kt:20.2.2003.

(<http://www.y.sk.gov.tr/y.sk/index.html>)

59- 2003/832,; kt: 4.10.2003.

(<http://www.y.sk.gov.tr/y.sk/index.html>)

60- 2003/1260, kt: 20.12.2003.

(<http://www.y.sk.gov.tr/y.sk/index.html>)

61- 2004/199, kt: 25.1.2004.

<http://www.y.sk.gov.tr/y.sk/docs/genelge/2004Pdf/2004-199.pdf>

62- 2004/217,kt:29.1.2004.

(<http://www.y.sk.gov.tr/y.sk/IlkeKararlari/2004/Kararlar/2004-217-karar.htm>)

63- 2004/421, kt:28.2.2004.

(ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 679-680)

64- 2004/453; kt: 2.3.2004.

(ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s:687-688)

(<http://www.y.sk.gov.tr/y.sk/IlkeKararlari/2004/Kararlar/2004-453-karar.htm>)

65- 2004/836, kt: 30.3.2004.

(ÜNLÜ Ahmet Hamdi–ERBİL Hasan, s:1009-1011)

66- 2004/864, kt: 1.4.2004.

(ÜNLÜ Ahmet Hamdi–ERBİL Hasan, s: 342-343)

67- 2004/1044, kt: 8.4.2004.

(ÜNLÜ Ahmet Hamdi–ERBİL Hasan, s: 1157)

68- 2004/1140, kt: 10.4.2004.

(ÜNLÜ Ahmet Hamdi-ERBİL Hasan, s: 1158)

69- 2004/2338, 23.6.2004.

(ÜNLÜ Ahmet Hamdi–ERBİL Hasan, s: 1082-1084)

70- 2007/97, kt: 28.2.2007.

(RG’de yayımlanmamıştır.

<http://www.yzk.gov.tr/ysk/docs/Kararlar/2007Pdf/2007-97.pdf>

71- 2007/101, kt: 28.2.2007.

(RG’de yayımlanmamıştır.

<http://www.yzk.gov.tr/ysk/docs/Kararlar/2007Pdf/2007-101.pdf>

72- 2007/248, kt: 9.5.2007 – RG: 9.5.2007 mük-26517.

73- 2007/282, Kt: 27.5.2007, RG: 28.5.2007 mük-26535.

74- 2008/260, kt: 25.10.2008 – RG: 4.11.2008-27044.

75- 2008/335, kt: 30.12.2008.

<http://www.yzk.gov.tr/ysk/docs/2009MahalliIdareler/Guncellestirme.pdf>

76- 2009/76, kt: 7.2.2009 – RG: 8.2.2009-27135.

77- 2009/ 477, kt: 18.3.2009 – RG: 20.3.2009-27175.

78- 2009/11, kt: 8.1.2009 – RG: 11.1.2009-27107.

79- 2010/ 22, kt: 16.1.2010 – RG: 20.1.2010-27468.

80- 2010/ 264, kt: 10.4.2010 – RG: 20.4.2010-27558.

81- 2010/340, kt: 25.5.2010 – RG: 29.5.2010-27595.

82- 2010/ 646, kt: 26.8.2010 – RG: 28.8.2010-27686.

ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARI

1. E 1963/46, K 1963/43, kt: 28.2.1963 – RG: 6.4.1963-11375.
2. E 1963/75, K 1963/129, kt: 30.5.1963 – RG: 29.7.1963-11466.
3. E 1964/51, K 1965/3, kt: 12.1.1965 – RG: 16.10.1965-12128.
4. E 1965/2, K 1965/57, kt: 26.10.1965 – RG: 8.12.1965-12171.
5. E 1966/15, K 1966/33, kt: 20.9.1966 – RG: 9.5.1967-12593.
6. E 1966/16, K 1966/28, kt:27.6.1966 – RG: 2.1.1967-12493.
7. E 1966/22, K 1966/37, kt: 17.12.1966 (ONAR Sıddık Sami, s: 1914).
8. E1967/13, K 1969/5, kt: 14,15,16.1 1969 – RG: 14.4.1970-13471.

9. E 1967/15, K 1967/15, kt: 30.5.1967 – RG: 4.11.1967-12742.
10. E 1967/19, K 1969/6, kt: 16.1.1969 – RG: 17.4.1970-13474.
11. E 1967/21, K 1968/36, kt: 26.9.1968 – RG: 4.3.1969-13139.
12. E 1968/5, K 1968/6, kt: 13.2.1968 – RG: 8.6.1968-12919.
13. E 1968/37, K 1968/34, kt: 24.9.1968 – RG: 19.4.1969-13179.
14. E 1968/57, K 1969/29, kt: 135.1969 – RG: 22.3.1971-13786.
15. E 1970/6, K 1970/29, kt: 4.6.1970 – RG: 31.5.1971-13851.
16. E 1970/63, K 1971/38, kt: 13.4.1971 – RG: 16.1.1971-14077.
17. E 1971/24, K 1971/55, kt: 10.6.1971 – RG: 27.4.1972-14171.
18. E 1972/19, K 1972/ 47, kt: 5.10.1972 – RG: 12.1.1973-14419.
19. AYM E 1972/20, K 1972/55, kt: 17.10.1972 – RG: 30.4.1973-14522.
20. E 1972/56, K 1973/11, kt: 6.3.1973 – RG: 9.11.1973-14707.
21. E 1976/43, K1977/4, kt:27.1.1977 - RG: 21.4.1977-15916.
22. E 1977/82, K 1977/117, kt: 27.9.1977 - RG: 14.1.1978-16169.
23. E1986/17, K 1987/11, kt: 22.5.1987 – RG: 18.9.1987-19578.
24. E 1987/29, K 1987/30, kt: 12.11.1987 – RG’de yayımlanmamıştır.
(http://www.anayasa.gov.tr/index.php?l=manage_karar&ref=show&action=karar&id=784&content=) s.e.t.15.9.2010.
25. E 1987/3, K 1987/13, kt: 22.5.1987 – RG: 18.9.1987-19578.
26. E 1987/4, K 1987/20, kt: 24.9.1987 – RG: 23.12.1987-19673.
27. E 1987/6, K 1987/14, kt: 22.5.1987 – RG: 18.9.1987-19578.
28. E 1987/7, K 1987/22, kt: 24.9.1987 – RG: 23.12.1987-19673.
29. E 1988/14, K 1988/18, kt: 14.6.1988 – RG: 14.7.1988-19872.
30. E 1988/39, K 1989/29, kt: 6.7.1989 – RG: 8.2.1990-20427.
31. E 1990/39, K 1991/21, kt: 11.7.1999 – RG: 23.5.1992-21236.
32. E 1992/12, K 1992/7, kt: 18.2.1992 – RG: 13.5.1992-21227.
33. E 1995/54, K1995/59, kt: 18.11.1995 – RG: 21.11.1995-22470.
34. E 2009/88, AYM henüz karar vermemiştir.
35. AYM E 2008/74, K 2010/15, kt: 21.1.2010 RG: 28.4.2010-27565.

UYUŞMAZLIK MAHKEMESİ KARARLARI

Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk Bölümü; E 1986/48 K 1986/47, kt: 13.10.1986, RG: 21.12.1986-19318.

Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk Bölümü; E 1987/13 K 1987/16, kt: 22.6.1987, RG: 26.10.1987-19616.

DANIŞTAY KARARLARI

(Bazı kararlara <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm> adresinden ulaşılmıştır. 15.9.2010 tarihiyle güncellikleri korunmaktadır.)

1. 1. D E 2008/1444, K 2009/334, kt: 18.2.2009.
2. 5. D E 38/1797, K 39/800, kt: 20.6.1939.
Danıştay Kararları Dergisi, sayı: 11, s: 44.
3. 8. D E 1966/637, K 1966/592.
4. 8. D E 1966/4129, K 1967/3777.
5. 8. D E 1969/481, K 1969/942, kt: 27.3.1969.
Danıştay 8.Daire Kararları, Ankara, 1974, s:37.
6. 8. D E 1985/157, K 1985/575, kt: 6.6.1985.
7. 8. D E 1995/1315, K 1995/1317, kt: 24.4.1995.
8. 8. D E 1997/3183, K 1997/2831, kt: 15.10.1997.
9. 8. D E 2003/660, K 2003/1961, kt: 30.4.2003.
10. 11.D E 1974/2636, K 1974/1151, kt: 9.5.1974.
Amme İdaresi Dergisi, Cilt 7, sayı: 3, s: 231.
11. 11.D E 1979/879, K 1979/1488, kt: 8.5.1979.
Danıştay Dergisi, sayı: 36-37, s: 554.
12. 12. D E 1968/1611, K 1968/1684, kt: 25.9.1968.
DİNÇER ve diğerleri, s:1
13. 12. D. E 1969/5238, K 1971/2686, kt 18.11.1971.
14. DİDDK E 2006/3196, K 2008/1179, kt: 11.4.2008.
15. DİBKK E 1968/4, K 1971/23, kt: 10.4.1971.

YARGITAY KARARLARI

(Kararlara <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm> adresinden ulaşılmıştır. 15.9.2010 tarihiyle güncellikleri korunmaktadır.)

1. 2. HD E 1984/2838, K 1984/3024, kt: 29.3.1984.
2. 4. HD E 1987/4833 K 1987/8890, kt: 3.12.1987.
3. 8. CD E 1985/112 K 1985/505, kt: 8.2.1985.
4. 9. HD E 1983/8689 K 1983/10151, kt: 1.12.1983.
5. 9. HD E 1983/8691 K 1983/10148, kt: 1.12.1983.
6. 9. HD E 1983/3556, K 1984/3228, kt: 27.3.1984.
7. HD E 1986/6191, K 1986/6898, kt: 1.7.1986.
8. HD E 1987/2696, K 1987/3442, kt: 1.4.1987.

9. HD E1987/4653, K 1987/4731, kt: 11.5.1987.
10. 9. HD E 1987/10432, K 1987/10468, kt: 27.11.1987.
11. 9. HD, E 1991/12791 K 1991/12470, kt: 26.9.1991.
12. 9. HD E 1992/12224 K 1992/11520, kt: 20.10.1992.
13. 9. HD E1999/5013, K 1999/5538, kt: 18.3.1999.
14. 9. HD E1999/13616, K 1999/13690, kt: 16.9.1999.
15. 9. HD E 2000/8512 K 2000/8104, kt: 8.6.2000.
16. 9. HD E 2008/27253 K 2009/257, kt: 20.1.2009.
17. YHGK E 1986/1, K 1987/1, kt: 14.1.1987.
18. YHGK, E 1998/9-851 K 1998/859, kt: 2.12.1998.

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ KARARLARI

1. Airey İrlanda'ya karşı 9.10. 1979 (6289/73).
2. Bompard Fransa'ya karşı 4.4.2006 (44081/02).
3. Boskoski Ex-rep. Yougoslave de Macedoine 2.9.2004 (11676/04).
4. British American Tobacco Hollanda'ya karşı 20.11.1995 (19589/92).
5. Brumarescu Romanya'ya karşı 28.10.1998, Büyük Daire kararı (28342/95).
6. Bryan, Birleşik Krallı'ğa karşı 22.11.1995 (19178/91).
7. Campbelle ve Bell, Birleşik Krallık'a karşı, 28.6.1984 (7819/77-78787/77).
8. Comitato, İtalya'ya karşı, 12.4.1999 (56707/00).
9. De Geouffre De La Pradelle Fransa'ya karşı 16.12.1992 (35324/02).
10. Erre Fransa'ya karşı, 23.9.2004 (35324/02).
11. Ettl ve diğerleri, Avusturya'ya karşı, 23.4.1987 (9273/81).
12. Fischer Avusturya'ya karşı, 26.4.1995 (16922/90).
13. Fournier, Fransa'ya karşı, 10.3.1988 (11406/85).
14. Glimmerveen ve Hagenbeek, Hollanda'ya karşı, 11.10.1979 (8348/78– 8406/78).
15. Hakansson and Sturesson İsveç'e karşı ,21.2.1990 (11855/85).
16. Hilbe, Liechtenstein'a karşı, 7.9.1999 (31981/96).
17. Hirst, Birleşik Krallık'a karşı (No.2), 6.10.2005, (74025/01).
18. Holovaty Ukrayna'ya karşı, 2.9.1998 (43239/98).
19. İmrek, Türkiye'ye karşı, 24.6.2008 (38276/02).
20. Kadikis Letonya'ya karşı, 29.6.2000 (47634/99).
21. Kidzinidze, Gürcistan'a karşı, 13.9.2005 (69852/01).
22. Kingsley, Birleşik Krallı'ğa karşı 7.11.2000 (35605/97).
23. Kovach, Ukrayna'ya karşı, 7.2.2008 (39424/02).
24. Lang, Fransa'ya karşı, 30.6.1995 (23943/94).

25. Masson, Fransa'ya karşı, 14.9.1999 (41944/98).
26. Matthews/ Birleşik Krallık, 19.2.1999 (24833/94).
27. Melnitchenko Ukrayna'ya karşı, 19.10.2004 (17707/02).
28. Namat Aliyev, Azarbaycan'a karşı, 8.4.2010 (18705/06).
29. Pierre-Bloch Fransa'ya karşı, 21.10.1997 (120/1996/732/938).
30. Petkov ve diğerleri Bulgaristan'a karşı, 11.6.2009 (77568/01, 178/02 ve 505/02).
31. Podkolzina, Letonya'ya karşı, 9.4.2002 (46726/99).
32. Pudas İsveç'e karşı, 21.10.1987 (10426/83).
33. Sejdic ve Finci, Bosna Hersek'e karşı, 22.12.2009 (Büyük Daire kararı)
(27996/06 ve 34836/06).
34. Seyidzade Azerbaycan'a karşı, 2.12.2009 (37700/05).
35. Sporrong and Lönroth İsveç'e karşı, 23.9.1982 (7151/75-7152/75).
36. Sramek, Avusturya'ya karşı, 22.10.1984 (8790/79).
37. Terra Woningen Hollanda'ya karşı, 17.12.1996 (20641/92).
38. Zander İsveç'e karşı, 25.11.1993 (14282/88).

ÖZGEÇMİŞ

DİDEM YILMAZ

1976 yılı Ankara doğumlu Didem YILMAZ, 1995 yılında, Özel Notre Dame De Sion Fransız Kız Lisesinden ve 2000 yılında Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun olmuştur. 2000-2003 tarihleri arasında Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku yüksek lisans programına devam etmiş ve “La discrimination positive a l’égard des minorités en Europe et aux Etats-Unis” (Avrupa ve Amerika’da Azınlıklara Uygulanan Pozitif Ayrımcılık) isimli yüksek lisans tezini başarı ile savunmuştur. Doktora çalışmalarına aynı kurumda devam etmiş, 18 Mayıs 2005 yılında doktora yeterlik sınavını geçip, doktora tez çalışmalarına başlamıştır. Didem YILMAZ, 2000 yılında Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Genel Kamu Hukuku Anabilim dalında başladığı akademik hayatına, aynı fakültenin Anayasa Hukuku Anabilim dalında devam etmektedir.

